

Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af

<https://hdl.handle.net/1874/37218>

VADERLANDSCHE
HISTORIE.

ZEVENDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE
GESCHIEDENISSEN

DER NU
VEREENIGDE NEDERLANDEN,
INZONDERHEID DIE VAN
HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte
Gedenkstukken samengesteld,

DOOR

JAN WAGENAAR.

Met Plaat en Kaarten.

ZEVENDE DEEL,

BEGINNENDE IN 'T JAAR 1574, EN EINDE-
GENDE MET DE DOOD VAN WILLEM
DEN EERSTEN, PRINSE VAN
ORANJE, IN 'T JAAR 1584.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

M D C C X C I I.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten
van Holland en Westfriesland.*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VYF-ENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D

- I. *Staat der Regeeringe van Holland. Orde op de Vergadering der Staaten. II. Moeite in't Noorderkwartier. Verschil tusfchen de Edelen en Steden. De Prins van Oranje vordert, dat men hem ontsla van 't bewind. III. De Staaten draagen hem de opperste magt op, geduurende den oorlog. Zyn misnoegen. IV. Aanslag op Antwerpen. V. Regeering van Holland en Zeeland. Landraad. Verbond van Vereeniging tusfchen Holland en Zeeland. De Landraad loopt te niet. VI. Gelegenheid tot eene nieuwe Vredehandeling. Gemagtigden tot dezelve. VII. Byeenkomst te Breda. Handeling aldaar. Voorflag van een Bestand. De Vredehandeling wordt afgebroken. VIII. Inzigten des Landvoogds. IX. 't Barndegat bemagtigd door Sonoï. Verlaaten. X. Harde handel van Sonoï, omtrent eenige Roomschezinden. XI. Buuren, Klundert, Fynaard en Ruigenhil ingenomen, door de Spaanschen. Zy veroveren Oudewater. XII. Schoonhoven verlooren. De schansen te Krimpen en te Paapen.*
VII. DEEL. A drecht,

drecht, insgelyks. XIII. Woerden belegerd, door den Graave van Megen. Verlaaten. XIV. Oranje trouwt, voor de derde reize. XV. Tugt der Spaanschen naar Schouwen. XVI. Vosbergens list, tot behoud van Zierikzee. Bommede verlooren. XVII. Verlegenheid om geld, aan de Spaansche en Staatsche zyde. XVIII. Handel over 't zoeken van uitheemsche hulpe, en over 't verlaaten van den Koning. XIX. Gezantschap naar Engeland. Uitslag van deszelfs handeling. XX. Aanvang der onderhandelingen met Frankryk. XXI. Krimpen herwonnen. 's Prinsens wanhoopige voorslag. XXII. Dood des Landvoogds. Jaarbegin op Louwmaand vastgesteld. XXIII. Gevolgen van de dood des Landvoogds. XXIV. 't Verbond van Vereeniging tuschen Holland en Zeeland wordt geslooten. Opdragt der hooge Overheid aan den Prinse van Oranje. XXV. Lasten van Holland en Zeeland. Aanslagen des Prinsens. XXVI. Zierikzee verlooren. XXVII. Twist met Engeland bygelegd. XXVIII. Munitery van 's Konings Krygsvolk in Schouwen. Aalst bemagtigd. Opschudding te Brusel. De Raad van Staate in hegtenis genomen. Roda gedraagt zig, als Landvoogd. XXIX. De Vlaamingen verzoeken Oranje om hulp. XXX. Opening tot de Gendsche Vredehandeling. XXXI. Maastricht en Antwerpen geplonderd, door de muitelingen. XXXII. Gendsche Pacificatie of Bevrediging. Oranje bezet Zierikzee en Oudewater.

Eene der voornaamste zaaken, die de Staaten van Holland en Zeeland, gedurende den loop van dit en het volgende jaar, bezig hielden, was het beraamen van eenen vasten voet op 's Lands Regeeringe, die, tot hiertoe, gelyk wy, reeds by eene andere gelegenheid (a), hebben aangemerkt, zeer wankel gestaan hadt. De Prins van Oranje hadt, van den aanvang der beroerten af, 't voornaam bewind der Regeeringe in handen genomen, en Staats- en Oorlogszaken, somtyds, op eigen naam en onder zyn byzonder zegel (b), somtyds, als 's Konings Stadhouder, geregeld en bestierd. Ook was 't, eer nog de Steden, in merkelyken getale, den Spanjaarden waren afgevallen, niet te verwagten, dat de Staaten zig, te gelyk met den Prins, de Regeeringe zouden aantrekken. Veele Wethouders hielden, daarenboven, de Spaansche zyde, en konden hierom niet besluiten, eene lyn te trekken met zyne Doorlugtigheid. Men moest hem dan wel met de Regeeringe beworden laten. Hy stelde Stedehouders onder zig aan, aan welken de Staaten eerbiedenis en gehoorzaamheid beloofden: hy gaf bestellingen uit, te water en te lande: hy plaatste Bevelhebbers in de byzondere Steden, en voorzag ze van bezetting: hy regelde 't stuk der munte (c): met één woord, hy voerde, onder den naam van 's Konings Stadhouder, geen minder gezag, dan de

FILIPSIII

1574.

I.

Raad-

pleegin-

gen op

den vorm

der Re-

geeringe

overHol-

land en

Zeeland.

Staat der

zelve,

van den

aanvang

der be-

roerten.

(a) VI. Deel, bl. 383.

(b) VI. Deel, bl. 363.

(c) VI. Deel, bl. 380, 386, 387, 397, 398.

FILIPS III 1574. de Koning, als Graaf van Holland en Zeeland, zelf zou hebben vermogen te voeren. De Staaten moesten dit te minder vreemd vinden, om dat zy, onder 't bewind der laatste Graaven, genoegzaam in geene zaaken van Regeeringe piagten gekend te worden; en alleenlyk, over zaaken van belastingen, of over 't beveiligen der zeevaart en vischery, waarmede belasting verknogt was, werden samengeropen, blyvende byna alle zaaken van *Politie* of Regeeringe den Graave of zynen Stadhouder en Raaden aanbevolen.

Doch toen nu de meeste Steden den Prinse waren toegefallen, en men den kryg tegen de Spanjaards begon door te zetten, veranderde dit allengskens. De Staaten, veel meer dan te vooren moettende opbrengen ten dienste der gemeene zaake, begonden zig ook meer te moeijen, met het stuk der Regeeringe. Men zag wederom, 't gene men, onder de Graaflyke Regeeringe, dikwils, gezien hadt, dat het draagen van zwaare lasten 't gezag der Steden ryzen deedt. Aan Alva hadt men, in Holland, met veel moeite, tweehonderdeen-enzeventigduizend guldens in 't jaar toegestaan (*d*); en nu bewilligde men, met Zeeland, doch zonder Haarlem en Amsterdam, eerlang, in tweehonderd-entienduzend guldens ter maand (*e*): zo dat men, met regt, zeggen mogt, dat de Landzaaten alles gaven, op dat zy den tienden penning niet zouden behoeven te geeven (*f*), hoewel 't ook

(*d*) VI. Deel, bl. 304, 312.

(*e*) Resol. Holl. 15. 17 Maart 1576. bl. 16, 19.

(*f*) GROTH Annal. Libr. II. p. 42.

ook waar is, dat de lasten, niet terstond, maar allengskens en by trappen, zo hoog geklommen zyn. Doch de Staaten verkreegen zig, door zo zwaare inwilligingen, ook meer deel aan de Regeeringe. De Prins verbondt zig, om met hunne Gemagtigden te handelen, over zaaken van oorloge, beide te water en te lande. 't Krygsvolk en de voornaame Amptenaars deden den eed wel aan den Prinse, maar ook aan de Staaten. 's Prinzen Stedehouder, Lumel, moest over zaaken, de Regeering en de welvaart der Landen betreffende, met 's Lands Staaten raadpleegen. Ook benoemden zy eenige Amptenaars, die de Prins alleenlyk te bevestigen hadt: anderen verkoos hy, uit de benoeming van een ruimer getal, door de Staaten gedaan (g). In Herfstmaand des voorleeden jaars, hadden die van Holland zelfs een nieuw Reglement op de Regeering ontworpen, welk, in Sprokkelmaand dezes jaars, nader bevestigd, en waarby verklaard was „ dat de Vergadering der Staaten van Holland, by voorraad en geduurende den oorlog, zou worden uitgemaakt, door de Edelen, naar ouder gewoonte, en door de Steden, die toen hunne zyde hielden” naamlyk, Dordrecht, Delft, Leiden, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Gorinchem, Schoonhoven, Oudewater en Woerden, maakende de Steden van 't Noorderkwartier eene afzonderlyke Staatsvergadering uit. „ Dat deeze Vergadering, gewoonlyk, alle zes weeken, zit,

FILIPS III
1574.

De Staaten stellen orde op hunne Vergadering.

(g) VI. Deel, bl. 378, 386.

FILIPSHI „ ten zou, en voorts zo dikwils, als zy,
 1574. „ door den Prinse, beschreeven zou worden;
 „ dat zy dan 's gemeenen Lands zaaken in o-
 „ verweeging neemen, en op dezelve be-
 „ sluiten zou. Dat de Prins van Oranje de
 „ beslissing zou hebben van de geschillen,
 „ over welken de Leden elkanderen niet zou-
 „ den kunnen verdraagen. Dat men, na 't
 „ afhandelen der zaaken, 't gemeene Land
 „ betreffende, op deeze Vergadering, ook
 „ de zaaken van byzondere Steden, Dorpen,
 „ Kollegien en Persoonen, in orde, zou af-
 „ doen. Dat de kleine Steden ook Gemag-
 „ tigten ter Dagvaart zouden mogen zenden
 „ over haare byzondere zaaken, en dat zy,
 „ beschreeven zynde, gehouden zouden zyn
 „ te verschynen. Dat, eindelyk, de besluiten
 „ der Vergadering, door de Leden, elk in 't
 „ zyne, zouden moeten worden ter uitvoerin-
 „ ge gebragt (*h*).” Aan al het welke men ligte-
 „ lyk bespeuren kan, dat de Staaten voorhadden
 „ zig 't stuk der Regeeringe, meer en meer, aan
 „ te trekken. De Steden maakten 'er vooral haar
 „ werk van; schoon zy, begrypende hoe noodig
 „ zy thans den Prins van Oranje hadden, hem
 „ zeer naar de oogen bleeven zien.

II. Maar in 't Noorderkwartier, daar men,
 Moeite in 't Noorderkwartier. van ouds, driftiger plag voort te slaan, rees,
 in den zomer deezes jaars, eenig ongenoe-
 gen tusfchen de Staaten en 's Prinses Over-
 ste Diderik Sonoi. De eersten klaagden, dat
 Sonoi alles voornam en deedt, zonder hen
 te kennen, en dat hy hun, naderhand, de
 schuld

(*h*) Zie BON VII, Boek, bl. 7. [482].

fchuld gaf van 't mislukken zyner aanlagen. FILIPSIII
1574.
 Sonoï was ook misnoegd op de Staaten: onder welken 'er, zyns oordeels, eenigen waren, die 't kwalyk meenden met den Godsdienst, en hem by 't gemeen in veragtinge bragten. 't Stuk kwam voor den Prins, die Gemagtigden afzondt naar 't Noorderkwartier, met brieven van den derden van Hooimaand, inhoudende „ dat zyne Doorlugtigheid genegen was, Sonoï van zyn Ampt te „ ontslaan, en den Graaf van den Berge, 's „ Prinzen zwaager, in deszelfs plaatse, te stellen: alleenlyk begeerde hy te weeten, of de „ Staaten niet zouden kunnen verstaan, dat Sonoï zo lang in 't bewind bleeve, tot dat de „ Graaf van den Berge zou aangekomen zyn.” Doch de Staaten hadden zo groot eenen afkeer van den Graave van den Berge, 't zy om dat hy Gelderland, naar 't gemeen gevoelen, al te schandelyk verlaaten hadt (*i*), of om andere redenen, dat zy zynen naam naauwlyks hadden hooren noemen, of zy verzoenden zig wederom met Sonoï, die zyne waardigheid, sedert, behieldt. De Prins, die dit, vermoedelyk, beoogd en verwacht hadt, betoonde 'er zyn genoegen over, aan de Staaten (*k*).

Doch terwyl de Steden inzonderheid zig de zaaken der Regeeringe, meer dan te voren, begonden te onderwinden, rees 'er ook eenig misnoegen, tusfchen haar en de Edeelen, die, omtrent deezen tyd, den Prins vertoon-

Verschil
tusfchen
de Ede-
len en
Steden
van Hof-
land.

(*i*) Zie VI. Deel, bl. 402.

(*k*) BON VII. Boek, bl. 70 [571].

FILIPs III 1574. toonden „ dat de Steden toelig maakten,
 „ om hun en het platte land, waarvan zy,
 „ van ouds, geagt waren voorstanders te
 „ moeten zyn, van alle vryheden, voorreg-
 „ ten en neeringen te berooven.” Zy voeg-
 den ’er een verzoek by, om, in de plaats van
 uitheemschen, wederom, gelyk eertyds, in
 ’s Lands dienst, gebruikt te mogen worden.
 Eindelyk, begeerden ze ook, dat het Hof al-
 leen over ’s Lands Edelen mogt te regt zit-
 ten, daar dezelve nu, somtyds, voor ande-
 re Regtbanken, betrokken werden. De Prins,
 zelf een der breedste geërfdn in Holland,
 zag niet ongaarne, dat de Adel waakte te-
 gen ’t befnoeijen der oude voorregten, en
 beoogde, naar ’t schynt, deszelfs gezag in
 stand te houden, of te vermeerderen, op dat
 het tot een tegenwigt strekken mogt, van het
 gezag, welk de Steden begonden te gebrui-
 ken. Hy gaf hun dan niet dan slegts goede woor-
 den op hun verzoeg, hun voorhoudende,
 „ dat alles, in zulk eenen kommerlyken tyd,
 „ niet terstond in de uiterste orde gebragt
 „ kon worden, en dat men de uitheemschen,
 „ die, van den aanvang der beroerten af, in
 „ bewind waren geweest, niet zo gemaklyk
 „ verzetten kon”; maar hy stelde hen ook,
 in Wyninaand, aan, om, met behulp van
 twee of drie van den Raade in Holland, te
 regt te zitten over zekere misdaden, voor-
 heen begaan, en om welken, ten deezen ty-
 de, eenigen gevangen zaten (1), waarover
 de

(1) BOR VII. Boek, bl. 70. [571]. Resol. Holl. 30 Oub.
 i Nov. 1574. bl. 169, 182.

de Edelen gaarne goed regt zagen geschied-
den. 't Schynt, dat de Steden deeze gevangenen spoediger wilden afgevaardigd hebben dan de Edelen: alzo men vindt, dat de Edelen, de regtsplegging wat slapper behandelende dan in 't eerst, door de Steden, in Wintermaand, vermaand zyn, om daarmede meer voortgang te maaken (m). In 't Noorderkwartier, ontstondt, omtrent het einde des volgenden jaars, diergelyk een twist, tuschen de zeven Steden, die 't geheele bewind aan zig getrokken hadden, en die van het platte land, welken, twee derde deelen der gemeene lasten te draagen hebbende, ook gaarne zitting en stem hadden in de Staatsvergaderingen. 't Geschil kwam voor den Prinse, die zig niet ongenegen toonde, om die van het platte land eenig genoeg te geeven, en, midlerwyl, drie Persoonen magtigde, om de Vergaderingen der Steden by te wonen. Doch de Steden weigerden hen ter Dagvaart toe te laten, den Prinse verzokende, den gegeven last wederom te willen intrekken. Toen begeerde hy, dat zy slegts eenen Gemagtigden van 't platte land zitting ter Dagvaart wilden geeven; doch zy bleeven volharden by de weigering (n): en de benaauwdheid der tyden liet den Prinse niet toe, dit stuk toen fierker te dryven. In Lentemaand te vooren, hadt hy egter te wege gebragt, dat Grootebroek, eene open' Stede by Enkhuizen, plaats ter algemeener Dagvaart

FILIPSIII
1574.

(m) Resol. Holl. 16 Decemb. 1574. bl. 249.

(n) BOR VIII. Boek, bl. 131 [659].

FILIPS III
1574.

vaart van alle de Hollandsche Steden vergund werdt (o). Doch men heeft 'er weinig of geen gebruik van gemaakt. De twist met Sonoï, die zig, zelfs naar 't oordeel des Prinsen, meer gezags aanmatigde in 't Noorderkwartier, dan zyne Doorlugtigheid elders deedt, herleefde wederom, in den zomer des jaars 1576; doch werdt, op nieuws, door den Prins, tot redelyk genoeg en der Steden, beslist. By deeze gelegenheid, schreef de Heer van Aldegonde aan Sonoï „ dat 's Lands Regeering meest by „ de Gemeente bestondt, waarnaar men zig „ hadt te voegen (p).”

Onge-
mak van
het woe-
len om
meer ge-
zags in
de Re-
geering.

's Prins
voorstel.

Terwyl men dus, om meer gezags in de Regeeringe woelde, ondervondt men het ongemak, dat hieruit noodwendig ryzen moest. Men wist, eerlang, niet, aan wien men zig moest verwoegen, om de zaaken, eindelyk, afgedaan te krygen; om dat men niet wist, waar of in wien de opperste magt, in Holland, geplaatst was. De Prins, dit bevroedende, hieldt den Staaten, den twintigsten van Wynmaand des jaars 1574, voor, welk eene wanorde, uit deeze onzekerheid, te wagten ware, ernstelyk begeerende, dat 'er nader orde op 's Lands Regeeringe gesteld wierdt. Voorts vertoonde hy, „ dat het gemeene volk in den waan scheen „ geraakt te zyn, dat de penningen, wel- „ ken men opbragt, ten zynen byzonderen „ nutte, werden besteed, waarom men agter- „ lyker werdt, in 't draagen der gemeene „ las-

(o) Resol. Holl. 28 Maart 1575. bl. 183.

(p) Bor. IX. Boek, bl. 167 [709]. Resol. Holl. 22 August, 1576. bl. 139.

„ lasten: ook meer zwaarigheid maakte, om **FILIPSI**
 „ bezettingen in de Steden te ontvangen. **III**
 „ Dat, ten anderen, de onwilligen in 't op- **1574-**
 „ brengen van ingewilligde lasten niet wer-
 „ den uitgewonnen, waaruit tweedragt
 „ rees, tusfchen de Steden, en tusfchen
 „ de byzondere Ingezetenen. Waarby,
 „ ten derden, nog kwam, dat de geldmid-
 „ delen verwardelyk bestierd werden, be-
 „ taalende de Staaten, met penningen, tot
 „ voldoening van 't Krygsvolk gefchikt, dik-
 „ wils andere nooddruftheden of schul-
 „ den. Tot wegneeming van alle welke zwaa- **Hy vor-**
 „ righeden, die de Prins meest allen hieldt **dert, dat**
 „ te ontfiaan, uit de inbeelding, dat de ge- **men hem**
 „ meene zaak hem in 't byzonder aanging, **ontfla**
 „ geen middel overig fcheen, dan dat de **van 't be-**
 „ Staaten zelven de gantfche Regeering aan **wind.**
 „ zig namen, hem ontfiaande van eenen last,
 „ dien hy verklaarde, niet uit zugt tot ei-
 „ gen belang of eere, maar alleen om hun
 „ dienst te doen, op zig genomen te heb-
 „ ben. Ten besluite, de Staaten tot een-
 „ dragt vermaand hebbende, betuigde hy,
 „ niet naar ontfslag te haaken, uit weerzin
 „ om hun by te ftaan; maar alleen, om dat
 „ hy zig bedunken liet, dat zulks tot 's Lands
 „ oorbaar ftrekken zou, willende hy, an-
 „ derszins, gaarne den laatften droppel zyns
 „ bloeds forten, voor 's Lands vryheid en
 „ welvaart.”

De Staaten, onderling op 's Prinzen voor- **III.**
 flag geraadpleegd hebbende, vonden zig in **De Staa-**
 geene kleine verlegenheid. Zy konden, aan **ten draa-**
 den **gen hem**
de opper-

(4) Refol. Holl. 20 Off. 1 Nov. 1574. bl. 148, 176.

FILIP III

1574.

magt ge-
duuren-
de den
oorlog
op.

* Souve-
rain.

1574
- med off
- den nat
- oled nar
- tegepre

den eenen kant, den Prins niet misfen, en begreepen, aan den anderen, dat hun meer gezags in de Regeeringe toekwam, dan zy, voorheen, hadden konnen gebruiken. Eindelyk, beflooten ze „ den Prinse, geduuren- „ de den oorlog, de opperste magt over al- „ le 's Lands zaaken aan te bieden. Zy ba- „ den hem, den twaalfden van Slagtmaand, „ te Delft vergaderd zynde, in *zyne geluk- „ zalige Regeeringe, met den Raad nevens hem* „ zynde, te willen *volharden*: waartoe zy hem, „ onder den naam van *Gouverneur of Regent*, „ *volstreckte magt, gezag, en * opperst bevel,* „ *goedwilliglyk, opdroegen*. Byzonderlyk, ston- „ den zy hem 't bewind af over alle de sचे- „ pen van oorloge, dat, tot hiertoe, aan de „ byzondere Steden gestaan hadt, mids hyze, „ niet zonder der Staaten bewilliging, ver- „ vreemdde, of buitens Lands vervoerde. „ De verlofgelden, de pryzen en buiten „ mogt hy, tot onderhoud derzelven, be- „ steeden. Ook gaven zy hem volllaagen be- „ wind over 's Lands Domeinen, en stonden „ toe, dat de Wethouders, Schutteryen, „ Gilden en Gemeenten plegtige belofte „ deeden, om de ingewilligde lasten op te „ brengen, en bezettingen in de Steden „ te ontvangen, wanneer de Prins en zyn „ Raad zulks noodig oordeelen zouden. Al- „ leenlyk, bedongen zy, dat de Edelen en „ Steden, over zaaken van beden en belas- „ tingen, en van vernieuwing en verande- „ ring der Regeeringe, zouden moeten be- „ schreeven worden: ook, dat de voorna- „ me Amptenaars, de Raaden van den Ho-

„ ve en die van de Rekening, met hunne FILIPSIII
 „ bewilliging en ter hunner benoeming, 1574.
 „ zouden moeten worden aangefield. De
 „ Prins zou egter, des noods, op der Staa-
 „ ten geloove, tot vyftienduizend guldens
 „ toe, mogen ligten, zonder dat hy de Staa-
 „ ten hiervan, vooraf, behoefde te verwitti-
 „ gen: welke geligte penningen, voor twee
 „ derde door Holland, en voor een derde door
 „ Zeeland, zouden moeten voldaan worden. En
 „ alzo zy ligtelyk bevroeden konden, dat de
 „ Prins, onaan gezien dit alles, de Regeering
 „ niet zou willen aanvaarden, zo hy op geen
 „ vast inkomen, ten dienste van den Lande,
 „ staat maaken kon, beloofden zy, elk zyn
 „ aandeel, in zestigduizend Kroonen eens,
 „ reeds voor eenen geruimen tyd ingewil-
 „ ligd, vaardiglyk, te zullen opbrengen,
 „ behalve nog drie-entwintigduizendzeshon-
 „ derd ponden ter maand, voor zekeren
 „ tyd (r).” Voorts, om de gunst zyner Door-
 „ lugtigheid te behouden, vermeerderden zy 't
 „ getal der Lyfwagten of Helbaardiens, die men,
 „ sedert eenigen tyd, op 's Lands kosten, voor
 „ hem aangenomen hadt, van vier-entertig,
 „ op honderd hoofden, derzelve wedde, van
 „ agt op tien guldens ter maand, verhoogende
 „ (s).

De Prins toonde zig genegen, tot het aan-
 vaarden der Regeeringe; doch begeerde, dat
 hem vyf-enyeertigduizend guldens ter maand
 werden opgebracht, tot betaalinge van 't Krygs-
 volk Voor-
waarde,
op welke
de Prins
de Re-
geering

(r) Refol. Holl. Nov. 1574. bl. 178.

(s) Refol. Holl. 23 Nov. 2 Dec. 1574. bl. 201, 211.

FILIPS III 1574. volk en van andere lasten. Maar hiertoe konden de Staaten niet veritaan. Zyne Doorlugtigheid nam dit zo euvel, dat hy 'er hevigh over uitvoer, zig *grootelyks beklagende van der Staaten traagheid, ligvaardigheid en * misflaggen*, en verklaarende, liever, met behoudenis van zyne eere, het Land te willen verlaaten, dan zig de Regeering, op den voorgeslaagen voet, onderwinden (†). De Staaten, verzet door deeze verklaring, belooten, terstond, tot het opbrengen der gevorderde vyf-enveertigduizend guldens, voor den tyd van zes maanden. Men vindt dezelve uit de Imposten, die, ten deezen tyde, merkelyk verhoogd werden (u).

Aanflag op Antwerpen.

Dus stondt het met 's Lands Regeeringe, toen de Prins, in den aanvang van Wintermaand, naar Zeeland vertrok, waarschynlyk, onder anderen, om de Staaten dezes Landschaps te beweegen, tot het bewilligen in den vorm der Regeeringe, welken men, in Holland, beraamd hadt. Doch hy hadt, daarenboven, eenen aanflag op Antwerpen in den zin, die hem derwaards riep. Hy hieldt, in deeze Stad, heimelyk verstand, met *Maarten Neyen*, gezwooren Klerk en Griffier der Rekenkamer, door wiens beleid, een goed getal van Krygsknegten in de Stad gebragt, en hier en daar verborgen was. De Prins hadt eene Vloot van zestig schepen, te Vlisfingen, doen verzamelen, die, tot voor Lillo, de Schelde opvoer, en de Stad, met hulp van *Neyen*

(†) Resol. Holl. 13, 25 Nov. 1574. bl. 196, 207.

(u) Resol. Holl. 25 Nov. 10 Decemb. 1574. bl. 208, 239.

Neyen en de zynen, ten zekeren bestemden dage, bemagtigd zou hebben. Doch Requens kreeg, zonder dat men régt weet op welk eene wyze, de lugt van den toeleg. Verscheiden' medepligtigen werden ontdekt en gestraft. Eenigen der voornaamste Burgeren en Leden der Regeeringe, die 'er, insgelyks, deel aan gehad hadden, wisten de kragt der bewyzen ten hunnen laste te ontwyken. Maarten Neyen vlugtté, pas by tyds, naar Zeeland (v): waarmede deeze tweede aanslag op Antwerpen, even vrugteloos als de eerste, afliep.

Te wyl de Prins in Zeeland was, stondt het Opperbewind in Holland, aan de drie Raaden, den Raad nevens zyne Doorlugtigheid, den Raad der Geldmiddelen, en den Raad ter Admiraliteit (w). Voorts waren 'er, al in Herfstmaand, een' uit de Edelen, en twee Raaden uit den Raad nevens zyne Doorlugtigheid, aangesteld, om alle besluiten van den Prins en de Staaten ter uitvoeringe te doen brengen (x). In Zeeland, hadt Oranje ook eenige orde gesteld op de Regeeringe; doch de Staaten nog tot geene eenigheid met die van Holland konnen brengen. Zy werden dan, onder anderen ten deezen einde, tegen den aanvang van Lentemaand des volgenden jaars, te Dordrecht, beschreeven (y), en in Grasmaand daaraan, werden 'er eenige punten van Vereeniging van Holland en Zee-

Fiters III
1574.

V.
Regeering van
Holland
in 's Prin-
sen af-
wezen.

1575.

(v) Dor VII. Boek, bl. 80 [585]. HOOFD X. Boek, bl. 404 enz.

(w) Resol. Holl. 9 Decemb. 1574. bl. 231.

(x) Resol. Holl. 3 Sept. 4 Octob. 1574. bl. 73, 125.

(y) Resol. Holl. 9 Maart 1475. bl. 131.

FILIPSIII Zeeland, *onder de gehoorzaamheid des Prinzen*
1575. *van Oranje*, ontworpen (z), waarin egter,

Orde
op de
Regeer-
inge
van Hol-
land en
Zeeland
onder
den
Prinse
ontwor-
pen.

sedert, eenige verandering gemaakt werdt. Wat laater, werden Jonkheer Jakob van der Does, Karel van Boifot, Arend van Dorp, Nikolaas van der Laan, Henrik Duist en de Advokaat Buis gelast, om eene nieuwe Ordonnantie op 't stuk der Regeeringe van Holland en Zeeland op te stellen (a); die, sedert, ter Staatsvergaderinge, werdt goedgekeurd. Zy bestondt in twintig Leden, hier op uitkomende: „ dat de Prins, *geduurende den oorlog*, „ *als Souverain en Opperhoofd*, in alles, wat 's „ Lands behoudenis en bescherming betref, „ volkomen magt van gebieden en verbieden „ hebben zou. Op Krygszaaken mogt hy, „ nevens zulken, die hy tot zig neemcn „ wilde, bestelling maaken, naar welgeval- „ len; de Krygsampten, hooge en laage, be- „ geeven; de bezettingen leggen en verleg- „ gen; de overtreeders der Krygswetten „ straffen. Aan hem zou staan 't bestier der „ penningen, tot de lasten des oorlogs, door „ de Staaten, ingewilligd. Ook zou hy tot „ twintigduizend guldens toe mogen ligten, „ zonder der Staaten bewilliging te behoeven. „ Voorts zou hy 't Regt, van 's Konings we- „ ge, als Graave van Holland, door den „ Raade Provinciaal, doen handhaaven, dien „ Raad, de Hoofd-Officiers en andere Offi- „ ciers van 't Geregt, die van ouds niet door „ de Rekenkamer plagten gesteld te worden, „ ins-

(z) Resol. Holl. 20 April 1575. bl. 245.

(a) Resol. Holl. 17 May 1575. bl. 291.

„ insgelyks uit 's Konings naam, by raade FILIPS III
 „ en uit eene benoeming der Staaten, aan- 1575.
 „ stellende. Nog zou aan zyne Doorlugtigheid
 „ staan 't verleenen van gunsten, vergiffenis
 „ van misdadaen, * wettiging, uitsfel van be- * *Legiti-*
 „ taalinge en diergelyken; doch met kennis *matie.*
 „ van de Officiers en Wethouders der plaatse.
 „ Voorts; zou hy ook Oktrojen geeven
 „ mogen; doch niet aan Steden, Vlekken of
 „ Genootschappen, dan by raade der Staa-
 „ ten. De Prins zou, ten gewoonlyken ty-
 „ de, de Wethouders der Steden stellen en
 „ vernieuwen mogen, in gevolge der Privi-
 „ legien; doch indien de nood of verzekerd-
 „ heid zulks vorderde, zou het, ook buiten
 „ den gewoonlyken tyd, nogtans zonder be-
 „ nadeeling dier Privilegien, mogen geschie-
 „ den. Zyne Doorlugtigheid moest alle by-
 „ zondere Privilegien, vryheden en loffely-
 „ ke gewoonten handhaaven en voorstaan:
 „ ook de oefening der *Evangelische Gerefor-*
 „ *meerde Religie, doende de oefening der Room-*
 „ *sche Religie ophouden*, zonder egter te ge-
 „ doogen, dat op iemants geloof onderzoek
 „ gedaan werdt. Tot zynen Raad, mogt de
 „ Prins zulke Perfoonen verkiezen, als hy
 „ goedvondt, zonder iemants benoeming;
 „ doch Nederlanders, en meest Hollanders
 „ en Zeeuwen. De Staaten, de Amptenaars,
 „ Wethouders, Schutteryen en Gemeenten
 „ zouden, hierop, den *eed van gehoorzaamheid*
 „ *en onderdaanigheid* aan zyne Doorlugtigheid
 „ doen, die ook, by eede, zou belooven moe-
 „ ten, 's Lands voorregten en vryheden te
 „ zullen beschermen." In 't laatste Lid van Ontwerp
 „ VII. DEEL. B dit

FILIPS III
1575.

om eenen
Land-
raad op
te reg-
ten.

dit Ontwerp, beloofden de Staaten van Holland en Zeeland eenen gemeenen Landraad te zullen aanstellen, die de overige zaaken, de vereeniging en 't gemeene Land beurefende, zou beleiden, en den Prins, daartoe geroepen zynde, met raad en daad, helpen, behoudende zyne Doorlugtigheid, desonaan gezien, de magt, om de Staaten, in 't gemeen of in 't byzonder, ook te beschryven, wanneer hy 't goedvondt (b). Door middel van deezen Landraad, dien men verklaarde te willen aanstellen, om den Prins te ontfen van een deel van den last des bewinds, beoogden de Staaten, nog eenig inzicht te behouden, in zaaken van Regeeringe, als zy zelven niet vergaderd zouden zyn. Men hadt ook reeds een Berigtfschrift voor deezen Landraad ontworpen, waar uit blykt, dat hy, voornaamlyk, dienen zou, om zyne Doorlugtigheid te raaden, en om voor 't heffen der ingewilligde lasten en voor 't onderhouden van 't Verbond van vereenigingzorgte draagen (c). Beide de gemelde Ontwerpen werden, door de Leden, overgenoomen, om daarop, ten spoedigften, te besluiten; en te gelyk aan den Prinse van Oranje ter hand gesteld.

De Prins
keurt het
ontwerp
op de Re-
geeringe
goed.

Zyne Doorlugtigheid nam genoeg in 't ontwerp op de Regeeringe, betuigende, dat hy de Staaten niet genoeg bedanken kon voor 't goed vertrouwen, dat zy in hem stelden, en verklaarende, de Regeering, by voorraad, en tot dat de Staaten nutter en bekwaamer

(b) Resol. Holl. 18 May. 1575. bl. 294.
(c) Resol. Holl. 19 May. 1575. bl. 300.

mer voorwerp gevonden zouden hebben, te willen aanvaarden. Voorts, liet hy 't aan de Staaten, hem zo veel of zo weinig gezags te geeven, als zy zouden goedvinden, betuigende nooit meer gezags gezogt te hebben, dan hy, tot verzekerdheid en welvaart des Lands, noodig hadt geoordeeld. Omtrent den Godsdienst, riedt hy de Staaten, de Kerkenordering, onlangs gemaakt (d), eens te doen overzien, om uit dezelve te ligten, 't gene de burgerlyke Regeering betref. Het aanstellen des Landraads, dat, gelyk uit het gevolg blyken zal, den Prinse niet behaagde, liet hy egter aan de Staaten, welken hy alleenlyk riedt, het werk deezes Raads zo te verdeelen, dat 'er geen tweespalt uit mogt ontstaan. Ook vondt hy raadzaam, dat 'er zes, in de plaats van vier Edelen, zo als 't ontwerp luidde, in den Landraad gesteld werden. Eindelyk, dagt hem dienstig, dat de ontworpen' ordening op de Regeering, door de Wethouders, Schutteryen en Gemeenten, werdt goedgekeurd. Doch in dit laatste, vonden de Staaten merkelyke zwaarigheid, alzo men voorheen wel de Hoofdluiden en Dekens der Schutteryen en Gilden; doch nooit, zeidenze, alle Gemeenten plag famen te roepen. Ook vergenoegde de Prins zig, sedert, met de goedkeuring der Hoofdluiden en Dekens (e), die, zo wel als de Vroedschappen, in alle de Steden van Holland, behalven te Gorinchem en te Schoonhoven, gehoord zyn-

FILIPSIII
1575.

Doch
den
Land-
raad
niet.

(d) Zie VI. Deel, bl. 481.

(e) Resol. Holl. 21 May 1575. bl. 311a

Philips III
1575.

Verbond
van Vereeniging
tusfchen
Holland
en Zee-
land.

de, 't ontwerp op de Regeeringe, met eenige geringe verandering, goedkeurden. 't Berigtſchrift voor den Landraad, tegen welks oprichting, Leiden alleen zig rondelyk verklaard hadt, ging egter door, by meerderheid van ſtemmen (f). Ten zelfden dage, 't was de vierde van Zomermaand, tekenenden de Gemagtigden der Staaten van Holland en Zeelandt, te Dordrecht, het Verbond van Unie of onderlinge Vereeniging, waarby men beloofde „ elkanderen, *onder de Regeering en*
„ *gehoorzaamheid des Prinſen van Oranje, te*
„ zullen byſtaanen beſchermen, tegen den gemeenen vyand, met wien men zig niet zou
„ verdraagen, dan met gemeene bewilliging, en by raade des Prinſen van Oranje. Voorts zouden de laſten des Krygs gelykelyk gedraagen worden, en elk zyn beſt
„ doen, om ze behoorlyk te doen heffen. Men zou, beſchreeven zynde, gezamenlyk, ter
„ Dagvaart verſchynen. Alle oude verſchillen zouden, buiten iemants benadeeling, in den ſtaat blyven, waarin ze toen waren:
„ over de opkomenden, zou de beſliſing aan den Prinſe ſtaan. Men zou, over en weder, vry mogen handelen, en elkanders
„ waaren niet onmaatig belaften. Men zou geene Poorters van elkanderen inneemen, dan met kennis van de Wethouders der
„ Stad, uit welke iemant vertrokken was.
„ De duifterheden, in dit Verbond voorkomende, werden geſteld aan de uitlegging
„ van de meerderheid der Bondgenooten. 't

„ Ver-

(f) Reſol. Holl. 4 Juny 1575. bl. 356, 357.

„ Verbond zou zo lang duuren, als de tegen-^{FILIPsIII}
 „ woordige oorlog, of zo lang men 't, we-^{1575.}
 „ derzyds, goedvinden zou.” 't Was onder-
 tekend, door vyf Hollandfche Edelen, en door
 de Gemagtigden der Steden Dordrecht, Delft,
 Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam,
 Briele, Schoonhoven, Oudewater en Woer-
 den; door de Gemagtigden van Noordholland
 en Waterland, en door de Gemagtigden der
 Zeeuwfche Steden, Middelburg, Zierikzee,
 Vlisfingen en Veere (g). Men vindt niet, dat
 die van Leiden getekend hebben; doch wel,
 dat deeze Stad in 't verbond heeft bewilligd
 (h): al 't welk wy hier te liever melden, om
 dat men, by geen en andere Historiefchryver,
 onzes weetens, aangetekend vindt, dat het
 werk der Vereeniging, in dit jaar, reeds zo
 verre gevorderd was. 't Hadt egter nog zyn
 vol beflag niet. De Vroedschappen van Zee-
 land en Noordholland hadden 'er, zo 't fchynt,
 nog niet in bewilligd (i). Ook was men 't
 nog niet eens, om de gemeene middelen, in
 beide de Landfchappen, op eenen eenpaari-
 gen voet, te heffen. 't Liep dan aan, tot in
 Grasmaand des volgende jaars, eer alles af-
 gedaan werdt.

Midlerwyl, waren de Staaten der twee
 Landfchappen, in Hooimaand, te Dordrecht,
 byeen geweest, om op 't ftuk der Regeeringe
 te befluiten. Zeeland, Zierikzee uitgezonderd,
 bewilligde in de gemaakte ontwerpen. Toen
 werden 'er eenigen gemagtigd, om den Prin-
 fe

(g) Refol. Holl. 4 Juny 1575. bl. 359.

(h) Refol. Holl. 4 Juny 1575. bl. 356.

(i) Zie Refol. Holl. 10, 21, 23 Juny 1575. bl. 361, 414, 420.

FILIPS III se de Regeering aan te bieden, gelyk, by
 1575. uitdruklyke Acte, den elfden van Hooimaand,
 te Dordrecht, gedagtekend, geschiedde (*k*).
 De Prins aanvaardde dezelve met dankzeg-
 ging, alleenlyk maakte hy nu eenige zwaa-
 righeid, dat hem gevergd werdt, *de oefening*
der Roomsche Religie te doen ophouden, begee-
 rende hy, dat, in de plaatse der woorden,
Roomsche Religie, gesteld werdt, *Religien, stry-*
dende met het Evangelie: gelyk, sedert, ge-
 geschiedde (*l*). Ook werden 'er vier Gemag-
 tigten aangesteld, om, met de Wethouders
 der Steden, alomme, op 't stuk van den Gods-
 dienst, orde te stellen (*m*). Van toen af,
 werden Gemagtigten der Staaten gezonden
 op de Kerkelyke Byeenkomsten, gelyk men
 vindt, dat Sonoi, reeds in Grasmaand deczes
 jaars, *Filips Korneliszoon*, Burgemeester te Alk-
 maar, van zynen wege, op het Noordhol-
 landsch Sinode, welk toen in deeze Stad ge-
 houden werdt, hadt afgevaardigd (*n*). Toen
 tradt men tot het aanstellen des Landraads:
 waartoe die van Holland eenentwintig Per-
 soonen benoemden, om uit dezelve veertien
 Raaden over Holland te kiezen. Doch de E-
 delen verwierpen deeze benoeming, alzo 'er
 maar twee uit hun lighaam onder gesteld wa-
 ren, daar 't Ontwerp sprak van vier Edelen
 tot den Landraad te benoemen. 't Stuk bleef
 dan wederom, eenige weeken, steeken. Men
 schik-

Instel-
 ling des
 Land-
 raads o-
 ver Hol-
 land.

(*k*) Resol. Holl. 12, 15, 18, 19, 20 July 1575. bl. 487, 501, 514, 516, 520. Zie ook BOR VII. boek, bl. 118 [641].

(*l*) Resol. Holl. 22, 30 July 1575. bl. 528, 542.

(*m*) Resol. Holl. 30 July 1575. bl. 542.

(*n*) BOR VIII. Boek, bl. 103 [620].

fchikte, eindelyk, aan zyne Doorlugtigheid, om de verkiezing te doen, die, in Oogstmaand de volgende agttien Landraaden verkoos: den Graaf van Kulenburg, Jonkheer Jakob van der Does en Joán van Woerden van Vliet, Meester Adriaan van der Myle, Kornelis van Beveren, oud Burgemeester van Dordrecht, Meester Nikolaas Kamerling, Meester Kornelis Koning, Hendrik Duist, Nikolaas van der Laan, Meester Paulus Vos, Meester Jan Jakobszoon, Dirk Janszoon Louk, Adriaan Robertszoon Helmduinen, Meester Sebastiaan van Loofen, Meester Henrik Meister, Meester Scipio Bovetis, Meester François van Blokhuisen en Adriaan Duist. Hun Berigtſchrift wêrdt ook vastgeſteld, overeenkomstig met liet ontwerp, daarvan gemaakt: waarop zy, sedert, den eed deden. Men ontwierp ook eene verdeeling van de bezigheden der Leden des Landraads, volgens welke, drie op zaaken van Regeeringe, zes op zaaken van Geldmiddelen, drie op Admiraliteits zaaken, drie op 't stuk der Vestingen en Krygsbehoeften, en drie op 't stuk der mondbehoeften, te water en te lande, zouden hebben agt te geeven (o). Doch de Landraad was nog niet of naauwlyks in bedryf geweest, toen de Prins, die 'er nooit genoeg in genomen hadt, voorſloeg, om denzelven af te ſchaffen (p). Hy gaf voor reden „ dat „ het Berigtſchrift den Landraad te zeer vei- „ bondt aan 't goedvinden der Staaten. Ook „ was

FILIPSI
1575.

De Prins
wil hem
weder-
om afge-
ſchaft
hebben.

(o) Refol. Holl. 29 July 9, 12, 25, 27, 29 Aug 1575. bl. 536, 553, 564, 598, 601, 609.

(p) Refol. Holl. 20 Sept. 1575. bl. 647.

Philips III
1575.

„ was dezelve nog in Zeeland niet goedge-
 „ keurd. Zelfs werden 'er, door de Gemeen-
 „ ten en Schutteryen van Holland, nog zwa-
 „ righeden in gemaakt, waarom hy voor
 „ raadzaam hielt, denzelven te niet te doen.”
 Voorts stelde hy den Staaten voor „ dat de
 „ Edelen en Gemagtigden der Steden 't be-
 „ wind wederom behoorden aan te neemen,
 „ en magt te hebben, om 't Land tot vyf-
 „ tigduizend guldens toe te belasten, zonder
 „ daartoe bewilliging der Wethouderen en
 „ Vroedschappen te behoeven. Ook kon
 „ men, zyns oordeels, de Leden des Land-
 „ raads voegen by deeze Edelen en Gemag-
 „ tigden der Steden, om met dezelve één
 „ lighaam uit te maaken, en de Staaten van
 „ den Lande, voor den tyd van een jaar, te
 „ verbeelden.” Ligtelyk begreepen de Staa-
 ten, dat zyne Doorlugtigheid oordeelde, dat
 hem, by den tegenwoordigen vorm der Re-
 geeringe, te weinig gezags gelaaten was, en
 dat hy, door 't vermeerderen van 't aanzien
 der Edelen en Gemagtigden ter Dagvaart, en
 door zo groot een getal van Landraaden, die
 allen door hem gekooren waren, met dezel-
 ven te vereenigen, het deel der Regeeringe,
 welk de Staaten nog aan zig gehouden had-
 den, en welk voornaamlyk het stuk der be-
 lastingen betrof, byna geheel in zyne handen
 gesteld vinden zou. Zy vertoonden den Prin-
 se dan, in antwoord op zyn voorstel „ dat
 „ zy altoos beoogd hadden, den Prinse de
 „ volkomen' Regeering op te draagen, on-
 „ der zulk eene benaaming, als hy zelf zou
 „ goedvinden, zelfs onder die van *Graave*
 „ van

„ van Holland, met behoudenis nogtans van FILIPSIII
 „ de gerechtigheid der Landen en van het ge- 1575.
 „ zag der Staaten, zo als zy het, van ouds,
 „ onder hunne Heeren, bekleed hadden.”
 „ Zy voegden 'er by „ dat zy den Landraad
 „ hadden ingesteld, om dat zyne Doorlug-
 „ tigheid den last der Regeeringe niet be-
 „ geerde op zig te neemen, zonder dat de
 „ Staaten vooraf, eenige punten op dezel-
 „ ve beraamden. Welhalve zy verzogten, De Staa-
ten zoe-
ken dien
in stand
te hou-
den.
 „ dat de Landraad in 't bewind blyven mogt,
 „ mids zyne Doorlugtigheid de magt hadt,
 „ om tot vierentwintigduizend guldens toe
 „ op der Staaten geloof te ligten (g).” De
 Staaten werden, wat laater, nog byzonder-
 lyk te Rotterdam beschreeven, om nader te
 besluiten op 's Prinzen voorslag (r): waarin
 zy, sedert, schynen bewilligd te hebben (s).
 Ook blykt het, dat de Landraad, niet door De Land-
raad
loopt te
niet.
 den Prinse zynde goedgekeurd, na deezen
 tyd, geheellyk, buiten bewind geraakt is.
 De Regeering bleef egter wankelen, tot in
 Lente des volgenden jaars, wanneer 'er op
 nieuws, iet over vastgesteld werdt. Doch
 eer wy dit verhaalen, roept ons de orde der
 gebeurtenissen, om 't geene 'er verder, in het
 loopende jaar, voorgevallen is, te boek te
 stellen.

Behalve 't stuk der Regeeringe, hielt VI.
 de Vredehandeling met Don Louis de Staa- De Vre-
dehande-
ling
 ten van Holland en Zeeland, dit jaar, een-
 nen geruimen tyd bezig. Doktor *Elbert* wordt
Leo hervat.

(g) Resol. Holl. 20 Sept. 1575. bl. 648.

(r) Resol. Holl. 21 Sept. 1575. bl. 654.

(s) Resol. Holl. 13 Octob. 1575. bl. 693.

FILYPS III *Leoninus*, Hoogleeraar in de Regten op
1575. de Leuvenfche Hoogefchoole, en Meester

Hugo Bont, voorheen Pensionaris van Mid-
delburg (t), Gezanten van den Hove te Brus-
fel, waren, reeds in Wintermaand des jaars
1574, te Delft aangekomen (u), met last, om
de Vredehandeling, die in den zomer afge-
broken was, met den winter, te hervatten.
Men gaf voor, dat het dubbeld van het Ver-
zöckfchrift der Staaten van Holland, voor-
heen, zonder behoorlyk antwoord, wederom
gegeven (v), naar Spanje gezonden, en nu
van daar te rug gekomen was, met 's Konings
volmagt, om de gefchillen te vereffenen.
Leoninus en Bont, terftond na hunne aan-
komst, den Gemagtigden der Staaten en den
Raade nevens zyne Doorlugtigheid vertoond
hebbende, dat de Koning, door het aanhou-
den van den Keizer en van verſcheiden' an-
dere Mogendheden bewoogen, genegen was,
om zig, met den Prinſe en met die van Hol-
land en Zeeland, te bevredigen, verklaar-
den te gelyk, dat men, van hunne zyde, in
geene verdere onderhandeling begeerde te
treeden dan met zyne Doorlugtigheid en met
de Staaten zelven. Men gaf hiervan den Prin-
ſe, die toen in Zeeland was, terftond kennis
(w). Hy beſchreef, hierop, tegen het einde
van Louwmaand, de Edelen en groote en
kleine Steden van Holland en Westfriesland, be-

(t) VIGLIUS *ad HOPPER*. Epist. CCXXIII. p. 794.

(u) BOR VIII. Boek, bl. 84 [592].

(v) Zie VI. Deel, bl. 481.

(w) Refol. Holl. 20, 21, 22, 23, 25 Dec. 1574. bl. 253.
234, 258, 260, 264.

benevens de Steden van Zeeland, te Dordrecht (x): ook, naar 't schynt, die van Bommel en Buuren, welke, ten minsten, op deeze en veele volgende Vergaderingen, verscheenen zyn, en, in egte stukken van deezen tyd, *die van Gelre, en Bondgenooten der Staaten van Holland en Zeeland* genoemd worden. Bommel hadt, al in 't jaar 1572, 's Prinzen zyde gekoooren, en dezelve tot nog toe aangekleefd: ook genoot deeze Stad het voorrecht van goederen, aldaar gesleeten wordende, uit Holland te mogen voeren, zonder Verlofgeld te betaalen (i.) Over Buuren, hadt Oranje, van wege zynen gevangen Zoon, 't Graaflyk bewind in handen. De Graaf van Bosfu schreef, ten deezen tyde, uit zyne gevangenis te Hoorn, aan den Prinse van Oranje „ dat hy iets goeds, tot „ bevordering der Vrede, en zelfs de uitwis- „ feling van den Graave van Buuren, tegen „ zynen Persoon, zag te wege te brengen, „ zo men hem, op zyn woord van eer, een „ nen keer naar Brusfel wilde laten doen. Doch de Prinse antwoordde „ dat de toestand „ der tyden zyne reis naar Brusfel, voorals- „ nog, niet gehengde, en te minder, door- „ dien zyne wisfeling tegen den Graave van „ Buuren op losse hoop iteunde (y).” Onder-
tus-

Bosfu
schryft
aan den
Prinse.

(x) Resol. Holl. 4, 6, 8 January. 1575. bl. 5, 7, 13.
(y) Boek VIII. Boek, bl. 84 [592].

(i) Zie Resol. Holl. 3 Dec. 1574. bl. 223. Naderhand, toen men merkte, dat die van Bommel misbruik van dit voorrecht maakten, en meer goederen vervoerden, dan zy in de Stad gebruiken konden, werdt het wederom ingetrokken. Resol. Holl. 25 Aug. 1575. bl. 596.

FILIPSIIL tusfchen waren de Staaten byeen gekomen.

1575. Terwyl zy zaten, verfcheen, op den twee-

De Graaf
van
Zwart-
fenburg
komt
her-
waards,
om de
Vrede,
van 's
Keizers
wege, te
bemid-
delen.

den van Sprokkelmaand, in hunne Vergade-
ring, Graaf *Gunther van Zwartfenburg*, verzeld
van *Wolf, Graave van Hohenlo* en van andere

Duitfche Grooten. De Graaf van Zwartfen-
burg hadt last van Keizer Maximiliaan den

II, om de Vrede te helpen bemiddelen (z).
Hy en Hohenlo waren elk met eene Zuster

des Prinzen van Oranje gehuwd, en fcheenen
dus veel op hem te zullen kunnen winnen. Ook

werdt Zwartfenburg, federt, door hem en de
Staaten, verzocht, om de Vredehandeling by

te woonen (a). Oranje begreep egter ligte-
lyk, dat hy noch de Landzaaten hunne reke-

ning niet vinden zouden, by de voorwaar-
den, die men hun nu nog zou willen gunnen.

Onder de Staaten, waren 'er nogtans, die
fterk haakten naar de Vrede, en gefchaapen

ftonden, nadeelige voorwaarden te zullen
inwilligen, liever dan langer te volharden in

eenen lastigen oorlog. De Prins hielt, hier-
om, den vergaderden Staaten voor „ dat de

vrede, in 't gemeen, wel wenschelyk was,
doch dat zy ook ligtelyk lastiger zyn kon

dan de oorlog zelf, weshalve men geene
vreede zoeken moest, die met Gods eer en

met 's Lands vryheden en voorregten
ftreedt, en los en wankelbaar was.” Ook

vermaande hy de Staaten „ om, geduuren-
de de Vredehandeling, de noodige midde-

len te vinden en vast te ftellen, om den

Oranje
waar-
fchuwt
de Staa-
ten tegen
eene
valsche
Vrede.

(z) Refol. Holl. 2 Febr. 1575. bl. 45. BOEK VIII, Boek, bl.

27 [596]

(a) Refol. Holl. 5 Febr. 1575. bl. 47.

„oorlog voort te zetten (b).” Wyders, **FILIPS III**
 deedt hy, om 't werk der Vredehandeling **1575.**
 in zyne magt te hebben, de Staaten beslui- **Alle de**
 ten, om alle de stemmen der Leden van de **stemmen**
 Vergadering in vier te begrypen, eene voor **ter Dag-**
 de Edelen en groote Steden van Holland, ee- **vaart in**
 ne voor de Staaten van Zeeland, eene voor **vyf be-**
 de kleine Steden van Holland, en eene voor **greepen.**
 de Steden Bommel en Buuren. De vyfde en
 beslissende stem behieldt de Prins aan zig zel-
 ven (c). Hy was dus van drie stemmen, ten
 minften, en gevolgelyk van 't besluit der Ver-
 gaderinge meester, alzo de kleine Steden van
 Holland en Bommel, die, door zyn toedoen,
 ter Dagvaart geroepen waren, hem geheel-
 lyk waren toegedaan: zynde, daarenboven,
 Buuren de Hoofdplaats van zyns Zoons Graaf-
 schap. Uit deeze schikking, ontstondt, in de **Weder-**
 eerste plaats, dat de Gemagtigden tot den **zydſche**
 Vredehandel, by de meerderheid der Staaten **Gemag-**
 gekooren, den Prinse allen aangenaam wa- **tigden.**
 ren. Zy waren Jonkheer Jakob van der Does,
 Karel van Boifot, Jonkheer Willem van Zui-
 len van Nyveld, Jonkheer Philips van Mar-
 nix, Heer van S. Aldegonde, Joan Junius
 de Jonge, Meester Adriaan van der Myle,
 Meester Paulus Buis, Jonkheer Arend van
 Dorp, Meester Nanning van Forest, en
 Meester Kornelis Adriaanszoon Bakker, Pen-
 sionaris van Zierikzee (d). Van de Spaan-
 sche zyde, waren, tot de Vredehandeling,

(b) Resol. Holl. 6 Febr. 1575. bl. 49. Bor VIII. Boek, 66.
 16 [595.]

(c) Resol. Holl. 5, 6, 7 Febr. 1575. bl. 47, 51, 52.

(d) Resol. Holl. 6 Febr. 1575. bl. 50.

Filips III 1575. gemagtigd, behalve Leoninus, Maximiliaan Vilain van Gend, Heer van Rasfinghem, Stadhouder van Rysel, Douai en Orchies, Meesters Kornelis Suis en Arnoud Sasbout (e): waarby sommigen nog voegen Ferdinand van Lannoi, Graaf van la Roche (f), dien ik eger, in de oorsprongkelyke stukken, deezer Vredehandeling, zo alsze, in de Registers der Dagvaarten van Holland, te boek gesteld zyn, niet gemeld vind (2). De handelplaats was tusfchen Geertruidenberg en Breda bestemd; doch daarna werdt 'er Breda toe gebruikt: en alzo de Spanjaards, hier, meester waren, zondt de Landvoogd, op verscheiden' tyden, Christoffel van Mondragon, Juliaan Romero, Filips de Mendozo, Michiel d'Alentour, Willem de San Clemente, Michiel de Cruillas en de Heeren van Auchy en Waardenburg, naar Dordrecht, om aldaar, tot verzekering der Staatfche Gemagtigden, als gyzelaars, te blyven (g). Onder de Staatfche Gemagtigden, waren eenige Bevelhebbers van Steden, gelyk van Dorp en Boifot; doch men gebruikte de voorzigtigheid, van hun, in hunnen lastbrief, deezen titel niet te geeven, op dat de Spanjaards, hieruit, geene gelegenheid neemen zouden, om, in ver-
volg

Men ver-
zwygt in
den last-
brief der
Staatfche
Gemag-
tigden,
voorzig-

(e) Resol. Holl. 5, 12 Febr. 1575. bl. 49, 59.

(f) Bor VIII. Boek, bl. 88 [597].

(g) Bor VII. Boek, bl. 88 [597].

(2) In 's Konings Commissie tot de Vredehandeling, wordt de Heer van Rasfinghem genoemd Stadhouder van Artois, in afwezendheid des Graaven van la Roche. Zie Resol. Holl. 5 Maart 1575. bl. 120. En veellicht is 't hieruit ontstaan, dat sommigen den Graaf van la Roche ook onder 's Konings Gemagtigden geteld hebben.

volg van tyd, Bevelhebbers in Hollandfche of Zeeuwfche Steden te zetten, gelyk Alva reeds hadt poogen te doen, en de Prins en de Staaten, nu, *in den nood, tot een behulp*, gedaan hadden (*h*). De last der Staatsche Gemagtigden beftondt, vooreerst, alleenlyk, in antwoord te hooren, op het Verzoekfchrift der Staaten van Hooimaand des voorleeden jaars (3), en daarvan verslag te doen (*i*).

PHILIPS III
1575.
tiglyk,
den titel
van Be-
velheb-
ber.

Men begon de onderhandelingen, te Breda, op den derden van Lentemaand, in 't byzyn van *Joan Borne*, Raadsheer des Graaven van Zwartfenburg, die schriftelyke aanbieding deedt, uit 's Graaven naam, om de Vrede te helpen bevorderen. De Koningschen dedden den eerften voorflag, verzoekende de bezwaarnisfen der Staatschen te mogen verfaan, met aanbod van gewilligheid, om dezelve, naar behooren, weg te neemen. Doch de Staatschen antwoordden, dat zy, voor eerst, niet begeerden, dan antwoord op der Staaten Verzoekfchrift. Ook gaf men hun dit; doch in zulke algemeene bewoordingen, dat zy 'er niets van wisten te maaken (*k*). Zy dee-

VII.
Aanvang
der Vre-
dehande-
ling te
Breda.

(*h*) Refol. Holl. 12 Febr. 1575. bl. 60.

(*i*) Refol. Holl. 14 Febr. 1575. bl. 63.

(*k*) Refol. Holl. 7 Maart 1575. bl. 121, 122, 123, 125. Bor VIII. Boek, bl. 88 [597].

(3) METEREN geeft (V. Boek, f. 96) den inhoud op van eenen breeden en byzonderen last der Staatsche Gemagtigden. Doch om dat Bor van denzelven geene melding maakt; en vooral, om dat ik dien niet *geregifreerd* vind, in de Resolutien van Holland, besluit ik, dat METEREN een ontwerp gevolgd heeft, dat nooit ter Staatsvergaderinge vastgesteld geweest is. Ik heb 'er, hicrom, geen gebruik van gemaakt.

FILIP III 1575. deeden hiervan verflag ter Staatsvergaderinge, en toen, met een Berichtfchrift, welk zy, in de bewoordingen, doch niet in den zin veranderen mogten, waartoe hun drie getekende blanken ter hand gefield waren (l), te rug gekeerd zynde, verzogtenze een klaar en beflifend antwoord op hun Verzoekfchrift, welk, gelyk wy te vooren (m) zagen, op twee punten uitliep, het vertrek der uitheemfche Krygsknegten, en het byeenroepen der algemeene Staaten, om orde te fteilen op 's Lands Regeeringe. Men vraagde hun, wie zy, door uitheemfchen, verftonden, en welk eene Staatsvergadering zy begeerden? Het antwoord, welk zy hierop gaven, en welk, daarna, door den Prins en de Staaten, nog nader verklaard werdt, behelsde, met ronde woorden, dat men, door uitheemfchen, onder anderen, de Spanjaards verftondt, en dat men begreep, dat de Staaten zo algemeen befchreeven moefften worden, als zy, in 't jaar 1555, op de overdragt der Landen door Keizer Karel, befchreeven geweest waren: en dat zy dan ook vryelyk klaagen en raadgeeven zouden mogen, op 't ftuk van 's Lands Regeeringe (n).

Aanbieding der Koningfchen.

Toen men zig dus verklaard hadt, fpraken de Koningfchen ook rondder. „ Hard was 't, „ zeidenze, de Spanjaards, 's Koning natuurljke onderzaaten, die hem menigen dienst gedaan hadden, ten Lande uit te jaagen, „ daar de Staatfchen, Franschen, Engelschen, „ Schot-

(l) Refol. Holl. 7, 9 Maart 1575. bl. 117, 130, 131.

(m) VI. Deel, bl. 480.

(n) Refol. Holl. 17 Maart 1575. bl. 158 enz.

„ Schotten, Duitfchers, eigenlyke uitheem-
 „ fchen, in dienst hielden: nogtans zou de
 „ Koning hen niet langer in 't Land houden,
 „ dan de nood zulks zou vereifchen. Hem
 „ meer af te vergen, zou tegen zyn gezag
 „ en hoogheid aanloopen, waarvoor men
 „ egter fcheen te willen zorgen. Wat het
 „ byeenroepen der algemeene Staaten be-
 „ trof, de Koning zou ook te vrede zyn, zig,
 „ na dat alles in rust gebragt zou wezen,
 „ van hunnen raad te dienen, in zaaken ter
 „ hunner kenniffe fttaande; doch zaaken, af-
 „ hangende van de opperfte magt en van
 „ het welbehaagen zyner Majesteit, behoor-
 „ de hy, met zynen Raade, af te doen. De-
 „ wyl, in allen geval, de Staaten niet zou-
 „ den kunnen befchreeven worden, voor
 „ men de wapenen hadt nedergelegd, zo boo-
 „ den ze, om hiertoe te geraaken, van 's
 „ Konings wege, aan, Holland, Zeeland,
 „ Bommel en Buuren te willen handhaaven
 „ of herftellen, in de voorregten, die zy,
 „ voor de beroerten, bezeten hadden. Al
 „ wat in de beroerten bedreeven was zou
 „ vergeeten en te niet gedaan zyn. De gevel-
 „ de vonnifen van ballingschap en verbeurd-
 „ verklaaring zouden insgelyks vernietigd,
 „ de genomen goederen wedergegeven, de
 „ gevangenen, met naame de Graaf van Bos-
 „ fu, wederzyds, geflaakt worden. Doch de
 „ Prins en de Staaten zouden de Landen,
 „ Steden, Sloten en Sterkten, ook het ge-
 „ fchut en de fchepen, die in hunne magt
 „ waren, moeten overgeeven: midsgaders de
 „ Huizen en goederen, vooral geestelyken,

FILIPSI
1575.

„ zo ver zy nog in wezen waren. De Roomsche
 „ Katholyke Godsdienst zou, alomme in de
 „ Nederlanken, gelyk ten tyde van 's Konings
 „ inhuldiging, geoefend worden, alzo de Staaten,
 „ toen en nog onlangs, be-
 „ tuigd hadden, daarby te willen leeven en
 „ sterven. De Onroomschen zouden egter,
 „ voor deeze reize alleen, vryheid hebben,
 „ om hunne goederen, binnen zekeren tyd,
 „ te gelde te maaken, en ten Lande uit te
 „ vertrekken. Tot verzekering van al 't ge-
 „ noemde, zou men den Staaten 's Konings
 „ woord en zegel geeven, en daarenboven,
 „ 't geene men, op hunne verdere begeerte,
 „ naar redelykheid, zou vinden te behoo-
 „ ren (o).”

Ant-
woord
der Staat-
schen.

Oranje, en de Edelen en Steden van Hol-
 land en Zeeland, nevens Bommel en Buuren,
 de aanbieding der Koningschen overwoogen
 hebbende, antwoordden, na weinige dagen,
 „ dat het verzoek van 't vertrekken der Span-
 „ jaarden niet hard schynen moest, alzo men
 „ hen, in 't jaar 1559, wel om reden van
 „ minder gewigt, 't bezetten der grenzen
 „ door inlanders, het Land hadt doen ver-
 „ laaten. In Spanje, waren zy 's Konings
 „ natuurlyke onderzaaten, ja; maar niet in
 „ de Nederlanden. Ook hadden zy, al voor-
 „ lang, beweezen, welk een hert zy den Ne-
 „ derlanderden toedroegen, hen, van dat zy,
 „ hier voet in 't Land gezet hadden af, voor
 „ Kettens en weërspannigen uitkrytende.

„ Van

(e) Resol. Holl. 17 Maart 1575. Ms 161, Dor VIII. Boek.
 88 [598].

„ Van hunne geweldenaaryen konden Gend, ^{FILIPS III}
 „ Doornik, Antwerpen, Mechelen, Lier, ^{1575.}
 „ 's Hertogenbosch, Deventer, Utrecht, Rot-
 „ terdam en andere Steden getuigen: alwaar
 „ men, nog dagelyks, hoorde vermaanen,
 „ hoe waarachtig nu het zeggen bevonden
 „ werdt, dat Neêrland zig der vermaagfchap-
 „ ping uet Spanje eens te laat beklageren
 „ zou. Tegen zo veel gewelds, hadt men
 „ zig, 't was waar, ook van de hulp van uit-
 „ heemfchen, Franschen, Engelschen, Schot-
 „ ten en Duitschers moeten bedienen; doch
 „ deezen hadden zig nooit 's Lands Regee-
 „ ringe onderwonden; maar den Prinse en
 „ den Staaten gehoorzaamd; behalve dat
 „ de Duitschers, naauwlyks, voor vreemden,
 „ in Holland en Zeeland, behoorden gere-
 „ kend te worden; alzo deeze Landen altoos
 „ als een Ryks-Graaaffchap plagten te wor-
 „ den aangemerkt. Nogtans dagt men alle
 „ uitheemfchen af te danken, zo dra de ge-
 „ legenheid zulks gehengen zou. Wyders
 „ beriep men zig, te vergeefs, op de dien-
 „ ften, die de Spanjaards hadden gedaan. Zy
 „ mogten het nadeel, dat dezelve veroor-
 „ zaakt hadden, niet opweegen. Men hadt het
 „ flegts den Nederlandfchen Steden te vraa-
 „ gen, die genogzaam allen fchuw waren
 „ van Spaanfche bezetting, dezelve, voor
 „ merkelyke fommen, gelyk Amfterdam nog
 „ onlangs gedaan hadt, afkoopende. Maar
 „ de Nederlanders hadden den Koning, en
 „ Keizer Karel te vooren, dienften gedaan,
 „ die anderen lof, beter loon waardig wa-
 „ ren. Sint Quintin, Grevelingen, Italië,

FILIPS III. „ Afrika zelve konden hiervan getuigen. En
 1575. „ desonaangezien hadt men, in 't jaar 1520,
 „ in Spanje, geene Nederlanders, in de Re-
 „ geering, willen gedoogen (*p*). Te zeggen,
 „ dat de Koning de Spanjaards wilde laten
 „ vertrekken, als de nood over zyn zou,
 „ en dat het onbetaamlyk was, hem meer
 „ te vergen, was zo veel als toegeeven,
 „ dat zy terstond het Land ruimen kon-
 „ den: alzo Holland en Zeeland niet slegts,
 „ maar de algemeene Staaten aanhielden,
 „ op hun vertrek: waartoe men den Ko-
 „ ning egter niet dwingen; maar, door
 „ bidden, beweegen wilde. Aangaande de
 „ Vergadering der algemeene Staaten, de-
 „ zelve zou gewisfelyk niet konnen gehou-
 „ den worden, op zulk een' voet, en niet zo
 „ veele bepalingen, als de Koning scheen
 „ te begeeren. De Staaten hadden van ouds,
 „ regt gehad, om den Vorst raad te geeven,
 „ en hem den toestand des Lands en der Re-
 „ geeringe, waarvan zy van naby kennis heb-
 „ ben konden, te ontdekken en voor te hou-
 „ den. In de jaaren 1558 en 1559, hadden
 „ zy den Koning nog verscheiden' voorsla-
 „ gen, op het beleiden des Franschen oor-
 „ logs, gedaan. Hunne Vertoogen hadden
 „ ook, dikwils, merkelyke veranderingen
 „ te wege gebragt, in 's Koning Plakaaten
 „ en Ordonnantien, ja dezelve, somtyds,
 „ doen schorsen en affchaffen. Daarentegen,
 „ scheen men nu de Staaten alleen te willen
 „ byeen roepen, om in 's Konings Beden te
 „ bewilligen, hen voorts, in alles, aan het
 „ vol-

„ volftrekt gebied zyner Majesteit onder-
 „ werpende; gelyk van zulk een' toelag, in
 „ de onderschepte Brieven van Don Fran-
 „ cisko d'Alava, reeds in den aanvang der
 „ beroerten, gewag gemaakt was. Alva hadt,
 „ hiertoe, ook reeds gearbeid, en men schieen
 „ zyn spoor te willen volgen. De andere pun-
 „ ten de herstelling en handhaaving van 's
 „ Lands voorregten, 't vergeeten van 't voor-
 „ leedene, het slaaken der gevangenen en
 „ diergelyken waren aanneemlyk; doch 't
 „ zweemde naar geene opregtheid, dat men,
 „ daarby, overlevering vorderde van Ste-
 „ den, Sterkten, Schepen, Geschut en ande-
 „ re dingen. Dus werden, volgens het oud
 „ verdigtfel, de schaapen bewoogen, om de
 „ honden, die hen bewaakten, over te le-
 „ veren, op dat hen de wolven, daarna, te
 „ ligter zouden kunnen verscheuren. Want
 „ men hielt den Prins en de Staaten nog
 „ voor weerspannigen, die men, aanderhand,
 „ ligtelyk ter straffe zou kunnen vorderen,
 „ schoon zy zig nimmer tegen den Koning
 „ vergreepen hadden; maar veel eer dank ver-
 „ dienden, om dat zy 's Konings Landen te-
 „ gen Alva's dwinglandy hadden beschermd.
 „ Ook hadden zy altoos verklaard, dat zy
 „ de wapenen niet tegen den Koning had-
 „ den opgevat, noch van zins waren, zig
 „ zyner gehoorzaamheid te onttrekken. On-
 „ redelyk was het, wyders, hun te vergen,
 „ of den Hervormden Godsdienst, of het Land
 „ te verlaaten. Hierdoor, wreef men hun
 „ eenen blaam van Ketterye aan, daar zy
 „ zig aan 't Katholyk Apostolisch geloof hiel-

FILIPS III
 1575.

FILIPS III
1575.

„ den, en alleenlyk de grove misbruiken
 „ verworpen hadden, om Gode en den Ko-
 „ ning elk het zyne te geeven. Zy moesten
 „ dan, rondelyk, verklaaren, dat zy geen ge-
 „ noegen neemen konden in de voorwaar-
 „ den, welken men hun aanbodt, op welken
 „ zelfs zy nog weinig vertrouwen konden,
 „ als die in versche geheugenis hadden, wat
 „ aan Egmond, Hoorne, Montigni en ande-
 „ ren ware geschied. Vreemder en harder
 „ was 't ook, zo veele getrouwe Onderzaa-
 „ ten, die den Hervormden Godsdienst be-
 „ leeden, ten Lande uit te dryven, dan drie-
 „ of vierduizend Spanjaards, die zig hier,
 „ zeven of agt jaaren, vet gemest hadden,
 „ naar hun Vaderland, te rug te doen keeren.
 „ Zeker! 's Lands welvaart zou verdreeven
 „ zyn, als men, met zo groot een' hoop volks,
 „ de neeringen, de handwerken en de zee-
 „ vaart verdreeven hadt. De gunst, om hunne
 „ goederen te gelde te mogen maaken, zou
 „ den vertrekkenden weinig waardig zyn, al-
 „ zo men ze niet dan tot laagen prys begeeren
 „ zou, indien 'er al koopers toe gevonden
 „ werden. Dat men hun deeze vryheid nog
 „ maar voor ééne reize wilde toestaan, gaf
 „ niet donkerlyk te kennen, dat men de o-
 „ verblyvenden, op nieuws, door de Spaan-
 „ sche Inquisitie en strenge Plakaaten, dagt
 „ te ontrusten, waardoor nieuwe elende te
 „ dugten was, en 's Konings Kroon van ee-
 „ nen haarer schoenste takken stondt beroofd
 „ te worden: 't welk men, vooral, beletten
 „ moest. Zy verzogten dan, dat men hun ver-
 „ toog, als spuitende uit getrouwe gene-
 „ gen-

„genheid tot den Koning, en uit regtschaa- FILIP III
 „pen zugt tot 's Lands welvaart, ten beste 1575.
 „duiden wilde, terwyl zy God baden, dat hy
 „zyne Majesteit en deszelfs Gemagtigden, met
 „beteren raad, wilde zegenen (q).”

Toen dit antwoord ter Staatsvergadering o- Een Bur-
 verwoogen werdt, viel 'er iets byzonders voor, gemees-
 dat hier verdient gemeld te worden. *Kornelis* ter van
Franszoon, Burgemeester van Woerden, wei- Woer-
 gerde het te tekenen, om dat 'er in gesteld werdt, den
 dat de Godsdienst, die hier te Lande openlyk maakt
 geoeffend werdt, zynde de Hervormde, zo zwaarig-
 als die, te Geneve, door Kalvyn en anderen, heid om
 begreepen was, de Katholyke Apostolische dit ant-
 Godsdienst was; waarvoor hy alleen hielt woord te
 den Hervormden Godsdienst, volgens de Aug- tekenen.
 burgsche belydenis, die te Woerden in 't open-
 baar werdt geleerd. Doch na dat de Advokaat
 Buis en anderen hem vertoon hadden, dat nie-
 mant zig, door zyne ondertekening, verder
 verklaarde, dan voor de Stad, van welke hy
 afgezonden was, liet hy zig overhaalen, om
 te tekenen; mids men hem Acte verleende
 van 't gene hy hadt aangemerkt, gelyk ge-
 chiedde (r).

Op het antwoord van den Prins en de Staa- Nadere
 ten, kwam, eerlang, wederantwoord van de uitbie-
 Spaansche zyde, gedagtekend den eersten ding der
 van Grasmaand, waarin men zig verder o- Koning-
 pendende, en aanbodt „de Spanjaards te doen schen.
 „vertrekken, mids men ook, van de andere
 „zyde, het uitheemsch Krygsvolk afdankte.

„ Ook
 (q) Resol. Holl. 21 Maart 1575. bl. 166. BOR VIII. Boek,
 bl. 89 [599].
 (r) Resol. Holl. 21 Maart 1575. bl. 172.

FILIPS III „ Ook beloofde men, de algemeene Staaten
 1575. „ te zullen vergaderen. even als ten tyde van
 „ de overdragt der Landen door Keizer Karel,
 „ gefchied was. Doch in 'tftuk van den Gods-
 „ dienst, kon men geene verandering gedoo-
 „ gen. 't Handhaaven van den waaren hadt
 „ de Koning, by zyne inhuldiging, bezwoo-
 „ ren. Eer egter de Onroomschen 't Land
 „ behoefden te ruimen, wilde men hun zes
 „ maanden tyds gunnen, om orde op hunne
 „ zaaken te ftellen, en agt of tien jaaren, tot
 „ het verkoopen hunner goederen, die zy zelfs
 „ zouden mogen behouden, mids zy dezelve
 „ van Roomschen lieten bestieren, en, ge-
 „ duurende hun verblyf in 't Land, hunnen
 „ Godsdienst niet openlyk oefenden, noch
 „ iemand ergernis gaven. Wien dit niet ge-
 „ viel, moest het misfen van zyn Vaderland
 „ den Koning niet, maar zig zelyen wyten.
 „ Ondertusfchen, werdt deeze vryheid, flegts
 „ voor ééne reize, toegestaan, om 't Land
 „ niet geduurig in onrust te helpen, door het
 „ invoeren van de eene nieuwigheid na de an-
 „ dere. En zo flegts de uitheemsche Leeraars
 „ zig bekeerden, of 't Land ruimden, hadt men
 „ reden om te verwagten, dat de Onderzaaten
 „ het Roomsche geloof, te gelyk met hunne
 „ neeringén en hanteeringen, zouden blyven
 „ aankleeven, waarin de Koning hen dagt te
 „ handhaaven, zonder hen ooit met de Spaan-
 „ fche Inquifitie te bezwaaren, die hy, ook
 „ nimmer te vooren, gedagt hadt, onder hen
 „ in te voeren (s).” Glim

(s) Refol. Holl. 2 April 1575. bl. 202. Bor VIII. [Boek, bl. 91 [602].

Glimpig, voorwaar! was deeze aanbieding. Men schein hier den Staatfchen in te willigen, 't gene zy, by hun Verzoekschrift, begeerd hadden, 't vertrek der Spanjaarden en de Vergadering der algemeene Staaten. 't Punt van den Godsdienst maakte alleen nog zwaarigheid. Maar de Prins en de Staaten hadden, hierop, tot nog toe, niet verder openlyk gedrongen, dan dat zy, fchorfing van Inquifitie en Plakaaten hadden begeerd; waarom trent hun nu zelfs verzekerd werdt, dat zy nooit voor de Spaanfche Inquifitie zouden te dugten hebben. Dus werdt hun dan 't vuur nader aan de fcheenen gelegd: ook liep het volle twee maanden aan, eer zy een klaar en volledig antwoord op deeze nadere uitbieding gereed hadden.

PHILIP III
1575.

Anmerkungen
over de-
zelfe.

Om, midlerwyl, niet ftill te zitten, traden de Prins en de Staaten, met 's Konings Gemagtigden, in onderhandeling, over eene omftandigheid. Men meende, uit hun jongfte Gefchrift, en uit eenige hunner redenen, te hebben kunnen opmaaken, dat zy het antwoord van den Prinse en de Staaten, op hunnen eerften voorflag, flegts hielden voor het werk van eenige byzondere Perfoonen: waarom men hun aanbodt, dit hun laafte Gefchrift, in de Vroedfchappen, te laaten rondgaan, en hun het antwoord, dat men daar ontvangen zou, vervolgens, te laaten toekomen. Doch om een werk van zo veel omflags niet vrugtelooſ te doen, verzogt men, vooraf, te mogen wecten, of 's Konings Gemagtigden nu 't uiterfte van hunnen laſt geopend, dan of zy, van 's Konings wege, nog iets

De handeling
wordt
gerekt.

FILIPS III iets naders voor te stellen hadden (t). Doch
1575. deezē vonden de zwaarigheid, die men hun
 voorwierp, ten hoogsten vreemd, verklaarende nergens te kennen gegeven te hebben, dat zy de begonnen handeling niet genoegzaam gewettigd hielden, en gantschelyk gezind te zyn, om op den zelfden voet voort te gaan. Voorts wilden zy zig niet openen, wegens 't gene hun verder door den Koning gelast mogt zyn, voor dat zy antwoord bekomen zouden hebben op hun jongste Geschrift (y). Het Geschrift der Staatſchen, waarop dit antwoord gegeven werdt, luidde, uit den naam van den Prins, de Staaten van Holland en Zeeland, Bommel en Buuren, met hunne * Bondgenooten. De Koningschen hadden gevraagd, wie men, met deeze *Bondgenooten*, meende, op dat zyne Majesteit wiste, met wie hy handelde? En werdt toen, van de Staatſche zyde, verklaard, dat men 'er zulken door verſtondt, die, sedert den jaare 1566, 't Land verlaaten hebbende, nog hunne zyde hielden (w).

* *Geassocieerden.*

Zwartſenburg vertrekt, zonder de Vrede te kunnen uitwerken.

De Graaf van Zwartſenburg hadt, midderwyl, met reizen over en weder, zyn best gedaan, om de partyen te beweegen, tot het uitbieden en aanneemen van redelyke voorwaarden van bevrediging: doch ziende 't werk haperen aan 't punt van den Godsdienst, sloeg hy een Bestand van zes maanden voor, binnen welken tyd, de Godsdienst blyven zou, in den ſtaat, daar hy toen in was.

(t) Refol. Holl. 4 April 1575. bl. 210.

(y) Refol. Holl. 13 April 1575. bl. 223.

(w) Refol. Holl. 19 April 1575. bl. 243.

was. 't Schynt, dat hy dit Bestand den Prins FILIPPS III
 en de Staaten, die toen, van Dordrecht, te 1575.
 Geertruidenburg, gekomen waren, reeds
 hadt doen goedvinden. Doch de Landvoogd
 hadt 'er geen gevallen in: begeerende slegts
 een Bestand van twee maanden, mids de On-
 roomfche Godsdiens, ondertusfchen, op-
 hielt, toe te staan (x): waarop Zwartfen-
 burg, geenens kans ziende, om iets meer,
 tot bevordering der Vrede, te wege te bren-
 gen, deeze Landen verliet, en naar Duitsch-
 land te rug keerde (y). De Staaten hadden
 hem en zyner Gemaalinne, te vooren, eenge-
 fchenk toegelegd in Juweelen, ter waarde van
 drieduizend of vyf endertighonderd guldens (z).
 Aan den Graave van Hohenlo vereerden ze een
 zilveren Lampet, van duizend of twaalf hon-
 derd guldens. Zwartfenburgs Geheimschryver
 bekam een' gouden Keten van honderd Kroo-
 nen (a).

Midlerwyl, werdt de uitbieding der Ko-
 ningschen, in alle de Vroedschappen, over-
 woogen. De Geheimschryver De la Torre,
 in den aanvang van Bloeiimaand, met vry-
 geleide, te Geertruidenburg, gekomen, vor-
 derde den Prinse en den Staaten antwoord af.
 Men gaf het, op den naam van den Prinse,
 van de Edelen, en van de Wethouders,
 Vroedschappen, Schutteryen, Gilden en ge-
 meene Neeringen der Steden van Holland en
 Zeeland, met Bommel en Buuren (b); doch

- (x) Refol. Holl. 13 April 1575. bl. 225, 226.
 (y) Bok VIII. Boek, bl. 93 [604], 94 [606].
 (z) Refol. Holl. 4, 5 Maart 1575. bl. 115, 116.
 (a) Refol. Holl. 13, 17 April 1575. bl. 232, 237.
 (b) Refol. Holl. 19 April 1575. bl. 240.

Febrs III 't werdt ten Hove gewraakt, als bewimpeld.
1575. Men boodt aan, alle duisterheden op te hel-
 deren (c), zo dra ze werden aangewezen: 't
 welk zynde geschied (d), kwam 'er, einde-
 lijk, op den eersten van Zomermaand, een
 antwoord, welk deezen zin hadt. „ De
 „ aanbieding van herstelling in de Privile-
 „ gien was aanneemlyk, zo men 'er, in vry-
 „ heid van geweten, gebruik van maaken
 „ kon; maar wat kon ze hun baaten, die 't
 „ Vaderland zouden moeten ruimen? De
 „ Koning zou dan gelieven, de vervolging
 „ te doen ophouden, wanneer zy hem hun-
 „ ne gehoorzaamheid bewyzen zouden, niet
 „ minder dan hunne Voorvaders gedaan had-
 „ den. Op verzekeringen was niet te bou-
 „ wen, als men de Sterkten en Krygsbehoef-
 „ ten zou moeten overleveren, eer 't vreemd
 „ Krygsvolk de Landen verliet, en eer de
 „ eendragt herffeld ware, door de orde, by
 „ de Vergadering der algemeene Staaten te
 „ beraamen. Dit moest dan voorgaan, zou
 „ men de Vrede kunnen bevestigd zien. Hun
 „ verlangen naar dezelve hadden zy nu, zo
 „ zy meenden, duidelyk getoond. Doch om
 „ het ten overvloede te doen blyken, waren
 „ zy gezind, het punt van den Godsdienst,
 „ van de verzekering en alle de overigen te
 „ verblyven aan eene wettige Vergadering
 „ der algemeene Staaten. Wist men ook
 „ een bekwaam middel te vinden, om, tus-
 „ schen 't vertrek der Spanjaarden en de dag-
 „ waart

(c) Resol. Holl. 20 May 1575. bl. 305.

(d) Resol. Holl. 23 May 1575. bl. 314. Bor VIII. Boek 2
bl. 94 [606].

„ vaart der algemeene Staaten, alle daadlyk-
 „ heid te voorkomen; zy zouden de redelyk-
 „ heid plaats geeven (e).”

Midlerwyl, waren de Spaansche gyzelaars
 van Dordrecht vertrokken, en de Vredehan-
 deling, te Breda, geschorst; doch eenigen der-
 zelve, in Zomermaand, te rug gekeerd zyn-
 de, kwamen de Staatsche Gemagtigden ook
 wederom te Breda, alwaar hun, den drie-
 entwintigsten, een wederantwoord der Ko-
 ningfchen ter hand gesteld werdt, inhoudende
 „ dat de Godsdienst, zynde door den Ko-
 „ ning bezwooren, zo wel als de Privilegien,
 „ herstelling behoefde; dat men den On-
 „ roomfchen reeds genoeg hadt toegestaan;
 „ dat de Koning nogthans genegen was, 't
 „ goeddunken der algemeene Staaten te hoo-
 „ ren, beide over de Regeeringe en den
 „ Godsdienst, om daarna zelf orde te stellen.
 „ 't Uitheemsch Krygsvolk was zo spoedig
 „ niet te verzenden. Ook was 't niet veilig,
 „ 't heir te verzwakken, eer 't Verdrag ge-
 „ tekend ware. Wisten de bondgenooten,
 „ nogthans, eenige verzekering te geeven,
 „ dat het Verdrag en 's Konings besluit, na
 „ 't hooren der algemeene Staaten, agter-
 „ volgd zou worden; men wilde, daarnaar,
 „ met genegenheid, luisteren (f).” De Staat-
 fchen, bespeurende, dat men den Room-
 fchen en geenen anderen Godsdienst in 't
 Land toelaaten zou willen, begonden te zien,
 dat

(e) Refol. Holl. 23 May, 3 Juny 1575. bl. 316, 355. Bor VIII. Boek, bl. 94 [607].

(f) Refol. Holl. 30 Juny 1575. bl. 448. Bor VIII. Boek, bl. 95 [608].

FILIPs III
 1575.

Weder-
 ant-
 woord
 der Ko-
 ning-
 fchen.

FILIPS III dat eene Vergadering der algemeene Staa-
1575. ten, wier goëdduncken de Koning zou kon-
 nen volgen of niet, naar zyn welgevallen, den Landzaaten geene vryheid van Godsdiens-
 t, 't punt daar nu alles op scheen te draai-
 jen, zou kunnen bezorgen. Zy klaagden der-
 halve „ dat men zo geveinsdelyk met hen
 „ handelde, hun mompende, met eene al-
 „ gemeene Staatsvergadering, die slegts haar
 „ gevoelen zou mogen zeggen over 't stuk
 „ van den Godsdienst, zonder meer. Wreed-
 „ heid was het, zeker! zo veele menschen
 „ ten lande uit te wyzen (g), onder voor-
 „ wendfel van 's Konings eed, daar men be-
 „ wyzen kon, dat zyne Majesteit niet der
 „ Roomsche maar der Heilige Kerke gewoo-
 „ ren hadt. Zy verzogten dan, nogmaals,
 „ dat men hun vryheid van Godsdienst toe-
 „ stondt, of dit punt en alle de anderen vol-
 „ komenlyk gebleeve aan de algemeene
 „ Staaten. Ook behoorde men 't uitheemsch
 „ Krygsvolk te doen vertrekken; doch hun,
 „ midlerwyl, geene afdanking te vergen,
 „ also zyne Majesteit veel beter dan zy in
 „ staat was om, des noods, een nieuw heir
 „ op de been te brengen. Was men egter
 „ bedugt voor 't pleegen van eenige vyand-
 „ lykheid, men mogt middelen van verze-
 „ kering voor slaan, waarop de Staatschen
 „ behoorlyk genoeg geven zouden (h).”
 Doch tot dit laatste, het voor slaan van mid-
 delen van verzekering verklaarden de Ko-
 ning-

(g) Vid. VIOLIUS ad HOPPER. Epist. CCXLIX. p. 841.

(h) Resol. Holl. 30 Juny 1575. bl. 450. BOR VIII. Boek, H. 95 [609].

ningschen geenen last te hebben: ook niet, om den voorflag der Staatfchen te verwerpen, of aan te neemen. Zy verzogten alleenlyk tyd, om aan den Koning te fchryven, en antwoord van hem te bekomen, tot den eerften van Slagtmaand, en begeerden, midlerwyl, over een verzekerd Bestand, in onderhandeling, te treden, binnen welk de froomen egter geflooten zouden blyven; doch de oefening van den Roomfchen Godsdienst zou vry ftaan: ook zouden de uitgeweekenen in 't vry gebruik hunner goederen moeten worden herfteld. De Staatfchen oordeelden, daarentegen, dat men, geduurende het Bestand, by de bezettingen én op de binnenlandfche froomen, de wapenen moest doen afleggen; en zo de Koning de froomen van boven wilde doen fluiten, zou het, van de andere zyde, ook moeten vryftaan de Zuideerzee en andere zoute wateren geflooten te houden. De uitgeweekenen, begeerende weder te keeren, zouden zulks moeten verzoeken, ter plaatfe, daar zy zig zouden willen neêrflaan. Hierby bleef de handel eene poos fteeken. De Staatfche Gemagtigden, van alles verflag ter Dagvaart gedaan hebbende (i), vonden de meeste Leden geneigd, om alle verdere onderhandeling af te breeken. Die van 't Noorderkwartier alleen oordeelden, dat men, met de handel over een Bestand, zou konnen voortgaan (k): waartoe men, federt, befloot. De Gemagtigden werden, met nieuwen

FILIPSI
1575.

Men
spreekt
van een
Bestand
voor vier
maanden.

(i) Refol. Holl. 29 July 1575. bl. 433.

(k) Refol. Holl. 1 July 1575. bl. 455.

FILIPSH 1575. wen last, naar Breda, te rug gezonden (l). Hier vraagde men hun af, of zy begreepen, dat de algemeene Staaten, vergaderd zynde, kennis behoorden te neemen van 't stuk van den Godsdienst, of dat zy alleenlyk zouden hebben te verklaaren, of men de Onroomschen zou kunnen verdraagen, dan of dezelve 't Land zouden moeten ruimen. Zy antwoordden, dat het laatste der meening was. Toen sprak men wederom van een Bestand; doch met zo weinig vrugt, dat men elkan- deren, wederzyds, verdagt hielt van 't reken der handeling, met slijkche oogmerken (m). De Koningschen stonden ook sterk op verzekering, dat men, van de andere zyde, naarkomen zou, 't gene in de Vergadering der algemeene Staaten zou worden geraamd. Men vraagde hun, welke verzekerdheid zy begeerden en geeven wilden? Zy antwoordden „ dat de Koning hun zyn woord, „ hand en zegel, bevestigd door de algemeene Staaten, beloofde, ook het woord der „ Keizerlyke Majesteit en andere Duitsche „ Vorsten van 's Konings bloede: waartegen de Prins en de Staaten, boven belofte, „ eed, brieven en zegels, zouden moeten leveren eenige gyzelaars, benevens de Steden Briele en Enkhuizen, in Holland, en „ Vlislingen en Arnemuiden, in Zeeland, „ ter bewaaringe der algemeene Staaten, of „ van andere onzydigen (n).” Doch 't laatste ge-

Voorslag
en eisch
van ver-
zeke-
ring.

(l) Resol. Holl. 2 July 1575. bl. 455, 640, 462.

(m) Resol. Holl. 6, 8 July 1575. bl. 468, 469, 470, 471, 472, 476, 479.

(n) Resol. Holl. 8 July 1475. bl. 474.

gedeelte van deezen eisch klonk den Staat-^{FILIPSIII}
 fchen Gemagtigden, en den Prinse en den ^{1575.}
 Staaten zelve ten uiterften vreemd in de ooren. Men antwoordde dan „ dat liet geeven
 „ van gyzelaars, dat toch niet anders dan ^{die de}
 „ wederzyds zou konnen gefchieden, vrug- ^{Staat}
 „ teloos was. Dat ook de vier Steden niet ^{fchen af-}
 „ zouden konnen overgeleverd worden, al- ^{flaan.}
 „ zo zy de voornaame handelende partyen
 „ waren, voor welken men verzekeringzagt,
 „ en welken, derhalve, niet tot verzekerd-
 „ heid konden gefield worden. Behalve dat
 „ deeze Steden, en alle de anderen, in Hol-
 „ land en Zeeland, niet moesten begreepen
 „ worden, zig der gehoorzaamheid des Ko-
 „ nings te hebben onttrokken; maar ten be-
 „ hoeve zyner Majesteit, tegen de dwing-
 „ landy der uitheemfchen, te worden be-
 „ fchermd, en dus zo goed als in 's Konings
 „ magt te zyni (o).” Met dit antwoord, werd ^{De on-}
 alle verdere onderhandeling afgebroken. ^{derhan-}
 De Staatfchen namen hun affcheid, met een Ge- ^{deling}
 fchrift, waarin zy, verhaald hebbende, wat ^{wordt}
 in den gantschen Vredehandel, was voorge- ^{afgebro-}
 vallen, zig zeer beklagden „ dat men, van ^{ken.}
 „ 's Konings zyde, ftaan bleef op den har-
 „ den eisch van 't vertrek der Onroomfchen,
 „ even of men 't Land, met alle de voorreg-
 „ ten, alleen aan het klein getal der Room-
 „ fchen, die 'er in blyven zouden, begeerde
 „ te laaten. Ook vonden zy vreemd, dat de
 „ billyké aanbieding van den Prinse en de
 „ Staaten, om 't verfchil over den Gods-
 „ dienst

(o) Ref. Holl. 8, 16 July 1575. bl. 478, 506.

ELIENS III
1575.

„ dienst en alle de anderen te willen verbly-
 „ ven aan eene wettige Vergadering der al-
 „ gemeene Staaten, noch aangenomen, noch
 „ duidelyk afgeslaagen was. Hieruit besloo-
 „ ten ze, dat men hen slegts hadt zoeken op
 „ te houden, om de andere Nederlanden,
 „ ondertusfchen, flap te maaken, en in ee-
 „ ne gewisse slaaverny te doen storten. Waar-
 „ om zy, voor God en de weereld, verklaa-
 „ ren moesten, dat het aan hun niet geha-
 „ perd hadt, dat de vrede niet hadt konnen
 „ getroffen worden: maar aan zulken, die
 „ door onderdrukking der Landzaaten, zig
 „ zelven eene Heerschappy zогten op te reg-
 „ ten. Kwam 'er, ondertusfchen, nader be-
 „ fcheid uit Spanje, de Prins en de zynen
 „ zouden niet weigeren, de onderhandeling
 „ te hervatten, zo zy 't als dan ooirbaar hiel-
 „ den, en zo zy dagten, dat men, met meer-
 „ der opregtheid, zou willen te werk gaan.”
 Dit Gefchrift was, den dertienden van Hooi-
 maand, getekend (p). In het antwoord, dat
 'er, van wege de Koningsfchen, des ande-
 rendaags, op gegeven werdt, beklaagden zy
 zig niet minder, over de fcherpe taal, met
 welke, men hunne opregte oogmerken hadt
 doorgestreeken. Voorts verklaarden zy „ t
 „ Vertoog der Staatsfchen niet anders over
 „ te neemen, dan om 's Konings antwoord
 „ op het zelve te verwagten, betuigende,
 „ insgelyks, voor God en de weereld, in-
 „ dien men, na 't ontvangen van dit ant-
 „ woord,

„ woord , weigerde met de onderhandelin- FILIPS III
 „ gen voort te vaaren , zyne Majesteit niet , 1575.
 „ maar de Prins en de Staaten de schuld draa-
 „ gen zouden , van 't afbreeken des Vrede-
 „ handels (q).”

Dus vrugtelooſ liep de Bredaſche hande- VIII.
 ling af , met het midden van Hooimaand. De Looze
 Landvoogd hadt , onder den loop derzelve , inzigten
 doen verſpreiden , dat het alleen aan de Bond- des Land.
 genooten haperen zou , zo de Vrede niet ge- voogds
 troffen werdt , alzo de Koning hun , in alles , op de
 genoeg en geeven wilde , behalve in 't ſtuk Vrede-
 van den Godsdienſt , waaromtrent het den hande-
 Onderzaaten geenſins voegde , den Vorſt de ling.
 wet te willen ſtellen (r). Ook hadt hy den
 Raad van Staate , op 't ſtuk der Vredehan-
 deling , gehoord : en werdt hem hier voorge-
 houden „ dat het raadzaam ſcheen , de uit-
 „ heemſchen te doen vertrekken , en eene al-
 „ gemeene Dagvaart toe te ſtaan , op welke
 „ de Staaten zig , op 't ſtuk van de Regeerin-
 „ ge en Godsdienſt , zouden mogen verklaa-
 „ ren , blyvende 't beſluit , deswege , in de
 „ magt zyner Majesteit. Ook moeſt men den
 „ Onroomſchen vryheid van geweeten , doch
 „ geene uiterlyke oefening toefſtaan , zynde
 „ te bedugten , zo men zyne ſtreng te ſterk
 „ trok , dat Oranje het oog op enen vreem-
 „ den Heer mogt werpen , alzo hy zig , nu
 „ en dan , ontvallen liet , dat het der bruid ,
 „ die hy in zyne magt hadt , aan geene vryers
 „ ontbrak.” Eenigen tyd na 't afbreeken der

(q) Reſol. Holl. 16 July 1575. bl. 512. BOR VIII. Boek,
 bl. 98 [612].

(r) BOR VIII. Boek, bl. 94 [606].

FILIPS III 1575. Vredehandeling, vernam Don Louis ook, dat de Staaten van Brabant voor 't vertrek der Vreemdelingen stemden. Doch zy be- loofden, te gelyk, niet te zullen gedoogen, dat 'er, ter algemeene Staatsvergaderinge, iets ten nadeele van 't Roomsche geloof werdt vastgesteld. Ook maakten zy zig sterk, dat de Staaten der andere Landschappen, hier- in, niet van hun verschillen zouden; zo dat de Koning niet behoefde te twyfelen, of 't besluit zou den Prinse tegen vallen. En wil- men, dat de Landvoogd zig, van toen af, beklaagd heeft, dat hy de Bondgenooten niet by 't woord gevat, en nevens hen, de ge- schillen aan de vergadering der algemeene Staaten verbleeven hadt. Van elders blykt nogthans, dat de Koning zyn uiterste besluit, wegens de voorwaarden, welken hy zou wil- len toestaan, nog niet herwaards hadt over- geschreeven: 't welk den Landvoogd in on- zekerheid bragt (s). Over 't afbreeken der Vredehandeling, oordeelde elk, ondertus- schen, naar dat hy gezind was. Sommigen meenden, dat de Prins en de Staaten zig naar geene redelyke voorwaarden hadden willen voegen, en den Koning dingen vergden, die met zynen eed sreedden. Anderen, zelfs Roomschegezinden dagten, dat de Staatschen genoeg inwilligden, als zy 't stuk van den Godsdienst aan de algemeene Staaten verbly- ven wilden, en begonden te gelooven, dat hun de Godsdienst zo na niet aan 't hert lag, als de herstelling der oude voorregten en 't

(s) VIOLIUS ad HOPPER. Epist. CCLI. p. 344. CCLIII. p. 346.

vertrek der uitheemschen, twee dingen, waarop FILIPSIII
1575.
zy, niet minder dan die van Holland en Zee-
land, gesteld waren (t).

Terwyl men nog over de Vrede handelde, waren 'er, van wederzyde, verscheiden' aanslagen gesmeed, om elkanderen, te water en te lande, afbreuk te doen, en hierdoor voordeelijker voorwaarden van elkanderen te bedingen. De Staatschen, toeleg maakende om Haarlem, door 't belemmeren van den toevoer derwaards, te dwingen tot het verlaaten der Spaansche zyde, waren overeengekomen, dat Sonoï en die van 't Noorderkwartier het *Barndegat*, eenen inham van 't Y, over Amsterdam gelegen, zouden bemagtigen, terwyl die van Zuidholland zig van de schans op den Sparendamschen dyk, by 't Huis ter Hart, zouden zoeken meester te maaken. Hiermede zou de toevoer naar Haarlem, beide langs de Meer en langs 't Y, afgesneden zyn. 't Gelukte Sonoï, op den zevenden van Grasmaand (u), het *Barndegat* in te neemen, alwaar hy, terstond, eene schans opwierp, den Waterlandschen dyk doorstak, en de Noordhollandsche galeien, door dit gat, in 't Y bragt. Doch te Hoorn, werdt weinig haast gemaakt, met het uitrusten van groote schepen, die 't Y schoon zouden hebben moeten houden. In 't Zuiderkwartier, vondt men, hoewel de Prins 't werk aandreef, ook zwaarigheid, in 't o. vermeersteren van den Sparendamschen dyk.

IX.
Sonoï be-
magtigt
het *Barn-*
degat.

De

(t) *Boek VIII. Book, bl. 98, 99, 100 [612, 613, 614, 615].*
(u) *Resol. Holl. 19 April 1575. bl. 224.*

FILIPSI
1575.

Hy ver-
laat het
weder-
om.

Hierges
valt in
West-
vries-
land.

X.
Schrik-
kelyke
handel
van So-
noi, om-
trent
eenige
Roomsch
gezinde
huistui-
den en
anderen
van ver-
raad be-
schul-
digd.

De Amsterdammers maakten zig, ondertus-
schen, gereed, om Sonoï, met magt van
volk en schepen, te verdryven, hem, mid-
lerwyl, te water en te lande, by nacht en by
dage, in beweginge houdende, tot dat hy,
geene hulp bekomende, het Bardegat, den
vier entwintigsten, wederom verliet, zig zeer
beklaagende, dat men zo schoone gelegenheid
om den vyand afbreuk te doen hadt verwaar-
loosd (y). Hierges, naderhand, eenig volk,
over Utrecht en Amsterdam, aan den Spa-
rendamschen dyk, byeen gekreegen hebben-
de, trok, over de Beverwyk, naar West-
friesland. Van Schoorl, daar hy 't voetvolk
leggen liet, rukte hy, met de paarden, voort,
tot aan den Slaaper. Doch hier vindt hy de
schanzen zo wel bewaard, dat hy, zynen
moed, met plonderen en blaaken, hier en
daar, gekoeld hebbende, na een verblyf van
veertien dagen, naar de Beverwyk, te rug
keerde (w).

Terwyl hy zig, in 't Noorderkwartier,
ophieldt, verspreidde zig onder 't gemeen een
gerugt, dat eenige landloopers, door den
vyand, gehoord waren, om de voornaamste
Dorpen van deezen oord in den brand te
steeken. En gelyk men, in kommerlyke ty-
den, met naame, als men den vyand voor
de deure heeft, agterdogtiger is dan ooit,
vondt dit gerugt ingang, ook by de gemag-
tigde Staaten (x) en by den Overste Sonoï.
De Schouten raakten op de been, en meer
dan

(y) BOR VIII. Boek, bl. 102 [617].

(w) BOR VIII. Boek, bl. 106 [623].

(x) Resol. Holl. 1 Juny 1575. bl. 344.

dan twintig van 't geboefte werden gevat, die egter wel huisbraaken en andere moedwilligheden; doch geen verraad of voorgenomen' brandftigtery beleeden. Sonoi, vol kwaad vermoeden en streng van aart, geeft last, om hen scherper te onderzoeken, en stelt, hiertoe, als wilde hy Alva niet toegeeven, eene byzondere Regtbank aan, die zo vinnig en wreed te werk ging, dat zy, niet minder verfoeid dan de Raad der Beeroerten, eerlang, zo wel als deeze, den naam van Bloedraad kreeg. Leden van deeze Vierschaar waren *Joan van Foreest*, Schout van Alkmaar, Meester *Joost Huikesloot*, Schout te Hoorn, *Willem Maartenszoon Kalf*, Baljuw van Waterland en Zeevang, en Willem van Zonnenberg, Baljuw van Brederode en Bergen: waarby, eerlang nog kwamen Jonkheer *Willem van Roon*, Schout te Nieuwdorp, en *Willem Mostard*. Doch deeze twee werden weinig gebruikt, en minder nog *Foreest*, in wiens plaats, de geweldige Provoost, *Michiel Vermerten*, aangesteld werdt. In 't eerst, zat deeze Regtbank te Alkmaar; doch daarna, op 't Huis te Schagen. Onder 't spannen en pynigen der landlooperen, vraagde men hun af, welke Huisluiden zy, hieromtrent, kenden, en als zy 'er eenigen noemden, ging men voort met vraagen, of deezen hen niet tot brandftigten hadden omgekogt? Werdt dit geloochend, dan beloofden de sriedige regters den misdaadigen de vryheid, zo ze de waarheid belyden wilden. Meer werdt 'er niet vereischt, om hen verscheiden' welgestelde Huisluiden, by welken zy

Filips III
1575.

om eene aalmoes plagten te gaan, te doen betigtigen. Een deezer landlooperen, *Jan Driemunt* van Hoorn, was egter, door pyn noch beloften, aan 't beschuldigen te krygen. Doch men deedt hem, met de armen agterwaards omgedraaid, en tweehonderd ponden gewigts aan zyne grootste teenen, meer dan drie uren agter een, aan een ladder hangen; daar hem 't bange zweet ten lighaame uitgeperst werdt, dat het op de zolder droop. Onder dit folteren, bezweek zyne standvastigheid, en beschuldigde hy de Huisluiden ook, die de anderen hadden betigt. Hy en eenigen zynner makkeren, want sommigen braken uit, werden nogthans ten vuure gedoemd: doch betuigden, ter dood gaande, dat zy zelve, en de huisluiden, door hen beschuldigd, aan de gewaande brandstigtery, onschuldig waren: 't welk, naderhand, uit de geregtelyke getuigenissen van Scherpregheren, Schoutdienaaren, Predikanten en andere aanschouweren, gebleeken is. Midlerwyl, hadt men de betigte Huisluiden gevat. De voornaamsten waren *Jakob* of *Koppe Korneliszoon* en zyn Zoon *Nanning* van Wognum en *Pieter Nanningszoon* van Benningbroek, allen drie Roomschgezind, en daarom, by veelen, te meer verdagt. De landloopers hadden hun 't verraad in 't aangezicht aangezeid; doch zy bleeven 't standvastig loochenen. De folteringen, die men toen uitvondt en in 't werk stelde, om hen tot bekentenis te persen, zouden 't geloof te boven gaan, waren ze niet, door egte verklaringen, beweezen. Rekken, spannen, geesfelen, met versche berken roeden,
in

in water geweekt, was 't minst, dat men hun ^{FILIPS III} zandeedt. Men blakerde de lighaamen, van ^{1575.} 't hoofd tot de voetzoolen, met lynwaat, in brandewyn gedoopt en aangeftcken, tot dat zy zo zwart als koolen waren, en de zenuwen, hier en daar, bloot lagen. Ook werdt 'er zwavel, en fomtyds een half pond kaarsen tevens verbezigd, om de luiden onder de oxelen en voetzoolen te branden. Zo gemarteld, liet men ze, eenige nagten, ongedekt, op den blooten vloer leggen, en met roeden uit den slaap houden. Voor voedsel, gaf men hun pekelharing en andere zoute spyze, en weigerde hun eene teug dranks, hoe zeer ze 'er om baden. Torren, uit de aarde gegraven, werden den lyderen op den navel gezet, daar men eenen angel uit haalde, zo lang als een vingerlid. Men plaatste hun rotten, door Sonoi zelve, ten deezen einde, overgezonden, eerst onder eene steenen stolp, en daarna onder eene houten laade, gedekt met eene koperen pan, op den blooten borst en buik, en perste de dieren, door vuur op de stolp of pan gelegd, om hun naar 't hert en de ingewanden te knaagen. De gaten, dus gemaakt, werden, met gloeyende koolen, toegeschrooid. Men snierpte de lighaamen, met gesmolten spek. De manlykheid van Nanning Koppesoon werdt met room besmeerd, en aan een zoogkalf te trekken gegeven. Dit zelfde lid --- maar 't hert wordt my wee, 't gemoed vol, van 't beschryven deezer walgelyke gruwelen, die den eerlyken leezer, niet minder dan my, verdrieten zullen, en by anderen, breeder, vermeld zyn. Ik voeg

FILIP III 1575. 'er, alleenlyk, by, dat Koppe Korneliszoon, door al 't folteren, afgemarteld, in zwym viel en den geest gaf, voor de voeten zyner regteren, die, om hun onmenschelyk bedryf eenen glimp te geeven, 't gerugt lieten loopen, dat de duivel hem den hals gebroken hadt. Nanning Koppeszoon, overmand door de pyn, en bekoord, door de belofte van goed en leeven te zullen behouden, beleedt, eindelyk, al wat men hebben wilde, en werdt toen, op Sonois naam, veroordeeld, om 't hert uit het lyf gerukt en gevierdendeeld te worden; welk vonnis, te Hoorn, niet zonder weêrzin der Wethouderfchap, aan hem werdt uitgevoerd. In zyn uiterfte, fchoon men hem dronken gemaakt hadt, en de Predikant, *Juriaan Epefzoon*, hem geduuriglyk in de reden viel, deedt hy, egter, de ernstigfte be- tuigingen van onfchuld. Aanmerklyk is 't, dat hy den Predikant, binnen drie dagen, voor 't jongfte gerigt daagde, en dat deeze, hierop miftrouftig naar huis gegaan, binnen of kort na den beftemden tyd, overleedt (y). Pieter Nanningszoon werdt ook, door zwaar pynigen, bewoogen, om, niet flegts byzon- dere Perfoonen, huis- en fteeluiden, in en buiten de Regeeringe, maar zelfs geheele Dorpen en Schoutambagten te befchuldigen van deelgenootfchap aan 't verraad. Dus fcheen 'er geen eind aan 't pynigen en straf- fen te zullen zyn. Maar die van Hoorn, een kwaad oog op den handel beginnende te kry- gen, weigerden hunnen burger, *Jan Jeroens-*
zoen,

(y) VELIUS Hoorn, *bl.* 440.

2002, ook een' der beschuldigden, ter Stad uit Filips III
1575.
 te laten trekken. Sonoi egter drong 'er hen
 toe, door itrak schryven. Toen kreeg men
 Jan Jeroenszoon ook aan de palcie, tot vier-
 maal toe, in afzyn der Hoornfche Gemag-
 tigten, die bedongen hadden by zyne teregt-
 stelling tegenwoordig te moeten zyn, en daar-
 na, over 't verbreken van dit deel des Ver-
 dings, met de Regters en met Sonoi zelv',
 in een hevig gefchil geraakten. Deez' hadt
 de loosheid van die van Hoorn te laten rie-
 ken, dat zy, by hem, ook in 't oog liepen,
 om, door deezen trek, tweedragt, en flapheid
 onder hen te verwekken. 't Gelukte hem eg-
 ter niet. De Hoornfchen vervoegden zig aan
 den Prinfe, met een smeekfchrief, op den
 naam van Jan Jeroenszoon, welk zo veel in-
 gang vondt, dat zyne Doorlugtigheid ver-
 boodt, met het onderzoek voort te vaaren,
 buiten 't byzyn van twee zynen Gemagtig-
 den. Sonoi druist hier tegen aan, en beveelt
 zynen Regteren, 't werk, dat midlerwyl ge-
 ftaakt was, wederom aan te binden. Doch
 zy hadden 't hert niet, om 's Prinfen verbod
 te overtreden. Ondertusfchen, kon de Prins
 naauwlyks luiden vinden, die zig tot zo ha-
 telyk een bedryf, wilden laten gebruiken.
 Sonoi ook vernam, te vergeefs, naar eenen
 Regter, in Mostards plaats, die Ontvanger
 der geestelyke goederen in deezen oord ge-
 worden was. Onder anderen, zegt hy hier
 toe aan Meester Joan van Oldenbarneveld,
 op dat pas Advokaat der Staaten voor den Ho-
 ve van Holland, op eene wedde van agtien
 pon-

FILIPSI 1575. ponden 's jaars (2); die 't plat uit weigerde. 't Werk haperde dus eenen geruimen tyd. De gevangenen, die te Alkmaar zaten, werden, eerlang, geslaakt. Te Schagen, bleeven 'er vier in hegtenis, tot na de Gendfche Bevrediging, die, in Slagtmaand des jaars 1576, geflooten werdt; en onder deezen, Jan Jeroenszoon en Pieter Nanningszoon. Men wilde hen toen ook op vrye voeten stellen, uit krachte der Vredepunten; doch zy begeerden regt. De Staaten van Holland belastten, hen te ontfiaan onder handtasting. Doch Sonoi floeg het in den wind, begeerende, dat zy, in gevolge der Vrede, zouden uitgaan. Daarna beveelt de Prins 't stuk den Hove. De Prokureur Generaal, toen te Schagen gekomen, flaat de sloten der gevangenis open, en voert de gevangenen naar Delft. Hier werdt *Sybout Janszoon*, geene middelen hebbende, om de regtspleeging te bekostigen, de eerste geslaakt, in gevolge der Vredepunten. De anderen drie, Jan Jeroenszoon, Pieter Nanningszoon en *Piet El*, werden, door 't Hof, by 's Prinzen goedduncken, onder handtasting, los gelaten. 't Huis gekomen, ligten zy een * dagbrief van zuivering, en riepen Sonoi, de Regters, den Prokureur Generaal, en elk, die iets op hen te zeggen hadt, voor 't Hof. Maar Sonoi dreef, dat de zaak, met de Vrede, gefmoord moest blyven. De Staaten ook, ziende hoe veel werks het in hebben zou, de oude wrokken op te wroeten, die nu met de vrede afgedaan

* *Man-
dement,
van pur-
ge.*

daan gerekend waren, oordeelden, dat de FILIPES III begeerde zuivering hier geene plaats hadt; 1575. doch lieten den beledigden egter vryheid, om hunne zaak voor 't Hof te vervolgen, zo tot straffe als tot schadebetering. Maar de geslaakten, bevroedende, dat de Noordhollandische Steden, welken Sonoï op zyne zyde hadt weeten te krygen, hun tegen waren, en ziende, met regten, in allen gevalle, niet dan langzaam aan een einde van zaaken te zullen kunnen geraaken, lieten zig, door hunne Advokaaten, overreeden, om stil te zitten: oordeelende ook de meesten, dat zy zig, tot verdediging van hunnen goeden naam, nu genoeg gekweeten hadden. Zulk een uitflag hadt deeze handel, die eene schandvlek gebragt heeft op den Hollandschen naam, schoon Sonoï, die 'er de hoofdaanleider van geweest is, geen Holländer was. 't Gantsche werk was, wil men, aangelegd, om den Roomschen, eens vooral, den moed te beneemen van naar verandering der Regeeringe te staan. Doch de onmenschelyke wreedheid, gepleegd, in 't pynigen en straffen van luiden, in welken men geene schuld altoos gevonden hadt, is met geene redenen van staat te verschoonen (*b*). 't Verhaalen van den afloop deezes werks heeft ons ver buiten de orde der gebeurtenissen vervoerd, waartoe wy nu wederkeeren.

Hierges, zyn zat gewoed hebbende in 't XI. Noorderkwartier, brak, eerlang, wederom Hierges op van Beverwyk, toog bovenwaards, en neemt floeg in, Buuren

(*b*) BOR VIII, Boek, bl. 106-118 [623-641].

FILIPSIII floeg, onverwagt, 't beleg voor Buuren, dat, met vyftien stukken, beschooten, en, na twee

1575.

Mondragon,
Klundert,
Fynaard en
Ruigenhil.

Oudewater
belegerd,

dagen, ingenomen werdt. 't Kasteel, op welk de bezetting geweeken was, gaf zig op, by Verdrag (c). Ten zelfden tyde, 't was in Zomermaand, overviel Mondragon de Klundert, de Fynaard en de Ruigenhil, drie Polders aan 't Hollandsch Diep, zig aldaar verschansende, in eene sterkte (d), waaruit hy de Vaart naar en van Zeeland belemmeren kon. De Staatsche Gemagtigden te Breda hadden hunnen Meesteren van deezen toeleg gewaarschuwd (e); doch by de uitkomst bleek, dat deezen deszelfs uitvoering niet hadden kunnen beletten. Hierges Leger, met eenig voet- en paardenvolk, versterkt geworden zynde, rukte hy, in Hooimaand, aan drie hoopen, naar Bommel, naar Woudrichem, en naar Schoonhoven. In Holland, dagt men, dat hy 't eigenlyk op Gouda gemunt hadt. Doch, zyn volk schieplyk samengetrokken hebbeude, berende hy Oudewater, op den negentienden. Zevenhonderd weerbaare mannen waren 'er slegts in deeze Stede, de helft Krygsvolk, de helft Burgery. De belegeraars maakten zig, terstond, meester van eene schans, die de fluis, aan den Yssel, digt onder de Stad gelegen, dekte. Door 't openen deezer fluis, zou men 't Land om de Stad onder water hebben kunnen zetten. Ook hadt de Prins dit, by tyds belast; doch die van de

(c) BOR VIII. Boek, bl. 120 [643]. LANGUETI Epist. Libr. I. [II.] Ep. XLV. p. 112.

(d) BOR VIII. Boek, bl. 120 [644].

(e) Resol. Holl. 24 Juny 1575. W. 421.

de Stad hadden 't verzuimd, om den hooi-^{FILIPSIII}
 bouw niet te verliezen. De Spanjaards be-^{1575.}
 magtigden nog een ander Blokhuis, wat ver-
 der van de Stad, aan de Goudsche zyde,
 liggende, na dat het, door *Willemken van An-*
geren, eenen Duitscher, schandelyk verlaaten
 was. Toen stopte Hierges den Yssel, en sneedt
 den belegerden allen toevoer af. In 't eerst,
 deden deezen, nu en dan, eenen uitval;
 doch staakten 't haast, om de bezetting te
 spaaren. Hierges, de batteryen gereed en
 met agt-entwintig stukken geschuts beplant
 hebbende, eischte de Stad op, den zesden
 van Oogstmaand. Men antwoordde, dat men
 ze voor den Koning, onder den Prinse van
 Oranje, bewaarde, en verzogt drie dagen
 tyds, om zig, met deezen, te beraaden. Doch
 Hierges gunde hun slegts twee uren, en be-
 gon de Stad hevig te beschieten, toen dezel-
 ven verstreken waren. 't Schieten duurde
 tot aan den avond, en werdt, des anderen-
 daags, hervat. Na den middag, vielen de
 belegeraars aan 't stormen, doch vonden meer
 tegenstands, dan men van zo klein een getal,
 als de belegerden slegts uitmaaken konden,
 zou hebben mogen verwagten. Ruim een uur ^{en stor-}
 duurde de storm. Toen werdt de wal over-^{mender-}
 weldigd, en het gantsche Leger stortte ter Stad ^{hand}
 in. Daar ging 't op een moorden, zonder kun-^{vero-}
 ne of jaaren te ontzien. Ook raakte de brand, ^{verd.}
 by ongeluk of uit moedwil, in de huizen,
 die byna allen vernield werden. De Kerk en
 't Klooster bleeven egter staan. De Neder-
 duitfche Predikant, *Jan Janszoon*, schoon
 voor vyf honderd guldens gerantzoend, werdt
 op-

Philips III
1575. opgeknoopt: en 't is aanmerkelyk, dat zyn lighaam, na zestien maanden gehangen te hebben, nog zo vol en blank gevonden werdt, zelfs de oogen zo ongekwetst en het aangezigt zo weinig ingevallen, als of hy flegts vier dagen dood geweest was: 't welk, door een' Burgemeester van Gouda, die 'er, nevens verscheiden' anderen, ooggetuigen van was geweest, naderhand, ter Dagvaar, van Holland, verhaald, en in 't Register der Staatsbesluiten aangetekend werdt (f). De Predikant der Walsche bezetting gaf zig voor eenen soldaat uit, en kwam, om honderd Kroonen, los. De Baljuw der Stede, *Gerrit van Kraayestein*, eenen deken of twee, als ware 't buit geweest, om 't lyf geslingerd hebbende, schoot onder 's vyands volk, nam eerlang zynen slag waar, en ging door. Ontrent twintig burgers, op hooger losgeld gesteld dan zy betaalen konden, werden, in koelen bloede, doorreegen. Eenige vrouwen en maagden, om drie of vier Ryksdaalers ieder, verkogt. In 't stromen, waren 'er ruim honderd van de belegeraars gesneuveld, veel meer gekwetst. Zo deerlyk een lot trof Oudewater, dat, kort voor de belegering, zyne geboortestad, Gouda, tegen 's vyands aanslagen gewaarschuwd hadt, en zelf weinig op zyne hoede geweest was (g), op den zevenden van Oogstmaand (h).

XII.
Schoon-
hoven

Op den twaalfden, rukte Hierges voor Schoonhoven. De zorg voor 't koorn, dat

(f) Resol. Holl. 16 July 1582. bl. 344.

(g) Bor VIII. Boek. bl. 121 [644].

(h) Resol. Holl. 8 Aug. 1575. bl. 551.

te velde stondt, hadt hier ook het onder water zetten der omleggende Landeryen belet, waarvan men eenen der Burgemeesteren de voornaamste schuld gaf. De Prins zondt 'er egter vyf schepen met volk en voorraad naar toe, onder den Kolonel la Garde, die, op één schip na, binnen raakten. Ook deeden de Staaten, op raade van zyne Doorlugtigheid, de sluizen en kaaden openen. Doch 't water wies te weinig, om 't beleg te hinderen. Ook wezen eenige uitgeweekenen den vyand de bekwaamste plaatfen aan, om 't gefchut te planten. 't Beuken ving dan aan: en werden, op eenen dag, driehonderd schreeden muurs om verre gefmeeten. La Garde, toen agt geevende op de onwilligheid der burgerye, die, grootendeels, gezind tot den vyand, of bedugt voor 't lot van Oudewater, niet aan 't stoppen der breuke te krygen was, besloot, by goeddunken des Krygsraads, in onderhandeling te treden, en gaf de Stad over, by verdrag, op den vierentwintigften van Oogstmaand, bedingende vryen uittogt, met vliegende vendels, geweer en pakkaadje (i).

De wakkere Hierges, toeleggende op het Hierges bemagtigen der stroomen, viel, terstond hier na, aan, op de schansen, in deezen oord, die met Staatsch volk bezet waren: en overweldigde 'er eene in Krimpen, daar tweehonderd man in lag, en eene te Paapendrecht. Dus was hy genoegzaam meester van den Yssel, de Lek en de Merwede. Van Paapendrecht, Paapen-

FILIPS II
1575.

gaat over,
by
Verdrag.

(i) BOR VIII. Boek, bl. 122 [646].

FILIPS III 1575. drecht, kon hy ligtelyk overfteeken op de Zwyndrechtsche Waard, en Dordrecht be-
 draecht o-
 vermees-
 terd. naauwen. De Prins, dit bevroedende, hadt de Staaten bewoogen, om den dyk van de Alblasferwaard, boven de kleine fchanse, en den dyk in de Krimpenerwaard te doen doorgraven (*k*). Doch ik meen, dat de last hiertoe te laat gegeven, en niet uitgevoerd werdt. De dyk in de Riederwaard werdt egter doorgefteken, en 't gat gesterkt, met een hegt blokhuys. Ook werdt Zwyndrecht bezet, met driehonderd Ruiters en agt vendelen knegten (*l*): waardoor Dordrecht genoegzaam beveiligd werdt gehouden.

XIII. Uit het Leger van Hierges werdt, federt, een deel volks ontbooden naar Brabant, van-
 Woer-
 den, door
 den Graa-
 ve van
 Megen,
 bele-
 gerd. waar de Landvoogd eenen togt op Zeeland wilde doen. Met het overige trok Hierges Broeder, Graaf van Megen uit hoofde zyner Gemalinne, den agtsten van Herfstmaand, voor Woerden, alwaar onlangs eenige versterking van volk binnen gekomen was. Ook was de Stad tamelyk voorzien van nooddrift: en 't omleggend Land stondt onder water, waardoor 't beleg moeilyk viel. Megen dan, zeven fchanfen om de Stad hebbende opgeworpen, zocht haar den toevoer af te snyden: dat egter niet gelukken wilde. Voorts, deedt men elkanderen, met schutgevaarten, nu en dan, een weinig afbreuks. Megen hielt het uit voor de Stad, tot in Oogstmaand des volgenden jaars, wanneer hy, naar Brabant ontbooden

(*k*) Resol. Holl. 13, 15 Aug. 1575. bl. 568, 569.
 (*l*) BOR VIII. Boek, bl. 123 [647].

den zynde, tot flisfing eener mouterye onder Philips III's Konings Krygsvolk, genoodzaakt was, 't 1575. beleg op te breeken (m). Terwyl 't nog duurde, haalden de belegerden hunnen voorraad van Gouda, met platbodemde fchuitjes, die, over de laage Landen van Bulwyk, de Waarder en de Lange Weide, keerden naar eene fchans, welke Staatsch volk in, en langs eene Vaart gemeenfchap hadt met de Stad. Voorts vingen zy eene ongelooflyke menigte van snoek in den Ryn, die door de Stad loopt en hoog gezwollen was. Doch in de laafte zes weeken van 't beleg, begon 't, in de Stad, fchaars om te komen met de mondbehoeften. Ook hadt men 'er, met verlof der Staaten (n), tinnen geld geflagen van eene vierkante gedaante (o).

Midden onder de bezigheden, die de zaken van vrede en van oorlog den Prinfe van Oranje, in den jaare 1575, verfchaften, hadt zyne Doorlugtigheid de gedagten laaten gaan op een derde Huwelyk; onaangezien zyne tweede Gemaalin, Anna van Saxen, van welke hy zig, ter oorzaake van haar ongeregeld gedrag, hadt doen fcheiden, nog leefde, en te Dresden, by haaren Oom, den Keurvorst Augustus, bewaard werdt (p). In Zomermaand deezes jaars, was hy, in den Briele, hertrouwd, met *Charlotte van Bourbon*, Dogter van *Lodewyk, Hertoge van Montpensier*, die tot

XIV.
Derde
Huwelyk des
Prinfen
van Oranje

(m) BOR VIII. Boek, bl. 123 [648] IX. Boek, bl. 145 [678].

(n) Refol. Holl. 14 Sept. 1575. bl. 632.

(o) COSTERUS Hiftor. Verhaal; Bylag. L. M. N. O. P. Q. R. S. bl. 407, 408, 410, 411, 412, 414, 421.

(p) THUANUS Libr. LX. p. 72 R. F.

FILIPS III tot het Kloosterleeven geschikt zynde, Abdisse van Jouarre geworden, doch, in 't jaar 1572, naar Duitschland geweeken was, alwaar zy openlyke belydenis der Hervormde Leere gedaan hadt. Omtrent drie jaaren, bleef zy hier, aan 't Hof van den Paltsgraave, Keurvorst (*q*): tot dat de Prins van Oranje haar ten Huwelyk verzogt, door den Heere van S. Aldegonde, die haar, over Embden, met twee Oorlogschepen, herwaards begeleidde (*r*). Zeer werdt dit Huwelyk gelasterd van de Spaanschgezinden (*s*), die 't voor een overspel uitkreeten (*t*), om dat de Prinses den Geestelyken staat veriaaten hadt, schoon zy dien staat nooit hadt verkooren, maar 'er, door haaren Vader, in haare kindsche jaaren, toen zy niet kiezen kon, toe geschikt was (*u*). In Holland, werdt de Bruid, door de Heeren van Keenenburg en Zwierten, en door de Gemagtigden van Dordrecht, Alkmaar, Vlisfingen en Briele, uit den naam der Staaten, verwelkomd, en vereerd met zesduizend ponden van veertig grooten, die, uit den honderdsten penning, gevonden werden (*v*). Haar Vader hadt niet in 't Huwelyk bewilligd, en 't liep aan, tot in 't jaar 1580, eer hy zig verzoende met den Prinse (*w*): die, veclligt, om hem tot vreedzaame

(*q*) THUANUS *Libr.* LI. p. 486.

(*r*) BOR VIII. *Boek*, bl. 120 [644].

(*s*) Apolog. by BOR Auth. *Stuk*k. II. *Deel*, bl. 72.

(*t*) VIGLIUS *ad HOPPER*. *Epist.* CCL. CCLV. p. 842, 848.

(*u*) THUANUS *Libr.* XXVIII. p. 39 A. B. Apolog. *als boyen* bl. 73.

(*v*) *Resol.* Holl. 4, 6, 10 *Juny*, 1 *July* 1575. bl. 358, 362, 381, 384, 454.

(*w*) THUANUS *Libr.* LXXII. p. 460 C.

gedagten te brengen, eene maand na zyn Huwelyk, gelyk wy hier voor hebben gemeld, niet belooven wilde, te Roomfche Religie, hier te Lande, te doen ophouden, fchoon hy 't ontwerp, waarin hem dit geveerd was, eene maand voor zyn Huwelyk, hadt goed-gekeurd (x).

Doch de plegtigheden des Huwelyks ver- hinderden den Prins niet, te zorgen voor 's Lands welstand. 't Was maar vier of vyf da- gen voltrokken geweest, toen hy zig, op de tyding dat Don Louis eenen aanflag op Zee- land in den zin hadt, naar Walcheren be- gaf, om orde te ftellen (y). Terwyl hy zig hier ophieldt, gelukte het eenigen zyner ga- leien en roeibazzen, elf of twaalf vyandyke kromftevens in eene kreeke omtrent Nieuw- gafel, te veroveren en in den brand te ftee- ken (z): 't welk de Staaten, by een Affchrift van den brief zyner Doorlugtigheid, uit Ooltgensplaatte gedagtekend, aan Gouda en aan de nabuurige Steden bekend maakten (a). De tyding deezer verovering gaf eenige ver- kwikking aan de benaauwde Steden van dee- zen oord, alzo men ze, twee dagen na 't be- rennen van Oudewater, ontving. Sommi- gen melden, dat Requesens, ten deezen ty- de, poogde, Middelburg en Rammekens in te neemen, door verraad: doch dat de toe- leg ontdekt werdt, en eenigen der verraa- deren geftraft (b). Ik twyfel nogtans aan de

FILIP III
1575.

De Prins
verreist
naar Wal-
cheren,

bemagt-
igt eeni-
gevyand-
lyke
krom-
stevens.

(x) Zie boven W. 18, 22.

(y) Resol. Holl. 18 Juny 1575. W. 408.

(z) Bor VIII. Boek, bl. 123 [617].

(a) Resol. Holl. 21 July 1575. W. 525.

(b) LANGUET. Epist. Libr. 1. [11]. Ep. XLIV. p. 198.

FILIPS III gegrondheid van dit verhaal, welk, zo veel
 1575. my bekend is, by nien' ant onzer schryveren,
 te boek is gesteld. De Landvoogd hadt het,
 eigenlyk, op Zierikzee en 't Eiland Schouwen
 gemunt, werwaards hy, in Herfstmaand, den
 merkwaardigsten togt deedt, dien de gantsche
 Spaansche kryg heeft uitgeleverd, en die hier
 om verdient, dat wy 'er, beknopelyk, van
 gewaagen.

XV. Eenige uitgeweecken' Zeeuwen hadden Don
 Merkw. Louis vertoond „ hoe gemaklyk men, van
 waardige „ Thoolen, dat nog Spaansch was, kon o-
 togt der „ verscheepen, op Filipsland, welk, na den
 Spaan- „ vloed des jaars 1522, onbeverscht gele-
 fchen, „ gen hadt: voorts, hoe, van hier, eene plaat
 door 't „ liep naar Duiveland, die, met laag water,
 water, „ droog lag, en waarover men, door de Zy-
 naar Dui- „ pe, eene enge kil, op Duiveland, en van
 veland „ daar, door eene waadbaare kreek, op
 enSchou- „ Schouwen geraaken kon. Zo de Zeeuw-
 wen. „ sche vloot al ter wederzyde der plaa-
 „ kwam leggen, hadt men hoop van haar,
 „ aan de eene of aan de andere zyde, te doen
 „ afdeinzen. Of zo men slegts meester kon
 „ worden van de schans te Viane, was 'er
 „ kans, om den onderneemeren te hulp te ko-
 „ men, van de Moggershil, gelegen aan den
 „ uitersten hoek van Thoolen.” Don Louis,
 heet op deezen togt, deedt te Antwerpen
 dertig galeien, eenige kromstevens en ander
 klein vaartuig gereed maaken, en bragt drie-
 duizend knegten, vierhonderd ruiters en
 tweehonderd delvers byeen, in 't Land van
 Thoolen. De Ruiters liet hy in de Stad, de
 overige hoop toog naar het Dorp S. Anne-
 land,

land, vanwaar eenigen, by dage, om de ^{FILIPSI} diepte te peilen, op Filipsland werden over- ^{1575.} gefcheept. Toen koos hy vyftienhonderd man, om, nevens de graavers, de Zype tot op Dui- veland te doorwaaden. Elk hadt een zakje met twee pond buskruid, een paar fchoenen, en voor drie dagen aan befchuit en kaas aan den hals: of zy 't platte land ontbloomt van leeftogt mogten vinden, en zo haast geenen toevoer bekomen konnen. Deezen werden, insgelyks, overgezet op Filipsland, terwyl de overigen in de vaartuigen gegaan waren. 't Was nu de agtentwintigfte van Herft- maand, en de Maan, anderhalf etmaal oud in 't laafte Kwartier, ging tufchen elf en twaalf uuren op, en fcheen voorts den gant- fchen nacht door. Tufchen vier en vyf uu- ren, was 't water op zyn laagst. Ter mid- dernacht dan, ftappen de keurlingen, twee aan twee, af van Filipsland, 't zyd- en hals- geweer om hoog houdende. De Zeeuwfche vloot, veertig kloeke fchepen fterk, hadt zig ter wederzyde, uitgeftek langs de plaa- te, zo dicht aan dezelve, als de ondiepte ge- hengen wilde: eenige fchuiten, om nader by te zyn, waren op 't droog gaan zitten. 't Weerlichtte dat pas fterk: en de ongeftradig- heid en 't fchitteren der ftraalen was oor- zaak, dat men niet veel rooijen kon in 't fchieten, vooral als de Spaanfchen, niet ver- der dan tot de knieën, door 't water lobber- den; doch als zy tot aan buik en navel daal- den, liep 't bovenlyf meer gevaars van ge- raakt te worden. De Zeeuwen bereikten hen niet flegts met roers, maar zelfs met lange

1575. **FILIPS III** stokken, daar, aan 't vooreinde, kneppels van afhingen. Ook sleeten ze 'er eenigen, met haaken, naar zig toe. Ondertusfchen, raakte de meeste hoop over: maar *Gabriël de Peralta*, die, met zyn vendel, den agtertogt hadt, tot onder de delvers zynde voortgestapt, werdt van den vloed beloop. Daar dringt men elkanderen van 't pad, en waggelt, en struikelt, en valt in de baaren. Die stand hielden staken, naauwlyks, de borst, sommigen slegts het hoofd ten stroom uit. Hier bleef 'er menig, en alle de delvers, op tien na. Peralta zag zig genoodzaakt, te rug te trekken, en kwam, ter naauwer nood, wederom op Filipslant, en in de schepen. Maar met den oggend, bevondt zig *Joan O-sorio d'Ulloa*, met de overige vendels, op den oever van Oost Duiveland, die na 't uitstorten van een kort gebed aan de Heilige Maagd en aan den Apostel Sint Jakob, met gevelde spietfen, den dyk opstappen. Agterderzelven, lagen tien vendels Franschen, Engelschen en Schotten, onder Karel van Boifot, die, 't zy by ongeluk of uit moedwil, onder 't affchieten der handbusfen, door eenen der zynen, werdt doodgeschooten: 't welk zo veel verwarring en schrik baarde, dat de Staatfchen zig terstond op de losse vlugt begaaven, ten deele naar de schepen, en ten deele naar de schansen, die, hier en daar, op 't Eiland lagen; doch allen, door de Spaanischen, bemagtigd werden. Ondertusfchen, was de vyandyke Vloot onder d'Avila aan Duiveland gekomen. 't Meeste volk, dat 'er op was, ondernam toen de kreek tusfchen Dui-
ve

veland en Schouwen, modderig, en bezet met FILIPSI ^{1575.} III
 biezen en andere ruigte, te doorwaaden. Zy
 worstelden 'er ook door heenen, en stapten
 op Schouwen aan land. Hier stonden vyf-
 honderd Staatschen geschaard, die, verbluft
 door 't enkel gezigt der Spaanschen, en door
 't aandringen van niet meer dan honderd
 schutten van den voortogt, gelyk hunne mak-
 kers op Duiveland, aftrokken, naar Zierik-
 zee. 't Gantsche Eiland werdt toen afgeloo-
 pen van de Spaanschen; die Brouwershaven Brou-
 wersha-
 ven in-
 geno-
 men.
 (c), verlaaten van zyne bezetting, en een
 blokhuis tusfchen Zierikzee en Borndam, door
 de Staatschen in brand gezet, innamen.

Midlerwyl, was in 't Leger gekomen XVI.
Gasper van Vosbergen, Hoogbaljuw van Zierikzee, List van
 den Bal-
 juw Vos-
 bergen,
 om Zie-
 rikzee
 dienst te
 doen.
 en eenige anderen, met last, zo zy zeiden,
 om de Stad, by verdrag, op te geeven; doch
 in het zelve ook eenige Oorlogfchepen te
 begrypen, waarom zy vrygeleide derwaards
 verzogten. Mondragon, wien 't beleg van
 Zierikzee aanvertrouwd was, weetende hoe
 veel het inhebben zou, de Stad, met geweld,
 te dwingen, bewilligde in hun verzoek: doch
 zy bewerkten regt het tegendeel van 't gene
 zy voorgewend hadden by de fcheepshoplui-
 den, aanwyzende, welke dyken men door te
 fteeken hadt, tot beveiliging der Stad, en
 tekens beraamende, om elkanderen kond-
 ichap te geeven van den stand der zaaken.
 Zelfs beschikten zy, dat 'er, by nagt, volk
 en voorraad in de Stad geholpen werdt. Te
 rug gekeerd, maakten zy den Spaanschen
 diets,

(c) Bon VIII. Boek, bl. 123 [648].

FILIPS III 1575. diets, dat zzy, met de schepen, klaar waren, en nu slegts verflag in de Stad hadden te doen, om terstond in onderhandeling te konnen treden. Doch toen hierop niets volgde, bespeurden de Spaanschen te laat, dat zy misleid waren, en raadslaagden, terstond, of men Zierikzee of eerst Bommene de zou aantasten (*d*). Tot dit laatste werdt beslooten, op dat Zierikzee en Schouwen, als men deeze plaats agter de rugge lic, door dezelve, geen' onderstand zouden konnen krygen, uit Holland. Bommene de werdt dan beschooten uit twaalf stukken, die, binnen drie dagen, eene tamelyke opening maakten. Toen tradt men in onderhandeling, welke pas aangevangen was, of een Vendrig bestondt, buiten last, eenen oord aan te vallen, die hem zwakst scheen; doch hy werdt 'er zo ontvangen, dat hy met veertig der zynen sneuvelde. Hierop brak de handel af. De Spaanschen, aan 't stormen gevallen, werden mannelyk afgekeerd, en, door den opgekomen vloed, want zy hadden de plaats van den zeekant aangetast, gedwongen te deinzen. Twee dagen daarna, op den vyfentwintigsten van Wynmaand, werdt de storm hervat, die vyf uren duurde, en byster veel bloeds kostte. Eindelyk, werden de Spaanschen der veste meester; daar, volgens het lot der Plaatsen, die stormenderhand overgaan, eene ysfelyke slagting viel, zo dat 'er geene twintig, krygsluiden en burgers, te lyve bleeven (*e*). Terstond hierna, werdt het

Bommene de beschooten,

en stormenderhand ingenomen.

Zierik-

(*d*) HOOFD X. Boek, bl. 436-440.

(*e*) BOEK VIII, Boek, bl. 125 [651].

het beleg van Zierikzee ondernomen. Arend PHILIPS III
 van Dorp was hier Overste, en hadt de Stad, 1575.
 in alleryl, weeten te voorzien, en in staat ge-
 steld van tegenweer. Requesens kwam zelf zee bele-
 in 't Leger, om orde op 't beleg te geeven. gerd.
 Hy was verzeid van Chiappin Vitelli, die,
 op de te rug reize, met de koets omgesmee-
 ten zynde, zig derwyze bezeerde, dat hy,
 in 't schip tuschen Schouwen en Antwerpen,
 overleedt (f).

Zierikzee bleef belegerd, tot in den vol- Verdere
 genden zomer. Midlerwyl, werdt Holland vyand-
 van verscheiden' oorden gedreigd en over- lykhe-
 vallen, waardoor de kragten der Bondge- den.
 nooten verdeeld en gedund werden. In Fries-
 land, daar de Sonoischen, in Oogstmaand,
 het Dorp Balk geplonderd en verbrand had-
 den (g), te Amsterdam, en aan andere oor-
 den, werden schepen toegerust. De Heer
 van Billy, eenen vergeeffchen toeleg op
 Texel gehad hebbende, plonderde Vlieland.
 't Zelfde zagt hy ook Wieringen te doen; doch
 't ging hem hier als op Texel (h). Requesens
 hadt ook het oog geworpen op de Dordrecht-
 sche Waard; doch Oranje voorkwam hem,
 brengende aldaar een-entwintig vendelen kneg-
 ten, honderd ruiters en drieduizend boeren
 byeen, waardoor de Waard buiten gevaar ge-
 steld werdt (i).

Doch door 't onderneemen en afwenden XVII.
 van Verle-
 genlaaid

(f) VIGLI Epist. Select. Ep. CLXXVI. p. 403, STRADA Dec.
 I. Libr. VIII. p. 450.

(g) BOR VIII. Boek, bl. 122 [647].

(h) BOR VIII. Boek, bl. 124 [650].

(i) BOR VIII. Boek, bl. 127 [653].

Filips III van zo veele aanslagen tevens, raakten de
1575. geldmiddelen, beide aan de Spaansche en
 om geld, aan de Staatsche zyde, aan een einde (*k*).
 aan de Don Louis kon de Staaten niet beweegen tot
 Spaan- bewilliging in de schattingen, voorleeden
 sche en jaar, gevorderd. De leening van twaalf-
 aan de honderdduizend guldens, nu door hem ver-
 Staatsche zocht, wilde ook niet vlooten. Hy besloot
 zyde, dan wederom, gelyk voorheen, op eigen ge-
 zag, ommeslagen te doen; waardoor hy Bra-
 bant en daarna ook de andere Landfchappen
 dwong te bewilligen in de leening, die nog-
 thans traaglyk werdt opgebracht (*l*). In Hol-
 land en Zeeland, kwam het ook ten uitersten
 armelyk om met 's Lands middelen. De kryg
 slondt geweldig veel gelds, terwyl de beste
 oorden des Lands onder water stonden, en
 de neering alomme uitteerde, waardoor de
 Ingezetenen minder in de gemeene lasten
 draagen konden. Ook leedt het Noorder-
 kwartier, in den volgenden winter, door
 eenen geweldigen storm, wel tweehonderd-
 envyftigduizend guldens schade (*m*). Onder
 tusfchen, hadt men den Prinse, in Gras-
 maand, reeds honderd-envierduizend guldens
 ter maand, voor den tyd van vier maanden,
 tot de kosten des krygs, moeten toestaan (*n*),
 in welken de Steden haar aandeel droegen,
 volgens eene verdeeling, door zyne Door-
 luytigheid zelve, gemaakt (*o*). En om dee-

(*k*) VIGLI. Epist. Select. Ep. CLXXVI. p. 403.

(*l*) BOR VIII. Boek, bl. 124, 129 [650, 655].

(*m*) BOR VIII. Boek, bl. 231 [658].

(*n*) Resol. Holl. 16 April 1575. bl. 231.

(*o*) Resol. Holl. 20 April, 29 July, 13 Octob. 1575. bl. 244,
 538, 692.

ze fomme, die naderhand op honderdduizend ponden verminderd werd, te vinden, moest men, in 't volgende jaar, komen, tot het heffen van eenen honderdsten penning van de waarde der Huizen en Landeryen (*p*), konnende de gewoonlyke middelen niet toereiken, om zulke zwaare Beden te voldoen. In Hooimaand, hadt men ook in eene leening van vyftigduizend ponden over de rykste Ingezetenen van Holland bewilligd (*q*). Wyders werden veele Graaflyke en geestelyke goederen, ook zulkén, die, door de uitgeweekenen, ontruimd en te vooren opgetekend waren, om gereede penningen, verkogt, mids de kooper, tot de helft der uitgeloofde fomme toe, zou mogen korten, 't gene hem 't Land, geduurende den oorlog, schuldig geworden was (*r*). Aan al het welke, ligtelyk bespeurd kon worden, hoe sober thans 's Lands kasse voorzien was. Zelfs, hielden de Staaten 's Lands penningen zo zeer te raade, dat zy de wedde zyner Doorlugtigheid, die op zes-entwintigduizend ponden in 't jaar vastgesteld was, niet dan by de week, en op hunne byzondere Ordonnantie, betaald wilden hebben (*s*).

In deeze algemeene verlegenheid, die, door het beleg van Zierikzee en van Woerden, en door de aanslagen des Landvoogds aan ver-
 XVIII.
 Handel
 over het
 zoeken
 scheid-
 van uit-

(*p*) Resol. Holl. 10 Juny 1575. bl. 385. 4, 7 Juny 1576. bl. 85, 86.

(*q*) Resol. Holl. 22 July 1575. bi. 529.

(*r*) Resol. Holl. 28 July 1575. bl. 533. BOEK VIII. Boek, bl. 131 [658].

(*s*) Resol. Holl. 10, 28 Aug. 1575. bl. 557, 607. 31 Dec. 1576. bl. 214.

FILIPS III scheiden' oorden, merkelyk toenam, begon
 1575. men, ter Staatsvergaderinge van Holland, sterk
 uit te zien naar uitheemsche hulpe. De Prins
 heem- zelf was bedugt, dat Holland en Zeeland den
 sche hulpe. kryg niet lang zouden kunnen uithouden, en
 pe. hadt, hierom, terstond na 't afbreeken der
 Vredehandeling te Breda, gedrongen op het
 sluiten van een verbond met de eene of de
 andere nabuurige Mogendheid. De Staaten
 scheenen hiertoe niet ongenegen; doch men
 stontd lang in beraad, werwaards men zig
 wenden zou, tot het Duitfche Ryk, tot Frank-
 ryk, of tot Engeland. Oranje hadt, reeds
 in Zomermaand, voorgeslaagen „ of men niet
 „ met het Ryk behoorde te handelen, om
 „ zig, met behoudenis der voorregten, onder
 „ het zelve, te begeeven, mids men, voor-
 „ af, onderstontd, of men de bescherming
 „ des Ryks, ook onder mindere voorwaar-
 „ den, zou kunnen verwerven (t).” Zelfs
 waren 'er, al vroeger, gezanten benoemd,
 om, te gelyk met den Graave van Zwart-
 senburg, naar Duitschland te reizen (u); doch
 de Landvoogd Requesens hadt hun vrygelei-
 de geweigerd (v), waardoor, en uit andere
 oorzaaken (w), hunne reis opgeschort bleef,
 tot in den aanvang des jaars 1576, wanneer
 Leonard Kasembrood, Raad in den Hove
 van Holland en Adriaan Kromhout naar
 Duitschland en het Noorden toogen, niet
 om 't Land onder 't Ryk te brengen; maar

ak

(t) Resol. Holl. 6 Juny 1575. bl. 363.

(u) Resol. Holl. 25 Febr. 1575. bl. 92.

(v) Resol. Holl. 13 April 1575. bl. 226.

(w) Resol. Holl. 19 Aug. 1575. bl. 580.

alleenlyk, om onderftand te verzoeken, waarin zy tamelyk wel flaagden (x). De Prins hadt, onder anderen, voorgelagen, dat men den Hertog, *Joan Kazimir*, moest zoeken te beweegen, om den Staaten Frygsvolk toe te fchikken; hem, tot goedmaakinge van de kosten der wervingen, honderd-entwintigduizend guldens beloovende: in welken voorflag bewilligd was (y). 't Bleek, ondertusfchen, klaar genoeg, dat de Staaten weinig geneegenheid hadden, om de opperfte magt over de Landen eenen vreemden Heere op te draagen; doch zy zagen geenens kans, om, zonder dat zy dit deden, iemand te beweegen, tot het zenden van merkelyken onderftand. De Prins oordeelde ook, dat men hiertoe komen moest. En in 't begin van Hooimand, eer nog de Vredehandeling afgebroken ware, ftenden de Edelen en die van Zuidholland ter Dagvaart „ dat men den Koning, „ als een' dwingeland, die zyne Onderzaaten „ zocht te verdrukken en te verderven, eerst „ daags, behoorde te verlaaten, en eenen „ anderen Befchermer te zoeken.” Doch die van 't Noorderkwartier vonden dit toen nog ongeraaden. Zierikzee meende, dat men nog eens om 's Keizers bemiddeling behoorde: aan te houden (z). Men besloot dan „ eenigen „ te magtigen (4), om, met den Prins, te „ raad-

FILIPS III
1575.

Men
spreekt
van 't
verlaaten
van den
Koning.

(x) Bor VIII. Boek, bl. 132 [661].

(y) Regist. ten Raede van Middelb. 3 Jan. 1575 [1576] f.
227 vers.

(z) Refol. Holl. 7 July 1575. bl. 474.

(4) Te weeten, den Graaf van Kullenburg, Arend van Dorp, Jakob Pauli, Kornelis Koning, Francois Maal-

FILIPS III „ raadpleegen, over de wyze, waarop men
 1575. „ vreedende hulp zou mogen zoeken, zonder
 „ eenige Mogendheid in den Lande in te laa-
 „ ten, of deeze Staaten te scheiden van zy-
 „ ne Koningklyke Majesteit (a).” Doch zy-
 „ ne Doorlugtigheid deedt, op dit gewichtig
 „ stuk, dat eenige maanden steeken bleef, de
 „ Staaten, in den aanvang van Wynmaand,
 „ nog eens, te Rotterdam beschryven. Hier
 „ werd wederom onderzocht, of men naar gee-
 „ ne uitheemsche hulp behoorde te staan. De
 „ Edelen, Dordrecht, Rotterdam, Gorinchem
 „ en Brielle hielden dit hoog noodig. Delft,
 „ Leiden, Gouda en Schiedam zouden eerst
 „ verflag doen. Twee uit de Edelen en die
 „ van Dordrecht, Delft en Rotterdam werden
 „ gemagigd, om met den Prins te spreekken,
 „ die verklaarde „ dat men, op zo gewichtig
 „ een punt, als het aanzoeken van vreedende
 „ hulpe ware, het goeddunken van de Vroed-
 „ schappen der Steden behoorde te hooren,
 „ op dat hy niet schynen mogt, hierin, iet
 „ alleen te hebben gedaan (b).” Eenige da-
 „ gen daarna, verklaarden de Edelen en Ste-
 „ den, eenpaariglyk „ dat men den Koning
 „ verlaaten en vreedende hulp zoeken moest,
 „ de keuze stellende aan den Prins, die eg-
 „ ter, op 't stuk der Regeeringe, vooraf,
 „ het goeddunken der Staaten zou hebben
 „ in te neemen.” Gouda alleen oordeelde
 „ t

(a) Resol. Holl. 9 July 1575. bl. 482.

(b) Resol. Holl. 3 Octob. 1575. bl. 668, 669. BOR VIII. Boek,
 bl. 125 [650].

Maalzon, Adriaan Kromhout, Andries Jakobszoon den
 jongen, en 's Lands Advokaat, Paulus Buis.

ʼt een ʼt ander ongeraaden (c). Van toen af, raadpleegde men, met ernst, of men Frankryk of Engeland, om onderstand, zou aanzoecken (d). De Staaten en ʼt volk heigden meest tot Engeland; daar de Hervormde Godsdienst beleeden werdt, en van waar men ligter hulp te water bekomen kon. Doch de Prins scheen meer tot Frankryk gezind. ʼt Zy hy, hier toe, door zyn Huwelyk met eene Dogter uit den Huize van Bourbon, of door de gelegenheid van zyn Prinsdom Oranje in Frankryk, werdt aangezet; of dat hy zig van Frankryk meer beloofde, dan van Engeland, daar ʼt belang des Koophandels altoos eenige afgunst plag te verwekken, terwyl men den Staatschen, ten deezen tyde, nog verlofgelden te Calais heffen liet (e): of dat hy, eindelyk, gemeend hebbe, beide deeze Mogendheden te gelyk te moeten aan de hand houden, om des te betere voorwaarden van eene van beide te bedingen: welk laafte best met het staatkundig beleid, welk de Prins doorgaans hieldt, overeen kwam. Ook hebben wy te vooren (f), gezien, dat hy gewoon was, met beide deeze Mogendheden, genoegzaam op eenen tyd, te handelen.

Doch uit den naam van zyne Doorlugtigheid en de Staaten, werdt beraamd, eerst een Gezantschap naar Engeland te schikken. Men was, onlangs, in eenige moeite geraakt met

Filips III
 1575.

Raadpleegingen, of men met Frankryk of Engeland zal handelen.

XIX.

Men besluit eerst een Gezantschap

(c) Resol. Holl. 13 Octob. 1575. bl. 692.

(d) METEREN V. Boek, f. 100 versf.

(e) REYD I. Boek, bl. 13.

(f) VI. Deel, bl. 331, 466.

FILIPSI met dit Ryk, uit hoofde van zekere agter-
1575. stallen ter somme van vyftigduizend guldens,
 naar En- die de Staaten aan eenige Engelsche Krygs-
 geland te oversten schuldig gebleeven waren (g): 't
 zenden. welk egter weinig gevolg hadt. Doch wat
 laater, vondt Koningin Elizabet raadzaam,
 op 't aanhouden des Spaanschen Gezants,
 wiens meester zy nu naar de oogen moest
 zien, om dat hy haar, door het styven der
 Schotten, merkelyken ondiens doen kon,
 den Nederlândschen Ballingen, en elk, die
 de wapenen droeg tegen den Koning van
 Spanje, haar Ryk te verbieden, met naame
 den Prinse van Oranje en zyn gezin, den Graa-
 ven van Kuilenburg, van den Berge en van
 der Mark, den Heeren van Lumbres, Mero-
 de, Boifot, Aldegonde, Mansart, Mathe-
 nes, van Dorp, Junius, Wyngaarden, Ny
 veld en anderen, tot omtrent vyftig in geta-
 le (h). Schadelyk schein dit, voor Holland
 en Zeeland, alwaar men, nog onlangs, be-
 flooten hadt, een party geschut, in Engeland,
 te laten koopen (i). Doch de Prins,
 bewust dat de Koningin dit verbod, haars
 ondanks, hadt moeten doen, magtigde, kort
 hierna, den Kolonel Eduard Chester, om,
 met believen van haare Majesteit, eenige
 penningen in Engeland te ligten (k); doch
 of hem dit gelukt zy, is my niet gebleeken.
 Te gelyk, deedt de Prins, door Junius en
 Aldegonde, in Frankryk, verneemen, of men

van

(g) Resol. Holl. 14 Juny 1575. bl. 396.

(h) Resol. Holl. 13 July 1575. bl. 492.

(i) Resol. Holl. 6 July 1575. bl. 473.

(k) Resol. Holl. 29 July 1575. bl. 540.

van daar ook eenigen onderftand zou konnen **FILIPS III**
 bekomen (l). Doch Elizabeth, bedugt dat **1575.**
 men zig te diep met Frankryk inlaaten mogt,
 zondt *Daniel Rogers* herwaards, om zulks te
 ontraaden. Hy flaaide ligtelyk, in zyn oog-
 merk, by de Staaten, die agt Gemagtigden
 benoemden, om met hem te handelen: ten
 zelfden tyde, den last, aan eenigen gegeven,
 om met den Prinse te raadpleegen, over 't
 zoeken van uitheemsche hulpe, wederom in-
 trekkende (m). Doch hy vondt den Prins,
 naar 't scheen, nog geneigd tot Frankryk.
 De Koningin riedt toen Filips vrede te maaken
 met den Prinse, uit vreeze, dat hy zig, an-
 ders, in de armen van Frankryk werpen mogt.
 Ook zocht zy Oranje zelve de handeling met
 Frankryk te ontraaden. Doch sommigen ver-
 haalen, dat de Predikant *Pieter Villers* hem,
 daarentegen, van de handeling met Engeland
 poogde af te maanen, hem voorhoudende, dat
 de Koningin geen' een' bekwaam Krygsoverste
 hadt dan den Graaf van Sussex, wien nagege-
 ven werdt, dat hy den Protestanten niet gun-
 stig was (n).

De handeling met Engeland ging egter Voort-
 voort. De Staaten benoemden, in Slagt- gang en
 maand, den Advokaat Buis en Doktor Fran- uitslag
 çois Maalzon, tot hunne gezanten derwaards van den
 (o). De Prins voegde 'er den Heer van Al- handel in
 degonde by, als Hoofd van 't gezantschap. De Enge-
 Gezanten kwamen omtrent Kerstyd in En- land.
 ge-

(l) BOR VIII. Boek, bl. 118 [614].

(m) Resol. Holl. 14 Nov. 1575. bl. 730.

(n) CAMDEN. Hist. Elifabethæ P. II. p. 265.

(o) Resol. Holl. 22 Nov. 1575. bl. 731.

Philips III 1575. geland. Zy vertoonden der Koninginne „ wat
 „ er te Breda gehandeld ware, en hoe de
 „ Prins en de Staaten, wanhoopende aan ee-
 „ ne veilige vrede, zig te haarwaards keer-
 „ den, als tot eene regtschapen' bescherm-
 „ fter des Geloofs, en eene Vorstinne, ge-
 „ sprooten uit Hollandfchen bloede” naam-
 „ lyk, uit Filippa, Dogter van Willem den
 „ goeden, Graave van Henegouwen, Holland
 „ en Zeeland, die met Eduard den III, Ko-
 „ ning van Engeland, gehuwd was geweest
 (p). „ En zo haare Majesteit zig mogt wil-
 „ len laten beweegen, om de Staaten kragt-
 „ daadiglyk te ondersteunen, booden zy haar
 „ de Oppermagt over Holland en Zeeland
 „ aan, onder zekere voorwaarden, nader te
 „ beraamen.” De Koningin hoorde de ge-
 „ zanten gunstiglyk, en benoemde, terstond,
 1576. Gemagtigden, om met hen in nadere onder-
 „ handeling te treden. Midlerwyl, hadt Re-
 „ quefens, kennis van dit Gezantschap gekree-
 „ gende, den Heer van Champagnei
 „ naar Engeland gezonden, om eene fpaak in 't
 „ wiel te fteeken (q). Hy verzogt, onder an-
 „ deren, dat de Koningin den Staatschen afge-
 „ zondenen, als wederfpannigen tegen den Ko-
 „ ning, geen gehoor verleenen, en 't Ryk ver-
 „ bieden wilde: waartoe Elizabeth nogthans,
 „ niet te beweegen was. De Staatschen hiel-
 „ den, ondertusfchen, fterk aan om antwoord,
 „ verzoekende om de bescherming en hulpe
 „ haarer Majesteit, zo zy al niet geraaden mogt
 „ vint-

(p) Zie III. Deel, bl. 210.

(q) VIGLIJ Epist. Select. Ep. CLXXVII. p. 407.

vinden, de Oppermagt over deeze Landen FILIPS III
 te aanvaarden (r). De Koningin schein hier- 1576.
 naar te luisteren; doch haare Gemagtigden
 merkten, in de byzondere onderhandelingen
 met de Staatschen, aan „ dat het haarer Ma-
 „ jesteit te lastig vallen zou, de Landen te
 „ beschermen tot haare eigene kosten: dat
 „ zy de bescherming der Landen, in naam,
 „ wel op zig wilde neemen; doch inderdaad
 „ alleenlyk Walcheren, ten haaren koste,
 „ zou kunnen beschermen, zullende zy de be-
 „ scherming van Holland, aan den Prinse en
 „ de Staaten, moeten overlaaten.” De Ge-
 zanten spraken toen nog eens met de Koningin-
 ne, die, eindelyk, verklaarde „ dat zy,
 „ in deeze hoogwigtige zaak, geen besluit zou
 „ konnen neemen, zonder vooraf het Huis
 „ der Gemeenten daarover te hooren.” De
 Gezanten, van dit antwoord der Koningin-
 ne, aan den Prinse en de Staaten, kennis ge-
 geven hebbende (s); werden 'er wederom ee-
 nigen gemagtigd, om, op 't stuk van de O-
 verdragt der Landen aan Engeland, met den
 Prinse te raadpleegen en te besluiten. Doch
 Gouda en Woerden weigerden hierin te be-
 willigen. Ook wilden die van 't Noorder-
 kwartier eerst verslag doen (t). De Gezan-
 ten bleeven, ondertuschen, in Engeland wag-
 ten, tot op de vergadering van 't Parlement.
 Doch de Koningin kon niet besluiten, hun
 verzoek aldaar voor te stellen: noch gedoo-
 gen, dat zy 't zelve deden. De Gezanten,

(r) Bor VIII. Boek, bl. 132 [661].

(s) Resol. Holl. 11 Maart 1576. bl. 10.

(t) Resol. Holl. 15, 23 Maart 1576. bl. 15, 30.

FILIPS III
1576.

toen bespeurende, dat de Koningin voor eenen kryg met Spanje bedugt was, en daarom de Landen niet aanvaarden durfde; terwyl zy, aan den anderen kant, de Gezanten niet durfde afwyzen, uit vreeze, dat men zig met Frankryk verbinden mogt, begonden, eindelijk, ernstig aan te houden, om affcheid, welk hun, in Grasmaand, gegeven werdt, verklarende de Koninginne „ dat zy, op 't ver- „ zoek der Gezanten, nader antwoorden zou, „ als zy eerst bezogt zou hebben, of 'er geen „ middel ware, om vrede met den Koning te „ maaken.” Te vooren, hadt zy zig reeds laaten verluiden, dat zy de bescherming der Landen op zig neemen zou, als de Vrede niet kon getroffen worden. Voorts begeerde zy, dat men geen verbond met Frankryk, ten haaren nadeele, zou aangaan. De vrede, meende zy ook, zou haast getroffen zyn, als men den Roomschen Godsdienst toeliet. Doch de Gezanten verzekerden haar, dat men van deezen Godsdienst, in Holland en Zeeland, reeds t'eenemaal vervreemd was. Ook deden zy toen nog een verzoek, om eenige penningen te mogen ligten. Doch de Koningin verklaarde zulks niet te kunnen gehengen, voor dat zy de voorgenomen' middelen van bevrediging in 't werk gesteld hadt. Zy liet hun egter toe, tweehonderd man te werven, en twee-endertig stukken geschuts in te koopen en te vervoeren (u). Ten besluite, betuigde zy haare hertelyke genegenheid tot de Landen, en beloofde, by de Vredehandeling, die

(u) BOR VIII. Boek, bl. 113 [66a].

die zy voorhadt, voor de behoudenis van den Hervormden Godsdienst, te zullen zorgen. Met dit afscheid, keerden de Gezanten wederom naar Holland, daar zy, op den negentienden van Grasmaand, verilag hunner verrigtingen deden, ter Staatsvergaderinge (v).

De Staaten, dus afgewezen in Engeland, begonden 't oog naar Frankryk te wenden. Zy zagen, dat zy, den oorlog alleenlyk weerenderwyze konnende voeren, eindelyk, voor 's vyands magt, zouden moeten bukken: en tot eenen aanvallenden kryg, behoeften zy uitheemsche hulpe. Henrik de III, Koning van Frankryk, hadt den Prinse reeds te kennen gegeven, dat men, diegelyk voorstel als in Engeland gedaan was, aan hem of zynen Broeder, den Hertoge van Alençon, begeerende te doen, beter antwoord te wagten hadt. Ook was 't de Koninginne Moeder hierin eens met den Koning (w). De Edelen en Steden van Holland en Zeeland, Gouda uitgenomen, welk nimmer tot het aanzoeken van uitheemschen onderstand bewilligen wilde, beslooten dan, dat de Prins, nevens eenige Gemagtigden, met Frankryk, in onderhandeling treden zou (x). In 't voorbygaan, moeten wy aanmerken, dat *Henrik, Koning van Navarre*, ten deezen tyde, ook schein te staan naar 't gebied over deeze Landen. Hieruit sproot de aanbieding van tien of twintig vendelen Knegten, den Prinse,

FILIPSIII
1576.

XX.
Begin
der onderhandelingen
met
Frankryk.

(v) Resol. Holl. 30 April 1576. bl. 42.

(w) REYD I. Boek, bl. 12.

(x) Resol. Holl. 28 April 1576. bl. 57, 58.

Filips III in Lentemaand, gedaan, die egter, beleefde-
 1576. lyk, van de hand geweest was (y). De
 handel met den Koning van Frankryk bleef
 ook eene geruime poos steeken, ter gelegen-
 heid van het misnoegen aan het Fransche Hof,
 tusfchen den Koning en zynen Broeder, den
 Hertoge van Alençon (z), en van de verande-
 ring, sedert, gevallen in de Regeeringe der
 Nederlanden.

XXI. De onderhandelingen met Engeland en
 Krimpen met Frankryk deden duidelyk zien, in hoe
 herno- groote verlegenheid, de Staaten deezer Lan-
 men. den geraakt waren. De Prins zelf vondt zig,
 ten uiterften, benard. Want schoon 't hem
 gelukt was, op den een-entwintigften van
 Sprockelmaand, de sterke schans te Krimpen
 en nog twee anderen, in deezen oord, te
 herwinnen (a), van welken aanflag de Graaf
Filips van Hohenlo, Broeder van Graave Wolf,
 onlangs herwaards gekomen (b), om den Prin-
 se, in zaaken van oorloge, tot hulp te die-
 nen, op eene Jaarwedde van vyfduizend gul-
 dens (c), 't beleid gehad hadt; was zyne Door-
 lugtigheid egter bekommerd, dat hem de ge-
 meenschap tusfchen Holland en Walcheren,
 door het bemagtigen van Zierikzee, zou af-
 gesneden worden. De geringe hoop op den
 handel in Engeland prangde hem, insgelyks,
 zeer: en wil men, dat hy, nu of wat laater,
 den wanhoopigen voorflag zou hebben ge-
 daan,

's Prinzen
 wanhoopige
 voorflag.

(y) Refol. Holl. 15 Maart 1576. bl. 19. Zie ook Bor IX,
 Boek, bl. 153 [691].

(z) DANIEL Tom. IX. p. 50, 51.

(a) Bor VIII. Boek, bl. 133 [662].

(b) Bor VIII. Boek, bl. 101 [617].

(c) Refol. Holl. 12 Nov. 1575. bl. 729.

daan van, na 't verbranden der molens en 't doorfteken der dyken, om 't Land voor den vyand te onbruik te maaken, met vrouwen en kinderen en 't beste der tilbaare haave, ſcheep te gaan, en eene veiliger verblyfplaats op te zoeken (d). 't Zy dat hy waarlyk gemeend hebbe, dat de zaaken tot zulk een uiterſte waren gebragt, 't zy hy ze ten erſten heeft willen afmaalen, om de Staaten, te eerder, tot het inhaalen van uitheemſche hulpe te doen beſluiten.

Maar midden in deeze verlegenheid, ſterft de Landvoogd Don Louis de Requeſens. Eene heete of Peſtkoorts, die hem ſlegts vyf dagen in 't bedde gehouden hadt, benam hem 't leeven, op den vyfden van Lentemaand (e). Hy was nog niet lang in 't bewind geweest, toen hy de agting van 't volk, ziende hem Alvas voetſtappen te dicht volgen, grootendeels, begon te verliezen (f). Ook wil men, dat hy zelf berouw van 't aanvaarden der Landvoogdye gehad heeft (g). Hy overtrof Alva egter, in beleid, in vaardigheid, in beſcheidenheid en in Godsdienſtigheid. Doch in Krygskunde moeſt hy verre voor hem zwigten. Voorts hieldt hy, zo wel als Alva, alle de Nederlanders voor Kettersch, en ter dier oorzaake, voor ongetrouw aan den Koning (h). Filips hadt hem laſt gegeven, om, des noods, eenen opvolger te noemen.

FILIPS III
1576.

XXII.
Dood
van den
Land-
voogd
Reque-
ſens.

(d) HOORT XI. Boek, bl. 452.

(e) VIGLIU Epist. Select. Ep. CLXXVIII, p. 407. BOR VIII. Boek, bl. 134 [663].

(f) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCXXX. p. 804.

(g) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CXCIV. p. 734.

(h) VIGLIUS ad HOPPER. Epist. CCLXIV. p. 860.

FILIPSI men. Ook vindt men, dat hy Barlaimont
1576. tot het beleid der zaaken van Regeeringe ge-
 doodverwd, en 't bewind des oorlogs, voor
 den Graave van Mansfeld, geschikt hadt (*i*).
 Doch zyne schielyke dood hadt hem belet,
 de laatste hand aan deeze schikking te leggen

De Raad (*k*). De Raad van Staate nam dan, terstond
 van Staa- na zyn affterven, het opperbewind over al-
 te aan- les in handen. Ook kwamen 'er, eerlang,
 vaardt de Brieven uit Spanje, waarby die Raad, door
 Regee- den Koning, in 't aangenomen bewind, be-
 ring. vestigd werdt, tot dat zyne Majesteit eenen

anderem Landvoogd herwaards zenden zou
 (*l*). Men hielt deeze Brieven, in 't eerst,
 by 't gemeen, voor verdigt (*m*); doch floeg
 'er allengskens geloof aan. De Raad van Staa-
 te bestond thans slegts uit drie Leden, den
 Hertog van Aarschot, den Graaf van Barlai-
 mont en Viglius. Doch zy verkooren 'er, op
 's Konings last, nog vier Leden by, Hiero-
 nimus Roda, eenen Spanjaard, Christoffel
 Asfonville, Maximiliaan Vilain van Gend,
 Heer van Rasfighem, en Arnoud Sasbout,
 thans President van den Geheimen Raad. Van
 Roda alleen, beloofde het volk zig weinig
 goeds: vreezende men, in 't gemeen, dat
 hy, als een opvolger van Vargas, 't gezag
 des Raads der Beroerten te zeer zou zoeken
 staande te houden. De andere Raaden wa-
 ren Nederlanders. Voorts werdt 'er een nieu-
 we Krygsraad opgerecht, die genoegzaam ge-
 heel-

(*i*) LANGUETI Epist. *Libr. I.* [II]. Ep. LXX. p. 177.

(*k*) STRADA *Dec. I. Libr. VIII.* p. 464.

(*l*) BOR VIII. *Boek, bl. 134* [663].

(*m*) LANGUETI Epist. *Libr. I.* [II]. Ep. LXXIV. p. 185.

heellyk uit Spanjaards bestondt. De Graaf ^{Philip III} van Mansfeld, dien sommigen ook onder de ^{1576.} Leden des Raads van Staate tellen (*n*), schynt een lid van deezen Krygsraad geweest te zyn. De Raad van Staate droeg hem, by voorraad, de Steevoogdy van Brusfel op (*o*): 't welk veel heeft doen schryven (*p*), dat hem 't opperbeleid der zaaken van oorloge was toe- vertrouwd.

Eer wy Requesens geheellyk verlaaten, ^{Jaarbe-} kunnen wy niet voorby, aan te merken, dat ^{gin op} hy, by eene Ordonnantie van den zestienden ^{den eer-} van Zomermaand des voorleeden jaars, be- ^{sten van} volen hadt, het jaar, voortaan, alomme, met ^{Louw-} den eersten van Louwmaand, en niet meer ^{maand} met Paaschdag, aan te vangen, vernietigende ^{vastge-} dus den zogenoemden styl van den Hove, die ^{feld.} veele duisterheid en verwarring, in oude en laatere schriften, hadt beginnen te veroorzaaken (*q*). Uit het Register der Staatsbesluiten van Holland, is af te neemen, dat men, hier, reeds eenige jaaren geleeden, het jaar van den eersten van Louwmaand begonnen hadt. Ook vindt ik, dat men, reeds in 't jaar 1532, gepoogd hadt, deeze verandering des Jaarstyls, ten Hove, door te dringen (*r*).

De onverwagte dood des Landvoogds gaf ^{XXIII.} den Prinse van Oranje en den Hollanderen en ^{Gevol-} Zeeuwen wederom eenigen moed. Men hoop- ^{gen van} te, dat de Raad van Staate den oorlog zo ^{de dood} sterk niet zou voortzetten, als tot hiertoe ge- ^{des Land-} voogds, ^{voogds,} fchied ^{eben/1}

(*n*) TASSIS *Libr.* III. p. 200.

(*o*) VIOLII *Epist. Select.* Ep. CLXXIX. p. 409.

(*p*) *Næ BOR IX. Boek, bl. 137* [667].

(*q*) *BOR VIII. Boek, bl. 120* [644].

(*r*) MR. AERT VAN DER GOES *Regist. bl. 187.*

FILIPUS III
1576.

Schryven
der Kon-
inginne
van En-
geland.

XXIV.
Bedryf
des Raads
van
Staate.

schied was; ook verwagte men, dat Neder-landers, gelyk de meeste Raaden waren, zo styf niet itaan zouden, op het uitsluiten van den Onroomschen Godsdienst, en dat men, hierom, de afgebroken' Vredehandeling, met beteren uitflag dan voorheen, zou konnen hervatten. De Koningin van Engeland sloeg ook agt op de verandering, die de dood des Landvoogds schein te zullen veroorzaaken, vaardigende, terstond daarna, brieven af aan den Prinse en de Staaten, waarin zy te kennen gaf „ dat zy 't bewind over de Landen niet „ met eere aanvaarden kon, voor dat zy een „ Gezantschap naar Spanje gezonden hadt, om „ te beproeven, of de Koning tot geene vreed- „ zaame gedagten zou te brengen zyn.” Zy verzogt te gelyk, bedugt voor eene onderhandeling met Frankryk „ dat men, terwyl zy de „ vrede zou zoeken te bewerken, geene uit- „ heemsche hulp wilde inhaalen (s).” Uit welk schryven, te speuren was, dat de Koningin een weinig veranderd was van gedagten, sedert het overlyden des Landvoogds. Doch in Holland en Zeeland, was men ook een weinig veranderd. Men wilde zig nu met geene uitheemsche Mogendheden inlaaten, voor dat men hadt afgewagt, welke gevolgen de nieuwe wyze van Regeering hebben zou.

De Raad van Staate schein, in 't eerst, te willen treden in de maatregels des overleeden Landvoogds. 't Beleg van Zierikzee en van Woerden werdt voortgezet. Ook verbodt de Raad, in Grasmaand, op nieuws, al-

(s) Bor IX, Boek, bl. 137 [657].

ELISABETH *by der gratien*
Gods Koninginne van Engeland
Frankryk en Irland Bescherm
ster des Geloofs.

GESTORVEN IN DEN OUDERDOM
VAN 70 JAREN, MDCIII.

allen handel met die van Holland en Zeeland **Filipe III**
 (i), ten zelfden tyde egter, den Stadhouder **1576.**
 Hierges en den Raade van Holland, zittende te Utrecht, last geevende, om de Steden deezer twee Landschappen, schriftelyk, te noodigen, tot onderwerping aan den Koning (u): doch dit schryven deedt geene vrugt altoos. De Prins, al zyn vermogen aanwendende, om zig, tegen de poogingen der Spaanschen, te verzetten, dreef, derhalve, terstond na de dood des Landvoogds, de Vereeniging tusschen Holland en Zeeland, waarover, in 't voorleeden jaar reeds, gehandeld was, ernstelyk door. De Staaten der beide Landschappen waren, door hem, tegen den elfden van Lentemaand, te Delft, beschreeven: en hy hadt hun, hier, schriftelyk, de noodzaaklykheid der Vereeniging zo leevendig vertoon, dat men 'er met ernst aan begon te arbeiden. Men vreesde den Prinse, met het verschuiven van dit werk, verder te zullen vertoon, hebbende hy zig reeds misnoegd getoond „ dat de Staaten zynen „ goeden raad zo kwalyk naarkwamen: en „ wederom betuigd, dat hy niet langer in de „ Regeering zou kunnen blyven, en liever „ zien zou, dat een ander in zyne plaatse „ gesteld werdt, zo men geen en beteren voet „ wilde beraamen, op de Vereeniging, op „ de eenpaarige heffing der gemeene middelen, en op het gereeder voldoen van 't „ Krygsvolk (v).” Men bragt dan 't stuk der
 Oranje doet, eindelijk, het Verbond van Vereeniging tusschen Holland en Zeeland sluiten.

(i) Bor IX. Boek, bl. 147 [681].

(u) Bor IX. Boek, bl. 147 [682].

(v) Refol. Holl. 13 Maart 1576: bl. 11.

FILIPS III
1576.

Vereeniging in de Vroedschappen der Steden van Zeeland en 't Noorderkwartier, die 'er nog niet op beslooten hadden; in welken het, door Gemagtigden van zyne Doorlugtigheid, werdt voortgezet (w). Eindelyk, werdt het Verbond van Vereeniging tusfchen Holland en Zeeland, te Delft, op den vyfentwintigften van Grasmaand, door den Prinfe, door de Edelen, en door de Gemagtigden der Steden, Dordrecht, Delft, Leiden, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Briele, Geertruidenberg, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Momikendam, Medenblik, Purmerende, Middelburg, Zierikzee, Vlifingen en Veere getekend. 't Schynt, dat Bommel ook in dit Verbond heeft willen begreepen zyn (x); doch men heeft deeze Stad niet toegelaaten. De Steden Schoonhoven en Oudewater, in 's vyands handen gevallen, en Woerden nog belegerd zynde, konden nu 't Verbond niet tekenen, dat, voorleeden jaar, door haare Gemagtigden, reeds getekend was. Daarentegen tekenden nu Leiden en Geertruidenberg, die, te voo-

De hoo-
ge Over-
heid
wordt
hem op-
gedraa-
gen, ge-
duuren-
de den
oorlog.

zelf kwam genoegzaam overeen met dat van voorleeden jaar. „ De hooge Regeering „ werdt, by het zelve, door de Staaten, „ *voor zo veel in hun was*, aan den Prinfe, on- „ der den naam van *Hooft ende hoogste Overig- „ heydt*, opgedraagen, met volkomen' magt, „ *om foo lange de Landen in oorloge ofte wapeners*

„ 20th

(w) Refol. Holl. 22 April 1576. bl. 43.

(x) Refol. Holl. 23 Maart 1576. bl. 28.

„ zouden zyn, als Souverein ende Overhoofd, te FILIPS III.
 „ mogen gebieden en verbieden. De Staaten, 1576.
 „ Amptenaars, Wethouders, Schutteryen en
 „ Gemeenten zouden zyner Doorlugtigheid,
 „ tot onderhouding van het Verbond, trou-
 „ we en gehoorzaamheid zweeren. Ook zou
 „ de handhaving van het zelve en van 's
 „ Lands voorregten, van wege den Prin-
 „ se, by eede, beloofd worden. Wyders,
 „ werdt beraamd, dat die van 't Noorder-
 „ kwartier en van Zeeland elk drie Gemag-
 „ tigten in Holland hebben zouden, en die
 „ van Holland, daarentegen, ook drie Ge-
 „ magtigden in 't Noorderkwartier, en drie
 „ in Zeeland, om voor de onderhouding van
 „ 't Verbond te zorgen (5). De Prins zou
 „ deeze Gemagtigden kiezen, uit eene be-
 „ noeming der Staaten (9).” In het Berigt-
 „ schrift voor deeze Gemagtigden, hadt de
 „ Prins, naar sommiger verhaal, eenige din-
 „ gen doen stellen, die men hielt te slyden
 „ met de voorregten der Steden, onder ver-
 „ klaaring, nogthans, dat men ze in geen ge-
 „ volg trekken zou. De Steden waren hierover
 „ kwalyk te vrede, en vindt men, dat die van
 „ Middelburg gezcid zouden hebben „ dat
 „ men den luiden, tot voorstand der vryheid
 „ „ aller-

(5) Resol. Holl. 28 April 1576. bl. 59. Bor. IX. (Boek, bl. 138, 140 [668, 672]. Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2124.

(9) Ik vind, dat de Hollandfche Gemagtigden in Zeeland, kort hierna, nevens de Zeeuwfchen, in 't Eiland Thoolen, verpactingen gedaan hebben. *Regiften Raede van Middellb.* 7 Sept. 1577. f. 303. *red.* Dit geschiedde, in gevolge van dit Verbond; doch is van geen' langen duur geweest.

FILIPS III
1576.

„ allerlei zwaarigheden deedt ondergaan, en
 „ hun, ondertuschen, door zulke byvoeg-
 „ fels, van de dingen in geen gevolg te zul-
 „ len trekken, hunne vryheden schieen te
 „ willen beneemen (z).” De Gemagtigden
 bleeven egter in bewind, zo lang de Prins in
 't leeven was; doch na zynen dood, heeft
 men ze, wederzyds, t'huis ontbooden, en
 Holland, Zeeland en Westfriesland, welken
 de Prins, door het Verbond, waarvan wy
 spreekken, tot één Landschap schieen te wil-
 len maaken, zyn wederom twee, en, in ze-
 ker opzigt, drie byzondere Landschappen ge-
 worden.

XXV.
Lasten
van Hol-
land en
Zeeland.

Oranje, dus 's Lands Reggeringe op ee-
 nen vasteren voet dan te vooren gebragt heb-
 bende, zegt de Staaten van tyd tot tyd, te
 beweegen, tot het inwilligen van nieuwe Be-
 den, uit welken, de kosten moesten gevon-
 den worden, die, tot het ontzet der beleger-
 de Steden, en tot de verdere lasten des
 Krygs vereischt werden. In Lentemaand,
 hadden die van Holland, voor 't meerder ge-
 deelte, reeds bewilligd, in vyf-envyftigdui-
 zend ponden eens (a). Doch de Prins vor-
 derde, ten zelfden tyde, van Holland en Zee-
 land, tot het onderhoud van honderd en tien
 vendelen Knegten en honderd Oorlogfche-
 pen, tweehonderd en tienduizend guldens ter
 maand, te gelyk eenige middelen van be-
 lasting op de verteeringe voorflaande, uit
 welken, deeze somme zou kunnen gevonden
 wor-

(z) Leeven van Willem den eersten. II. Deel, bl. 620
 (a) Resol. Woll. 1 Maart 1576. bl. 8.

worden. De Staaten hadden ook hierin be- FILIPSIII
1576.
willigd: hoewel die van Zeeland en 't Noor-
derkwartier, in 't eerst, eenige zwaarigheid
gemaakt hadden (b). Nu vorderde hy, in
Zomermaand, nog honderdduizend guldens
eens van die van Holland, welken, insge-
lyks, beloofd werden (c). Doch 't kwam,
onaangezien zulke zwaare inwilligingen, ten
deczen tyde, met 's Lands middelen, zo schaars
om, dat de Prins en de Staaten beslooten,
het Haagfche Bosch om te doen houwen, en,
met grond met al, te verkoopen; doch de
onderhoorigen van den Hove en de Wet-
houderfchap van den Haage bragten, na veel
aanloopens, te wege, dat men 't Bosch ftaan
liet, mids de vertooners duizend guldens eens
aan den Lande betaalden, en die van den Haage
de Staaten ontfloegen van de voldoeninge
van vyftienhonderd guldens, wegens klokken,
door hen, uit de Stede gehaald (d), om ge-
fchut van te gieten.

De Prins, zig nu eenigszins in ftaat gefeld Aanfla-
gen des
Prinzen.
vindende, om ict te onderneemen, fmeedde
verfcheiden' aanslagen, die allen ongelukkig
uitvielen. Barthold Entes, die, volgens Staats-
befluit, niet meer in 's Lands dienst te water
gebruikt mogt worden, was, in 't voorlee-
den jaar, door den Prinfe, voorzien met last
(e), om, te Breemen en daaromtrent, eenig
volk aan te neemen, waarmede hy zig op ter
Schel-

(b) Refol. Holl. 15, 17 Maart, 24 Aug. 1576. bl. 16, 19.

143

(c) Refol. Holl. 10, 14 Juny 1576. bl. 87, 88.

(d) Refol. Holl. 14 Januar. 1576. bl. 1. BOEK IX. BOEK, bl.
141, 143 [673, 676].

(e) Refol. Holl. 3 Aug. 2 Octob. 1575. bl. 553, 667.

Philips III 1576. Schelling onthieldt. Van hier deedt hy, in Bloeimaand deezes jaars, eenen inval in Friesland, en verschanfte zig te Oostmerhorn. Doch de Heer van Billy noodzaakte hem, eerlang, de schans te verlaten: waarna zyn meeste volk verliep (*f*). Wat vroeger, hadden de Staatfchen ook toeleg gemaakt, om Harlingen te verrasfen, en Amsterdam in te nemen: doch beide deeze aanflagen mislukten (*g*). In den aanvang van Bloeimaand, ftak Sonoi af van Edam, zeilde de Vegt in, en bemagtigde Muiden. 't Slot, schoon toen nog geene aarden wallen, en flegts twintig man in hebbende (6), zag hy egter, niet zonder grof gefchut, te winnen. Doch eer dit aankwam, noodzaakten hem de Amsterdammers, van eenig volk van Hierges verzeld, de Plaats wederom te verlaten (*h*).

XXVI.
Zierik-
zee gaat
over by
verdrag.

De Raad van Staate deedt, midlerwyl, 't beleg van Zierikzee en Woerden voortzetten. Men hadt reeds meer dan eens gepoogd, volk en voorraad in Zierikzee te brengen; doch was geduurig, met verlies, afgeweezen.

(*f*) BOR IX. *Boek*, bl. 144 [677].

(*g*) VIGLIUS *ad* HOPPER. *Epist.* CCLXV. p. 863.

(*h*) BOR IX. *Boek*, bl. 144 [677].

(6) Hooft fchryft (IX. Boek, bl. 448.) dat het Slot, door Paulus van Loo, bewaard werdt. Doch van elders blykt, dat van Loo, in of omtrent Wynmaand des voorleeden jaars, door de Staatfchen, zyn de opgeligt (VIGLIUS *ad* HOPP. *Epist.* CCLVI. p. 850); nog te Delft in hegtenis zat, in Zomer- en Hooimaand deezes jaars. Maar, verligtenis van kerker bekomen hebbende, ontfnapte hy, in Oogftmaand daaraan. *Refol. Holl.* 21 Juny, 26 July, 30 August. 1576. bl. 98, 123, 144.

zen. Oranje, die 't ontzet dier Stede zeer **FILIPS III**
 ter herte nam, was, in 't begin van Bloei- **1576.**
 maand, zelf, ten deezen einde, met bewillig-
 ging der Staaten (i), naar Walcheren ver-
 trokken. Zyn toeleg was, de schans der Spaan-
 schen, op den dyk te Borndam, te bestooken,
 met twee zwaare Oorlogschepen; doch Mon-
 dragon kreeg 'er de lugt van, en wist den
 aanslag te verydelen. Naderhand, deedt men
 nog eenige poogingen, om de Stad te ont-
 zetten; maar alles liep hier den Staatschen
 tegen. Die van binnen dan, ziende, dat het
 ontzet te vergeefs verwacht werdt, beslooten,
 eindelyk, op den negen-entwintigsten van Zo-
 mermaand, de Stad, by verdrag, over te
 geeven. Zy moest, tot afkoopung der plon-
 dering, en voor de behoudenis haarer voor-
 regten, tweehonderdduizend guldens beloo-
 ven. Doch men gaf haar hoop, dat de Ko-
 ning haar de helft deezer somme zou kwyt-
 schelden. De bezetting zou wel met geweer
 en pakkaadje; doch met stille trom, doove
 lonten en opgewonden' vendels uittrekken.
 De Bevelhebber van Dorp hadt, binnen eene
 maand, de vryheid des Heeren van Haam-
 stede te bezorgen, of zelf in hegtenis te kee-
 ren. De Hoogbaljuw Vosbergen, die uit-
 druklyk van 't Verdrag uitgeslooten was (k),
 werdt, zo dra Mondragons Waalen in de Stad
 waren gekomen, scherpelyk nagespoord, eer-
 lang gevat, en voor Mondragon gebragt,
 die hem 't bedrog, waar van wy te vooren (l)
 mel-

(i) Resol. Holl. 3 May 1576. bl. 70.

(k) Bor IX. Boek, bl. 137, 145 [667, 678].

(l) Bl. 73.

1576. melding gemaakt hebben, edelmoediglyk kwytſcholdt, en de Stad tot zyne gevangenis gaf, waaruit hy egter, niet lang hierna, ontnapte, den Graave van Hohenlo toen zulk eene opening geevende van derzelve gelegenheid, dat men ze daarna te eerder wederkreeg (7).

Aanſlag
op Geer-
truiden-
berg.

Eenige weken voor 't overgaan van Zierikzee, hadden de Koningſchen eenen aanſlag voor op Geertruidenberg, waarin hun 't volk van Hopman *Enzenburg*, binnen de Stad in bezetting leggende, behulpzaam zou zyn (m); doch de toeleg werdt van paſſe ontdekt en geſtuit (n). In Hooimaand, kreeg men de lugt van eene onderneeming op Gouda, welke Stad, terſtond, door den Prinſe, van meer volks voorzien, en merkelyk verſterkt werdt (o).

XXVII. Omrent deezen tyd, was 'er een hevig ge-
Hevige ſchil ontſtaan, tuſſchen die van Holland en
twiſt met Zeeland en de Engeliſchen. De onzen, ont-
deEngel- dekt hebbende, dat de Brabanders, op Fran-
ſchen by- ſche en Engeliſche naamen, ſluikhandel in
gelegd. Spanje dreeven, hadden zig, ſedert eenigen
tyd, eene gewoonte gemaakt van alles te neem-
men, wat hun in zee te zwak ontmoette.
Men eigende zig, 't is waar, den buit niet
toe,

(m) Reſol. Holl. 2 July 1576. bl. 89.

(n) Bor IX. Boek, bl. 148 [683].

(o) Bor IX. Boek, bl. 153 [690].

(7) Dus ſpreekt 'er Hooft van (IX. Boek, bl. 451.)
Doch alzo Zierikzee van de Waalen verlaaten was, toen
het, door 's Prinſen volk, bezet werdt, kan men, naauw-
lyks, begrypen, hoe Vosbergens opening iet heeft kon-
nen toebrengen, tot het eerder wederkrygen der Stad.

toe, voor dat hy, door de Admiraliteit, op welke de Prins, wat laater, van nieuws, orde stelde (p), of, by hooger beroep, door den Raade in Holland, wettig gekeurd was; wanneer 't Land 'er een vyfde van trok. Doch als de genomen' goederen den vrienden wedergegeven werden, was men zelden gewoon, hun iet voor 't nadeel, geleden by het veragteren der reize, toe te leggen. Hieruit rees een vinnige twist met de Engelschen, die op 't wederzyds neemen en beslaan van verscheiden' schepen uitliep. In Hooimaand, werdt 'er egter, door Gemagtigden der Koninginne, een Verdrag met den Prins, te Middelburg, getroffen, volgens welk, de beslaagen' schepen werden vrygegeven. Doch de Engelsche Vrybuiters hielden zig niet lang aan dit Verdrag. Zy namen, in Oogstmaand, wederom eenige Zeeuwsche schepen, waarom die van Holland de Heeren van Asfendelft en Casembrood benoemden, om, uit hunnen naam, hierover, vertoogen te doen aan de Engelsche Koninginne (q). Ook zondt de Prins *Jaques Tassyn* naar Engeland. De twist, uit welken de Spaanschen zig reeds veel voordeels beloofd hadden, werdt, nog voor 't einde des jaars, bygelegd (r). 't Is te vermoeden, dat de Koningin 't geschil zo lang draagende hielt, om, onder dekfel van het zelve, wanneer zy 't goedvinden zou, over de bescherming van Holland en Zeeland, te kon-

Philips III
1576.

(p) Bor IX. Boek, bl. 163, 166 [705, 708].

(q) Resol. Holl. 4, 12 Sept. 1576. bl. 151, 156.

(r) Bor IX. Boek, bl. 137, 154 [667, 691].

METEREN

V. Boek, f. 103 versf.

FILIPSI konnen handelen. Wy zullen beneden zien, **1576.** dat zy, van tyd tot tyd, meer belang kreeg, om zig in de Nederlandfche zaaken te flecken. Ook zou men wel haast genoodzaakt geweest zyn, om, op nieuws, met haar in onderhandeling te treden, zo de muitery van 's Konings Krygsvolk en het famenspannen der gemeene Nederlanden tegen hunnen overlast de zaaken van den Prinfe en van Holland en Zeeland niet eene geheel andere gedaante gegeven, en het bondgenootfchap te wege gebragt hadden, welk nog verfcheiden' Nederlandfche gewesten vereenigd houdt. De oorfprong en de merkwaardige gevolgen deezer muiterye ftaan ons dan hier, beknoptelyk, te ontvouwen.

XXVIII.
Muitery
van 's
Konings
Krygs-
volk in
Schou-
wen.

's Konings Krygsvolk, dat voor Zierikzee gelegen hadt, was, by 't overgaan der Stede, wel twee-entwintig maanden folds ten agteren, en men hadt hun voldoening beloofd, na dat de Stad bemagtigd zyn zou. Doch de honderdduizend guldens, door de Burgerye, opgebragt, ftrekten niet ver genoeg. De Spanjaards, in Schouwen leggende, ftaken dan eerst de ooren op, roepende om volle betaalinge, en dreigende 't Land anders in vuur en vlam te zullen zetten: waarvan zy een ftaal toonden aan het Dorp Nieuwkerk, op den dertienden van Hooimaand. Hun voorbeeld werdt gevolgd, door de Walfche bezetting van Zierikzee, die Mondragon nauwlyks tot fchaamte, niet tot ftilftand wist te brengen (s). De Spanjaards, eindelyk, 't plat-

(s) *Boek IX, Boek, bl. 147 [684].*

te land kaal getroopt hebbende, verlaaten Schouwen, en begeeven zig naar Brabant. Te Heerentals, komt hun de Graaf van Mansfeld spreekende; doch alzo hy geen geld genoeg uitloofde, lieten zy zig niet stillen. Gaarne zouden zy te Mechelen of te Brustel binnen gelaaten geweest zyn; maar hier afgeveezen, rukken zy naar Vlaanderen, en overvallen Aalst op den zes-entwintigsten van Hooimaand, stellende al 't onderhoorig Land, welk wel honderd-enzeventig Dorpen begreep, onder brandfcharting (t). Te Brustel, daar men reeds drie vendelen Spanjaards ter poorte uit gedreeven hadt, raakt de Gemeente, op deeze tyding, in roere, streeft naar 't Hof, scheldt de Raaden van Staate voor verraaders, en ontweldigt den Graave van Mansfeld de sleutels der poorten. De Raad verklaart, hierop, de muitende knechten voor weerspannig tegen den Koning, en voor vyanden des Lands. Wat laater, kreegen de Staaten verlof van den Raad, om zig te wapenen tegen de muiters: gelyk, terstond, door Brabant, en vervolgens door Henegouwen en Vlaanderen geschiedde. De andere Spaansche Knechten, die zig, tot hertoe, stil gehouden hadden, ziende de Staaten bezig met werven, meenden, dat men 't op hen gemunt hadt, verlieten hunne Oversten, en voegden zig, in merkelyken getale, by de muiters te Aalst. De Spaansche en Italiaansche Ruitery werdt, uit Holland, ontboden, schoon tegen den zin des Raads van Staate

FILIPS III
1576.

Aalst be-
magigd.

Op-
schud-
ding te
Brustel.

(t) BOR IX, Boek, bl. 154 enz. [692 enz.]

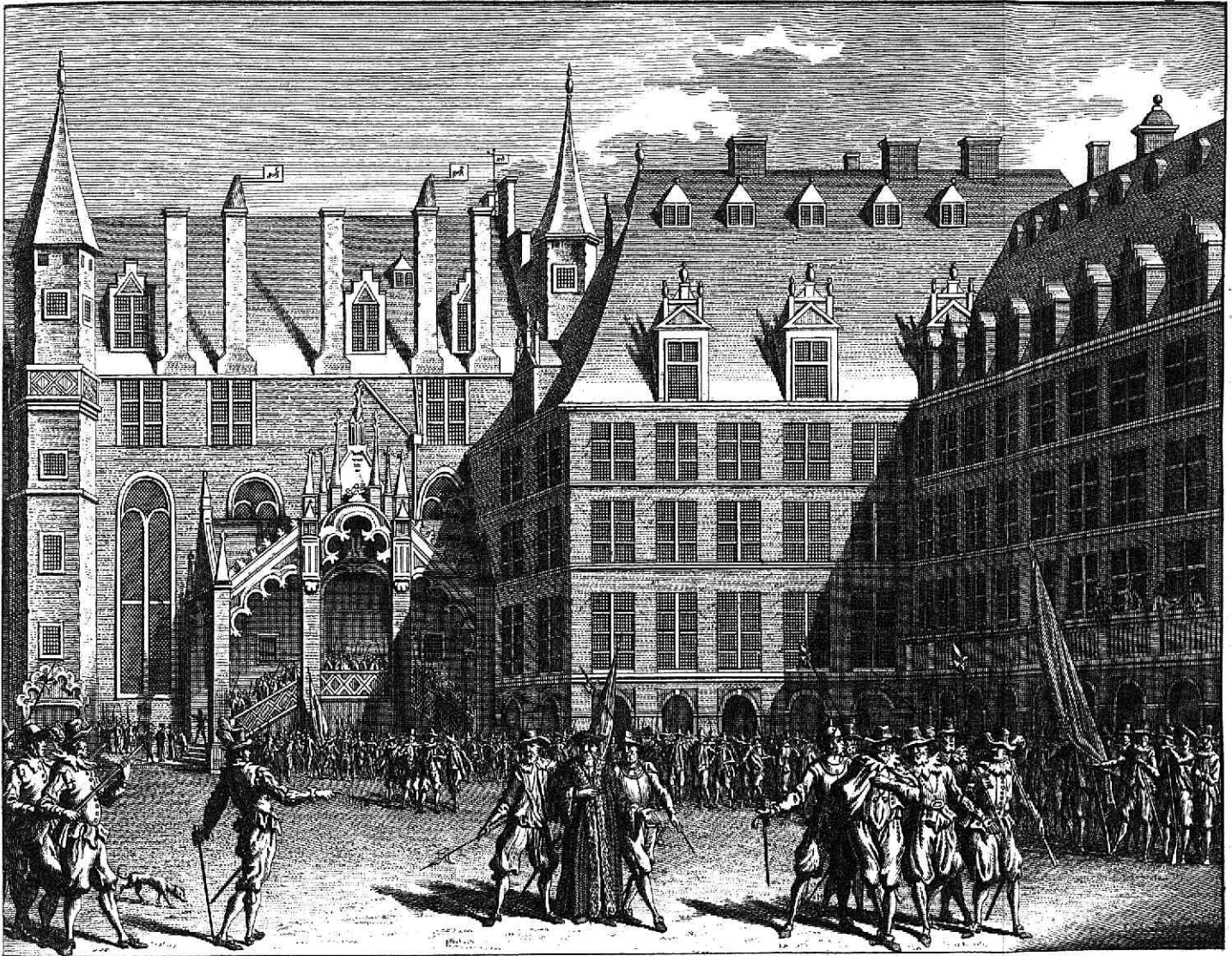
FILIPS III 1576. Staate. Ook brak de Graaf van Mezen, ten
 1576. deezzen tyde, 't beleg van Woerden op, trek-
 kende naar Brabant, om de muiters te keer te
 gaan (u). Zeer verward stonden hier toen de
 gemeene zaaken, zynde de muiters met som-
 migen hunner Landsluiden en met de Staaten;
 den Raad van Staate met de muiters en met de
 voornaamste Spanjaards oneenig; waardoor
 de kryg tegen den Prins en de Hollanders en
 Zeeuwen bezwaarlyk kon worden voortgezet.
 Voorts waren de Spaanschen zonderling ge-
 stoord op de Staaten van Brabant, die, on-
 langs, op 's Konings naam, den vreemdelin-
 gen het hebben van Ampten, in Brabant, ver-
 booden hadden (y).

'sPrinsfen
 fchryven
 aan de
 over-
 heerde
 Neder-
 landen.

Oranje verzuimde niet, zyn voordeel te
 doen, met de ongelegenheid, waarin hy de
 Spaanschen zag steeken. Hy hielt, te Mid-
 delburg, een waakend oog op 't gene in Bra-
 bant en Vlaanderen omging, midlerwyl Brie-
 ven afvaardigende, aan de Staaten van Bra-
 bant, Gelderland, Vlaanderen, Utrecht en
 andere Landfchappen, waarin hy hen allen
 vermaande „ om zig te vereenigen tegen de
 „ Spanjaards, en de vryheid te verwerven,
 „ die nu voor de deur stondt, en hun, door
 „ de verdeeldheid hunner verdrukken, van
 „ zelve, werdt aangeboden.” Hy verzeker-
 de hun tevens „ dat hy geene verandering
 „ in den Godsdienst zegt, gelyk hem ten on-
 „ regte naging; maar zig, omtrent dit stuk,
 „ naar 't besluit der algemeene Staaten, dagt
 „ te

(u) BOR XIX. Boek, bl. 163, 167 [704, 711];

(y) BOR IX. Boek, bl. 141 [673].

De Raad van Staate, te Brusfel, in hegtenis genomen, in 't jaar 1576.

„ te voegen.” Eindelyk, boodt hy hun zynen dienst en den bystand der Staaten van Holland en Zeeland aan, verklaarende „geenen anderen toeleg te hebben, dan de Nederlanden in de gekreukte voorregten te herstellen en te handhaaven.” Diergelyke Brieven zondt hy ook aan *Filips, Graave van Lalaing*, en aan andere Nederlandsche Heeren (w). Zyn schryven bragt zo veel te wege, dat men, in Brabant en in Vlaanderen, allereerst, op eene Verbindtenis met Holland en Zeeland begon te denken. De Heer van Glines ook, zig diep hebbende ingelaaten met de Staatfche partye, verftoutte zig, in den aanvang van Herftmaand, niet zonder medeweeten, zo geloofd werdt, van den Prinse van Oranje (x), ja, volgens de verklaring van die van Brusfel van den jaare 1584, op zynen raad, en dien der gemagtigden van Holland en Zeeland (y), met zyne twee vendelen Waalen, het Hof te Brusfel te overvallen, en de Raaden van Staate en anderen, die men verdagt begon te houden van te zeer met de Spanjaards te heulen, in hegtenis te nemen (z). Hy dekte zig, met den naam der Staaten van Brabant; die egter, naderhand, loochenden, hem hiertoe last gegeven te hebben. Eenige Raaden, in 't gemeen *Pa-triotten* genoemd, werden, terftond, geflaakt, doch Mansveld, Barlaimont, Viglius, Asfonville en Del Rio, die men * *Spaanschgezinden* * *Gespannen* *jolifeerden*.

Filips III
1576.

De Raad
van Staate
wordt
in hegtenis
ge-
nomen.

Gedeel-
telyk ge-
flaakt.
* *Gespan-
den* *jolifeer-
den*.

(w) BOR IX. Boek, bl. 156 enz. [694 enz.]

(x) LANGUETI Epist. Lib. I. [II.] Ep. LXXXVIII. p. 230.

(y) Zie BOR XIX. Boek, bl. 20 [477].

(z) TASSIS Lib. III. p. 208.

FILIPS III den noemde (*a*), nevens de Geheimschryvers
 1576. Berti en Schaarenberg, eenen geruimen tyd,
 bewaard (*b*). Viglius werdt egter, in Wyn-
 maand, ontflaagen (*c*). Hieronimus Roda, een
 der Raaden, wiens zoon, *Lodewyk*, men op
 Treurenberg gevangen gezet hadt (*d*), was,
 kort te vooren, vertrokken naar Antwerpen,
 daar hy, op de tyding van 't gene te Brusfel
 gefchied was, hevig uitvoer tegen den Her-
 toge van Aarfchot, dien hy de wyt van al-
 les gaf. De gevangen' Raaden, voorts, voor
 vroom, de overigen voor verraaders ver-
 klaarende, hieldt hy zig zelve voor het ee-
 nig getrouw lid des Raads, welk zyne vry-
 heid nog hadt behouden, en hadt de koen-
 heid van zig 't gezag eens Landvoogds aan
 te maatigen, te tekenen, en te zegelen, op
 's Konings naam, en der Wethouderschap
 van Antwerpen te beveelen, zyne geboden
 te agtervolgen (*e*): welk bedryf de wettig-
 heid der Regeeringe te onzekerer maaken
 moest.

De Raad Midlerwyl, hadden de Staaten van Vlaan-
 van Staa- deren het Slot te Gend doen beleggen, uit
 te ver- vreeze dat de bezetting den miteren te Aalst
 klaart mogt toevallen. Doch hierop raakten de Span-
 zyn ge- jaards, aan verfcheiden' oorden, gaande, en
 drag vielen 'er, dagelyks, gevegten voor, tus-
 voor on- fchen hen en de Staatschen. De geflaakte Le-
 wettig. den des Raads van Staate verklaarden toen
 de

(*a*) STRADA Dec. I. Libr. VIII. p. 468.

(*b*) THUANUS Libr. LXII. p. 141 coll. Libr. LXIV. p. 209.

(*c*) LANGUETI Epist. Libr. I. [II]. Ep. XCII. p. 239.

(*d*) TASSIS Libr. III. p. 209.

(*e*) BOR IX. Boek, bl. 162 [712].

de muiters andermaal voor vyanden, op den twee-entwintigsten van Herfstmaand, en gaven bevel, om zig alomme tegen hen te wapenen: te gelyk verbiedende, Roda, wiens gezag zy voor onwettig uitmaakten, ergens in te gehoorzaamen, en 's Konings Krygsvolk nodigende, om hun toe te vallen, onder belofte van volle betaalinge. De Staaten, te Brusfel byeen gekomen, droegen 't opperbeleid der zaaken, zonderling van oorloge, den Hertoge van Aarfchot op, hem, tot Stedhouder, den Graaf van Lalaing, tot Veldmaarfchalk, den Heer van Goignies toevoegende. Ook benoemden zy eenige Heeren, uit welken hy zyne Raadsluiden te kiezen hadt Voorts besloot men, de gemeene kragten der Nederlanden famen te trekken, en tegen de muiters te gebruiken (f).

FILIPS III
1576.

Aarfchot
aan 't
hoofd
der Staat-
schen.

De Vlaamingen, zig te zwak vindende, om het Slot te Gend te dwingen, vaardigden den Heer van Auchy af aan den Prinse van Oranje, om onderftand, in volk en gefchut (g). Auchy was, kort te vooren, met verlof des Raads van Staate, by den Prinse geweest, om over 't flaaken van zynen Broeder, den Graave van Bosfu, te fpreken: en zyne Doorlugtigheid hadt zig toen zo genegen getoond, om den overheerden Nederlanden by te ftaan, dat de Graaf van Roeux, Stadhouders van Vlaanderen, die 't Slot te Gend belegerd hielt, en eenige Edelen van den Krygsraad nu 't oog op hem wierpen. Ook

XXIX.
De Vlaa-
mingen
verzoeken
Oranje om
onderftand.

(f) Bon IX. Boek. bl. 170 [714].

(g) Apolog. van Willem I. bl. 87.

FILIPS III Ook verwierf Auchy twaalf metaalen flakken en zes vendels knegten, en beloften, dat **1576.** 'er nog twee-entwintig, zo haast mogelyk, zouden volgen. Doch dit volk zou niets onderneemen mogen, tot nadeel van 't Roomsche geloof: alleenlyk zouden zy, binnens huis, Psalmen mogen zingen en gebeden doen. Ter hunner verzekering, zou men hun de Stad Sluis in handen stellen. Andere plaatsen onder het Stadhouderschap van Vlaanderen zouden zy niet mogen bemagtigen. Doch Auchy was nog niet uit Zeeland vertrokken, toen hem berigt werdt, dat de hulp noodeloos was, mids het aankomen van twee benden paarden te Gend. Sommigen dreeven ook, dat hy, ten opzichte van Sluis, zynen last overtreden hadt. Hy egter, zig diets maakende, dat 's Prinsen hulp den meesten Heeren, die hy meende te kennen, aange-naam zou zyn, bewoog Oranje, die zelf gaarne voet in Vlaanderen hadt, om hem, met het geschut en de zes vendels, te laten trekken. Sedert, zondt de Prins nog negen vendels, onder den Heere van den Tempel, naar Gend. Doch men ruimde zyner Doorlugtigheid, in plaats van Sluis, Nieuwpoort en Sas van Gend in.

XXX. Kort hierna egter, verzogten hem de Staaten van Brabant, Vlaanderen en Henegouwen, en Auchy zelf, uit den naam der gemagtigde Staaten, te Brusfel vergaderd, dat hy zyn Krygsvolk te rug ontbieden wilde, zynde men gezind, eene wapenschorsing met hem te sluiten, en den Bredaschen Vredehandel te hervatten, waartoe de Stad Gend werdt

Eerste opening tot de Gendische Vredehandeling.

werdt voorgeslaagen (*h*). 't Schynt, dat de FILIPSIII
1576.
 Vlaamingen reeds vreesden, dat de Prins te
 veel voets in Vlaanderen krygen zou, en dat
 zy, hierom, zyn Krygsvolk gaarne wilden
 loozen. Doch de Prins hadt geene ooren naar
 hun verzoek. Ook dagt hy, veelligt, dat
 zyn Krygsvolk der Vredehandeling nadruk
 byzetten zou, als het, zo wel als dat der Staa-
 ten, by der hand was, en eenige sterke
 Plaatsen bezet hielt. Wyders, vind ik, dat
Willem Oom, aan die van Holland, in Hooi-
 maand, ook eenigen voorslag tot vrede ge-
 daan heeft: waarop hem de Staaten vryge-
 leide gegeven hadden, om op Utrecht, naar
 Brabant, en elders te verreizen. Doch de
 muitery in Schouwen hierop gevolgd zynde,
 werdt hy, in zyn huis, te Rotterdam, eeni-
 gen tyd, in verzekering gehouden (*i*). Se-
 dert was 'er van geene vrede gerept dan nu,
 in Herfstmaand. De Prins en de Staaten van
 Holland en Zeeland, nu beteren uitflag van
 de handeling verwagende dan voorheen, en
 ook, om 's volks wille, dat zeer tot de vre-
 de neigde, den handel niet durvende nalaa-
 ten, namen den voorslag der algemeene Staa-
 ten, zo als ze zig noemden, schoon verschei-
 den' gewesten zig nog niet met hen gevoegd
 hadden, in ernstige overweeing (*k*). De
 Staaten van Holland magtigden Jakob van
 der Does, die egter, om zynen ouderdom,
 verschoond werdt, Willem van Zuilen van
 Nyveld, Adriaan van der Myle en den Ad-
 VO-

(*h*) Bon. IX. Boek, bl. 172 enz. [716 enz].

(*i*) Retol. Holl. 6, 17 July 1576. bl. 107, 114.

(*k*) Bon. IX. Boek, bl. 173 [718].

Philips III 1576. vokaat Buis, om, met zyne Doorlugtigheid, op 't stuk der Vredehandeling, ten meesten dienst van den Lande, te besluiten, zonder dat zy met de Staaten rugpraak behoeften te houden; behalve op de punten van den Godsdienst en van de verzekerdheid (l). Terstond hierna, zocht men Gelderland tot 's Prinzen zyde over te haalen. Ook werden 'er Brieven gezonden, naar Amsterdam en naar Utrecht, en schikten de Staaten Gemagtigden naar Gouda, om aldaar, met deeze twee Steden, met de Gelderschen en anderen, in onderhandeling te treden (m): 't welk van dit gevolg was, dat Utrecht zig, eerlang, by de algemeene Staaten voegde, vreezende voor de Hollanders, die hun, met het intrekken der vrywaatingen ten platten Lande van 't Stigt, gedreigd hadden. Gelderland en Zutphen toonden gelyke begeerte, zo men slegts middel wist, om hun van 't overvloedige Krygsvolk te ontlasten. Ook zouden Friesland en Groningen op de sprong gestaan hebben, indien Billy, die de sterkten der Landstreeken bezet hadt, hen niet in bedwang hadt gehouden. Maar de meeste andere Landchappen voegden zig, het een na het ander, met de algemeene Staaten (n).

's Prinzen De Gemagtigden des Prinzen en der Staaten van Holland en Zeeland; Aldegonde, vari Gemagtigden Dorp, Nyveld, Buis, van der Myle, Kornelis de Koning, Anthoni van Zikkele, en Andries de Jonge waren, in Wynmaand, te Gend
komen te
Gend.

(l) Resol. Holl. 13 Sept. 1576. bl. 156, 157.

(m) Resol. Holl. 3, 4 Octob. 1576. bl. 163, 166.

(n) BOR IX. Boek, bl. 175 [720].

gekomen, alwaar de onderhandeling den ne- FILIPSIIE
gentienden, werdt aangevangen. Men besloot 1576.
spoedig tot eenen stilstand van wapenen, tot
wederopzeggens toe (o).

De Spaansche en Staatsche Knegten raak- XXXI.
ten, ondertusfchen, nu en dan, handgemeen; De mui-
doorgaans tot nadeel van de laatsten; doch telingen
nergens hadt de Spaansche stoutheid en woe- bemagti-
de zo verre de overhand, dan te Maastricht gen en
en te Antwerpen. Te Maastricht, daar, zo plonde-
wel als te Antwerpen, Duitsch en Spaansch renMaas-
Krygsvolk in bezetting lag, spande de Wet- tricht,
houderschap samen met de Duitschers, om
de Spanjaards ter Stad uit te dryven en hun-
nen Overste *François Montesdocha* in hegtenis
te neemen. 't Gelukte. Doch de Spanjaards,
sedert, hulp van Brusfel bekomen, en zig
vereenigd hebbende met de bezetting van
Wyk, onder *Martin d' Ayala*, vallen aan op
de Brusfelfche Poorte van Maastricht, over-
weldigen dezelve, en bersten ter Stad in,
daar de Burgers, in menigte, afgemaakt, en
verjaagd werden, terwyl, de Duitschers 't
werk aanzagen, zonder weer te bieden. Men
verkrachte den kerker, ontsloeg Montesdo-
cha, en viel toen aan 't plonderen, aan 't
vrouwenschenden, en aan 't bedryven van
allerlei moedwil, zonder ergens tegenstand
van belang te ontmoeten. Zo deerlyk een
lot trof Maastricht, op den twintigsten van
Wynmaand (p). Doch weinige dagen later, en Ant-
leedt Antwerpen zwaarer ramp. De Spaan- werpen.
fchen

(o) BOR IX. Boek, bl. 173 [718].

(p) BOR IX. Boek, bl. 178 [725].

FILIPS III schen hadden hier, door beleid van Roda, 1576. Graaf Otto van Overstein, die de Duitfche knechten gebodt, weeten te beweegen, tot eene verbindtenis, om zig, noch den bevelen der Heeren te Brusfel, die zig den Raad van Staate noemden, noch die der algemeene, noch die der Brabantfche Staaten te onderwerpen, en de Burgery te ontwapenen. Doch zyne knechten hadden geen zin in deeze verbindtenis. Ondertusfchen, hadden de Spaanfchen voor, Overstein met zyn volk de Stad te doen ruimen, en daarna de muiters van Aalst, met welken zy vast handelden, in te laten. De Staatfchen, hiervoor bedugt, zonden *Karel van Crovi*, *Markgraaf van Havre* en Broeder des Hertogs van Aarfchot, onlangs, met hoop van vrede, uit Spanje gekeerd (g), aan 't hoofd van eenentwintig vendelen Voetvolk, naar de Stad; daar hy, met moeite, ingelaaten werdt, op den derden van Slagtmaand. Doch naauwlyks was dit volk binnen de poorten, of het raakte handgemeen met de Spanjaards, die op 't Slot lagen, en terftond eenen uitval deden; doch, met verlies, te rug gedreeven werden. Havre verfchanste zig toen voor 't Slot, en in de naafte ftraaten, terwyl men, van boven, wakker op hem vuurde. De Heer van Champagnei, Bevelhebber der Stad, en der Staatfche zyde toegedaan, arbeide, den gantfchen nagt, om orde op alles te fteflen, en 't plonderen der Waalen te beletten. Doch des anderendaags, 's morgens, kreegen de Span-

(g) BOR IX. Boek, bl. 163 [704].

Spanjaards op 't Slot versterking van volk **Filips III.**
 uit Lier, Breda en Maastricht, en deden, 1576.
 terstond daarna, eenen uitval op de Staat-
 schen, in welken zy ettelyke huizen der Stad
 in den brand staken. Toen eerst gaf Cham-
 pagnei last, om 't geschut los te branden
 tegen 't Slot, alwaar men, kort voor den mid-
 dag, de muiters van Aalst binnen liet. In ee-
 nen tweeden uitval, werdt de beschanfing der
 Waalen overweldigd, en zy en de Duit-
 schers, die wat verder lagen, op de vlugt ge-
 jaagd. Sommige Duitfche vendels voegden
 zig ook by de Spanjaards. In eenen oogen-
 blik, waren deezen der Stad meester. Cham-
 pagnei, Havrech en anderen vlooden ter
 poorte uit, en bergden zig op 's Prinsen sche-
 pen. Overstein viel en smoorde, in 't water.
 Voorts zag men de Stad, aan verscheiden
 oorden, ligter laaye in den brand staan, waar-
 door wel vyfhonderd huizen vernield wer-
 den. 't Raadhuis zelf, daar, al wat men 'er
 vondt, ten vensteren uit moest, brandde af.
 Filips, Graaf van Egmond, de Heeren van
 Capres en Goignies werden gevangen geno-
 men, en naar 't Slot gebragt. Zo lang de
 Staatsche knegten, of de burgers nog eeni-
 gen wederstand booden, deden de Spanjaards
 al wie hun voorkwam over den kling sprin-
 gen, zonder kunne of ouderdom te spaaren,
 en zonder zig, door iemants kermen, te laa-
 ten beweegen. Verscheiden' Wethouders der
 Stad werden vermoord: ook zulken, die men
 voor zeer Spaanschgezind hielt. Men meent,
 dat 'er omtrent vyfentwintighonderd Bur-
 gers en Staatsche Knegten, by de wegen, ge-
 dood,

FILIPS III.
1576.

dood, en omtrent ook zo veel in 't water gefneuveld zyn. Daarenboven, zyn 'er veelen door 't vuur verteerd, of naderhand, in koelen bloede, omgebragt. De Spanjaards hadden niet boven tweehonderd dooden, en ruim vierhonderd gekwetsten. Na 't moorden, viel men aan 't plonderen, en aan 't pynigen der luiden, om 't verborgen geld te melden, waarin zelfs oude mannen, zwangere vrouwen en jonge kinders niet verschoond werden. In een Huis, daar men Bruiloft hielt, werdt de Bruidegom doorsteken, de Bruid naar 't Slot gesleept, ontkleed, gegeesfeld, moedernaakt op straat gestooten, en daar deerlyk vermoord. Elk, die men leeven liet, moest zig, met geld, van de dood vrykopen, vooral de Koopluiden, en ook de Geestelykheid, welker Kerken en Kloosters van kostbaare vaten en andere sieraaden ontbloot werden. Men wil, dat 'er, in geld en kleinoodjen alleen, meer dan veertig tonnen gouds geroofd werden. Doch een groot deel van deezen schat werdt, met slempen, hoereeren en tuisfchen, verspild. De beurs werdt een dubbelschool, daar men slegte soldaaten vondt, die tienduizend Kroonen, op eenen dag, verspeelden. Anderen, om 't gestolen goud, behendiglyk, weg te krygen, lieten 't tot gevesten van degens versmeeden, ja tot geheele harnassen, die zwart vernist werden: by welke gelegenheid, veele Goudsmeden de gelceden' schade wisten te verhaalen op de roovers, hun het ontvangen goud, half met koper vervalscht, voor zuiver, aansmeerende. D'Avila, Romero en anderen hadden, toen

de

de woede, die, federt, den naam van *Spaan-* **FILIPSIIF**
fche Furie kreeg, op 't hevigst was, hun volk **1576.**
 tot zagtheid vermaand. Doch Roda, zeer in
 zynen fchik met zo onmenfchelyk een bedryf,
 fchreef het den Koning over, als iet loffelyks,
 de fnoodheid, die 'er in doorfak, bewimpe-
 lende, zo veel het zyn kon (r).

De ramp van Antwerpen vorderde de Vre- **XXXII.**
 dehandeling te Gend, die, buiten dit, op De Gend-
 eenen goeden voet ftondt. De Staatschen be- fche Be-
 fpeurden nu klaarlyk, dat de muiters geftyfd vredi-
 werden, door de Spaanfche Grooten. Men ging
 kwam dan, in zesentwintig punten, overeen, wordt
 die den agtften van Slagtmaand getekend getrof-
 werden, en welker voornaamften op deezen fen.
 zin uitliepen: „ De Staaten van Brabant, Voor-
 „ Vlaanderen, Artois, Henegouwen, Valen- naamfte
 „ chyn, Rysfel, Douai, Orchies, Namen, Door- Voor-
 „ nik, Utrecht en Mechelen, ter eener, en waarden
 „ de Prins van Oranje met de Staaten van Hol- derzelve.
 „ land en Zeeland en derzelve Bondgenoo-
 „ ten, ter anderer zyde, belooven, eene goede
 „ en vaste vriendschap met elkanderen te zul-
 „ len onderhouden, en elkanderen, met goed
 „ en bloed, te zullen byftaan, om de uitheem-
 „ fche Knegten, met naame de Spanjaards,
 „ ten Lande uit te dryven en te houden. Hier-
 „ na, zullen ze de Vergadering der algemee-
 „ ne Staaten doen befchryven, om orde op
 „ 's Lands zaaken te beraamen, met naame
 „ op den Godsdienst, in Holland, Zeeland,
 „ Bommel enz. Niemant zal zig vervorde-
 „ ren, buiten Holland en Zeeland, en de
 „ „ Plaat-

(r) BOR IX. Boek, bl. 108 enz. [727 enz.] STRADA Dec. 1.
 Libr. VIII. p. 479.

Philips III
1576.

„ Plaatsen met hen gevoegd, iets te onder-
 „ neemen, ten nadeele van 't Roomsch ge-
 „ loof. De uitvoering der strenge Plakaa-
 „ ten blyve, midlerwyl, geschorst, tot op
 „ de Vergadering der algemeene Staaten.
 „ Oranje zy Zee-Admiraal en Stadhouder
 „ over Holland, Zeeland, Bommel enz.,
 „ tot dat de algemeene Staaten, hierop, na-
 „ der orde stellen: blyvende egter de Plaat-
 „ sen, die thans niet onder zyn bewind staan,
 „ schoon gelegen in Holland of Zeeland,
 „ hiervan uitgezonderd: ter tyd toe, dat zy
 „ dit Verbond omhelsd, en van den Prinse,
 „ in 't stuk van den Godsdienst of in ande-
 „ re opzigten, * voldoening ontvangen zul-
 „ len hebben. Alle gevangenen zullen ge-
 „ slaakt worden, met naame de Graaf van
 „ Bosfu. De Prins en alle anderen worden
 „ hersteld, in hunne verbeurde goederen en
 „ eere, met naame de Gemaalin van den
 „ Ryngraave, eertyds Weduwe des Heeren
 „ van Brederode, en de Graaf van Buuren.
 „ Doch op vervreemde tilbaare haave zal
 „ men, van wederzyde, geen verhaal heb-
 „ ben. De zuilen en zegetekens, door Al-
 „ va, tot schande van de genoemden of an-
 „ deren, opgerecht, zullen vernield worden.
 „ De Geestelyken, goederen hebbende, in
 „ Holland of Zeeland gelegen, zullen in 't
 „ bewind derzelven, zo ver 't het weereldly-
 „ ke raakt, hersteld worden. Den geweeken
 „ Kloosterlingen zal men een redelyk onder-
 „ houd verzorgen: alles tot op nader bevel
 „ der algemeene Staaten. Alle ontervingen,
 „ ter zaake van den Godsdienst of de beroer-
 „ ten,

*Satis-
factie.*

” ten, worden vernietigd. Op de munte, PHILIPS III
 ” in Holland en Zeeland, verre boven de 1576.
 ” waarde, opgezet, zal men eenen eenpaar-
 ” rigen voet tragten te beraamen. Ook zal
 ” aan de algemeene Staaten staan, of de kos-
 ” ten van 's Prinzen twee Krygstogten niet:
 ” behooren te komen ten laste der gemeene-
 ” ne Nederlanden. De Landen en Steden,
 ” die de tegenparty volgen, zullen de voor-
 ” deelen van dit Verbond niet genieten, voor
 ” dat zy 't zullen aangenomen hebben: 't
 ” welk hun, wanneer 't hun gevalt, zal vry-
 ” staan (s).”

De meeste Nederlanders ontvingen de ty-
 ding der Gendfche bevrediging met uitgelaaten
 blydschap (t). De Acte, waarby dezelve
 werdt aangenomen, werdt, in alle de Hol-
 landfche Steden, bezegeld (u); en men poog-
 de ze, federt, aan de andere Gewesten, te-
 gen eene gelyke Acte, over te leveren; doch
 hiertoe niet hebbende konnen geraaken,
 werdt zy, eenige jaaren laater, onder 's Lands
 oorsprongkelyke stukken, nedergelegd (v).
 Wyders, alzo men hier thans bedugt was, dat
 veele uitgeweeken' Roomfchen, ingevolge
 der bevrediging, wederom in 't Land zou-
 den willen komen, vonden de Staaten van
 Holland wat laater, geraaden, eenen fcher-
 pen eed op te stellen, die alle uitgeweekenen
 doen moesten, eer het hun vryftondt, zig hier
 we-

(s) BOR IX. Boek, bl. 190 [730]. Groot-Plakaatb. I. Deel,
 Eet. I. TASSIS Libr. III. p. 224.

(t) Apol. van Will. I. bl. 87.

(u) Refol. Holl. 27 Novemb. 1576. bl. 124.

(v) Refol. Holl. 1 Juny. 1582. bl. 277.

Filips III wederom neder te zetten. Zy moesten, by
 1576. denzelven belooven „ niets tegen den Her-
 „ vormden Godsdienst te zullen raaden, of in
 „ 't werk stellen, en geene poogingen te zul-
 „ len aanwenden, om eenigen anderen Gods-
 „ dienst hier te doen oefenen, immers niet,
 „ voor dat zulks, na 't verjaagen der Span-
 „ jaarden, door eene wettige Vergadering
 „ der algemeene Staaten, beraamd zou zyn.”
 De Prins zag, nogthans, ongaarne, dat men
 de luiden, boven de punten der Gendfche
 Bevrediging, bezwaarde. Ook meen ik, dat
 de eed, naderhand, door de Staaten van
 Holland en Zeeland, eenpaariglyk, in zo
 verre, verzagt werdt, dat men alleenlyk de
 handhaaving der Gendfche Bevrediging be-
 hoefde te belooven, zonder omtrent den Gods-
 diens tot eenige byzondere verklaring ge-
 houden te zyn (w); hoewel sommigen ge-
 fchreeven hebben, dat de eerfte en fcherpfte
 eed in Holland ftand hieldt (x). Voorts werdt,
 ten deezen tyde, in Holland en Zeeland, ook
 alle handel met de muitende Spanjaards en der-
 zelve aanhangers, op 's Konings naam, ver-
 booden (y).

Zierik-
 zee en
 Schou-
 wen
 door den
 Prinfe
 bezet.
 Ook Ou-
 dewater.

Op den dag van het tekenen der Gendfche
 Bevrediging, was het Slot te Gend overge-
 gaan aan de Staatfchen, en terftond met twee
 vendels, een van den Graave van Roeux, en
 een van den Prinfe van Oranje bezet: ook
 hadt de Prins, weinige dagen te vooren, Zie-
 rikzee, verlaaten van Mondragon, en de
 fterk-

(w) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2141.

(x) BOR IX. Boek, bl. 191 [741].

(y) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2141.

sterkten in dien oord, doen bezetten, door FILIPSIJF
 den Graave van Hohenlo. Uit Oudewater, 1579-
 liet men de bezetting, slegts zeventig man
 sterk, verloopen, waarna de Stad van Staatsch
 volk voorzien werdt (z). De Graaf van Bos- Bosfu ge-
 fu was, kort na 't sluiten der Gendfche Vre- flaakt.
 de, onder eene sterke wagt, naar Zeeland,
 gevoerd, daar hem de Prins, zo 't schynt,
 heeft tragten te beweegen, tot het verlaaten
 der Spaanfche zyde, dat hy, eerlang, open-
 lyk genoeg deedt. Hy werdt, teritond na
 zyne aankomst, op vrye voeten gesteld, en
 begaf zig, in Wintermaand, naar Brusfel (a).
 De Spaanfchen verlieten ook de Beverwyk
 en 't Huis Asfumberg, daar Sonoi terftond een
 deel volks heenen fchikte. Ook werdt Hop-
 man Helling gelegd in de fchans te Sparen-
 dam, tot merkelyke benaauwinge van Haar-
 lem. De fchans was, kort te vooren, verlaa-
 ten, door Hopman Margelle, die dreigde
 den Haage en 't Westland te plonderen; doch
 in zynen vaart gestuit werdt, door eenen
 goeden hoop volks, gelegd te Noordwyk (b).
 De voornaame toeleg van den Prins en de
 Staaten strekte, thans, om Holland, Zeeland
 en 't Stigt, geheellyk, onder de gehoorzaam-
 heid van zyne Doorlugtigheid te brengen,
 en met Haarlem, Amfterdam en Utrecht te
 beginnen; welke Steden, door brief op brief,
 werden aangezigt en geperst tot onderwer-
 ping

(z) Resol. Holl. 4 Januar. 1577. bl. 4. Bor IX. Boek,
 bl. 180 [726].

(a) Bor IX. Boek, bl. 179 [726].

(b) Bor IX. Boek, bl. 180 [727].

FILIPSI ping (c). Men hielt dit niet te fryden met
1576. de Gendfche Bevrediging, alzo, zeide men, de
 Hollandfche Steden, by voorbeeld, niet konden
 gaagt worden, met elkanderen bevredigd
 te zyn, voor dat zy zig allen, onder 's Prinſen
 gehoorzaamheid, begeven hadden (d).

Ondertuſſchen, geraakten Holland en Zee-
 land aan ademtogt, door 't vertrek van 't
 Spaanſch Krygsvolk, en men begon 'er haast
 de vrugten te ſmaaken van de merkwaardige
 veranderingen, die de dood des Landvoogds,
 de muitery van 's Konings foldaaten en de
 Gendfche Vrede, dit jaar, in de Nederlanden,
 te wege gebragt hadden. De binnenlandfche
 kryg week, na dat zig de voornaamſte Land-
 ſchappen tegen de Spanjaards verbonden had-
 den, geheellyk, van den Hollandſchen en
 Zeeuwſchen bodem: de Prins kreeg de han-
 den ruim, om de nabuurige gewesten tot zyne
 zyde te doen overſlaan, en eerlang een Ver-
 bond onder hen te doen fluiten, welk hem in
 ſtaat ſtelde, om den Koning van Spanje, moe-
 diglyk, het hoofd te bieden,

(c) Refol. Holl. 3, 4 *Oktob. 10 Dec.* 1576. *bl.* 163, 164, 202.

(d) Refol. Holl. 14 *Decemb.* 1576. *bl.* 202.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZES-ENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D

- I. *Don Jan van Oostenryk wordt Landvoogd. De algemeene Staaten handelen met hem. Verscheiden' Steden en gewesten kiezen hunne zyde.* II. *Oranje waarschuwt de Staaten tegen Don Jan. Handeling over 't vertrek van 't Spaansch Krygsvolk.* III. *Muiden, Weesp en Haarlem neemen voldoening van den Prins van Oranje.* IV. *Moeite te Utrecht. Staat der Regeeringe van 't Stigt. Schoonhoven, Nieuwpoort, Thoolen en Goes neemen voldoening van den Prins.* V. *Dagyaart te Middelburg. Handel met Bosfu. Nieuwe Vereeniging der algemeene Staaten, waarin die van Holland en Zeeland niet treden willen.* VI. *Vervolg der handeling met Don Jan. Eeuwig Gebod. Oranje, Holland en Zeeland weigeren 't Verdrag met Don Jan aan te neemen. 't Spaansch Krygsvolk vertrekt. Viglius sterft.* VII. *Dagyaart te Dordrecht. De algemeene Staaten en Don Jan zenden derwaards. Slinksche handel van Don Jan.* VIII. *Hy verrast het Kasteel van Namen en Charlemont.* IX. *De Staaten verzekeren zig van 't Slot te Antwerpen. De Hoogduitsche bezetting ruimt deeze Stad.* X. *Men handelt, op*

nieuws, met Don Jan. Dykaadjcn. XI. Oranje doorreist Holland. 't Stigt neemt voldoening van hem. XII. Bergen op Zoom, Steenbergcn, Thoolen en 's Hertogenbosch door de algemeene Staaten, verzekerd. Oranje verrast Breda. Kasteelen geslegt. XIII. Veranderingen in Friesland en Groningen. XIV. De algemeene Staaten verzamelen een Leger. Oranje ver- trekt naar Brabant. XV. Hy bewilligt tot nieuwe handeling met Don Jan. Wordt Ru- waard van Brabant. XVI. De Aartshertog Matthias tot Landvoogd verkooren. Verdeeld- heid der Staaten. XVII. Beroerte te Gend. Oranje begeeft zig derwaards. XVIII. Don Jan wordt voor vyand verklaard. Voorwaar- den, waarop de Aartshertog Landvoogd wordt, Oranje wordt tot zynen Stedehouder verkoor- ren. XIX. Roermonde belegerd en verlaaten. Aanslag op Amsterdam. De Stad verdraagt zig met de Staaten van Holland XX. Slag by Gemblours. Don Jan wint verscheiden Ste- den. Vrugtelooze Vredehandeling. Holland en Zeeland houden zig buiten gemeenschap van lasten. XXI. Handeling met de Koninginne van Engeland. De Hertog van Anjou biedt den Staaten hulp aan. Gezantschap naar den Ryksdag. Vervolging slapt. XXII. Opschud- ding te Amsterdam, daar de Regeering ver- anderd en de Hervorming ingevoerd wordt. XXIII. Verandering te Haarlem. Oranje be- gunstigt de Doopsgezinden. De Hervorming dringt door. XXIV. Geloofsvrede ontworpen. Wordt te Antwerpen aanvaard. Ook in Gro- ningerland en te Leeuwarden. Afgewezen te Utrecht. Gelderland, met geweld, her- vormd.

DON JAN VAN OOSTENRYK
Prince van Franca villa
Gouverneur der Nederlanden.
GESTORVEN DEN 1 OCTOBER
MDLXXVIII.

*vormd. Ook Goes in Zeeland. XXV. Dathe-
nus scheldt den Prins. Beweging in Vlaan-
deren. Oorsprong der Malcontenten of Mis-
noegden. Oproer te Brusfel. Anjou komt her-
waards. XXVI. Staat der wederzydsche Lege-
ren. Gevegt by Rimenant. Ongenoegen der Ko-
ninginne van Engeland. Anjou tot Bescher-
meer aangenomen. XXVII. Hertog Kazimir
komt herwaards. Lasten der Staaten. Anjou
wint eenige Steden. XXVIII. Don Jan sterft.
Alexander Farnese, Prins van Parma, volgt
hem op. Hespels en Visch gehangen. Anjou
keert naar Frankryk. XXIX. Verdrag met
die van Gend. XXX. Twist tuschen Gronin-
gen en de Ommelanden, bygelegd. XXXI.
Moeite in Friesland. Kampen gewonnen.
XXXII. Kazimir vertrekt. De Walsche ge-
westen sluiten een byzonder Verbond.*

Wanneer men de veranderingen gade-
slaat, die de Nederlanden, na de dood
van Requens, ondergingen, bespeurt men
ligtelyk, dat 'er de Spanjaards haast alle ge-
zag verlooren gehad zouden hebben; zo de
Raad van Staate, nu geheel gezuiverd van
Spaanschgezinden, langer in 't hoog bewind
gebleeven ware. De Koning voorzag dit,
en droeg 'er zorg voor. Men hadt, hier te
Lande, reeds in Bloei maand, by gerugte (a),
en in Oogst maand, uit den Markgraave van
Havrech, met volle zekerheid, verstaan, dat
Filips de Landvoogdy hadt opgedraagen aan
zynen natuurlyken Broeder, DON JAN VAN
OOSTENRYK (b), die zig toen te Milaan
ont-

FILIPS III
1576.

I.
Don Jan
van Oos-
tenryk
komt, als
Land-
voogd,
in de
Neder-
landen,

(a) LANGUET, Epist. Libr. I. [II.] Ep. LXXV. p. 187.

(b) BOR IX. Boek, bl. 163 [704].

FILIPS III onthieldt. Een wakker Krygsman was deze, waarvan hy, in den jaare 1571, reeds blyken gegeven hadt, toen hy, 't opperbevel voerende over eene magtige vloote, by Lepanto, eene merkwaardige zege bevoegt op de Turken (c). Men wil, dat hem, sedert, het hert trok naar Tunis, in Afrika, van welk Ryk hy zig Koning wilde doen verklaren, na dat hy 't bemagtigd zou hebben (d). Ook zullen wy haast zien, dat hy 't oog nog op een ander veel magtiger Ryk geworpen hadt. Met den wind van zulk eene hoogheid in 't hoofd, kwam hy, heimelyk, uit Spanje, herwaards, in 't gezelschap van *Ostavio Ferdinand Gonzaga*, voor wiens Paadje hy zig, op reize, uitgaf, en van nog twee of drie anderen; hebbende hy, om onbekend te blijven, zyn hoofdhair en baard zwart doen verwen. Te Parys gekomen, vernam hy, hoe 't in de Nederlanden gesteld ware, uit den Spaanschen Gezant, *Diego de Zuniga*. Van hier, raakte hy, zonder ontdekt te worden, voort naar Luxemburg, Hoofdstad van het Landschap van dien naam, welk zig, buiten den handel met de algemeene Staaten, gehouden hadt. Hy kwam hier binnen, op den vierden van Slagtmaand, juist den dag van den overval van Antwerpen (e); en werdt 'er, na dat hy zig ontdekt hadt, plegtiglyk verwelkomd, door den Heere van Naves, Stedehouder des Graaven van Mansfeld. Terstond gaf hy den Staaten, schriftelyk,

geeft den
Staaten

(c) BOR X. Boek, bl. 255. [353].

(d) REYD II. Boek, bl. 21.

(e) STRADA Dec. 1, Libr. IX, p. 482.

kennis van zyne aankomst, hun tevens betuigende „ hoe wee hem deedt de overlast, ^{FILIPSIII} 1576.

„ dien zy van 't Spaansch Krygsvolk leeden, kennis

„ en hy van zins was, strengelyk, te straffen, van zyne

„ op dat de Landen eens wederom aan hun- aan-

„ ne oude welvaart geraaken mogten; also komst.

„ de Koning niets anders vorderde dan ge-

„ hoorzaamheid en handhaaving van den

„ Roomfchen Godsdienst.” Wyders ver-

zocht hy gyzelaars van de Staaten, eer hy zig

dieper Landwaards in begave. Doch deeze

eisch vermeerderde het wantrouwen, dat

men reeds tegen hem opgevat hadt. De alge-

meene Staaten zonden eenigen af naar Lu-

xemburg, om zyne meening nader te ver-

staan (f), ondertusfchen, niet verzuimende,

zig meer en meer te sterken. Tegen over

Oosterweel, ftaken zy den dyk door, en lie-

ten de Schelde ten Lande van Vlaanderen in, ^{Zy tree-}

op dat zy, langs deezen weg, toevoer zou- den, met

den kunnen bekomen, die hun, door 't flui- hem, in

ten van den stroom voor Antwerpen, an- onder-

derszins afgefneeden geweest zou zyn. Ook hande-

maakte *Boudewyn van Gavere, Baron van Juchy,* ling.

zig, voor hun, meester van Kameryk, en

Joris van Lalaing, Heer van Ville, verzekerde

zig van de Stad en 't Slot te Valenchyn (g). ^{Zy ver-}

Voorts wierpen de algemeene Staaten het oog ^{zekeren}

op Friesland en Groningerland, zendende, ^{zig van}

derwaards, *François Martini Stella* van Brusfel, ^{Kameryk}

met last om te beproeven, of 't Krygsvolk ^{en Va-}

tot het aanneemen der Gendfche Vrede te ^{lenchyn.}

be- ^{lyks, de}

{f} BOEK IX. Boek, bl. 195 [747].

{g} BOEK IX. Boek, bl. 196 [750].

FILIP III beweegen ware. Doch Gasper Robles, Heer
 1576. van Billy, bedugt, dat deeze omkeering een
 zyde der einde mogt maaken van zyn bewind in dee-
 algemeene-zen oord, deedt Stella, te Groningen, by
 ne Staaten den hals grypen en strengelyk pynigen, zon-
 der egter iets anders uit hem te kunnen haalen, dan dat hy gekomen was, om de Wethouderfchap ter algemeener Dagvaart te noodigen. Terwyl hy in hegtenis zat, wist hy eenigen der foldaaten, die hem bewaarden, en door deezen, of, volgens anderen (*b*), door zynen Geneesmeester, een goed getal knegten, met belofte van volle betaaling hunner agterftallige foldyc, op de zyde der Staaten te winnen. Drie vendels, sterk omtrent vierhonderd en vyftig man, besluiten, Billy in hegtenis te neemen, en voeren 't ftuk uit, met byftand der anderen. Ook ftellen zy, nu vereenigd met hunne fpitsbroeders, verfcheiden andere Hopluiden in bewaaringe. Stella werdt uit de gevangenis gehaald, en neemt eerst den foldaaten, toen der Wethouderfchap den eed af, aan de algemeene Staaten. 't Krygsvolk hadt zig, midlerwyl, nieuwe Bevelhebbers gekooren, en voer dagelyks voort, met Spaanfche Hopluiden en anderen, die zy verdagt hielden, te ligten en vast te zetten. Eene tronie van den Hertoge van Alva, gevonden in de wooning van eenen Spaanfchgezinden burger, werdt, nevens de beeldtenifen van Billy en den Wagtmeester *Antonio Sarda*, aan de kaak gefpykerd. Doch de opfchudding bedaarde, na verloop van eenige dagen, hebben

(*b*) In GBR. DUMBAR. Anal.-Tom. III. p. 438.

bende den Raad moeten besluiten tot het vol- FILIPs III
1576.
doen der agterstallige foldye, die tweehon-
derd en vyftienduizend guldens beliep (i). De
bezetting van Delfzyl en Appingadam, en
zelfs die van Leeuwaarden en Staveren, 't
voorbeeld van Groningen volgende, verze-
kerden zig, insgelyks, van haare Hoplui-
den, dezelve, wel bewaard, naar Gronin-
gen, verzendende. Stella zelf bragt deeze
blyde tyding te Brusfel aan de Staaten, die,
terstond hierna, Joris van Lalaing, Heer van
Ville, by voorraad, tot Overste van Fries-
land en Groningerland, aanstelden. In 't
laatst van Wintermaand, werdt hy, te Gro-
ningen, ingehaald (k). 't Leedt niet lang, of
hy bragt hier te weege, dat de bezetting, be-
taaling van de Stad en 't Landfchap ontvan-
gen hebbende, Groningen ruimde. Toen
werden 'er agt vendelen schutters opgerecht,
die zwoeren, nimmer bezetting in de Stad
te zullen gedoogen. 't Kasteel werdt, met
bewilliging der algemeene Staaten en des re-
geerenden Raads, om verre gehaald, en Bil-
ly, op verzoek des Raads, den Heere van
Hierges overgeleverd. Friesland en Gronin-
gerland omhelsden toen de Gensche Vre-
de (l).

Oranje, die zig nog te Middelburg ont- II.
De Prins
waar-
schuwt
aan-
de alge-
hieldt, hadt zo dra geene tyding bekomen
van de aankomst van Don Jan, en van den

(i) BDR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 5.

(k) R. FRESINGA Memoir. in G. DUMBAR Anal, Tom. III.
bl. 9 enz. BOR X. Boek, bl. 197 enz. [750 enz]. Auth. Stukk.
H. Deel, bl. 5.

(l) BOR X. Boek, bl. 220 [783].

FILIPSI aangevangen handel tusfchen hem en de Staa-
1575. ten, of hy zagt deezen, door brief op brief,
 alle verdrag, voor dat het uitheemsch Krygs-
 meene volk vertrokken zou zyn, met kracht van re-
 Staaten denen, te ontraaden. Zelfs oordeelde hy,
 tegen Don Jan „ dat zy, daarna, bedingen moesten, twee-
 „ of driemaal in 't jaar, of zo dikwils als zy
 „ 't goedgevonden, te mogen vergaderen:
 „ voorts, dat 'er geene werving gechieden,
 „ noch ergens bezetting gelegd worden mogt,
 „ dan met hunne bewilliging, en dat alle Kas-
 „ teelen mogten worden geslegt, in 't geeven
 „ van welken raad, hy betuigde, geen oog-
 „ merk altoos te hebben, om de Landen in
 „ roere te houden; maar alleenlyk dezelve,
 „ gelyk van ouds, onder de wettige gehoor-
 „ zaamheid aan hunnen Landsheere, te doen
 „ bestieren, door de algemeene Staaten,
 „ voor welken en voor 't Vaderland, hy
 „ zynen laatsten droppel bloeds ten beste
 „ hadt (m).”

Handel 's Prinzen fchryven bragt zo veel te weege,
 der alge- dat het gevoelen der zulken, die Don Jan,
 meene zonder eenige bepaling, tot Landvoogd wil-
 Staaten den aanneemen, verworpen werdt. Men lei
 met Don hem dan, van wege de algemeene Staaten,
 Jan. eenige punten voor, 't vertrek der Span-
 jaarden, de aanneeming der Gendfche Vrede
 en het byeenroepen der Staaten betreffende.
 Hy antwoordde „ dat hy 's Konings vreemd
 „ Krygsvolk verzenden wilde, zo de Staa-
 „ ten ook 't hunne afdankten, en dat hy 't
 „ bui-

(m) Zie Brief van 30 Nov. 1576. by *Boek X. Boek, bl*
 193 [747].

„ buitens Lands houden zou, ten ware de FILIPSIII
 „ nood, of eenige uitheemsche oorlog het 1576.
 „ tegendeel vorderde. Ook wilde hy tot
 „ eenen gemeenen Vredehandel verstaan,
 „ mids men 't Roomsch geloof en 's Konings
 „ hoogheid niet te na kwame. En zo men
 „ hem deeze twee punten verzekeren wilde,
 „ zou hy ook de algemeene Staaten doen
 „ vergaderen (n).” De Prins van Oranje, ken-
 „ nis van dit antwoord bekomen hebbende,
 verzuimde niet, den algemeenen Staaten, op
 den naam van die van Holland en Zeeland,
 te vertoonen, hoe schalk en kwalyk sluitend
 het ware ingesteld: te gelyk ontdekkende,
 hoe men, uit onderschepte brieven van den
 Koning, van Don Jan, van Roda en ande-
 ren, bespeurd hadt, dat de Spaanschen van
 meening waren, nieuw volk te werven, en
 den kryg voort te zetten. Voorts werdt ver-
 klaard, dat men, in Holland en Zeeland,
 niet gezind was, zig te voegen tot een Ver-
 drag, dat, ten nadeele der vrede en vryhe-
 den, zou mogen worden aangegaan, alzo
 men zig onschuldig wilde houden aan het on-
 heil, welk hieruit, voor de Landen, te wag-
 ten stondt (o).

Midlerwyl, zondt Don Jan, om te toonen Don Jan
 dat het vertrek der Spanjaarden hem ernst zoekt de
 was, zynen Geheimschryver, *Jani de Escove-* Spaant-
do, nevens Octavio Gonzaga, naar Antwer- sche
 pen, om de Spaansche Bevelhebbers te be- knegeten
 weegen tot de reize. Zy hadden egter last, te water
 om te doen
 vertrek- ken.

(n) *Boek X. Boek, bl. 204 [761].*
 (o) *Boek X. Boek, bl. 210 [768].*

FILIPS III
1576.

Zyn toe-
leg op
Engel-
land.

De Staa-
ten ver-
klaaren
zig tegen

om hun ter fluk in te geeven, dat zy niet in den togt moesten bewilligen, dan ter zee: gelyk zy deden. De reden hiervan was een geheim van Staatkunde, daar niemant op ver- dacht was. In 't gemeen, oordeelde men, dat Don Jan de reis ter zee deedt begeeren, om 't volk te langer in 't Land te houden. Doch 't is allengskens gebleeken, dat hy voorhadt, zig van de vloot, die de uitheemsche Kneg- ten voeren zou, te bedienen, om Engeland te bemagtigen. Paus Gregoor de XIII. hadt hem 't regt op dit Ryk, welk de Roomsche Stoel voor zyn Leengoed reKent, met 's Ko- nings bewilliging, opgedraagen (p); en hy stondt, daarenboven, naar het Huwelyk met *Maria, Koninginne van Schotland* (q), die, zyn- de eene Dogter van Koning *Jakob den V*, Zoon eener Zuster van Henrik den VIII, oordeel- de geregtigd te zyn tot de Kroon van Engeland, boven de tegenwoordige Koninginne; op de wettigheid van welker geboorte, veel te zeggen viel. De Spaansche Oversten dan, zingende, gelyk men hun geleerd hadt, ver- klaarden gezind te zyn, om te vertrekken; mids men hen vooraf betaalde, en te scheep deedt reizen, alzo zy te lande, in den win- ter, en by beslooten' wegen in Savoye, ter oorzaake van de pest, onmogelyk voortkon- den. Hunne begeerte werdt den Staaten voor- geleid, die 'er niet door zagen. De scheid- konden, niet dan na drie maanden, gereed zyn.

(p) BOR X. Boek, bl. 207 [765]. XI. Boek, bl. 263 [841]. STRADA Dec. I. Libr. IX. p. 489, 501. Dec. II. Libr. VIII. p. 472.

(q) GROTH Annal. III. p. 53.

zyn. De kosten, tot de uitrusting vereischt, waren niet te vinden: veel min de soldy der Knegten. Ook zou men de vloot, als ze den Spanjaarden eens in handen gesteld was, ge- noegzaam verlooren mogen rekenen. Zy stemden de reis te water dan plat af. Don Jan schreef hun, daarentegen, dat de Spanjaards niet te beweegen waren, om te lande te reizen. Zy, wederom, dat zy hem niet voor Landvoogd aanneemen konden, voor dat het uitheemsch Krygsvolk vertrokken ware: waarby de handel eene poos steeken bleef (r). Midlerwyl, verkreegen de Staaten eene ver- klaaring der God- en Regtsgeleerden van Leuven, dat deezen de Gendfche Vrede nut- tig hielden voor den Roomfchen Godsdienst; welke verklaring, sedert, door de meeste Nederlandfche Abten, Dekens en andere Kerkelyken, ondertekend werdt. Ook ver- klaarde de Raad van Staate, op der Staaten verzoek, dat de gehoorzaamheid, die men den Koning schuldig was, niet verkort werdt, by de Gendfche Vrede (s). Door zulke ver- klaaringen, zocht men Don Jan tot het aan- neemen dier Vrede over te haalen: terwyl men, aan de andere zyde, omzag, naar mid- delen, om hem 't hoofd te bieden, zo hy den kryg dagt voort te zetten. Onder anderen, verkreeg men, in Engeland, veertigduizend Angelotten, in ongemunt zilver, ter leen, en toezegging tot honderdduizend ponden ster- lings (t). Men wil, dat de Koningin, nu, door

Philip III
1576.

't vertrek
der Span-
jaarden
te waters

Zy ver-
werven
getuige-
nissen,
dat de
Gend-
fche Be-
vredi-
ging den
Room-
fchen
Gods-
dienst,
noch 's
Koning's
hoog-
heid
krenkt.

(r) BOR X. Boek, bl. 207 [765].

(s) BOR X. Boek, bl. 208, 209 [766, 768].

(t) HOOFD XI. Boek, bl. 490.

Filips III
1576.

door den Prinse van Oranje, berigt gekreegen hadt van den toeleg van Don Jan op Engeland, waarom zy 't van haar belang rekende, hem, in de Nederlanden, op te houden en werk te verschaffen.

III.
De Prins
en de
Staaten
van Hol-
land en
Zeeland
zoeken
de
Spaansch
gezinde
Steden
om te
zetten.

Terwyl de algemeene Staaten zig dus sterkten tegen Don Jan, waren de Prins en de Staaten van Holland en Zeeland bezig, om de Steden, die zig nog Spaansch hielden, om te zetten. De Staaten vergenoegden zig langer niet met ernstig schryven; maar verklaarden, den agt-entwintigsten van Slagtmaand, dat zy de goederen der Amsterdammers, in 't openbaar, aanslaan en verkoopen zouden, zo de Stad zig, voor den twintigsten van Wintermaand, niet met den Prinse en de Staaten van Holland en Zeeland vereenigde. Ook hadt men, wat eerder, in 't Noorderkwartier, verboden, naar Haarlem te reizen, of, met de Ingezetenen deezer Stad, eenigen handel te dryven, buiten byzonder verlof (*u*): welk verbod, in Wintermaand, vernieuwd, en ook op Amsterdam en de andere Hollandsche Steden, die den Prinse nog niet toegefallen waren, gepast werdt (*v*). Te vooren, hadt men egter, aan verscheiden Rynlandsche Dorpen en aan Scheveningen, die stilzaate met Haarlem geslooten hadden, vergund, om, in dezelve, nog voor den tyd van zes maanden, te rekenen van Slagtmaand af, te mogen volharden (*w*). Midlerwyl, werdt de toevoer langs de Meer, voor die

van

(*u*) *Boek X. Boek, bl. 200, 202 [754, 756].*

(*v*) *Resol. Holl. 28 Decemb. 1576. bl. 212.*

(*w*) *Resol. Holl. 18 Octob. 1576. bl. 179.*

van Haarlem, genoegzaam belet, door de Philips III
 schans te Sparendam. Ook was men, in die 1576.
 Stad, bedugt, dat de Staatfchen het bren-
 gen van zeevisch derwaards verhinderen zou-
 den (x): al 't welk te wege bragt, dat de Wet-
 houderfchap Gemagtigden afzondt naar
 Delft, om met de Staaten in onderhandeling
 te treden (y). Die van Muiden hadden ook Muiden
 reeds aan Sonoï gefchreeven, dat zy zig wil- en
 den houden aan de Gendfche Vrede (z), by Weesp
 welke beraamd was, dat de Hollandfche en neemen
 Zeeuwfche Steden, die nog niet onder 's Prin- voldoe-
 fen bewind ftonden, voor dat men haar in 't den Prin-
 Verbond ontving, voldoening van den Prinfe fe.
 zouden mogen vorderen. Muiden kwam,
 derhalve, het eerst overeen met de Staaten, 1577.
 op den eerften van Louwmaand des volgen-
 den jaars, bedingende vryheid van Gods-
 dienst en eenige andere voorregten: ook dat
 de Slotvoogd, Paulus van Loo, bekend voor
 Spaanschgezind, dit Ampt en dat van Bal-
 juw van Gooiland zou blyven behouden,
 mids doende den eed van getrouwheid. Na-
 derhand, verfchil gekreegen hebbende met
 de Staaten, werdt hy van zyn Ampt van Slot-
 voogd afgezet (a), en, alzo men, wat laater,
 zyne trouw verdagt hielt, ook van 't Baljuw-
 fchap van Gooiland, en van alle zyne ande-
 re dienften verlaaten. Jonkheer Willem van
 Zuilen van Nyveld, die meer aan den Lan-
 de verdiend hadt, werdt toen met de Slot-
 voog-

(x) Brief van 28 Nov. 1576. by Bor. X. Boek, bl. 200 [755].

(y) Refol. Holl. 31 Decemb. 1576. bl. 213.

(z) Bor. X. Boek, bl. 200 [755].

(a) Refol. Holl. 23 July 1579. bl. 167.

FILIPS III 1577. voogdy en het Baljuwſchap beſchonken (*b*).
 Van Loo, op 's Prinſen aanbeveeling, als
 buitengewoone Rekenmeester van Holland,
 doch zonder wedde, aangenomen, kreeg,
 daarna, bevel om Gooiland te ruimen: en
 kwam toen in den Haage wonen (*c*). Weesp
 en Weesperkerſpel maakten, weinige dagen
 na Muiden, byna gelyk verding (*d*). Die van
Ook Haarlem. Haarlem trokken, met brieven van voor-
 ſchryvinge der Staaten, naar den Prinſe (*e*),
 met wien zy zig, den een-entwintigſten, ver-
 droegen, bedingende „ de vrye oefening
 „ van den Roomſchen Godsdienst, mids den
 „ Onroomſchen eene Kerk tot hun gebruik
 „ latende; voorts het aanblyven der Wet-
 „ houderen, tot op den tyd der verkiezinge,
 „ die dan, naar ouder gewoonte, zou hebben
 „ te geſchieden; nog dat de Stad, met gee-
 „ ne bezetting, bezwaard zou worden, dan
 „ by hoogen nood: en, eindelyk, de be-
 „ houdenis der Privilegien (*f*).” De Staaten
 bevestigden, eerlang, dit Verding, en de Ge-
 magtigden der Stad verſcheenen, in Lentemaand,
 wederom voor 't eerst, op de Dag-
 vaart, te Dordrecht (*g*).

IV.
Moeite
te U.

Die van Utrecht, aangezocht door Brieven
 der Staaten van Holland en Zeeland (*h*), ded-
 den, ſedert eenigen tyd, ernſtige poogingen
 te

(*b*) Refol. Holl. 21]. 27 Decemb. 1580. bl. 277, 281.

(*c*) Refol. Holl. 5 Jan. 20 Sept. 1581. bl. 3, 498. 23 Febr.
 20 Sept. 1582. bl. 82, 435.

(*d*) Refol. Holl. 1 Jan. 1577. bl. 1. HOOFD XI. Boek, bl.
 490, 491.

(*e*) Refol. Holl. 20 Jan. 1577. bl. 7.

(*f*) Bor X. Boek, bl. 201 [756].

(*g*) Refol. Holl. 30 Maart 1577. bl. 31.

(*h*) Refol. Holl. 10 Dec. 1576. bl. 202.

te Brusfel, om van de Spaansche bezetting, **FILIPUS III**
 die op 't Slot Vredenburg lag, ontflaagen te **1577.**
 worden. De Spanjaards, hiervan de luyt **trecht**
 gekreegen hebbende, waren, op den een en- **met de**
 twintigsten van Wintermaand laatstleeden, **bezetting.**
 ter Stad in gerukt, en hadden verscheiden
 huizen aan brand gesteken. Doch de burgery,
 geholpen door de Duitfche Knechten, die in
 de Stad lagen, hadt hen wederom naar bin-
 nen gejaagd. Toen was men gevallen aan
 't opgraaven en beschanfen der straaten, aan
 't doorflaan der binnenmuuren in de huizen,
 die naast by 't Slot stonden, door welken men
 dus eenen veiligen toegang derwaards hadt;
 voorts, aan 't spannen van zeilen over de
 straaten, aan 't planten van geschut, dat,
 onder anderen, nevens kruid en kogels, uit
 Holland, derwaards gezonden was (*i*); kort-
 om, aan eene volkomen' belegering van 't
 Slot (*k*): dat egter, niet voor den elfden van
 Sprokkelmaand, overging, en, door beleid
 van Bosfu, midlerwyl, van wege de alge-
 meene Staaten derwaards gezonden, bezet
 werdt, met burgers, onder bevel van Schout,
 Burgemeesteren en zekeren hunnen Hopman,
 die gezworeen hadden, het zelve, voor den
 regeerenden Raad en de algemeene Staaten,
 in 's Konings naam, te zullen bewaaren. De
 Spaansche bezetting verhoog, te gelyk met de
 bezettingen van Viane en Kuilenburg, hier-
 toe, zo men meende, gelast, door Don Jan,
 naar Antwerpen (*l*).

Vreemd

(*i*) Rcsol. Holl. 31 Dec. 1576. bl. 214.(*k*) BOR. X. Boek, bl. 198, 215 [752, 776].(*l*) BOR. X. Boek, bl. 217 [779].

FILIPSI Vreemd stondt het, ten deezen tyde, met
1577. de Regeeringe van 't Stigt, daar men drie
 Stadhouders tellen kon; den Prins van O
 ranje, wien de Koning, voor den aanvang
 der beroerten, met dit Ampt, vereerd hadt;
 den Graaf van Bosfu, die van den Raad van
 Staate afhing; en den Heer van Hierges,
 wien Don Jan bevelen zondt. De Prins deedt
 de Staaten, in Lentemaand, vermaanen, om
 zig wederom onder zyne gehoorzaamheid te
 begeeven. Ook was 't gemeen en een deel
 der Staaten hem genegen. Doch een ander
 deel, met naame de Geestelykheid, neigde
 tot den Graave van Bosfu, die Roomsch was.
 Hierges lag, sedert eenigen tyd, met drie-
 entwintig Nederduitsche en eenige Walsche
 vendels, in de Stigtsche Dorpen, en hieldt
 veelen in ontzag voor zyne magt. Oranje
 bragt egter te wege, dat de Staaten eenige
 punten ontwierpen, op welken men, met
 hem verdraagen wilde. Doch de Raad van
 Staate stuitte de uitvoering van dit ontwerp.
 In Grasmaand, raakte het Krygsvolk van den
 Kolonel *Tambergen*, te Utrecht, in bewee-
 ging, by gebrek van betaaling, die men der
 Wethouderschap, op 't Stadhuis vergaderd,
 met geweld, wilde afdringen. De gantsche
 bende van *Tambergen* plaatste zig, voor 't
 Stadhuis, in 't geweer, met brandende lon-
 ten, en den mond vol kogels. 't Gerugt hier-
 van brágt de schuttery in de wapenen, die
 de toegangen bezet; en gedeeltelyk, door
 de naaste wooningen, ten Stadhuize indringt.
 De andere Knegten raaken ook op de been;
 en allengskens meer burgers, die zig, aan
 alle

Verwar-
de staat
der Re-
geeringe
van 't
Stigt.

Utrecht
ontstaat
zig van
zyne be-
zetting.

alle oorden, schrap zetten tegen de soldaat-^{FILES III}ten. Tambergen en *Vinkenburg* worden, op ^{1577.}weg naar de Tollesteeppoort, door welke zy meer volks ter Stad in dagten te laten, gevat door eenen hoop burgers, en op Vredenburg gebragt. Toen zwigden de knechten, en een goed deel ging door, vervaard gemaakt door het dreigen van een veel grooter getal van burgeren, die 's nagts nog eenige Officiers van 't bedde ligten. Met den dag, dreeven zy Tambergens vendel van de Neude, daar 't nog stal gehouden hadt, ter Katrynen poorte uit; en daarna ook de overige knechten. Toen 't Krygsvolk buiten was, tradt het in onderhandeling met die van de Stad, om de Hopluiden los, en een deel hunner agterstallige soldye in handen te krygen. Doch onder dit handelen, staken de Knechten den brand in de Voorstad buiten de Tollesteeppoort, waarop die van binnen uitvielen, de Knechten, een goed stuks wegs, verjaagden, en de vlam bluschten. 't Krygsvolk, dat, hier en elders, omtrent de Stad lag, vertoog, kort hierna. Zes vendels maakten zig meester van Wyk te Duurstede, en zогten sedert Vreeswyk en Amersfoort in te neemen; 't welk beide mislukte (m).

Op deeze wyze, ontfloeg Utrecht zig van de bezetting, die der burgerye, tien jaaren lang, op den hals gelegen hadt. 't Liep, egter, aan tot in Wynmaand, eer de Stad en 't Stigt zig verdroegen met den Prins: gelyk wy, in 't vervolg, staan te melden. Maar Schoonhoven, Nieuwpoort, Thoolen en Goes neemen voldag-

(m) Bon. X. Boek, bl. 226 enz. [792 enz.]

Filips III
1577.

ning van
den
Prinse.

Schoonhoven hadt, lang te vooren, op den twintigften van Sprokkelmaand, voldoening van hem ontvangen, en ook vrye oefening van den Roomfchen Godsdienst bedongen (n). De Baljuw, Wethouders en Burgery deeden, daarna, den eed van getrouwheid, in handen van Gemagtigden der Staaten van Holland (o). Nieuwpoort fchynt, ten zelfden tyde, met den Prinse, verdraagen te zyn. Ook hadt Thoolen zig, in Grasmaand, onder gelyk beding, begeven aan 's Prinzen zyde (p): waarby Goes en Zuidbeveland zig, insgelyks, voegden (q): zo dat, gantsch Zee-land nu omgekeerd zynde, Amfterdam, eindelijk, de eenigfte Stad was, die afgefcheiden bleef van de andere leden. De Regeering aldaar, hard Roomschegezind zynde, wilde den Roomfchen Godsdienst alleen in de Stad geoeffend hebben, en den Onroomschen, zelfs buiten dezelve, geene Vergaderplaatfen toeftaan, waarin de Prins niet bewilligen kon (r). De Staaten van Holland waren zo geftoord op de Amfterdammers, dat zy de Stad te water zouden hebben belegerd, zo de Prins hun niet aangefchreeven hadt, dat zy zig, in gevolge der Gendfche bevrediging, van alle vyandlykheden, tegen de Steden, die nog zwaarigheid maakten om zig met hen te voegen, behoorden te onthouden

(n) BOR X. Boek, bl. 216 [778].

(o) Refol. Holl. 9 April 1577. bl. 4R.

(p) BOR X. Boek, bl. 238 [809].

(q) Privileg. van Goes f 61. M. S. Leev. van Will. I. III. Deel, bl. 16.

(r) BOR X. Boek, bl. 239 [810].

den (s). 't Beslag op de Amsterdamsche goederen werdt toen ook opgeheeven (t).

Doch onder dit omzetten der Hollandfche en Zeeuwfche Steden, 't welk in Wintermaand aangevangen was, en in 't voorjaar vervolgd werdt, hadt de Prins de Staaten van Holland en Zeeland, te Middelburg, beschreeven, om verscheiden' zaaken te regelen. Men besloot hier, tot het verbeteren der Vestingwerken van Oudewater, Woudrichem, Vlissingen, Veere en andere sterke Plaatsen in Holland en Zeeland, waarvan de kosten op honderd zes-entwintigduizend guldens berekend waren (u). Ook bewilligde men in honderduizend guldens ter maand, tot onderhoud van vyftig vendelen Knegten, tweehonderd paarden, driehonderd delvers, en vyf-enveertig Oorlogfchepen; en in nog vyftigduizend guldens, tot ondersteuning der algemeene Staaten tegen de Spanjaards. Uit welke besluiten, klaar genoeg bleek, dat men den handel met Don Jan mistrouwde, en 't kreuken der Gendfche Vrede te gemoet zag (v). Op deeze zelfde Dagvaart, werdt ook de weddezyner Doorlugtigheid, van zes-entwintigduizend, op veertigduizend ponden in 't jaar verhoogd (w).

De Graaf van Bosfu, dien wy, laatstelyk, te Utrecht gelaaten hebben, was herwaards gezonden, door de algemeene Staaten, om Haarlem, Amsterdam, Schoonhoven en andere

FILIPs III
1577.

v.

Dagvaart
te Mid-
delburg.

Onder-
hande-
ling van
die van
Holland
met den
Graave

(s) Resol. Holl. 1, 4 Jan. 1577. bl. 1, 2.

(t) Resol. Holl. 31 Maart 1577. bl. 32.

(u) BOR X. Boek, bl. 199 [753].

(v) BOR X. Boek, bl. 203, 214 [760, 776].

(w) Resol. Holl. 31 Decemb. 1576. bl. 214, 10 Januarij 1577.

FILIP III
1577.

van Bos-
fu.

dere Steden, tot het aanneemen der Gendfche Vrede over te haalen, en om de bezetting, uit sommigen, te ligten, na dat hy het Krygsvolk aan geld zou geholpen hebben. De Staaten van het Noorderkwartier beloofden hem twintigduizend guldens hiertoe, mids hy Haarlem, Muiden, Weesp, Schoonhoven en Nieuwpoort vooraf van volk ontledigde. Die van 't Zuiderkwartier zouden tot vyftienduizend guldens toe fchieten, wanneer men noodig agten zou, de bezettingen uit andere Plaatsen te doen vertrekken (x). Doch deeze penningen zouden, naderhand, mogen inghouden worden van het aandeel, welk beide de Kwartieren, in de gemeene lasten, te draagen zouden hebben. 't Liep egter nog eenigen tyd aan, eer Haarlem, Schoonhoven en andere Plaatsen geruimd werden (y). Ook fchynt Bosfu niet voor Oogstmaand of Herfstmaand, voldoening ontvangen te hebben van alles, wat hy, uit hoofde deezer handeling, van de Staaten te vorderen hadt (z).

Nieuwe
Vereeniging
tusfchen
de algemeene
Staaten.

Doch eer hy herwaards vertrok, hadt hy, in den aanvang des jaars, te Brusfel, de hand geleend, aan de opregting en tekening van een nieuw Verbond van Vereeniging tusfchen de algemeene Staaten, waarby men beloofde „ den Roomfchen Godsdienst en de Gend-
„ fche Vrede te zullen voorftaan, en, behou-
„ dens de behoorlyke gehoorzaamheid aan
„ den Koning, de Spanjaards met derzelver
„ aan-

(x) Refol. Holl. 18. 22 Febr. 1577. bl. 19, 25.

(y) Bor. X. Boek, bl. 199 [75], 216 [773].

(z) Refol. Holl. 17 Aug. 1577. bl. 181, 183.

„ ahang, te zullen verdryven: alles, tot her-
 „ stelling der gemeene rust en welvaart, en
 „ tot behoudenis der voorregten en loffelyke
 „ gewoonten.” De Abt van S. Geertruids,
 de Graaven van Lalaing en Bosfu, de Heeren
 van Champagnei en d’Oignies waren van de
 eersten, die dit Verbond tekenden. De alge-
 meene Staaten en de Raad van Staate gaven
 ’er, eerlang, ook hunne toestemming aan:
 en het werdt, door de Abten, Stadhouders,
 Raaden en Wethouders van veele Steden, on-
 dertekend (a). Op de Dagvaart te Brusfel,
 waarin dit Verbond vastgesteld werdt, zyn ook
 Gemagtigden der Staaten van Holland afge-
 vaardigd geweest (b): doch zy hebben in dit
 Verbond, gelyk ligtelyk te denken was, niet
 willen treden.

Waarin
Holland
en Zee-
land wei-
geren te
treden.

Don Jan, midlerwyl, van Luxemburg, te
 Marche in Famine, gekomen, ontving al-
 daar de Gezanten van Keizer *Rudolf den II*,
 die Maximiliaan, onlangs, opgevolgd was;
 op nieuws herwaards gezonden, om den han-
 del met de Staaten te vorderen. De alge-
 meene Staaten vaardigden, insgelyks, Ge-
 magtigden af, in merkelyken getale, die,
 in ’t byzyn der Raaden van Staate, met Don
 Jan, handelden. Zy stonden op ’t aannee-
 men der Gendfche Vrede; hy op ’t verzen-
 den der Spanjaarden te water: en zo hevig
 werdt ’er gestribbeld, dat Don Jan, einde-
 lyk, uitborst, in scherpe bedreigingen, over
 der Staaten wederfpannigheid. Men fcheid-
 de

VI.
Vervolg
der Han-
deling
met Don
Jan, on-
der be-
midde-
ling der
Keizerly-
ke Ge-
zanten.

(a) BOR X. Boek, bl. 210 [769].
 (b) Resol. Holl. 31 Decemb. 1576. bl. 214.

FILIPS III de vrugteloos. Doch omtrent middernacht
 1577. deedt Don Jan, berouw hebbende, dat hy
 zig te verre hadt uitgelaaten; den Staat-
 fchen Gemagtigden aanzeggen, dat hy de
 Gendfche Vrede aanneemen wilde, zo ze noch
 met den Roomfchen Godsdienst, noch met
 's Konings hoogheid ftreedt. Met den dag,
 kwam hy nog verder, verklaarende die Vre-
 de te willen omhelzen, alzo hem gebleeken
 was, dat 'er 't Roomsche geloof en 's Konings
 hoogheid niet by verkort ware. Men hielt
 hem voor, dat hy ook in 't vertrek der Span-
 jaarden te lande behoorde te bewilligen:
 waartoe hy, hebbende zynen mond gemaakt
 op het bemagtigen van Engeland, niet ver-
 ftaan kon. De Staatsche Gemagtigden ver-
 trokken zynde (c), fteden de Keizerlyke Ge-
 zanten hem de onmogelykheid der zeereize
 zo klaar voor oogen, dat hy zig, eindelyk,
 beweegen liet. Men ontwierp een verdrag,
 welk, door de Afgevaardigden der alge-
 meene Staaten te Brusfel, die van Holland
 en Zeeland uitgenomen, getekend werdt (d):

Het eeu- In gevolge van dit verdrag, werdt 'er een
 wig Ge- Plakaat gemaakt, op 's Konings naam, welk,
 bod te Marche in Famine, door Don Jan, op den
 wordt twaalfden, en te Brusfel, door den regee-
 gemaakt renden Raad en de algemeene Staaten, op den
 en afge- zeventienden van Sprokkelmaand, getekend
 kondigd. zynde, onder den naam van *eeuwig * Gebod*,
 * Edict. alomme afgekondigd werdt. Het behelsde,
 „ aanneeming der Gendfche Vrede, en be-
 „ lofte

(c) BOR X. Boek, bl. 211 enz. [770 enz.]

(d) BOR X. Boek, bl. 222 [785].

„ Iefte van het vergaderen der algemeene **FILIPSIII**
 „ Staaten en van het vertrekken der uitheem- **1577.**
 „ fche Krygsknegten, binnen zekeren be-
 „ ftemden tyd, zonder dat zy, of anderen
 „ immer wederom in 't Land komen zouden,
 „ dan by 't ontftaan van eenen uitheemfchen
 „ oorlog, of by bewilliging der algemeene
 „ Staaten. Voorts, dat de wederzydsche ge-
 „ vangen en zouden geflaakt worden; doch
 „ de Graaf van Buuren niet voor dat de Prins,
 „ zyn Vader, het befluit, by de algemeene
 „ Staaten te beraamen, zou zyn naargeko-
 „ men. Nog, dat de Koning, door Don Jan
 „ en zyne andere Amptenaars, 's Lands vry-
 „ heden zou doen handhaaven: waartegen
 „ de Staaten beloofden, by den Roomfchen
 „ Godsdienst en 's Konings gehoorzaamheid,
 „ te zullen volharden, afftaande van alle
 „ verbonden, ten tyde der beroerten, met
 „ uitheemfchen, geflooten, en van hunne
 „ zyde ook alle vreemde knegten afdanken-
 „ de. Wyders, zouden ze den Koning zes-
 „ honderdduizend ponden van veertig groo-
 „ ten ieder opbrengen, en daarenboven de
 „ Hoogduitfche knegten voldoen. Don Jan
 „ zouden ze voor Landvoogd ontvangen, ter-
 „ ftond na 't vertrek der Spaanfche, Italiaan-
 „ fche en Bourgondifche Knegten. 's Konings
 „ nazaaten, Don Jan en zyne opvolgers, de
 „ byzondere Stadhouders, Raaden en Amp-
 „ tenaars zouden dit verdrag bezweeren
 „ moeten. Eindelyk, nam de Koning, voor
 „ zyne rekening, de penningen, ten tyde der
 „ beroerten, door de Staaten geligt, van wie

FILIPS III „ 't ook ware, met naame van de Koninginne
1577. „ van Engeland (e).”

De Prins door het eeuwig Gebod, welk die van Hol-
en Hol- land en Zeeland geweigerd hadden te onder-
land en Zeeland schryven, bragt de zaaken in zulk eene ge-
worden steltenis, dat, noch de Spanjaards, noch de
nange- Roomschegezinde Staaten de twee gemelde
zegt, om gewesten beoorloogen konden: terwyl Oran-
zig te be- je Don Jan niet boven zig behoefde te er-
geeven kennen, voor dat de algemeene Staaten, hier-
in 't Ver- op, beschreeven waren, en besluit genomen
drag met hadden. De algemeene Staaten, zig hierme-
Don Jan. de verlegen vindende, zonden aan den Prin-
fe, met verzoek, dat hy 't Verdrag, met Don

't welk
zy wei-
geren.

Jan gemaakt, wilde aanneemen. Doch hy en-
de Hollandfche en Zeeuwfche Staaten ant-
woordden „ dat hun het oogmerk der alge-
„ meene Staaten, om de Gendfche Vrede te
„ bevestigen, by het Verdrag met Don Jan,
„ kwalyk getroffen fcheen. Men verbondt,
„ in het zelve, de Staaten aan ongewoone
„ eeden. Men beloofde, 's Lands vryheden
„ te zullen handhaaven, en men fchondt ze,
„ door het ophouden des Graaven van Buu-
„ ren. Vreemd was 't ook, ten behoeve van
„ eenen hoop eerlooze fielten, verklaard voor
„ vyanden des Vaderlands, nu nog geld op
„ te brengen. Eindelyk, vonden zy zig, by
„ de punten van dit verdrag, minder verze-
„ kerd, dan by 't geene hun, eertyds, te Bre-
„ da was aangeboden. Zy wilden egter niet
„ alleen de Gendfche Vrede onderhouden;
„ maar

„ maar zelfs het tegenwoordig Verdrag teke- FILIP III
 „ nen, zo de algemeene Staaten hun behoor- 1577.
 „ lyke verzekering wilden geeven, van zig in
 „ geenen verderen handel met Don Jan te zul-
 „ len inlaaten, als de Spanjaards, ten beffem-
 „ den dage, 't Land niet ruinden: en dat men,
 „ zelfs na 't vertrek der Spanjaarden, Don
 „ Jan niet tot Landvoogd zou ontvangen,
 „ voor dat alle punten, ftrydig met 's Lands
 „ geregtigheden, zouden zyn verbeterd en
 „ herfteld (f).” De algemeene Staaten ver-
 „ klaarden, op dit laafte alleenlyk „ dat zy
 „ van zins waren, de Spaanfche Knegten,
 „ des noods, met geweld van wapenen, ten
 „ Lande uit te dryven, en zig in geenen ver-
 „ deren handel met Don Jan in te laaten,
 „ waardoor dit vertrek eenigszins zou kon-
 „ nen worden opgefchort (g):” waarin O-
 „ ranje en die van Holland en Zeeland niet vol-
 „ daan waren.

Don Jan vervoegde zig, midlerwyl, te Don Jan
 Leuven, alwaar hy, door allerlei blyken van beschul-
 heuschheid en gemeenzaamheid, de herten digt den
 van grooten en kleinen zocht te winnen. Ten Prins van
 zelfden tyde; gaf hy de Staaten kennis van een' aan-
 eenen aanflag op zyn' perfoon, gebrouwen, slag op
 zo hy voorgaf, door den Prinse van Oranje; zyn' Per-
 doch men bevondt, by onderzoek, dat 'er foon.
 niets aan was (h). Den Landvoogd daarna;
 den Hertog van Aarfchot gefeld hebbende
 tot Burgtvoogd van Antwerpen, waartoe hem
 de

(f) BOR X. Boek, bl. 225 [790].

(g) BOR X. Boek, bl. 226 [792].

(h) BOR X. Boek, bl. 235 [804].

Filips III de Staaten benoemd hadden; zag men aan deez-
1577. zen, in Lentemaand, het Slot inruimen, door
 de Spanjaarden (i), die allen ter Stad uittoog-
 gen, naar Maastricht, alwaar de overige
 Spaansche, Italiaansche en Bourgondische
 benden bescheiden waren. Voor 't einde van
 Grasmaand, trokken zy, met den Graave van
 Mansfeld aan 't hoofd, allen ten Lande uit,
 tot onbeschryfelyke vreugde der meeste Land-
 zaaten, onder welken 'er egter eenigen wa-
 ren, wien 't wederkeeren deezer gehaate
 Knegten op de leden lag: waarvan zy blyk
 gaven, in eenige zinryke versjes, die, ten
 deezen tyde, onder 't gemeen, verspreid
 werden (k).

Intreede Op den eersten van Bloeimaand, deedt de
van Don nieuwe Landvoogd zyne plegtige Intreede te
Jan te Brusfel, wordende hy daar ontvangen, met
Brusfel. uitbundige tekenen van vreugde en eerbie-
 denis. Den vierden, zwoer hy, de Gendsche
 Vrede, het eeuwige Gebod, dat kort te voo-
 ren, ook door den Koning bekragtigd was,
 en 's Lands voorregten te zullen handhaa-
 ven. Voorts beschonk hy verscheiden' Hee-
 ren, met ampten en jaargelden, om gunst
 te winnen. Doch men vindt 'er, die zyne
 weldaaden van de hand weezen. Ook gaat
De Presi- den President Viglius na, dat hy, by 't in-
dent Vi- haalen van Don Jan, eenige woorden geuit
glius zou hebben, die te kennen gaven, dat hy
kerft. aan de bestendigheit der vrede wanhoopte
 (l): doch hy beleefde den nieuwen kryg
 niet,

(i) BOR X. Boek, bl. 236 [805.]

(k) BOR X. Boek, bl. 237 [806.]

(l) BOR X. Boek, bl. 241 [811.]

niet, overlydende, weinig dagen hierna, op den agtsten van Bloemaand (m).

Midlerwyl, waren de Staaten van Holland en Zeeland, tegen 't einde van Lentemaand, te Dordrecht beschreeven geweest; werwaards Doktor Leoninus afgezonden was door de algemeene Staaten, om op eene eenpaarige regeling der munte en der gemeene belastingen aan te houden, en het t'huis ontbieden van eenige schepen, omtrent Antwerpen en op de Maaze leggende, benevens het affchaffen der verlofgelden, te verzoeken (n): op alle welke punten, hem redelyk genoeg gegeven werdt; behalve op het laatste, waartoe de Staaten niet verstaan konden (o). Verflag van zyne verrigtingen te Brusfel gedaan hebbende, keerde hy, kort hierna, wederom naar Geertruidenberg, alwaar toen de Dagvaard verlegd was, om andermaal op het affchaffen der verlofgelden; op het regelen der munte, op het ondertekenen der Vereeniging, by de algemeene Staaten aangegaan, op het opbrengen van honderd-envyftigduizend guldens ter maand, en op eenige punten van minder belang aan te dringen. Men antwoordde „ dat de verlofgelden zouden „ afgeschäft worden, behoudens een redelyk gelegeld, tot beveiliging der zeevaart; „ dat men Gemagtigden overzenden zou, „ om orde te beraamen op 't stuk der munte; „ dat men, op 't verzoek om honderd, „ envyftigduizend guldens ter maand, nader „ let-

FILIPSIII
1577.

VII.
Dagvaart
te Dordrecht.
Bezending der algemeene Staaten,

(m) Bok X: Boek, bl. 243 [812].
(n) Refol. Holl. 31 Maart 1577: bl. 32.
(o) Bok X: Boek, bl. 238 [807].

FILIPS III
1577.

en van
Don Jan
aan Hol-
land en
Zeeland.

„ letten wilde; doch de vereeniging met de
 „ Roomschegezinde Staaten was, door den
 „ Prins en die van Holland en Zeeland, ron-
 „ delyk wederproken, konnende zy zig in
 „ geen verbond begeven, dat met hun ge-
 „ loof streedt (p).” Onder dit handelen,
 kwamen Aarfchot, Hierges, de Ryksgezant
 Andries Gail en anderen te Geertruidenberg,
 uit den naame van Don Jan begeerende „ dat
 „ het eeuwig gebod, in Holland en Zeeland,
 „ wierdt afgekondigd, en dat men alles na-
 „ liet, wat mistrouwen wekken kon; als het
 „ aanhouden van Krygsvolk, het sterken van
 „ plaatfen, het vergieten van geschut en dier-
 „ gelyken.” Voorts verzogten ze te mogen
 „ weeten, wat de Prins van Oranje, die, door
 ’t aanneemen der Gendfche Vrede, in zyne
 eer en goederen hersteld was, meer begeer-
 de, op dat men hem volkomen genoeg
 zou mogen geeven. Oranje en de Staaten
 van Holland en Zeeland antwoordden hierop
 „ dat hun ontydig dagt nieuwe verzekerin-
 „ gen te geeven, voor dat de voorwaarden
 „ der Gendfche Vrede voldaan waren. Dat
 „ de Hoogduitsche Knegten nog midden in
 „ ’t Land lagen. Dat de Prins zynen Zoon
 „ en goederen nog ontbeerde, benevens het
 „ bewind over verscheiden’ Plaatsen, begree-
 „ pen onder het Stadhouderschap, hem,
 „ door den Koning, opgedraagen, hebbende
 „ zelfs den Raad van Staate die van Utrecht,
 „ genegen om zig wederom onder zyn be-
 „ wind te begeeven, daarin verhinderd. Dat
 „ de

(p) BOR X. Boek, bl. 244 [814].

„ de algemeene Staaten hunne vergadering FILIPSIII
 „ zo wel als die der byzondere Staaten, aan 1577.
 „ 't welbehaagen van Don Jan onderworpen
 „ hadden. Dat men den Hervormden geene
 „ vrye wooning gunde, in verscheiden'
 „ Landschappen. Dat men Don Jan, met
 „ een gevolg van Spanjaards en Italiaanen,
 „ ontvangen hadt, tegen 't verdrag, met
 „ hem zelv', te Marche in Famine, gesloot-
 „ ten. Dat verscheiden' verdagte Perfoonen,
 „ meest vreemdelingen, veel te veel ingang
 „ by hem vonden. Dat ook het onderteke-
 „ nen der Vereeniging, welk men hun ge-
 „ vergd hadt, smaakte naar een nieuw Ge-
 „ loofsonderzoek, erger dan de Spaansche
 „ Inquisitie, die alleen verdagte perfoonen
 „ aantastte, daar men, by deeze onderteke-
 „ ning, elk eene belofte afvergde, om het
 „ Roomsche geloof voor te staan." Dit ant-
 „ woord was, zo wel als het voorstel, schrif-
 „ telyk overgegeven. Voorts viel 'er ook eeni-
 „ ge woordenwisseling over dezelfde punten,
 „ tuschen den Prinse en de Gemagtigden van
 „ Don Jan, en der algemeene Staaten: in wel-
 „ ke Leoninus toefstondt, dat men, in 't van-
 „ gen en vervoeren des Graaven van Buuren,
 „ de voorregten der Leuvensche Hoogeschoo-
 „ le geschonden hadt. Ook zocht men den Prins
 „ toen te beweegen, tot het begeeren van
 „ eenige byzondere voordeelen voor zig zel-
 „ ven. Doch hy antwoordde „ dat men voor-
 „ al aan de Gendfche Vrede voldoen moest,
 „ volgens welke, hy nog, in verscheiden'
 „ zyner goederen, met naame in de Stad en
 „ Barony van Breda, hersteld moest wor-
 „ den

Men
 zoekt
 den
 Prins,
 door by-
 zondere
 voordee-
 len, tot
 het Ver-
 drag met
 Don Jan

FILIPS III „ den (q). Wilde men hem, daarna, cen-
1577. „ ge andere gunst bewyzen; hy zou zulks zy-
 „ ner Hoogheid dank weeten, zo 't tot 's
te be- „ Lands oorbaar strekken kon, also hy dit
weegen. „ en geen eigen baate zegt.” Met welk ant-
 woord, de onderhandeling afgebroken werdt
 (r).

Heimely- „ t Vertrek der Hoogduitfche Knegten ,
ke han- waarop de Prins gedrongen hadt, baarde den
del van algemeenen Staaten thans de meeste zorg, al-
Don Jan, zo zy sommigen, die voor vyanden des Lands
om de waren verklaard, niet dagten te voldoen, ter-
Hoog- wyl Escovedo aanhieldt op afrekening met
duitfche allen. De Staaten beslooten, in Hooimaand,
Knegten aan allen voldoening te geeven. Doch Don
in't Land Jan, te Mechelen gekomen, handelde, in 't
te doen heimelyk, met de Hoogduitfchen, om hen
blyven. op zyne zyde te winnen, en in 't Land te doen
 blyven: waarom 'er tusfchen de Staaten en
 hen, niets kon geflooten worden (s).

Don Jan Ten deezen tyde, broeide 'er een aanflag
maakt by den Landvoogd, waarvan, eerlang, gantsch
zig ver- Nederland waagde. Voor zyn vertrek naar
dagt by Mechelen, hadt hy reeds merkelyk omzien
de alge- verwekt in de Staaten, doordien hy hun af-
meene vergde, den Prinfe van Oranje te beoorloo-
Staaten. gen, onder voorwendfel, dat deeze, door 't
 kwellen der Amfterdammeren, de Gendfche
 Bevrediging gefchonden hadt (t): waartoe
 de Staaten zo weinig lust toonden, dat zy, kort
 hierna, verfcheiden benden, by hen, tegen
 de

(q) Zie BOR X. *Boek*, bl. 239 [809].

(r) BOR X. *Boek*, bl. 245 [814].

(s) BOR X. *Boek*, bl. 243, 247, 248, 252 [812, 820, 821, 827].

(t) BOR X. *Boek*, bl. 248 [821].

de muitende Knegten, geworven, betaalden en afdankten, onder welken ook de vendels begreepen waren, die in 't Stigt lagen. Bosfu verrigtte hier de afdanking, waartoe de Staaten des Landschaps hem zes-entwintigduizend guldens, hun geleend, door die van Holland, opfchooten, hem te gelyk de gevangen' Hopluiden in handen stellende (u). De algemeene Staaten behielden vast een kwaad oog op Don Jan, sedert zy zyne zugt tot het hervatten des krygs bespeurd hadden. Nogthans herwon hy, wat laater, de herten van eenigen, door het afvaardigen van Escovedo naar Spanje, om eenen merkelyken onderstand in penningen van den Koning te verzoeken. Zo zeer waren de Staaten hiermede ingenomen, dat zy in overleg namen, om den Geheimschryver, dien zy eenen wydlustigen Brief aan den Koning medegaven, op zyne wederkomst, met een jaargeld van tweeduizend Kroonen te beschenken (v). Doch Escovedo keerde nimmer wederom uit Spanje. Hy werdt 'er, kort na zyne aankomst, door bevel des Konings, zo men meent, verraaderlyk vermoord (w). En 't leedt niet lang, of Don Jan ontdekte openlyk, wat hy in den schild voerde.

't Geviel, in Hooimaand, dat de Koningin van Navarre, Schoonzuster van Filips, door Henegouwen, reisde naar Spa, in schyn om de geneezende wateren aldaar te gebruiken

VIII.
Hy bemagtigt het Kasteel van Namen, door list,

(u) BOR X. Boek, bl. 255 [831].

(v) BOR X. Boek, bl. 350 [825].

(w) THUANVS Libr. LXIV. p. 217. Libr. LXVI. p. 276.

FILIPSIII ken (x); doch, inderdaad, om met den Graaf
 1577. ve van Lalaing heimelyk te handelen, over
 de opdragt van de heerschappy der Neder-
 landen, aan haaren Broeder, den Hertoge
 van Alençon (y), die, na 't sluiten der Be-
 vrediging met de Hugenooten in Frankryk,
 in Bloei maand des jaars 1576 (z), by welke
 ook de Prins van Oranje in zyn Prinsdom
 hersteld was, het Hertogdom van Anjou ver-
 kreegen en den naam van het zelve aangenomen
 hadt (a), dien wy hem, voortaan, ook
 geeven zullen. Don Jan, voorwendende zig
 verplicht te vinden, om de Koninginne te be-
 groeten, begaf zig, verzeld van de voornaam-
 ste Heeren, naar Namen: alwaar hy haar
 eenen geheelen dag, met veel pragt, ont-
 haalde. Des anderendaags, deedt hy haar
 uitgeleide, en was maar even te rug gekeerd,
 toen hy onderneemt, vlak uit tegen 't eeuwig
 gebod, 't Kasteel van Namen te verrassen;
 't welk zig, op den vier-entwintigsten van
 Hooimaand, deezer wyze toedroeg. De
 Landvoogd, zig gelaatende uit jaagen te wil-
 len ryden, zondt den Graaf van Barlaimont
 met deszelfs vier Zoonen, Hierges, Megen,
 Floyon en Hautepenne, naar 't Slot, die den
 Overste, *Jan van Bourgondie, Heere van Froy-
 mont*, voorhielden, hoe 't wel voegen zou,
 dat hy Don Jan, in 't voorbyryden, binnen
 nodigde, om de vesting te bezigtigen. De
 Slotvoogd bewilligt hierin. Don Jan treedt
 bin-

(x) FOR X. Boek, bl. 253 [328].

(y) HOEFT XII. Boek, bl. 519.

(z) DU MONT Corps Diplom. Tom. V. I p. 266.

(a) DANIEL Tom. IX. p. 54.

binnen. Terwyl men hem een ontbyt gereed FILIP III
1577.
maakt, blyft hy in de poort staan praaten, tot op de aankomst van eenen hoop Ruiters, dien hy, in een naby gelegen bosch, verfteken hadt. Toen rukken Don Jan en de vyf Heeren 't pistool uit den kooker, bieden de wagt den tromp, en dryven de bezetting en Froymont zelv' ter vesting uit. Don Jan, roemende dat deez' dag de eerste zyner Landvoogdye was, en dat hy, te lang getergd door de Staaten, voortaan sfipt begeerde gehoorzaamd te zyn, roept alle de Heeren, die hem naar Namen verzeld hadden, byeen, hun keur geevende van blyven of vertrekken. De beroerde gemeente, voor 't Slot vergaderd, doet hy, met woorden, stillen (b). Daarna voorziet hy zig van voorraad, en vaardigt, naar veele oorden, brieven af, vervattende de redenen van zyn gedrag (c). Den Heer van Rasfinghem zondt hy naar Brusfel aan de algemeene Staaten, om te vertoonen, dat de zorg voor zyne eigene veiligheid, welke men laagen gelegd hadt, hem hadt bewoogen, zig te verzekeren van 't Slot te Namen. Voorts begeerde hy, dat men *Willem van Hoorne, Heer van Heeze*, Bevelhebber te Brusfel maakte, en de Burgery aldaar ontwaapende. Hierges hadt zig, midlerwyl, op zynen last, verzekerd van Charlemont (d). De toeleg van Don Jan was, op deze wyze, den oorlog te beginnen tegen de Staaten; waarvan hy en Escovedo den Koning,

en Char-
lemont.

(b) HOOFD XII. Boek, bl. 515.
(c) BOEK X. Boek, bl. 255 [812].
(d) BOEK X. Boek, bl. 256 [832].

FILIPSI 1577. ning, in Grasmaand, reeds de noodzaaklykheid vertoond hadden, by brieven, in fyfer geschreeven; op verzoek van den Prinse van Oranje, door bevel des Konings van Navarre, op de heide van Bourdeaux, onderschept; den Prinse, door den Heere de Plesfis, toegeschikt; vervolgens ontfyferd, aan de Staaten vertoond, en openlyk uitgegeeven. Uit deeze brieven, bleek ook het voorneemen, om Engeland aan te doen (e): en sommigen melden, dat Don Jan, na 't bemagtigen van Engeland, een' kans op Spanje zou gewaagd hebben (f): waaruit men, in 't voorbygaan, afneemen kan, met hoe veel reden, hy, die zulke voorneemens koesterde, en aan anderen vertrouwde, ons, in de Geschiedfchriften, niet flegts als staatzugtig, maar te gelyk als los en zorgeloos, wordt afgemaald.

IX. De Staaten verzekeren zig van 't Slot te Antwerpen. De algemeene Staaten, den Heer van Rasfinghem gehoord hebbende, zonden den Abt van Marolles en twee anderen naar Namen, om Don Jan te vertoonen, hoe weinig schyns de toeleg op zynen Perfoon hadt, en om hem wederom naar Brusfel te nodigen; daar hy veilig zou kunnen verblyven. In 't gesprek, welk de Abt met Don Jan hielt, dreef deeze hem loffelyk toe, *dat hy 't Slot te Antwerpen voor 't zyne hieldt; dat het hem noch aan geld noch aan volk ontbreeken zou; en dat Marolles dit den Staaten mogt aandienen* (g). Doch zo veel waarfchuwens werdt 'er niet vereischt, om de Staaten een waakend oog te doen houden op dit Slot, daar

(e) Zie dezeiven by BOR XI. Boek, bl. 264 enz. [342 enz.]

(f) BOR XI. Boek, bl. 263 [341.]

(g) BOR X Boek, bl. 258 enz. [334 enz.]

daar zy de bezetting, door toezegging van FILIPs III
 't voldoen der agterftallen, met hulp van den 1577.
 Heere van Bours, tot hunne zyde overhaal-
 den, op den eerften van Oogstmaand, niet
 zonder het sneuvelen van eenigen, uit het
 vendel van *Lodewyk van Blois van Treslong*,
 dat voor Don Jan yverde, en het vatten van
 Treslong zelv'. Ook was, pas te vooren,
 het vendel van *Kornelis van End*, door Don
 Jan naar Antwerpen gezonden, op den weg
 derwaards, geslaagen, door den Heere de
 Vers, Neeve van Champagne: 't welk men
 voor den aanvang der vyandlykheden tegen
 Don Jan rekenen mag. 't Omflaan van 't
 Slot hielp, midlerwyl, de Stad in roere. De
 Hoogduitsche bezetting, dughtende dat het
 haar gelden zou, stelde zig in slagorde, en be-
 bolwerkte zig, in de nieuwe Stad, met baalen,
 balken, wagens en ander schansgereedschap.
 De burgery raakt, insgelyks, in 't geweer.
 De roep eener aanstaande plondering klinkt
 de gantsche Stad door. Men treedt in onder-
 handeling met de Hoogduitschen, en bezoekt,
 of zy zig met eene maatelyke somme ter Stad
 uit wilden laten koopen. Vergeefs. Een deel
 Koopluiden begeeft zig, hierop, naar 't Slot,
 sineekende, *dat men zig met het Krygsvolk ver-
 droege; al moest het twee of drie tonnen schats
 kosten; zy zouden 't geld verschaffen.* Toen
 boodt men eerst honderd en vyftigduizend gul-
 dens: en toonde den Knegten de penningen,
 die de Koopluiden en treflykste burgers, ge-
 volgd van Kasfiers, met beurzen vol gouds,
 vast aanbragten. 't Krygsvolk, door dit ge-
 zigt

FILIPS III 1577. **1577.** zigt bekoord, en aan den anderen kant verschrikt, door het dreigen der gewapende burgerye, roept, *dat het wel was, zo de Oversten te vrede waren; zo niet; dan zou men ze 'er toe dwingen.* Men sprak dan met de Oversten, die zig niet zeer gereed toonden, om den koop toe te slaan. Doch onder dit handelen, en 't gaan en keeren van en naar 't Slot, viel de avond, wanneer men eenige zeilen ontdekte, die, de Schelde op, naar de Stad kwamen. Oranje, naamlyk, verwittigd van den toeleg der Staaten op 't Slot te Antwerpen, hadt, in 't Land van Toolen, eenig volk, onder den Heere van Hautain, byeen doen komen, dat nu, op nader schryvens uit de Stad, met al wat men van schepen byeen brengen kon, derwaards gezonden werdt. Deeze geringe vloot, pragtiglyk uitgestreeken met vlaggen en wimpels, slaakt, in 't naderen, drie schooten, en kwetst eeniger der Hoogduitsche soldaaten. Straks daarna, gaat de kreet op, onder de menigte, *de geuzen! de geuzen! daar komen ze!* De schrik slaat elk om 't hert: elk rent, zonder orde, zonder omzien, naar de naaste poorten, zak en pak, en sommigen zelfs de wapenen agterlaattende. Allen raakten ze ter Stad uit, op eenige weinigen na, die, in 't vlugten, geveld werden. Na dat men hun de poorten agter den rug geslooten hadt, werdt Hautain, die, ondertuschen, geland was, feestelyk ingehaald, en van Stads wege vereerd met eenen gouden keten. Onder de papieren der gevlugte Kolonellen, vondt men veele brieven.

De aankomst van 's Prinzen schepen doet de bezetting de vlugt neemen uit Antwerpen.

brieven van Don Jan (*h*), uit welken bleek, hoe FILIP III hy de Hoogduitſchen hadt zoeken op te hitſen 1577. tegen de Staaten, en zig, met hunne hulp, meester te maaken van de Stad en het Slot. Treslong, die gevat was, werdt, te Brusſel op 't broodhuis gelegd (*i*).

Eer nog de Staaten den aanſlag op 't Slot te Antwerpen in 't werk ſteden, hadden ze, om Don Jan te zekerer te mompen, de onderhandeling met hem vervolgd, en zig bereidwillig getoond, om hem ſchier alles wat hy vorderde toe te ſtaan, met zulke bepalingen nogthans, dat zy altoos onbchaald bleeven. Hy toen, waanende, dat hy den ſchrik reeds onder de Staaten hadt, deedt langs hoe buitenspooriger eiſchen (*k*). Doch na 't ontvangen der maare van Antwerpen, die Aarſchot, Havrech en anderen, heimelyk, uit Namen, hadt doen wyken; gaf hy beter koop, ſchryvende, ſmeekenderwyze „ dat „ hy eene wapenſchorſing wilde toefaan, „ tot dat de Koning, geviel hy hun niet, eenen anderen Vorst van deſzelfs bloed in „ zyne plaats zou hebben aangefield.” Ook verzogt hy „ dat men hem zyne brieven, „ onderſchept op den weg naar Spanje, we „ derom zenden wilde.” Den inhoud deezer brieven verſchoonde hy, ſedert, blaauw genoeg, zeggende „ dat hy nog voor geen Land „ voogd erkend was, toen hy den Koning „ ophitſte tot den oorlog: latende, voorts, „ Escovedos ſchryven ter zyner verantwoor „ ding

(*h*) Zie BOR XI. Boek, bl. 268 [848].

(*i*) BOR XI. Boek, bl. 271 [853].

(*k*) BOR XI. Boek, bl. 259 enz. [835 enz.]

FILIPS III
1577.

„ ding. Tot het ophouden van 't vertrek der
 „ Hoogduitschen, was hy gekomen, door-
 „ dien de ongehoorzaamheid der burgerye en
 „ de toerusting des Prinzen van Oranje niet
 „ gehengden, dat hy zig geheellyk ontwapen-
 „ de.” Doch deeze redenen klemden weinig
 op de Staaten, die, ondertusfchen, den Koning,
 fchriftelyk, verzogten, eerst, om bevel aan
 Don Jan, tot onderhouding van de Gendfche
 Bevrediging en het eeuwig gebod; toen, om
 eenen anderen Landvoogd, in zyne ftede, en
 dat de Raad van Staate, midlerwyl, 't opper-
 bewind voeren mogt (l).

Herftel-
 ling der
 Dyken in
 Holland.

Doch eer wy 't verhaal van deezen gewel-
 digen tweefpalt vervolgen, roept ons de or-
 de der gebeurteniften naar Holland en Zee-
 land, daar de Prins en de Staaten niet ver-
 zuimden, hun voordeel te doen, met de ver-
 warringen, waarin de andere gewesten fta-
 ken. In den voorzomer, viel men hier aan
 't herftellen der dyken, die, ten deele door
 ftorm, maar vooral, door 't doorfteeken, in
 den jongften oorlog, zwaar befchadigd wa-
 ren (m). Om de kosten hiertoe te ligter te
 vinden, dankte men ook een deel overtallig
 Krygsvolk af, behoudende alleenlyk vyf-en-
 veertig vendelen Knegten, ieder van hon-
 derd enveertien koppen, en dertig Oorlogfche-
 pen in dienst, om, in allen geval, eenigszins
 befchermd te zyn, tegen de gevreesde aanfla-
 gen des Landvoogds (n).

De

(l) BOR XI. *Boek*, bl. 275 [857], 279 [863], 281 [866],
 282 [868].

(m) BOR X. *Boek*, bl. 246 [819].

(n) BOR XI. *Boek*, bl. 253 [829].

De Prins ook, om alomme in de Steden FILIPS III
1577.
orde te stellen, en de herten der Landzaaten, XI.
door zyne tegenwoordigheid, nader aan zig
te verbinden, besloot, in den zomer deezes De Prins
doet ee-
ne reis
door
Holland.
jaars, eene reis te doen, door de meeste Ste-
den van 't Zuider- en Noorderkwartier van
Holland. Zyne Gemaalin verzelde hem: en
hy werdt, alomme, met uitbundige tekenen
van gunst en eerbiedenis, ontvangen en in-
gehaald. Elk meende, in hem, 's Lands reg-
ten verlosfer naast God te aanschouwen. In
Westfriesland, gaf hem 't gemeen naauw-
lyks eenen anderen naam, dan dien van *Va-
der Willem*: elkanderen, met een gelaat, daar
de hertelykste blydschap op te leezen was,
toeroepende, *Vader Willem is gekomen! Vader
Willem is gekomen!* Hier ontving hy de tyding
van 't bemagtigen van Namen: waarop hy,
terstond, den algemeenen Staaten riedt, hun-
ne magt, behendiglyk, samen te brengen, en
nog drieduizend Ruiters te werven: met wel-
ken zy, dagt hy, Don Jan Namen, Luxem-
burg en 't gantfche Land zouden kunnen doen
ruimen. Doch zy hadden toen nog geen herts
genoeg, om Don Jan dus geweldiglyk aan te
vallen. De Prins, alle de Steden van 't Noor-
derkwartier bezogt hebbende, keerde weder-
om zuidwaards. Te Woerden gekomen, ver-
zogt hem de Wethouderschap van Utrecht,
dat hy, zynde zo naby, haare Stad met zyn
bezoek vereeren wilde; doch zonder gelei-
de van foldaaten, in plaats van welken, men
hem een vendel burgeren aanbodt. Hy deedt komt te
Utrecht.
het, schoon de Prinse en anderen 't hem ont-
raaden hadden, gemerkt de Stad zig nog niet
we-

Filips III wederom onder zyne gehoorzaamheid be-
 1577. **1577.** geven hadt: Op den agttienden van Oogstmaand,

reedt hy ter Stad in, van enkelen Hofstoet
 verzeld. Pas voor 't inryden der Tollesteeg-
 poorte, vloog 'er een prop uit eene ligte bus,
 die, ter eere zyner Doorlugtigheid, afge-
 schooten was, in 's Prinses koets, 't welk de
 Prinses dermaate ontfelde, dat zy haaren Ge-
 maal om den hals vloog, roepende; *wy zyn*
verraaden! Doch de Prins, ziende wat het
 ware, stelde haar spoedig te vrede. Zyne
 Doorlugtigheid bleef te Utrecht, tot op den
 een-entwintigsten, en vertrok, met genoeg-
 zaame verzekering, dat de Stad en 't Stigt
 zig wel haast wederom onder zyne gehoor-
 zaamheid begeeven zouden (o). Ook gelukte

't Stigt
 ontvangt
 voldoening van
 den Prin-
 se.

dit, in Wynmaand. De voldoening, die de
 Stad en het Landschap van den Prinse ont-
 vingen, begreep, onder andere punten „ dat
 „ de Roomsche Godsdienst onverkort bly-
 „ ven zou; dat de Prins, met zyn gezin, ten
 „ allen tyde, in de Stad zou mogen komen;
 „ doch zonder Krygsvolk, ten ware de bur-
 „ gery hiertoe bewilligd hadt: ook zonder
 „ eenige Leeraars, tot het pleegen van on-
 „ roomsche oefeningen. Geestelyke begifti-
 „ gingen moesten niet dan aan Roomsche-
 „ zinden geschieden: de voornaamste Amp-
 „ ten, niet dan by goedvinden der Staaten,
 „ begeben worden. De Prins hadt de hand-
 „ haaving der vryheden op zig te neemen, en
 „ 't Regtsgebied des Aartsbischops onver-
 „ kort te laaten. Tot het invoeren van be-
 „ zet-

(o) Br X. Boek, bl. 254 [830.]

„ zetting, zouden de Staaten verlof moeten Philips III
 „ vraagen: die op 't stuk der munte zulke 1577
 „ orde zouden mogen stellen, als hun best
 „ geviel. De Prins zou den Amptenaaren
 „ de Ampten, die zy van 's Konings wege
 „ bekleedden, behouden laten, en zig, in
 „ 't Stigt, geen meer gezags aanmaatigen,
 „ dan hy 'er, van ouds, gehad hadt. Stig-
 „ ting van sterkten zou niet, dan by wille
 „ des Konings, of der Staaten van Utrecht,
 „ of der Plaatsen, die men sterken wilde, ge-
 „ schieden mogen. Het tegenwoordig Ver-
 „ drag zou onderhouden worden, zo lang 't
 „ land van Utrecht onder den Prins of des-
 „ zelfs nazaten staan zou, of zo lang 'er,
 „ volgens de Gensche Bevrediging, die
 „ men in volle kracht liet, geene andere or-
 „ de geraamd werdt, by de algemeene Staa-
 „ ten. De Prins verzogt den Staaten van
 „ Holland en Zeeland dit Verdrag te bezege-
 „ len, gelyk geschiedde. Doch die van Bom-
 „ mel, beweerende dat veele punten van het-
 „ zelve met hunne Landregten strieden, maak-
 „ ten 'er zwaarigheid in, schoon zy zig gene-
 „ gen verklaarden, om, nevens hunne bondge-
 „ nooten, den algemeenen vyand wederstand te
 „ bieden (p).

Na 't verzekeren van Antwerpen, hadden XII.
 de algemeene Staaten niet verzuimd, zig ook De alge-
meene
 van andere plaatsen meester te maaken. Het Staaten
 Hoogduitsch vendel van den Kolonel Fokker verzekere-
 was uit Antwerpen geweeken naar Bergen op ren zig
 Zoom, daar nog twee vendels lagen van het van Ber-
 zelf- gen op
 Zoom;

(p) Bok XI. Boek, bl. 300 enz. [893 enz.]

FILIPS III zelfde regiment: Fronsberg, met drie zyner
1577. vendelen, naar Breda, dat 'er nog drie inhadt.

De Staaten zonden den Heer van Champagnei, met eenen kleinen hoop volks, naar Bergen, waarvan hy zig, na 't inneemen van het Huis te Wouw, schier zonder slag of stoot, meester maakte (q). Toen, zig vereenigd hebbende met den Graave van Hohenlo, rukt hy voor Steenberg en Thoolen, uit welke Plaatsen hy de Hoogduitfche bezetting, insgelyks, vertrekken deedt. In 's Hertogenbosch, lagen vier vendels van den overleeden' Graave van Overstein, die de Stad, by minzaam verdrag, ruimden.

Steen-
bergen,
Thoolen,
en 'sHer-
togen-
bosch.

De Prins
van O-
ranje
neemt
Breda in,
door list.

Hierna, toogen Hohenlo en Champagnei naar Breda, dat van alle kanten beslooten werdt. De Kolonel Fronsberg hadt eenen zyner Hopluiden gezonden naar Namen, om last van Don Jan. De Hopman werdt, in 't wederkeeren, opgeligt, en te Geertruidenberg by den Prinse van Oranje gebragt, die, door vraagen en hervraagen, uit hem kreeg, dat hy belast was met een briefje van Don Jan aan Fronsberg. Men tornde het, uit zynen broeksband, opende 't zegeltje van lak, behendiglyk, en vondt het te bestaan, uit slegts zes regeltjes, in fyfer geschreeven, met eene zeer fyne penne, op een stukje dun postpapier, langwerpig vierkant, als een vingerlid: het behelsde eene vermaaning, om de Stad nog twee maanden te houden, onder belofte van ze, binnen dien tyd, te zullen ontzetten. De Prins, zyn voordeel willende doen met

dee-

(q) BOR XI. Boek, bl. 273. [355.]

deze ontdekking, doet, door Meester *Wil-* FILIPSIIL.
1577.
lem Silvius, vermaarden Boekdrukker te Antwerpen, doch onlangs tot Drukker der Hollandfche Hooge Schoole, te Leiden, bevorderd (r); die des Landvoogds hand net wist na te bootfen, een diergelyk briefje fchryven en ondertekenen, vervattende last, om de Stad, ten beste mogelyk, op te geeven, alzo 'er geen ontzet te wagten was. 't Briefje werdt, met het zelfde zegeltje, dat men onbeschadigd hadt weeten te houden, en met wat heet lak, toegeplakt. De Hopman liet zig, door de belofte van een' gouden keten ter waarde van vierduizend guldens, en van dienst onder den Prinsf voor hem en zyn vendel, bekooren, om het briefje, waarvan hem de inhoud bekend gemaakt was, aan Fronsberg ter hand te ftellen, en door de Stad te verfpreden, dat het ontzet verre te zoeken was. Hy doet het. De gantfche bezetting raakt in roere. De Prins, zynen flag waarneemende, doet haar vryen uittogt met haaren Overfte, doch zonder betaaling, aanbieden; of twee maanden foldy, mits zy 't overige den Staaten kwytscholde, en haaren Overfte in 's Prinsen handen liete. Zy kiezen 't laafte. De Stad en Fronsberg werden den Prinsf geleverd, op den vierden van Wynmaand (s).

Midlerwyl, hadden die van Antwerpen, De Kas-
ter vergadering der algemeene Staaten, ver- teelen te
lof verzogt, om het Kasteel, dat hun reeds Antwer-
meer dan eens gekweld hadt, te mogen fleg- pen, te
ten. Utrecht,

(r) Refol. Holl. 8 Juny 1577. bl. 99.

(s) BOR XI. Buch, bl. 274. [856.]

Filips III ten. Die van Holland en Zeeland hadden,
 1577. toen dit verzoek gefchiedde, juist stem ter
 te Gouda algemeene Staatsvergaderinge verkreegen, te-
 en op gen den zin der Geestelykheid. Met hunne
 andere stemmen, werdt de bewilliging in 't verzoek
 Plaatsen der Antwerpenaaren overgehaald: waarop de
 afgeworpen. Burgt, terstond, geslegt werdt, tegens 't ein-
 de van Oogstmaand. Het beeld des Hertogs
 van Alva, om verre geworpen ten tyde van
 Requens, lag ergens in eenen hoek; waar-
 uit het nu voor den dag gehaald en t'een-
 maal verbryzeld werdt. Die van Gend, ins-
 gelyks, by meerderheid van stemmen, ver-
 lof bekomen hebbende, tot het afwerpen van
 den Burgt aldaar, vielen aan 't werk, op den
 eersten van Herfstmaand. 't Slot Vreden-
 burg, te Utrecht, weik men, reeds kort na 't
 verdryven der soldaaten, hadt beginnen af
 te breeken; doch 't werk, sedert, gestaakt,
 op vermaaning van 't Hof aldaar, werdt nu
 ook, met verlof der algemeene Staaten, ten
 gronde toe, geslegt. Te Rysfel, te Valen-
 chyn en op andere plaatsen, werden de Kas-
 teelen, insgelyks, afgeworpen (t). Doch
 te Doornik, daar de Bevelhebber op 't Slot
 woonde, en te Kameryk, dat onder 't Ryk
 behoorde, liet men de Kasteelen in wezen.
 't Slot te Gouda, dat, in 't jaar 1438, gestigt
 was, werdt, omtrent deezen tyd, in gevolge
 van een besluit der Vroedschap; doch zon-
 der dat men 'er van de Staaten of Raad ver-
 lof toe verzogt hadt, terwyl de Slotvoogd,
 Heer van Zwieten, zig binnen Viane ont-
 hieldt,

(t) Bon XI. Boek, bl. 274. [855.]

hieldt, insgelyks, om verre geworpen (u). **FILIPS III**
 Ten deezen tyde, raakte, te Groningen, in **1577.**
 hegtenis *François Majart*, die, door den Heere **XIII.**
 van Billy, welke, sedert het Verdrag met Don **Aanflag**
 Jan van Marche in Famine, geslaakt was, ge- **van Billy**
 bezigd werdt, om hem den weg te bereiden tot **op Gron-**
 de verlooren' Landvoogdye, waarin hy zig, **ningen**
 met geweld, dagt te herstellen (v). *Wybe* **en Leeu-**
van Goutum kwam, kort hierna, waarfchyn- **waarden.**
 lyk door beftel van Billy, met honderdender-
 tig man, op 't Vliet, eene voorftad van Leeu-
 waarden, en wist, eerlang, den Drosfaard,
Joan van Mathenes van Wybesma, zulks te
 beleezen, dat hy op 't Slot gelaaten werdt,
 waarvan hy zig toen volkomen meester maak-
 te. De burgery van Leeuwaarden koft 'er
 hem egter wederom af, om eene leening van
 dertien weeken, die drie-endertighonderd
 guldens beliep. Men fprak toen ook van 't
 Slot om verre te haalen; doch liet het na,
 ter oorzaake der afwezendheid van den Stad- **De Heer**
 houder, Heere van Ville, die, eerst, gelyk **van Ville**
 veelen, zyn Hof gemaakt hebbende by Don **wordt**
 Jan; na 't gebeurde te Namen, de zyde der **Stadhou-**
 algemeene Staaten gekooren hadt, door hen **der van**
 tot vasten Stadhouder over Friesland, Gro- **Fries-**
 ningen, Drente, Twente en Lingen aange- **land,**
 fteld, en voor 't uitgaan van Hsrftmaand, **Gronin-**
 in Friesland wedergekeerd was. Hier, twee **gen,**
 vendels Hoogduitfchen van Bosfus regiment, **Drente,**
 liggende in de fchanfen te Oostmarhorn, in **Twente**
 de Lemmer, te Slooten, te Makkum en te **en Lin-**
 Hin-

(u) BOR XI. *Boek*, bl. 308 [605].(v) R. FRESINGA *Memor. in GER. RUMBAB 2. Anal. Tom*
 III. p. 12.

FILIPS III
1577.

Hinloopen, met toezegging van eenige be-
taaling, vergenoegd, en tot vertrekken be-
woogen hebbende, deedt hy deeze schansen
flegten, stellende, daarna, de Friefche boeren
in 't geweer, onder éénen Hopman in elke
Grietenye: 't welk hem, egter, in Gronin-
gerland, daar hy 't ook dagt te doen, niet
gelukken wilde (*w*). De Burgten te Leeu-
waarden en te Groningen werden, wat laater,
insgelyks geflegt (*x*).

XIV.
De alge-
meene
Staaten
verzame-
len een
Leger.

Staan
naar
Duitfche
hulp.

Zoeken
onder-
ftand in
Holland
en Zee-
land.

De algemeene Staaten hadden, ondertus-
fchen, een Leger famen gebragt, welk zig, te
Wavere, in Brabant, nederfloeg. 't Voetvolk
ftondt onder *Filips*, *Graave van Lalaing*, de
Ruitery onder *Robert van Melun*, Burggraave
van Gend: tot Veldmaarfchalk was gefield
Anthoni van Goignies, tot Overfte van 't ge-
fchut *Valentyn van Pardieu*, *Heer van la Motte*.
Voorts zogten de Staaten ook volk in Duitsch-
land te werven, werwaards zy de redenen,
waarom zy zig tegen Don Jan gewapend had-
den, omftandiglyk, hadden overgefchreeven.
Hertog Joan Kazimir, Paltsgraaf aan den Ryn,
beantwoordde hunne brieven, met veel blyk
van toegenegenheid; doch riedt hun den Prins
van Oranje te kiezen tot hoofd der Regeerin-
ge (*y*): en 't bleek wel haast, dat deeze raad,
by fommigen, ingang gevonden hadt.

De Staaten van Holland en Zeeland, om-
trent deezen tyd, te Haarlem, vergaderd,
ontvingen, aldaar, de Gemagtigden der al-
gemeene Staaten, verzoekende om onder-
ftand,

(*w*) BOR XI. *Boek*, bl. 283 [869].

(*x*) R. FRESINGA MEMOR. in GER. DUMEAR, *Anal. Tom.*
III, p. 23.

(*y*) BOR XI, *Boek*, bl. 286. [873].

IOHANNES CASIMIRUS, *Palis*
grawe by den Ryn, Hertog in Beyeren
den Ridder der Sarter Orde.

GESTORVEN IN DEN OUDERDOM

VAN 49 JAREN

M D X C H .

stand, ten minsten van honderdduizend daalers, door Holland, en honderdduizend guldens, door Zeeland, in alleyl, op te brengen. Doch men boodt hun flegts honderden vyftigduizend guldens in 't geheel, voor den tyd van agt maanden, onder zekere voorwaarden; zonder dat my gebleeken is, of deeze aanbieding aangenomen zy. Maar de algemeene Staaten, nu verftaan hebbende, dat Don Jan de vertrokken Spanjaards weder te rug ontbooden hadt, begonden 't oog te wenden naar den Prinse van Oranje, en te overleggen, of 't niet geraaden ware, hem in Brabant te nodigen. De Prins hadt veele vrienden onder de algemeene Staaten, met naame onder die van Brabant. Hy onthieldt zig, ten deezen tyde, met bewilliging der Staaten van Holland en Zeeland (z), te Geertuidenberg, om, van naby, op de zaaken van Brabant te letten, en te werken onder de leden der algemeene Staatsvergaderinge. Zyne fchepen hadden Antwerpen, een voornaam lid van Brabant, onlangs, verlost van de Hoogduitsche bezetting: waardoor hy zig, nog dieper dan voorheen, gedrongen hadt in de gunst der Gemeente. 't Was ook te vermoeden, dat Holland en Zeeland, in welke gewesten de Prins groot gezag hadt, zig meer aan 't voorftaan der gemeene zaake zouden laaten gelegen zyn, als men hem in hooger bewind ftelde. 's Prinzen vrienden dan en anderen drongen, by meerderheid van ftemmen, tegen eenigen, die in hunnen voorflag geen en fmaak vonden, ter al-

(z) Refol. Holl. 9 Aug. 1577. bl. 166.

FILIPS III gemeene Staatsvergaderinge , door , dat men
 1577. hem naar Brabant behoorde te doen komen.
 Zy ver- De Abt van S. Geertruids , Champagnei ,
 zoeken Leoninus en de Advokaat *Liesveld* werden
 den Prins naar Geertruidenberg gezonden : daar zy 't
 van O- gemelde verzoek aan den Prinse deden. Zy
 ranje in voegden 'er by „ dat de vyanden der ge-
 Brabant meene welvaart hem en den Staaten van
 te ko- „ Holland en Zeeland nagaven , dat zy 't ,
 men, „ op 't verlaaten van den Koning en 't ver-
 „ anderen van den Godsdienst , gemunt had-
 „ den : welk uitstrooifel men niet beter leu-
 „ genstraffen kon , dan door het toelaaten
 „ van den Roomfchen Godsdienst , in alle
 „ Steden van Holland en Zeeland , die zulks
 „ begeeren zouden , en niet slegts in zulken ,
 „ die 't , onlangs , by byzonder verdrag , be-
 „ dongen hadden. Dit verzogten ze dan op
 „ den Prinse en op de Staaten , en te gelyk
 „ bclofte , dat zy geene verandering in ge-
 „ loofszaaken , binnen de Roomschegezinde
 „ Landen , gehengen zouden ; maar veeleer
 „ alle nieuwigheid helpen weeren , volgens
 „ de Gendfche Bevrediging.” De Prins ant-
 woordde , fchriftelyk „ dat hy zig , op zyne
 „ overkomst in Brabant , waarnaar hy be-
 „ tuigde zeer te verlangen , vooraf beraa-
 „ den moest met de Staaten van Holland en
 „ Zeeland. Omtrent het verder uitbreiden
 „ van de vryheid der Roomfchen , zou hy zig
 „ houden aan het Gendfche Verdrag. Maar
 „ alzo Holland en Zeeland alle nieuwigheid
 „ in dit ftuk hadden uitgedongen , tot op de
 „ Vergadering der algemeene Staaten , ver-
 „ zocht hy , dat men in aanmerking name , hoe
 „ kwa-

„ kwalyk hem voegen zou, deswege, icts FILIPSIII
 „ te belooven, zonder de Staaten dier twee 1577:
 „ Landſchappen, vooraf, te kennen. Wel
 „ kon hy, voor zig zelve en voor de Staa-
 „ ten van Holland en Zeeland toezeggen,
 „ geene ſtoornis der gemeene rust of des
 „ Roomſchen Godsdienſts, noch invoering
 „ eeniger nieuwe oefening te zullen gedoogen:
 „ latende hy, voorts, aan de algemeene
 „ Staaten, boven welken hy zig geene heer-
 „ ſchappy zocht aan te maatigen, hierop, zul-
 „ ke orde te ſtellen, als zy, overeenkomstig
 „ met de Gendſche Vrede, zouden goedvin-
 „ den; welke orde hy niet ongeſtraft zou laa-
 „ ten overtreden (4).”

Met dit antwoord, vertrokken de Staatſche
 Gezanten. De Prins ſtelde hun verzoek den
 Staaten van Holland en Zeeland voor. Tot
 de reize naar Brabant, hadt hy zig, kort na
 de aankomſt van Don Jan, reeds genegen ge-
 toond, en zulks den Staaten, in Wintermaand
 des jaars 1576, te Middelburg, verklaard.
 Men hadt toen klaar genoeg laaten blyken,
 dat men hem noode zou zien vertrekken.
 Doch, zo hy 'er toe beſloot, verſtondt men,
 dat de Regeering, in zyn afwezen, ſtaan
 zou aan de Gemagtigden der Staaten, met
 den Raad nevens zynē Doorlugtigheid, dien
 der Geldmiddelen, en dien der Admiraliteit.
 Ook begeerde men, dat de Prins eenen Ste-
 dehouder zou aanſtellen, die 't beleid hebben
 zou van de zaaken des oorlogs, naar een Be-
 rigtſchrift, by raade der Staaten, door den
 Prin-

(4) *BOR XI. Boek, II. 234, 235 [370, 372].*

FILIPS III 1577. Prinse, ingesteld. Tot deeze waardigheid, floegen toen de Edelen den Graaf van den Berge, of den Graaf van Hohenlo voor: de Steden, alleenlyk, den laatste (*b*). Doch het Verdrag, federt, met Don Jan geslooten, hadt te wege gebragt, dat de reis toen niet voortgegaan was. Nu bewilligden de Staaten van Holland en Zeeland, schoon even ongaarne, in 's Prinseu vertrek. Op den agttienden van Herfstmaand dan, deedt hy zyne intrede binnen Antwerpen, verzeld van zynen gewoonlyken Hofstoet, benevens zynen Broeder, Graaf Jan van Nasfau, onlangs uit Duitschland gekomen, om vergoeding te erlangen van zyn verschot, ten dienste van den Lande gedaan (*c*). Na vyf dagen toevens, begaf hy zig naar Brusfel; daar hy met veel staatje werdt ingehaald (*d*).

Hy ver-
trekt der-
waards.

XV. De algemeene Staaten schikten, terstond hierna, met 's Prinseu goedvinden, een nieuw Gezantschap aan Don Jan, om hem het afleggen der wapenen, mids hy 't, insgelyks, deedt, en 't Slot te Namen ruimde, aan te bieden: nog deeden ze 't vertrek der Hoogduitschen, en andere punten vorderen: onder welken ook was, dat zyne Hoogheid zig, terstond, naar Luxemburg moest begeeven, om aldaar zynen opvolger af te wagten, en, midlerwyl, te regeeren, by goeddunken des Raads van Staate. Doch Don Jan hadt geene ooren naar zulke voorlagen. Ook toonde hy

Men
handelt,
met zyne
bewillig-
ing, op
nieuws,
met Don
Jan.

(*b*) Bor X, Boek, bl. 201 [760].

(*c*) Resol. Holl. 19. 21 Aug. 1577. bl. 187, 191.

(*d*) Bor XI, Boek, bl. 266 [373].

hy zig zeer misnoegd, over 't inhaalen des FILIPES III
 Prinzen van Oranje. Om evenwel den han- 1577.
 del niet af te breeken, floeg hy een Bestand
 voor. De Staaten bewilligden hierin, mids
 het flegts twee of drie dagen duurde, en men,
 binnen dien tyd, de zaaken afdeedt. De
 Landvoogd, hierover, op nieuws, verftoord,
 fchreef den Staaten eenen fcherpen brief;
 hun verwyttende „ dat zy hunnen Heere al-
 „ les, op den blooten naam na, beneemen
 „ wilden:” en, vreezende binnen Namen be-
 legerd te worden, vertrok hy, terftond na dit
 fchryven, naar Luxemburg; van waar hy den
 Staaten, op nieuws, weeten liet „ dat hy last
 „ uit Spanje ontvangen hadt, om hun de ui-
 „ terfte proeven van 's Konings ongenade te
 „ doen gevoelen, ten ware zy van hunne
 „ ftoute eifchen aftonden, en den Prins met
 „ zynen aanhang verdreeven (e).” Doch De Prins
 deeze hadt zig reeds zo diep in de gunst der wordt tot
 meeste Staaten, zonderling van Brabant, wec- Ruwaard
 ten in te dringen, dat hy, op den twee-en- van Bra-
 twintigften van Wynmaand, door deeze laat- bant ver-
 ften, hoewel niet zonder veel tegenftribbe- kooren.
 lens, tot Ruwaard van hun gewest, verkoo-
 ren werdt: aan welke verkiezing de alge-
 meene Staaten hun zegel hingen. Men plag
 deeze waardigheid, welke, niet ten onreg-
 te, vergeleken wordt, by die van *Dictator*,
 onder de oude Romeinen, in kommerlyke
 tyden, hier te lande, en onder anderen in
 Brabant, aan eenen der voornaamite Groo-
 ten op te draagen. De Brabantsche Gefchie-
 de-

(e) BOR XI. *Boek, bl. 287 enz.* [874 *enz.*]

FILIPSI denissen leveren verscheiden' voorbeelden uit
 1577. van Ruwaarden, die, naderhand, Hertogen
 ———— werden: en men wil, dat 's Prinsen vrienden
 hem nu ook den weg zогten te baanen, tot
 De Her- deezee hoogheid (*f*). De Hertog van Aar-
 tog van Aarfchet was, kort te vooren, door den Raad
 Aarfchet van Staate, tot Stadhouder van Vlaanderen,
 wordt aangesteld, in de plaats van den Graave van
 Stadhou- Roeux (*g*). Dus schikte zig alles tot eene
 der van onherstelbaare verwydering met Don Jan. De
 Vlaan- Staaten gaven eene verdediging van hun ge-
 deren⁶. drag, in zeven taalen, in 't licht, by welke,
 de onderschepte brieven van Don Jan tot by-
 laagen dienden (*h*). Don Jan deed 'er, eer-
 lang, een antwoord op schryven, waarin hy
 den Staaten van wederspannigheid tegen den
 Koning beschuldigde, en den Prins van Oranje
 lelyke kladden aanwreef (*i*).

XVI. Doch terwyl men dus, wederzyds, in de
 De par- weer was, hadden eenigen, die den Prins
 tyen van geen goed hert toedroegen, eene verande-
 den Prin- ring in de regeering bewerkt, die geschaap-
 se van en scheen, zyne Doorlugtigheid te zullen
 Oranje brengen versteeken van het Opperbewind over de
 brengen te wege, meeste Nederlanden, welk veelen hem reeds
 dat de al- toegedagt hadden. De Nederlanden vonden
 gemeene Land- zig, na de scheuring tusfchen Don Jan en de
 voogdy den Staaten, zonder opperhoofd, Brabant, in 't
 den byzonder, gewoon geregeerd te worden,
 Aarts- door den algemeenen Landvoogd, en, gelyk
 hertoge de meeste andere gewesten, nog niet geschikt
 Matthias tot

(*f*) STRADA *Dec. I. Libr. IX. p. 502.*

(*g*) BOR *XL. Boek, bl. 303 [898].*

(*h*) Zie BOR *Auth. Stukk. I. Deel, bl. 151.*

(*i*) Zie BOR *XL. Boek, bl. 292 [881.] en Auth. Stukk. I. Deel, bl. 180.*

PHILIPS DE CROY,
Hertog van Aerschot, Prince
Chimay etc. Gouverneur
van Vlaenderen.

GESTORVEN MDLXXXVI.

J. Van fecit.

tot eene veelhoofdige Regeeringe, onder- FILIPSIFF
vondt eerst dit gebrek, en neigde, hierom, 1577-
eerst, tot het ontbieden des Prinzen, die, in
Brabant, opgevoed, bekend en bemind was. opge-
Doch eenige Heeren, met naame de Hertog draagen
van Aarschot, de Markgraaf van Havrech, wordt.
Filips, Graaf van Egmond, en anderen, tot
omtrent twintig in getal, dugtende, dat het
aanzien des Prinzen, dien zy zig gelyk reken-
den, hun boven 't hoofd wasfen mogt, raad-
pleegden, onderling, om 't opperbewind der
Landen MATTHIAS, AARTSHERTOGE
VAN OOSTENRYK, en Broeder des Keizers,
op te draagen. Te jong van jaaren was deeze
Vorst, en te zwak van geest, om zulk een'
last te torsfen. Doch men maakte elkande-
ren diets „ dat de Koning, wiens Zusters
„ zoon Matthias was, zig deeze keuze zou
„ laten gevallen; dat de Keizer te bekwa-
„ mer middelaar zou kunnen zyn, tusfchen
„ Filips en de Nederlanden; dat men, veel-
„ ligt, een Huwelyk, tusfchen Matthias en
„ eene Dogter van Filips, zou kunnen be-
„ werken, en haar de Nederlanden ten Bruid-
„ fchat doen afftaan; dat, eindelyk, de Aarts-
„ hertog, den Roomfchen Godsdienst toege-
„ daan zynde, de Landen by denzelven be-
„ waaren zou, 't welk men, naauwlyks, zou
„ hebben te wagten, wanneer men een On-
„ roomsch Opperhoofd verkoor.” Dit, ont-
worpen onder de voornaamfte Edelen, was
den Prinse reeds voorgeslaagen, eer hy uit
Holland vertrok. 't Smaakte hem luttel, in
den beginne. Doch, verstaande, dat men
den jongen Vorst eenen Raad van de voor-
naam-

MATHIAS de I by der gratien Gods
Rooms Keyser, altyt vermeerder
in Ryke, Koning van Hongaryen
ende Bohemen, etc.

GESTORVEN MDCXIX.

FILIPs III naamste Nederlandſche Edelen dagt toe te
 1577. voegen, liet hy zig 't gevallen. 't Zy dat hy
 ſchroomde, den ſchyn te geeven van groo-
 ter gezag te zoeken, dan men hem opdroeg;
 gelyk hy gedaan zou hebben, als hy hadt
 willen beletten, dat hem een ander boven
 't hoofd geſteld werdt: 't zy dat hy oordeel-
 de, dat de toeleg reeds te veel vaarts geno-
 men hadt, om geſtuit te kunnen worden:
 't zy, eindelyk, dat hy, gelyk ſommigen wil-
 len, wel heeft mogen zien, dat de twee Oos-
 tenrykſche huizen, het Spaanſche en het
 Duiſſche, elkanderen in 't licht ſtonden, en
 dat de haat van Don Jan tegen den Adel on-
 verzoenbaar gemaakt werdt. De weinige
 Edelen, die dit ſtuk beſteken hadden, gaven
 'er, zonder de Staaten te kennen, den Aarts-
 hertoge, al in 't begin van Herſtmaand, de
 lugt van: die, zeer verkuist met de eer,
 welke hem, in 't eenentwintgſte jaar zyns
 ouderdoms, opgedraagen werdt, tuſſchen
 den eerſten en tweeden van Wynmaand,
 heimelyk, uit Weenen vertrok, zo geloofd
 werdt (*k*), buiten kenniſe zyns broeders.
 Hy nam zynen weg over Keulen, en kwam,
 nog voor 't einde der genoemde maand, te
 Lier in Brabant (*l*), van welke Stad, de
 Graaf van Egmond, een zyner bevorderaa-
 ren, zig, onlangs, voor de Staaten, verzekerd
 hadt (*m*). Eenige Heeren, die den Prinſe
 niet gunſtig waren, ſmeedden, terſtond hier-
 na, eenen aanſlag, om den Aartshertog, met
 hem

Matthias
 komt,
 heime-
 lyk, her-
 waards.

Toeleg
 van ſom-
 migen,
 om hem

(*k*) *Sed vid.* STRADA Dec. I. Libr. IX. p. 507.

(*l*) BOR XI. Boek. bl. 304 [898.] HOOFT XII. Boek, bl. 537.

(*m*) BOR XI. Boek, bl. 274 [356.]

behulp van 't Leger te Wavere, in hun geweld te krygen; naar Dendermonde te brengen, en, van daar, onder zynen naam, 't hoog bewind te voeren, over de Landen. De Hertog van Aarschot was de voornaamste der genen, die dit dreeven; doch hy vondt, by de Legerhoofden, grootendeels, verbonden aan den Prinse, zo veel ingang niet, als hy gehoopt hadt, waardoor deeze toeleg te niet liep (n).

FILIPS III
1577.
naar hunne hand te zetten.

Midlerwyl, hadt de komst des Aartshertogs groote verbaasdheid verwekt onder de Staaten, die, ten deezen tyde, zeer oneenig waren. Veelen namen cuvel, dat eenige Edelen, zonder hunne medeleden te kennen, zig verstout hadden, eenen vreemden Heer in 't Land te haalen. Anderen neigden tot den Hertoge van Anjou, als ongelyk bekwaamer, om de landen te beschermen. Eenigen drongen nog op 't handelen met Don Jan. Doch men kwam, eindelyk, overeen, dat het, nu Matthias toch reeds in 't Land was, onheusch zyn zou, hem, ongetroost, te rug te zenden. Hierin stemde ook de Prins, die t' over begreep, dat hem geen grooter afgunst diende. Men besloot dan, met goedvinden zyner Doorlugtigheid, eenige voorwaarden te ontwerpen, waarop men den Aartshertog, tot algemeenen Landvoogd, zou konnen ontvangen (o), en deedt hem, in die hoope, van Lier, te Antwerpen komen, daar hy, den een-entwintigsten van Wynmaand, staatelyk ingehaald, en door den

Verdeeldheid der Staaten.

(n) BOR XI. Boek, bl. 308 [904].

(o) BOR XII. Boek, bl. 7 [927].

FILIPs III den Prinse van Oranje verwelkomd werdt (p).
1577. Terwyl men bezig was met het beraamen
 der voorwaarden voor den Aartshertoge,
Bystere rees 'er eene ontsteltenis te Gend, die, bys-
Beroerte tere gevolgen naar zig sleepte; en, zelfs door
te Gend. 't belcid des Prinzen van Oranje, wiens vrien-
 den de beroerte verwekt hadden, alleenlyk
 voor eene poos, gefild scheen te konnen
 worden. De Hertog van Aarschot hadt, toen
 hy, als Stadhouder van Vlaanderen, te Gend,
 ingehaald werdt, onder anderen, te kennen
 gegeven, dat hy kwam, om de oude geregt-
 tigheden te herstellen. De Prins hadt, in dee-
 ze Stad, verscheiden' aanzienlyke vrienden,
 met naame *François van Kethulle*, *Heer van*
Ryhove, *Jonkheer Jan van Imbize*, *Kroivelde*
 en anderen, die, de lugt weghebbende van
 den toelég om den Prins te vernederen, en in
 aanmerking neemende, met welk een' bree-
 den last, de Hertog van Aarschot, door den
 regeerenden Raad, voorzien was; begonden
 te dugten, dat men hun, by eene merkelyke
 omkeering der dingen, rekenfchap mogt af-
 vorderen van bedryven, die zy, niet dan voor
 gunstiger Regters, zagen te verantwoorden.
 't Gebeurde zelfs, dat Ryhove, in gesprek
 geraakt met de Heeren van Champagnei en
 Swevighem, die den Hertoge van Aarschot
 waren bygevoegd, zo raadeelig van den Prin-
 se hoorde gewaagen, dat hy zig gedrongen
 gevoelde, om 'er 't zyne tegen te zeggen:
 waardoor hy, en allen, die hem, den Prinse
 en den Onroomschen Godsdienst, eenigzins,
 aan-

(p) BOEK XI. Boek, bl. 305 [900.]

aanbingen; gemyd en verdagt gehouden werden. Zy rotten dan samen, om den slag, die hun dreigde, te schutten. Ryhove toog op Antwerpen, naar den Prins, en vertoonde hem, hoe 't te Gend geschaapen stondt. De vendels, voorheen, door zyne Doorlugtigheid, afgezonden, om 't Slot te dwingen, lagen hier nog, en Ryhove hadt gaarne verlosf gehad, om zig van dezelve te dienen, tot sterking zyner partye; waartoe de Prins egter niet verstaan kon. Toen sloeg Ryhove voor, om zig en de zynen te redden, door 't verwekken van eenen opstand onder de gemeente; doch de Prins schieen deezen voorslag verre van de hand te wyzen. Des andere daags, vraagde hy Ryhove, *of hy nog by zyn voorneemen van gisteren bleef*, en toen Ryhove hierop bevestigend antwoord gegeven hadt, trok de Prins de schouders op, en keerde zig van hem af. 't Blyft dan onzeker, hoewel 't van geloofwaardige schryvers bevestigd wordt (q), of de Prins in Ryhoves voorslag bewilligd hebbe, of niet. Vaster gaat het, dat Aldegonde Ryhove, kort hierna, riedt, zyn voorneemen in 't werk te stellen, zonder den Prins deswege verder te moeijen. Ryhove keerde dan naar Gend: ook zondt de Prins den Heer van Dolhain derwaards, om agt te geeven op 't gene'er voorviel. Op den agtentwintigsten van Wynmaand, spreekt Imbize den Hertog van Aarschot op straat aan, en dringt hem tot de beloofde verkondiging van herstelling in de oude voor-

FILIPS III
1577.

Ryhove
zoekt 's
Prins
bewillig-
ing te
verkry-
gen, tot
het ver-
wekken
van op-
roer al-
daar.

(q) Vide THUAN Libr. LXIV. p. 223 C.

FILIPS III regten. Aarfchot barst, hierop, uit, *dat men die muiters, die vryheidkraayers wel zou doen zwygen, met een sirop om den hals, al waren ze nog zo zeer opgestookt door den Prinse van Oranje.* Op dit woord, vatten Imbize en veelen der omstaanderen vuur. Men loopt te wapen. De burgers kiezen party, deez' voor Aarfchot, die voor Imbize. De beweging duurde egter niet lang; doch was maar pas gestild, toen Ryhove ter Stad in kwam ryden, en, verneemende wat'er gebeurd ware, 't spel op nieuws aan den gang hielp, dryvende, dat men gevaar liep van uit het bedde geligt te worden, zo men 'er nu op sloop. Zyne aanhangers, behalven Imbize, die zig nu buiten schoots hieldt, volgen hem, naar 's Prinse hof en naar 's Graaven Slot, prikkelende, onder weg, de gemeente, met begeerte naar vryheid en eere, zonder egter merkelyken aanhang mede te sleepen. Ryhove toen, bezeffende hoe gevaarlyk hy stondt, en wat hem een kort en moedig besluit waardig zou kunnen zyn, streeft naar 't Huis des Herrogs van Aarfchot, doet het zig openen, neemt den Hertog gevangen; ook daarna de Heeren van Rasfinghem en van Swevighem, Jakob Hesfels en *Jan de la Porte*, Raaden van Vlaanderen, *Jan Visch* of *Vischer*, Baljuw van Ingelmonster, en verscheiden' anderen. Toen was hy meester van Gend, daar hy zig sterkte, met driehonderd soldaaten, en de burgervendels, by voorraad, aan hem deedt zweeren, tot dat 'er nader last van de algemeene Staaten en den Prinse komen zou. Op den negenden van Slagtmaand, kwam 'er, op

Hy
neemt
den Hertog van
Aarfchot,
Hesfels,
Visch en
verscheiden'
anderen ge-
vangen.

op den naam der Gendfche Edelen , * aan **FILIP III**
 zienlyken en gemeente , een Gefchrift in 't **1577-**
 licht , waarin de gevangen' Heeren befchul-
 digd werden „ dat zy den Prins van de Ru-
 * nota-
 blen.

„ waardy over Brabant zогten te verftec-
 „ ken , en fcheuring te verwekken onder de
 „ Landfchappen ; dat zy voorhadden , den
 „ Aartshertog tot Landvoogd en eenen Raad
 „ van Staate naar hunnen zin te kiezen , bui-
 „ ten bewilliging des Konings en der alge-
 „ meene Staaten ; dat zy volk in Gend had-
 „ den willen brengen , en den Prins zouden
 „ hebben beoorloogd , zo hy zig 't bewind
 „ over Brabant niet onttrokken hadt ; en dat
 „ zy 't Land liever tot eenen roof aan Don
 „ Jan zouden overgegeven , dan in deezen
 „ hunnen toeleg te kort gefchooten hebben. ”
 Voorts flooide men eenen Brief onder 't
 volk , die gezeid werdt , door Heffels , aan
 den Graave van Roeux gefchreeven te zyn ,
 luidende „ dat men de zaak , by Don Jan ,
 „ voortzetten moest , om den *fchendigen ket-*
 „ *ter* , ” dat 's den Prins „ met al zynen aan-
 „ hang , te leeren opzitten. ”

De algemeene Staaten toonden , midlerwyl , De Staa-
 weinig genoeg over 't gene te Gend was ten en de
 voorgevallen , zendende den Advokaat Lies- Prins
 veld derwaards , om de gevangenen te doen toonen
 ontfiaan. Zelfs vaardigde de Prins Jonkheer zig mis-
 Arend van Dorp af naar Gend , om te wegc noegd
 te brengen , dat men Aarfchet los liet , die over 't
 kort hierna , op viye voeten gefield werdt bedryf
 (r). Ryhove , die dit hadt zoeken te belet der Gen-
 ten , Aarfchet tenaaren.
 wordt
 ontfaa-
 gen.

(r) BOR XI. Boek, bl. 368 enz. [903 enz.]

Philips III ten, en nu voor zyne eigene veiligheid begon
 1577. te zorgen, trachtte, met de zynen, de naaste
 Vlaamsche Steden aan zyne koorde te krygen,
 en schieen eene nieuwe party in 't Land te
 willen opregten. De vier Leden van Vlaan-
 deren, dit werk zorgelyk inziende, verzogten
 den Prins te Gend te komen, om orde te stel-
 len. Hy kwam 'er, op den negenentwintig-
 sten van Wintermaand, werdt 'er op 't prag-
 tigste, ingehaald, en vereerd met een' open
 hert van louter goud, waarop *Sinceritas*, dat
 is *Opreghheid*, te leezen stondt. Terwyl hy
 hier vertoefde, handelde hy, in 't breede,
 met de Staaten van Vlaanderen en de Regee-
 ring van Gend, over 't gewillig draagen der
 gemeene lasten en 't houden van goed verstand
 met de andere Steden en Landschappen. Ook
 herstelde hy de rust eenigermaate. Hy sprak
 zelfs voor de gevangen' Heeren. Doch som-
 migen twyfelden, of hem dit ernst ware. Ten
 minsten, werden zy nu nog niet geslaakt (s).
 De Prins keerde, binnen weinige dagen, naar
 Brabant te rug.

Oranje
 komt te
 Gend.

XVIII. De alge- op men den Aartshertog Matthias in de Land-
 meene voogdy stondt te vestigen, nu in orde gebragt
 Staaten hebbende, zagen zig, wilden ze de Regeering
 verklaa- niet los en onzeker laten, in de noodzaake-
 ren Don lykheid gebragt, om Don Jan, eerst, ver-
 Jan en vallen te verklaren van de Landvoogdye.
 de zynen Zy deden dit, openlyk, by een Plakaat van
 voor den zevenden van Wintermaand, meldende,
 's Lands dat zy hem, sedert het bemagtigen van Na-
 wyanden. men

(s) BOEK XI. Boek, II. 317 [916]. HOOFD XII. Boek, bl. 327

men, voor 's Lands vyand gehouden hadden, hoedanig zy hem ook, voortaan, van elk wilden aangemerkt hebben, en verklaarende, daarenboven, alle zyne aanhangers voor wederfpannigen en strafbaar aan lyf en goed (t). Ten zelfden dage, gebooden zy, op 's Konings naam, aan te tekenen de goederen, die men wist den aanhangeren van Don Jan toe te behooren: ook, dat alle Amptenaars, die hunne dienften, buiten verlof, verlaaten hadden, binnen vyftien dagen, tot dezelveu zouden hebben weder te keeren, of anders hunne Ampten verbeuren. Voorts, werdt fcherpelyk verboden, eenigen onderftand te doen aan Don Jan, of eenige gemeenfchap met hem te houden (u). Daarna flooten de algemeene Staaten eene nadere onderlinge verbindtenis, waarby de Roomfchen en Onroomfchen elkanderen wederzydsche befcherming beloofden (v). Toen werden de Abten van S. Geertruids en Marrolles, de Hertog van Aarfchot en de Heer van Frefin naar Antwerpen gezonden, om den Aartshertoge voorteleggen de punten, op welken men hem de Opper-Landvoogdy begeerde op te draagen, welke voornaamften hier op uitkwamen: „ De Aartshertog „ zal den Koning en den algemeenen Staat „ ten trouwe zweeren. De byzondere Stad „ houders, Krygsoverften en Knegten zul „ len hem gelyken eed doen. De algemeene „ ne Staaten zullen een Raad van Staate „ op

FILIPs III
1577.

Voorwaarden op welken de Aartshertog Matthias tot algemeenen Landvoogd aangenomen wordt.

(t) BOR XI. Boek, bl. 317. [917].

(u) BOR XI. Boek, bl. 317 [917].

(v) THUANUS Libr. LXIV. p. 223. HOOFD XII. Boek, bl. 558.

PHILIPS III.
1577.

„ opregten , om nevens hem te regeeren ,
 „ naar welks besluiten , zyne Hoogheid zig
 „ zal hebben te voegen. In zaaken van groot
 „ belang , zal hy niets mogen doen , buiten
 „ bewilliging der algemeene Staaten , die
 „ zelfs diergelyke zaaken den aanzienlyksten
 „ en der gemeente zullen moeten voordraa-
 „ gen , eer zy 'er op besluiten. De Aarts-
 „ hertog zal de oude voorregten herstellen ,
 „ en in gebruik brengen. De algemeene en
 „ byzondere Staaten zullen , zo dikwils en
 „ zo lang zy 't goedvinden , mogen vergade-
 „ ren. De Gensche Bevrediging zal stand
 „ houden , en de uitlegging der duisterheden
 „ in dezelve staan aan de algemeene Staaten.
 „ De Landvoogd zal geene grooter' Lyfwagt
 „ begeeren , dan hem , naar tydsgelegenheid ,
 „ door de Staaten , zal worden toegevoegd.
 „ Hy en de Raad zullen de hooge Krygs-
 „ ampten begeeven , by toestemming der al-
 „ gemeene Staaten. In tyd van oorlog , zal
 „ hy de Krygszaaken beleiden , by eenen
 „ Krygsraad , hem toe te voegen door de
 „ Staaten. Deezen behouden 't bestier van
 „ 's Lands penningen aan zig. De aanhan-
 „ gers van Don Jan zal men , naar streng-
 „ heid van Regte , vervolgen , en alle Sloten
 „ afwerpen , waartoe verlof gegeven is. De
 „ Aartshertog zal alles , wat na 't inneemen
 „ van Namen gedaan is , bekragtigen , waar-
 „ toe men den Koning ook verzoeken zal.
 „ Ook zal zyne Hoogheid , door den Keizer
 „ en andere Duitſche Vorſten , 't herroepen
 „ van Don Jan , by den Koning , tragten uit
 „ te werken. Hy zal gene vreemdelingen

„ in zynen dienst neemen mogen. Die hy FILIPS III
 „ reeds heeft, of by lastbrief der Staaten 1577.
 „ nog aanneemen mogt, zullen naar geene
 „ Ampten mogen staan, noch zig bemoeijen
 „ met zaaken van Regeeringe. Zo de Aarts-
 „ hertog eenigen deezer voorwaarden over-
 „ treedt, of krenkt, houden zig de Staaten
 „ van alle gehoorzaamheid aan hem ontslaa-
 „ gen, en bedingen de vryheid, om de wa-
 „ penen tegen hem op te neemen, zo hy ge-
 „ weld tegen hen gebruiken wilde, eer hy 't
 „ gekreukte gebeterd hadt.” Op zulke be-
 krompen' voorwaarden, die Matthias egter,
 na eenig kort beraad, met dankzegging, aan-
 nam (w), deedt hy den eed, te Brusiel, op 1578.
 den twintigsten van Louwmaand des volgen-
 den jaars. Weinige dagen te vooren, hadt De Prins
 men, ter algemeene Staatsvergaderinge, in wordt,
 overweeging genomen, of de Aartshertog op
 nu, volgens de gewoonte der algemeene nieuws,
 Landvoogden, niet als Stadhouders van Bra- als Stad-
 bant moest aangemerkt, en Oranje, derhal- hou ter
 ve, van 't bewind in dit gewest ontslaagen van Bra-
 worden. Doch de Prins hadt de meerderheid bant en
 der Staaten thans zo volkomen op zyne zy- als alge-
 de, dat men niet alleen besloot, hem, op meene
 nieuws, als Stadhouders van Brabant, welken Stede-
 naam men nu, voor dien van Ruwaard, schein houder
 te kiezen, aan te stellen, maar Matthias des
 ook te verzoeken, om hem te verheffen, tot Aarts-
 zynen Stedehouder over alle de Nederlan- hertogs
 den. De Aartshertog, die niets afflaan durf- beë-
 de, dat hem, van wege den Prins en de al- digd.
 ge-

(w) BOEK XII. Boek, bl. 7. 1927.

FILIP. III 1578. gemeene Staaten , werdt voorgehouden , be-
 willigden in dit verzoek , en de Prins deede
 den eed op beide deeze waardigheden , te
 gelyk met Matthias (x). Zyn gezag steeg
 zo hoog onder den jongen Vorst , dat men
 hem , ten deezen tyde , begon aan te zien , als
 hebbende het opperbewind over de meeste
 Nederlanden. Matthias hadt zo weinig van
 den klem der Regeeringe in handen , dat de
 aanhangers van Don Jan hem , niet geheel ten
 onregte , den *Griffier van den Prinse van Oran-
 je* noemden (y) , als hadt hy slegts te tekenen
 gehad , 't gene hem , door den Prinse , werdt
 voorgelegd.

XIX. Hohenlo
belegert
Roer-
monde ;
doch ver-
laat de
Stad we-
derom. Onder 't regelen van zo veele Staatszaa-
 ken , werden de zaaken van oorloge , slaauw-
 lyk , voortgezet. De Graaf van Hohenlo ,
 was , met twaalf vendelen Knegten en hon-
 dertenvyftig Ruiters , in Wynmaand des voor-
 leeden jaars , gekomen voor Roermonde ,
 daar hy 't langer dan twee maanden uithieldt.
 Doch Hierges en Mondragon , met eenen
 tamelyken hoop geoeffend Krygsvolk , door
 Don Jan , derwaards gezonden , noodzaakten
 hem , de Stad te verlaten , op den derden
 van Louwmaand. Hy wierp zig toen in eene
 schans , aan de overzyde der Maaze , *Tolen*
 genoemd , waaruit hy , insgelyks , verdree-
 ven werdt. Daarna smeet hy eenige vendels
 in Gelder en in Venlo. 't Volk van Hierges
 en Mondragon , Roermonde gefpyst en wel
 bezet hebbende , week naar 't Land van Lim-
 burg ,

(x) BOR XII. *Boek*, bl. 8 [929]

(y) TASSIS *Libr.* IV. p. 290.

burg, op de tyding, dat eenig ander volk ELIJS III
 van Don Jan, omtrent Namen, gevaar liep 1578.
 van overvallen te worden van de Staatschen,
 die egter, hieromtrent, niet anders uitvoer-
 den, dan dat zy Bouvignes, by verdrag,
 en 't Slot Dispontin stormenderhand innamen (z).

Ondertusfchen deedt men, in Holland, nog Aanflag
 al zyn best, om de Stad Amftterdam te ver- op Am-
 eenigen met de andere Leden des Landfchaps. ftterdam.
 Men begon den toevoer naar deeze Stad, die,
 eenigen tyd herwaards, vry gefteld was ge-
 weest (a), wederom te belemmeren (b),
 onaangezien de Prins den Staaten, reeds in
 Wynmaand laatftleeden, by herhaaling, hadt
 aangefchreeven, dat men der Stad de voor-
 deelen, bedongen by de Gendfche Vrede,
 behoorde te laaten genieten. 't Uiterfte, dat
 men haar toeftondt, was het haalen van leef-
 togt, met kleine fchuiten, mids betaalende
 den tol (c). Doch een gerugt, federt ver-
 fpreid, dat Amftterdam briefgemeenfchap
 hieldt met Don Jan, en, door hem, geveleid
 werdt, met de hoope van ontzet, deedt de
 Staaten, wat laater, befluiten, om de Stad,
 op de beste wyze mogelyk, te overmeeste-
 ren; doch zonder plondering en overlaf der
 burgerye. De aanflag werdt toevertrouwd
 aan den Kolonel *Herman Helling*, en aan den
 Hopman *Nikolaas Ruikhaver*, die tien vendelen
 voetvolk onder zig hadden: vier van welken,
 ver-

(z) Bon XI. Boek, bl. 303 [897].

(a) Refol. Holl. 1 April 1577. bl. 14.

(b) Refol. Holl. 19 Aug. 1577. bl. 186.

(c) Bon XI. Boek, bl. 302 [896].

FILIPSIIII verborgen in twee ſchepen, den drie-entwint-
 1578. tigten van Slagtaande laatſtleeden, vroeg
 in den morgenſtand, gekomen waren voor de
 Haarlemmer Poort. De anderen zes waren
 hier ook beſcheiden; doch hadden zig, door
 misvatting, meent men, van den naam Haar-
 lemmer Poort, voor de Poort der Stad Haar-
 lem vervoegd. Men was, na 't fluiten der
 Gendſche Bevrediging, te Amſterdam ge-
 woon geweest, 's Prinſen volk, zelfs in ta-
 melyken getale, ter Stad in te laaten, mids
 zy de wapenen afleiden aan de poort. Hel-
 lings Luitenant was dan, 's avonds te voo-
 ren, met zeven of agt knechten, binnen ge-
 komen, en den gantſchen nacht, in de Stad,
 vrolyk geweest. Tuſſchen zeven en agt uu-
 ren, keert dit volk wederom naar de Poort,
 eiſcht het geweer te rug, en treedt naar bui-
 ten. Hier wordenze ontmoet van eenigen
 hunner ſpitsbroederen. Men valt aan 't ſpee-
 len; voorts aan het twiſten, in ſchyn, waar-
 na 't geweer uit raakt, als wilde men elkan-
 deren te lyve. De wacht aan de poort mengt
 zig toen in 't geſchil; doch wordt, terſtand,
 overvallen van de eene en van de andere par-
 tye, gedeeltelyk gedood, gedeeltelyk ge-
 kwetst en verjaagd. De Poortier werdt door-
 ſtooten, de Poort bezet, en 't volk uit de
 ſchepen, met vliegende vendels, ter Stad in
 gelaaten. Zy trokken, regtuit, naarden dam,
 zonder tegenſtand te ontmoeten. Eenigen hiel-
 den zig, onderweg, op, met het beſtormen
 van het Koorenmeetershuiſje, dat zy voor 't
 Stadhuis aanzagen. Doch op den dam, daar
 burgers en ſoldaaten de wacht hadden, leeden
 de

de Staatschen eenen fellen aanftoot. Helling FILIPS III.
1578.
wist, midlerwyl, niet wat hy denken zou van
het agterblyven der zes vendelen. Terwyl
hy om dezelve zendt, en daarenboven Hop-
man *Gerard van Woerden van Vliet*, die te
Zaandam lag, om hulp laat aanzoeken, ver-
loopt de tyd; de fchutters komen in de wa-
penen, en dringen hem wederom van den
dam, den nieuwendyk op, tot aan de Poort,
die ze ingekomen waren. Hier befchansten ze
zig, inder yl, zo goed als ze konden. Ook
deedt Helling eenige briefjes fchryven en ver-
fpreiden, gevuld met bedreigingen, zo men
zig verder te weer ftelde, en beloften, zo
men zig ftill hieldt. Maar de burgers, zien-
de dat de Staatschen geen' verderen onder-
ftand kreegen, wiesfen in getal en moed,
voerden twee ftukjes gefchut naar de Poort,
vuurden op de Staatschen, en troffen den
Kolonel Helling, dat hy 't beftierf. Toen
raakte zyn volk in wanorde, en aan 't wy-
ken. Ruikhaver, in een burgers huis ge-
vlooden, werdt, door iemant, die eenen by-
zonderen haat op hem hadt, in koelen bloe-
de, doorfteken. Voorts, was 't getal der ge-
fneuvelden, van wederzyde, klein. De Prins
toonde zig zeer misnoegd over deeze onder-
neeming, die buiten zyne kennis gefchied
was. De Staaten van Holland verfchoonden
zig, zo goed als zy konden, bybrengende,
dat men den aanlag voor zyne Doorlugtig-
heid bedekt gehouden hadt, om hem, in al-
len gevallē, buiten fchuld te houden: waar-
mede de Prins zig gezeggen liet; genoeg te
vrede, dat hy zig by de algemeene Staaten
hadt

FILIPSI hadt konnen ontfchuldigen , voor welken hy
 1578. die van Holland hun gedrag liet verantwoor-
 den (d).

Amster-
 dam
 wordt
 zeer be-
 naauwd
 door So-
 noi.

De Staaten verlooren egter den toeleg op
 Amsterdam niet uit het oog. De Stad werdt
 genoegzaam ingeflooten gehouden, door ver-
 fcheiden' fchanten en fchepen, die om en
 voor dezelve lagen. De Regeering was, al
 federt eenigen tyd, overeengekomen met den
 Prinfe, wegens de voorwaarden, op welken
 zy zig met Holland vereenigen wilde. 't Ha-
 perde flegts aan de bewilliging der Staaten,
 die, om de Stad te doen afitaan van eenige
 punten, welken hun niet gevielen (e), last
 gaven aan Sonoi, om haar zo naauw te be-
 fluiten, dat 'er niets uit of in mogt, zonder
 zyne kennis en toeftemming. Hy legerde zig
 dan, in 't Kathuizers Klooster, in 't Leproo-
 zenhuis en op verfcheiden' buitenwegen. Ook
 nam hy de Zoutkeeten in, en wierp eene
 fchans op den Haarlemmerdyk. Die van de
 Stad vuurden, nu en dan, op de Sonoifchen,
 uit eenen molen hieromtrent, en werden met
 vuuren beantwoord, zo dat 'er, van weder-
 zyde, eenig bloed gefort werdt. Terwyl de
 Stad dus ingeflooten was, werden 'er, van
 een zilveren S. Nikolaas beeld, verfcheide-
 nerlei noodmunten geflaagen (f), die nog,
 by de liefhebbers van zeldzaamheden, be-
 waard worden. Dus ftondt het met Amster-
 dam,

(d) BAR XI. Boek, bl. 309 enz. [906 enz.] HOOGT XII.
 Boek, bl. 544 enz.

(e) Zie Refol. Holl. 14 July 1577. bl. 147. en Handv. van
 Amfterd. bl. 129 enz.

(f) G. VAN LOON Nederl. Hiftoriepenning. I. Deel, bl. 252
 253.

dam, op het einde van Louwmaand, toen de Gemagtigden der Stad, van Delft, te rug keerden, zonder meer dan een Bestand voor zes dagen, welk met den eersten van Sprokkelmaand eindigen zou, met de Staaten te hebben kunnen fluiten. Sonoi zette, midlerwyl, de beschanfingen voort. Tegen het uitgaan van het kort Bestand, dat, op den tweeden, nog voor vier dagen verlengd werdt, keerden de Gemagtigden naar den Haage.

De Staaten van Utrecht hadden hier ook de hunnen, om 't geschil te bemiddelen. Deezē hielden den Staaten van Holland voor, hoe veel werks 'er zyn zou aan het bemagtigen eener Stad, die, door het openen haarer sluizen, waarmede men reeds begonnen was, gantsch Amstelland niet slegts; maar een groot deel van 't Stigt, van Rynland en 't Land van Woerden onder water kon zetten, tot onherffelbaar agterdeel van Pagters en eigenaars, die, zes of zeven jaaren, zonder inkomsten gezeten hebbende, na de Gendfche Vrede, al hun overschot besteed hadden, aan fluisjes, molens, dyken, dammen, beesten en bouwgereedschap. Zy voegden 'er by, dat de kans des krygs onzeker was, en dat de Stad, met geweld bemagtigd wordende, in den grond bedorven zou zyn. Aan den anderen kant, gaven zy die van de Stad te bedenken, hoe veel onheils en bloedstorting zy veroorzaaken zouden, zo zy zig langer onbuiglyk hielden, daar by voegende, dat zy, zo Don Jan hen al verlostē, zekerlyk Spaansche bezetting zouden inkrygen en den overlaf uitstaan, dien hunne nabuuren geproefd

FILIPSIII
1578.

Die van Utrecht bemiddelen een Verdrag tusfchen de Stad en de Staaten.

FILIPS III 1578. proefd hadden. Evenwel scheen men elkan-
 deren niet nader te zullen kunnen komen. De
 Staaten braken de onderhandeling af, op den
 zesden. Doch die van Utrecht, zelven groot
 belang stellende in het sluiten van het Verdrag,
 ter oorzaake van den overlast, dien zy van 't
 water te wagten hadden, zo Amsterdam de
 sluizen verder opende, bragten partyen we-
 derom by elkanderen. Men kwam dan, op
 den agtsten, overeen op den volgenden voet:
 „ dat alleen de Roomfche Godsdienst, bin-
 „ nen de Stad en derzeiver vryheid, en bin-
 „ nen de Ambagtsheerlykheden, aan de Stad
 „ behorende, zou geoeffend worden: doch
 „ daar buiten, zou de oefening van den Her-
 „ vormden Godsdienst ieder vryftaan. Ook
 „ zou den Hervormden eene eerlyke begraaf-
 „ plaats binnen de vesten worden vergund.
 „ Voorts werdt beraamd, dat het beleg ter-
 „ ftond zou ophouden, mids een Burgemees-
 „ ter en vyf Vroedschappen zig, te Delft,
 „ in gyzeling begaven, tot dat de foldaa-
 „ ten, in Stads dienst, afgedankt, en ande-
 „ re vendels, in derzeiver plaatse, door den
 „ Prinse, uit de ingezetenen, geworven zou-
 „ den zyn: boven welken, in alles vier, vyf
 „ of zeshonderd man sterck zynde, de Stad,
 „ niet dan by hoogen nood, ter bescheiden-
 „ heid van 'den Prinse, met meer Krygsvolk
 „ zou mogen belast worden; gelyk zy ook
 „ niet gehouden zou zyn, doortogt van Krygs-
 „ volk te gedoogen, dan by bewilliging der
 „ Wethouderfchap. Dat de drie fchutteryen
 „ wederom opgereg't zouden worden, uit de
 „ voornaamfte en vreedzaamfte burgers. Dat
 „ de

Inhoud
 van het
 zelve.

„ de ballingen vryelyk wederom in de Stad **FILIPS III**
 „ zouden mogen komen woonen. Dat de **1578.**
 „ Regeering, Amptenaars en Ingezetenen
 „ den eed doen zouden aan den Koning, als
 „ Graave, aan den Prinse, en aan de Stad.
 „ Doch de Geestelykheid zou zig regelen,
 „ naar de orde, betaamd by den Bisfchop
 „ van Haarlem. De Stad zou haare Hand-
 „ vesten en Vryheden, voor de beroerten
 „ verkreegen, behouden, met uitzondering
 „ flegts van twee punten, het beroep op den
 „ grooten Raad te Mechelen en de uitbrei-
 „ ding van Stads gebied, tot vierhonderd
 „ roeden buiten de oude paalen, betreffen-
 „ de. Dat aangaande 't Paalgeld, weleer
 „ aan Amsterdam vergund, en geduurende
 „ de beroerten, door den Prins, aan Enk-
 „ huizen toegestaan, elk zyn Regt behouden
 „ zou. Dat de Stad niet zou draagen, in
 „ de schulden, door Holland en Zeeland,
 „ sedert het begin des jaars 1572, gemaakt;
 „ doch in de lasten, na deezen, op te bren-
 „ gen, staatswyze bewilligen. Dat zy den
 „ uitvoer van 't Koorn niet zou verbieden,
 „ zo lang zy 'er genoegzaamen voorraad
 „ van hadt, ter bescheidenheid der Staaten.
 „ Dus de Schout, over verkorting ter zaa-
 „ ke van den Godsdienst, niemant in regten
 „ zou betrekken voor dat het bewys bon-
 „ dig gekeurd ware by vier perfoonen, door
 „ den Prins of de Staaten van Holland, en
 „ door Burgemeesters, uit de Poorters, te
 „ kiezen: die, in geval van verschild, een'
 „ vyfden tot zig zouden mogen neemen. Ie-
 „ der zou vryheid hebben van komen in, of
 „ ver-

FILIPSIII
1578.
 „ vertrekken uit de Stad. Alle geregtelyke
 „ klagten tegen eenige Amsterdammers over
 „ 't voorleeden bestier der Stad zouden ge-
 „ schorst blyven, tot op nader orde, des-
 „ wege, by de algemeene Staaten, volgens
 „ de Gendfche Vrede, die, met dit Verdrag,
 „ ook aangenomen werdt, te beraamen. De
 „ Prins en de Staaten van Holland namen
 „ aan, dit Verdrag te bekragtigen, en te
 „ verzoeken, dat zulks ook, door hunne
 „ Bondgenooten en door de algemeene en U-
 „ trechtfche Staaten, gefchieden mogt (*g*).
 Terftond na 't fluiten van dit Verdrag, kwa-
 men de gyzelaars, onder 't geleide van eenigen
 van Sonois foldaaten, in den Haage, en de
 Stad werdt, geheellyk, ontheeven van 't be-
 leg (*h*). Zo dra Amfterdam zig met de Staa-
 ten verdraagen had, begaven zig wederom
 derwaards een groot getal van uitgeweecken
 Koopluiden: waardoor de handel, in de Ste-
 den van 't Noorderkwartier, merkelyk ver-
 liep (*i*).

XX.
 Alexander Farnese, Prins van Parma, komt in 't Leger van Don Jan.
 Don Jan hadt, midlerwyl, de verzonden
 Italiaanen en Spanjaarden, die Alexander
 Farnese, Prins van Parma, zoon der gewe-
 zen Landvoogdesfe, aan 't hoofd hadden (*k*),
 zo dra niet wederom in 't Land gekreegen,
 of hy begon zig, met ernst, te bereiden
 ten oorloge. Zyn Leger, vermeerderd met
 Duitfche, Franfche en andere benden, mogt

nu

(*g*) Handv. van Amft. bl. 141 enz.

(*h*) BOR XII. Boek, bl. 2 enz. [921 enz.] HOOFD XIII. Boek,
 bl. 552 enz. 561 enz.

(*i*) VELIUS HOORN, bl. 460.

(*k*) STRADA-Dec. I. Libr. IX. p. 525.

nu agttienduizend man, behalve de Ruitery, FILIPS III
 haalen. De werving der algemeene Staaten 1578.
 ging, daarentegen, traaglyk voort, hoe
 zeer de Prins 't werk zocht aan te binden: en
 schoon men hier, door den tyd, omtrent
 evenveel volks op de been kreeg, kon 't, in
 ervaarenis en kloekheid, niet haalen by dat
 des Landvoogds. De beide heiren lagen nu
 in 't Graaffschap Namen. Doch de Staaten,
 geenen veldslag waagen willende, voor dat
 zy meer volks hadden verzameld, hadden
 den Veldmarfchalk Goignies gelast, af te
 zakken naar Brabant. Hy brak dan op met
 het Leger, den laafften van Louwmaand,
 den weg naar Gemblours neemende (l). Don
 Jan, die, uit twee gevangenen, kennis van Neder-
 laag der
 Staat
 fchen, by
 Gem-
 blours.
 zyn voorneemen gekreegen hadt, volgde hem
 op de hiel. Farneze, vooruit gereeden, en
 ziende de Staatschen voorttrekken langs een
 eng pad, welk nevens eenen flykerigen weg
 liep, valt 'er op in, met den voortogt des
 Spaanschen Legers, verlaat de Staatschen en
 neemt Goignies gevangen. De meeste Rui-
 ters waren 't ontvlugt (m). Van de knegten
 bleeven 'er zesduizend ten minften, dooden
 en gevangenen. De Spaanschen, die dit fluk,
 in anderhalf uur tyds, uitvoerden, waren,
 in 't begin van den fryd, niet boven zeshon-
 derd, op 't laatst, niet boven twaalfhonderd
 Ruiters fterk geweest, van welken 'er maar
 agt of tien geineuveld waren. Gemblours, Gem-
 omtrent welke Stad deeze neerlaag voorviel, blours
 werdt, gaat over

(l) BOEK XII. Boek, bl. 11 enz. [932 enz.].

(m) STRADA Dec. I. Libr. IX. p. 532.

FILIPS III werd, terstondt hierna, opgegeven. Zo groot
 1578. was de verflagenheid te Brusfel, dat de Aarts-
 hertog, de Prins en de Staaten, des anderen-
 daags, naar Antwerpen vertoogen, Brusfel,
 met dertig vendelen onder den Graave van
 Bosfu, bezet latende. Men verwachtte hier
 den vyand, van uur tot uur, voor de poor-
 ten. Doch Don Jan vondt zig te zwak van
 volk, om aan Brusfel te denken: en om nieu-
 we werving te doen, ontbrak het hem aan
 geld. Hy besteedde zyne kragten dan, aan
 het inneemen van eenige zwakke Plaatsen,
 waardoor hy 't gantsche Land met schrik

Ook Leu- vervulde. Leuven, de Schotfche bezetting
ven, Tie- uitgeworpen hebbende, koos zyne zyde, on-
nen, Aar- der beding van onbezet te blyven. Judoigne
schot, en Tienen gaven zig gewillig over. Aarschot
Diest, liet zig dwingen. Ook Bouvignes en Sichem,
Sichem eene Heerlykheid des Prinzen van Oranje. Diest
en ver- en Leuven gingen, by verdrag, aan Parma
scheiden over. Daarna, Nivelles, Roex, Soignies,
andere Binch, Beaumont, Walcourt, Maubeuge en
Steden. Chimai (n). Doch alle deeze Plaatsen, in Bra-
 bant en in Henegouwen gelegen, waren van
 weinig belang, en mogten, met elkanderen,
 op verre na niet haalen by het eene Amsterdam,
 dat, ten deezen tyde, de Spaanische zyde ver-
 laaten hadt.

Vrugte- Wat vroeger was 'er wederom van vrede
looze gehandeld. De Koning hadt den Heer de
Vrede- Selles herwaards gezonden, met brieven,
hande- waarbij hy vorderde, dat men den Room-
ling. schen Godsdienst en de gehoorzaamheid te
 hem

(n) *BOEK XII, Hoek, bl. 13 [234].*

hemwaards onderhieldt, gelyk ten tyde zyns FILIPSIII
1578.
Vaders. In 't Berigtchrift van Selles, las men zelfs, dat de Staaten dit reeds beloofd hadden: 't welk hun zeer vreemd in de ooren klonk, alzo zy verklaarden, dit nimmer volstrektelyk, maar alleen, op den voet van de Gendfche Vrede en het eeuwig Gebod, te hebben toegezeid. De Heer van Selles rigt- te dan niets uit, tot bevordering der Vrede: waartoe Don Jan, na de overwinning, by Gemblours behaald, ook minder genegenheid toonde. Zelfs verweet hy den Staaten, dat zy hun woord braken, eene Volks-regeering zогten op te regten, en 's Konings Onderzaaten, met ondraaglyke bevelen en schattingen, bezwaarden (o). Graaf Otto Henrik van Zwartsenburg, door den Keizer afgezonden, om de Vrede tusfchen den Koning en de algemeene Staaten te bewerken, keerde ook onverrigter zaake te rug (p). In Sprokkelmaand, kwam 'er een Koninglyk Plakkaat uit, waarby den Staaten bevolen werdt, hun volk af te danken, met verklaring dat zyne Majesteit al hun bedryf wetteloos hieldt, geenerlei fchatting aan hun betaald wilde hebben, en de amptenaars, die Don Jan niet volgden, van hunnen dienst ontzette- de (q).

De algemeene Staaten dan, ziende alle De Staaten itel-
hoop tot Vrede verdweenen, beslooten, zig, len zig
sterker dan te vooren te wapenen. Oran- in staat,
je tot het

(o) Bor XII. Boek, bl. 16 enz. [938 enz.]

(p) Bor XII. Boek, bl. 14 [935.] en Auth. Stuk. I. Deel
bl. 176.

(q) Bor XII. Boek, bl. 22 (946.)

FILIPs III 1578. je houdt hieraan de hand, door den Aartshertog. Men ontwierp eenen staat van oorlog, vierhonderdduizend guldens ter maand loopende; die egter, eerlang, met nog tweehonderdduizend guldens, vermeerderd werd. De Aartshertog, de Prins en de Raad van Staate mogten werven, daar zy 't best oordeelden, zonder de Staaten vooraf te kennen. Oranje verwierf, daarenboven, van die van Antwerpen, twintigduizend ponden Vlaamsch ter leen, tot aanritsgeld. Doch om de ingewilligde penningen te vinden, moest men verscheiden' nieuwe lasten leggen, op de mondbchoefsten en in- en uitgaande Koopmanschappen. Holland en Zeeland hadden zig, met 's Prinsen bewilliging, federt den aanvang des oorlogs met Don Jan, gehouden buiten gemeenschap van lasten met de andere Landfchappen. Alleenlyk hadden zy zig verbonden, om hunne eigen' bezettingen te bezorgen, en zo veele Oorlogsfchepen, te onderhouden, als de Prins raadzaam vinden zou: behalve nog vyf-entwintig vendels, van tweehonderd koppen ieder; en honderd Ruiters, in de andere Landfchappen. Doch nu verzogten de algemeene Staaten, dat men, ook in Holland en Zeeland, het heffen toeliet van de nieuwe in- en uitgaande regten op de Koopmanschappen: 't welk de Staaten der twee Landfchappen deedt besluiten, om, in de plaats hiervan, de zes vendels van den Kolonel Yselftein ook ten hunnen laste te neemen. Nog betaalden zy, eenige maanden lang, vyf andere vendels, die gebruikt werden, om Kampen en Deventer

vervolgen van den kryg tegen Don Jan.

Holland en Zeeland houden zig buiten gemeenschap van lasten.

ter te winnen. Zelfs lieten zy, gedurende FILIPSI III
1578.
eenige maanden, de geleigelden, die men in Holland en Zeeland opbragt, volgen aan de algemeene Staaten, die zig hiermede te vrede hielden (r). De twee Landfchappen droegen dus weinig minder, dan toen zy alleen den oorlog op den hals hadden: doch de ondervinding leerde hen, eerlang, dat zy wyslyk gedaan hadden aan huis op zig zelve te houden.

Terwyl de algemeene Staaten zig dus in staat stelden, om, volgens den raad des Prinzen van Oranje, niet flegts verweerder, maar zelfs aanvullender wyze te oorloogen, fmeedde Don Jan verfcheiden' aanlagen om de eene of de andere Stad, door verraad, te bemagtigen. Doch te S. Guilain en te Maas- Aanflag
op S.
Guilain
en Maas-
tricht.
tricht, daar hy eene gevaarlyke muitery onder de Walfche Knegten verwekt hadt, miflukte het hem. Te Brugge, broeide ook eenige heimelyke ontrouw. Doch de Staatsgezinden alhier wisten zig, tot flyving hunner partye, van het Slot te Sluis meester te maaken. Ook wierp Ryhove, met omtrent Brugge
verze-
kerd
door Ry-
hove.
duizend man te voet en veertig te paarde, by donker, uit Gend getoogen, zig, onverhoeds, binnen Brugge, waardoor de Stad, voor de Staatfchen, verzekerd werdt (s). De Don Jan
bema-
tigt Philip-
peville,
Vesting Philippeville, die Don Jan eerst, door heimelyk verftand met den Overfte Glimes, Heere van Florennes, zocht te bemagtigen, ging daarna, strengelyk belegerd zynde, by
ver-

(r) BON XII. Boek, bl. 23 [948].

(s) BON XII. Boek, bl. 24 [959].

FILIPS III 1578. verdrag, aan hem over, op den een-entwintigften van Bloei maand. De Prins van Parma overmeesterde, omtrent deezen tyd, de sterke vesting Limburg, van merkelyk belang, om den bystand uit Duitschland te ontvangen: voorts ook het Slot Valkenburg en het Steedje Daalhem, daar yslyke wreedheeden gepleegd werden (t).

Parma
Lim-
burg,
Valken-
burg en
Daal-
hem.

XXI.
Hande-
ling met
de Ko-
ninginne
van En-
geland.

De algemeene Staaten verzuimden, onder tuschen, niet, de gunst der nabuurige Mogendheden te zoeken, en hun gedrag, by dezelve te verdedigen. In Louwmaand, hadden ze reeds een Verdrag met de Koninginne van Engeland geslooten, waarby hun duizend Ruiters en vierduizend Knegten beloofd waren. Ook stondt Elizabeth hun, wat laater, toe, op haar geloove, honderdduizend ponden sterlings van de Londensche burgerye op te neemen, mids dat eenige Nederlandsche Steden, by haar te noemen, schriftelyk beloofden, deeze somme, binnen 's jaars, wederom af te leggen. Doch de Staaten verbonden zig, daarenboven, der Koninginne, nog niet zonder vreeze voor de aanlagen van Don Jan op Engeland, des noods, met veertig Oorlogschepen by te staan (u). Elizabeth verschoonde dit haar gedrag by Filips en Don Jan, zo goed als zy konde, voorgeevende, dat zy, met het ondersteunen der Staaten, niets anders bedoelde, dan hen te beletten, dat zy zig niet met Frankryk verbonden. Doch deeze verontschuldiging vondt geen

(t) *BOR XII. Boek, bl. 25 [1571].*

(u) *Act. Publ. Angl. Tom. VI. P. VI. p. 170.*

geen' ingang altoos. Ook hieldt de Konin-
gin haare manschap t'huis, en besloot, fe-
dert, de Staaten verder met geld te onder-
steunen. Men bediende zig van de pennin-
gen, die men uit Engeland trok, tot het
aanwerven van volk, onder Hertoge Joan Ka-
zimir (v).

Met Frankryk was men ook wederom in
onderhandeling getreden, sedert dat de Her-
tog van Anjou, kort na den Slag by Gem-
blours, zynen Geheimschryver aan de alge-
meene Staaten gezonden hadt, om hun on-
geluk te beklagen, en hun zyne hulp aan
te bieden. De Heeren van Aubigny en Man-
sart waren, hierop, naar Frankryk afgevaar-
digd, om 's Hertogs meening nader te ver-
staan (w). De Roomsche Staaten, ziende
Don Jan, aan den eenen kant, veld winnen,
en, aan den anderen, bedugt, dat de groote
magt, die Hertog Kazimir byeen bragt, den
Onroomschen, hier te Lande, te zeer sty-
ven mogt, neigden sterk tot het aanbinden
van den handel met Anjou. De Graaf van
Lalaing, de Heer van Frefin, en Diedrich
Lighthart, hielden te S. Guilain een mondg-
sprek met Antoni van Silli, Graave van Ro-
chepot, en Rochus van Sorbieres, Heer van
Pruneaux, derwaards gezonden door den
Hertoge. Men sprak hier weinig van voor-
waarden. Alleenlyk werdt, met algemeene
woorden, gezeid, dat de Hertog, in de Ne-
derlanden komende, alomme, met genegen-
heid,

Philip III
1578.

De Her-
tog van
Anjou
biedt den
Staaten
zyne
hulp aan.

(v) BOR XII. Boek, bl. 24 [949].

(w) BOR XII. Boek, bl. 24 [950].

FILIPS IIIheid, ontvangen zou worden. Hierop besloot
 1578. hy tot het verzamelen van eenig volk op de
 grenzen van Henegouwen, en begaf zig, eer-
 lang, in persoon herwaards (x).

Gezant- Doch eer dit gebeurde, hadden de alge-
 schap der meene Staaten *Joan van Gend*, *Heer van Ooye*,
 Staaten den Heer van Aldegonde en andere aanzien-
 op den lyke luiden afgezonden naar den Ryksdag te
 Ryksdag Worms (y), om, gelyk ze, reeds in Sprok-
 te kelmaand, op eene vergadering der West-
 Worms. faalsche Kreits, gepoogd hadden, de toe-
 genegenheid der Duitfche Vorften te hun-

Aldegon- waards te winnen. Aldegonde deedt hier,
 des Re- op den zevenden van Bloei maand, eene fier-
 devoe- lyke en wydluftige Redevoering, in de La-
 ring al- tynfche taale, waarin hy, ophaalende, wat
 daar. de Nederlanders, onder Alva, onder Reque-
 fens, en onder Don Jan, geleeden hadden,
 der Vergaderinge voorhieldt „ dat de laafte
 „ nu met geen ander oogmerk vrede aan-
 „ boodt, dan om de Gendfche Bevrediging
 „ te krenken, en wederom in te voeren Pla-
 „ kaaten, die, mogt men 't zeggen, meer
 „ met bloed dan met inkt, gefchreeven wa-
 „ ren. Hy verzogt, wyders, de Stenden
 „ des Ryks, hierop, agt te geeven; alzo de
 „ brand, die Nederland dreigde te vertee-
 „ ren, Duitschland, daarna, niet verfchoo-
 „ nen zou. Alva hadt, zeide hy, reeds op
 „ 't bemagtigen van Munfter, Keulen en den
 „ Rynftroom toegelegd; Requesens gevland
 „ op Embden. De Nederlanden waren, van

„ ouds

(x) TRUANUS *Libr. LXVI. p. 263.*
 (y) *Ber XII. Boek, bl. 24 [192.]*

FILIP VAN MARNIX,
Heer van S. Aldegonde.

De Gheyn pinx.

J. Hondius fecit.

„ ouds , met Duitschland verknogt geweest , FILIPSIII
 „ en nog onlangs hadt Keizer Rudolf ver- 1578.
 „ klaard , dat hy ze hieldt voor een der tref-
 „ lykste leden des Roomfchen Ryks. Hy
 „ vertrouwde dan , dat men zig den nood
 „ der Nederlanden zou aantrekken , en voor-
 „ eerst , Don Jan in den Ryksban doen :
 „ voorts , hem geenen toevoer laten aan-
 „ brengen , en eindelyk , de Duitfche Ko-
 „ lonellen en Hopluiden uit zynen dienst te
 „ rug ontbieden. Ten befluite , beloofde hy ,
 „ van wege de algemeene Staaten , dat 'er ,
 „ op 't fluk der munte , die men , uit hoogen
 „ nood , boven de orde , by 't Ryk bepaald ,
 „ hadt moeten doen fteigeren , en op het loo-
 „ pen en ftroopen der Staatfche Krygskneg-
 „ ten , over welke twee punten , op de Ver-
 „ gadering der Westfaalfche Kreitfe , ge-
 „ klaagd was , zo dra mogelyk nieuwe en
 „ betere fchikkingen gemaakt zouden wor-
 „ den (2).” Doch deeze bezending en aan- Vrugte-
loosheid
deez
bezen-
ding.
 fpraak , waartegen Don Jans gezanten , die
 den Ryksdag , infgelyks , bywoonden , zo veel
 woelden , als zy konden , wrogt niet anders
 uit , dan dat zy de Stenden befluiten deedt,
 hunnen vlyt , op nieuws , aan 't bemiddelen
 der Vrede te befteden. Ook kwam , eerlang ,
 Graaf Otto Henrik van Zwartfenburg weder-
 om herwaards ten deezen einde , op eenen
 tyd , dat de Koning van Frankryk , om te
 toonen dat hy geen deel hadt aan de onder-
 neeming zyns broeders , en de Koningin van
 Engeland ook hunne gezanten by Don Jan
 had-

(2) BOE. XII. Boek, bl. 27 enz. [955 enz.]

FILIPS III hadden, tot bevordering der Vrede. Zwart-
1578. fenburg en de Engelschen drongen toen sterker
 op het sluiten van een Bestand, of ten min-
 sten op het wederzyds verminderen van Krygs-
 volk, terwyl de Vredehandeling duurde. Doch
 de Staaten konden hiertoe niet verstaan, waar-
 op de handel, die slegts gediend hadt, om
 't gebruik der Staatsche benden, die met zo
 zwaare kosten byeen gebragt waren, te be-
 letten of te verdraagen, wederom afgebroken
 werdt (*a*).

De ver-
 volging
 om den
 Gods-
 dienst
 neemt af.

De vervolging om den Godsdienst, die on-
 der Requesens nog sterker in zwang gegaan
 hadt, hieldt byna geheel op, ten tyde van
 Don Jan. Want schoon hy, kort na dat men
 hem tot Landvoogd hadt aangenomen, een
 Plakaat liet uitgaan tegen de Ketteren, waar-
 na, het onthalzen van eenen Kleermaaker te
 Mechelen, die ter preeke was geweest, op
 een vonnis van Schepenen, bekragtigd door
 Don Jan, gevolgd was (*b*); zo verloor de
 Raad der Beroerten, in zo verre, zyn gezag,
 dat 'er, ten deezen tyde, niet dan weinige
 Doopsgezinden, te Antwerpen, ter dood ge-
 bragt werden (*c*). Maar de algemeene en
 sommige byzondere Staaten en Steden sloe-
 gen, scherper dan voorheen, agt op het ge-
 drag der Kerkelyken en sommiger Gezindhe-
 den. De algemeene Staaten verbooden, in
 Grasmaand, by Plakaat aan de Geestelyken,
 iet te leeren, dat naar wederspannigheid
 finaakte, of srydig ware, met het ontzag,
 welk

(*a*) BOR XII. Boek. bl. 44 enz. [978 enz.].

(*b*) BOR X. Boek, bl. 247 [319, 820].

(*c*) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 586.

welk men den Aarrshertoge en den Prinse FILIPS III 1578.
 van Oranje schuldig was. Ook wilden zy, dat elk zig onthieldt van het stooren der gemeene ruste en des Roomfchen Godsdiensts buiten Holland en Zeeland, vorderende, wyders, dat, alle Amptenaars, Wethouders en Geestelyken de Gendfche Vrede, en de vyandschap tegen Don Jan bezweeren zouden (d). Doch de Jezuiten te Antwerpen en een gedeelte der Minderbroederen aldaar maakten zwaarigheid in het doen van deezen eed: waarop zy ter Stad uit geleid werden. Ter zelfder gelegenheid, toogen ook alle de Minderbroeders uit Utrecht. Te Brugge en te Gend werden eenigen van die orde om Sodomie ten vuure gedoemd (e): 't welk veel toebragt om ter laatfter plaatse de vier bedelorden ter Stad uit te bannen. By deezen ongewoonen yver tegen de Geestelykheid, in de Roomfche Nederlanden, kwam, eerlang, een verbod van het zenden der *Annaten*, of eerfte Jaargelden naar Rome, gelyk, door de Prelaaten, by derzelve inwydinge, plag te geschieden: uit al het welke men bespeurde, dat de algemeene Staaten voorhadden, der Geestelykheid, die veelen hielden voor de eerfte oorzaak der beroerten, de wicken te korten.

De Onroomfchen werden, midlerwyl, door zulk een gedrag, zeer geftyfd in de gedachten, dat zy de waarheid op hunne zyde hadden: 't welk, nevens het wederkeeren van een

XXII.
Op-
fchud-
ding te
Amster-
dam:
waaruit

(d) BOR XII. Boek, bl. 24 [950].
 (e) BOR XII. Boek, bl. 27 [953].

FILIP III 1578. een groot getal van uitgeweekenen, het breed gezag des Prinzen, de gunst der Engelsche Koninginne en het naderen des Duitfchen Legers onder Hertoge Joan Kazimir, die de Hervormde Leer beleedt, hun den moed zo geweldig deedt wasfen, dat zy, op verscheiden' Plaatsen, niet flegts in Holland en Zee-land, maar zelfs onder de Roomschegezinde Staaten, tot grove uitspoorigheden voortfloegen. Te Amsterdam, zag men de eerste ongeschiktheid, min door beweeging van 't graauw, dan door 't beleid van veelen der treffykste burgeren. Men mompelde hier, dat Don Jan, onder voorwendiel van, toevoer te brengen naar Deventer en Kampen, eenen aanslag op de Stad in den zin hadt, zonder dat ooit regt gebleeken is, of hier iets aan ware, dan of 't flegts, looslyk, wierdt verispred, om beroerte te verwekken. Doch Aldegonde hadt, op zyne reize naar Worms, den algemeenen Staaten berigt, dat de Spaanschen zig van Amsterdam wilden verzekeren, met schepen, bekomen van den Koning van Zweeden (*f*), welke tyding, wat veranderd, naar de Stad kon overgewaaid zyn. Joan van Mathenes, Adriaan van der Myle en Francois Maalzon, Gemagtigden der Staaten van Holland, waren, al federt eenigen tyd, te Amsterdam, geweest, om, volgens de punten van 't Verdrag, in Sprokkelmaand geflooten, orde te stellen. Zy hadden vier benden burger soldaaten aangenomen, en de oude schuttersyden wederom opgerecht, en vollig

(*f*) *Don X. Boek, bl. 26* [1952.]

tallig gemaakt. Straks daarna, rees 'er ge- **FILIP III**
 schil tusfchen de Onroomsche fchutters en de **1578.**
 Regeering, over de wyze van waaken. De
 fchutters vorderden meer verzekerdheid, dan
 de Regeering zig verpligt hielt toe te ftaan.
 Voorts toonden zig de Onroomschen, in 't
 gemeen, gebelgd, dat men hun eene al te
 afzigtelyke begraafplaats hadt aangewezen,
 daar men overeen gekomen was, dat hun ee-
 ne eerlyke zou worden vergund. 't Morren
 hierover duurde eenigen tyd, zonder dat de
 Regeering toegaf. De Onroomschen dan,
 elkanderen geduuriglyk opftookende, beflui-
 ten, eindelyk, eenen kans te waagen, en
 hunnen partyen den voet te ligten, eer men 't
 hun deedt. Meester Willem Bardes, Zoon
 van den gewezen Schout der Stede, en zeer
 yverig voor de Hervorminge, was, eenigen
 tyd geleeden, wederom in Amsterdam geko-
 men, en daar de voornaamfte voorftander
 der Onroomschen. Deez' fchryft, op den
 vier-entwintigften van Bloeimaand, aan So-
 noi, wiens Luitenant hy voor deezen ge-
 weest was, dat hy zyn volk gereed te houden
 hadt, om, op 't eerfte bevel van de Staaten
 van Holland, of van derzelver Gemagtigden,
 te komen optrekken. Ook ontboodt hy ee-
 nen fchootvryen helm en rondas, tot zyn ge-
 bruik: blyks genoeg, dat hy iet geweldigs
 voorhadt. Sonoi antwoordde, terftond, dat
 zyn last volbragt zou worden. Des anderen
 daags, 't was een Zondag, kwam Thomas
 van Thielt, gewezen Abt van S. Bernards by
 Antwerpen, aan den S. Antonisdyk, buiten de
 vryheid der Stede, voor de Onroomschen,
 pre-

FILIP III
1573.

prediken. Wat hy geleerd hebbe, vindt men nergens gemeld. Zo veel is 'er van, dat de Onroomschen, terstond na de preeke, afspraak maakten, en tyd, wyze en tekenen beraanden, om den ontworpen aanlag ter uitvoeringe te brengen. Zy begeeven zig dan elk naar zyn huis, houdende zig op hunne hoede, met waaken, den gantschen nagt door. 's Morgens, den zesentwintigsten van Bloei- maand, vervoegen zig Bardes, *Maarten Kos- ter*, *Adriaan Kromhout*, *Adriaan Pauw* en *Guillaume du Gardin*, op 't Stadhuis, om, voor 't laatst, te beproeven, wat de Regeer- ring den Onroomschen zou willen toestaan, Etlyke reizen gaan zy over en weder, van 't Stadhuis naar de herberg der Gemagigden van de Staaten, die op den Dam was, en van hier wederom naar 't Stadhuis, tusschen den drang des volks door, dat, van alle kan- ten samengevloeid, met ongeduid, verwagte, hoe 't 'er afscoopen wilde. Kort na den middag, als de markt ontledigd was van huis- luiden en zuivel, komt Gardin op de puye, ligt den hoed, en zet dien terstond weder op. Dit beduidde, dat 'er by de Heeren, met woorden, niets te winnen was. *Simon Hen- rikszoon Jonkhein*, Hopman over een der vier vendelen Burgerfoldaaten, die al van elfuuren af in de wapenen geweest waren, treedt, wat laater, van 't Stadhuis af, staande de armen van elkanderen, en te kennen geevende, dat 'er aan Burgemeesteren geen verzetten viel. Voorts, voegt hy zig by zyn vendel, om de nieuwe Kerk te beschermen. Hierop, lost zeker soldaat een musket, uit de Waa- ge :

ge: op welk teken matroos voor den dag springt, met vliegende vlaggen, roepende: *wie Oranje lief heeft, toone het, en volge my.* Straks stuift de rest der Onroomschen op straat, volk van allerlei soort, arbeider, ambagtsman, koopman, rentenier; doch de ballingen de voorsten. Een deel rent naar 't bushuis, sleept 'er het geschut uit, plant het op den Dam, en vult de toegangen, derwaards, met wolbaalen, die, by geval, aan de Waag lagen. Toen valt men aan 't snyten, met steenen, naar de Vierfchaar, om de nagtwagt, passende aldaar, in tyden van onraad, op het afbranden van zeker haakgeschut, te verdryven. Doch als 'er geen vuur gegeven werdt, stort men ten Stadhuize in, haalt den Schout, en de oude en regeerende Wethouderschap daar af, of uit derzelve wooningen, en brengt ze op de Waag. Van daar worden ze, meest allen, nevens verscheiden' Paapen en alle de Minderbroeders, tusschen twee regels soldaaten door, naar 't Water, in verscheiden' vaartuigen, scheep gebragt: onder 't schreeuwen van 't grauw, *dat men ze naar de galg voeren moest, daar zy menig eenen aan geholpen hadden.* Zy werden, maar pas buiten de Stad, aan den S. Antonis dyk, wederom opgezet. Doch erger lot hadden eenigen gevreesd, met naame de oud Burgemeester, Henrik Dirkszoon, die geene andere rekening gemaakt hadt, dan dat men 't schip, met hen allen, buiten de boom, in den grond geboord zou hebben; waarom hy twee heinden, hem door zyne vrouw nagezonden, aan de dienstmaagd te rug gaf, zegen-

FILIP III 1578. gende, *dat hyze niet noodig zou hebben.* Nu liet hy zig, met eenige anderen, naar Haarlem voeren, daar hem nog boertens lust aankwam, en hy tegen zyne makkers zeide: *een ding hebben wy vergeeten:* en als zy vraagden, *wat?* hernam hy, *de kruywagen*, in Amsterdamsch betekenende het middel, om dien men wil in 't bewind te helpen, en de dingen te flieren, naar zynen zin. Als men hem ook vraagde, wat hem dacht van dit verhangen der hekken van de Regeering? antwoordde hy, met een diergelyk laag spreekwoord, *huimetuit hoedt u voor de weersluit*, waarmede hy zeggen wilde, dat zy, die nu op 't kussen geraakt waren, by verwiseling van tyden, daar wel eens wederom afraaken konden (g). Ondertusfchen, was dit uitluiden der Regenten gebeurd, zonder dat 'er iemand gewond werdt. Maar 't graauw viel, terftond hierna, in 't Minderbroeders Klooster, daar beelden en altaaren gefchonden en verbryzeld werden. Tegen den avond, werden de oorden van belang bezet door de Onroomschen. Vier ligten gaste plaatften zig in 't Toorentje of Burgemeesters Kamer, schimpswyze de Burgemeesters nafpeelende. De vervoerde Regeering werdt, des anderen daags, van eed en dienst ontflaagen, door de drie Schutteryen, ten overftaan der Heeren van Mathenes en van der Myle. Doch de Stad ftondt zonder Overheid, tot op den derden dag. Toen werden 'er, by de meeste ftemmen der rotgezellen, zesendertig agtbaare Schut-

(g) Hoort II. Boek, bl, 63.

Schutters verkooren, die, den agt-entwintig-^{FILIPs III}sten, op 't Stadhuis vergaderd, Willem Bar-^{1578.}des, Maarten Janszoon Koster, Adriaan Reinerszoon Kromhout en *Dirk Janszoon Graaf* tot Burgemeesters stelden. Op gelyke wyze, werden Schepens, Vroedschappen en de overige Regeering gemaakt. De Onderfchout, *Willem Maartenszoon Kalf*, werdt tot Schout verheeven. De Kerken bleeven nog wel eene week geslooten. Toen ging 'er de Wethouderfchap heenen, en liet 'er, door eenige Timmerlui- den, de beelden wegneemen. De Hervormden begonden terstond in de Oude Kerke te prediken, en weinige dagen daarna, ook in de Nieuwe (*h*). De Lutherfchen en Doopsgezinden hielden ook Godsdienstige Byeenkomsten in de Stad, met kennis en verlossing der Wethouderen, die zelfs, schoon tegen den zin van eenigen hunner Geloofsgenooten, den Roomschegezinden toelieten, in 't heimelyk, te vergaderen (*i*).

Op de omkeering van Amsterdam, volgde ^{XXIII.} diegelyke beweging te Haarlem, daar de ^{Verandering binnen Haarlem.} soldaaten 't werk uitvoerden en grooter baldaadigheid bedreeven. Den negen-entwintigsten van Bloei maand, zynde Sakramentsdag, vielen zy, terstond na 't eindigen der misse, met geveld geweer, in de groote Kerke, die gepropt was met menschen. Eenigen, zo burgers als geestelyken, werden gekwetst by deeze gelegenheid: de Priester, *Pieter Balling*, van agteren, doorstooten. De Schout Ruik-
ha-

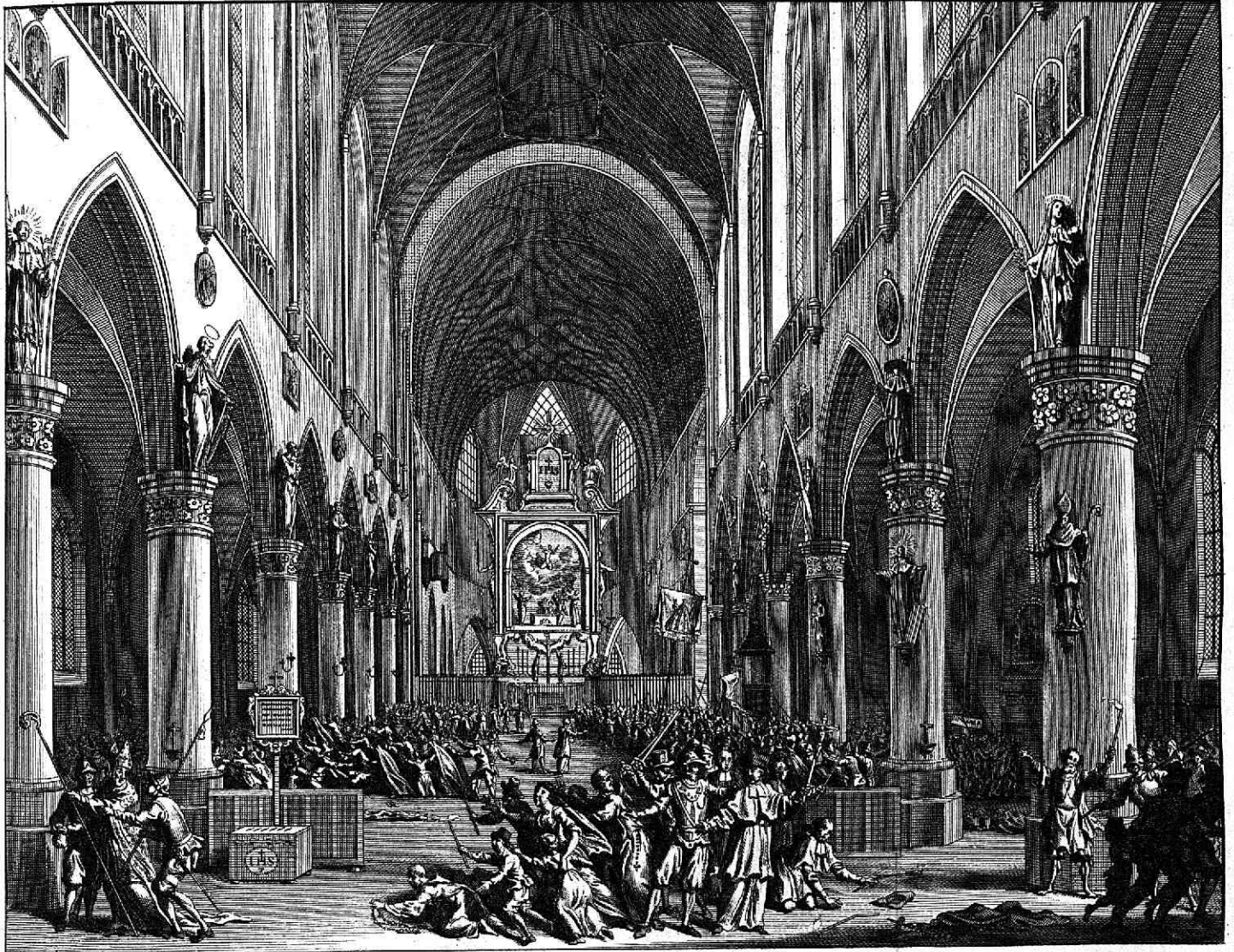
(*h*) HOOFD XIII. Boek, bl. 577 enz. BOEK XII. Boek, bl. 26 [1952].

(*i*) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 601.

FILIPSI 1578. haver en de Burgemeester Kies vertoonden zig eerst in de Kerke, toen alles geplonderd en vernield was, en dedden 't geboefte ligtelyk verschooijen: dat, egter, de markt bezet hieldt, en daarna de Kloosters en Kerken der Minderbroederen en Predikheeren plonderde. Ook werden eenige Begynen-orden van linnen en wollen en eetwaaren beroofd. Dit ongebonden Krygsvolk, drie vendelen sterk, werdt eerlang uit Haarlem naar elders verlegd: de moorder van den Priester Balling, door de Staaten van Holland, met de dood gestraft. De groote Kerk bleef toe, tot in Herfstmaand, wanner de Regeering dezelve openen, en, onaangezien de tegenkating der Roomschegezinden, die beweerden, dat zulks met het Verdrag van voldoening en de Gensche Vrede streedt, door de Hervormden, gebruiken liet (*k*). Om de Stad verder voor beroerte te hoeden, beslooten de Staaten, in Slagtmaand, den Schout last te geeven, om vyftig van de vertrouwdste Burgers in eed en dienst te neemen, en voorts een vendel Knegten, behendiglyk, daar binnen te brengen (*l*). Doch of zulks geschied zy, is my niet gebleeken.

**De Prins verzorgt den Doopsgezinden vryheid van gewee-
ten.** Dus woelden de Hervormden, niet slegts tegen de Roomschegezinden, maar, daar zy de magt in handen hadden, ook somtyds tegen andere Gezindheden. Te Middelburg, hadt men, reeds in de Lente des voorleeden jaars, gepoogd, de Doopsgezinden, die zwaar-
rig-

(*k*) Hoofst XIII. Boek, bl. 579. AMZINGE Haarl. bl. 402.
(*l*) Resol. Holl. 31 November 1578. II. 33.

De groote Kerk, te Haarlem, overveldigd, door de Soldaaten, in 't jaar 1578.

righeid maakten, in het doen van den burger-eed, om dat zy de eeden in 't gemeen voor ongeoorloofd hielden, van 't burgerregt te verfteeken, of, ten minften, niet plegtiglyk, tot burgers, aan te neemen. Doch de Prins hadt zig, hiertegen, zo ernstelyk gekant, dat deeze ophief, voor dien tyd, fteeken bleef. Hy beweerde „ dat hun *ja*, voor „ eenen eed, te ftrekken hadt, en dat zy, „ op dit ftuk, niet verder behoorden gedrongen te worden, ten ware, men wilde „ billyken, dat de Papisten de Hervormden „ drongen tot het belyden van eenen Godsdienst, die met derzelver geweeten ftreedt „ (*m*).” Doch na dat de Prins naar Brabant vertrokken was, werdt de toeleg hervat. De Wethouderfchap vergde hui zelfs, gewapend ter wagt te trekken, of geboodt hun, anderszins, hunne winkels te fluiten. Zy vertoonden hiertegen, dat zy overböödig waren, alle fchattingen te betaalen, en zelfs waakers in hunne plaatfen te ftellen. Doch 't mögt niet baaten. Men fcheen hun de Stad te bang te willen maaken. Zy keerden zig dan wederom tot den Prinfe, die den Wethouderen van Middelburg, op den zes-entwintigften van Hooimaand, wel ernstelyk aanschrceef en belaste, de Doopsgezinden, om 't weigeren van den eed en van 't wapenvoeren, niet meer moeilyk te vallen (*n*). Zyne Doorlugtigheid hadt byzondere liefde voor deeze gezindheid, alzo eenige leden derzelve hem; reeds

(*m*) HOOFD XII. Boek, bl. 521.

(*n*) BOR XII Boek, bl 56 [953]. HOOFD XIII. Boek, bl. 585.
BRANDT Reform. I. Deel, bl. 586, 609.

Filips III
1578. reeds in 't jaar 1572, eene goede somme gelds, naar hunne gelegenheid en die des tyds, tot vordering der gemeene zaake, verstrekt hadden (o).

De Hervorming drijgt door in de Roomfche Nederlanden. Terwyl dit in Holland en in Zeeland voorviel, begonden de Hervormden, in de Roomfche Nederlanden, zig, inſgelyks, langs hoe meer vryheid aan te maatigen. Te Antwerpen en te Gend, vingen ze, in de Lente deezes jaars, wederom aan, genoegzaam in 't openbaar, te prediken en 't Avondmaal te houden. Ook befloot men hier, vrye Godsdienſtoefening te verzoeken: welk Beſluit zynde goedgekeurd, in eene in- en uitheemfche Sinode der Nederduitſche, Hoogduitſche en Waſſche Hervormde Kerken, te Dordrecht, den tweeden van Zomermaand, aangevallen (p); leverden de Hervormden in 't gemeen den Aartshertoge en den Raad van Staate, op den twee-entwintigſten, een ſmeekſchrift over, waarby zy, aangewezen hebbende „ hoe veel zy, om den Godsdienſt,

Verzoekſchrift der Hervormden om vrye Godsdienſtoefening.

„ geleeden hadden, en te gelyk, dat de Spanjaards, met al hun vervolgen, alleenlyk den „ aanwas van 't getal hunner Geloofsgenooten hadden te wege gebragt; op 't ernſtigſt, verzogten, om vrye Godsdienſtoefening, tot op eene algemeene of ten minſten eene Nederlandfche Kerkelyke Vergadering. De Gendfche Vrede, die dit niet ſcheen te gehengen, was reeds, door de „ Spanjaarden, verbroken, en behoefde, „ derhalve, door de Staaten niet gehou-

„ den

(o) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 525.
(p) Zie BON XII. Boek, bl. 47 [981].

„ den te worden. De Heidensche Keizers FILIPSIIE
 „ hadden de Christenen: de Christensche 1578.
 „ Keizers de verschillende gezindheden ge-
 „ duld. Verscheiden' Vorsten vergenoegden
 „ zig met het uiterlyke, zonder over 't ge-
 „ moed te willen heerschen. De Paus zelf
 „ verdroeg de Jooden: waarom zou men hen
 „ ook niet dulden, die, van hunne zyde, de
 „ Roomschegezinden ongestoord laten, en
 „ hier voor borg van eenige treflyke uit-
 „ heemsche Vorsten of andere verzekering-
 „ gen geeven wilden (q).” Na eenige dagen
 „ toevens, leverden zy een tweede Verzoek-
 „ schrift in, waarby zy duidelyke beloften deden
 „ van den borgtogt eeniger uitheemsche
 „ Vorsten, mids de Roomschegezinden, van
 „ hunne zyde, diergelyken borgtogt leverden.
 „ Voorts sloegen zy voor „ eenige Personen,
 „ uit de Wethouders of uit de agtbaarste Bur-
 „ gers van beiderlei geloove, te laten kie-
 „ zen, om agt te geeven, op het onderhou-
 „ den der orde, die men stont te beraamen:
 „ ook een diergelyk getal van burgeren te
 „ verbinden, om, voor hunne geloofsge-
 „ nooten, te verantwoorden, en eindelyk,
 „ eene plechtige verklaaring en verbindtenis
 „ der Onroomschen, om niets aan te van-
 „ gen, tegen den Godsdienst, personen of
 „ goederen der Roomschegezinden: tot het
 „ naarkomen van welke verklaaring, zig ook
 „ eenigen hunner aanzienlykste geloofsge-
 „ nooten verbinden zouden (r).”

De

(q) *BOR XII. Boek, bl. 37* [663].(r) *BOR XII. Boek, bl. 40* [971].

FILIPs III
1578. De Aartshertog en de Raad van Staate,
deezze sineekschriften ontvangen hebbende,

XXIV.
Reli-
gie. of
Geloofs-
vrede,
door den
Aarts-
hertoge
en den
Raad van
Staate
ontwor-
pen.

maakten een ontwerp eener *Religie - of Ge-
loofs-Vrede*, waarin zy meenden, dat alle de
Landfchappen genoegten zouden behooren te
neemen. 't Bestondt uit dertig leden, wel-
ker voornaamften op deezen zin uitliepen :

„ Dat alle wederzydfche beledigingen, na
„ de Gendfche Revrediging voorgevallen,
„ zouden gehouden worden, als niet gefchied,
„ en dat elk, voortaan, zyn gevoelen vrye-
„ lyk zou mogen beleeven. Dat de Room-
„ fche Godsdienst, in Holland en in Zeeland,
„ wederom hersteld zou worden, mids zy,
„ die 't begeerden, in de groote Steden en
„ Dorpen, niet minder dan honderd Huisge-
„ zinnen fterk waren, in de kleinen, 't groot-
„ fte getal uitmaakten. Dat den Onroom-
„ fchen, op gelyken voet, vryheid van Gods-
„ dienftoefening gegund zou worden, door
„ gantsch Nederland. Dat de Wethouders
„ hiertoe, aan de eene en de andere gezind-
„ heid, bekwaame Plaatsen zouden aanwy-
„ zen, binnen welken, de Godsdienftoefe-
„ ningen zouden moeten gefchieden. Daar
„ flegts één Godsdienst gedoogd werdt, zou
„ men, nogtans, geen onderzoek doen op
„ iemants geloof. Die in eens anders Ker-
„ ke kwam, zou geenen aanftoot mogen gee-
„ ven, en zig naar de gewoonte aldaar moe-
„ ten fchikken. De Onroomschen, buiten
„ Holland en Zeeland, zouden de Zondagen,
„ Kersdag, de Aposteldagen, die van Ma-
„ nias Boodfchap, Hemelvaart en Lichtmis,
„ nevens die van 't Sakrament, met het flui-

„ ten

” ten van winkels en 't nalaaten van hand-
 ” werk en koopmanfchap, vieren moeten.
 ” In 't begeeven van ampten, zou men niet
 ” op de geloofsgezindheid; maar alleen op
 ” de bekwaamheid der Perfoonen hebben agt
 ” te geeven. Eindelyk, zou 'er, in elke
 ” Stad, nevens de Wethouders, jaarlyks, vier
 ” Perfoonen van eere en aanzien gekooren
 ” worden, om onderzoek te doen op alle
 ” overtredingen deezer Geloofsvrede, op
 ” welker berigt, mids het ten minsten door
 ” drie hunner ondertekend ware, de Magi-
 ” ftraat onverwyld regt zou moeten doen
 ” (s).”

FILIPSIIE
 1578.

't Ontwerp der Geloofsvrede, den Ge-
 magtigden der byzondere Staaten overhan-
 digd en in elk gewest bekend geworden zyn-
 de, fmaakte noch Roomfchen noch On-
 roomfchen. In Henegouwen, daar men wei-
 nige Onroomfchen, en thans veele gevlugt-
 te Geestelyken hadt, werdt de Geloofsvrede
 verfoeid, als een proefftuk van godloosheid
 (t). Te Antwerpen, drong men, daarente-
 gen, op het vastitellen eener Geloofsvrede.
 Ook hielden hier de Onroomfchen zo lang
 en ernstig aan, dat hun, in Oogstmaand,
 eenige plaatfen tot de oefening van hunnen
 Godsdienst werden afgeftaan (u). De Staaten
 van Utrecht verwierpen de Geloofsvrede,
 op 't aanftaan van 't Lid der Geestelykheid,
 hoewel eenige Edelen voor 't aannemen ge-
 stemd hadden, mids men eenige Leeraars
 van

Hene-
 gouwen
 verwerpt
 de Ge-
 loofsvre-
 de.

Antwer-
 pen aan-
 vaardtze.

De Staa-
 ten van
 Utrecht
 wyzenze
 van de
 hand.

(s) METEREN VIII. Boek, f. 141.

(t) BOR XII. Boek, bl. 55 [991].

(u) BOR XII. Boek, bl. 49 [973], 54 [990].

FILIPSI van de Augsburgsche belydenis zage te be-
 1578. komen, van welken de Roomfchen, meen-

De Groninger Ommelanden en Leeuwaarden. neemen ze aan. De Hervorming wordt, in Gelderland, met geweld, ingevoerd.

den zy, minder onveiligheid, de Hervormden merkelyke afbreuk te wagen hadden (y). De Groninger Ommelanden omhelsden de Geloofsvrede: ook de Stad Leeuwaarden, alwaar de Jakobynen Kerk den Hervormden geopend werdt (w). De Staaten van Gelderland hadden, in den aanvang deezes jaars, Graaf Jan van Nassau tot hunnen Stadhouder verzogt en aangenomen (x): die, yverende voor de Hervormde Leere, de bezettingen van Predikanten voorzien hadt, tot welker gehoor, ook de Ingezetenen werden toegelaten. Voorts drong hy de Staaten fterk, tot het aanneemen der Geloofsvrede, die egter plat afgeweezen werdt; fchoon men verklaarde, by de Vereeniging met de andere Landfchappen, te willen volharden. De Hervormden toen, met zagtheid niets ziende te verwerven, bedienden zig van geweld, en namen, met hulp der foldaaten, verſcheiden Kerken in, te Gelder, te Wagtenonk, te Venlo, alwaar zelfs ook het Raadhuis overmeesterd werdt, en op verſcheiden andere plaatfen. De gemagtigden der Ridderſchap en eeniger Steden vielen klagtig over deezen moedwil aan de algemeene Staaten, en ook over 't afzetten van Kanſelier en Raaden 's Hofſ te Arnheim, niet zonder, van ter zyde, eenen ſtreek te geeven aan Graave Jan, als zag hy al deeze wanorde, willens, door

de

(y) BOR XII. Boek, bl. 54 [991].

(w) BOR XII. Boek, bl. 58 [996].

(x) REYN II. Boek, bl. 17.

de vingeren. Hierop kreeg hy last, om orde te stellen, tot de meeste rust des Lands. Doch hy hadt het reeds van zelve kwaad genoeg met de zynen, wien hy nog te laauw scheen, en die, in plaats van zig in te binden, te Arnhem, te Nieuwmeegen, en in de meeste andere Plaatsen des Landfchaps, eenige Kerken in-

FILIPSIIE
1578.

Te Goes in Zeeland, was, tot hiertoe, volgens den inhoud der voldoening, geen Godsdienst openlyk geoeffend, dan de Roomsche. De Hervormden dan, ziende hoe 't elders toeging, verftouten zig, ook hier, op den agtentwintigften van Herfstmaand, aan de Wethouderfchap te verzoeken, om in 't Zusterhuis te mogen prediken. Men vergunt hun de Kerk, in 't Gasthuis. Vier hunner, die gewapend binnen geftaan hadden, met den Predikant aan 't hoofd, morden, in 't uitgaan, *daar mogten de Paapen preeken*, drie gende de Kerk van 't Zusterhuis of die der Kruisbroederen te zullen inneemen, ten ware men hun eene van beide toefstondt. Men befluit tot het laafte, en zy gelaaten zig, te vrede te zyn. De Wethouders egter, verneemende dat 'er nog iets fmeulde, ontbieden den Predikant en nog eenigen boven, die 't gansche Klooster der Kruisbroederen, vierhonderd guldens 's jaars tot onderhoud van eenen Predikant, en nog eenige punten vorderden, onder welken ook was, dat de Roomschen hunne plegtigheden alleenlyk binnen de kerk zouden hebben te oefenen.

On-

(y) FOR XII, *Boek*, bl. 57 [195]. REVD. II, *Boek*, bl. 17, 18.

FILIPSI III 1578. Onder dit handelen, komt de roep op het Raadhuis, dat de groote Kerk gestormd werd. Men begeeft zig derwaards, en poogt het geweld te sluiten. Vergeefs. Eenige dagen daarna, komen de Predikanten van Vlissingen en Veere, verzeld van eenige Hoplieden, die zy hunnen Kerkenraad noemden, te Goes, verzoekende de Groote Kerk, voor hunne Geloofsgenooten, die, zeiden ze, *regt op dezelve hadden, vermits Gods woord zuiverlyk onder hen verkondigd werdt; waarom men zig zelve in 't bezit der Kerke stellen zou, zo zy niet verzoeken niet te verkrygen was.* De Wethouderfchap antwoordde „dat het verbreken „der voldoening niet in haare magt stond; „doch hieldt men zig 't gebruik der Kerke „geoorloofd; zy zou het aanzien.” De Vlissinger Predikant hernam, hierop, dat de Heeren met het toestaan van de Kerke der Kruisbroederen 't Verdrag van voldoening reeds te buiten gegaan waren. Voorts nam dit gezelschap, het antwoord der Heeren opvattende als eene toestemming van hun verzoek, gang van 't Stadhuis naar de groote Kerk, daar, nog dien zelfden voormiddag, gepredikt werdt (z).

XXV. Op deeze wyze, hieldt men de voldoeningen, die aan verscheiden' Hollandfche en Zeeuwfche Steden verleend waren. Op deeze wyze, werdt ook de hervorming, in eenige gewesten, ingevoerd. Doch nergens was de baldadigheid hooger gesteegeen, dan te Gend. *Petrus Dathenus*, weler een Mon.

Monnik te Poperingen, die, reeds in 't Filips III jaar 1566, in Zeeland, gepredikt hadt (a); 1578. doch, sedert, Leeraar der Hervormden te Gend geworden, en met den titel van Raadsheer van Hertoge Joan Kazimir voorzien was, voer, ten deeze tyde, hevig uit van den predikstoel, tegen 't heilloos punt der Gendfche Bevrediging, gelykhy sprak, waarby den Roomschen vryheid van Godsdienst werdt toegestaan. Hy noemde den Prins zelv', om het voorstaan van dit punt, *eenen, die om God noch Godsdienst gaf* (b). Hy kreeg veel volks aan zyne koorde, met naame zulken, die, over het vangen van Aarfchot en anderen, noch voor hunne veiligheid bekommerd waren. Imbize, den voornaamsten Imbize en de zynen verjaagen de Geestelykheid uit Gend, en veranderen den Godsdienst geweldiglyk, in verscheiden Plaatsen van Vlaanderen. Hooft der Wethouderen, gekooren zynde, meende men, dat het tyd was, om zig, door 't omkeeren van den Godsdienst, van 's volks gunst en van eigen veiligheid te verzekeren. Men verjaagt de Geestelyken, men slaat de Kerkelyke goederen aan, en men verzekert zig, door Krygsvolk, van Ypere, gelyk men, te vooren, van Brugge gedaan hadt. Te Ypere, werden de wooningen des Bischops en eeniger Kanonniken geplonderd. Ook ving men 'er verscheiden' Persoonen. In de Steden Dendermonde, Oudenaarden, Aalst en anderen, speelden deeze luiden het zelfde spel, maatigende zig, voorts, het Regt der vier Leden van Vlaanderen aan, onder voorwend-

(a) Sentent. van Alva, bl. 66.

(b) REYD II. Boek, bl. 13.

FILIPSIH
1578.

wendfel, dat het aan de gemeente vervallen was. Ook hielden zy de gemeene middelen in, die tot 's Lands algemeene fchatkist behoorden, verkogten de geestelyke goederen en geplonderde Kerkfieraaden, en besteedden 't geld, tot het aanwerpen van Krygsvolk en 't versterken van Gend. De Steden Antwerpen en Brussel, ende Heer van Aldegonde, van wege den Aertshertoge, den Prins, den Raad van Staate en de algemeene Staaten, kwamen hen, te vergeefs, vermaanen tot rust. Zy voeren voort, stommelden, alomme in Vlaanderen, de beelden ter Kerken uit, en sleepten den roof naar Gend (c).

Oorsprong van de partyfchap der *Malcontenten* of *Misnoegden*.

De Staaten der Walsche Gewesten, die, by 't bewilligen in de Gendfche Bevrediging, bedongen hadden, dat zy zeven steunnen in de algemeene Staaten zouden inbrengen, te weten voor Artois en Henegouwen ieder ééne, voor Rysfel, Douai en Orchies, ééne te famen, en voor Doornik, het Doornikfche, Valenchyn en Mechelen ook ieder ééne; nu bespeurende, dat de Gendfche Vredenergens minder gehouden werdt, dan te Gend, daar zy gemaakt was, sloegen de handen in een, en hielden; insgelyks, de gemeene middelen in (d). De Vrouw van Steegers, Weduwe des Heeren van Glayon, verboodt, daarna, den Hervormden het prediken in haare Heerlykheid: 't welk den Gentenaaren vuur deedt vatten, die haar Huis overviel en haar gevangen naar Gend sleepten (e).

Toen

(c) METEREN VIII. Boek, f. 142 vers.
(d) METEREN VIII. Boek, f. 142 vers.
(e) BOEK XII. Boek, bl. 60 [999].

Toen grypen de Walfche regementen van Egmond, Capres, Bours, Heeze en Montigni, die, te vooren, by gebrek van betaaling, reeds, op 't punt van te muiten, gestaan hadden, de wapenen op, rukken ten platten lande van Gend in, en loopen het deerlyk af. Men gaf den Walfchen Staaten, en hunnen benden, die onder 't opperbevel stonden van *Emmanuel van Lalaing, Heere van Montigni*, al ras, den naam van *Malcontenten* of Misnoegden, dien zy ook aan zig lieten leunen. Fel was de binnenlandfche kryg, die uit deezen tweefpalt ontftondt. De misnoegden, meest door aandryven van Montigni, plonderden verscheiden' ryke Vlaamfche Dorpen, en versterkten zig, te Meenen. De Gentenaars hielden zig doorgaans op, met het berooven van Kloosters en Kerken. Somtyds raakten partyen handgemeen, wanneer de Gentenaars, gemeenlyk, te kort fchooten. De Aartshertog en de algemeene Staaten dedden hun best, om deezen brand te blusfchen. Doch hunne poogingen waren vrugteloos. Elk bleef staan, op het uiterfte van zynen eisch. De Walfche Staaten vorderden, dat men den Roomschen Godsdienst herstelde, Kerken en Kloosters opbouwde en versierde, als te vooren, en de gevangen Heeren los liet. De Gentenaars eischten, daarentegen, dat men hun Montigni ter straffe overleverde, en den Hervormden Godsdienst, alomme, in Nederland, oefenen liet, in welk geval, zy den Roomschen ook vrye oefening zouden toestaan. Doch de gevangen wilden ze vast hou-

Twee-
dragt tus-
fchen
hen en
de Gen-
tenaars.

PHILIPS III 1578. houden, tot dat de vrees voor uitheemsch geweld over zou zyn (f).

Op-
schud-
ding te
Brusfel.

Terwyl dit te Gend voorviel, ontstondt 'er, te Brusfel; ook merkelyke beweging, ter oorzaake van den Godsdienst. De Heer van Champagnei, dien 't wee deedt, dat de Onroomschen zo veel veld wonnen in de Roomsche gewesten, zegt, in Oogstmaand, de Hollandfche Knegten onder Denys van den Tempel, en die van Boslu ter Stad uit te krygen, uit vreeze dat men, ook in Brusfel, gelyk elders, met hulp derzelven, den Roomschen Godsdienst zou willen hinderen. De Prins wist egter deezen toeleg, ten Hove, behendiglyk om te sfooten. Doch Champagnei bragt te wege, dat 'er, op den naam van de Geestelykheid, Adel, Wethouderschap en Gemeente, een smeekfchrift aan den Aartshertoge opgesteld werdt, waarby men verzogt, dat de Onroomsche Godsdienst buiten Brusfel blyven mogt. Men draagt dit smeekfchrift, onder eenen grooten toeloop van volk, naar 't Raadhuis, en vergt der Wethouderschap, dat ze eenigen uit haar magtige, om het naar Antwerpen te brengen. Zy, verzet over zulk een' voorflag, eischt tyd en beraad. De vertooners vallen aan 't dreigen, zeggende, *te wecten wat hun te doen stontt*. Zy en de Wet, ten Stadhuize afgetreeden, vinden 't volk te hoop gelooopen, welk, ziende zyne Heeren ontfeld, vraagt, *wat 'er hapert?* Men toont hun 't verzoekschrift. 't Wordt gelezen, en, met tamelijke

(f) METEREN VIII. Boek, s. 142. vers. 148; vers.

Iyke aandagt, aangehoord. Onder andere FILIPSIII
1578. redenen, waarmede het bekleed was, behelsde het deezc, *dat men, binnen Brusfel, den stoel der Landshceeren, geenen Godsdienst, strydig met den hunnen, behoorde te dulden, zo min als zulks, te Parys, geleeden werdt.* Op dit woord van Parys, steeken sommigen de ooren op; die, den zin misvattende of willens verdraaijende, elkanderen vraagen, *Hoe? Parys? hier den lasterlyken en vervloekten moord van Parys na te speelen? dat 's de meening niet.* Met loopen zy naar huis, om geweer. De soldaaten mengen 'er zig onder. Men roept, als uit eenen mond: *Zou hier de burger den burger, uit geloofshaat, den hals afsnyden? zou men Brusfel, gelyk Parys, tot een bloedbad maaken? nooit, nooit, verstonen wy 't dus. Wy willen ons schikken, naar 't gene, by zyne Hoogheid, den Raad van Staate, en de algemeene Staaten, beraamd zal worden.* En niemant zo koen, die hier tegen kikken, of hen uit den dut helpen durfde. De Wethouders, toen moed grypende, doen de inleveraars van 't smeekschrift opzoeken, en in hegtenis nemen. Champagnei, als deel hebbende aan 't bedryf der Heeren, die te Gend zaten, werdt derwaards gezonden. Eenigen ontvlooden 't. Anderen werden, om hunne jongkheid, verschoond, en kort hierna geslaakt (g); waarmede de beroerte volkomenlyk gestild was.

Onder zo veele en geweldige beweegingen, werdt de handel met den Hertoge van Anjou De Hertog van Anjou komt te

FILIPS III Anjou vast voortgezet. Wy hebben te voo-
1578. ren gezien, dat hy volk hadt beginnen te ver-
 zamenen, op de grenzen van Henegouwen.
Bergen Hier kreeg hy, eerlang, agtduizend Knegten
in Hene- en duizend Edelluiden, die op eigen kosten te
gouwen paarde gefteegen waren, byeen. Doch Dou
aan. Jan zondt derwaards Oſtavier Gonzaga, met
 eenig voet- en paardvolk, die vierhonderd
 Franschen, in 't Dorp Barhaimont, overvielen
 en verfloegen. Eenigen bergden zig egter op
 't Slot, daar zy veilig waren, alzo de Spaan-
 schen geen grof geschut hadden (*h*). De Her-
 tog, sedert, eenige verdediging zynor ondernee-
 ming, in openbaaren druk, hebbende laten
 uitgaan, waarin hy verklaarde, door de Ne-
 derlandsche Heeren, verzogt te zyn, om Ne-
 derland, certyds een leen van Frankryk, te
 beschermen tegen de Spaansche dwinglandy,
 begaf zig, terstond hierop herwaards, en
 kwam, den twaalfden van Hooimaand, te Ber-
 gen in Henegouwen, aan, van waar hy eenige
 Heeren naar Antwerpen afzondt, om de
 voorwaarden te helpen beraamen, op welken
 hy de bescherming der Landen op zig neemen
 zou. Terwyl hy hier vertoefde, gelukte het
 den Franschen, het Slot te Havre te be-
 magtigen (*i*).

XXVI. 't Leger der algemeene Staaten, waarover
Staat van onlangs *François de la Noue* tot Legermaars-
't Spaan- schalk en tot Veldheer de Graaf van Bosfu
sche en aangesteld waren, was nog niet boven agt-
Staatsche duizend Knegten en tweeduizend Ruiters
Leger. sterk,

(*h*) HOOFD XIII. Boek, bl. 575.

(*i*) MISTEKEN VIII. Boek, f. 139.

FRANCOIS DE LA NOUE,
Vald-overste der
Nederlandsche Staten.

kerk, en hadt zig, hierom, begraven by FILIPS III
 Mechelen, tusſchen Rimenant en den De- 1578.
 mer. Don Jan, die omtrent twaalfduizend
 Knechten en vierduizend Paarden byeen hadt,
 beſloot dit Leger aan te vallen, eer het met
 de Hoogduitſche benden, die, onder Hertog-
 ge Joan Kazimir, onder weg waren, ver-
 eenigen kon. Farneze hadt dit egter ontraa-
 den, doch was overſtemd (k). Don Jan zet
 dan, den eenendertigſten van Hooimaand,
 te Aarſchot, over den Demer, overvalt en
 verjaagt eene hinderlaag, toegeſteld door
 Boſſu, die zig, egter, binnen zyn voordeel
 hielt. Don Jan zocht hem te tergen tot den
 ſtryd; doch hy bleef onbeweeglyk. Ein- Gevegt
 deilyk, laat Don Jan *Alonſo Martines de Le-* by Rime-
va, met eene bende Spaanſche Keurlingen, nant.
 eenen aanval doen op het Regiment Schot-
 ten van den Kolonel *John Norrits*, en houdt
 'er, een groot deel van den dag, ſchutzge-
 vaarte mede. Andere benden van wederzy-
 de mengden zig ook in den ſtryd. Doch het
 kwam tot geen hoofdtreffen. Van wederzy-
 de waren 'er eenige honderden geſneuveld,
 zo men eenigszins aan kan op de berigten,
 die men, by beiderlei ſchryvers, vindt. Don
 Jan dan, ziende hier niets uit te regten, keer-
 de te rug, om zig wederom by Namen neder
 te ſtaan (l). Aarſchot, welk hy bezet gela-
 ten hadt, werdt, op den zevenden van Oogst-
 maand ingenomen, door de Staatſchen, doch
 wederom verlaaten, na dat zy 't geplönderd
 had-

(k) STRADA Dec. I. Libr. X. p. 560.

(l) STRADA Dec. I. Libr. X. p. 562 & ſeqq. BOEK XII. Boek,
 §1. 51 [987], 59 [997].

FILIPS III
1578. hadden, waarna het, andermaal, door de Spaanschen, overvallen, en, na 't moorden der weerlooze Ingezetenen, op nieuws, geruimd werdt (*m*).

Ontwerp van eene landing in Spanje, en tot aantasting der Zilvervloote. Ten deezen tyde, werdt 'er, om den Spanjaarden, ook ter zee, afbreuk te doen, by de algemeene Staaten, overwoogen een voorflag van eene landing op de zee-kusten van Spanje, of het aantasten en bemagtigen der Spaansche Zilvervloote. Willem van Blois van Treslong, Admiraal van Zeeland, was de voornaame aandryver van dit werk. Hy hadt zig sterk gemaakt, eenige Steden en byzondere Perfoonen te zullen beweegen, tot het opregten eener maatschappye, die agtentwintig schepen in zee brengen zou, het minste van tagtig lasten, en elk voorzien met tagtig bootsgezellen, en twaalf yzeren gootelingen, schietende niet minder dan agt of tien ponden yzers: ook met oorlogs- en mondbehoefden, voor zes maanden, alles buiten kosten der Staaten; mids deezen daarby voegden zes wel gestoffeerde Jagten, met twaalf- of vyftienhonderd Neêrlandsche soldaaten bemand, en dat zy 't opperbevel der Vloote gaven aan den Graave van Hohenlo, of een ander opperhoofd van gelyk aanzien. Doch de buit zou ten voordeele der reederen komen, mids de Krygsluiden 't regt der matroozen trokken, en de Overheid en Amptenaars ook, naar gebruik en behooren, erkend werden. De Prins hadt dit ontwerp den algemeenen Staaten voorgelegd, en, by derzelve goed-

viii

(*m*) Bon. XII. Boek, bl. 52 [988].

vinden, Treslong reeds voorzien van eenen lastbrief, om tekening en inlaag te bevorderen. Doch de aanwasfende inwendige oneenigheden deden deezen glimpigen toeleg in rook verdwynen (n).

De onderhandeling met den Hertogé van Anjou hadt der Koninginne van Engeland, reeds eenen geruimen tyd, in 't oog gefteken, en veroorzaakt, meent men, dat zy den Hertoge Joan Kazimir, die uit haar betaald werdt, last gegeven hadt, om tweeduizend ruiters en tweeduizend knegten meer te werven, dan zyne bestelling inhieldt; op dat zy, in allen gevalle, magt genoeg in Nederland hebben zou, om meester van 't spel te blyven (o), als 'er iet mogt te deelen vallen. Ook deedt zy den Koning van Frankryk aanzeggen, dat zy zig verplicht zou agten, Filips byftand te bieden, zo de Franfchen zig dagten meester te maaken van de Nederlanden. Doch de Koning antwoordde, „ dat hy reden hadt om van haar te denken, 't geene zy hem durfde toefchryven, „ en dat Anjous bedryf hem niet aanging. „ Ook fcheen de Koningin dit, hierna, te gelooven, en, dat de Koning zynen Broeder begaan liet, op dat hy ten Hove meer rust hebben zou: waarop zy befloot, de onderneeming des Hertogs te begunstigen. Doch eer zy dus ver veranderde, hadt zy, door haare Gezanten in Nederland, den handel met Anjou zoeken om te flooten, dreigende haar geld

PHILIPS III
1578.

Onge-
noegen
der Ko-
ninginne
van Eng-
eland,
over den
handel
met An-
jou.

{n} BOEK XI. Boek, bl. 56 [1993.]

{o} BOEK II. Boek, bl. 17.

FILIP III te zullen inhouden, ja zig tegen de Staaten
 1578. te zullen aankanten, zo zy zig met de Fran-
 schen verbonden. De Staaten antwoordden,
 dat Anjou geschaapen stontt eene andere
 party te kiezen, zo zy niet spoedig met hem
 slooten. De Engelschen begeerden, hierop,
 dat men, vooraf, nog ten minsten eens, na-
 der antwoord van de Koninginne afwagtte,
 welk, binnen agt of tien dagen, hier zyn
 kon. Doch de Walsche Staaten, bedugt dat
 de aankomst van Hertoge Kazimir de On-
 roomschen te zeer styven, en tot verder ag-
 terdeel van den Roomschen Godsdienst strek-
 ken mogt, bonden den handel met Anjous
 Gemagtigden, die ook dagelyks om afvaar-
 diging aanhielden, zo ernstig aan (p), dat
 men, met deezen, op den dertienden van
 Oogstmaand, een verdrag sloot, welk, op den
 twintigsten, te Bergen in Henegouwen, door
 den Hertoge, bekragtigd werdt, en op deezen
 zin uitkwam: „ Dat de Hertog zou uitgeroe-
 pen worden, voor *Beschermmer der Neder-
 landsche Vryheid*. Dat hy den Staaten, op
 zyne kosten, bystaan zou, met tienduizend
 knegten entweeduizend paarden, drie maan-
 den lang, en zo de kryg dan nog niet geëin-
 digd ware, alleenlyk met drieduizend Kneg-
 ten en vyfhonderd Ruiters. Dat men zig zou
 tragten te verbinden met andere Mogend-
 heden, vooral met den Koning van Navar-
 re, de Koningin van Engeland en den Her-
 tog Joan Kazimir. De Staaten zouden den
 Hertoge van Anjou, die geen' oorlog om

Voor-
 waarden,
 op wel-
 ken de
 Hertog
 van An-
 jou tot
 Be-
 schermer
 der Ne-
 derland-
 sche Vry-
 heid aan-
 genomen
 wordt.

(p) Bor. XII. Boek, bl. 42 [974]. METELEN VIII. Boek, ^{ge-}
 bl. 138 vers.

„ geloofszaaken, noch tegen Engeland, mogt FILIPS III
 „ aanneemen, bytaan, zo hy besprongen 1578.
 „ werdt, uitgenomen tegen 't Keizerryk, En-
 „ geland, Schotland en hunne verdere bond-
 „ genooten. De Hertog, in 't Leger zynde,
 „ zou 't opperst gezag in Krygszaaken hebben,
 „ gezamenlyk met de Staaten, wier plaats
 „ bekleed zou worden, door hunnen Veld-
 „ heer, thans den Graave van Bosfu, die,
 „ by afwezen zyner Hoogheid, zou gebie-
 „ den. 't Bestier der Landszaaken zou bly-
 „ ven by de Staaten, den Aartshertog Mat-
 „ thias, en den Raad van Staate. Zyne Hoog-
 „ heid zou geene verbindtenissen mogen aan-
 „ gaan, buiten kennis en bewilliging der
 „ Staaten; die zig ook niet, ten zynen na-
 „ dede, zouden mogen verbinden. Zo men
 „ geraaden vondt, van Landsheer te wisle-
 „ len, zou men zynen Persoon, voor alle
 „ anderen, daar toe beroepen. Tot zyne
 „ verzekering, zouden hem Quesnoi, Lan-
 „ drechies en Bavais ingeruimd worden, en
 „ zo hy Philippeville, Binch of Marienburg
 „ bemagtigde, nog eene deezer steden, ter
 „ zyner keure, in de plaatse van Bavais. Ook
 „ zou hem eigen blyven alles wat hy over de
 „ Maaze veroverde, uitgenomen 't gene,
 „ nu, of sedert de Gendische Vrede, veree-
 „ nigd was met de Staaten: ook deeze Ste-
 „ den van verzekering, ten ware men hem
 „ de kosten des krygs wederom goed deedt.
 „ De plaatsen, die men, by verdrag, zon-
 „ der dwang van wapenen, inkreeg, zou-
 „ den, tusfchen hem en de Staaten, half en
 „ half, gedeeld worden. Voorts moest hy

FILIPSH
1578.

„ zig vyand verklaaren van Don Jan en des-
 „ zelfs aanhang, niet dan gebooren Franfchen
 „ herwaards brengen, ten ware op byzonder
 „ verzoek der Staaten, zyne Zwitferfche Lyf-
 „ wagt alleenlyk uitgenomen; zorg draagen,
 „ dat geene Franfche benden den vyand by-
 „ ftonden; goede krygstugt onderhouden, en,
 „ zo 't hier toe komen mogt, de fteden van
 „ verzekering wederom leveren in den ſtaat,
 „ waarin hyze ontvangen hadt, behalve wan-
 „ neerze, door den vyand, bemagtigd wa-
 „ ren (q).”

XXVII.
Hertog
Joan Ka-
zimir
komt in
de Ne-
derlan-
den.

Omtrent den tyd van het fluiten deezer o-
 vereenkomst, kwam het lang verwagte Le-
 ger van Hertoge Joan Kazimir in de Neder-
 landen. De Hertog hadt, reeds in Zomer-
 maand, eene verdediging van zyne onder-
 neeming in 't licht gegeven, die hy alleen
 zeide te ſtrekken, om de Nederlanden tegen
 Don Jan te beſchermen. Hy was, over Keu-
 len en Meurs, in 't Graaffchap Zutfen geko-
 men. Doch hier bleef hy leggen, afgwagten-
 de betaaling voor 't volk, dat hy, boven zy-
 ne beftelling, geworven hadt, waartoe de
 Staaten geen middel hadden (r). Men be-
 woog hem, eindelyk, weg te ſpoeden, en
 zyn Leger vereenigde zig, den zesentwintigften
 van Oogſtmaand, met dat van Boſſu, die nog
 omtrent Mechelen lag.

Zwaare
laſten der
Staaten.

Behalve de hulpbenden des Hertogs van
 Anjou, beftondt nu de magt der Staaten, uit
 veertienduizend Ruiters en vyfendertigdui-
 zend

(q) Bor XII. Boek, bl. 43 [976].

(r) Bor XII. Boek, bl. 51 [987]. REYD II. Boek, bl. 19.

zend Knegten, en overtrof dus verre die van Don Jan. Doch 't ontbrak hun aan geld, om zo veel volks te onderhouden, 't Leger alleen, behalve de bezettingen, kostte, ter maand, negen tonnen schats, en daar verlieden 'er wel zes, dat men niet boven de vier tonnen inkreeg. Brabant werd uitgemergeld, door zo veel krygsvolk. Vlaanderen en de Waalen verteerden elkanderen, en hielden, wederzyds, de gemeene middelen in. Holland en Zeeland begonden slegts een weinig op hun verhaal te komen. Gelderland, Friesland en Overysfel hadden genoeg te doen met zig zelve. De overige gewesten waren of van klein vermogen, of in 's vyands geweld. De algemeene Staaten vonden zig, derhalve, in groote benaauwdheid. Bosfu schreef, midlerwyl, dat het volk aan 't muiten dreigde te slaan, zo 'er geen geld verschaft wierdt. De Aartshertog, de Prins, de Raad van Staate drongen hierop insgelijks: doch verwierven meer niet dan eene maand agterstallige soldye (§). Nogtans liet het volk zig toen handelen, en Bosfu toog, met tweeduizend Knegten en even zo veel Ruiters, naar Leuven, om kennis te neemen van de gelegenheid der Stede. De bezetting deed eenen fellen uitval; doch werd, door de Staatschen, naar binnen te rug gedreeven. 't Beleg van Leuven werd egter gestaakt, om dat het omgelegen Land kaal gegeten was. Bosfu trok, derhalve, met het Leger, Anjou naar Walsch-Brabant, om zig te vereenigen met Binch

FILIP III
1578.

(§) BON XII. *ibid.*, bl. 59 [197].

FILIPS III met Anjou, die, op den negenden van Herfst-
1578. maand, Don Jan den oorlog verklaard heb-
 bende, Binch belegerde, welke Stad, op den
 zevenden van Wynmaand, aan hem overging.
 Ook kreeg hy, daarna, Maubeuge in, by ver-
 drag. Doch Landrechies en Quesnoi weiger-
 den Fransche bezetting te ontvangen. Te voo-
 ren, hadt Bosfu Nivelles, de Sloten van Sart,
 Genappe en eenige anderen bemagtigd, en
 zig, voorts, gewend naar Gemblours, om
 Don Jan uit te lokken tot eenen veldslag.
 Doch deeze hieldt zig, op zyne beurt, binnen
 zyn voordeel (t).

XXVIII. Het Spaansche Leger leedt, ten deezen ty-
 de, veel van de pest en bloedloop. Don Jan
 zelf ging, sedert eenigen tyd, aan eene slee-
 pendende ziekte kwynen, die, zo wel als het
 deerlyk verloop zyner zaaken, hem, in de
 uiterste mistroostigheid, hadt doen verval-
 len. Uit twee brieven, van hem onderschept,
 blykt klaarlyk, dat men hem hadt zoeken
 zwart te maaken, by den Koning, die,
 schryft hy „hem zo verlegen om geld liet,
 „dat hy 't geene drie maanden zag uit te hou-
 „den, terwyl hem het Leger der weder-
 „spannigen, en dat der Franschen sterk
 „drongen en benaauwden.” Tot zyne droef-
 geestigheid, die schier wanhoop geleck, sloeg,
 eerlang, eene pestige koorts, die hem, op
 den eersten van Wynmaand, uit het leeven
 rukte (u). Doch sommigen willen, dat hy
 van vergif stierf, welk de Koning, zyne trouw
 ver-

(t) BOR XII. Boek, bl. 59 [998].

(u) BOR XII. Boek, bl. 64 [1004].

verdagt houdende, hem zou hebben doen in-
 geeven. Ook vindt men gewaagd van eenen
 voorflag des Prinzen van Oranje aan hem,
 betreffende de middelen, om zig van de op-
 permagt der Nederlanden te verzekeren:
 welken voorflag hy, noch omhelsd noch kwa-
 lyk genomen zou hebben (v). Hy stierf, in
 het Dorp Bonge, in een armelyk huisje;
 doch werdt, te Namen, met veel staatsie be-
 graaven. 't Opperbewind over 't Leger werdt,
 by voorraad, opgedraagen aan ALEXAN-
 DER FARNEZE, PRINS VAN PARMA, wien de
 Koning, eerlang, ook de Landvoogdy beval.
 Onder zyn beleid, welk dat van Don Jan,
 in klokheid en voorzigtigheid, verre over-
 trof, leeden de Staaten veel afbreuks,
 en de zaaken der Spanjaarden herftelden zig
 spoediger, dan men zou hebben kunnen ver-
 wagten.

FILIPSIII
 1578.

De Prins
 van Par-
 ma volgt
 hem op
 in de
 Land-
 voogdye.

Midlerwyl, duurden de onlusten nog, tus-
 schen de Waalen en de Gentenaars. De eer-
 sten hadden eenen aanflag op Kortryk in den
 zin; waarom men, te Gend, besloot, zig van
 deeze Stad te verzekeren. Doch Ryhove,
 wien men dit toevertrouwd hadt, wilde Gend
 niet verlaaten, voor hy Heshels en Visch,
 twee der gevangen' Heeren, hadt zien op-
 knoopen. Hy hielt Imbize en anderen voor,
 „ dat de vonnissen van Egmond en Hoorne,
 „ door Heshels, waren opgesteld, die 't zelfde
 „ lot den Prinse gedreigd hadt, en nog, dage-
 „ lyks, by zynen gryzen baard, zwoer, dat hy
 „ Ryhove en Imbize, eerlang, aan de galg zou
 „ hel-

(v) REYD II. Boek, bl. 21.

ALEXANDER FARNESIUS

*Hertog van Parma en Plaisance
Gouverneur der Nederlanden*

GESTORVEN DEN 3 DECEMBER

M D XCH.

J. Punt fecit.

FILIP-III
1578.

„helpen.” Men drong, ten deeze tyde, zeer op het slaaken der gevangenen, 't welk Ryhove te meer deedt slaan op het ombren-gen deezer twee, die hy, in felheid en woede, hieldt uit te steeken boven de anderen. Im-bize en de zynen vallen hem toe. Hy zelf treedt naar de gevangenis, haalt Heshels en Visch voor den dag, voert ze voor den Krygs-raad, daar ze niet behoorden te regt gestaan te hebben; doch, na eene korte dingtaale, ter galge verweezen, en, zonder uitsfel, den vierden van Wynmaand, aan een' boom op den weg naar Kortryk, opgehangen werden. Heshels was een lid van den Raad der Be-roerten geweest, en hierom in den gemeen-haat (*w*). Visch hadt zig, als Baljuw, ook fel tegen de Onroomfchen gedraagen; zo dat men waande niets te kunnen verbeu-ren aan deezen twee. Ryhove, wien 't zwee-ren by den gryzen baard nog in den krop stak, schrolde hierop, pas voor dat Heshels opgeknoopt werdt: wanneer deeze, zo fier was hy in zyn uiterste, herzeide, *zulke gryze hairen zult gy nimmer draagen*, en Ryhove we-derom, *dat zult gy, schelm, liegen*: snydende hem, met eenen, een' lok van de kin, en steekende dien op zyn hoed: waarin hy van sommigen der zynen gevolgd werdt (*x*). Doch anderen melden, dat de scherpregtter Heshels den gantschen baard affneedt, en dien, pluimswyze om zynen hoed gelegd, herom droeg (*y*).

De

(*w*) Zie VI. Deel, W. 252.

(*x*) HOORT XIV. Boek, bl. 601. METELEN VIII. Boek, f. 143.

(*y*) ARNOLD. RAJBIUS in NOTIS ad VIGLIU Vit, p. 172.

De Hertog van Anjou, de Steden, hem tot FILIPSIIE verzekering toegeleid, niet hebbende kon- 1578.
 nen meester worden, en Mechelen en eeni- Misnoe-
 ge andere Steden van klein belang, die hem, gen tus-
 door de Staaten, in de plaats, waren aange- schen An-
 booden, van de hand geweezen hebbende; jou en
 dagt zig, zo men meende, te verzekeren van Kazimir.
 Bergen in Henegouwen (z). Doch 't ver-
 moeden, hiervan opgevat, bragt te wege,
 dat men daar alle de Franschen de Stad deedt
 ruimen. Anjou toen, om te toonen, dat hy
 niets diergelyks in den zin hadt, besloot, zig,
 met het Leger onder Bosfu, te vereenigen.
 Hy stondt nu gereed om op te breeken, toen
 hy vernam, dat Kazimir, die, misnoegd, om
 dat men Anjou ingehaald hadt, en Bosfu als
 Veldheer aanhieldt, onder wien hy niet staan
 wilde, zig tot nog toe niet by zyne benden
 hadt willen voegen; met omtrent vyf hon-
 derd paarden, naar Gend gereeden was (a).
 Met een, liep het gerugt, dat men Kazimir
 Graaf van Vlaanderen dagt te maaken, 't
 welk Anjou, zynen mond op de algemeene
 heerschappy der Nederlanden gemaakt heb-
 bende, te byster flooten moest. Veel onge-
 noegen rees hieruit, tusfchen de Hoogduit-
 schen en Franschen, welk de Staaten, ver-
 geefs, zогten te slissen. Anjou toonde zig nu
 geheel ongenegen om zyne benden met die Anjou
 der Staaten te vereenigen. Zelfs dankte hy dankt
 tweeduizend Knechten en eenige Ruiters af, een deel
 die zig, met zyne kennis, meent men, ter- zyner
 stond, na zyn benden
 en daar- en daar-

(z) REYD II. Boek II. 22. STRADA Dec. II. Libr. I. p. 9, II.
 (*) BUR XIII. Boek, bl. 68 [37].

FILIPS III stond, in dienst der Walsche misnoegden be-
 1578. gaven. Voorts, zondt hy den Heer van Bon-

gantſche
 heir af
 en keert
 naar
 Frank-
 ryk.

nivet naar Gend, om te bewerken, dat men 't gefchil met de misnoegden aan zyne uitſpraak verbleeve: en toen deeze voorſlag geen ingang vondt, beſtondt hy zyn gantſche heir af te danken, en keerde, onverwagt, te rug naar Frankryk. De Staaten, by welken hy zyn vertrek hadt doen onſchuldigen, door den Heere van Pruniaux, die voorwendde, dat de Koning, zyn broeder, hem t' huis ontbooden hadt, deden hem, een en andermaal, verzoeken, de reis te willen ſchorſen, en be-
 tuigden, door beleefde woorden en weidſche beloften, zelfs van een beeld te willen op-
 regten ter zyner eere, hoe zeer zy zig in hem gehouden rekenden. Evenwel waren ze, in den tegenwoordigen verwarden toestand der dingen, niet rouwig om zyn vertrek. Ook hadden 't de Franſche ſoldaaten, by gebrek van betaaling, op de grenzen, zo ſlegt aangefield, met plonderen en blaaken en allerlei moedwil, dat men zig, over 't aftrekken deezer ongebonden' gaste, alomme verblyd toonde (b).

XXIX. Doch eer de Hertog van Anjou nog ver-
 De Prins trokken was, hadt men zig, met hulp der
 van O- Engelfche Gezanten, die Kazimir in 't ongelyk
 ranje ſielden, zeer bevlytigd, om de Gentenaars
 ſluit een tot reden te brengen. Maar, terwyl men te
 verdrag Gend handelde, rees 'er wederom een hevi-
 met de ge opſtand in de Stad, die uitliep op het ver-
 Gente- jaar
 naars.

(b) BOR XIII. Boek, bl. 75 [10]. METEKEN VIII. Boek, f. 144.

jaagen van al wat 'er van Geestelyken nog o-^{FILIPSIJN} vergebleeven was, en 't verder plonderen en 1578. vernielen van Kerkfieraaden en beelden. De Prins, dien sommigen hielden de hand in zo woest een bedryf te hebben, trok, om zig van deeze kladde te zuiveren, naar de Stad, en sloot 'er, eindelyk, een verdrag, welk, op den zestienden van Wintermaand, afgekondigd werdt, en, ten voornaamsten deele, behelsde „ dat de Geestelyken, uitgenomen „ de vier bedelorden, wederom in 't bezit „ hunner goederen hersteld, en de Kerken, „ tusfchen Hervormden en Roomschezin- „ den, verdeeld zouden worden, mids de „ laatsten geene openbaare ommegangen „ hielden, noch 't Sakrament, staatelyk, o- „ ver ftraat, droegen.” De zaak der gvan- gen' Heeren bleef egter nog onafgedaan, 't welk den Prins op nieuws in den haat bragt, by de Roomschen. Ook behaalde hy, met het sluiten van dit verdrag, kleinen dank by zyne Geloofsgeenooten, dryvende deezen, dat hy den Roomschen te veel toegegeven hadt (c).

Tusfchen Groningen en de Ommelanden, XXX. was, reeds in 't voorleeden jaar, een hevi-^{Twist tusfchen Groningen en de Ommelanden,} ge twist ontstaan, die, ten deezen tyde, werdt bygelegd. De Ommelanders dreeven, dat zy, der Stad het Verbond van den jaare 1482 wettelyk opgezeid hebbende (d), wederom vryheid gekreegen hadden, om allerlei neeringen te doen, 't welk hun, volgens dit Verbond,

(c) Bor XIII. Boek, bl. 68 enz. [3 enz.]

(d) R. FRESINGA Memor. bl. 36.

FILIPSIII
1578.

bond, ongeoorloofd geweest was. De Groningers namen dit zo euvel, dat zy, wat laater, de Ommelander Gemagtigden verzekerden in derzelver Herberge, daar de Abt van Adawart, een derzelven, eene ziekte haalde, van welke hy nimmer heritelde. Voorts bragt de Stad te wege, door tuschenpraak van den Heere van Ville, nu Graave van Rennenberg, welke titel hem van eenen Oom aanbeitorven was, dat de algemeene Staaten verlof gaven, tot het slegten van de schans te Delfzyl, waaruit de Ommelanders zig anderszins zouden hebben kunnen verdedigen. De zelfde Staaten zonden hunne Gemagtigden naar Groningen, om de geschillen te vereffenen; doch zonder vrugt (e). In de Lente deezes jaars, hadt Barthold Entes, die, in 't voorleeden jaar, afgedankt was (f), op enkelen last eeniger Ommelander Heeren, twaalf vendelen Knegten aangenomen, om de gevangenen te verlossen. Doch eer hy zig verschanssen kon, vielen hem de Groningers op 't lyf, en dreeven hem naar 't Huis te Koeverden, waarin hy zig hoopte te bergen, en ontzet dagt af te wagten van *Wigbold van Eufum, Heere van Nyenoord*. Doch deeze kon de boeren niet beweegen, tot het opvatten der wapenen, gelyk hy gemeend had. Entes, 't Slot gevonden hebbende van alles onvoorzien, werdt, door zyn eigen volk, gedwongen, het zelve op te geeven, waarna hy, gevangen, naar Groningen gevoerd werdt (g). De ge-
van-

(e) Bor XI. *Boek*, bl. 313 enz. [920 enz.]

(f) Bor X. *Boek*, bl. 244 [814].

(g) R. FRESINCA *Memor.* bl. 43.

vangen' Ommelanders kreegen, eerlang, ver- FILIES III
 ligting van hegtenis, en vryheid om door de 1578.
 Stad te mogen gaan; waarop eenigen, den
 zeventienden van Herfstmaand, ontfapt wa-
 ren. In Wynmaand, beraamde de Aartsher- wordt,
 tog, eindelyk, een verdrag by voorraad, vol- by voor-
 gens welk, men zig wederzyds van daadlyk- raad, by-
 heid onthouden moest, tot op de uitspraak, gelegd.
 ten langsten binnen twee maanden, te doen,
 door Gemagtigden, uit den Raad van Staate,
 den geheimen, of den grooten Raad te Me-
 chelen. Midlerwyl, zou de Stad in 't bezit
 treden der geregtigheden, die zy, eertyds,
 inzonderheid voor 't jaar 1571, voorgaf,
 gehad te hebben. Eindelyk, moesten alle
 de Gevangenen, zelfs Entes, geflaakt wor-
 den (*h*). Naar welk verdrag, partyen zig
 schikten (*i*).

In Friesland, stondt het ook hagchelyk, XXXI.
 in de Lente deezes jaars. Het Hof weiger- Moeite
 de hier Don Jan voor vyand te verklaren: in Fries-
 waarover Rennenberg den President en ee- land.
 nige leden in verzekering neemen deedt.
 Voorts, verkoos hy eenige nieuwe Raads-
 luiden, verfelde de Regeering in verschei-
 den' Steden, en bragt luiden in 't bewind,
 die hem scheenen den Vaderlande beter toe-
 gedaan te zyn. Ook deedt hy Cuncrus Pe-
 tri, Bisshop van Leeuwaarden, om zynen
 yver voor de Spaansche Regeeringe, vatten,
 en, kort daarna, in 't Klooster te Bergum,
 gyzelen; daar hem agthonderd guldens, tot
 zyn

(*h*) R. FRESINGA MEMOI, bl. 135 enz, BOR XII. Boek, bl.
 82 enz. [960 enz.].

(*i*) BOR XIII. Boek, bl. 30 [19].

FILIPs III zyn onderhoud, werden toegelegd. Doch de
1578. Bisfchop, dien dit leven verveelde, ontvloodt
 het eerlang, en bragt het overfchot zynor da-
 gen te Keulen door (*k*).

Rennen-
 berg
 wordt
 Stadhou-
 der van
 Overys-
 fel.

Hy be-
 magtigt
 Kampen

en De-
 venter.

De vlyt des Graaven van Rennenberg in
 deezen oord werdt, wat laater, vergolden,
 met het Stadhouderschap van Overysfel en
 Lingen, welk hem, voorheen, door de alge-
 meene Staaten, opgedraagen was; doch nu,
 door de Staatschgezinde Edelen en Drogen,
 verzorgd werdt (*l*). Hy vergoldt hun dien-
 dienst, met het vernietigen van het Provin-
 ciaal Geregtshof, door den Koning, te Vol-
 lenhove, opgereg. Voorts poogde hy de
 Steden Kampen en Deventer, die nog Hoog-
 duitfche bezetting inhadden, te bemagtigen.
 Kampen, op welke Stad een heimelyke aan-
 flag, befteecken door Hopman *Volter Hege-*
man, gemist was, werdt, in 't laatst van Bloei-
 maand, belegerd, en, met behulp van Sonoi,
 die, met verfcheiden' benden, derwaards ge-
 komen was, ingenomen, by verdrag, op den
 twintigften van Hooimaand (*m*). Terifond
 hierna, werdt Deventer berend, welke Stad,
 naar de wyze dier eeuwe, beter verfterkt was
 dan Kampen. Sonoi maakte zig, op den zesden
 van Oogftmaand, meester van twee molen-
 bergen, en viel toen aan 't delven van loop-
 graaven, tegen over de Brinkpoorte. De be-
 zetting, de burgers miftrouwende, hadt hen,
 al voor het begin van 't beleg, ontwapend,
 en

(*k*) R. FRESINGA MEMOR., bl. 47 enz. BOR XII, Boek, bl.
 24. [1950].

(*l*) FRESINGA MEMOR., bl. 49.

(*m*) R. FRESINGA MEMOR., bl. 63. BOR XII, Boek, bl. 35 [1966].

en dwong hen nu, dagelyks, te werken aan de wallen. Op den twee-entwintigsten van Herfstmaand, begon men de Stad te beschieten. Hierop volgde, des anderendaags, een uitval der belegerden, die egter, met verlies, naar binnen, gedreeven werden. By deeze gelegenheid, liet zig de Dienaar van Jonker *Meilander*, buiten nood en uit enkele drift van trouwhertigheid, op 't lighaam van zynen gefneuvelden Heere, doorstooten. 't Beleg werdt, sedert, flauwer voortgezet; doordien de Staaten van Holland Sonoit 'huis ontbooden; waarop Remmenberg de gantsche bezetting van Kampen voor Deventer komen liet. Ook kreeg hy, eerlang, meer versterking van volk. In de Stad, begon het buskruid en de voorraad van mondbehoefden, ondertuschen, sterk te minderen, waarvan de belegerden, op den agtsten van Wynmaand, Don Jan, van wiens dood zy nog geene kennis hadden, met brieven dagten te verwittigen. Rennenberg kreeg, uit Keulen, berigt van den inhoud deezer brieven, en wist 'er zig naar te schikken. Midlerwyl, was hy bedugt, voor eene verzameling van Hoogduitsche Knegten onder Schoonauwer, toen hy vernam, dat dezelve, door eenen hoop Staatsch volk, overvallen en geslaagen waren. In de Stad, speelden de soldaaten vast den meester, haalende de spyze en drank, met geweld, uit de huizen der burgeren. De Graaf, nu geen kommer meer hebbende voor ontzet, deedt de Stad, op nieuws, hevig beschieten; op den elfden van Slagtmaand, en de twee volgende dagen; waarna zy, den veertienden,

FILIPSIII
1578.

FILIP III by verdrag, overging. De bezetting bedong
 1578. nog uittogt, met brandende lonten; doch
 toegeslaagen vendels: en moest belooven, in
 geene drie maanden, tegen de Staaten te zul-
 len dienen. 't Staaten volk, welk, sedert, in
 Deventer en in Kampen, gelegd werdt, maak-
 te het zo grof, met knevelen en kwellen der
 burgerye, dat Rennenberg het, eerlang, we-
 derom van daar vertrekken deedt, mids de
 Steden beloofden, Burgervendels op te reg-
 ten: gelyk geschiedde (n).

XXXII. 't Grootte Leger der Staaten, dat, mids de
 Der Sta- verdeeldheid der hoofden, weinig dienst
 ten volk deedt, betrok, eerlang, de winterlegeringen.
 betreft de win- Van de Landzaaten werdt een gedeelte afge-
 terlege- dankt. In 't optrekken, overmeesterde Ho-
 ringen. henlo 't Slot te Weerd, welk egter, vroeg in
 1579. 't volgend voorjaar, den Prins van Parma
 wederom in handen viel: die, ten zelfden ty-
 de, 't veld ruim hebbende, ook het Slot Kar-
 pen en de Stad Helmond bemagtigde (o). Her-
 tog Kazimir was, midlerwyl, naar Engeland
 gereisd, daar hy zyn gedrag, zonder moeite,
 verdedigde, en met eere en schenkenkaadjen
 werdt opgehoopt (p). Te Vlisfingen, te rug
 gekeerd, op den veertienden van Sprokkel-
 maand, vernam hy, dat zyne ruiters, kort te
 vooren, met vrygeleide van Parma, dien zy,
 vergeefs, eenige maanden folds hadden zoe-
 ken af te dringen, ten lande uit, vertrokken
 wa-

Weerd
 gewon-
 nen en
 wederom
 verloo-
 ren.
 Karpen
 en Hel-
 mon',
 door Par-
 ma, be-
 magtigd.
 Kazimir
 en zyn
 volk rui-
 men het
 Land.

(n) R. FRESINGA Memor. bl. 65-234. BOR XII. Boek, bl. 62 [1007].

(o) BOR XIII. Boek, bl. 78 [17], 84 [26]. METELEN VIII. Boek, f. 148 versf.

(p) LAGURT Epist. Libr. I. [U]. Ep. CLXII. p. 774.

waren: waarop hy, insgelyks, naar Duitschland keerde, zonder Aartshertog, Prins of Staaten te begroeten (q). Parma was zeer in zynen schik, met den aftogt der Duitſche ruiteren (r). Ook waren 'er de Staaten, gecenen kans ziende om dit volk te betalen, niet rouwig om. Ondertusſchen, hadden de Hoogduitſchen, alomme ten platten lande, diepe voetſtappen hunner roofgierigheid nagelaten.

De Geweſten van Artois, Henegouwen en Douai, misnoegd over het verdrag, door den Prinſe van Oranje, onlangs, te Gend, geflooten, verbonden zig, onderling, te Atrecht, op den zesden van Louwmaand, om de Brufſelſche Vereeniging, den Roomſchen Godsdienst, 's Konings gehoorzaamheid, en de Gendſche Bevrediging te zullen handhaaven; en de Geloofs-Vrede te zullen weeren (s). Eenigen, met naame Valentyn van Pardieu, Heer van la Motte, die, onlangs, heimelyk, met den Koning, verzoend was (t), zогten hen verder en tot gelyke onderhandeling met zyne Majesteit te brengen. Doch hiertoe, kondenze zig, voorals nog, niet laaten beweegen (u). Sommigen willen, dat de Graaf van Bosfu, ook geneigd geweest zou zyn, om in dit Verbond te treden (v). Doch hy werdt 'er in verhinderd, door de dood, die hem,

FIGUR III
1579.

Artois,
Hene-
gouwen
en Douai
sluiten
een af-
zonder-
lyk Ver-
bond sa-
men.

Dood
van den
Graave
van Bos-
fu.

(q) BOR XIII. Boek, bl. 75 [13], 90 [34]. METEREN VIII, Boek, f. 145.

(r) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 12, 26, 27.

(s) HOOFT XIV. Boek, bl. 617.

(t) BOR XIII. Boek, bl. 78 [17].

(u) HOOFT XIV. Boek, bl. 617.

(v) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 37.

FILIPSIII hem, op den eenentwintigsten van Winter-
 1579. maand des voorleeden jaars, overviel (w). De
 Spaanschgezinden strooiden uit, dat hy, door
 vergif, van kant geholpen was. Zelfs be-
 fchuldigde de Spaanfche Gezant in Engeland
 den Prinse van Oranje van deeze euveldaad
 (x). Doch hiervoor is zelfs de minste schyn
 niet, als men aanmerkt, dat de Prins Bostu,
 na zyn onslag uit de Hoornfche heftenis,
 zeer begunstigd hadt, hebbende zyne Door-
 lugtigheid zelfs, onlangs, te wege gebragt,
 dat die van Holland hem een jaargeld van
 vyfduizend ponden van veertig grooten toe-
 leiden (y). Ondertusfchen, gaf het Verbond
 der Waalen, welk, uit de Gendfche baldaa-
 digheid, zynen oorsprong hadt, ter eener
 zyde, eenen nieuwen krak aan 't gezag der
 algemeene Staaten; terwyl her, aan den an-
 deren kant, veel fchyn te hebben toegebragt,
 tot het fpoediger fluiten der vermaarde U-
 NIE VAN UTRECHT; die, nog in deeze
 zelfde maand, getroffen werdt, na dat 'er,
 reeds eenen geruimen tyd, over gehandeld
 was. Wy bereiden ons, om de gelegenheid
 van dit Verbond, den grondslag van 't Ge-
 meenebest der nu VEREENIGDE NEDER-
 LANDEN, in het volgende Boek, te ont-
 vouwen.

(w) BOR XIII. Boek, bl. 84 [25].

(x) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 37.

(y) Resol. Holl. 17, 24 Sept. 1578. bl. 22, 25.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVEN-ENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D

- I. *Heimelyke en openbaare handeling, over de Unie of Vereeniging van Utrecht. Zy wordt gesloten.* II. *Voorwaarden derzelve.* III. *Door welke Landfchappen, Steden en Perfoonen eerst getekend. Oranje neemtze niet spoedig aan. Nieuwe eed van 't Krygsvolk.* IV. *De Malkontenten en Waalen begeeven zig aan 's Konings zyde. La Motte vyand verklaard.* V. *Maastricht belegerd en gewonnen, door Parma.* VI. *Dagyaart te Antwerpen. Vredehandeling te Keulen.* VII. *Beroerte te Amersfoort. Beeldenstorm te Utrecht.* VIII. *Opfchudding te Antwerpen. Fresin gevat.* IX. *Beweeingen te Gend. Imbize wykt naar Duitschland.* X. *Oproer te Mechelen. De Stad verzoent zig met Parma. Aanflag op Brusfel.* XI. *Beweeiging te Brugge. Oranje wyst het Stadhouderfchap van Vlaanderen van de hand. Omkeering van 's Hertogenbosch.* XII. *Beweeiging te Bommel. Te Weesp.* XIII. *Bedryf van den Graave van Rennenberg, te Groningen en in Drente.* XIV. *Verwarde Staat van de zaaken der algemeene Staaten. Spraak van 't afzweeren des Konings en van 't aanneemen van Anjoz.*

jou. XV. Aanslag op den Briele. Lalaing
 verzoent zig met Parma. De Waalen, insge-
 lyks. Beeldenstorm in Gelderland. Oranjes Ver-
 zoog aan de algemeene Staaten Staat van oor-
 loge. XVI. Vervolg der Keulsche Vredehande-
 ling die, vrugteloos, afgebroken wordt. XVII.
 Verscheiden Steden gewonnen en verlooren.
 La Noue gevangen Mechelen geplonderd, door
 de Staatlichen. XVIII. Afval des Graaven van
 Rennenberg. Oranje komt in Holland. Vertrekt
 naar Kampen. Rennenberg maakt zig van
 Groningen meester. De Stad wordt belegerd.
 XIX. Oranje steld orde in Overysfel. Komt te
 Amsterdam. Keert naar Antwerpen De Aarts-
 bischop van Utrecht sterft. XX. Kerkwist te
 Woerden. XXI. Onlust tusfchen de Regeering
 en Predikanten van Leiden. XXII. Vervolg van
 't Beleg van Groningen, dat, eindelyk, opge-
 broken wordt. Entes sneuvelt. Oproer te Zwol-
 le. Delfzyl verlooren. Koeverden insgelyks;
 doch herwonnen. XXIII. Slag op de Boertan-
 ge. Koeverden en Oldenzeel bemagtigd, door
 Rennenberg. XXIV. De Hertogin van Par-
 ma komt herwaards, als Landvoogdes. Keert
 wederom naar Italie. XXV. Ban des Konings
 tegen den Prins van Oranje; die zig, mees-
 terlyk, verdedigt. Oordeel der Vereenigde Staa-
 ten over den Ban. XXVI. Orde op de Vaart
 naar Spanje en Portugal. XXVII. Rennenberg
 belegeri Steenwyk. Aanslag van Parma op Hat-
 tum. Vollenhove gewonnen. 't Beleg van Steen-
 wyk opgebroken. XXVIII. Oranje wordt Stad-
 houder van Friesland. Schansen in de Omme-
 landen verlooren. Rennenberg sterft. XXIX.
 François Verdugo bekomt zyne ampten. XXX.
 Haar*

Haarlem staat van de voldsening af. Ook Amsterdam Eerste Plakaat tegen de Roomsgezinden, in Holland. XXXI. Sinode te Middelburg, Kerktwist te Utrecht. XXXII. Staat der wederzydsche Legeren. Toeleg op Vlissingen. XXXIII. Bredaverrast, door Parma. Eindhoven gewonnen en verlooren. XXXIV. Oranje koopt het Markgraafschap van Veere en Vlissingen. XXXV. Krygsbedryven in de Omme-landen.

Het treffen der Gendfche Bevrediging hadt de Nederlanden, op Luxemburg en de aangewonnen' gewesten na, naauw verbonden aan elkanderen. Doch het Verdrag met Don Jan, en vooral het Verbond van Vereeniging, te vooren, door eenige Landschappen, te Brusfel, geflooten (a), behelzende eene belofte, om den Roomfchen Godsdienst te handhaaven, hadt deezen band wederom, verbroken, of geknakt. Holland en Zeeland, daar de Hervorming nu alomme doorgedrongen was, hadden in dit Verbond niet kunnen treden. Ook hadt de Prins, al terftond na de aankomst van Don Jan, voorzien, dat de Gendfche Bevrediging geen stand zou kunnen houden (b), en zig, hierom, van toen af, benaarstigd, om de Hollandfche en Zeeuwfche Steden, die zig nog afgezonderd hielden, nevens het Stigt van U-

FILIRSIII
1579.

I.
Gelegenheid tot het oprechten van het Verbond van Vereeniging te Utrecht.

(a) Zie XXVI. Boek, bl. 104.

(b) BOEK X. Boek, bl. 195 [747].

FILIPSI Utrecht, aan zyne zyde over te brengen, en
 1579. zig, hierdoor, te sterken tegen de Neder-
 landen, die met Don Jan zouden willen o-

De Ko-
 ningin
 van En-
 geland
 raadt 'er
 toe.

De Prins
 bewerkt
 het hei-
 melyk.

De on-
 derhan-
 deling
 staat stil.

vereenkomen. Zelfs vindt men, by sommigen, vermeld, dat de Koningin van Engeland, om de party, die zig tegen Don Jan verklaard hadt, te styven, al in 't begin des jaars 1577, die van Gelderland, Holland, Zeeland, Friesland en Utrecht geraaden hadt, zig, door een onderling verbond, te vereenigen: waarna zy zig van haaren bystand verzekeren konden (c). Ook arbeidde Oranje, ten dien tyde reeds, heimelyk, aan deeze vereeniging (d); zig, om dezelve te bevorderen, in Gelderland, bedienende van Meester Jakob Muis, die didwyls derwaards trok; en van die van Bommel, welken reeds met Holland en Zeeland verbonden waren. In Friesland, werkte hy, voornaamlyk, door Popke Ufkens, *Karel Roorda* en *Duko Martena*. Meester Floris Thin, Advokaat 's Lands van Utrecht, en Meester *Floris van Heermaale* hielpen zyne oogmerken bevorderen, in 't Stigt. In Overysfel, hadt de Prins ook zyne bewindsluiden. Holland en Zeeland waren van zelve genegen genoeg tot de vereeniging, alzo zy, daardoor, de vyandyke wapenen te verder van hunnen bodem hielden, en hunne magt, te gelyk, zagen aanwasfen. Doch de scheuring; tusfchen Don Jan en de Staaten, en 't verrek des Prinzen naar Brabant fremden deeze onderhandeling, voor eene poos. Ook fcheen de

(c) LANGUET, *Epist. Libr. I. [II]. Ep. CVII. p. 274.*

(d) Apol. by ROR Auth. stuk. II. *Deel, bl. 92.*

de verbindtenis, op het einde des jaars 1577 Philips III
 gemaakt, tusfchen de Roomfche en Onroom- 1579.
 fche Staaten, de geknakte Gendiche Bevrediging wederom te heritellen in haare voorige kragt. Daarbenevens, zou het den Prinfe, zo lang hy, van wege de algemeene Staaten, in naam onder den Aartshertoge Matthias, zulk een uitfteekend bewind voerde over de Nederlanden in 't gemeen, gantsch kwalyk gevoegd hebben, een byzonder verbond te bewerken tusfchen eenigen dier Nederlanden; welk, zou het Holland en Zeeland naar den zin zyn, gelyk wel behoorde, geene voordeelige voorwaarden zou konnen behelzen voor den Roomfchen Godsdienst, dien de algemeene Staaten egter zogten te handhaaven, en dien de Prins, terwyl hy in Brabant was, niet zou hebben durven helpen verdrukken. Doch toen, in den zomer des jaars 1578, het ongenoege, tusfchen de Gentenaars en de Waalen, aan 't fineulen, of reeds ontteken was, bondt de Prins het werk der Vereeniging wederom aan. De gelegenheid om het zelve te vorderen was nu ook gunstiger. De Hervorming was, in Gelderland, ingevoerd. Friesland, Groningerland, Drente en een groot deel van Overyffel waren, door den Graave van Rennenberg, tot de zyde der algemeene Staaten, overgebracht. 't Stigt hadt zig, reeds lang te vooren, onder 's Prinfs gehoorzaamheid begeben. Nogtans vondt de Prins niet geraaden, het werk der Vereeniging, in perfoon, te dryven. Hy voorzag, dat het den Aartshertoge en den algemeenen Staaten kwalyk fmaaken zou, zo

Wordt
 wederom
 aange-
 vangen.

FILIPS III
1579

Graaf
Jan van
Nasfau
werkt
'er in.

het lighaam der Nederlanden, door het fluiten van een byzonder Verbond tusfchen eenige leden, verzwakt werdt. Ook vreesde hy, dat men hem het verlaaten der Gendfche Bevrediging nageeven zou, aan welke hy altoos verklaard hadt, zig te willen houden. Hy bediende zig, hierou, van zynen Broeder, Graave Jan van Nasfau; die, toen nu de fcheuring der Walfche Gewesten openbaar geworden was, de Staaten van Holland en Zeeland, in Slagtmaand des gemelden jaars, te Gorinchem, befchreef, daar hy hun, onder anderen, vermaande, tot het Verbond met Gelderland, Utrecht, Friesland en andere Landen, waarover zyne Doorlugtigheid hun, voorheen, zo ernstelyk, gefchreeven hadt. Hy berigte hun, te gelyk, dat de Gemagtigden deezer Gewesten, te Utrecht, befchreeven waren, verzoekende de Staaten, dat zy ook eenigen uit hun derwaards wilden zenden. Na eenig beraad, werdt, hiertoe, door de Staaten, beflooten.

Byeen-
komst te
Utrecht.

De Heeren van Karniffe, Muis, Kant en Oldenbarneveld, of twee hunner, in wier plaats egter, naderhand, anderen kwamen (e), werden gemagtigd, om naar Utrecht te reizen. Ook tradt men, nog te Gorinchem, met Gemagtigden der Gentenaaren, over 't Verbond van vereeniging in onderhandeling (f). 't Ontwerp van het zelve, waarschynlyk, gemaakt, door Graave Jan van Nasfau, of iemand van zynent wege (1), in Holland, Zeeland

(e) Refol. Holl. 7 January 1579. bl. 3.

(f) Refol. Holl. 18, 25 Nov. 1578. bl. 36, 41.

(1) Vermoedelyk, is het Utrechtsch Verbond opgefteld.

land en 't Stigt, onderzocht, en naderhand, **FILIP-III**
 door de Gemagtigden uit deezen en nog twee **1579.**
 andere gewesten, op het behaagen hunner
 meesteren, goedgekeurd zynde; werdt, na 't
 wegruimen van eenige zwaarigheden (g), op **De Ver-**
 den drie-entwintigsten van Louwmaand, te **eeniging**
 Utrecht, vastgesteld, en op den negenentwin- **wordt**
 tigsten, openlyk, van 't Raadhuis der Stede, **gefloo-**
 afgekondigd (h). **ten.**

Wy zullen den inhoud van dit Verbond, **II.**
 welks regt verstand, in 't vervolg deezer His- **Voor**
 torie, dikwyls te pas komen zal, hier omstan- **waarden**
 diglyk en somtyds met de eigen' woorden in- **derzelve.**
 lasten. In de Inleiding, wordt gezeid „dat die
 „ van het *Vorstendom Gelder en Graaffchap*
 „ *Zuiften, die van de Graaffschappen en Landen*
 „ *van Holland, Zeeland, Utrecht en de Friesche*
 „ *Ommelanden tusfchen de Eems en de Lauwers*
 „ gezien hebbende, dat, sedert de Gendfche
 „ Bevrediging, de Spanjaards, met Don Jan
 „ van Oostenryk, en anderen hunner hoof-
 „ den, getragt hebben, de Nederlandsche
 „ Gewesten te overheeren, en van een te
 „ fcheiden, tot derzelver uiterfte bederf;
 „ *raadzaam gevonden hebben*, zig, nog nader
 „ en byzonderer, met elkanderen, te verbin-
 „ den. Dat zy egter, hiermede, niet voor-
 „ hebben, de algemeene *Unie* of Vereeniging,
 „ by

(g) Resol. Holl. 28 Jan. 1579. bl. 5.
 (h) Bor XII. Boek, bl. 83 [26].

steld, door eenen der nieuwe Raden 's Hof's van Gel-
 der, immers zeer waarschynlyk, door eenen Geldersch-
 man, om dat men 'er verscheiden' worden in vindt,
 die zuiver Geldersch zyn, gelyk *bebeltelyk, bolden, ver-*
pangelt, voor *verruild*, en diergelyken.

FILIPUS III „ by de gemelde Bevrediging, beraamd, te
 1579. „ verlaaten; maar dezelve veeleer nog meer
 „ te sterken, zig te bekwaamer tegen hunne
 „ vyanden te verdedigen, en verdere onder-
 „ linge verwydering te voorkomen. Dat, by
 „ de afgevaardigden der gemelde Landen,
 „ hiertoe, door de hunne, volkomenlyk ge-
 „ magtigd, ten gemelden einde, zyn vastge-
 „ steld de volgende punten, *zonder zig, in*
 „ *allen gevalle, by deezen, te willen onttrekken*
 „ *van ofte uit den Heiligen Roomschen Ryke.*
 I. „ Dat de genoemde Landen zig, met
 „ elkanderen, verbinden en vereenigen, om,
 „ *ten eeuwige dage*, vereenigd te blyven, op
 „ gelyke wyze, *als of zy maar éene Provincie*
 „ *waren*, zonder zig, door eenigerlei ver-
 „ bond of handeling, van wat natuur ook,
 „ van een te laten scheiden, *onverminderd nog-*
 „ *tans eene iegelyke Provincie*, en de byzondere
 „ *Steden, Leden en Ingezetenen* derzelven, hun-
 „ ne byzondere *Privilegien, Vryheeden, Voor-*
 „ *regten, loffelyke en welverbragte Gewoon-*
 „ *ten, en alie andere Geregtigheden*: waarin zy
 „ elkanderen niet alleen niet hinderen, maar
 „ zelfs handhaaven en beschermen zullen, des
 „ noods, *met lyf en goed*. Doch zullen de ge-
 „ schillen, die de Provincien, Steden of Le-
 „ den deezer Vereeniging, over de genoem-
 „ de *Geregtigheden*, met elkanderen hebben,
 „ of krygen mogen, moeten beslegt wor-
 „ den by den gewoonlyken Regter, goede
 „ mannen of minnelyk verdrag, *zonder dat de*
 „ *andere Provincien, Steden of Leden*, zo lang
 „ partyen zig den Regter onderwerpen, zig
 „ daar mede zullen mogen moeijen, ten wa-

re zy mogten goedvinden, een verdrag te **FILIP^{III}**
 helpen bemiddelen. **1579.**

2. „ Dat de genoemde Landen, ingevolge
 van dit Verbond, elkanderen zullen moeten
 bystaan, met tyf, goed en bloed, tegen alle
 geweld, hun, onder den naam des Konings
 of van zynent wege, aangedaan; 't zy ter
 oorzaake van de Gendfche Bevrediging,
 van 't opvatten der wapenen tegen Don
 Jan, van 't aanneemen des Aartshertogs
 Matthias tot Landvoogd, met al wat 'er
 uit gevolgd is, of zou mogen volgen; of
 zelfs onder fchyn van den Roomsch-Ka-
 tholyken Godsdienst, met de wapenen, te
 willen herftellen of invoeren, of ter zaake
 van eenige nieuwicheden, in de genoem-
 de Landfchappen voorgevallen, federt den
 jaare 1558, of eindelyk, om dit Verbond
 van Vereeniging; evenveel, of dit geweld
 eenig Land, Staat, Stad of Lid in 't by-
 zonder, of allen in 't gemeen wierdt aan-
 gedaan.

3. „ Dat de gemelde Provinciën elkande-
 ren ook zullen moeten bystaan, tegen alle
 in- en uitheemfche Heeren, Landen of Ste-
 den, die haar eenig geweld, ongelyk of
 oorlog zouden mogen willen aandoen,
 mids dat deeze byftand, by de Generaliteit
 van deeze Unie, bepaald worde, met kennis-
 fe en naar gelegenheid der zaake.

4. „ Dat de Grens- en andere Steden, van
 welke Provinciën die ook zyn mogen, des
 noods, by raade en op bevel deezer Ver-
 eenigde Provinciën, zullen verfterkt wor-
 den, ten koste van de Steden; en van de Provin-

„ cien;

FILIP III
1579.

„ *cien*, in welken zy *gelegen* zyn, mids de
 „ Generaliteit daartoe de helft draage. Wel-
 „ verstaande, dat, indien de genoemde Pro-
 „ vincien geraaden mogten vinden, eenige
 „ *nieuwe sterkten* in eenigen der gemelde Pro-
 „ vincien te leggen, of de tegenwoordigen te
 „ veranderen of af te werpen, de kosten, hier-
 „ toe vereischt, door de Provinciën in 't ge-
 „ meen, zullen moeten gedraagen worden.

5. „ Dat men, om de kosten, vereischt
 „ tot de bescherming der Provinciën, te vin-
 „ den, op eenen eenpaarigen voet, van drie
 „ tot drie maanden, of op andere bekwaame
 „ tyden, binnen dezelve Provinciën, open-
 „ lyk, aan den meestbiedende zal verpagten,
 „ of doen *colleeteeren* zekere *Imposten op aller-*
 „ *hande Wynen, Bieren, Gemaal, Zout, gouden,*
 „ *zilveren, zyden en wollen Lakenen, Hoornvee en*
 „ *bezaaide Landen, Slagvee, Paarden, Ossen,*
 „ die verkogt of verruuld worden, *goederen,*
 „ *ter Waage komende*, en alle zulke anderen,
 „ als men, naderhand, by gemeene bewilli-
 „ ging, geraaden vinden zal. Ook zal men
 „ hiertoe besteeden de inkomsten van 's Ko-
 „ nings *Domeinen*, na aftrek van lasten, op
 „ dezelve staande.

6. „ Dat de genoemde *middelen*, by gemeen-
 „ nen raade, *verhoogden verlaagd* zullen wor-
 „ den, naar vereisch van zaaken, en alleen-
 „ lyk verstrekt tot *gemeene* bescherming, en
 „ tot het gene de Generaliteit verder zal moe-
 „ ten draagen, zonder tot iets anders te mo-
 „ gen worden *bekeerd*.

7. „ Dat de Grenssteden en ook anderen,
 „ des noods, gehouden zullen zyn, te ont-
 „ „ van

„ vangen zodanige bezetting, als de Vereen-
 „ nigde Provinciën, by raade van den Stad-
 „ houder der Provincie, daar de bezetting ge-
 „ legd zal worden, goedvinden en haar belas-
 „ ten zullen: mids deeze bezetting, door de
 „ Vereenigde Provinciën, betaald worde, en
 „ dat de *Kapiteinen en Soldaaten*, boven den
 „ algemeenen eed, ook eenen byzonderen
 „ eed doen aan de *Stad of Stede en Provincie*,
 „ waarin zy gelegd zullen worden: 't welk,
 „ ten dieneinde, in derzelve *Artikelbrief zal*
 „ *worden gesteld*. Ook zal men zulk een'
 „ Krygstugt houden, onder de soldaaten, dat
 „ de Ingezetenen, *geestelyken en weerdlyken*,
 „ niet onredelyk bezwaard worden, noch ee-
 „ nigen overlast lyden zullen. De bezetting
 „ zal ook, niet meer dan de burgers en inge-
 „ zetenen, van *Imposten en Excynzen* vry zyn,
 „ en de Generaliteit zal den Ingezetenen *Lo-*
 „ *gysgeld* verftrekken, als tot hiertoe, in Hol-
 „ land, gebruiklyk geweest is.

8. „ Dat, om, ten allen tyde, door 's Lands
 „ Ingezetenen, te kunnen worden bygestaan,
 „ binnen eene maand na de tekening dee-
 „ zes, ten langften, de Inwooners van elke
 „ Provincie, van agttien tot zestig jaaren
 „ oud, zullen worden opgetekend, op dat
 „ men, ter eerster samenkomste der Bondge-
 „ nooten, hierop zou kunnen besluiten, zo
 „ als men, ter meester verzekerdheid der
 „ Vereenigde Landen, bevinden zal te be-
 „ hooren.

9. „ Dat men geen *Bestand of Vrede* slui-
 „ ten, geenen *oorlog aanvaarden*, noch eenige
 „ *Impost of Contributie instellen* zal, de Genera-

FILIPS III
1578.

„ *liteit van deezen Verbande aangaande*, dan
 „ met gemeenen raad en bewilliging der
 „ voornoemde Provinciën. Doch in alle
 „ andere zaaken, 't beleid deezer Verbind-
 „ tenis en 't gene daar van afhangt betref-
 „ fende, zal men zig schikken, naar 't gene
 „ by de meerderheid van de stemmen der
 „ Provinciën *geslooten zal worden*; zullende
 „ deeze stemmen worden ingezameld, zo als,
 „ tot nog toe, ter Vergadering der alge-
 „ meene Staaten, gebruikelijk geweest is: en
 „ dit alleen, by voorraad, tot op eene na-
 „ dere schikking der gezamenlyke Bondge-
 „ nooten. Doch indien 't gebeurde, dat de
 „ Provinciën, in zaaken van Bestand, Vre-
 „ de, Oorlog of Belasting, niet overeen kon-
 „ den komen, zal het geschil, *by provisie*,
 „ verbleeven worden, aan de Heeren Stad-
 „ houders der gemelde Vereenigde Provin-
 „ ciën, *nu ten tyde wezende*, die het zelve
 „ byleggen, of daar over, naar behooren,
 „ uitspraak zullen doen: zullende zy, in ge-
 „ val zy elkanderen niet mogten kunnen ver-
 „ staan, zulke onpartydige Byzitters of toe-
 „ gevoegden mogen kiezen, als zy raadzaam
 „ zullen oordeelen, en partyen gehouden
 „ zyn, zig te voegen, naar 't gene, op ge-
 „ melde wyze, zal zyn uitgesproken.

10. „ Dat geenen der genoemde Provin-
 „ ciën, Steden of Leden derzelve, eenige
 „ *Confederatien of Verbonden met eenige na-*
 „ *buurige Heeren of Landen zullen mogen maa-*
 „ *ken*, buiten bewilliging der Bondgenooten.

11. „ Dat, zo eenige nabuurige Vorsten,
 „ Heeren, Landen, of Steden zig met de

„ ge-

„ gemelde Provinciën begeerden te vereeni- FILIPSIJ
 „ gen, en in deeze *Confoederatie* te treden, 1579.
 „ zy, daartoe, by gemeenen raade en bewilli-
 „ ging der Provinciën, zullen mogen ontvan-
 „ gen worden.

12. „ Dat de Provinciën, in 't stuk der
 „ Munte, en in den loop van 't geld, met
 „ elkanderen, zullen moeten overeenkomen,
 „ volgens de *Ordonnantien*, hierop, met den
 „ eerften, te maaken: welken de eene, zon-
 „ der de andere, niet zal mogen veranderen.

13. „ Dat Holland en Zeeland zig, in 't
 „ stuk van den Godsdienst, *naar hun goeddun-*
 „ *ken*, zullen mogen gedraagen. Doch *de*
 „ *andere Provinciën deezer Unie* zullen zig mo-
 „ gen fchikken naar de Geloofsvrede, by
 „ den Aartshertoge Matthias en die van zy-
 „ nen Raade, by advis der algemeene Staa-
 „ ten, alreeds ontworpen: of daarin zulke
 „ orde ftellen, als zy, tot behoudenis der *rust*
 „ *en welvaart* van elke *Provincie* of *Stad*, en
 „ tot handhaaving der geregtigheden van
 „ geestelyken en weereldlyken, dienftig vin-
 „ den zullen, zonder hierin, door eenige
 „ andere Provincie, eenigszins, gehinderd te
 „ mogen worden; mids nochtans elk vryheid
 „ van Godsdienst behoude, en men niemant,
 „ ter oorzaake van den Godsdienst, *agter-*
 „ *haale of onderzoeke*: gelyk reeds, by de Gend-
 „ fche Bevrediging, vastgefteld is." Over dit
 „ Artikel, viel terftond eenige zwaarigheid.
 „ Sommigen verftonden, dat men, by het zel-
 „ ve, verklaard hadt, niemand in 't Bondge-
 „ nootfchap te willen ontvangen, dan die de
 „ Geloofsvrede, of ten minften de twee Gods-

Art. III 1579. diensten, den Roomsch-Katholyken en den
 Hervormden, zou toelaaten: weshalve, tot
 nadere opheldering, op den eersten van
 Sprokkelmaand, werdt vastgesteld „ dat men
 „ niet voorhadt, eenige Provincien of Steden,
 „ die zig alleen aan den Roomschen Gods-
 „ dienst wilden houden, en in welken 't getal
 „ der Hervormden zo groot niet was, dat al-
 „ daar, volgens de Geloofsvrede, de Her-
 „ vormde Godsdienst behoorde geoeffend te
 „ worden, van het Bondgenootschap uit te
 „ sluiten; maar dezelve, in tegendeel, daarin
 „ te willen ontvangen; mids zy de punten van
 „ het zelve naarkwamen, en zig als *goede Pa-*
 „ *triotten* gedroegen; zynde de meening niet,
 „ dat de *eene Provincie of Stad* zig 't bedryf
 „ van de andere, in 't stuk van den Godsdienst,
 „ zal aantrekken.

14. „ Dat men, insgelyks volgens gemelde
 „ Bevrediging, allen Kloosterlingen en Gees-
 „ telyken hunne goederen, in de Vereenigde
 „ Provincien gelegen, zal laten volgen, mids
 „ de Kloosterlingen, die zig, uit hunne Kloos-
 „ ters, gelegen, ten tyde des oorlogs tuschen
 „ Holland en Zeeland en de Spanjaarden, on-
 „ der 't gebied deezer laatsten, begeven heb-
 „ ben naar eene deezer twee Provincien, uit
 „ hunne Kloosters, onderhouden worden: ge-
 „ lyk ook geschieden zal, omtrent zulken, die
 „ zig, uit hunne Kloosters in Holland en Zee-
 „ land, naar de andere Vereenigde Provincien
 „ begeven hebben.

15. „ Dat, die in eenige Kloosters deezer
 „ Vereenigde Landen zyn, of geweest zyn, en
 „ dezelve, ter zaake van den Godsdienst,
 „ of

„ of om andere goede redenen, *begeeren te* **FILIPSIIE**
 „ *verlaaten, of reeds verlaaten hebben,* uit de **1579.**
 „ inkomsten dier Kloosteren, hun leeven
 „ lang, zullen onderhouden worden. Doch
 „ die zig hierna in eenig Klooster begeeven,
 „ en het wederom verlaaten, zullen geen on-
 „ derhoud genieten; maar alleenlyk te rug
 „ neemen mogen, 't gene zy in 't Klooster
 „ gebragt zullen hebben. Voorts, zullen de
 „ tegenwoordige en toekomstige Klooster-
 „ lingen vryheid van Godsdienst en Kleeding
 „ hebben, mids zy hunnen Oversten, in alle
 „ andere zaaken, onderdaanig zyn." Tot
 „ nadere opheldering van het eerste gedeelte
 „ van dit Artikel, waarby den geweezen Kloos-
 „ terlingen onderhoud toegelegd wordt, werdt,
 „ op den eersten van Sprokkelmaand, ver-
 „ klaard „ dat de Bondgenooten, bedugt, dat
 „ zulke Kloosterlingen ligtelyk pleitgedin-
 „ gen zouden mogen aanvangen, tot beko-
 „ minge der nalaatenschap, hun, van ou-
 „ ders of vrienden, aanbestorven, of dat zy,
 „ door giften of maakingen, hierna, oor-
 „ zaak tot pleitgedingen zouden kunnen gee-
 „ ven, goedgevonden hebben, alle zulke
 „ pleitgedingen; aangevangen of nog aan te
 „ vangen, van nu af aan, op te schorten,
 „ en *in staate te houden*; tot dat, hierop, by
 „ dezelve Bondgenooten en anderen, die zig
 „ met hen zouden willen verbinden, ook by
 „ de hooge Overheid, is 't nood, eene alge-
 „ meene uitspraak zal zyn geschied.
 „ 16. „ Dat, of 't gebeurde, 't gene God
 „ verhoede, dat 'er eenig geschil ontstondt
 „ tuschen de Provincien, waarin men el-

FILIPS III
1579.

„ kanderen niet kon verstaan, het zelve, zo
 „ ver het eenige Provincie in 't byzonder
 „ betreft, beslist zal worden, door de andere
 „ Provincien, of derzelver Gemagtigden,
 „ en betreft het de Provincien in 't gemeen,
 „ door de Stadhouders, gelyk in 't negende
 „ Artikel beraamd is: zullende deezen par-
 „ tyen *vergelyken* of *regt doen* moeten, binnen
 „ eene maand of korter, na dat zy, daar-
 „ toe, van de eene of de andere partye, ge-
 „ roepen of verzogt zullen zyn: en zal men
 „ zig, wederzyds, naar de uitspraak, aldus
 „ gedaan, moeten gedraagen, zonder zig,
 „ daartegen, van eenigerhande middelen van
 „ regten te mogen bedienen.

17. „ Dat de Provincien, Steden en Leden
 „ derzelven zig wagten zullen van eenigen
 „ uitheemschen Heeren gelegenheid tot oorlo-
 „ ge te geeven, en, ten dien einde, vreem-
 „ delingen, zo wel als Ingezetenen, altoos
 „ goed regt doen, waartoe de Provincie, die
 „ hier omtrent in gebreke mogt blyven, door
 „ de andere Provincien, zal mogen gehou-
 „ den worden, overeenkomstig met derzelver
 „ voorregten, geregtigheden en loffelyke ge-
 „ woonten.

18. „ Dat de eene Provincie of Stad, tot
 „ bezwaaring van de anderen, geene Imposten,
 „ Convoogelden of andere lasten zal mogen
 „ opstellen, buiten gemeene bewilliging, noch
 „ *eenige Bondgenooten hooger bezwaaren, dan*
 „ *haare eigene Ingezetenen.*

19. „ Dat de Bondgenooten gehouden zul-
 „ len zyn, binnen Utrecht te verschynen,
 „ op de beschryving van zulken, die daar-

„ toe

„ toe gemagtigd zullen worden, op zulken FILIPS III.
 „ dag, als hun zal aangefchreeven worden, 1579.
 „ om te handelen, over opkomende zaaken;
 „ welken men, zo zy niet geheim behooren
 „ te blyven, ook in de Brieven van Beschry-
 „ ving zal uitdrukken. Dat men, hier, by
 „ eenpaarige of by de meeste stemmen, zal
 „ besluiten, al ware 't ook, dat eenigen niet
 „ verſcheenen, die nogtans gehouden zullen
 „ zyn, 't beflootene naar te komen, ten wa-
 „ re de zaaken zeer gewigtig waren, en ee-
 „ nig vertrek konden gedoogen; wanneer
 „ men zulken, die niet verſcheenen zyn,
 „ andermaal zal beſchryven, op verbeurte
 „ hunner ſtemme, voor die reize. Doch
 „ dien 't niet gelegen zal komen te ver-
 „ ſchynen, zal zyn gevoelen, ſchriftelyk,
 „ mogen overzenden, waarop, by 't vergade-
 „ ren der ſtemmen, behoorlyk agt zal gege-
 „ ven worden.

20. „ Dat ieder der Bondgenooten de voor-
 „ vallende zaaken, aan welker kennis zy
 „ oordeelen, dat den gemeenen Bondge-
 „ nooten iets merkelyks gelegen is, zullen
 „ moeten bekend maaken aan hun, die tot
 „ de Beſchryving gemagtigd zullen zyn, om
 „ de andere Provinciën daarop te konnen
 „ beſchryven.

21. „ Dat het uitleggen van duisterheden,
 „ in dit Verbond, ſtaan zal aan de gemeene
 „ ſtemmen der Bondgenooten; die, verſchil-
 „ lende, hunne toevlugt zullen neemen tot de
 „ Heeren Stadhouders, op de wyze, boven
 „ vermeld.

FILIPS III
1579.

22. „ Dat, zo men noodig oordeelen mogt,
 „ de Artikelen van dit Verbond, in eenige
 „ punten, *te vermeerderen of te veranderen*,
 „ het zelve zal moeten geschieden, by gemeen-
 „ nen raade en bewilliging der Bondgenooten,
 „ *en anders niet.*

23. „ De Provinciën belooven alle de ge-
 „ melde Artikelen te onderhouden en te doen
 „ onderhouden, verklaarende zy alles wat,
 „ daarmede tnydig, mogt worden gedaan,
 „ nietig en van onwaarde, onder verbind-
 „ tenis van haarer en aller Ingezetenen Per-
 „ foonen en goederen, die zy allen Heeren
 „ en Geregten onderwerpen, belovende
 „ zig niet te zullen behelpen, met eenig
 „ verzet van Regte, hiermede niet over-
 „ eenkomstig.

24. „ De Heeren Stadhouders, die nu zyn
 „ of hierna zyn zullen, de Wethouders en
 „ Hoofdofficiers van de byzondere Provinciën,
 „ Steden en Leden derzelven zullen dit Ver-
 „ bond ook moeten bezweeren.

25. „ Ook zal dit geschieden moeten, door
 „ alle Schutteryen, Broederfchappen en Kol-
 „ legien, die in eenige Steden of Vlekken
 „ deezer Vereeniging zyn.

26. „ Zullende van dit Verbond gemaakt
 „ worden Brieven in behoorlyke forme, die,
 „ door de Heeren Stadhouders, en door de
 „ Leden en Steden der Provinciën, daartoe
 „ byzonderlyk by de anderen verzogt zynde,
 „ bezegeld, en door derzelve Sekretarissen
 „ ondertekend zullen worden (i).”

Op

(i) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 7.

Op den grondslag van dit Verbond, staat **FILIP III** het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden gevestigd, in alles, wat de Landschappen in 't gemeen aangaat; waarom het noodig was, dat wy het, dus uitvoeriglyk, te boek stelden. Ten dage, als het werd, waren 'er slegts Gemagtigden uit vyf gewesten tegenwoordig. Graaf Jan van Nassau tekende eerst, als Stadhouder van der en Zutphen: toen onderschreeven vier Gemagtigden uit de Ridderchap dier twee westen, welken dag namen, tot den negenden van Sprokkelmaand, om de bewilliging der Baanderheeren en groote en kleine den over te brengen. Voorts tekenden de Gemagtigden van Holland, Zeeland (2), Utrecht en de Groninger Ommelanden, hebbende de Stad, waarschynlyk uit ongenoe- gen tegen de Ommelanden (k), geene Gemagtigden te Utrecht gezonden. 't Verbond der Vereeniging, daarna, ter Staatsvergaderinge van Holland, vertoond zynde, werd, door

1579.

III.

Zy wordt

te

door Ge-

magtig-

den uit

vyf land-

schappen

en neder-

hand,

door ver-

scheidt?

anderen

gete-

kend.

de

(k) Zie R. FRESINGA Memor. in G. DUMBAR Anal. Tom. III. bl. 139.

(2) De Stad Middelburg nam egter 't Verbond van Vereeniging niet terstond aan. In Herfstmaand des jaars 1578, besloot de Wet deezer Stad in dit Verbond te zullen treden, zo dra de Bondgenooten zouden verklaard hebben, dat zy, daardoor, niet zou begreepen worden benadeeld te zyn in haare Privilegien, waarop zy meende, dat, door die van Vlisfingen en Veere, indragt gedaan was. *Register ten Raede van Middelb.* van 11 Septemb. 29 Decemb. 1578. 10 Januar. 16 Febr. 1579. en andere Aken. Ook maakte Zeeland zelf, in 't eerst, nog zwaarigheid in eenige punten. *Instruct. voor de Gedeput.* in dato 10 Jan. 1579. M. S.

FILIP III 1579. de Edelen, Haarlem en Leiden, terstond, goedgekeurd. De andere Steden wilden eerst verflag doen. Die van den Briele en den Lande van Voorne begeerden, by de Unie aangemerkt en omschreeven te worden, als eene Landstreek op zig zelve, doch vereenigd met Holland en Zeeland. Rotterdam bewilligde in de Vereeniging tussehen Holland, Zeeland en Utrecht; doch niet in eene afzonderlyke Vereeniging met den Adel van Gelder en Zutten (1). Midlerwyl, werdt, met het overig gedeelte deezer twee gewesten, gehandeld; aan welken men, op hun verzoek, toestondt „dat zy Leden des Roomschen Ryks zouden mogen blyven, gelyk „ zy, tot hiertoc, geweest waren; dat men, „ na 't verdryven der Spanjaarden en 't fluiten der Vrede, alle ongewoone belastingen zou affchaffen; dat Gelder en Zutten, „ die twee stemmen ter Vergaderinge der „ Bondgenooten begeerden, stemmen zouden, gelyk zy plagten te doen, in de Vergadering der algemeene Staaten; dat de „ Stad Bommel en de Ampten van Tieleren en Bommelerwaard, Beest en Renoi wederom zouden gehegt worden aan Gelderland, waaraan zy plagten te behooren, „ mids Bommel bleeve by 't Regt der Gensche Bevrediging, en onder 't bcwind van „ den Prinse van Oranje; benevens nog eenige andere punten (m).” 't Liep egter aan tot in Lentemaand, eer de Gemagtigden der

(1) Resol. Holl. 13, 24 Febr. 1579. bl. 19, 17.

(*) Resol. Holl. 17 Febr. 1579. bl. 30.

der Ridderfchap des Nieuwmeegfchen Kwartiers en der Stad Nieuwmegen, en de Gemagtigden der Ridderfchap en der groote en kleine Steden des Arnheimfchen Kwartiers; en tot in Grasmaand, eer die van Venlo 't Verbond onderfchreeven. Ook namen, in Lentemaand, de Friefche Steden, Leeuwaarden, Sneek en Franeker, en eenige Grietmans en Edelen 't Verbond aan. Vericheiden' andere Friefche Steden volgden niet, voor den eerften van Zomermaand, hebbende de Gecstelykheid, daar te Lande, zig hevig gekant tegen de Unie (n). De Graaf van Rennenberg, maakte, in 't eerst, merkelyke zwaarigheid in 't anneemen van het Verbond, bewecrende hy, dat het, zonder kennis des Aartshertogs, geflooten was, en ftrekte, om zig te fcheiden van de algemeene Staaten: doch hy liet zig, eerlang, overhaalen (o), neemende de Unie, eerst met eenige uitzondering; doch daarna, eenvoudiglyk aan, op den elfden van Zomermaand. Hy tekende zig Stadhouder van Friesland, Overyffel, Groningen en Ommelanden, Drenthe en Lingen; doch hadt, ondertusfchen, niets minder voor, dan zig aan 't Utrechtsch Verbond te houden. Hy fprak 'er, voor en na zyne tekening, altoos kwalyk van, onder zyne vertrouwde vrienden (p). Zelfs was hy, van Louwmaand af, of al eerder, in heimelyke onderhandeling geweest, om zig te

(n) Refol. Holl. 27 Maart 1579. bl. 63.

(o) BOR XIII. Boek, bl. 33 [32].

(p) R. FRESINGA Memor. bl. 152.

FILIPSI te verzoenen met den Koning (*q*); doch 't
1579. leedt nog wel een jaar, eer hy den Staaten
 openlyk afviel, gelyk wy, hierna, zien zul-
 len. Met zyne ondertekening, werden eg-
 ter de Stad Groningen en het Landſchap O-
 veryffel niet geagt begreepen te zyn in het
 Bondgenootſchap. Overyffel weigerde het
 rondelyk, voorwendende, dat men het Land
 eerst ontlasten moest van Krygsvolk (*r*): welk
 men 'er, egter, nog eenen geruimen tyd,
 leggen liet, om dit gewest dus te dringen,
 tot het aanvaarden der Vereeniging (*s*). Doch
 dit geſchiedde eerst, op een zekere wyze,
 in de Lente des volgenden jaars; wanneer de
 Prins die van Overyffel zweeren deedt, aan
 den Koning, als Hertog van Brabant, Graa-
 ve van Holland en Heere van Overyffel, aan
 de algemeene Staaten, zig, *in de Generaliteit*
of in de nadere Unie; famen houdende, aan
 den Aartshertoge, aan den Prinſe, en aan de
 Staaten des Landſchaps (*t*). Groningen is,
 niet voor 't jaar 1594, in 't Utrechtsch Ver-
 bond getreden, gelyk wy, hierna, ſtaan te
 melden. Drente en Lingen hebben, meen ik,
 nimmer de Unie getekend: en Gend, Ven-
 lo, Ypere, Antwerpen, Breda, Brugge (*u*)
 en 't Land van de Vryen, alle welken, van
 tyd tot tyd, in 't Utrechtsch Verbond, eerst
 in 't gemeen de *nadere Unie*, daarna bloote-
 lyk de *Unie* of Vereeniging genoemd, getre-
 den

(*q*) BOR Anth. Stukk. II. Deel, bl. 3, 5.

(*r*) R. FRESINGA Memor. bl. 160 & Not. G. DUMBAR, *ca*
 h. l. in Anal. Tom. III. p. 562.

(*s*) REVIL Daventr. Libr. V. p. 402.

(*t*) Zie den Eed by DUMBAR Anal. Tom. III. p. 591.

(*u*) Refol. Holl. 14 Novemb. 1579. bl. 280.

den zyn, hebben weinig of geen deel aan de gemeene Regeeringe gehad. Men vindt, dat 's Hertogenbosch, in den zomer deezes jaars, gedreigd wordende met eene Belegering, ook begeerde te treden in de Utrechtsche Vereeniging, op den voet van Antwerpen, en hierom onderstand verzogt van de Bondgenooten. Ook is toen de Stad, door die van Holland, voorzien van eenige manschap (v). Doch, dat zy ooit voor een Lid der Unie gehouden zy, is my niet gebleeken. Waarschynlyk, is ook het verzoek, waarvan wy spreekken, niet van Stads wege; maar alleen door de Onroomschen aldaar geschied. Dit zal, hierna, klaarder blyken.

De Prins draalde eenigen tyd, eer hy de Unie aannam, om dezelfde redenen, die hem verhinderd hadden, dezelve, openlyk, te bewerken; en vooral, om dat de Aartshertog, in 't Verbond, niet gekend was, 't welk gelegenheid gegeven hadt, om den Prins te beschuldigen, dat hy zig algemeenen Landvoogd dagt te doen maaken, in plaats van den Aartshertog (w). Doch, eindelyk, verklaarde hy, by een byzonder Geschrift, te Antwerpen, op den derden van Bloei maand, getekend „ dat hy, tot hiertoe, hebbende, „ uitgesteld, te treden in het Utrechtsch „ Verbond, om dat hy hoop hadt, de Neder- „ landen in 't gemeen tot dezelfde Vereeni- „ ging te zullen brengen; en nu hebbende ver- „ staan, dat de Aartshertog en een goed deel „ der Nederlanden dit Verbond hadden goed-

Oranje
begeeft
zig niet
terfcond
in de U-
nie, en
waarom
niet?

„ ge-

(v) Resol. Holl. 5 July 1579. bl. 148.

(w) Resol. Holl. 27 Maart, 8 May 1579. bl. 63, 93.

FILIPs III „ gekeurd , eindelyk , ook beslooten hadt ,
 1579. „ hetzelve aan te neemen , zig verzekerd
 „ houdende , dat de hoogheid en het gezag
 „ van den Aartshertoge , by het zelve , geens-
 „ zins verkort was .”

Dus kreeg het werk der Vereeniging zyn beslag eenigszins . Men regtte , te Utrecht , eene Vergadering op , die magt kreeg , om op voorvallende zaaken te besluiten , en , over gewigtigen , de Bondgenooten beschryven moest , in gevolge van het negentiende Artikel der Vereeniging . Graaf Jan van Nasfau was , hier , het hoofd deezer Vereeniging , zo lang zyn Broeder afwezig was . Men hadt hem eenen Raad toegevoegd , van welken de Heer Boekholt , Drost van Wageningen , en de Advokaat Buis Leden waren (x) .

*t Krygs- De Vergadering der Vereenigde Landen , te
 volk in Utrecht , besteedde haare eerste zorgen aan het
 Gelder- van nieuws beëedigen der Krygsknegten in Gel-
 land derland , 't welk , niet dan na veel moeite , ge-
 wordt , lukte , willende verscheiden' vendels geenen
 van nieuwen eed doen , voor dat men hun betaald
 nieuws beë- hadt . Zy lieten zig egter nog , met goede be-
 digd. loften en een deel hunner agterstallige soldye ,
 te vrede stellen (y) .

IV. Doch terwyl men dit in Gelderland uite-
 De Mal- voerde , werdt rugtbaar , hoe de voornaam-
 konten- ste hoofden der Malkontenten of Misnoeg-
 ten hel- den , te Bethune , byeen geweest waren , en
 len naar een verbond gemaakt hadden , om zig , met
 vereeni- hunne benden , te voegen by die van Artois ,
 ging met de Waa- len . He-

(x) Resol. Holl. 12 Febr. 1579. bl. 17.

(y) Bor XIII. Boek, bl. 90, 92 [34, 37].

Henegouwen en Douai, en elk tegen te staan, die zig niet hielt aan de Gendfche Bevrediging. De Burggraaf van Gend en de Heer van Kapres hadden zig, hiertoe, by ondertekening, verplicht, op den derden van Sprokelmaand. De Heer van Montigni hadt ook beloofd te tekenen, zo la Motte zulks deedt, binnen zes dagen (z). De algemeene Staaten, de nadeelen voorziende, die, hieruit, te wagten waren, deeden eene bezending aan de Walfche Staaten, hen biddende, dat zy volharden wilden by de Gendfche Bevrediging. Doch deezen gaven voor antwoord, dat niet zy, maar veeleer anderen de Gendfche Bevrediging gefchonden hadden: verklaarende, wyders, by dezelve, te willen volharden: ook, dat zy zig, ongaarne, afzonderlyk zouden willen verdraagen met den Koning, die hen, daartoe, in eenen minzaamen brief, genoodigd hadt; dat zy, veel liever, gezamenlyk wilden handelen, en hoopten, dat Parma, dien zy 't verzogt hadden, hiertoe zou willen verstaan, van welke gelegenheid de andere Staaten zig, oordeelden zy, behoorden te bedienen, om een goed verdrag te treffen (a).” De algemeene Staaten fchreeven, hierop, dat de Gendfche Bevrediging, in fommi-ge punten, wel eenig geweld geleeden hadt; doch dat men dit der hevigheid des tyds, waarin 't onmogelyk was de weegfchaal altoos regt te houden, moest toefchryven. Dat de grondflag dier Bevrediging, de ee-

FILIPS III
1579.

Handel
der alge-
meene
Staaten
met die
van Ar-
tois, He-
negou-
wen en
Douai.

,, nig-

(z) BOR XIII. Boek, bl. 91 [35].

(a) BOR XIII. Boek, bl. 93 [37].

FILIPS III
1579.

„ nigheid der gewesten, desonaangezien,
 „ plaats behouden moest. Dat zy, hiertoe,
 „ wilden medewerken. Doch dat Parma,
 „ kennende den yver der Walsche Staaten
 „ voor 't Roomfche Geloof, zig van dien
 „ yver bediende, om hen te doen wyken van
 „ de Gendfche Bevrediging, onder voor-
 „ wendfel van hen nader by dezelve te doen
 „ blyven. Dat zy niëts meer verlangden dan
 „ eene algemeene Vrede, mids men ze gunde
 „ aan alle de Nederlanden, zonder onder-
 „ fcheid van Godsdienst: alzo zy hunne
 „ broeders niet in den nood konden laaten;
 „ maar, gezamenlyk met hen, of vrede heb-
 „ ben, of oorloogen moesten (b).” De Staa-
 ten van Artois fcheenen wel meest geneigd
 tot eene afzonderlyke handeling met Parma.
 Die van Henegouwen glieten zig, by de al-
 gemeene Vereeniging te willen volharden,
 zendende zelfs den algemeenen Staaten een
 Gefchrift toe, waarby zy verklaarden, goed
 en bloed te willen opzetten by 't handhaaven
 van 't bezwooren verbond (c). Doch zy waai-
 den haast met den wind, door welken, die
 van Artois gedreeven werden.

Die van 't Hoofdpunt van 't gefchil, tufchen de
 Artois, algemeene Staaten en die der Walsche ge-
 Rysfel, westen, was nu, of men zig met den Koning
 Douai en Orchies zou kunnen verzoenen, zonder Geloofsvre-
 besluiten de te bedingen. De laatften hielden van ja,
 met Par- en dat men zig voldaan behoorde te houden,
 ma te met het bevestigen der Gendfche Bevredi-
 verdraa- gen. ging,

(b) Bor. XIII. Boek, bl. 94 [38].

(c) Bor. XIII. Boek, bl. 94 [44].

ging, der Brusfelfche Vereeniging en des **FILIPS III** eeuwigen Gebods. De eerften dreeven, dat **1579-** men, zonder Geloofsvrede, niet fluiten kon. Met Artois, ftemden die van Rysfel, Douai en Orchies overeen, om, op den eerstgemelden voet, met Parma te verdraagen, en zelfs een heir op te regten, om 't uitheemsch Krygsvolk ten Lande uit te dryven, indien men 't vertrek deszelfs, met gemoede, niet te verwerven wist. Doch de algemeene Staaten, kennis van dit besluit gekreegen hebbende, ontrieden 't uitvoeren van hetzelfde, op 't alierernstigtst: den Walfchen Staaten, daarentegen, vermaanende, hunne afgevaardigden te zenden op de Vredehandeling, die, onder 's Keizers bemiddeling, te Keulen, stondt gehouden te worden (*d*). Doch deeze raad vondt te minder ingang, na dat S. Omer zig, op den vyfden van Grasmaand, aan la Motte overgegeven, en Montigni, Selles, Heeze en anderen, met het gantsche Leger der Malköntenten, zig, door zyne bemiddeling, tot den Koning gevoegd hadden, bedingende, voornaamlyk, de handhaving der Gendfche Vrede, der Brusfelfche Vereeniging en des eeuwigen Gebods (*e*). Hier mede was de scheuring begonnen. Ook maakte men, ten zelfden dage, 't was de zesde van Grasmaand, eenen aanvang der vyandlykheden. By Duinkerken lag eenig volk van la Motte, die, op den negenden van Lentemaand, by een Plakaat der algemeene Staaten, op 's Konings

De Malköntenten gaan met hun Leger tot 's Konings zyde over.

La Motte wordt vyand verklard.

(*d*) BOR XIII. Boek, bl. 96, 97 [42, 43].

(*e*) BOR XIII. Boek, bl. 99 [46], 100 [48].

Philip III
1579.

nings naam uitgegeven, reeds voor een' muivering en verraader verklaard was (f). De Heer van la Noue overviel dit Volk, met tweeduizend knechten en zeshonderd ruiters, en versloeg 'er omtrent tweehonderdenvyftig van. Ook maakte hy, federt, zyn werk van het beletten der ftrooperyen, die Montigni en la Motte, ten platten lande, deden (g).

V.
Parma dreigt Antwerpen, en belegert Maastricht.

Intusfchen hadt zig Parma, met een deel zyns Legers, op den tweeden van Lentemaand, verdoond voor Antwerpen, de Stad dreigende met een beleg. De voortogt zynner benden, onder Octavio Gonzaga en Jan Baptist del Monte, overviel drieduizend Staatfchen, die ter Burgerhout verfchanst lagen, en dreefze van daar, tot onder de vesten der Stad, daar een vinnig gevegt voorviel, in 't gezigt van den Aartshertoge en den Prinse, die op de wallen ftonden, om de vereischte bevelen te geeven (h). Maar Parma, die 't oog naar Antwerpen, de gedagten naar elders gewend hadt, berende Maastricht, op den twaalfden. Te gelyk, vermaande hy den algemeenen Staaten, fchriftelyk „ tot het herftellen van den Roomschen Godsdienst en 's Konings geoorzaamheid, als onder Keizer Karel, op welke voorwaarden, de Walfche gewesten en ook zy zig met den Koning zouden konnen verzoenen (i).” Doch de Staaten toonden

(f) BOR XIII. Boek, bl. 99 [46].

(g) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 47.

(h) STRADA Dec. II. Libr. I. p. 30. BOR XIII. Boek, bl. 92 [36].

(i) BOR XIII. Boek, bl. 100 [47].

den meer trek, om den Vredehandel te be- FILIPs III
1579.
ginnen, door bemiddeling der Keizerlyke Ge-
magtigden.

De Heer van la Noue was Overfte van Maastricht, alwaar de bezetting flegts duizend, de gantsche weerbaare manschap niet veel boven vierduizend man fterk was: welke geringe magt hem bewoogen hadt, zig buiten de vesting te houden, tot dat hy meer volks byeen zou hebben: en toen hem dit, na veel toevens, mids de oneenigheid der Staaten, eindelyk, gelukt was, vondt hy de toegangen stedewaards zo dicht geflooten, dat 'er geen doorkomen aan was, waarom hy 't bewind der verweeringe *Melchior van Zwartsenburg* aanbevolen liet. Parma hadt zig, rondsom de Stad en voorftad Wyk, ter regterzyde der Maaze, gelegerd, en kreeg zynen toevoer uit Luikerland. De gordyn, by de Brusfelsche Poort, gehouden voor de zwakste, werdt eerst beschooten. Doch toen de muur geveld was, deedt zig, agter denzelfven, een aarden wal voor, die, een en andermaal, vrugteloos, beformd werdt. Men beschoot de Stad, daarna, aan den kant der Hoogterpoorte, nevens 't water, en na dat hier twee tamelyke openingen gemaakt waren, viel men aan 't stormen, op den agtsten van Grasmaand. Doch de belegerden weerden zig zo dapperlyk, dat de aanvallers, met verlies, meent men, van wel tweeduizend man, aftrekken moesten. Parma zwigtte egter niet, maar wierp, voor de Brusfelsche Poorte, eene platte Kat op, van welke hy, wel vyf weeken agtereen, op een rave-

De Stad
wordt be-
fchoo-
ten, en
be-
formd,

FILIPS III
1579.

Dood
van den
Heer van
Hierges
en van
zynen
Vader
den Graa-
ve van
Barlai-
mont.
Poozin-
gen om
Maas-
tricht te
ontzet-
ten.

lyn der vestinge deedt schieten. Hier ver-
meesterde hy, eerlang, den bedekten weg,
en zocht zig ook te sterken, op een Eilandje,
in de Maaze, voor de Stad: doch die van
binnen verjaagden hem van daar met het
grof geschut. Parma schreef hun, op den
derden van Zomermaand, dat het hoog tyd
voor hun was, om te peinzen op een eerlyk
verdrag, welk hy hun nu nog gunnen wilde;
doch zy gaven zulk fier bescheid, dat het
schieten en stormen wederom aanging. 't Ra-
velyn werdt, eindelyk, veroverd. Omtrent
deezen tyd, sneuvelde de Heer van Hier-
ges, aan een' kogel. Hy was de oudste Zoon
van den Graave van Barlaimont, die ook,
kort te vooren, overleeden was (*k*); en zyn
verlies werdt zeer betreurd van den Veld-
heer. Midlerwyl, deden de Aartshertog
en de Prins van Oranje hun best, om de Staa-
ten te beweegen, tot het onderneemen van
't ontzet van Maastricht. Holland, welk
bloot lag voor den vyand, als Maastricht in
zyne handen viel, toonde zig gereed, en le-
verde geld, manschap, mond- en krygsbe-
hoefsten, ten deezen einde (*l*). Doch de twee-
dragt onder de andere Bondgenooten, daar
la Morte onder roeide, de nieuwe kryg, met
welken de Waalen dreigden, en verscheiden'
andere toevallen (*m*) maakten, dat men, ter
algemeene Staatsvergaderinge, tot geen be-
sluit kwam. Men hadt nu schier zyne eenig-
ste

(*k*) STRADA Dec. II. Libr. III, p. 119.

(*l*) Resol. Holl. 2, 9, 10, 18 May, 2, 30 Juny 1579. bl.
83, 88, 89, 105, 146.

(*m*) Zie Resol. Holl. 8 May 1579 bl. 92.

ste hoop gevestigd op het treffen van een Be- FILIPSIII
1579.
stand te Keulen, alwaar de Vredehandeling
begonnen was. Doch de Spanjaards hadden
'er geene ooren naar, zo men niet beloofde,
Maastricht den Koning te zullen leveren, in-
dien de Vrede niet voortging. De beleger-
den werden vast gehertigd met troostelyk
schryven van den Aartshertoge en den Prin-
se, die hun, onder anderen, by eenen Brief
van den vyfentwintigsten van Zomermaand,
binnen vyftien dagen, ontzet beloofden. Ook
was 't waar, dat de Graaf van Hohenlo een-
nig Krygsvolk byeen rukte. Doch Parma
kreeg hiervan zo dra geene kondschap, of hy
besloot het uiterste zynere kragten in 't werk
te stellen, om de Stad te bemagtigen. Op Gewel-
dig stormen op
de Stad.
den agtentwintigsten van Zomermaand, deedt
hy, tot negen reizen agtereen, storm loopen,
dat, den gantschen dag, en tot diep in den
nacht, duurde; doch, door de belegerden, met
onbezweeken moed, afgekeerd werdt. Maar
in den morgenstond geviel het, dat de Stede-
lingen, afgemat door veel arbeids en waakens,
met ziekelyke lichaamen, meest allen, op den
wal, aan 't sluimeren raakten. De Spanjaards
merkten 't, en boodschapten 't Parma: die, Zy gaat
over.
terstond, bevel geeft, om den wal, in stilte,
te beklimmen. 't Geschiedt. De half of heel
sluimerende wagt wordt afgemaakt. De be-
klimmers, ingevolgd door 't grootste deel
des Legers, storten ter Stad in; daar, al wie
zig voordeedt, ontzield werdt. Nog weerde
men zig, tot vrouwen, en maagden, en jon-
gens toe, op de straaten, uit de vensters,
van de daken, met steenen en ander tuig.

PHILIPS III
1579.

Veelen vlooden ter poorte uit, naar de brug, van waar zy, by menigten, in 't water gedrongen werden. Anderen sprongen, uit verwysfeldheid, in den stroom, waarin sommige moeders, eerst, uit deernis, haare kinderen, toen, uit wanhoop, zig zelven geworpen hebben. Op den moord, volgde de plondering, en 't afsperfen van hoog rantsoen, door ysfelyk pynigen. De Overste Zwartfenburg was gefneuveld. Een Spanjaard, die den Prinse van Oranje lang als Ingenieur gediend hadt, werdt, met spietfen, doorreegen. Doch Wyk ging over by verdrag, ter bede van eenige grooten (n). Sedert, lag de Stad lang woest, en bleef een nest van soldaaten, die de ledige huizen afbraken en tot brandstoffe bezigden (o). 't Spaanfche Leger hadt, ondertusfchen, in dit langduurig beleg, zo veel geleeden, dat Parma, in eenen geruimen tyd, niets van gewigt onderneemen durfde. Zelfs storte hy, zyn lighaam en zynen geest, met het doorzetten deezer belegeringe, het uiterfte gevergd hebbende, in eene zwaare ziekte, waarvan hy langzaam herstelde (p). Zyne benden hielden zig, na 't veroveren van Maastricht, meest omtrent Roermonde, alwaar zy, van tyd tot tyd, fchutgevaarten hielden, met de Staatfche bezettingen van Gelder, Venlo en Wagtendonk. Hopman Gouwenburg, die in Venlo lag, hadt het geluk

Verdere
weder-
zydfche
Krygsbe-
dryven.

(n) *DOR XIII. Boek, bl. 92 [36], 102 [51], III enz. [64 enz.] STRADA Dec. II. Libr. II. p. 59 & feqq. Libr. III. p. 114 & feqq.*

(o) *METEREN VIII. Boek, f. 154 vers.*

(p) *STRADA Dec. II. Libr. III. p. 128.*

luk van, op den zevenden van Oogstmaand, vier Zwitserfche vendels van Parma, by Heekhuizen, te verrasfen en te verflaan. Doch ten zelfden tyde, werdt Aalst, en de Vryheid Ronfe in Vlaanderen, overvallen en gepionderd, door de Malkontenten, die daarna eenige Gendfche vendels uit Bazerode verdreeven, het Dorp, vervolgens, aan koolen leggende. La Motte overviel en beroofde, in Herftmaand, de Stad Hondfchooten: en dit was 't voornaamfte, welk, behalve 't innemen van Maastricht, dit jaar, van de Spaanfche zyde, verrigt werdt. Want de aanslag van *Alleines* op Kortryk liep te niet, in Wynmaand, juist op de ftond, als Meenen, thans de wapenplaats der misnoegden, door de Staatfchen verrast was. La Noue overmeesterde, daarboven, Warwyk, in Slagtmaand, en verdreef de Waalen, uit Halewyn en verfcheiden' andere plaatsfen (q).

De Vredehandeling te Keulen, waarvan wy reeds in 't voorbygaan gewaagd hebben, was, door den Keizer, in den aanvang deezes jaars, voorgeslaagen, en de Aartshertog hadt de algemeene Staaten, op deezen voorflag en op andere punten, tegen den twintigften van Lentemaand, te Antwerpen, beschreeven. Hier viel veel twist, onder de Leden, over 't aanwerven van Krygsvolk, over de middelen, om het te onderhouden, en over 't ontzetten van Maastricht. De Prins boodt aan, den oorlog, drie maanden lang, te willen voeren, mids men hem driehonderd-

VI.
Dagvaart
te Ant-
werpen.

(q) METEREN X. Boek, f. 161 vers. 162.

FILIPS III derdentwintigduizend guldens ter maand ver-
 1579. schafte, en terftond, daarenboven, vierhonderdzesendertigduizend, tot het ontzetten van Maastricht. Holland en Zeeland toonden zig gereed genoeg, om hiertoe te be-
 willigen (r), te gelyk egter verklaarende, dat zy de Brusfelsche Vereeniging en het ceu-
 wig Gebod, waarop de andere gewesten nog staan bleeven, van gcener waarde hielden (s). Doch de anderen kwamen tot geen be-
 fluit. Wegens den Vredehandel, hadden die van Holland en Zeeland, in eene byzondere
 onderhandeling met den Prinse, begeerd, dat men, voor hun, vrye oefening van den
 Hervormden, met uitfluiting van den Room-
 fchen Godsdienst, bedonge: ook, dat zy zig, na de dood zyner Doorlugtigheid, eenen an-
 deren Stadhouder zouden mogen kiezen; doch de Prins vondt aanftootelyk, van dit laafte
 gewag te maaken, en riedt hun, omtrent het eerfte, zig te houden aan de Gendfche
 Bevrediging. Veele zaaken, op deeze Dag-
 vaart gebragt, bleeven onafgedaan. Doch tot de Vredehandeling werdt beflooten (t), en
 de lastbrief voor de Staatfche Gemagtigden getkend, op den negenden van Grasmaand.
 Deezen waren Filips van Croi, Hertog van Aarfchot, *Joan van der Linde*, Abt van S.
 Geertruids, *Fredrik van Yve*, Abt van Marrolles, *Buccho van Aytta*, Proost van S. Baafs
 te Gend, *Gasper Schets*, Thefaurier van 's Konings Domeinen, *François van Oignies*,
 Heer

Inzigten van Holland en Zeeland op de Keulsche Vredehandeling.

Staatfche Gemagtigden op dezelve.

(r) Refol. Holl. 27, 29 April 1579. bl. 75, 76, 77.

(s) Zie Refol. Holl. 30 April 1579. bl. 79.

(t) Bor XIII. Boek, bl. 100 enz. [48 enz.]

Heer van Beaurepar; *Adolf van Meeterkerke*, Philips III
 Schildknaap, *Adriaan van der Myle*, Raad 1579.
 in den Hove van Holland, *Bernard van Me-
 rode*, Ridder, Heer van Rumen, *Adolf van
 Goor*, Heer van Kaldenbroek en *Aggeus van
 Albada*, Doktor in de Regten. De Staaten
 van Holland zouden gaarne gezien hebben,
 dat men Graaf Jan van Nassau ook naar Keu-
 len hadt afgevaardigd (u): doch hiertoe
 scheen men, ter algemeene Staatsvergade-
 ringe, niet te hebben kunnen verstaan. Ook
 bleef Oignies, die 't met de Waalen, zyne
 Landsluiden, hieldt, agter. Merode en Al-
 bada woonden, te Keulen. De overigen ver-
 scheenen aldaar, in den aanvang van Bloei-
 maand. De Keizerlyke en Spaansche Gezant-
 ten, van welke laatsten, *Karel van Arragon*,
Hertog van Terranova, het hoofd was, wa-
 ren 'er, reeds te vooren, aangekomen. Ook
 bevondt zig te Keulen, de Pauselyke Gezant,
Jan Baptista Castagna, Bisfchop van Rosfan.
 De Keizerschen sloegen, uit eigen' bewee-
 ging, een Bestand voor; doch dit haperde,
 aan de Spaansche zyde, mids men Maastricht
 gaarne eerst in handen hebben wilde (v),
 gelyk wy reeds hebben aangemerkt. Toen
 kibbelde men, eenen geruimen tyd, over den
 lastbrief der Staatschen, daar de Spaanschen
 veel op te zeggen wisten. Hy sprak alleen
 uit den naam van den Aartshertoge Matthias
 en van de Prelaaten, Edelen en Gemagtigden
 der Steden, te Antwerpen vergaderd, en ver-
 beel-

Aanvang
 der On-
 derhan-
 delin-
 gen.
 Kibbe-
 laary o-
 ver den
 lastbrief
 der Staat-
 schen en
 't zegel
 aan den
 zelve.

(u) Resol. Holl. 30 Maart 1579. bl. 68.
 (v) Bok XIII. Boek, bl. 103 [52]. enz.

FILIPS III beeldende de Staaten. Doch Terranova be-
 1579. geerde, dat 'er de Landen in werden uitge-
 drukt, met welken hy handelen zou. Ook
 berispte hy de nieuwigheid van 't zegel, en
 dat de lastbrief zig gedroeg aan een berigt-
 schrift, welk men nog niet vertoond hadt.
 De Staatfchen verklaarden zig gereed tot dit
 laatste : ook ontbooden zy eenen anderen
 lastbrief, waarin de naamen van Brabant,
 Gelderland, Zutfen, Vlaanderen, Holland,
 Zeeland, Doornik en het Doorniksche, U-
 trecht, Mechelen, Friesland en Overysfel
 stonden uitgedrukt (w). Wat het zegel be-
 treft, de Gemagtigden van Holland ter al-
 gemeene Staatsvergaderinge noemden 't *groot*
 en *ongefchikt*. Het vertoonde een' Leeuw,
 met een zwaard in den eenen en een' bondel
 pylen in den anderen poot. De Staaten dee-
 zes Landfchaps, verneemende, dat de alge-
 meene Staaten zulk een' zegel gemaakt, en
 'er den lastbrief der Gezanten naar Keulen,
 voor 't eerst, mede gezegeld hadden, toon-
 den zig hierover te onvrede. Zy vreesden,
 naamlyk, dat men 't, in 't vervolg, ook be-
 zigen zou, tot het zegelen van fchuldbrie-
 ven, die, onder anderen, ten hunnen laste
 komen zouden. Doch de algemeene Staaten
 verzekerden hen, door eene * fchriftelyke
 fchadeloosftelling, die hun, op den zevent-
 entwintigften van Grasmaand, verleend
 werdt (x). Te Keulen, vergden de midde-
 laars den Staatfchen, de eerste opening der
 pun-

Aanmer-
 kingen
 van die
 van Hol-
 land op
 het ze-
 gel.

* *Acte van*
indemni-
teit.

(w) Hoofst XV. Boek, bl. 642.

(x) Refol. Holl. 8, 9, 12, 18 May 1579. bl. 92, 96, 100, 105.

punten van verzoeninge te doen. Zy deden ^{FILIPSIJF} ^{1579.} t, begeerende, onder anderen „ voor elk „ gewest, het voorregt, dat Brabant hadt, ^{Eischder} van zynen Heer te mogen verlaaten, als ^{Staat-} hy 's Lands vryheden verbrak: ook dat ^{schen.} de Godsdienst in den staat bleewe, daar hy toen in was, en dat Matthias de Landvoogdy behieldt, en niemant, na zyn afsterven, daartoe gevorderd werdt, dan by bewilliging der Staaten.” Doch de Spaan- ^{Die ver-} schen waren wel verre van het toetsaan dee- ^{worpen} zer punten. Ook opperden de middelaars ^{wordt.} deeze vraag: *wie regter zyn zou, als 'er geschil over 't krenken der vryheden viel? welk Ampt noch de Staaten aan den Koning, noch de Koning aan de Staaten zou kunnen opdraagen.* De Staat- schen kwamen dan, volgens hun tweede en uiterste Berigtschrift, tot andere voorwaarden. Doch de middelaars hielden den handel slepende, uitschietende van eene byzondere overeenkomst met den Prins van Oranje (y). Terranova leverde, insgelyks, zyne uiterste punten over (z), die de Staat- schen onaanneemlyk vonden. Men bewoog hen, om ze hunnen meesteren toe te zenden, en gaf hoop van nog iets nader te zullen komen, zo deezen zig rekkelyk toonden (a). ^{De Staat-} ^{schen} ^{krygen} ^{nieuwen} ^{last.} dertuschen, verliep de tyd van zes weeken, dien de Staat- schen, alleenlyk, tot handelen besteeden mogten; doch zy kreegen, sedert, last om voort te vaaren, zonder bepaaling van tyd, behoudende de Staaten, om den vy-

(y) Apol. by BON Auth. Stukk. II. Deel, bl. 94.

(z) Zie dez lve by TASSIS Libr. V. p. 358.

(a) Hoort XV. Boek, bl. 642.

FILIPS III 1579. vyand in onzekerheid te houden, de magt aan zig, om hunne gezanten te rug te roepen, als zy 't zouden goedvinden. Deezen, federt, met de Keizerfchen, in gefprek getreden, over de punten der Spaanfche Gezanten, gaven te verftaan, dat de Staaten, wederom, met den Hertoge van Anjou, handelden, en ligtelyk met hem fluiten zouden, zo men, van 's Konings zyde, te ftyf op zyn ftuk ftondt. De Keizerfchen ontwierpen toen zelf een Verdrag, welk den Staatschen behandigd werdt. Doch 't beviel niet, om dat men 't in den grond hielt overeen te komen, met de punten van Terranova (b). De Keizerfchen moeften dan, op nieuws, aan 't werk, en leverden, op den agttienden van Hooimaand, een ander ontwerp in, welk, in 't voornaamfte, op deezen zin uitliep:

De Keizerfchen ontwerpen de Vredepunten.

„ Dat de Gendfche Bevrediging, de Brusfel-
 „ fche Vereeniging en het eeuwige Gebod
 „ zouden vastgefteld blyven: ook het hand-
 „ haaven der voorrechten, en 't vertrek van
 „ 't uitheemfch Krygsvolk. Dat luiden van
 „ eere, verlaaten zynde van Ampten, be-
 „ zeten ten tyde van 't eeuwige Gebod, in
 „ dezelve zouden herfteld worden. Dat men
 „ de wederzydfche gevangenen zou flaaiken:
 „ ook den Graaf van Buuren, drie maanden
 „ na dat de Prins, zyn Vader, voldaan zou
 „ hebben aan 't byzonder verding, met hem
 „ te maaken. 's Konings gezag zou ftand
 „ grypen, als ten tyde van Keizer Karel.
 „ Tot de Landvoogdy zou hy ftellen een'
 „ Vorst

(b) BOR XIII. Boek, bl. 107 [53.]

„ Vorst of Vorstin van zynen bloede, die 's FILIPSIII
 „ Lands voorregten en dit verdrag zou be- 1579.
 „ zweeren, en alle sterke Plaatsen ontvan-
 „ gen; over dezelveu stellende gebooren
 „ Nederlanders, die ook alleen hooge Amp-
 „ ten zouden mogen bekleeden, en den Ko-
 „ ning en Staaten zweeren moeten. De Ko-
 „ ningin van Engeland en de Hertog van An-
 „ jou zouden, in dit verdrag, begreepen
 „ zyn. Omtrent den Godsdienst, zou men
 „ zig, in Holland, Zeeland en Bommel,
 „ schikken naar 't Gendfche Verdrag, mids
 „ men den Roomschegezinden aldaar de plaat-
 „ sen wederom inruimde, die zy, ten tyde
 „ van dit Verdrag, inhadden: in de andere
 „ Landfchappen, zou men alleen den Room-
 „ fchen Godsdienst oefenen; doch de On-
 „ roomfchen zouden aldaar vry mogen woo-
 „ nen, tot dat de Koning of zyn Stadhouder,
 „ by raade der Staaten, wettelyk beroepen,
 „ de Plakaaten nader zou hebben gemaatigd;
 „ mids zy zig van openlyke oefening en er-
 „ gernis onthielden (c).”

De Staatfche gezanten zonden dit ontwerp Die den
 aan hunne meesters (3). Ook fchreeven de algemeen en
 Keizerfchen en zelfs Terranova aan de alge- byzon-
 meene en aan verfcheiden' byzondere Staa- deren
 ten en Steden, hun raadende, dit ontwerp Staaten
 goed te keuren: waarvan zelfs de Staatfche worden
 gezanten niet vreemd waren. De meeste aange-
 Land- prezen.

(c) BOR XIII. Boek, bl. 109 [60].

(3) Men vindt het, nevens de Brieven der Keizerfchen en des Hertogs van Terranova, by DUMBAR
Analect. Tom. III. p. 576, 578.

FILIPS III Landſchappen en Steden antwoordden, op
 1579. dit ſchryven, dat zy zig gedroegen, tot het
 beſluit der algemeene Staaten. Overyſfel, ſtem-
 de ſommige punten toe, maakte zwaarigheid
 in anderen; doch ſtond zeer op vryheid van
 Godsdienst voor de Hervormden (*d*). Fries-
 land en de Ommelanden verwierpen ze, ge-
 heellyk (*e*). 's Hertogenboſch ſchreef, dat
 men daar de ontworpen punten aanneemlyk
 vondt: waarvan wy de reden wel haast zien
 zullen. Te Antwerpen wees men ze van de
 hand. Die van de Augſburgſche belydenis
 aldaar, verdagt gemaakt, dat zy ze nuttig en
 noodig hielden, toonden het tegendeel, in
 openbaaren druk. Voorts, werden de pun-
 ten, alomme, in blaauwboekjes en burger-
 gezellſchappen, of voor of tegengeſproken.
 't Gemeen, zwaar gedrukt door den laſt des
 krygs, mompelde, hier en daar, dat de Vre-
 de tuſſchen de wederzydsche gezanten reeds
 getroffen was; doch dat het aan de baat- en
 ſtaatzugt der geenen, die toen 't bewind had-
 den, haperde, dat zy niet bekragtigd en afge-
 kondigd werdt. Te Utrecht, onder anderen,
 hadt men hiervan den mond zo vol, dat de
 Wethouderſchap geraaden vondt, zulk ſnappen
 niet ſlegts te verbieden, maar in 't openbaar
 en bondiglyk te wederleggen (*f*).

Ant-
 woord
 der alge-
 meene
 Staaten

Ondertuſſchen, hadden de algemeene Staa-
 ten, in Oogſtmaand, geantwoord, op het
 ontwerp der Keizerſchen. 't Byzonderſte van
 hun ſchryven kwam hierop uit: „ Dat men
 het

(*d*) Zie G. DUMBAR. Anal. Ton. III. p. 581.

(*e*) R. FRESINGA Memor. bl. 166.

(*f*) HOOFD XVI. Boek, bl. 670.

„ het eeuwig Gebod, welk die van Holland FILIPSI
 „ en Zeeland nimmer omhelsd hadden, ten 1579.
 „ onregte voegde by de Gendfche Bevredi-
 „ ging. Dat hieruit volgde, dat men de Gend- op her
 „ fche Bevrediging niet ernstelyk dagt te Ontwerp
 „ handhaaven. Dat men ook ontydig fprak der Kei-
 „ van het overleveren der fterke Plaatsen, zer-
 „ waartoe die in Holland en Zeeland, toen fchen.
 „ zy nog op zig zelve stonden, niet hadden
 „ konnen verftaan. Kranke troost was 't,
 „ wyders, voor den Graave van Buuren,
 „ dat men zyne verlossing uitftelde, tot na
 „ 't voldoen aan een byzonder Verdrag,
 „ welk nog niet geflooten was, en waartoe
 „ de Prins van Oranje ook niet zou konnen
 „ verftaan. Dat men, by 't ontwerp, geene
 „ verzekering gaf aan de Koningin van En-
 „ geland, aan den Hertoge van Anjou, noch
 „ zelfs aan den Aartshertoge Matthias. Dat
 „ de Onroomschen in de andere gewesten,
 „ by het zelve, ook veel meer benaauwd wer-
 „ den, dan by de Gendfche Bevrediging,
 „ die men, met woorden, bevestigde, doch
 „ in der daad kragteloos fcheen te willen
 „ maaken. 't Slot van alles was een verzoek
 „ aan de Keizerschen, dat zy den Hertog
 „ van Terranova beweegen wilden, tot het op-
 „ ftellen van voorwaarden, waarin 's Konings
 „ genade duidelyker te befpeuren ware, en
 „ die, met regt, den naam van Vredepunten
 „ draagen mogten (g).”

Terwyl de Vredehandeling dus fleepende VII.
 werd gehouden, werd de kryg, behalve Beroerte
teAmers-
VOOR foort,

Philips III 1579. voor Maastricht, slaauwelyk, voortgezet :
 doch de inwendige beroerten duurden, byna
 dit gantſche jaar, aan verſcheiden' oorden.
 In het voorjaar, was 't in 't Stigt te doen. De
 Stad Amersfoort nam geen genoegen in de
 voldoening, door den Prinſe, aan 't Land-
 ſchap in 't gemeen, toegeſtaan; maar begeer-
 de, op zig zelve, met hem te handelen. Ook
 wilde zy de Utrechtsche Vereeniging niet
 aanneemen. Zelfs hieldt zy de tolln in, die
 van wege de Staaten geheeven werden. De
 Staaten, vermoedende, dat men 'er 't oog
 naar den vyand gewend hadt, zonden 'er twee-
 honderd knegten heenen, die men weigerde
 te ontvangen. Toen werdt de gemeenſchap
 met Amersfoort, in de nader Vereenigde Lan-
 den, verboden. Men bewoog Gelderland
 ter eener, en Amſterdam ter anderér zyde,
 om der Stad toevoer te weigeren (*h*). Zelfs,
 werden haare ingezetenen bekommerd en ge-
 gyzeld, en de Eem, met een' uitlegger, ge-
 flooten. 't Geſchil kwam, eerlang, voor den
 Prinſe te Antwerpen, die, 't niet ziende by
 te leggen met gemoede, Graave Jan, zy-
 nen Broeder, laſt gaf, om de Stad, met de
 wapenen te dwingen. Hy kwam 'er dan voor,
 met zeven ſtukken geſchuts, en eenige ven-
 dels knegten, op den zevenden van Lente-
 maand, en beſchoot de Utrechtsche poort.
 Die van binnen, hierdoor verbaasd gemaakt,
 lieten, ten derden dage daarna, de Naſſau-
 ſche bezetting ter Stad in. Graaf Jan veran-
 derde toen de Regeering, voerde de Geloofs-
 vre

(*h*) Zie ook Refol. Holl. 3 Maart 1579. *bl.* 43.

vrede in, en schikte alles, naar 't welbeha- FILIPS III
 gen der Staaten van Utrecht (i). 't Liep flegts 1579.
 aan, tot op den negenden van Zomermaand,
 wanneer men de beelden aldaar uit de Ker-
 ken deedt neemen. Doch, des anderendaags, Beelden-
 gebeurde het zelfde te Utrecht, met veel be- storm te
 weeging onder 't volk, en met uitleiding van Utrecht.
 een gedeelte der Roomschegezinden. De Wet-
 houderfchap floot, op den vyftienden, een
 verdrag tusfchen de vyf Kerken, uit den
 naam der gemeene Geestelykheid, ter eener,
 en den Kolonel, Hopluiden en mindere offi-
 ciers van wege de Burgerye en Onroomschen,
 ter anderer zyde; waarby de Minderbroeders-
 S. Jakobs-, S. Nikolaas- en Buurkerke den
 Onroomschen toegevoegd werden, en voorts
 verklaard, dat men, in 't begeeven van amp-
 ten en gunften, zo geestelyken als weerd-
 lyken, geen opzigt neemen zou op 't geloo-
 ve (k).

Te Antwerpen, ontftondt, op den agten- VIII.
 twintigften van Bloemaand, een gevaarly- Oproer
 ke oproer, ter gelegenheid van eenen open- te Ant-
 baaren ommegang, die, door de Roomfche werpen.
 Geestelykheid, verzeld van den Aartsherto-
 ge Matthias, gehouden werdt. 't Volk, hier-
 door, getergd, raakt op de been, en laat
 zig, nog door ontzag voor den Aartsherto-
 ge, noch door den Prinfe van Oranje, die,
 op 't gerugt van onraad, te voorfchyn geko-
 men was, te vrede ftellen, voor dat de Pries-
 ters, Monniken en Kanonniken, die den om-
 me-

(i) BOR XIII. Boek, bl. 92 [36].

(k) BOR XIII. Boek, bl. 116 [70].

FILIPS III 1579. megang verzellen zouden, ten getalle van honderd en-twintig, ter Stad uit geleid waren. De Prins was zo misnoegd over deeze ongeregeldheid, die de Spaanschgezinden hem wyten durfden, dat hy, 's anderendaags, in eene aanzienlyke Vergadering van Wet-houderen en anderen, verklaarde, de Ampten, die hy, over de Nederlanden in 't gemeen en over Brabant in 't byzonder, bekleedde, te willen nederleggen, en de Stad te willen verlaaten. Ook dreigden Matthias en de Raaden van Staate hun afscheid te neemen. Zy lieten zig egter allen nog verbidden. De Prins hielp eene Keur beraamen, waarby eenigen Geestelyken vergund werdt, in de Stad, weder te keeren. Zy werdt, op den twaalfden van Zomermaand, afgelezen. Ten zelfden dage, werdt ook de nader Vereeniging van Utrecht, in Antwerpen, verkondigd; te gelyk met eene Geloofsvrede, waarby den Onroomfchen eenige meerdere ruimte werdt verleend (*l*). Omtrent deezen tyd, ontdekte men, dat *Karel van Gavere*, Heer van Frefin, te Antwerpen woonende, heimelyk verftand hielt met eenige Henegouwer Edelen, welken hy beloofd hadt, den Koning, te Antwerpen, dienst te zullen doen. Hy werdt, terftond, gevat, en naar 't Slot te Breda gevoerd, daar hy, twee jaaren, opgeflooten bleef (*m*).

De Heer van Frefin wordt gevat.

IX.
Bedryf van Imbi-

Te Gend, te Oudenaarden, en te Dendermonde, hadt men, in Lentemaand, de Geeste-

(*l*) BOR XIII. Boek, bl. 114 [67].

(*m*) BOR XIII. Boek, bl. 130 [89].

relykheid, insgelyks, ter Stad uit gedreeven. **FILIPS III**
 Vervolgens, was men, ter eerstgemelder **1579.**
 plaatse, uit zorge voor de Waalen, gevallen ze te
 aan 't verbeteren der Vestingwerken: waartoe Gend.
 tweehonderdentagtigduizend guldens, eene
 kleine somme naar de gelegenheid des werks,
 besteed werdt. Imbize en zyn aanhang
 schroomden niet de Kerkengoederen aan te
 tasten, te verkoopen, en den soldaaten ten
 roof te geeven. Zelfs deedt de Voorfchepen
 veele dingen op eigen gezag, en zonder zyne
 amptgenooten te kennen. Luiden ook,
 die den Hervormden Godsdienst beleeden,
 werden, als ze hem in den weg waren, ter
 Stad uit gezet. Hy maakte zelfs den Heere
 van la Noue Gend te benaauwd, en nood-
 zaakte, door middel van eenige Ruiters,
 den Heer van Bounivet, Gezant des Her-
 togs van Anjou aan de algemeene Staaten,
 zyn lyf, met zwemmen, door eenige graf-
 ten, te bergen, op het Huis des Heeren van
 Kouwenhoven, tusfchen Gend en Dender-
 monde. Twee luiden, beschuldigd als Don-
 Jansgezinden, deedt hy, verraderlyk, om
 't leeven brengen, en loochende 't stuk niet,
 toen 't hem daarna verweeten werdt. Dier-
 gelyke geweldenaaryen vervreemdden de
 gemoeden der zulken, die 't voorheen met
 hem eens geweest waren, zeer van den Voor-
 fchepen. Men dagt hem dan, met goedvin- Men
 den des Prinfen, op den gewoonlyken tyd, zoekt
 te ontzetten van de Regeering. Men kreeg hem van
 hem aan 't huis van Ryhove, daar 't stuk de Re-
 flondt uitgevoerd te worden. Doch een van geering
 Imbizes vrienden kreeg 'er de lugt van, bragt te ont-
't Mis-
 VII DEEL. T het lukt.

FILIPS III het graauw op de been, en haalde den Voor-
 1579. schepen uit Ryhoves wooning, daar hy zo
 goed als gevangen gehouden was. Ryhove
 verschoonde zig met woorden, schuivende
 de schuld op twee anderen, die ontweeken
 waren. Maar Imbize, zyne zaaken wisfer nee-
 men willende, bragt, op den agtentwintig-
 sten van Hooimaand, eenen grooten hoop
 Ruiteren en Knegten, in de Stad, verfelde
 toen de Wet, buiten tyds, en maakte zig zelv',
 op nieuws, tot Voorfchepen; waarna hy 't
 Krygsvolk, wederom, vertrekken deedt. De
 redenen van zyn bedryf, welk hy verglimp-
 te met yver voor den Hervormden Gods-
 dienst, gaf hy, sedert, in openbaaren druk.
 Ook flooiden die van zynen aanhang blaauw-
 boekjes, waarin beweerd werdt, dat de komst
 des Prinzen van Oranje, welke zy vreesden
 haast aanstaande te zyn, thans, om verschei-
 den' redenen, ongeraaden was. Onder ande-
 ren, dreef men, dat de Prins de Regeering
 zou komen veranderen, om der Stad, daarna,
 haare vryheid te beneemen, en onder 't juk
 van 't Hof en van den Hertoge van Anjou te
 brengen: en werdt de Predikant Dathenus ge-
 houden, de hand tot het opstellen deezer Boek-
 jes geleend te hebben. Egter bragt het Ryho-
 ve zo ver, dat men besloot den Prins te ont-
 vangen. Hy kwam 'er, in Oogstmaand, ver-
 fteelde terstond de Wet, Imbize ontslaande,
 die, kort hierna, gevolgd van Dathenus, naar
 Duitschland week, daar hy zig, aan 't Hof van
 den Hertoge Kazimir, eenen geruimen tyd,
 onthieldt. Oranje stelde, voorts, orde op an-
 dere zaaken, die verward stonden. Men ver-
 schiide

De Prins
 verfelt
 de Wet
 te Gend.
 Imbize
 wykt
 naar
 Duitsch-
 land.

schilde wederom, gelyk by 's Prinzen jongste **FILIPS III** komst in de Stad (*n*), over 't punt der gevang- 1579.
gen' Heeren, die allen, in Hooimaand, door
't beleid eeniger burgeren, los geraakt waren. Doch de meesten, waaronder ook Champagnei, waren wederom betrapt, en de Prins liet hen in de gevangenis (*o*). Terwyl hy nog te Gend was, liep hy groot gevaar van ver-
rast te worden door de Malkontenten, die, by duister, eenige Ruiters derwaards gezonden hadden, welken, aan de poort, herberging komende verzoeken, op 't punt stonden van ingelaaten te worden. De Prins egter, door eenigen, om verlof gevraagd, kreeg kwaad vermoeden, en beval de poort dicht te houden (*p*).

Dus speelden de Onroomschen den meester, te Antwerpen, te Gend, en elders in Vlaanderen. Maar de Roomschegezinden maakten 't, ten deezen tyde, even grof aan andere oorden. Te Mechelen, was, op den eersten van Zomermaand, geschil gevallen tusfchen de burgery en bezetting, welke laatste, op last van den Aartshertoge en den Prinse, federt, van daar, geligt werdt, mids de Stad gyzelaars gaf, dat zy ander volk, tot haar en der Staaten genoeg, inneemen zou. Doch de bezetting was nauwlyks vertrokken, of de Provinciaal der Karmelieten, Broeder *Pieter Lupus* of *Wolf*, sloeg de hand aan 't burgerlyk bewind. De Geloofsvrede werdt afgeschafft: de Schout gevangen: ver-
schei- X.
Op-
schud-
ding te
Mechelen.

(*n*) Zie XXVI Boek, bl. 237

(*o*) BOR XIII. Boek, bl. 126 [84] *cuza*

(*p*) METEREN X. Boek, f. 160 *vers.*

FILIPSIJ
1579.

De Stad
verzoent
zig met
Parma.

scheiden' geweekenen het keeren ontzeid. De Aartshertog, de Prins en de Stad Antwerpen zonden gemagtigden naar Mechelen, die allen vastgehouden werden. De Stad maakte, eerlang, haaren zoen met Parma, door bemiddeling van Broeder Wolf, die, sedert, te Mechelen, 't opperbewind hadt; en hier, zo wel als de Onroomschen elders, de Kerkelyke goederen aantastte, en, zo 't heette, ten dienste der Kerke, besteedde. *Pontus van Noyelles, Heer van Bours*, door de Staaten, tot Overste van Mechelen gesteld, waaide met den wind, die de Gemeente dreef; doch hadt 'er eer noch voordeel van. Parma, dien 't nog in den krop stak, dat hy 't Kasteel van Antwerpen aan de Staatsche zyde overgebracht hadt, verliet hem van zyn Ampt, welk den Heere van Rosignol werdt opgedraagen (q).

Aanflag
vanFilips
van Eg-
mond,om
Brusfel
aan Par-
mas zyde
over te
brengen.

Ondertuschen hadt het ligten der bezetting uit Mechelen, waardoor 't verlies dier Stad veroorzaakt was, gelukkiglyk, gediend, tot behoudenis van Brusfel. Filips van Egmond, oudste Zoon van den onthalsden Graave, besloot, ten deezen tyde, uit yver voor 't Roomsche geloof, of om dat hy de zaaken der Staaten voor onherstelbaar verlooren hielt, zynen zoen met Parma te maaken, en Brusfel aan 's Konings zyde over te brengen. Hy woonde in deeze Stad, daar hy, onder de hand, veel vrienden gemaakt hadt: en, gebied voerende over eene bende paarden en een regiment knegten, deedt hy de
laat-

(q) BON XIII, Boek. li. 120 [75] etc.

laafsten, op den vierden van Zomermaand, PHILIPS III
1579.
 'smorgens vroeg, door de Ruitery, te voorren, volgens gewoonte, op buit of kondschap, zo men meende, uitgezonden, ter Stad in leiden. De burgers, die de poort digt wilden houden, werden overweldigd, en Egmond trok, in goede orde, naar de markt. Olivier van den Tempel, Overste der Stad, bragt egter, in alleryl, de bezetting in 't geweer, maakte zig meester van 't Hof, en verdreef eenen hoop van Egmonds volk, gezonden om het te bemagtigen. Wasfende voorts in moed en manfchap, doet hy de toegangen naar de markt bezetten en ftoppen. Eenigen van zyn volk, geholpen van de burgers, herwinnen de poort, waardoor, eerlang, de Mechelfche bezetting ingelaaten werdt. Egmond, nu geheel afgefneeden van zyne vrienden in de Stad, ftondt, den gantfchen dag, en den volgenden nagt, beklemd op de markt, daar hem de Burgers, met uirgezogte fmaadredenen, tergden, vragende deezen: *of 't hem vergeten ware, dat zyn Vader, op deez' plaats, 't hoofd verlooren hadt, en dat dit geval, des anderendaags, verjaarde?* Een ander, *of hy 't graf des onthoofden kwam bezoeken?* daarby voegende, *graaf flegts twee of drie fteenen op, gy zult 'er zyn bloed vinden.* Door welk fmaalen, Egmond zo diep getroffen werdt, dat hem, zyns ondanks, de traanen uit de oogen fprongen. Met den dag egter, floot men een verding, waarby hy vryheid kreeg, om, met zyn volk, en de burgers, die hem volgen wilden, onbefchadigd,

FILIPS III
1579. ter Stad uit te trekken. Dus liep deeze aanslag te niet. Egmond begaf zig, met omtrent veertienhonderd man, uit Brusfel, maakte zig, in 't voortrekken, meester van Geertsbergen, en daarna, zig by de Malkontenten gevoegd hebbende, ook van Ninove, op den drie-entwintigsten van Zomermaand (r).

XI.
Bewee-
ging te
Brugge.

Des anderendaags, raakte Brugge in roere, daar de Roomsche geestelyken zig kanteden tegen het afkondigen der Utrechtsche Vereeniging. Zy werden ingevolgd van de oude Wethouders, daar, en elders in Vlaanderen, *notablen* of *aanzienlyken* genoemd, en van de grootste Gilden. De Geestelykheid, dus gestyfd, scherpt het volk in, dat men zig met Artois en Henegouwen behoorde te vereenigen, en 's Konings gunst te herwinnen. De Regeering van 't Vrye valt haar toe. Men dringt de Wethouderfchap tot het aanstellen van eenen Kolonel naar den zin der gemeente. *Jeronimus de Mol*, Heer van Watermale, op den tweeden van Hooimaand, bekleed met deeze waardigheid, toonde, terftond, dat hy, de magt in handen hebbende, zig van dezelve wist te bedienen. Hy ontslaat de tegenwoordige Regenten en stelt Roomschegezinden in de plaats. Des anderendaags, draaven zyne aanhangers naar 't Karmeliten-Klooster, daar de Onroomsche Waalen toen predikten, en stelden 't 'er alles in roer. De bezetting, schoon reeds afgedankt door de Mol, komt in 't geweer. De Roomschegezinde Burgery insgelyks. De leus der kneg-
ten

ten was voor *Brugge en de Wet*, waardoor zy veel aanhangs kreegen, onder de burgers. De Roomfchen namen den Burgt in, en hielden de Wethouders gevangen op 't Stadhuis. Het krygsvolk verfchanste zig, aan verfcheiden oorden. Ondertusfchen, fchikte men, van wederzyde, om hulp naar buiten. De Staatfchen maakten den meesten fpoed. Agt vendels Schotten van Balfours Regiment, leggende te Turnhout, en honderdenvyftig paarden pasten, des anderendaags, vroeg tyds, voor de Stad te zyn. De Ezelpoort, bezet door een vendel knegten, werdthun, terftond, geopend. Zy trecten naar binnen, en doen de burgerwagt verfluiven van de markt. Mol vloodt, door een gat van den wal, en door 't water, tot aan den hals; doch werd agterhaald en vastgezet. De Walfche Predikant, *Jan Haring*, uit weêrwraak over den moedwil, gepleegd ten zynen huize, daarmen, onder anderen, zyne vrouw, met ftooten en slaan, zeer mishandeld hadt; voerde, met het rondas aan den hals, een deel Franschen naar Mols huis, dat leêg geplonderd werd. Veele Kerkelyken vlooden ter Stad uit; welker Kerken, na 't herftellen der rust binnen Brugge, geflooten bleeven, hoewel men 'er de Roomschegezinden niet verboodt, hunnen Godsdienst, in ftilte, te oefenen (s). De Prins van Oranje, van Gend in de Stad gekomen, hadt hierop orde gesteld, en de Wethouderfchap op den gewoonlyken tyd,

FILIPS III
1579.

De Prins,
tot Stad-
houder
van
Vlaande-
ver-

(s) BOR. XIII. Boek, H. 120 [75].

FILIPS III veranderd (*t*). Naderhand, zou hy, hier-
 1579. toe, geduurige magt gekreegen hebben, in-
 ren, ver- dien hy, gelyk sommigen schryven, sedert,
 kooren, Stadhouder van Vlaanderen geworden was.
 Men wil, naamlyk, dat hy, de begeerte om
 hem te beroepen tot deeze waardigheid, wel-
 ke hy, reeds meer dan eens, afgewezen
 hadt, door *Noël van Karon, Heer van Schoo-
 newal*, wederom hebbende doen opwakke-
 ren, in Herfstmaand, met dezelve vereerd
 werdt (*u*). Doch ik vind, alleenlyk, dat
 hy, verkooren tot Stadhouder, eerst het
 goedvinden der Staaten van Holland en
 Zeeland, deswege, heeft ingenomen. De
 Hollandfche Edelen vonden 't geraaden,
 op 't behaagen zyner Doorlugtigheid, mids
 hy zig, jaarlyks, drie maanden in Holland
 onthieldt, en een' Stedehouder onder zig
 stelde. Dordrecht en Haarlem gedroegen zig
 aan den Prinse. Delft, Amterdam, Gouda,
 Rotterdam en Briel bewilligden, mids de
 Prins Stadhouder bleeve van Holland, Zee-
 land, Friesland en Utrecht, en zig, by nood,
 en des verzogt zynde, naar Holland begave.
 Doch Leiden, Schiedam, Gorinchem, E-
 dam en Schoonhoven vonden 't niet raad-
 zaam, alzo zy oordeelden, dat de Prins ge-
 noeg belast was. De andere Steden verzogten,
 vooraf, de gedagten zyner Doorlugtigheid
 te mogen verstaan (*v*). Zeeland oordeelde
 'er omtrent zo over als Delft en de vier ande-
 re Steden (*w*). En de Prins zelf heeft, na-
 der-

wyst dee-
 ze waar-
 digheid
 van de
 hand.

(*t*) *METEREN N. Boek, f. 160 vers.*

(*u*) *HOOFD XV. Boek, bl. 639.*

(*v*) *Resol. Holl. 23 Sept. 1579. bl. 225.*

(*w*) *Notul. Zeel. 15 Octob. 1579. M. S.*

derhand, doen schryven, dat hem 't Stad-^{PHILIPS III}houderfchap van Vlaanderen wel aangebooden was; doch dat hy 't nimmer hadt willen aanvaardden (x).

Doch mislukte het den Roomfchen Brugge te doen omflaan; diergelyke onderneem-<sup>Omkree-
ring van
's Hertogen-
bosch.</sup>ing flaagde hun veel beter te 's Hertogenbosch. De Staaten hadden, om zig van deeze Stad te verzekeren, behendiglyk bezetting in dezelve weeten te krygen, en 't bevel daar over gegeven aan *Jan van Hoorne, Heere van Bostel*, die de Geloofsvrede deedt afkondigen; doch daarna, zig ziekelyk gevoelende, vertrok, en 't bewind liet aan zynen Zoon, *Maximiliaan, Heer van Lokeren*. Kort hierna, nodigde Parma, houdende de Roomfchen aldaar de sterkten in getal te zyn, de Stad, door Brieven, om zig te vereenigen met de Walfche gewesten. De Onroomfchen, bezeffende waar dit op uitloopen zou, verzogten verfterking van bezetting. Doch dit werdt afgellaagen. Op den eerften van Hooimaand, hieldenzé aan op het afkondigen der Utrechtsche Vereeniging. Waarop men meer niet deedt, dan dat men, door eenen Stads dienaar, uitroepen liet, dat de drie Leden der Stad die Vereeniging aannamen. Doch dit zagen de Onroomfchen voor spotten aan: waarom zy te wege bragten, dat het Utrechtsch Verbond, van punt tot punt, afgelezen werdt. Onder dit woelen, raakten Roomfchen en Onroomfchen, op de markt, aan 't fchieten op elkanderen met
fcherp,

(x) Apolog. bl. 99.

FILIPS III fcherp, zonder dat men weet, wie hunner
 1579. eerst gefchooten hebbe. Omtrent veertig
 burgers lieten hier 't leeven: honderden-
 twintig werden 'er gewond, eer zy zig stillen
 en fcheiden lieten. Daarna, drongen de On-
 roomfchen wederom op meerder bezetting.
 Ook befloot men, eerlang, dat de Stad nog
 vierhonderd knegten inneemen zou. Lo-
 keren ontboodt terftond twee Hollandfche
 vendels. Doch toen deczen voor de Poort
 kwamen, zegt de Wethouderfchap uitvlugten:
 voorwendende, dat zy geene Hollandfche,
 maar Duitfche knegten verwacht hadt. Te
 gelyk, ftrooideze onder 't volk, dat de
 Hollandfche vendels, uit flegt gefpuis van
 Kerkfchenders en vrybuiters, waren famen-
 geraapt, en dat men, hen inneemende, den
 Spanjaard tot beleg zou tergen; daar men,
 zonder bezetting, niet voor te dugten hadt.
 Zo veel was 'er van, dat de twee vendels te
 rug moesten. Toen ontzonk den Onroom-
 fchen de moed, en de meesten weeken, met
 bewilliging der Wethouderfchap, ter Stad
 uit. Sedert ftondt 's Hertogenbosch eene poos
 tusfchen beide (y), en, in deczen tyd, ver-
 klaarde de Stad zig voor de Vredepunten,
 door de Keizerfchen, te Keulen, beraamd,
 gelyk wy boven (z) zagen. In Herftmaand,
 zegt Hohenlo zig binnen 's Hertogenbosch
 te werpen. Doch men weigerde hem te ont-
 vangen. Daarna benaauwde hy de Stad zeer,
 door het doorfteeken van den Demerfchen
 dyk

(y) *Boek XIII. Boek, bl. 119 [73.]*(z) *Bl. 284.*

dyk en van den Maasyk, by Lithooijen. Filips III 1579.
 Doch hy kwam tot geen volflaagen beleg, by gebrek van voorraad, die, thans, by de Staaten, niet te vinden was (a). Naderhand koos de Stad, openlyk, de zyde van Parma.

Te Bommel, maakten de Roomfchen, omtrent deezen zelfden tyd, ook eenige beweging. Doch *Filips, Heer van der Aa*, versterking van volk in de Stad hebbende weeten te krygen, herstelde de rust spoedig (b). In Holland zelf, ondernamen sommigen den Hervormden Godsdienst te flooren. Te Weesp, geschiedde dit, onder anderen, met kennis of door aandryven van eenigen uit de Regeeringe. Doch de Staaten van Holland schikten derwaards Willem Bardes, Burgemeester van Amsterdam, die zeven Perfoonen uit de Vroedschap, en drie derzelven, nevens den Sekretaris en ouden Pastoor, ter Stad uit zettede, behoudens goed en eer. 't Straffen der oproerigen liet hy aan den Schout en de Wethouderen. Doch, na 't herstellen der rust in de Stad, kreegen de ballingen verlof, om te rug te mogen keeren (c).

De onlust tusfchen Groningen en de Ommelanden herleefde wederom, na 't sluiten der Utrechtsche Vereeniging. De Stad kwelde de Ommelander Edelen, door middel van de Koningklyke Kamer, die aldaar 't Regt beediende. Die van de nader Vereeniging fchreeven, XIII. Handel van den Graaf van Renneberg, te Groningen,

(a) Refol. Holl. 13, 17 *Octob.* 1579. bl. 239, 245. *BOR XIV. Boek, bl. 165 [138] enz.*

(b) *BOR XIII. Boek, bl. 120 [75].*

(c) Refol. Holl. 23 *Jan.* 1580. bl. 9. *BOR XIII. Boek, bl. 128 [86].*

FILIPS III
1579.

ven, al in 't begin van Sprokkelmaand, aan Rennenberg, dat hy middel zoeken moest, om zig van Groningen te verzekeren (d). Hy beschreef de Stad, op eenen Landdag, te Visvliet; doch zy verscheen niet. Zelfs gaf zy heimelyk last, om volk te werven. Rennenberg sloeg zig, in Blocimaand, neder aan de Noordwestzyde der Stad, die geweigerd hadt, bezetting van hem in te neemen. Ook gaf hy last, om Appingedam en Delfzyl te sterken. In 't begin van Zomermaand, deden die van Groningen verscheiden' uitvalen, op de Rennenbergschen, die hun eenig volk afiloegen, en hen, eerslang, noodzaaken tot een Verdrag, welk op den elfden geflooten werdt. Die van Groningen beloofden, by het zelve, den Aartshertoge, den Prinse, den algemeenen Staaten en den Stadhouder Rennenberg gehoorzaam te zullen zyn. Ook zou men de geschillen met de Ommelanden, in der minne, zoeken by te leggen, of anders 't Regt daarmede bewornden laten. Rennenberg, gyzelaars ontvangende, voor de onderhouding van 't Verdrag, kwam, op den vierentwintigsten van Zomermaand, in de Stad, verfelde 'er de Regeering, en deedt 'er de Geloofsvrede verkondigen: waarna de S. Walburgs- en Minderbroeders Kerken den Hervormden werden ingeruimd. De Graaf trok, daarna, met zyn Regiment en drie Veldstukjes, naar Drente, daar 't ook, eenigen tyd, vol beweeging geweest was. Hy deedt 'er haast al-

en in
Drente.

(d) R. FRESINGA MEDIT. II. 160.

les voor zig buigen: ook gaf hy bevel, tot het sterken van Koeverden, dat wel begonnen; doch, voor tegenwoordig, niet volbragt werd.

FILIPSIII
1579.

De Prins van Parma vaardigde, omtrent deezen tyd, *Joan Roorda*, Raadsheer in 't Kamergerigt te Spiers, naar Groningen af, om de Stad te beweegen, tot het aanneemen der Vredepunten, te Keulen, door de Keizerfchen, ontworpen. Doch de Wethouders namen hem gevangen (e). Terwyl hy zat, zocht men eene nieuwe belasting op de gemeene middelen in te voeren. Een deel der burgerye, door eenige Spaanschgezinden gaande gemaakt, raakte hierop, in Oogstmaand, aan 't hollen, frefefde naar 't Stadhuis, eifchende, dat men de voorgellaagen Vredepunten, die hen van deeze lasten bevryden zouden, aanname, en Roorda op vrye voeten ftelde. Doch de Staatschgezinden, insgelyks, te hoop geloopen, jaagden de menigte van voor 't Stadhuis. Sommigen vlooden ter Stad uit. Anderen werden gebannen. Roorda, geleverd aan Rennenberg, zat langer dan een jaar op 't Slot te Stavoren: naderhand, nog eenige maanden, op de Huizen te Loeveftein en te Woerden: toen nog eene poos te Rammekens: tot dat hy, eindelyk, los raakte (f).

Beweeging in Groningen, ter oorzaake der Keulfche Vredepunten.

't Stondt, wyders, ten deezen tyde, zo werd met de gemeene zaaken, dat de Prins den Gemagtigden der Vereenigde Nederlanden, XIV. Verwarde toestand van de zaa-

(e) R. FRESINGA Memor. bl. 164.

(f) Refol. Hill. 27 Nov. 1581. bl. 591. FOR XIII. Boek, bl. 128 [137] 227.

FILIPSIJ den, te Utrecht, op den zevenden van Oogst-
 1579. maand, door den Heere van Aldegonde,
 ken der deedt voorhouden „ hoe de Aartshertog
 algemeene „ Matthias, onlangs, by wanbetaaling zy-
 ne Staa- „ ner wedde, genoodzaakt geweest was,
 ten. „ zyn hof te sluiten, en zyne huishouding
 „ op te breeken (g):” waarop hun te beden-
 ken gegeven werdt „ wat het inhebben, en
 „ hoe zeer 't hem en den Keizer in den krop
 „ steeken zou, zo men hem uit armoede
 „ vertrekken liet.” Men schikte, hierop,
 eenige Gemagtigden naar Gend, daar de
 Prins zig toen nog onthieldt, om nader met
 hem te handelen, over 't beleid der zaaken
 van staat en oorloge: en men begreep toen,
 uit hem, dat hy zeer gefeld was op het aan-
 binden van den handel met Anjou. Ook ver-
 klaarde hy, eerlang, in openbaaren druk,
 dat de Nederlanden eenen Vorst behoefden,
 die de Regeering in persoon kon waarneemen,
 't welk der Koninginne van Engeland
 niet gelegen kwam. Sterk hadt men, ins-
 gelyks, deezen gantschen zomer, gesproken
 van een Huwelyk tusschen Anjou en de Ko-
 ninginne: waaruit sommigen veel heils voor
 de Nederlanden wisten te spellen. De alge-
 meene Staaten zelve zonden een wydluftig
 Vertoog aan die van Holland, strekkende
 om hen te beweegen tot het aanneemen van
 Anjou voor Beschermmer der Nederlanden,
 met volkomen gezag over zaaken van Regt
 en Regeeringe, zo wel als van oorloge; naardien
 zy meenden, dat men hem zulke voor-
 waar-

Men spreekt van het afzweeren van Filips en het aanneemen van den Hertoge van Anjou.

(g) Zie ook Refoi. Holl. 8 May 1579. bl. 92.

waarden zou kunnen doen bezweeren, dat 's FILIPES III
 Lands vryheid niet verkort werdt; waarvoor 1579.
 nu ook minder te dugten was, alzo de Slo-
 ten, alomme, om verre lagen, en in de Steden
 goede orde en wagt gehouden werdt. Uit dit Gedag-
 schryven sproot, ten deezen tyde, veel ge- ten der
 spreks in Holland, over 't verftooten van Fi- Hollan-
 lips. Ook werdt 'er, in Oogstmaand, ter Dag- deren en
 vaart in den Haage, van gehandeld. De E- Zeeuwen
 delen toonden 'er zig genegen toe. Doch de over 't
 meeste Steden en Zeeland hadden toen nog een en 't
 geen herts genoeg, tot het doen van deezen ander.
 stap (*h*). Zelfs wrogten de redenen der al-
 gemeene Staaten zo veel niet, dat men, hier,
 tot het aanneemen van Anjou, besluiten kon.
 De Edelen en meeste Steden stemden ronde-
 lyk, dat zulks ongeraaden ware. Die van
 den Briele en Alkmaar stelden 't stuk ter be-
 scheidenheid van den Prins. Hoorn en Schie-
 dam verklaarden, dat men met den Hertoge
 zou kunnen handelen, wanneer de Keulsche
 Vredehandeling niet slaagde. Die van Zee-
 land wilden zig niet uiten, voor dat zy wis-
 ten, tot wat einde, men Anjou herwaards
 nodigen zou (*i*). Ook is 't ten hoogsten
 waarschynlyk, en 't zal uit het gevolg nog
 nader blyken, dat de Prins van Oranje niet
 voorgehad heeft, het bewind, welk hy, tot
 hiertoe, in Holland en Zeeland, gevoerd hadt,
 aan den Hertoge van Anjou af te staan; waar-
 van de voornaamste Steden en de Edelen
 inzonderheid wel onderregt geweest zullen
 zyn.

(*h*) Resol. Holl. 11 July, 18, 24 Aug. 1579. bl. 160, 187, 197.
 (*i*) Resol. Holl. 16 July 1579. bl. 131.

Frans III
1579.

zyn. De handel met Anjou werd't dan nog eenen geruimen tyd fleepende gehouden. Ook werd't, mids de verfchillende begrippen der Landfchappen, op verfcheiden' andere punten; voorgedraagen door den Prinfe, vooreerst, geen befluit genomen (k).

XV.
Aanflag
op den
Briele.

De Heer van la Motte ontwierp, omtrent deezen tyd, eenen aanflag op den Briele, die kwalyk flaagde. In Oogstmaand, ontboodt hy by zig, te Grevelingen, eenen Scheepshopman uit den Briele, *Jan Simonszoon* genoemd, die de reis aannam, met kennis van den Prinfe, en zig, in fchyn, bepraaten liet, om de Stad te verraden. Hy troonde la Motte tweehonderd Kroonen af, welken hy voorgaf te moeten befteden, om den Hopman der bezetting en eenige anderen te winnen. Eindelyk bragt hy 't zo ver, dat la Motte eene tamelyke Vloot, toegerust met Prinfevlaggen, naar den Briele afzondt: doch zy verviel byna geheel in de magt van eenige Hollandfche fchepen, die 'er op pasten; waarmede deeze losfe onderneeming te loor liep. La Motte hadt geen verzekering van Jan Simonszoon, die leezen noch fchryven kon, dan zyn woord, en eenen Bode, die tuffchen beide ging, en waarfchynlyk zelf onkundig was van den flinkfchen toeleg des Briele-naars (l).

De Graaf Midlerwyl, was de handel der Walfche Gewesten met Parma, den gantschen zomer, voortgezet. De Graaf van Lalaing, Stadhou-

(k) Bor XIII. Boek, bl. 131 [91] enz. XIV. Boek, bl. 158 [128] enz.

(l) Bor XIV. Boek, bl. 164 [137].

houder van Henegouwen, liet zig, eerlang, door zynen Broeder, den Heere van Montigni, en, door de Graaven van Mansfeld en Arenberg, beweegen om te treden in het Verbond, tusfchen Artois, Rysfel, Douai en Orchies geflooten: en tekende, op den zeventienden van Bloemaand, een Verdrag, welk deeze Gewesten met de Gemagtigden van Parma gemaakt hadden. Sommigen hebben gefchreeven, dat hy, kort na zynen afval, door eenen hoefslag van zyn paard, ongelukkiglyk, het leeven verlooren heeft (m). Doch by de Spaanfche Schryvers, die hiervan niet gewaagen, vindt men hem, nog lang hierna, in bedryf (n). De punten van dit Verdrag werden, naderhand, befnoeid en veranderd. 't Werdt niet voor den der tienden van Herfstmaand, te Bergen in Henegouwen, op 's Konings naam, afgekondigd, en bestondt uit agtentwintig leden, de voorwaarden behelzende, op welken zyne Majesteit zig met de Nederlanden verzoenen wilde, mids zy dezelve, binnen drie maanden na 't vertrek der Spanjaarden, omhelsden, gelyk de Walfche Gewesten, behalve Doornik en het Doorniksche, Kameryk, Valenchyn en Bouchain, reeds gedaan hadden. De punten hielden in, „ bevestiging der Gendfche Bevrediging, der Brusfelsche Ver„ eeniging en des eeuwigen Gebods; mids „ men bleeve by 't Roomsche geloof, en de „ voorige gehoorzaamheid aan den Koning.

FILIPS III
1579.
met Parma,

Verzoe-
ning der
Walfche
Gewes-
ten met
den Ko-
ning.

„ Voorts

(m) HOOFD XV. Boek, bl. 661.

(n) STRADA Dec. II. Libr. III. p. 151. Libr. IV. p. 222.
BASSIS Libr. V. p. 411.

FILIPSIJ 1579. „ Voorts , dat men , binnen zes weeken na 't
 „ vertrek van 't uitheemsch Krygsvolk , dat
 „ ook binnen zes weeken zou moeten ge-
 „ schieden , een Leger van Landzaaten zou
 „ opregten , tot verdediging van dit Verdrag ,
 „ te betaalen uit 's Konings inkomsten : waar-
 „ toe de Landen , die zig wederom onder
 „ zyne gehoorzaamheid begaven , draagen
 „ zouden moeten. De aanstelling eens Land-
 „ voogds zou aan den Koning staan , en 't
 „ opperbewind , ondertuschen , blyven in
 „ handen van den Prins van Parma (o).”
 Op zulke en andere voorwaarden , welker som-
 migen geheel niet , anderen maar pasfelyk
 naargekomen werden van de Spaanfche zy-
 de , behaagde het fommigen gewesten , zig te
 verzoenen met den Koning , en hem te fter-
 ken met een Leger , waarin , federt , zyne
 voornaamfte magt in de Nederlanden bestaan
 heeft.

Maar van de Staatsche zyde , werdt de
 ftap , dien de Malkontenten deden , aange-
 zien , als een bewys van de uiterfte ongestaa-
 digheid. Men merkte aan „ dat zy , eerst ,
 „ onder Alva en Requesens , den Prins en
 „ die van Holland en Zeeland beoorloogd
 „ hebbende , daarna , toen de Raad van
 „ Staate 't bewind kreeg , Mansfeld , Vi-
 „ glius , Asfonville en andere Spaanschge-
 „ zinde leden van dien Raad in hegtenis ge-
 „ nomen , en zig met den Prins bevredigd
 „ hadden. Dat zy , toen Don Jan in 't Land
 „ kwam , deezen hadden aangehangen , tot
 „ op

(o) BOEK XIII, Doet; bl. 126 [90].

„ op 't inneemen van Namen, waarnaze FILIPS III
 „ hem wederom verlaaten en den Prins naar 1579.
 „ Brabant ontbooden hadden. Dat zy, toen
 „ de Prins 't bewind aldaar naauwlyks aan-
 „ vaard hadt, zonder hem of de Staaten be-
 „ hoorlyk te kennen, den Aartshertog Mat-
 „ thias in 't Land hadden gehaald: en dat zy,
 „ wat laater, ziende, dat zy hem niet naar
 „ hunne hand konden zetten, zig gewend
 „ hadden tot den Hertoge van Anjou; die
 „ hun, insgelyks, stof tot misnoegen gege-
 „ ven hebbende, waren zy, eindelyk, ver-
 „ zoend met den Prins van Parma (p).”
 Men hielt het daar voor; dat dit wankelen
 uit heerschzucht sproot; hoewel de nood,
 waarin zy zig, somtyds, bevonden, en de
 vrees voor het groot gezag des Prins van
 Oranje, als zy cenigszins uit den nood gered
 waren, voor de voornaame reden van hun on-
 gestaadig gedrag schynt te moeten gehouden
 worden.

De Hervorming hadt nu wel de overhand Beeld-
 storming
 in Gel-
 derland.
 gekreegen in Holland, in Zeeland en 't Stigt
 van Utrecht; doch niet in de andere Gewes-
 ten, die de nader Vereeniging hadden aange-
 nomen, of welken men, voor anderen, tot
 dezelve dagt te brengen. Maar, omtrent
 deezen tyd, werden, door Sonois soldaaten,
 tegen 't gemaakt Verdrag, de beelden te Zut-
 sen ter Kerken uit gestommeld. 't Zelfde ge-
 schiedde te Hattum en elders in Gelderland.
 Te Kampen zelf, raakten Onroomschen en
 Room.

(p) Apolog. van Willem I. by Bon Auth. Stukk. II. Deel,
 bl. 29.

FILIPS III Roomfchen, in Wynmaand, handgemeen, over
 1579. 't onderhouden der Geloofsvrede, en 't leedt
 niet lang, of de eerften wisten de Minderbroe-
 ders ter Stad uit te doenshikken (q). Daar-
 entegen verzamelden zig eenige Knegten en Rui-
 ters in Twente, voorgeevende misnoegd op de
 Staaten, en gekomen te zyn, om de Geloofs-
 vrede afte fchaffen (r). Doch zy verftrooiden
 zig, eerlang, wederom.

Ernstig
 Verroog
 van den
 Prinse
 aan de al-
 gemeene
 Staaten.

Met het uitgaan van den Herfst, vernam
 men, dat de vyand zig fterk toeruste, tegen
 de aanftaande Lente; zonder dat zulke ty-
 dingen den vereifchten indruk maakten op
 de gemoeden der Staaten. Oranje, ver-
 drietig over zo groot een verzuim, befloot
 het den algemeenen Staaten, te Antwerpen,
 nog eens, op 't ernstigft, voor oogen te fl-
 len, op den zesentwintigften van Slagtmaand.
 Hy wees dan, flukswyze, aan „ in welke
 „ mislagen de meeste gemagtigden verval-
 „ len waren, hoe elk alleen voor 't belang
 „ van zyn byzonder Landschap fcheen te
 „ zorgen, en 't gemeen belang verwaarloos-
 „ de; hoe zy allen gebonden waren aan be-
 „ paalden last, en niets van gewigt beslui-
 „ ten konden, dan op 't behaagen hunner
 „ meesteren, die de dingen wisten te rekken,
 „ zonder einde; hoe de penningen, tot de
 „ gemeene zaak opgebracht, zo weinig be-
 „ droegen, dat hy 't, fchaamtshalve, niet
 „ zeggen mogt; hoe men de gemeene mid-
 „ delen tot ander gebruik bezigde, dan waar-
 „ tot

(q) R. FRESINGA Minor. M. 169 enz.

(r) BOR XIV. Boek, bl. 163 [136], 167 [141], 168 [143].

„ toe ze geschikt waren; hoe elk gewest, ja FILIPSIIE
1579.
 „ elke Stad byna, in 't omslaan der gemeene
 „ ne middelen, op eigen oorbaar zag, en
 „ zynen nabuuren de neering zocht te ont-
 „ trekken." Voorts, sprak hy van de on-
 „ gelykheid in 't stuk der munte, waaruit, zyns
 „ oordeels, 't stilstaan van veele handwerken
 „ volgen moest. Maar bovenal drong hy op
 „ werving en wapening, en 't vinden en op-
 „ brengen der noodige middelen daartoe: „ 't
 „ welk, indien 't langer verzuimd werdt,
 „ men 't hem vergeeven moest, zo hy van
 „ zyne ampten afftand deedt, biddende hy,
 „ ondertusichen, ootmoediglyk, dat men
 „ den kleinen dienst, by hem den Landen
 „ beweezen, voor aangenaam wilde houden,
 „ terwyl zyne zucht tot 's Lands best onver-
 „ anderd bleef, en hy zig gaarne onderwer-
 „ pen zou aan den minsten Edelman, dien
 „ de Staaten zouden goedvinden boven hem
 „ te stellen, zig ook aanbiedende tot de be-
 „ waaring van eenig gewest of Stad, of tot
 „ eenige andere verrigting, waartoe men hem
 „ zou willen gebruiken (s).”

De Vergadering, getroffen door dit Ver-Hy
 toog, viel aan 't verzoeken, dat de Prins ^{maakt}
 de hand niet wilde aftrekken van de ge- ^{een Ont-}
 meene zaake. Hy liet zig dan, wederom, ^{werp van}
 overhaalen, en leverde, vervolgens, een ^{den staat}
 ontwerp in, den staat van oorlog betref- ^{loge.}
 de. Hy oordeelde, dat men vierduizend Rui- ^{* Har-}
 ters, agtduizend * schutten, vierduizend ^{quebu-}
 † spietsdragers te voet, twaalfhonderd del- ^{siers.}
 vers, ^{† Korfe-}
letton.

(s) BOR. XIV. Boek, bl. 167 [141]. Zie ook bl. 176 [153].

FILIPSH vers, en agt of tien stukken geschuts met hun
 1579. toebehooren verzorgen moest, met welke magt,
 ————— boven de bezettingen der Steden, hy kans zag
 een' verweerenden kryg te voeren (1). Ook
 gaf hy, wat laater, te bedenken, of men 't
 Krygsvolk niet onder eenen nieuwen eed be-
 hoorde te brengen; doch ik vind niet, wat
 hierop beslooten werd.

XVI.
 Uiterste
 last der
 Staatfche
 Gezan-
 ten op de
 Vrede-
 hande-
 ling te
 Keulen.

De Vredehandeling te Keulen duurde het
 gantfche jaar, zonder dat men iet vorderde
 van belang. De Keizerlyke gezanten, dien
 't eindelyk verdroot, langer zonder vrugt te
 toeven, vertrokken, den veertienden van
 Slagtmaand, op den Graave van Zwartfen-
 burg na, die zig, nog eenigen tyd, te Keu-
 len, ophieldt (2). Den dertigften, ontvin-
 gen de Staatfche gezanten den uitersten last
 hunner meesteren, behelzende, dat zy ge-
 negen waren de Vrede te treffen, onder ze-
 kere voorwaarden, die, ten voornaamen
 deele, hierop uitliepen: „ dat de Gendfche
 „ Bevrediging, de Brusfelfche Vereeniging
 „ en het eeuwige Gebod, met 's Konings be-
 „ vestiging van het zelve, zouden standgry-
 „ pen in alles, wat by dit Verdrag niet uit-
 „ gezonderd wordt. Dat het vreemde Krygs-
 „ volk vertrekken, en niet wederom keeren
 „ zou, dan by 't ontftaan van eenen buiten-
 „ landfchen oorlog of anderen nood, groot
 „ genoeg naar 't oordeel der Staaten. Dat die
 „ van Artois de ingenomen' Plaatsen wederom
 „ zouden overleveren. Dat alle Perfoonen,
 „ met naame de Prins van Oranje, in hunne

„ eere,

(1) BON XIV. Boek, bl. 174 [150].

(2) BON XIII. Boek, bl. 138 [101].

„ eere, en in 't bezit hunner onroerende goe- **FILIP III**
 „ deren, evenveel waar gelegen, zouden her- **1579.**
 „ steld worden. Dat niemant, dan die den Staa-
 „ ten aangenaam was, in eenigen Raad van
 „ Regeeringe, of Krygsampt, zou worden ge-
 „ steld. Dat de wederzydsche gevangenen
 „ zouden geslaakt worden, ook de Graaf van
 „ Buuren, drie maanden na 't afkondigen van
 „ dit Verdrag. Dat al wat, sedert de laatste
 „ Beroerten, by den Aartshertog en de Staa-
 „ ten, vastgesteld was, van waarde blyven
 „ zou. Dat de Wet in de Steden besteld zou
 „ worden als van ouds, en volgens de Pri-
 „ vilegien. Dat men den Koning gehoor-
 „ zaamen zou, gelyk 't betaamde, vol-
 „ gens Goddelyke en menschelyke wetten,
 „ de Gendfche Bevrediging en het tegen-
 „ woordig verdrag. Dat de Landvoogd,
 „ door den Koning te stellen, aangenaam
 „ zou moeten zyn aan de Staaten, die be-
 „ geerden en baden, dat de Aartshertog
 „ Matthias, in deeze waardigheid, beves-
 „ tigd mogt worden. Dat de sterke plaatfen
 „ in Holland en Zeeland bewaard zouden
 „ worden volgens 't Gendfche Verdrag; in
 „ de andere gewesten, door hen, die de
 „ Aartshertog en Staaten daartoe gesteld had-
 „ den, en in de Plaatsen, die de Spanjaards
 „ ontruimen zouden, door inboorlingen,
 „ den Staaten aangenaam, en by den Koning
 „ te stellen. Dat de Koningin van Engeland
 „ en de Hertog van Anjou in dit Verdrag
 „ zouden begreepen zyn. Dat de Koning,
 „ op 't ootmoedig verzoek zynor onderzaa-
 „ ten, den Hervormden en die van de

FILIPSI III „ Augsburgfche belydenis vryheid van Gods-
 1579. „ dienftoefening zou laaten, op alle Plaat-
 „ fen, daar zy ze tegenwoordig genooten,
 „ mids de Staaten bezorgden, dat aldaar
 „ ook de Roomfche Godsdienst, op redely-
 „ ke voorwaarden, wederom wierdt inge-
 „ voerd. Dat, wyders, de Staaten, in 't
 „ byzyn van 's Konings Gemagtigden ver-
 „ gaderd zynde, alle naarftigheid zouden
 „ aanwenden, om den Hervormden Gods-
 „ dienst, binnen zekere plaatfen, naar de
 „ gelegenheid van ieder Landfchap, te be-
 „ paalen, mids die van Holland en Zeeland,
 „ met derzelve bondgenooten, zig bleeven
 „ houden aan den voet, beraamd by de Gend-
 „ fche Bevrediging. Ook zouden de Staaten
 „ zig bevlytigen, om den Roomfchen Gods-
 „ dienst, ten minften in sommige Plaatfen
 „ van Holland en Zeeland, wederom te doen
 „ invoeren, tot dat men, daarop, in eene
 „ volgende Byeenkomst der Staaten, nader
 „ voorzage. Wyders, zou de Koning de
 „ voorregten moeten handhaaven, en gee-
 „ ne nieuwe Sloten ftigten, noch ouden her-
 „ maaken, dan by bewilliging der algemeene
 „ en byzondere Staaten.” De Staatfche
 „ Gezanten hadden nog een heimelyk Berigt-
 „ fchrift, volgens welk zy, in sommige pun-
 „ ten, nog iets mogten toegeeven (v); doch van
 „ 't punt, welk den Godsdienst betrof, mogten
 „ zy niets laaten vallen. De punten van dit Be-
 „ rigtschrift waren, eerst, in de byzondere
 „ Landfchappen, overwoogen. In Holland,
 „ had:

(v) *Boek XIII, Boek, bl. 143 [108], 145 [110]*

hadt men, op raad van den Prinse, nog iet FILIPS III
 in het zelve veranderd, strekkende tot meer- 1579.
 der verzekering van 's Lands vryheid, zo wel
 in 't Burgerlyke als in den Godsdienst (w).
 De Gezanten vertoonden hunnen uitersten
 last aan den Graave van Zwartzenburg; doch
 Terranova weigerde langer te handelen, om
 dat de meeste Keizerſchen vertrokken wa-
 ren. Ook begaf hy zig, kort hierop, naar
 Bon (x). Doch op dat men weete, hoe ver
 de Spaanschen mogten gaan, konnen wy Heime-
 lyk Be-
 rigt-
 schrift
 des Her-
 togs van
 Terrano-
 va.
 niet voorby, hier, den inhoud mede te dee-
 len van het heimelyk Berigtschrift des Her-
 togs van Terranova, welk hy aan niemant,
 buiten den Prinse van Parma, vertoonen
 mogt: „ Zyne Majesteit van Spanje erken-
 „ de, by het zelve, den Keizer voor mid-
 „ delaar, mids het Roomsche Geloof en 's
 „ Konings gehoorzaamheid onverkort blec-
 „ ven, en de Aartshertog niet in de Land-
 „ voogdy wierdt gevestigd. Terranova mogt,
 „ des noods, de Gendſche Bevrediging,
 „ zonder uitzondering, aanneemen, alzo, dus
 „ luidt het Berigtschrift, zulke verbonden
 „ van zelve vervallen zouden, als de ge-
 „ hoorzaamheid aan den Koning slegts ſtand
 „ gegreepen hadt. Hy mogt ook bewilligen
 „ in de Vergadering der algemeene Staaten,
 „ door Don Jan beloofd, ſchoon zyne Ma-
 „ jesteit zulks, tegenwoordig, noodeloos
 „ hielt, konnende alles, te Keulen, wel af-
 „ gedaan worden. 't Gefchil over de Pla
 „ kaa-

(w) Refol. Holl. 14 Novemb. 1579. bl. 270. 18, 25 Januar.
 1530. bl. 4, 14.

(x) BOEK XIII. Boek, bl. 139 [103], 142 [107].

FILIPSI 1579. „ kanten tegen de Ketters moest hy myden ;
 „ doch kon zulks niet geschieden, dan mogt
 „ hy zo veele verzagting in dezelve gedoo-
 „ gen, als de Koning hem, mondeling, ver-
 „ oorlofd hadt. Voorts, moest hy, in gee-
 „ nerlei wyze, bewilligen tot het verblyf van
 „ Oranje in de Nederlanden: noch hem iets
 „ belooven, om hem te doen vertrekken.
 „ Doch begeerde hy iets als eene gunst, zo
 „ mogt men hem doen hoopen, dat zyn oudste
 „ zoon gesteld zou worden in 't bezit der goe-
 „ deren, door hem, in de Nederlanden, te
 „ ontruimen: want de Bourgondische goede-
 „ ren zouden hieronder niet begreepen zyn,
 „ ten ware men, door 't overgeeven derzel-
 „ ven, den Prins beweegen kon, om te ver-
 „ trekken. De Aupten, den Prinse, door
 „ den Koning, opgedraagen, zouden ook
 „ op zynen zoon overgaan; doch niet het
 „ Admiraalschap, noch 't gene hem meer,
 „ door de vereenigde Staaten, mogt opge-
 „ draagen zyn. Zo Oranje zig, hierdoor,
 „ nog niet beweegen liet om te vertrekken,
 „ mogt men hem, daarenboven, eene ze-
 „ kere somme gelds, tot honderdduizend
 „ Kroonen toe, onder de vereischte verze-
 „ kering, aanbieden (y).” Uit al het wel-
 ke wy zien, hoe verre de handelende partyen
 nog van elkanderen waren, en hoe weinig
 hoop 'er overschoot, om de vrede te sluiten,
 't Gene, wyders, in dit heimelyk Berigt-
 schrift, den Prinse van Oranje betreft, leert ons,
 dat hem zulke redelyke en voordeelige aan-
 bie-

(y) STRADA Dec. II. Libr. II. p. 86.

biedingen niet zyn gedaan, als sommigen FILIPSI 1579. geschreeven hebben. Buiten de honderdduizend Kroonen, eene som, die 't verlies, welk hy geleeden hadt, op verre na, niet op haalen kon, werdt hem, van 's Konings wege, niets beloofd; hy moest al het overige van 's Konings genade verzoeken en afwachten. Hy hadt, derhalve, groote reden om den Graave van Zwartzenburg, die hem, zo men wil, van ter zyde, zou hebben te kennen gegeven, wat de Koning voor hem doen wilde, en allen anderen, die hem van een byzonder Verdrag spraken, te antwoorden, dat hy geene andere voorwaarden begeerde, dan die de Staaten voor zig zelve bedingen en verkrygen zouden (z).

't Vertrek van Terranova en de Keizerschen brak de Vredehandeling af. Ook ontbooden de Staaten, met den aanvang des volgende jaars, hunne gezanten van Keulen te rug: alleenlyk belastten zy Merode en Albada, te Keulen woonagtig, voorttegaan met handelen op den laatst beraamden voet, wanneer zig daartoe gelegenheid voordeed. Doch eenige Staatfche gezanten bleeven agter, met name de Hertog van Aarschot, de Abten van S. Geertruids en Marolles, de Proost van S. Baafs en de Heer van Grobbendonk, die, te vooren al, heimelyk verstand met Terranova gehouden hadden, en zig, nu, de een voor, de ander na, met den Koning verzoenden (a). De kosten deezer Vredehandeling, De Vredehandeling wordt afgebroken. 1580. be-

(z) REYD II. Boek, bl. 23. GROTH Annal. III. p. 66.

(a) MOR XIII. Boek, bl. 144 [178].

FILIPS III 1589. begroot op drie-entwintigduizendagthonderd ponden, werden, door den Aartshertog, den Prins en de algemeene Staaten, over de gewesten, die 't nog met hen hielden, verdeeld. Brabant droeg, in dezelve, drieduizend, Gelderland drieduizend, Vlaanderen zesduizend, Holland drieduizend, Zeeland twaalfhonderd, Friesland vyfienhonderd, Utrecht agthonderd, Overysfel agthonderd, Groningen en de Ommelanden drieduizend, en Doornik en het Doornikfche vyfienhonderd ponden (*b*). De Akten der Vredehandeling werden, sedert, door den Drukker der Leidfche Hooge Schoole, op last der Staaten van Holland, in 't Nederduitsch, gedrukt en in 't licht gegeven (*c*).

XVII. Vroeg in 't vóórjaar, was het Leger van die van Artois en Henegouwen in gereedheid gebragt: het uitheemsch Krygsvolk, door Parma, ten Lande uit gezonden (*d*). De Veldtogt werdt geopend met het bemagtigen van Mortagne en S. Amand, door den Heere van Montigni. De Staatfche bezetting uit Brusfel en andere Plaatfen verraste, daartegen, Nivelles en Avennes: en kreeg, te Nivelles, den Heer van Glimes, te Avennes, den Heer van Noyelles gevangen (*e*). Doch Nivelles werdt, in 't begin van Wynmaand, wederom veroverd, door Parma (*f*). De Baron van Inchy, gebiedende binnen Kameryk, nam aldaar Franfche bezetting in, met kennis

(*b*) Resol. Holl. 19 Jan. 1580. bl. 5.

(*c*) Resol. Holl. 5 July, 11 Aug. 1580. bl. 171, 166.

(*d*) *METEREN X. Boek, f. 166. STRADA Dec. II, Libr. III. p. 148.*

(*e*) *BOR XIV. Boek, bl. 180 [159].*

(*f*) *BOR XV. Boek, bl. 226 [223].*

nis der Staaten, die te minder zwaarigheid maakten, om hierin te bewilligen, ter oorzaak van het sterk dringen, op het voortzetten van den handel met Anjou, ter algemeene Staatsvergaderinge, ten deezen tyde

(g). Wat laater, verschalkte de Heer van Alleines de Stad Kortryk, daar hy zig, in 't voorleeden jaar, te leur gefield gezien hadt (h): in 'tlaatst van Lentemaand, kreeg de Heer van la Noue Ninove in, en aldaar Filips en Karel van Egmond gevangen. De eerste werdt naar Gend en van daar naar 't Slot te Rammekens gebragt, daar hy vyf jaaren zat. Maar Karel werdt, op voorspraak van den Prinse van Oranje, spoedig gellaakt (i). In Grasmaand, overviel Olivier van den Tempel, met de bezettingen van Brusfel en Vilvoorden, met agthonderd Engelschen onder Norris, en met de Ruiters van den Heere van Famars, de Stad Mechelen. Broeder Pieter Wolf raakte, by deeze gelegenheid, om 't leeven. De Stad werdt deerlyk geplonderd. Men beroofde de Kerktoorens van uurwerken en klokken, en sleepte zelfs de grafzerken weg, die by honderden naar Engeland gevoerd werden. En dit, niettegenstaande men den Engelschen, door het toezeggen van eenige maanden foldye, vooraf bewoogen hadt, om te belooven, dat zy zig van plondering onthouden zouden. De Staaten van Holland verkreegen toen de pleitzakken, die hunne onderzaaten by den grooten Raad

FILIPS III
1580.

Alleines
't verrast
Kortryk;
de Heer
van la
Noue
Ninove.

Meche-
len ge-
plonderd
door de
Staat-
schen.

te

(g) BOR XIV. Boek, bl. 180 [159].
(h) BOR XIV. Boek, bl. 191 [174].
(i) BOR XIV. Boek, bl. 191 [175].

Filips II te Mechelen hadden, en vereerden, deswe-
1580. ge, den Heere van den Tempel vierentwin-
La Noue tighonderd guldens (*k*). Kort hierna, op den
 gevan- tienden van Bloemaand, werdt la Noue, by
 gen. Ingelminster, door den Burggraave van Gend,
 die nu den titel van Markgraaf van Rysburg
 voerde, overvallen, geslaagen en gevangen
 genomen (*l*). In Zomermaand, werdt Diest
Diest, bemagtigd door de Staatschen: ook Siche-
Sichem en Aarfchot. Ten zelfden tyde, zocht Rys-
 en Aarf- burg Brusfel en de Heer van Selles Bouchain,
 schot ge- door verraad, te vermeesteren. Doch beide
 women, deeze onderneemingen mislukten. *Joost de*
Zoete, Heer van Villers, die binnen Bou-
 chain geboodt, kreeg Selles in handen, die,
 na drie jaaren op Rammekens gezeten te heb-
Bou- ben, in de hegtenis, overleedt (*m*). Bouchain,
 chain wat laater, belegerd zynde, door de Waa-
 verloo- len, ging, by verdrag, aan hun over, op
 ren. den vyfden van Herfstmaand. Ook werdt
Brusfel Brusfel, in Wynmaand, aangevogten, door
 getok- minzaam schryven van den Prins van Par-
 keld. ma, om 's Konings zyde te kiezen, en Oran-
 je, dien hy *den oorsprong en 't hoofd van alle*
de beroerten noemde, te verlaaten (*n*). Doch
 met dit schryven werdt weinig uitgewerkt.
De Heer Willen van Hoorne, Vryheer van Heeze,
 van Hee- die zig te vooren by de Malkontenten ge-
 ze ont- voegd hadt, begon deezen zomer wederom
 kalsd. te neigen naar de Staatfche zyde, doch men
 kreeg 'er de lught van, greep hem, en deedt
 hem,

(*k*) BOR XIV. *Boek*, bl. 192 [175].

(*l*) BOR XIV. *Boek*, bl. 206 [195].

(*m*) BOR XIV. *Boek*, bl. 208 [197, 198].

(*n*) BOR XIV. *Boek*, bl. 220, 226, [212, 227].

hem, eenige maanden, laater, te Quesnoi, FILIPS III 1580.
als een verrader des Konings, onthalzen (o).
In Herfstmaand, hadt Oranje eenen aanflag
op Maastricht in den zin, en begaf zig, in Vergeefse
sche aan-
slag op
Maastricht.
perfoon, derwaards; doch een onverwagt toe-
val deedt hem, schielyk, te rug keeren, en
den toeg te niet loopen. Sommigen melden,
dat de Staaten eenen Spaanschen Vendrig veel
gelds hadden doen geeven, om de bezettelin-
gen om te koopen, en dat deeze heimelyke
handel door een meisje ontdekt werdt (p).
Ten deezen tyde, werdt Kondé ingenomen, Kondé
ingenom-
men; doch we-
derom verlaa-
ten.
door den Heere van Estrelles, derwaards ge-
zonden, door den Prinse van Espinoi, die bin-
nen Doornik geboodt. Doch hy bleef maar
eenen dag in 't Steedje, vreezende aldaar o-
vervallen te worden, door de Spaanschgezinde
Waaln, die hieromtrent lagen (q). Van
zo weinig nadruk waren, dit jaar, de weder-
zydsche Krygsbedryven in Brabant, Vlaand-
ren en Henegouwen. Zwaarer' schok leeden
Groningen, Friesland en Overysfel, door den
afval des Graaven van Rennenberg, die ons nu
te verhaalen staat.

Wy hebben reeds, in 't voorbygaan, ge- XVIII.
De Graaf
van Ren-
nenberg
neigt tot
afval van
de Staa-
ten.
meld, dat hy, al in den aanvang des voor-
leeden jaars, 't zy dan uit zugt tot den Room-
schen Godsdienst, dien hy beleedt, of om zyne
goederen te behouden, die grootendeels
in Walschland lagen, of om dat hy der Staa-
ten zaaken, door tweedragt, zag te rugge-
gaan,

(o) BOR XIV. Boek, Bl. 209 [198].

(p) METELEN X. Boek, f. 173 versf. HOOFD XVII. Boek,
Bl. 723.

(q) METELEN X. Boek, f. 173 versf.

FILIPS III gaan, of om eenige andere reden, in onderhandeling getreden was, over zyne verzoening met den Koning. Zekere *Guislain le Bailly* ging toen, tusſchen hem en den Hertoge van Terranova, over en weder. In het Verdrag, welk Rennenberg, door hem, poogde te doen fluiten, en waarby hy voor zig zelveu ettelyke voordeelen bedong, zouden ook verſcheiden' andere Perſoonen begreepen zyn (*). Doch de Hertog ſcheen'er niet in te hebben kunnen bewilligen. Sedert, was de onderhandeling eene poos blyven ſteeken. De Graaf tekende de Utrechtſche Vereeniging, en bragt Groningen tot de zyde der algemeene Staaten over, in Zomermaand des voorleeden jaars (s). Ook droeg hy zig, uiterlyk, zo yverig Staatschgezind, dat hy die van Groningen, in Oogſtmaand, daarna, ſchreef „hoe 't geene goede Partioten waren, die, onder eenig voorwendfel, de Vereeniging braken, en zig met de Spanjaards of derzelveu aanhang verzoenden (t).” Doch in Louwmaand deeſes jaars, kwam hem zyne Zuster Kornelia van Lalaing, nevens haaren man, den Baron van Monceaux, te Koeverden, beſoeken. Men merkte op, dat zy, lang, heimelyk, ſpraken met den gemelden Bailly, en 't is waarſchynlyk, dat men toen de voorwaarden beraamd heeft, op welken de Graaf zig met den Koning zou kunnen verzoenen. Popke Ufkens, de eenigſte onder Rennenbergs

Raa-

(*) Bor Auth. Stukk. II. Deel, bl. 31.

(s) Bor Auth. Stukk. II. Deel, bl. 5.

(t) Bor Auth. Stukk. II. Deel, bl. 127.

Raaden, die opregt Staatschgezind was, FILIPSIII
1580.
werdt, door Kornput, gewaarſchuwde, dat hy op zyne hoede zou zyn (u). De Friezen De Slo-
kreegen ook agterdenken, en maakten zig, ten te
met behulp der Staatſche Knechten, meester Leeu-
van het Slot te Leeuwaarden, op den eerſten waarden,
van Sprokkelmaand. Toen eischten zy 't Slot te Har-
lingen op; doch de bezetting, hierin, te Har-
buiten uitgedrukten laſt des Graaven van lingen en
Rennenberg, zwaarigheid maakende, zou te Stave-
men zig genoodzaakt hebben gezien tot ge- ren wor-
weld, hadt men, ten zelfden tyde, Bailly den ge-
niet in handen gekreegen, by wien men ee- flegt.
nige blanken vondt, met Rennensbergs hand
getekend. Te weeten, de Graaf, al in Louw-
maand, te wege gebragt hebbende, dat de
Groninger gyzelaars voor de onderhouding
van 't Verdrag van Zomermaand jongſtlee-
den geſlaakt (v), en te Groningen te rug ge-
keerd waren, ſchynt zig van hun bediend te
hebben, om, onder de hand, tekenars te
winnen, tegen de Utrechtsche Vereeniging.
Ten minſten, men heeft nog twee Verbind-
tenisfen, tuſſchen den Graave en meer dan
driehonderd Ingezetenen van Groningen ge-
maakt, op den vierentwintigſten van Sprok-
kelmaand, waarby men elkanderen beloofte,
„ de Utrechtsche Vereeniging, tot welke
„ men de Stad, door onbehoorlyke midde-
„ len dagt te brengen, op dat men ze, daar-
„ na met bezetting, bezwaaren zou, te zul-
„ len tegenſtaan, ten dienſte des Konings
„ en

(u) R. FRESINGA Memor. bl. 176.

(v) Bor Auth. Stuk. II. Deel, bl. 171.

FILIP III
1580.

„ en der algemeene Staaten (w).” Met oogmerk om diergelyk eene verbindtenis in Friesland te bewerken, scheen Bailly in Harlingen gekomen, en van de genoemde blanken voorzien geweest te zyn. Doch men bediende zig nu van een derzelven, om 'er hem een bevel op te doen schryven, tot overlevering van 't Slot te Harlingen, 't welk, den vyfden van Sprokkelmaand, geschiedde. 't Slot te Staveren werdt, op last des Prinzen van Oranje, door Jonkheer *François van Pypenpoy*, overgegeven aan Sonoi, die, met drie vendelen knechten, uit Holland, gekomen was, om de Friezen te helpen. Alle drie deeze Sloten werden geslegt, die van Leeuwaarden en Harlingen gedeeltelyk getrokken aan der Steden vesten (x). Sonoi kreeg, vervolgens, last van de Friezen om eene schans op te werpen, te Zwartfluis, de begonnen versterking van Koeverden te vervolgen, en bezetting te leggen op de grenzen.

Rennen-
bergs on-
trouw
wordt
ontdekt.

Rennenberg, midlerwyl, om zig het Staatsch volk kwyt te maaken, hadt den boeren van Drente heimelyk veroorlofd, de Ruiters, die hun op den hals lagen, te verjaagen. Daarna, schreef hy hun, dat zy alle troepen, die, zonder zyne opene brieven, by hen kwamen, zouden hebben te weeren, en zelfs de sterkte te Koeverden in bewaaring neemen. Doch deeze brief viel eenen Staatschen Hopman in handen, die 'er een af-

(w) BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 12.

(x) R. FRESINGA Memor. bl. 130 en 7.

affchrift van zondt aan de Gemagtigden der na-
 der Vereeniging te Utrecht (y). Filips III
1580.

Ter deezer Stede, bevondt zig thans de
 Prins van Oranje, die, zynde al voor lang, De Prins
komt in
Holland;
 door de Staaten van Holland, verzogt om
 herwaards te komen (z), na dat de algemeene
 Staatsvergadering te Antwerpen, op den
 elfden van Louwmaand, gefcheiden was, de
 reis hadt aangenomen, en op den eerften
 van Sprokkelmaand in den Haage was ver-
 fcheenen. Hier werdt zyn gevoelen gevraagd;
 op verfcheiden' zaaken, in zyn afzyn, voor-
 gevallen. Sedert dat Mechelen in 's vyands
 handen geraakt was, kon men zig van de
 vonniffen, in Holland en Zeeland geweest,
 niet op den grooten Raad aldaar beroepen,
 gelyk voorheen. De Edelen en meeste Ste-
 den verftonden, hierom, dat men eenen
 grooten Raad te Haarlem behoorde op te
 regten. Dordrecht alleen oordeelde, dat men
 zig aan den geheimen Raad te Antwerpen
 vervoegen moest. Sommigen dagten, dat
 men 't Hof by *arrest* of eindelyke uitwyzing
 behoorde te laaten vonniffen: anderen dat
 men zig moest houden aan den reeds geno-
 men voet van *Revisie* of Herziening; welk
 laafte ook zyner Doorlugtigheid best be-
 haagde (a), en nog ruim twee jaaren in ge-
 bruik bleef. De Staaten van Zeeland had-
 den, omtrent deezen tyd, eene Munt en Re-
 kenkamer opgereg, tegens regt en gewoon-
 te, zo die van Holland voorgaven. De laat-
 stet

(y) Bon XIV. Boek, bl. 182 [161] enzi

(z) Refol. Holl. 9, 25 July 1579. bl. 156, 179.

(a) Bon XIV. Boek, bl. 181 [160].

FILIPS III
1580.

sten merkten Zeeland aan, als, van ouds, met Holland onder éénen Graaf gestaan, en ééne Munt gehad hebbende, die nooit buiten Holland gelegd geweest was. Doch Zeeland begon zig, sedert eenigen tyd, aan te merken en te gedraagen, als een Landschap en Oppermagt op zig zelve, waarby men oordeelde, het teken der byzondere Munte wel te voegen. De Prins nam aan, de Zeeuwen te vermaanen tot het nalaaten deezer nieuwigheid. Doch hy heeft het nimmer met vrugt kunnen doen. De Koning van Deenemarke hadt de Zondsche tollén wederom verhoogd, waarover de Prins, insgelyks, be- loofde te zullen schryven. Over 't stuk der geldmiddelen en andere byzonderheden, werdt ook met den Prins gehandeld (b). Hy begaf zig van den Haage naar Utrecht, alwaar hy de Gemagtigden der nader Vereeniging bewoog te besluiten, op de punten, begreepen in het affcheid der jongste Staatsvergadering te Antwerpen, betreffende, voornaamlyk, het instellen eens algemeenen Landraads, het be- willigen in den ontworpen staat van Oor- loge, en het voltrekken van den handel met Anjou (c).

Oranje
komt te
Kampen.

De Prins hielt zig nog te Utrecht, toen men daar, in 't zeker, berigt werdt van Rennensbergs ontrouw. Rennensberg werdt dan der- waards ontbooden, onder voorwendfel, dat men hem, over eenige zaaken, raadpleegen moest. Doch hy bleef agter, gelyk menden- ken

(b) Resol. Holl. 2 Febr. 1580. bl. 19, 20. Notul. Zeeland
12 Febr. 1580. M. S.

(c) HOOFD XVI. Boek, W. 628.

ken kan, en zondt Popke Ufkens, dien hy FILIPSIII
 gaarne loozen wilde, naar Utrecht. Uit dee- 1580.
 zen, vernam men nadere omftandigheden
 van 's Graaven wangedrag. De Prins dan,
 gereed om naar Amsterdam te vertrekken,
 veranderde van voorneemen, en toog op Kam-
 pen (d). Van hier beproefde hy nog eens, of
 hy Rennenberg, toen te Groningen, door
 Ufkens, beweegen kon, om by hem te ko-
 men. Doch hy gaf zulk bewimpeld antwoord,
 dat Ufkens, zig niet langer veilig houdende
 binnen Groningen, heimelyk doorging (e).
 Des anderendaags, zondt de Graaf egter zy-
 nen tweeden Hofmeester aan den Prinse, met
 breede aanbieding zynor dienstvaardigheid
 (f). Doch dit diende flegts om zyne Door-
 lugtigheid blind te houden, en niet dan met
 den slag te waarschuwen. Op den tweeden Rennen-
 van Lentemaand dan, regt Rennenberg een berg
 Gastmaal aan, dat, tot laat in den nagt, maakt
 duurde. *Jakob Hildebrands*, Burgemeester van zig mees-
 Groningen, op wien de Onroomschen zig, ter van
 voor anderen, verlieten, een der genoodig- Gronin-
 den zynde, neemt zynen slag waar, om van gen ten
 de zweevende gerugten te spreken, en zegt, dienste
 zig tot den Graave keerende, *niet te hoopen,* des Ko-
dat zyne Genade iets args voorhadt: waarop nings.
 Rennenberg, 's Burgemeesters hand vrien-
 delyk drukkende, antwoordde, *wel Vader,*
dien ik voor mynen Vader houde, zoudt gy zulke
dingen van my vermoeden? Met een, noodigt
 hy 't gezelschap tot vrolykheid. De Burge-
 mees-

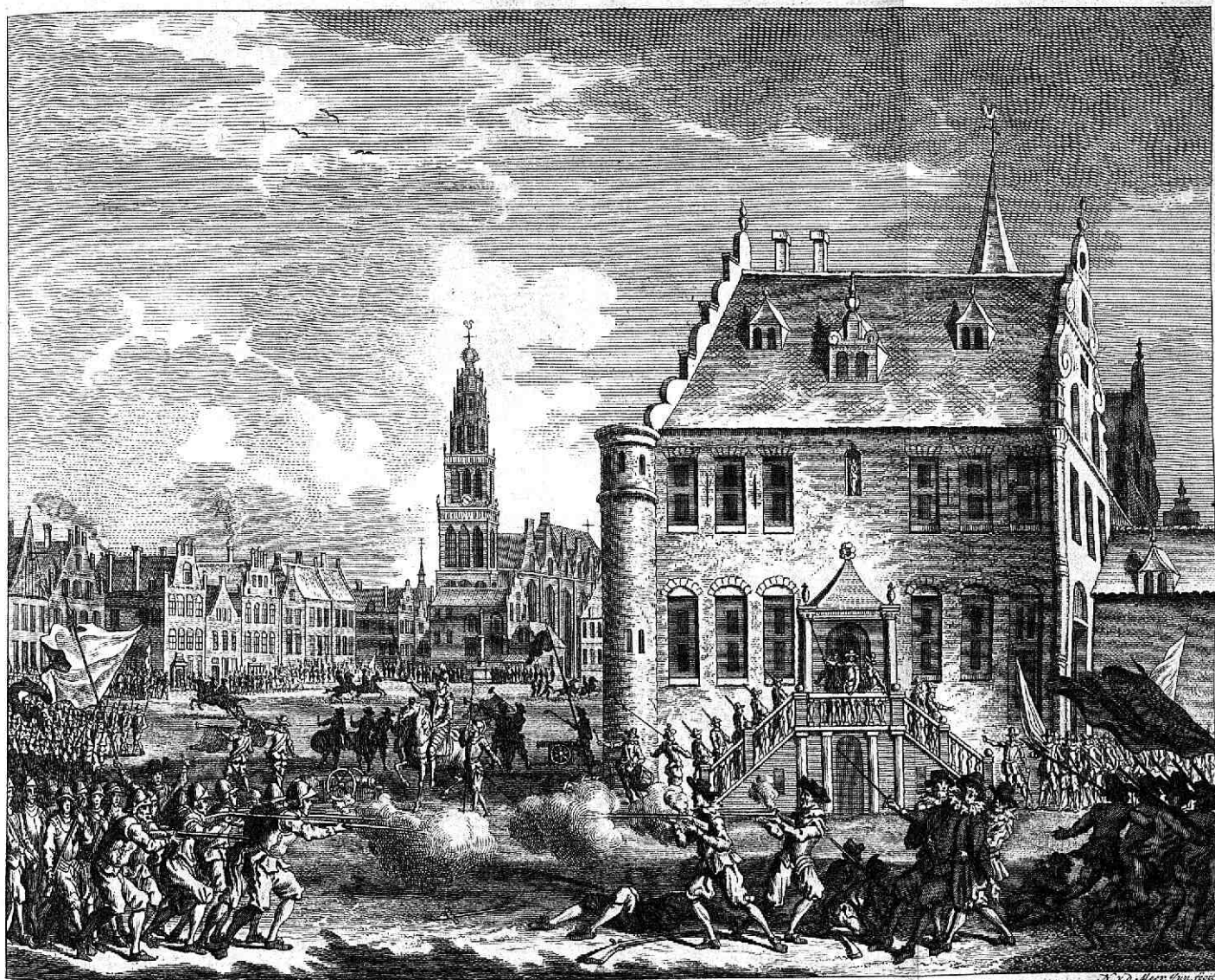
(d) BOR XIV. Boek, bl. 186 [167] enz.

(e) R. FRESINGA Memor. bl. 205.

(f) R. FRESINGA Memor. bl. 209.

PHILIPS III
1580.

meester, vertrokken zynde, berigt den Onroomschen 's Graaven hertelykheid, hun eger raadende, op hunne hoede te zyn. De Graaf stelt, terstond na zyn vertrek, orde op eenige zaaken, die niet dan op 't laatst verzorgd dienden. Hy wapent zyn gezin: waarby zig voegden eenige soldaaten, ter sluik in de Stad gekomen, en gehuist by Spaanschgezinde burgers. Met het klokslag van vyven, als de Onroomschen, naar gewoonte, de wagt verlaaten hadden, en dezelve betrokken was door een' Roomschegezind' Hopman, komt een deel gewapend geboefte naar de Markt streeven, en bemagtigt dezelve. Een Roomschegezind Hopman volgt met zyn vendel, en bezet, al roepende, de toegangen naar de markt. Toen verschynt Rennenberg zelf, te paarde, in volle rusting, en met den degen in de vuist, schreeuwende, *staat by, vroomen burgers, staat by, nu eerst besik's Konings wettige Stadhouder. Elk behertige nu den dienst zyner Majesteit en zyne eigene behoudenis.* Met een gebiedt hy twee Velditukjes te laaden, die by 't Raadhuis stonden; doet vier trompetten steeken, en veele trommels roeren, en zendt tien of rwaalf paarden door de Stad, om alles met schrik te vervullen. De voornaamste burgers hielden zig stil in huis. Eenige Onroomschen, met Burgemeester Hildebrands, waanende meer gevolgs te zullen hebben, aan 't hoofd, bodden tegenstand. Doch de Burgemeester werdt, in den eersten aanval, doorschooten: waardoor de moed den zynen ontzonk, en elk een goed heenkomen zocht. De anderen, de markt

GRONINGEN, door den Graave van Rennenberg, aan de Spaansche zyde overgebracht, in't jaar 1580.

markt en straaten wel bezet latende, streefden door de Stad, smeeten de deuren en glazen der Onroomschen in, namen den Burgemeester *Dirk Schaffer*, die gewond was, de Raadsluiden, en meer dan tweehonderd Burgers gevangen. Eenigen ontvlooden 't gevaar: ook de Predikanten, die, daarna, in onbekend gewaad, ter Stad uit raakten. Op den zelfden derden van Lentemaand, werden de Gilden byeen geroepen, voorts nieuwe Gemeentsluiden, nieuwe Raaden, nieuwe Burgemeesters aangesteld, de zoen met den Koning bezwooren en afgekondigd (g). Daar is nog een Geschrift voor handen, 's daags te vooren, getekend, waarby Rennenberg de voorwaarden aanneemt, op welken, de Hertog van Terranova hem van 's Konings gunst verzekerd hadt. Ook bekent hy, hierby, zestienduizend ponden van veertig grooten ontvangen te hebben, op rekening van tienduizend Pistoletten, die hem waren toegezeid. Voorts, blykt van elders, dat hem de bevestiging in de Stadhouderschappen, die hy bekleedde, beloofd was. De Prins van Parma tekende, te Maastricht, op den vyfden, den Brief, waarby Rennenberg voor eenen getrouwen Dienaar des Konings aangenomen, en zyn voorig gedrag vergeten verklaard werdt (h).

Rennenberg hadt, terstond, vriendelyke Brieven afgezonden, om de Ommelanden op zyne zyde te lokken. Doch hy vondt hier zo

Groningen
wordt be-
legerd.

(g) R. FRESINGA Memor. II. 206. BOR XIV. Boek, bl. 186
[168] enz.

(h) BOR Auth. Stuk. II. Deel, bl. 5, 13.

FILIPS III weinig gehoor, dat Kornput, nog voor den
 1580. avond van den derden van Lentemaand, met
 eenige vendels, voor Groningen kwam. Barthold Entes voegde zig, des anderendaags, met de overige Friefche vendels, by hem, en men viel terftond aan 't maaken van loopgraaven en 't belegeren der Stad (*i*). Men wil, dat de Prins zulk een goed vertrouwen op Rennenberg hadt, dat hy, in 't eerst, zynen afval niet gelooven kon, en dat hy, des verzekerd geworden zynde, voorgenomen zou hebben, zig, voortaan, nimmer te verlaaten op Roomschegezinden, hoe getrouw zy ook fchynten mogten (*k*).

XIX. Terftond na Rennenbergs afval, droeg de
 De Prins Prins zorg voor Overyffel en Drente (*l*). So-
 ftel alle noi wierp bezetting in Kampen, begon Koe-
 op de verze- verden en de Bourtange te fterken; doch
 ring van moet, op de eene en de andere plaats, 't werk
 Overyffel. laaten fteeken, by gebrek van geld. De Graaf van Hohenlo bedwong de Overyffelche boeren, die, zo fommigen meenden, opgehitst door Rennenberg, eenige duizenden fterk, de wapenen hadden opgevat. Ook verzekerde hy zig van Oldenzeel, dat bezetting geweigerd had (*m*).

Op- 't Gedrag van Rennenberg, wiens Land-
 fchud- goed van den ouden Hoorn, door die van
 ding te Holland, aangeflaagen, en aan Willem van
 Deven- Blois van Treslong, voor zestienduizend gul-
 ter en te dens, verkogt werdt (*n*), maakte de Onroom-
 Zwolle. fchen,

(*i*) R. FRESINGA Memor. bl. 207 enz.

(*k*) HOOFD XVI. Boek, bl. 693.

(*l*) Apol. by ROR Auth. ftuk. II. Deel, bl. 73.

(*m*) BOR XIV. Boek, bl. 188 [170] enz. 194 [178].

(*n*) Refol. Holl. 10, 13, 18 July 1581. bl. 325, 33^b, 357.

fchen, aan verſcheiden' oorden, zeer onge- FILIPSIII
1580.
rust. Te Deventer en te Zwolle, raakten
de burgers van beiderlei gezindheid in de
wapenen tegen elkanderen. Te Utrecht zelf, Moeite
te U-
trecht.
ſtooven de Onroomschen, op den zevenden
van Lentemaand, in de kerken, die nog
door de Roomschen gebruikt werden, sineen-
ten beelden en altaaren aan ſtukken, en eischen,
eindelyk, dat de Wethouders de open-
baare oefening van den Roomschen Gods-
dienst verboden. Men wees hen, omtrent De Prins
komt te
Amster-
dam.
dit ſtuk en anderen van gewigt, aan den
Prinſe (o), die, orde op de zaaken van O-
verysfel geſteld hebbende, van Kampen op
Muiden vertrokken was: van waar hy, op
den zeventienden van Lentemaand, door de
Amſterdammers, te ſchepe, afgehaald zyn-
de, met pragtigen toefſel, in Amſterdam,
verwelkomd werdt (p). De Staaten van U-
trecht vertoonden hem hier het ſchenden van
het jongſte Verdrag, door de Onroomschen.
De Geestelykheid verzogt hem, om de her-
ſtelling van den Roomschen Godsdienst. De
Prins kon hun geen ongelyk geeven; doch
bezeffende, hoe zeer het gemeen onder de
Onroomschen gebeeten was op de Geeste-
lykheid, en veelligt ook zelf, nu meer dan
te vooren, vervuld met wantrouwen van de
Roomschen, riedt hy partyen, elkanderen te
verdraagen, tot op de naaste Dagvaart der
algemeene Staaten te Antwerpen, wyzende,
wyders, den Roomschen, by voorraad, al-
leen-

(o) BOR XIV. Boek, bl. 180 [172].

(p) BOR XIV. Boek, bl. 183 [170].

1580, **FR. 175 III** leenlyk toe de Kerk van S. Geertruid en die
 der Predikheeren. Ook beval hy den Burger-
 hoopluiden het naarkomen deezer ordepinge,
 op dat die van den Hervormden Godsdienst
 niet over 't breeken huuner beloften mogten
 konnen beſchuldigd worden (q). Doch 't liep
 ſlegts aan tot den agttienden van Zomer-
 maand, toen 'er, op naame van Stadhouder,
 Schout en Regeerders, eene keur werdt af-
 gekondigd, verbiedende der Roomſche Gees-
 telykheid het oefenen van haaren Godsdienst
 en 't openlyk draagen van geestelyk gewaad,
 tot dat 'er, op 't ſtuk des geloofs, nader voor-
 zien zou zyn. De Onroomſchen, hiermede
 nog niet vergenoegd, dreeven, dat de Kerke-
 lyke kleinoodjen, die heimelyk ter Stad uit ge-
 ſchikt waren, zo zy zeiden, om den vyand te
 ſtyven, wederom daar binnen gebragt werden.
 En zy lieten zig niet ſtillen, voor dat de Ka-
 nonniken van S. Jans hun getoond hadden, dat
 Meester Willem Veuzels, huns ondanks ee-
 nig zilverwerk naar Emmerik hadt gebragt,
 welk men hun weigerde te rug te zenden,
 ſchoon zy 'er, een en andermaal, op hadden
 aangehouden (r).

De Aarts- De Aartsbiſchop van Utrecht, Fredrik
 biſchop van U- Schenk van Tautenburg, overleedt, kort
 trecht hierna, op den vyfentwintigſten van Oogst-
 ſterft. maand. De Paus heeft, federt, eenige an-
 deren, in zyne plaats, aangeſteld, die door
 den Koning zyn bevestigd geworden. Doch
 's Lands Staaten hebben hun nimmer de vrye
 be-

(q) BOR XIV. Boek, bl. 190 [173].

(r) BOR XV. Boek, bl. 218, 220 [212, 215].

bediening van hun Ampt, veel min 't genot FILIPUS III
1589. der Aartsbischoffelyke inkomsten willen toestaan. Op 's Aartsbischofs begraafenis, hieven eenige aanschouwers den honderdendertigften Psalm aan, en volzongen dien, tegen dank der Geestelykheid (s).

De Prins, op dat wy tot hem wederkeeren, hadt zig van Utrecht begeven naar den Haage, alwaar, over 't verlaaten van den Koning, over 't aanneemen van Anjou, en over 't opdraagen der hooge Overheid aan den Prinse gehandeld werdt, zaaken, waarvan wy 't verhaal tot betere gelegenheid verschuiven. Op den zevenden van Grasmaand, keerde zyne Doorlugtigheid wederom naar de Dagvaart te Antwerpen. De Prins
keert
naar Ant-
werpen.

's Dags voor zyn vertrek, omtrent den avond, gevoelde men, tot twee reizen, door alle de Nederlanden, eene aardbeving, die de steenen uit eenige kerken en toorens schudde. Men vernam ze zelfs, van Keulen af tot Parys toe, ja ook op zee, en tot Jork in Engeland (t): doch zy deedt kleine schade. Aardbee-
ving.

Op de Dagvaart in den Haage, van welke wy laatst gewaagden, werdt ook voorzien in eene Kerkelyke onlust, te Woerden, welke wy van wat hooger moeten ophaalen. XX.
Kerk-
twist te
Woer-
den. Wy hebben reeds, by eene andere gelegenheid (v), gemeld, dat de Lutherfche Godsdienst hier alleen in 't openbaar geocfend werdt. Hertog Erik van Brunswyk, Pandheer van Woerden, hing de Augsburgfche be-

(s) *Boek XV. Boek, bl. 221 [215].*

(t) *Boek XIV. Boek, bl. 191 [175].*

(v) *XXV. Boek, bl. 39.*

Fulms III belydenis aan (w), en federt dat hy 't be-
 1580. wind deezer Stede gehad hadt (x), fchynen
 zig veele Lutherfchen, derwaards, vervoegd
 te hebben. Ook waren de Regenten, wel-
 ken hy aanfelde, deezer belydenisfe toege-
 daan. Maar na dat de Staaten noodig geoor-
 deeld hadden, zig van Woerden te verze-
 keren, kwam hierin verandering. De Prins
 verfelde 'er de Regeering, en bragt 'er ee-
 nige Hervormden in. Een der Predikanten,
Jan Zaliger genoemd, hadt zig, te meermaa-
 len, van den Predikftoel, vinnig laaten hoo-
 ren tegen de Calvinifchen, dezelve uitmaa-
 kende voor eedbreekers en oprocrigen, die
 der Wethouderfchap de wet zogten te ftel-
 len. De Roomschen en Doopsgezinden plag
 hy verleiders en zielmoorders te noemen. Al
 dit was door de vingeren gezien; doch in
 Bloei maand des jaars 1579, tatte hy den
 Prinfe aan, dryvende, dat deeze de Wet, te-
 gen de voorregten der Stad, veranderd, en
 eenige valsche Christenen daarin getrokken
 hadt. In Oogst maand, bragt hy 't ftuk van
 het verlaaten des Konings op den predik-
 ftoel, leerende, dat daartoe veel behoorde,
 en dat men God bidden moest, om wysheid
 voor de Staaten. Van zulk prediken kreeg
 men ras kennis in den Haage. De Staaten
 zonden gemagtigden naar Woerden, die, den
 Predikant gehoord hebbende, hem bevolen,
 zig van 't leeren, zo wel heimelyk als open-
 lyk, te onthouden. Zyn medeleeraar, *Hen-
 rik*

(w) REYD I. Boek, bl. 8.

(x) Zie VI. Deel, bl. 16.

rik Vredeland, zegt toen ook zynen dienst op. FILIPS III
1580.
Men vat hem by 't woord, en verbiedt hem en Zaliger het leeren in de Kerke. Straks daarop, wordt *Nikolaas Simonszoon*, Predikant te Jaarswoude, die voor Luthersch ging, doch met de Rynlandsche Kerken gemeenschap hieldt, ontbouden naar Woerden, om, voor eenen tyd, in de Kerke aldaar, te prediken. Hy doet het met genoeg van veele. Maar Vredeland predikt 'er tegen aan, in eene schuur. De twist wakkert, en Zaliger wordt de Stad verbouden. Hy plaatst zig in de Voorstad, houdt daar talryke byeenkomsten, niet zonder vermoeden te geeven, dat hy 'er ook predikte. De Staaten vernieuwen 't gedaan verbod; waarop zig eenigen zynere aanhangeren naar den Haage begeeven, om hem te verschoonen by de Staaten, die hun antwoorden „ dat zy Zaliger, om „ zyne oproerige en lasterlyke taal, het prediken in Holland niet toelaaten konnen: „ zonder dat zy egter voorhebben, iemand, „ te Woerden, te hinderen in zynen Godsdienst, dien zy erkennen niet tot hunne „ * roeping te behooren (y).” Niet te vre-^{* vocatie.} de met dit bescheid, vervoegde men zig tot den Prinse, die de zaak wederom aan de Staaten verzondt, waarop deezen, ter jongster Dagvaart, op den vierden van Grasmaand, by goeddunken zynere Doorlugtigheid, verklaarden „ dat beide aan Vredeland en Zaliger de Stad ontzeid zou blyven; en dat „ de Hervormde Leer voortaan in de Kerke

„ ke

Philips III
1580.

„ ke gepredikt zou worden , de Augsburgsche alleen ter plaatse daar zulks laa-
„ lyk geschied was , zonder dat de eene of de
„ andere gezindheid zou mogen lasteren (z).
Evenwel bleef het 'er, dit gantsche jaar, nog
ongerust (a). In Zomermaand, moesten de
Staaten de Ingezetenen van Woerden weder-
om ernstelyk doen vermaanen tot gehoor-
zaamheid aan de Overheid. Ook geboden
zy, dat 'er geene Predikanten zouden be-
roepen worden dan die goed genuegenis had-
den tot genoegen van de Staaten (b). Des-
onaangezien, vind ik, dat de Predikant *Mat-
theus Rudze*, om lasterlyke woorden tegen
de Staaten, wat laater, in den Haage gedag-
vaard is (c). Wy zullen hierna zien, wat 'er
van hem geworden zy. Den Predikant Ni-
kolaas Simonszoon overleeden zynde, be-
flooten de Staaten, zorg te draagen, dat 'er
een ander Hervormd Leeraar in zyne stede be-
roepen werdt (d).

XXI.
Oñlust
tuschen
de Wet-
houders
en Predi-
kanten te
Leiden.

Te Leiden was, omtrent deezen tyd, ook
geschil ontstaan, tusfchen de Wethouder-
fchap en de Predikanten der Hervormden.
Al in 't jaar 1578, hadt de Predikant *Pieter
Pieterszoon* van zynen Medcleeraar, *Kasper
Koolhaas*, gezeid, dat met deezen niet te die-
nen was, alzo hy zegt uit te steeken in Gods
Gemeente, en weigerde zig het oordeel der
broederen te onderwerpen. Koolhaas, daar-
en-

(z) Resol. Holl. 4 April 1580. bl. 53.
(a) BOR XIV. Boek. bl. 170 [145] enz..
(b) Resol. Holl. 13 Juny 1580 bl. 16.
(c) Resol. Holl. 13 Sept 1580. bl. 197.
(d) Resol. Holl. 22 Novemb. 1580. bl. 259.

entegen, gaf voor, dat Pieter Pieterszoon FILIPS III
 meer met het uiterlyk kerkgebaar ophadt dan 1580.
 hy, die sterker gezet was op de inwendige
 zuiverheid der zeden. Voorts, verschilden ze
 over 't kiezen van Ouderlingen en Diakenen,
 die Koolhaas der Wethouderschap wilde
 voorgesteld hebben, waartoe Pieter Pieters-
 zoon niet verstaan kon. De Wethouderschap
 was 't eens met Koolhaas, vooral in 't laat-
 ste punt, welk haar gezag betrof, en mag-
 tigde twee Leden uit de Vroedschap, om
 voor te zitten, in den Kerkenraad. Hierop,
 ontstondt de vraag, hoe ver 't gezag der O-
 verheid zig over Kerkelyke zaaken uitstrek-
 te. De Predikstoelen daverden van 't gene,
 op dit stuk, ter wederzyde, werdt voortge-
 bragt. De Staaten van Holland stakén zig in
 den twist, en keurden 't gedrag der Leidse
 Wethouderen af. Zelfs vermaande de Prins
 hun schriftelyk, dat zy zig van nieuwighe-
 den behoorden te onthouden. Pieter Pieters-
 zoon las den Brief, waarby deeze vermaa-
 ning geschiedde, der Gemeente voor van
 den Predikstoel, en voegde 'er by, *dat het*
volk der Wethouderschap moest gehoorzaamen,
als deeze den Prinse gehoorzaamde. Doch men
 nam hem dit zeggen zo euvel af, dat hy, slegts
 tot wederopzeggens toe beroepen zynde, ter-
 stondt van zynen dienst ontzet werdt. De
 Staaten trokken zig dit aan: verzockende
 die van Leiden den Predikant in dienst te wil-
 len houden, of hun, de redenen, die zy tegen
 hem hadden, te willen komen verklaren (e).
 Voorts,

(e) Resol. Holl. 7, 9 May 1579. bl. 90, 95.

FILIPSI Voorts, deden zy de Predikanten van Leiden, Rynland en Delfland hunne gedagten 1580. uiten, over 't gezag der Overheid in 't Kerkelyke, waarin de Wethouders van Leiden weinig genoeg namen. De Staaten, den twist ziende aanwakkeren, rieden hun, Koolhaas, zo wel als Pieter Pieterszoon, te ontslaan (f). Doch die van Leiden hierin niet hebbende konnen bewilligen, schreeven de Staaten, ter aanmaaning van zyne Doorlugtigheid, zelyven aan Koolhaas, dat hy zig van 't prediken zou hebben te onthouden. Hy voer egter voort, steunende op de bescherming der Wethouderen, die hem de hand boven 't hoofd hielden (g). Eerlang zag men eene Verdediging der Leidfche Magiftraat in 't licht komen, die de heerschzugtige Kerkelyken fcherp ftak (h). Tot het opstellen deezer verdediging, hadt men zig bediend van de penne van Dirk Volkertszoon Koornhert, Notaris te Haarlem, die, om zyn fchryven tegen de Hervormde Kerke, of tegen eenige Leeraars derzelve, reeds by de Staaten in 't oog liep (i). Koolhaas fchreef ook twee Verdedigingen. De Wethouderschap, eindelyk, fterk aangemaand worden de door den Prinfe, hadt beflooten, hem ook te fchorfen in zynen dienst. Doch de twist was hiermede niet bygelegd. Men verbleef dien, na veel kibbelens, aan goede mannen, die, op den negenentwintigften van

(f) Refol. Holl. *May 1579. li. 113.*

(g) Refol. Holl. *19 Juny, 3 July 1579. bl. 134, 148.*

(h) *Zie dezelve by Bor Auth. Stukk. II. Deel, bl. 115.*

(i) Refol. Holl. *29 Aug. 1579. li. 103.*

van Wynmaand deezes jaars 1580, uitspra- FILIPSIK
1580.
ken „ dat beide Koolhaas en Pieter Pieters-
zoon schuldbekentenis zouden doen voor
„ de Gemeente; waarna zy beide den dienst
„ wederom zouden bekleeden. Koolhaas zou
„ de Kerkelyke samenkomsten laten oor-
„ deelen, over zyne schriften. De Wethou-
„ ders zouden Ouderlingen en Diakenen kie-
„ zen uit eene benoeming des Kerkenraads:
„ ook twee uit de huimen, zynde Ledemaaten
„ der Kerke, mogen afzenden in den Kerken-
„ raad, die egter aldaar geene stem zouden
„ hebben, en geheim houden, 't gene 'er
„ verhandeld werdt:” waarna de rust in de
Leidiche Gemeente zig voor eene poos her-
felde (k).

Voor Groningen, dat, door Barthold En- XXII.
tes, belegerd werdt, vielen dagelyks schut- Vervolg
gevaarten voor tuschen zyne vendels en de van 't
Stedelingen. Doch deezen bragten weinig Beleg
toe, tot het bemagtigen der Stede. Entes van Gro-
dagt haar, door uithongering, te dwingen. ningen.
De Staaten der Ommelanden fastten de Ker-
kelyke kleinnoodjen aan, om zyn volk van
geld te voorzien: ook ligten zy de overtol-
lige klokken uit de Dorptorens, en gooten
'er geschut van. Voorts, werdt Entes Leger
versterkt met ettelyke vendels (l), onder de
Graaven Filips van Hohenlo en *Willem Lode-
wyk van Nassau*, Zoon van Graave Jan, zo
dat 'er, in alles, vierenvyftig vendels kneg-
ten en twaalfhonderd paarden voor de Stad
waren.

(k) BOR. XIV. *Boek*, bl. 160 [143] 612.

(l) R. FRESINGA *Memor.* W. 217.

FILIPS III 1580. waren. Op den zeventwintigsten van Bloei-
 maand, werdt Entes, in eenen aanval op de
 Voorstad, op *Schuitendiep*, met een' kogel
 uit een Vogelroer, door 't hoofd geschoo-
 ten, dat hy 't bestierf (*m*). *Escheda* kreeg
 toen 't bevel over 't beleg, welk Hohenlo
 van de hand geweest hadt. De Groningers,
 lang geveid met de hoope van ontzet, ver-
 namen, eindelyk, dat Maarten Schenk, met
 veertien vendels, over welken de Heer van
 Billy Kolonel was, op komenden wege wa-
 re. De Gemagtigden der nader Vereeniging,
 hiervan, insgelyks, verwittigd, gaven Ho-
 henlo last, om Schenk tegen te trekken. Dit
 deedt hy, op den zestienden van Zomer-
 maand: doch verneemende, dat Schenk naar
 Zwol getrokken was, floeg hy ook derwaards
 op weg (*n*).

Oproer te Zwol-
 le. Te Zwol, hadt men, onlangs, Staatsche
 bezetting geweigerd, waanende de Wethou-
 derfchap genoeg verzekerd te zyn, met het
 uitzetten van eenige verdagte Perfoonen.
 Doch de afgezette Regenten en sommige an-
 deren hadden om Schenk gezonden, vooraf,
 van eenige Roomschegezinde boeren byge-
 staan, de wapenen opgevat hebbende. De
 Staatschgezinden waren ook op de been ge-
 komen, en hadden de markt beschanst. Zy
 kreegen, daarna, eenige versterking van
 volk, deden de Spaanschgezinden zwigten
 en vlieden, en namen toen een Hollandsch
 vendel in. Schenk was op weg naar Zwolle,
 doch, verneemende, dat de Staatschgezinden
 al

(*m*) R. FRESINGA Memor. bl. 219.

(*n*) BOR XV. Boek, bl. 213 [204] enz.

aldaar de overhand hadden, hieldt hy stil by Hardenberg, vier mylen van de Stad. Hier treft hem Hohenlo, van Zwolle te rug keerende, aan, op den zeventienden van Zomermaand, regt op den middag. Men raakte terftond handgemeen. De Staatſchen, vermoeid van den togt over de dorre heide, op welke eenigen, zelfs voornaame luiden, van dorst verftikt waren, en hebbende de zon regt in 't aangezicht, werden, ligtelyk, van Schenks volk, welk uitgerust hadt, geflaagen en op de vlugt gejaagd. Al 't Staatschut bleef hier in den loop (o). De vlugtelingen ſpreidden den ſchrik voor Schenk tot in Koeverden, welk van de Staatſchen verlaaten, en, des anderendaags, door Schenkingenomen werd. Toen durfden 't ook de belegeraars voor Groningen niet langer houden, maar braken, des nagts na den agttienden van Zomermaand, op van voor de Stad, zig, hier en daar, naar eigen keure, in bezetting werpende (p). De Ommelanden liepen, ondertuſſchen, ledig van Staatschgezinden, wier huizen en goederen, deerlyk, vernield en geroofd werden van de vyandyke knegten (q). Schenk, eene plegtige intrede binnen Groningen gedaan hebbende, begaf zig, op den twintigften, nevens Rennenberg naar Delfzyl, en floeg 'er 't beleg voor. Terwyl het voortgezet werd, rukten zy voor den *Opflag*, eene ſchans in deezen oord, bezet met eenige vendels, die voor Groningen

FILIP III
1580.

Neerlaag
van Ho-
henlo, by
Harden-
berg.

Schenk
neemt
Koever-
den in.

't Beleg
van Gron-
ingen
wordt
opgebro-
ken.

Delfzyl
verloor-
ten.

(o) R. FRESINGA Memor. bl. 238 enz.

(p) R. FRESINGA Memor. bl. 247.

(q) BOR XV. Boek, bl. 214 [200] enz.

FILIPS III
1580. gelegen hadden. Zy ging haast over by verdrag; doch werdt, nevens de schans te Monnikerzyl, wat laater, herwonnen door Hohenlo, die Rennenberg, te vooren, verhinderd hadt, zig meester te maaken van Dokkum.

Meppelt
gewonnen. De Drost van Koeverden ook, die Meppelt ingenomen en gesterkt hadt, werdt 'er, ten deezen tyde, wederom uit gejaagd, door de Staatfche bezettingen van Steenwyk en Zwartfluis. Maar Delfzyl, welk Hohenlo, te vergeefs, hadt zoeken te ontzetten, ging over, by verdrag, in Hooimaand (r). De Staatfchen kreegen, geduurende 't beleg van Delfzyl, eenen Brief in handen, door Rennenberg, aan Parma gefchreeven, ontdekkende zynen toelig, om Spaanfche bezetting in Groningen te brengen, en eenige by hem verdagte Perfoonen streng te handelen. Men zondt 'er affchriften van in de Stad, om den Ingezetenen te doen zien, wat zy van hunnen Stadhouder te wagten hadden (s). Doch 't hielp weinig. De Spaanschgezinden hadden 'er de overhand, en daar verlieden nog ettelyke jaaren, eer de Stad, wederom, tot de Staatfche zyde overging.

Hohenlo
herwint
Koeverden. Hohenlo, midlerwyl, merkelyke verfterking van volk, zo Engelfchen als Waalen, bekomen hebbende, floeg, in 't begin van Oogstmaand, naar Groningen op weg, en dreef de Rennenbergfchen, die te Nyenoord gelegen hadden, tot onder 't gefchut der Stad.

Hy

(r) Bor. XV. Boek, bl. 215 [208] enz.

(s) Bor. XV. Boek, bl. 218 [211].

Hy legerde zig te Haren, en daarna te Zuid- en Noord-Laren (1). De Groningers vreesden reeds voor eene tweede belegering, toen hy, op den twaalfden, opbrak en voor Koeverden rukte, dat, twee dagen daarna, aan hem opgegeven werd. Graaf Willem van Nasfau werd, in dit kort beleg, in zyn been gefchooten. Hy genas langzaam van de wonde, en ging 'er altoos kreupel na. De Graaf van Rennenberg veroverde, daarentegen, de fchans te Aduwarderzyl, bezet met eenige vendels van Hohenlo, die zig, van hier, begaven by hunne spitsbroeders in den Opflag, welke fchans, op den eerften van Herfstmaand, insgelyks, den Rennenbergfchen in handen viel (2).

FILIPS III
1580.

Graaf
Willem
van Nas-
fau wordt
gekewt.

De Graaf van Hohenlo, rekening hebbende gemaakt, dat deeze fchans Rennenberg langer werk gegeven zou hebben, hadt zyn meeste voetvolk, hier en daar, in bezetting gelegd: een deel gezonden naar Lingen, daar de Drost *Mulart* neigde naar Spanje. Zelf toog hy naar Wedde, daar hy eenig volk liet, om 't Slot te befchieten: met het overfchot, den weg neemende naar Slogteren, van meening, om Delfzyl te herwinnen. Maar Rennenberg, ziende Hohenlo zyn volk dus finaldeelen, flegt de fchans aan den Opflag, flaat op weg, met al zyne magt, en past, voor hem, te Slogteren te zyn. Hier vondt hy egter een deel der Hohenlofchen, die, al vegtende, de wyk namen tot Heiliger-

XXIII.
Slag op
de Bour-
tange.

(1) R. FRESINGA Memot. bl. 265.
(2) BOR XV. Boek, bl. 221 [215].

FILIPS III
1580.

gerlee en Winfchooten toe, daar Hohenlo lag met de Duitfche Paarden (y). Doch Rennenberg drong hier zo fterk op hem in, dat hy genoodzaakt werdt, tot voorby Wedde, op de Bourtanger heide, te rug te trekken. Toen ftorten Rennenbergs Speerruiters op de agterhoede der Staatfchen, brengen ze in wanorde, en doen 'er omtrent duizend sneuvelen. Al 't heir raakt op de vlugt. Zelfs de belegeraars van Lingen en Wedde. 't Gefchut, gepliant voor de laatstgenoemde Plaats, werdt buit gemaakt (w). De ramp der Staaten zou egter grooter geweest zyn, zo die van Holland geene goede fommen overgemaakt hadden, om de verftrooide Regementen wederom te verzamelen, en bezetting te leggen in Staveren, Hinloopen en andere Plaatsen in deezen oord. Ook gelukte het den bezettingen van Dokkum en Kollum, eenig nieuw geworven volk van den Drost van Koeverden en den Schout van Hardenberg, in 't Klooster te Groot-Aduward, te overvallen, en 'er omtrent driehonderd te dooden of te vangen (x).

Rennen-
berg
neemt
Koever-
den en
Olden-
zeel in.

Maar Rennenberg, 't veld nu ruim hebbende, rukte voor Koeverden, en hadt pas eenen aanvang van 't beleg gemaakt, wanneer de Plaats, die niet te houden was, by verdrag, aan hem overging, op den twintigften van Herfstmaand (y). Daarna, begaf hy

(y) R. FRESINGA Memor. bl. 276.

(w) BOR XV. Boek, bl. 221 [215].

(x) R. FRESINGA Memor. bl. 277. BOR XV. Boek, bl. 222 [217].

(y) R. FRESINGA Memor. bl. 278.

hy zig naar Oldenzeel, daar weinig volk in FILIPSI
1580.
lag, en daar de burgery oneens was met de bezetting. Fel deedt hy deeze Stad bestormen, en verloor 'er driehonderd man voor. Toen, waanende dat de Stad meer manschap hadt ingekreegen, dan men hem te vooren berigt hadt, besloot hy af te trekken: en was 'er nu bezig mede, als de burgers hem te rug riefen, en de Stad overleverden, tegen dank der bezettingen, die, met al 't hunne, uittrekkende, belooven moesten, den Staaten, in geene drie maanden, te zullen dienen (z). Van Oldenzeel, trok Rennenberg naar Zwolle. Doch zig te zwak vindende tot het beleg deezer Stad, begaf hy zig, van daar, met versterking van volk, voor Deutichem, dat, in den zomer des voorleeden jaars, door de Staatfche bezettingen van Deventer en Zutphen, ingenomen was (a). Doch hy vondt hier zo veel tegenstands, en leedt zo merke-lyke schade van de Doesburgfche bezettingen, dat hy, ten vyfden dage, 't beleg opbrak (b): en, Grol bezet hebbende, welk de Staatfchen onbewaard gelaaten hadden, zondt hy de Knegten, over 't moer van Ommen, en de Paarden, door Koeverden, naar Steenwyk, voor welke Stad, de voortogt zyns Legers, op den agttienden van Wynnemaand, aankwam. 's Daags te vooren, ja dien zelfden morgen, hadden die van de nader Vereeniging nog, met veele moeite, mids het tegenftribbelen der Ingezetenen, bezetting

(z) R. FRESINGA Memor. bl. 279.

(a) R. FRESINGA Memor. bl. 159.

(b) R. FRESINGA Memor. bl. 284.

FILIPS III 1580. ting weeten te krygen in de Stad (c), die toen een streng beleg van vier maanden doorfondt, waarvan ons de uitkomst hierna te verhaalen staat.

XXIV. De Koning van Spanje, den Walschen Gewesten beloofd hebbende, dat hy hun eenen Langvoogd van zynen bloede stellen zou, hadt, al in den zomer deezes jaars, de Hertogin Margareet, Moeder des Prinzen van Parma, uit Italie, ontbooden en herwaards gezonden, om de zaaken van Regeeringe waar te neemen, en haaren Zoon 't bewind des Oorlogs in handen te laaten. Zy was, voor deezen, met eere gescheiden van de Landvoogdye, en Filips dagt, dat zy de herten der Nederlanderen, door haar zagt beleid, herwinnen zou. Op 't einde van Oogstmaand, kwam zy te Namen aan (d). Haar Zoon kwam haar hier bezoeken: en toonde haast, dat haare komst hem niet aangenaam was. Hy schieen zig met het opperbewind over den kryg niet te konnen vergenoegen. Ook begreep Margareet ligtelyk, dat het haar kwalyk voegen zou, te twisten over 't gezag met haaren eenigen Zoon, terwyl hy de magt in handen hadt. Zy schreef dan, in Herfstmaand, aan den Koning „ dat zy, hier „ gekomen, de Nederlandsche beroerten „ veel gevaarlyker inzag, dan men ze haar „ in Italie hadt afgemaald, en niet te stillen, „ dan door de wapenen: waarin dus de mees- „ te klem des bewinds gelegen zou zyn. Dat

„ ZY

Onge-
nogen
van den
Prins van
Parma
hier-
over.

(c) BOEK XV. Boek, bl. 223 [218] enz.

(d) METELEN X. Boek, f. 171 versf.

„ zy haaren Zoon ongelyk veel bekwaamer **FILIPS III**
 „ hieldt dan zig zelve, om het te voeren, **1580.**
 „ en den Koning hierom badt, haar van den
 „ opgelegden last te willen ontheffen, en
 „ hem dien bevolen te laten.” Farneze
 fchreef ook aan den Kardinaal Granvelle;
 wien hy 't weet, dat de Hertogin herwaards
 was gekomen „ dat deeze verdeeling des
 „ bewinds aan veele ongemakken onderhe-
 „ vig was.” De Koning bleef egter onver-
 zettelyk. Margareet onderwierp zig; doch
 niet Alexander: die zelfs verzogt, dat men
 hem van 't bewind des Krygs ontslaan wil-
 de: waartoe Filips niet kon verstaan. 't Ge-
 rugt van zyn vertrek hadt zig, ondertus-
 schen, verspreid, en eenig ongenoegen ver-
 oorzaakt onder de Spaanschgezinden, welk,
 by brieven aan den Koning, ten breedsten
 uitgemaeten, door de Hertoginne, hem, ein-
 delyk, deedt veranderen van gedagten. Hy
 bevestigde Farneze dan in de Landvoogdye,
 by brieven van den negenentwintigsten van
 Wintermaand des jaars 1581, begeerende
 egter, te gelyk, dat Margareet, onder een
 anderen naam, in de Nederlanden bly-
 ven zou. Ook hieldt zy zig te Namen op,
 tot in Herfstmaand des jaars 1583, wanneer
 zy, met 's Konings verlof, naar Italic te rug
 keerde (e).

De Hertogin
keert, na
drie ja-
ren, we-
derom
naar Ita-
lie.

De Prins van Parma hieldt zyn verblyf, **XXV.**
 in deezen jaare 1580, gemeenlyk, te Maas- **Ban te-**
 tricht, alwaar, in Lentemaand, uit 's Ko- **gen den**
 nings naam, getekend, en in Zomermaand, **Prinse**
 af- **van O-**
ranje, op

(e) STRADA Dec. II. Libr. III. p. 155 & seqq.

FILIPS III afgekondigd werdt, een fcherpe Ban tegen
1580. den Prinfe van Oranje, dien de Spanjaards
 's Ko- toch, federt lang, voor het hoofd hunner
 nings vyanden in de Nederlanden hielden, en in
 naam, af- wiens dood zy een einde van den oorlog dag-
 gekon- ten te vinden. „ Filips dan, eerst hebben-
 digd. „ de opgehaald, hoe veele eeren, gunften
 „ en weldaaden Keizer Karel, zyn Vader,
 „ en hy aan Willem van Nafau, eenen
 „ vreemdeling in de Nederlanden, en hun-
 „ nen Leenman en onderzaat, beweezen
 „ hadden; doet hem de vinnigfte verwytingen
 „ van ondankbaarheid, meinedigheid,
 „ ichynheiligheid en andere fnoode ondcug-
 „ den. Hy befchryft hem, als den eenigen
 „ aanfteeker en opftoeker van 't vuur der
 „ Nederlandfche beroerten, als een' beoor-
 „ looger van zynen Heere, een' omftooter
 „ aller Vredehandelingen, een' verbreeker
 „ van voorregten en bezwooren' Verbind-
 „ teniffen, een' lasteraar, invoerer van ket-
 „ teryen, verzaaker des Heiligen algemeenen
 „ Geloofs, eerloozen Egtfchender, die,
 „ by 't leeven zyner Gemaalinne, eene ge-
 „ wyde Abtdis ter vrouwe genomen hadt,
 „ pest van 't Christendom en vyand des men-
 „ fchelyken geflagts; die zyne veiligheid,
 „ gelyk Kain en Judas, alleenlyk vondt, in
 „ een eeuwig miftrouwen, 't regt kenmerk
 „ van een doorknaagd geweeten. Over al het
 „ welke, de Koning hem, als eenen fchelm
 „ en verraader, met alle zyne nog onaange-
 „ flaagen' goederen, in den Ban doet, en
 „ ten roof geeft: verbiedende eik, hem ee-
 „ nige hulp toe te brengen, of zelfs aan-
 „ „ fpraak

„ fpraak te verleenen, en elk, daarentegen, ^{Philip III}
 „ beveelende, hem af te fnyden en te ver- ^{1580.}
 „ laten, binnen den tyd van eene maand,
 „ op verbeurte van adel, eere, goed en lee-
 „ ven, ten behoeve van zulken, die 'er, bin-
 „ nen of buiten de Landen, meester van
 „ konden worden. Eindelyk, by aldien men
 „ iemand, 't zy onderzaat of vreemdeling,
 „ vonde van zulk eenen edelen aart, en zo
 „ genegen tot 's Konings dienst en ter ge-
 „ meener welvaart, dat hy middel wist, om
 „ den Prins, leevende of dood, over te le-
 „ veren, of hem zelf om 't leeven te bren-
 „ gen, belooft hy, op zyn Koninglyk
 „ woord, zulk eenen of zyne erfgenaamen,
 „ terftond na 't volbrengen des werks, te
 „ zullen beloonen met vyfentwintigduizend
 „ gouden Kroonen, in Landeryen of in gel-
 „ de, ter keuze van den uitvoerer, die, daar-
 „ enboven, van nu af, van alle misdaad,
 „ welke hy mogt begaan hebben, hoe groot
 „ ook, zuiver verklaard, en, was hy 't niet,
 „ edel gemaakt wordt, met allen, die hem
 „ de hand zullen bieden, welken, daarenbo-
 „ ven, begunftigd en bevorderd zullen wor-
 „ den, naar den ftaat hunner Perfoonen, en 't
 „ belang hunner dienften (f).”

De Prins hadt, lang voor het uitkomen De Prins
 van deezen Ban, kennis van denzelven ge- geeft den
 hadt, en 'er den Staaten van Holland en Staaten
 Zeeland van verwittigd. Hy zondt 'er hun, van Hol-
 daarna, Affchriften van, en zou gaarne ge- land en
 zien hebben, dat zy dien, op hunnen naam, Zeeiland
 had- kennis
 van den
 Ban.

(f) Bon XV. Boek, bl. 209 [198].

FILIPUS III hadden beantwoord. Te gelyk, verzogt hy, dat zyne Lyfwagt versterkt en rigtig betaald

1580. mogt worden. De Staaten, met reden be-
 Zy be- sluiten dutgt voor den invloed, dien de beloften,
 tot ver- by den Ban gedaan, op eenige kwalykge-
 meerde- zinden hebben mogt, ten nadeele van den
 ring zy- Prinse, beslooten, gereedelyk, tot het laat-
 ner Lyf- ste, vermeerderende 's Prinse's Lyfwagt, met
 wagt. honderdenvyftig paarden, mids de kosten
 ten laste der nader Vereeniging kwamen
 (g). Doch de Ban, als, in veele opzigten,
 den Prins in 't byzonder betreffende, moest,
 oordeelden ze, door zyne Doorlugtigheid
 zelve, worden beantwoord: konnende men,
 desonaangezien, de punten, die den Staat in
 't gemeen roerden, stuk voor stuk, staatswy-

Hy geeft zede, doen wederleggen (h). De Prins deedt dan,
 eene Ver- door zynen Franfchen Hofprediker, *Pieter de*
 dediging *Villers*, arbeiden aan eene verdediging, die,
 uit, tegen *Villers*, nog voor 't einde deezes jaars, met bewilling
 den Ban. der Staaten, in Holland, ter drukperfe
 werdt overgegeven, en in 't volgende jaar in
 't licht kwam. Wy hebben, in 't voorig ge-
 deelte deezer Historie, reeds van de voor-
 naamste punten deezer Verdediging gebruik
 gemaakt: waarom wy het noodeloos agten,
 den inhoud derzelve, omflandiglyk, te her-
 haalen. 't Merg kwam hierop uit: „ De
 „ Prins behieldt hooge agting voor Keizer
 „ Karel; doch de weldaaden, van deezen
 „ Vorst ontvangen, mogten niet opweegen
 „ de dienften, door zyne voorouders, en
 „ door

(g) Refol. Holl. 13, 21 Dec 1580. bl. 267, 275.

(h) Leven van Willem den I. Hl. Deel, bl. 414.

„ door hem, den Huize van Oostenryk be- **Filips III**
 „ weezen; en de zwaare kosten, met open **1580.**
 „ hof te houden, en in verscheiden' gezant-
 „ schappen, ter cere des Keizers, gemaakt.
 „ Aan Filips was hy niets verschuldigd:
 „ want bewind, eer en titels, waaraan slegts
 „ geweldige kosten vast, en welker voorreg-
 „ ten, in hem, zo wel als in Egmond, Hoor-
 „ ne en anderen, zo jammerlyk geschonden
 „ waren, liet hy zig voor geene weldaaden
 „ aanrekenen. Nogtans durfde Filips hem
 „ nu voor schelm en verraader schelden; die,
 „ zeker! in 't hoofd zelf van deezen Ban,
 „ met zulke weidsche titels niet pronken
 „ zou, waren die van Nasfau en Oranje niet
 „ eerlyk en kloek ten oorloge geweest, eer
 „ hy ter weereld kwam. En nooit zou, hoop-
 „ te hy, blyken, dat hy zynen gellagte on-
 „ eer hadt aangedaan. Men lasterde zyn eer-
 „ lyk en wettig Huwelyk: en wie deedt dit?
 „ Filips, die met zyne eigen' Zusters Dogter,
 „ een bloedschendig Huwelyk hadt aange-
 „ gaan: Filips, die zyne Gemaalin Izabelle
 „ vermoord hadt, om tot een ander Huwe-
 „ lyk te geraaken, en zynen eigen Zoon,
 „ om dat hy meêwaarig geweest was met de
 „ Nederlanden: Filips, eindelyk, die, in
 „ overspel met Donna Eufrafia geleefd heb-
 „ bende, haar naderhand den Prins van As-
 „ koli tot Gemaalinne hadt opgedrongen.
 „ Wyders, was 's Prinsen egtfcheiding met
 „ de Dogter van Saxen geschied, met be-
 „ williging haarer maagen. Zyne tegenwoor-
 „ dige Gemaalin hadt nooit belofte van 't
 „ Kloosterleeven gedaan, of die ze gedaan
 „ „ mogt

FILIP: III
1580.

„ mogt hebben verbondt haar niet, als zyn-
 „ de geschied in haare kindschheid. Men
 „ noemde hem, wyders, eenen vreemdeling.
 „ Verfondt men, daarby, dat hy buiten de
 „ Nederlanden gebooren was; de Koning
 „ was 'er ook dan een. Hy was in Duitsch-
 „ land, naauw vereenigd met de Nederlan-
 „ den, ter weerd gekomen, en zyn huis
 „ hadt, van oude tyden af, aanzienlyke goe-
 „ deren, in Brabant, Luxemburg, Vlaande-
 „ ren en Holland, bezeten: zelfs waren zyne
 „ voorouders Graaven van Gelder geweest,
 „ toen die des Konings slegts Graaven van
 „ Habsburg waren, en in Zwitserland woon-
 „ den. Ook werden, in Nederland, alle be-
 „ zitters van Graaffchappen en Heerlykhe-
 „ den, de zyde deczer Landen houdende,
 „ voor inboorlingen gerekend. De oorsprong
 „ der Beroerten moest niet by hem gezogt
 „ worden; maar by den Spaanschen Raad:
 „ wiens wreedheid hem, die 't gezuiverd
 „ Geloof, in zyne kindschheid, hadt inge-
 „ zoogen, tot medelyden met de Onroom-
 „ schen, bewoogen hadt. En zo zyne mede-
 „ broeders van de Vliesorde en de Raaden
 „ van Staate 't stuk met hem eens geweest
 „ waren, lyf en goed zou hy opgezet heb-
 „ ben, om Alva op den drempel des Lands
 „ te fluiten. Al te vooren, hadt hy ook te
 „ wege gebragt, dat de Staaten, op 't ver-
 „ trek der Spanjaarden, aanstonden: en 't
 „ Verzoekschrift der Edelen was, niet te-
 „ gen zyn goedvinden, ingeleverd. Hierin
 „ stelde hy zyne eer, om dat hy 't vorderlyk
 „ hadt gehouden tot 's Lands welvaart. Aan
 „ den

„ den naam van Ketter, dien men hem en Philip III
 „ zynen Broeder gaf, kreunde hy zig zo min, 1580.
 „ als Christus aan dien van Samaritaan. Tot
 „ het openlyk prediken hadt hy nimmer ge-
 „ raaden, ook nooit in 't berooven van Ker-
 „ ken bewilligd. Nogtans hadt men hem,
 „ na zyn vertrek naar Duitschland, in zynen
 „ Zoon, in zyne goederen, in zyne eere,
 „ wreedelyk vervolgd, hem, hierdoor, ont-
 „ slaagen van alle eeden en verbindtenissen,
 „ en genoodzaakt, tot het opvatten der wa-
 „ penen; die hy, zeide men, tegen zynen
 „ Heer gedraagen hadt; maar, met gelyk
 „ of minder regt, hadden 's Konings voor-
 „ zaaten Kastilie en Leon verworven. Ook
 „ was hy, zelf een voornaam Lid der Staa-
 „ ten van Brabant, door de Landzaaten,
 „ aangezocht, om hen te beschermen. Den
 „ Roomschen Godsdienst zouden de Staaten
 „ van Holland en Zeeland, in 't eerst, ge-
 „ doogd hebben; doch, gewaarschuwd tegen
 „ de verraaderyen eeniger geestelyken en
 „ anderen, hadden zy dien moeten doen
 „ sfaaken. Van vervolging om den Gods-
 „ dienst hadt de Prins zig altoos afkeerig
 „ getoond, weshalve hem 't mishandelen
 „ en ombrengen der Geestelyken, ten on-
 „ regte, te last gelegd werdt. Over 't wettig
 „ of onwettig aanvaarden der wapenen, wil-
 „ de hy gaarne het oordeel der algemeene
 „ Staaten afwagten. De Gendfche Bevredi-
 „ ging hadt niet hy; maar Don Jan, en de
 „ Koning zelf gefchonden. De looze vrede
 „ handeling van den Heer van Selles was,
 „ niet door hem, maar door de algemeene
 „ „ Staa-

FILIPPS III
1580.

„ Staaten, wyslyk ontdekt. De Keulſche was
 „ gerigt, om de Landen te bederven. Voorts,
 „ lei men hem geveinsdheid te last. Maar
 „ 't was immers geene geveinsdheid, dat hy
 „ hun, toen zy nog vrienden waren, ge-
 „ waarſchuwde hadt tegen de rampen, die
 „ hun nu overkwamen. 't Was ook geene
 „ geveinsdheid, dat hy hun nu, met open-
 „ baaren oorlog, te keer ging. Wat zy dan
 „ meer voor geveinsdheid in hem beſpeur-
 „ den, wist hy niet. En genomen, dat hy
 „ in miſtrouwen zyne veiligheid ſtede;
 „ moest men hem hierom met Kaïn en Judas
 „ vergelyken? Wat anders was 't niet op
 „ God, wat anders niet op looze en-booze
 „ menſchen te vertrouwen, die, hoe zy be-
 „ ſtonden, in Grenada, aan de Mooren, en
 „ hier, aan Egmond en Hoorne, beweezen
 „ hadden: en zelfs in deezen Ban deden
 „ zien, hoe hun 't geweeten verhard ware,
 „ gelyk dat van Judas, hoe zy vertwyfeld
 „ waren, gelyk Kaïn, en van God verwoit-
 „ pen, gelyk Saul. Dat men voorts tegen
 „ hem inbragt, dat hy zig, door geene aan-
 „ biedingen van byzondere voordeelen, hadt
 „ willen laaten beweegen, om tot Bevredi-
 „ ging te beſluiten, ſtrekte tot zynen roem,
 „ niet tot zyne ſchande: behalve, dat hem
 „ ook zulke breede aanbiedingen, als men
 „ voorgaf, nimmer gedaan waren. 't Slot
 „ van den Ban, waarby men hem water en
 „ vuur verboodt, agtte hy niet, zullende
 „ hy leeven met zyne vrienden, zo lang als
 „ het Gode behaagde, in wiens handen zy-
 „ ne dagen ſtonden. En ſchoon men, nooit

„ te vooren, openlyk geld op zyn lyf gesteld Fileps III
 „ hadt, gelyk nu; wist hy wel, hoe dikwils 1580.
 „ men daarvan heimelyk koop hadt ge-
 „ maakt: blykende, wyders, de schaamte-
 „ loosheid der Spanjaarden hierin, dat zy
 „ eenen eerloozen schelm, die hem om 't
 „ leeven bragt, beloofden te veradelen, was
 „ hy 't niet. Even of een edelman, die wist
 „ wat adeldom inhadt, ooit zou willen ee-
 „ ten met eenen boef, die iemant, om geld,
 „ den strot hadt afgesteken. Hielden de Span-
 „ jaards zulke luiden voor edel; zo gingen
 „ zy, niet zonder reden, voor afkomelin-
 „ gen van Maraanen of Jooden, en voor kin-
 „ deren van hun, die 't leeven des Heilands,
 „ om gereed geld, van Judas kogten. Nog
 „ durfde men den siel vergiffenis toezeg-
 „ gen van allerlei misdaad, hoe snood ook,
 „ te vooren door hem begaan, toonende
 „ daarmede, voor al de weêrld, welke mid-
 „ delen en luiden men oordeelde te behoe-
 „ ven, om den beschermer der vryheid van
 „ een verdrukt volk van kant te helpen. En
 „ schoon deeze Ban, ook van ter zyde, de
 „ Staaten trof, hadden zy zig daaraan niet
 „ te stooren. Iemant met woorden aan te
 „ blaffen was het laatste geweer van weerloo-
 „ ze wyven. Zo zy slegts eendragtig bleeven,
 „ en den Spanjaard de tanden toonden, haast
 „ zouden zy hem zeil zien minderen. 't Was,
 „ riep men, meest om zynen hals te doen.
 „ Doch kon zyn vertrek of zyne dood zelve
 „ de rust in 't Land herstellen, welkom zou ze
 „ hem wezen. Oordeelden dan de Staaten,
 „ dat zyn weggaan hen helpen kon, gaarne
 VII. DEEL. Z „ wil-

FILIPSIII
1580.

„ wilde hy, op hun bevel, tot op 't einde der
 „ wereld, vertrekken. Zyn hoofd ook, waar-
 „ over geen Vorst of Oppermagt op aarde te
 „ gebieden hadt dan zy alleen, stelde hij in
 „ hunne handen. Doch dagten zy, dat zyne
 „ tamelyke erwaarenis, het overschot zyner
 „ middelen, en zyn leeven hun nog van dienst
 „ mogt kommen zyn; hy hoopte, door Gods
 „ genade, getrouwelyk te ondersteunen en te
 „ handhaaven, 't gene zy tot welstand van de
 „ gemeene zaak en van den Godsdienst, be-
 „ sluiten zouden (i).”

Oordeel
der Ver-
eenigde
Staaten
over den
Ban.

Deeze Verdediging werdt den Vereenigten
 Staaten, den dertienden van Wintermaand,
 te Delft, voorgelezen. Zy oordeelden „ dat
 „ de Prins, by den Ban, ten onregte be-
 „ klad was; verklaarden, wyders, dat hy
 „ het algemeen Stedehouderschap en de by-
 „ zondere Landvoogdyen, niet dan op 't
 „ ernstig aanhouden der Staaten, aanvaard
 „ hadt, en verzogten hem daarin te willen
 „ volharden; besluitende, eindelyk, eene
 „ bende paarden, tot 'sPrinsfen beveiliging,
 „ te onderhouden (k).” De Prins zondt zy-
 „ ne Verdediging, in verscheiden' taalen over-
 „ gezet, aan de voornaamste Hoven van 't
 „ Christenryk. Hy voegde 'er een' Brief by,
 „ onlangs, door de Spanjaards, verspreid, als
 „ ware hy, door den Prins, aan Anjou geschree-
 „ ven, en door hen onderschept, vervattende
 „ eenige vermaaningen aan den Hertoge,
 „ om herwaards te komen, onder verzeke-
 „ ring,

(i) Zie deeze Apolog. by BOR. Auth. Stukk. II. Deel, bl. 63 enza
 (k) BOR. Auth. Stukk. II. bl. 65.

„ ring, dat de voornaamste Steden t'zynen **FILIPS III**
 „ believeu zouden staan, en dat hy 't, met **1580.**
 „ den Godsdienst, naar willekeur, zou kon-
 „ nen schikken (l).” Doch alles zo plomp
 verzierd, dat het elk in 't oog loopen moest,
 Evenwel meent men, dat de brief, door den
 Raadsheer Affonville, was opgesteld, die,
 is dit zo, veelligt alleen beoogd heeft, 't
 gemeen, welk toch den grootsten hoop maakt,
 te verblinden. Op 's Prinzen Verdediging,
 kwam nimmer antwoord, uit Spanje of van
 de Spaansche zyde. Doch wat uitwerking
 de Ban hadt, staan wy, ter zynere plaatse te
 ontvouwen.

De Hollandsche en Zeeuwsche Kooplieden **XXVI.**
 vreesden, al tertrond na 't uitkomen van den **Orde op**
 zelveu, dat 'er belemmering van den handel **de Vaart**
 op Spanje uit volgen zou. Men hadt, reeds **naar**
 in den aanvang deezes jaars, vernomen, dat **Spanje**
 de Koning beslag gelegd hadt, op alle de **en Por-**
 Hollandsche schepen. Doch kort daarna, **tugal.**
 kreeg men berigt, dat Filips zig van dezel-
 ven bedienen wilde, tot den togt naar Por-
 tugal, welk Ryk hy dagt te bemagtigen, na
 't affterven van Koning Henrik, die toen op
 't uiterste lag (m). Nu vreesde men, op
 nieuws, voor bekommering onzer schepen
 en goederen in Spanje. Doch het wederzyds
 koopbelang verhinderde dit. De oorlog met
 den Koning werdt aangezien, als bepaald
 binnen de Nederlanden. En onze Koophui-
 den, schrandere boven maate in het uitvinden
 van

(l) Zie HOOFD XVII. Boek, bl. 743.

(m) Resol. Holl. 13 Octob. 1579. bl. 239. BOEK XIV. Boek,
 bl. 181 [160].

FILIPSI
1580.

van middelen, om op verboden' Plaatsen te handelen, wisten hunne waaren, onder looze naamen, te vertieren in Spanje, daar 't wel vermoed en gemerkt, doch oogluikende gedoogd werdt (n). De Vaart op Spanje en Portugal werdt, egter, den Nederlanderen, wat laater, verboden, in gevolge van een besluit, ter Dagvaart van Delft genomen. Veele schippers, voorgeevende naar Frankryk te willen, hadden 't, naar men sedert vernam, gemunt op verboden' havens. De Waterbaljuw van Zeeland, *Robert Leeman*, werdt ook gefchorst in zynen dienst, om 't uitgeeven van Paspoorten, tegen 't oogmerk der Staaten. Naderhand, zag men voor best in, alle Schepen te laten vaaren, onder beëdigden borgtogt en verband van verbeurd te zyn. wanneer zy verder westwaards zeilden dan Engeland, Schotland en de uiterste grenzen van Frankryk. Doch van daar zou de laading met vreemde schepen mogen gevoerd worden naar Spanje en Portugal, en de Nederlandfchen zouden, ook daar, Spaanfche en Portugeefche waaren inneemen, en herwaards brengen mogen. 't Besluit, door de Staaten der nader Vereeniging, in Grasmaand des volgenden jaars, te Amsterdam, hierop genomen, kwam over een met dit inzicht (o).

XXVII.
Steen-
wyk be-
legerd

Midlerwyl, werdt het Beleg van Steenwyk voortgezet. De magt des Graaven van Renneberg voor deeze Plaats bestondt uit twaalf hon-

(n) HOOFD XVI. Boek, bl. 708.

(o) Resol. Holl. 18, Januarij. 1581. bl. 17. BOEK XVI. Boek, bl. 19 [253].

honderd Ruiters en agtentwintig Vendelen, FILIPs III
 uitmakende omtrent zesduizend knechten. In 1580.
 de Stad lagen omtrent zeshonderd man. De
 weerbaare burgers beliepen omtrent de helft door
 van dit getal. Doch geene vyftig onder de Rennen
 zelve, die men vertrouwen durfde (*p*). 't Be-
 wind der verweeringe namen de Hopluiden
 aan zig. Ook lietenze 'er den Burgemeester
 in raaden, alzo 'er geen Overfte in de Stad
 was. Voorts was de Plaats flegt verfterkt, en
 van weinig voorraad voorzien. De vyand
 hadt zig, 'sdaags na zyne aankomst, ver-
 fpreid rondsom de Stad, om de toegangen te
 ftoppen, niet zonder hierin gehinderd te wor-
 den, door de belegerden, die egter, al ras,
 tegen de meening van Hopman Kornput, aan
 die van de nader Vereeniging fchreeven, om
 ontzet (*q*).

Op den vierentwintigften, verdreeven de
 Rennenbergfchen, onder *Arend van Geemen*
 en *Henrik Snaater*, oude Hopluiden, twee
 Staatfche vendels uit de Kuinder, plonderden
 het Dorp en verlieten 't toen weder. 't Ven-
 del, welk men hier veroverde, werdt, aan
 een paardenftaart, gefleept om de veften van
 Steenwyk (*r*). De belegerden, hierdoor ge-
 tergd, vielen uit en verbrandden een' molen,
 waarop de vyand, zynen flag waarneemende,
 uit weerwraak, den brand ftak in de hameye
 der Geestpoorte, die, door *Aart van Gro-
 ningen*, eens brouwers zoon en foldaat van
 Kornput, onder een' hagel van musketko-
 gels,

(*p*) R. FRESINGA MEMOR. bl. 293.

(*q*) R. FRESINGA MEMOR. bl. 298.

(*r*) R. FRESINGA MEMOR. bl. 331.

FILIPSI 1580. gels, meermaalen af en aan gaande om water te scheppen, gelukkiglyk, gebluscht werd. Dienzelfden avond, werd een vyandlyk soldaat, die, by de Walpoort, onder een schriklyk misbruiken van Gods naam, stond te schelden op de Staaten en Hohenlo, door een' kogel, op 't geluid afgeschooten, juist in den gaapenden mond getroffen: 't welk bleek aan 't lyk, dat, terstond, in de Stad gesleept werd (*s*). Rennenberg, daarna, zelf in 't Leger gekomen, eischte de Stad op. Men antwoordde, dat men ze voor den Koning, onder 't bestier der Staaten en des Prinzen van Oranje, bewaarde: waarop de vyand terstond gereedfchap maakte, om haar te beschieten (*t*).

De Ren-
nenberg-
fchen be-
haalen
eenige
voordee-
len op de
Staat-
fchen

Ten deezen tyde, zondt Rennenberg eenig volk af om ettelyke Staatfche vendels, tot keeringe van het ftroopen der zynen, gelegd in de Zevenwolden, van daar te verdryven: 't welk hem gelukte. Ook namen de Rennenbergfchen, wat laater, Slooten in, welk, nevens de Lemmer, door de Staatfchen, verlaaten was. Voorts, wierpen zy zig in Staveren, daar zy 't Slot, maar ten deele geseft, eer men de Stad behoorlyk gefterkt hadt, wederom opbouwden: en, Makkum befchanst hebbende, kwelden zy, dagelyks, de Landluiden, tot voor Harlingen, Franeker, Bolswaard en Sneek, met plonderen en brandfchatten. Op den zeventienden van Slagtmaand, overvielen en verflo-

(*s*) R. PRESINGA Memor. bl. 302, 303.

(*t*) R. PRESINGA Memor. bl. 305.

floegen de Rennenbergfchen zes Staatfche vendels, gelegerd te S. Jans Kamp by Vollenhove, en derwaards gezonden, om de Steenwykers, met voorfpel van ontzet, te troosten (u).

FILIP III
1580.

Des anderendaags, deedt Rennenberg Steenwyk befchieten met gloeiende kogels, een vond, waar van men zig, eerst vyf jaaren te vooren, in 't beleg van Dantzig, hadt begonnen te bedienen (v). Straks daarna, zag men de vlam opgaan, uit verfcheiden' Huizen. Een ftyve oostenwind blies 'er onder, zo dat 'er wel zeventig wooningen verflonden werden. De Stad werdt toen andermaal opgeëischt, en zou overgegeven geweest zyn, hadt Kornput het niet verhinderd: die, dien zelfden dag, het morren en famenrotten der Burgerye, met weergalooze floutmoedigheid, wist te beletten. Ook ftelde men, federt, zo goede orde op 't blufchen van den brand, dat dezelve, daarna, weinig fchade deedt. Maar belegerden en belegeraars begonden gebrek te krygen aan geld en voorraad: 't welk, in en om de Stad, gemor veroorzaakte. Rennenberg ftelde zyn volk, met de hoop op de aanftaande verovering van Steenwyk (w). Ook lokte hy, ten deezen tyde, die van Enkhuizen, om met hem in onderhandeling te komen, tekenende zynen Brief *uwen goeden vriend, zo gy wilt* (x). Doch men was in

Steenwyk wordt met gloeiende kogels, (een' nieuwen vond) befchooten.

Rennenberg fchryft aan die van Enkhuizen,

(u) R. FRESINGA Memor. bl. 308, 309.

(v) Zie METEREN X. Boek, f. 176.

(w) R. FRESINGA Memor. bl. 325 enz.

(x) Zie BOR XV. Boek, bl. 225 [221].

FILIPS III 't Noorderkwartier. thans bezig, met het ver.
1579.

De Ver-
eenigde
Staaten
beherti-
gen 't
ontzet
van
Steen-
wyk.

vaardigen van 't ontzet van Steenwyk, waar-
toe de Staaten der nader Vereeniging, de
Plaats houdende voor den sleutel van Fries-
land, Vollenhove en Drente, na veel over-
leggens, eindelyk, beslooten hadden. De Heer
van Nyenoord legerde zig te Winsum in 't
hert van Groningerland, en verdreef de Gro-
ninger knechten uit Warsum en uit Appinga-
dam, ter welker laafte plaatse, zestig Ko-
ningschen gedood, vyftig gevangen genomen
werden. Joan Norrits, nu, op eene wedde van
twaalfhonderd ponden ter maand (y), tot
Veldheer der Staaten gekooren, sloeg zig ne-
der te Zwartfluis, jaagde den vyand uit Giet-
hoorn, en toog sedert naar Meppelt, Zwart-
fluis slegts met drie vendels bezet latende,
die, daarna, hevig angevogten van de Ren-
nenbergfchen, zig, met eenige versterking
van volk, hun door Norrits wederom toege-
schikt, zo dapper weerden, dat 'er wel drie-
honderd van de aanvallers verflaagen wer-
den, en geweer van meer dan vyfhonderd,
op den dyk gevonden, of uit het zwarte wa-
ter gevischt. Norrits verzorgde, daarna,
Steenwyk van eenig geld en buskruid, dat,
gelukkiglyk, by nacht, binnen raakte. Ook
bestookte hy Rennenberg, van agteren, op
den eersten van Wintermaand, terwyl de bele-
gerden eenen uitval deden, niet zonder ver-
lies van wederzyde (z).

Aanflag
van Par-

Ten deezen tyde, kwam *Willem van Mont-
foort*,

(y) Resol. Holl. 30 Nov. 1580. bl. 236.

(z) R. FRESINGA MEMOR. bl. 344, 350, 355, 357.

foort, Drost van Hattum, in 't Leger by Ren-^{1580.} Philips III
 enberg, met voorschryven des Prinzen van Parma, hem bekend maakende, dat hy zig ^{ma op} nevens zynen Vader, Lodewyk, verbonden ^{Hattum.} hadt, om 't Slot te Hattum den Koning te leveren. *Antoni van Grisperre* en *Gerrit van Raatingen*, gewezen' Raaden 's Hof's van Utrecht, en nu te Emmerik woonagtig, hadden deezen koop gemaakt, en, buiten bevestiging van den Zoon in zyn Ampt, niets dan vergiffenis en onderhoud voor hun en de hunnen, zo zy, om dit bedryf, hunne goederen verlooren, toegezeid. De Graaf schikte dan omtrent veertig man van 't Slot te Blyenbeek naar Hattum, daar zy, door Lodewyk, by nacht, van buiten, op 't Slot gelaaten werden, en vyftien Staatfche knegten, die, dronken gemaakt, lagen te ronken, ligtelyk, ombragten. Toen vallen zy in de Stad, en verzekeren zig van de Hopluiden. Maar de burgers, door den tyd, bespeurende, van welk een handvol volks zy overvallen waren, en eenige hulp gekreegen hebbende van Zwolle, dreeven hunne bespringers wel haast wederom naar 't Slot toe: welk, met hulp van vyf vendels, uit vyf der naaste Steden, Arnhem, Deventer, Kampen, Harderwyk en Elburg, belegerd en beschooten werdt, en haast, by verdrag, overging. De Drost en zyn Vader werden naar Arnhem gebragt, en aldaar, als verraadens, verweezen, onthoofd en gevierden deeld (a).

Uit

(a) BOEK XV. Boek, bl. 229 [227].

FILIPS III

1581.

Vervolg
van
Steen-
wyks
beleg.

't Ontzet
onder
Norrits,
ten dee-
le, ge-
slaagen.

Uit Noordholland, kwam Sonoï, met eenige Schepen vol volk en voorraad, oversteeken naar Blokzyl, alwaar hy zig, op den tweeden van Louwmaand, nederfloeg (b). Ook legerde Norrits, Meppelt verlaatende, zig wederom te Giethoorn, daar hem de Steenwykers kwamen noopen, tot het waagen van 't ontzet. Rennenberg, ondertusfchen, zocht zig van de blyde maare des naakenden ontzets te bedienen, om de belegerden te verschalken. Hy neemt eene dikke mist waar, en trekt, den Hollandfchen en Engelfchen tromslag nabootfende, regt aan op de Stad. De belegerden, waanende, dat het ontzet aankwam, waren reeds uitgevallen, en zy en de Stad zouden verrast geweest zyn, hadt het fchielyk verdwynen der mist, hun den vyand niet klaarlyk ontdekt; waarop zy den hertred namen. De Graaf deedt toen de Stad wederom opeifchen, door eenen Trompetter; doch kreeg het voorrige antwoord (c). Norrits, eindelyk, door 't fterk aanhouden der Steenwykeren bewoogen, overviel, met ontrent tweeduizend man, een goed deel Rennenbergfche Ruiteren, die te Steenwykerwolde lagen, des nagts na den zeventienden van Louwmaand. De belegerden deden, ten zelfden tyde, eenen uitval. Fel werdt 'er, in deeze gelegenheid, van wederzyde gevogten: ook met merkelyk verlies van beide de partyen. De uitvallers weeken, eindelyk, wederom naar de Stad, en kreegen de

(b) R. FRESINGA Memor. bl. 371.

(c) R. FRESINGA Memor. bl. 364 enz.

de Poort met moeite digt. Norrits nam de ^{Philip III} wyk naar eenen kamp vol boomen, daar hem ^{1581.} Rennenberg vervolgde, met eenige veldstukjes beschoot, bestormde, en, den gantschen dag door, beslooten hieldt. De Staatfche Veldoverfte vondt zig hier in grooten kommer, zonder leestogt, zonder Ruitery, en zonder te weten, wat weg hy houden moest, om by zyn Leger te komen. De weg naar de Stad stontt hem wel open; doch hy dagt, dat men daar zo groot een gebrek aan mond behoefden hadt, dat hy 'er geene meer eeters binnen brengen durfde. Ondertusfchen, verlieden verscheiden' zyner knechten. Eindelyk, trof hy eenen Steenwyker aan, die hem naar Blokzyl geleidde (d).

Hier, zyne benden wederom verzameld hebbende, floeg hy zig in S. Jans Kamp neder, daar hy van Rennenberg belegerd werdt, die egter, de aankomst van versch Staatsch volk te Blokzyl vernomen hebbende, wederom aftrok, met agterlating van al zynen lyftogt. Daarna, bevroedende, wat hem van de Staatfchen beschooren was, deedt hy zyn verspreid Leger intrekken, en Steenwykerwolde verlaaten, daar Norrits zig, eerlang, nederfloeg. Van daar, eenige Ruiters ter fluk hebbende uitgezonden, verrastren deezen, des nagts na den negenden van Sprokelmaand, eenige Rennenbergfchen, te Dieveren, een Dorp in Drente, en bekwamen 'er honderdzesentwintig Paarden tot buit. Wat

Norrits
legert
zig te
Steen-
wyker-
wolde

(d) R. FRESINGA Memor. bl. 595 enz.

FILIPSIII
1581.

Sonoi
neemt
Vollen-
hove in.

Norrits
nadert
en spy-
zigt de
Stad een
en ander-
maal.

't Beleg
van
Steen-
wyk
wordt
opge-
broken.

Wat vroeger, hadt Sonoi het Slot te Vollenhove ingenomen. Maar Norrits bleef niet onbestookt te Steenwykerwolde, daar hevige schermutselingen vielen, tusfchen de belegeraars en ontzeters, die elkanderen, ook uit grof gefchut, vinnig befchooten, terwyl men, van wederzyde, veel koude en ongemak en gebrek aan mondbehoeften verduuren moest. Op den zeventienden van Sprokkelmaand, begon 't een weinig te dooijen: en Norrits ving aan nader naar de Stad toe te fchanfen, zonder zig de poogingen des vyands, die hem dit beletten wilde, te bekreunen. Eenige mondbehoeften en buskruid bekomen hebbende, zondt hy 'er een deel van naar de Stad, welke hy nu zo dicht genaderd was, dat men, ligtelyk, door middel van looden kogels, daar brieven ingeflooten waren, en die men over en weder fchoot, famenfpraak onderhieldt. Rennenberg den toevoer zoekende te ftemmen, vielen 'er dagelyks vreesfelyke fchutgevaarten, in welken hy nu te kort begon te fchieten, wordende hy op den twee-entwingften van Sprokkelmaand genoodzaakt te deinzen: waarna de Stad wederom door Norrits gefpysd werdt. Rennenberg, eindelyk de hoop opgeevende om de Stad te bemagtigen, zondt, den volgenden nacht, het gefchut vooraf, en brak toen op, met het gantsche Leger, in ftilte en goede orde. Met den dag, vernam men geen' vyand meer voor de Stad, die terftond rykelyk van voorraad voorzien werdt. Het mistig weder verhinderde het vervolgen der Rennenbergfchen,

fchen, waarnaar veelen 't hert jooke (e). FILIPUS III 1581.
 Kort hierna, werden de Kuinder, de Lemmer en Slooten wederom ingenomen van het volk van Norrits. Makkum was den Rennenbergschen reeds te vooren ontweldigd. Staveren, nu de eenigste Friefche Plaats aan den zee kant, die nog voor den Graave hielt, werdt, des nagts voor den eersten van Lentemaand, bemagtigd door Sonoï, die terstond het beleg sloeg voor 't Slot, welk egter, niet voor den tienden van Bloemaand, by verdrag, aan hem opgegeven werdt (f). Staveren en andere Plaatsen gewonnen.

Terwyl dit in en om Friesland voorviel, XXVIII.
 begaf zig de Prins van Oranje derwaards, op 't aanhouden der Staaten deezes Landschaps De Prins van Oranje wordt Stadhouder van Friesland.
 De Aartshertog Matthias hadt hem, na Rennenbergs afval, in Zomermaand jongstleden, aangesteld tot Stadhouder van Friesland, en hy hadt, terstond daarna, *Bernard van Merode, Heer van Rumen*, genoemd, om zyne plaats te bekleeden (g). Nu riep hem de toestand der Friefche zaaken in persoon derwaards. De Graaf van Hohenlo verzelde hem, en verdedigde zyne eer, in 's der Prinsfen byzyn, tegen de Staaten, die hem, Hy reist derwaards.
 meende hy, te na gesproken hadden, ter gelegenheid der nederlaage op de Bourtan-ge. De Staaten ontkenden dit egter, en be-
 weerden, dat het hun niet toefondt, voor straatklap te verantwoorden. De Prins ef-fende dit geschil en verscheiden' anderen van merkelyk gewigt, het Landbestier betreffen-
 de.

(e) R. FRESINGA MEMOR. bl. 413-458.
 (f) R. FRESINGA MEMOR. bl. 458, 462.
 (g) BOR. XV. Boek, bl. 217 [210].

FILIPS III de. Hy keerde, niet voor Grasmaand, terug
1581. naar Holland (*h*).

De Ren- De Rennenbergfchen, midlerwyl, genes-
nenberg- teld in Groot-Aduard, ondernamen eene
fchen fchans te leggen op 't Reediep, waardoor
winnen de Heer van Nyenoord, te Winfum, zynen
verfchei- toevoer uit zee kreeg. Doch Nyenoord ver-
den' dreef hen van daar, en tastte hen, naderhand,
fchanfen te Groot-Aduard aan, daar hy, egter, met
in de Om- verlies, te rug gedreeven werdt. Hy week
melan- toen naar Kollum, Dokkum, en Aduwarder-
den. zyl. De fchans ter laatstgemelde plaatfe, in
 Zomermaand, bemagtigd zynde door den
 vyand, week Nyenoord verder naar Winfum.
 Doch Rennenberg zondt Jan Baptist Tassis,
 Luitenant van Billy, af op deeze fchanfe, die
 hem, nevens de fchans te Warfum, eerlang,
 in handen viel, waardoor Rennenberg van al-
 le de Ommelanden, tot Dokkum toe, mees-
 ter werdt (*i*).

Neerlaag De Gemagtigden der nader Vereeniging
der Ren- fchikten, om dit verloop te herftellen, in
nenberg- Hooimaand, Norrits, Sonoï en anderen naar
fchen by Rinsmergeest, daar zy, vereenigd met Nyen-
Gronin- oord en andere Friezen, een tamelyk heir
gen. uitmaakten, en zesduizend Rennenberg-
 fchen uit Kollum deden deinzen naar Gryps-
 kerk. Norrits, daarna, Monnikerzyl heb-
 bende ingenoomen, noodzaakte den vyand
 ook van Grypskerk op te breeken. De Staat-
 fchen vervolgden hem, Sonoï vooruit, die
 hem ophieldt, tot op de aankomst der ove-
 ri-

(*h*) BOR XVI. *Boek. bl.* 18 [252].

(*i*) R. FRESINGA *Memor. bl.* 464.

rigen. Toen keerden de Rennenbergfchen den FILIPSIII
1581.
rug, wykende tot onder Groningen, met agterlaating van vier ftukken gefchuts, verſcheiden' vendels, zevenhonderd dooden en veele gevangenen. Deeze neêrslag viel voor, op den negentienden van Hooimaand (k).

Ten zelfden dage, ontving de Graaf van De Gaaf
van Ren-
nenberg
ſterft.
Rennenberg, die, federt het mislukt beleg van Steenwyk, hadt gaan kwynen, en onlangs in eene hevige ziekte gefort was, de laaſte Kerkgeregten te Groningen, alwaar hy, op den drie-entwintigſten, overleedt. Sommigen tekenen aan, dat hy, in zyn uiterſte, zeer over Groningen en over 't breeken zyner trouwe geklaagd heeft (l). Doch men mag twyſelen, of hem de kwaade uitſlag niet meer dan de ſnoodheid zyns bedryfs gelimert hebbe. Ook wordt gemeld, dat hy zyne Zuster, Kornelia, die hem verleid hadt, in de laaſte dagen zyns leevens, niet heeft willen zien noch ſpreken: 't welk, by zyne partyen, opgenomen voor blyken van berouw, nevens verſcheiden' andere zyne goede hoedanigheden, te wege gebragt heeft, dat hy, na zynen dood, by vrienden en vyanden, meer beklaagd dan beſchuldigd geworden is (m).

De Ampten, door hem, in deezen oord XXIX.
bekleed, droeg *François Verdugo* op, François
Verdugo
bekomt
zyne
Ampten.
een' Spanjaard, die, weleer ſtalknegt geweest zynde van den Graave van Mansfeld, naderhand met dezelfs natuurlyke Dogter ge-

(k) R. FRESINGA Memor. bl. 467.

(l) R. FRESINGA Memor. bl. 469.

(m) ECR XVI. Boek, bl. 35 [276].

DON FRANCISCO DE VERDUGO,
*Gouverneur van Friesland
en Groningen*
GESTORVEN DEN 2 SEPTEMBER.
M D XCV.

C. I. Fritsch fecit.

FILIPSIII 1581. getrouwd, en door bescheidenheid en krygskunde, vermaard geworden was. Zyne verheffing smertte niemand meer dan Maarten Schenk, die staat gemaakt hadt, Remuenberg te zullen opvolgen, en nu zien moest, dat een vreemdcling van geringe afkomst hem werdt voorgetrokken. Verdugo kwam met tien vendelen Waalen in Friesland (*n*). Wy zullen wel haast zien, wat hy 'er uitvoerde.

XXX. De Staaten van Holland maakten, dit jaar, hun werk van het vernietigen der Voldoeningen, aan sommige Steden toegezeid, met naame aan Haarlem en Amsterdam. Hoe deeze Voldoeningen, hier en daar, geschonden waren, hebben wy te vooren gemeld. Men oordeelde het dan betaamlyker, dat zy vernietigd werden, dan dat het langer scheen, dat men 'er zig niet aan begeerde te houden. En na 't veranderen der Regeeringe in de gemelde Steden, was hiertoe meer kans dan te vooren. De Onroomschen zaten nu, in dezelve, op 't kussen, en de gedagten, dat men den Roomschen geene openbaare Godsdienst oefening behoorde toe te staan, zelfs niet op Plaatsen, daar zy 't uitdrukkelyk bedongen hadden, drongen langs hoe meer door, in Holland en Zeeland. Die van Haarlem deden allereerst afftand van de Voldoening, in Grasmaand dezes jaars, waartegen hun, door de Staaten van Holland, verscheiden' geestelyke goederen werden toegevoegd, tot

(*n*) *BOEK XVI. Boek, bl 35 [276]. STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 196.*

tot vergoeding der kosten; in 't beleg en na de verovering der Stad gedraagen (o). Kort hierna, dedden eenige aanzienlyke Roomsgezinden, geene kennis van dit verding hebbende, door den Notaris Dirk Volkertszoon Koornhert, een smeekfchrift aan den Prinse van Oranje ontwerpen, behelzende een verzoek, om, in gevolge der Voldoening, gehandhaafd te mogen worden, in de oefening van hunnen Godsdienst, die men, in de omleggende Plaatsen, scherpelyk begon te verbieden, en welke zy, tot hiertoe, vryelyk in de Kloosters genooten. Men leverde den Prinse dit smeekfchrift te Amsterdam; doch hy wees de verzoekers aan de Staaten van Holland, die daar, dat pas, vergaderd waren. In 't smeekfchrift, stonden eenige schorre bewoordingen, waaraan de Staaten zig zeer stieten. Men schreef, by voorbeeld, het inneemen der groote Kerke, door de Hervormden, toe *aan het onbedagt beleid van eenen Gemagtigde* der Staaten; het wegneemen der beelden noemde men *eene daad, zo schandelyk als ongestraft*. Het verbieden van den Roomschen Godsdienst heette het weder invoeren van 's Keizers *scherpe Plakaaten*. De Predikanten, die dit dreeven, werden beschreeven, als *slookebranden van onrust* enz. De Staaten hielden zig zeer gehoond, door diergelyke uitdrukkingen, te meer na dat de Wethouderschap nu afstand gedaan hadt van de Voldoening, het eenige genoegzaam, waar-

FILIPSIII
1581.

De
Romschgezinden
verzoeken vrye
oefening
van
Godsdienst;
dochverwerven
niets.

(o) Resol. Holl. 23 April, 11 July 1581. Bl. 160, 331. EOK XVI. Boek, bl. 20 [255].

FILIPS III op de verzoekers bouwden. Ook bespeurden
 1581. deezē, dat men zulk inleveren van verzoek-
 schriften by geipan hielt: te sijnmaaken naar
 mutzigt: waarom zy, 't hoofd in den schoot
 leggende, verfooning verzogten van 't ge-
 ne zy gedaan hadden, en zeiven de pen haal-
 den door hunne naamen. Doch Koornhert,
 schoon hy verklaarde, het grootste deel der
 Roomsche leeringen voor valsch, hunne
 meeste Leeraars voor verslindende wolven
 te houden, en 't sineekschrift, alleen als No-
 taris, op 't verzoek van anderen, te hebben
 ontworpen, om dat hy begreep, dat elk zy-
 nen Godsdienst vry hebben moest; werdt
 nogtans veroordeeld, om zyn ontwerp te
 schein, in 't byzyn van de gemagtigden
 der Staaten; gelyk hy deedt (*p*). De open-
 baare oefening van den Roomschen Godsdienst
 werdt, hierna, te Haarlem, zo wel als elders,
 verboden.

Men handelde, in deezē tyd, ook met Am-
 sterdam. Sedert het treffen der Voldoening,
 waren, in deezē Stad, verscheiden' geschil-
 len gereezen (*q*), om welke te beslifen, de
 Prins en de Staaten zig veel moeite gaven:
 doch welken niet waren weg te neemen, dan
 door het afftaan van de Voldoening, 't
 welk dikwils door zyne Doorlugtigheid voor-
 geslaagen was. De Staaten beyverden 't stuk
 ook zeer, begeerende, dat de Stad zig den
 gewoonlyken Regte of den Raaden van
 Holland, als goeden mannen, onderwierp.

Doch

(*p*) Resol. Holl. 22, 26 May, 1, 10, 13 Juny, 3, 21 Ju-
 ly 1581. bl. 203, 216, 236, 271, 276, 296, 371. BOR XVI.
 Boek, bl. 19 [254]. enz.

(*q*) Resol. Holl. 15, 17 Nov. 5 Dec. 1580. bl. 244, 246, 259

Doch de Stad neigde meer tot eene minzaam
 onderhandeling, waartoe, eindelyk be-
 flooten werdt (r). 't Liep egter tot in 't laatst
 van dit jaar aan, eer men 't eens werdt (s).
 Op den twintigften van Wintermaand, werdt
 een nieuw Verdrag geflooten, welk de Prins,
 naderhand, bekrachtigde (t), behelzende,
 „ dat de Staaten en de Stad, wederzyds, af-
 „ stonden van de Voldoening: dat de Stad
 „ zou bezet blyven, met twee vendels, ier-
 „ der van tweehonderd koppen, onder be-
 „ vel van twee burgers, die, uit Stads-, of,
 „ zo die niet toereikten, uit 's Lands mid-
 „ delen betaald zouden worden. Dat deeze
 „ bezetting, naar 't gelieven zyner Door-
 „ lugtigheid, by nood, of by andere gelegen-
 „ heid, buiten nood, zou mogen vermeer-
 „ derd of verminderd worden, mids der Stad,
 „ in 't eerste geval, *Servicie-geld* wierdt toe-
 „ gelegd, gelyk den anderen Steden van
 „ Holland. Dat de Stad, tot het vinden van
 „ de kosten haarer versterking, eenen omme-
 „ slag zou mogen doen over Amstelland.
 „ Voorts begaf zy zig in de gemeenschap
 „ der oude schulden, in den tegenwoordi-
 „ gen oorlog door Holland gemaakt; doch
 „ met ecnige bepalingen. De Stad zou de
 „ geestelyke gebouwen mogen aanvaarden;
 „ doch de andere geestelyke goederen, ren-
 „ ten en Landen zouden, tot aflossing van 's
 „ Lands schulden, moeten worden verkogt.

„ De

(r) Resol. Holl. 13 Okt. 8, 10, 11, Nov. 1581. II. 543, 563, 569, 571, 572, 579.

(s) Bor XVI. Boek, bl. 45 [292].

(t) Resol. Holl. 20, 21 Dec. 1581. II. 633, 643.

PHILIPS III
1581.

„ De kerken-goederen zouden, tot onder-
 „ houd der Kerken en Predikanten, aan de
 „ Stad blyven. De Staaten zouden de Graaf-
 „ lyke goederen, met den eersten, aan de
 „ meestbiedenden verkoopen, op dat de
 „ Stad haar agterwezen, ten laste dier
 „ goederen, zou konnen inkrygen. De Stad
 „ zou vry zyn van het opbrengen van drie-
 „ honderd ponden 's jaars, wegens het
 „ schoutampt, welk zy behouden zou tot
 „ op het aflossen der twintigduizend ponden,
 „ daarop verstrekt, of tot op eenige nadere
 „ overeenkomst, te maaken met de Staaten.
 „ 't Punt der Paalkiste, tusfchen de Stad en
 „ Enkhuizen voor 't Hof bepleit wordende,
 „ zou in zyn geheel blyven. Der Stede Pri-
 „ vilegien en Voorregten zouden haare kragt
 „ behouden, uitgenomen zulken, die van
 „ den Hertoge van Alva, of deszelfs nazaa-
 „ ten, tot op de Gendfche Bevrediging,
 „ waren verworven, van welken alleen ftaad
 „ grypen zou 't verlof om geld op renten te
 „ mogen ligten (u).” Met het vernietigen
 „ der Voldoening, werdt de openbaare oef-
 „ ning van den Roomfchen Godsdienst, ook
 „ te Amfterdam afgefchaft. Ten zelfden dage,
 „ kwam een Plakaat in 't licht, op den naam
 „ van den Prinfe, als hebbende nu de hooge
 „ Overheid in Holland, waarby het drukken
 „ en verfpreden van oproerige en ergerlyke
 „ fchriften, het fchoolhouden zonder verlof,
 „ het houden van bedekte famenkomsten, het
 „ draagen van geestelyke gewaaden, en boven-
 „ al

Eerste
Plakaat
tegen de
Roomfch-
gezinden
in Hol-
land.

(u) Zie Handv. van Amft. bl. 146.

al het oefenen van den Roomfchen Godsdienst verbooden werdt (y). Doch 't was niet vreemd, dat dit gefchiedde in Holland, alwaar de Roomfchen in 't gemeen voor Spaanschgezinden gehouden werden; het oproer, verwekt, te Brusfel, door eenen Dominikaaner Monnik, dien de Regeering, om zyn ftout prediken, gaarne, in ftilheid loozen wilde, hadt te wege gebragt, dat, zelfs daar ter Stede, de oefening van den Roomfchen Godsdienst, in Bloei maand, gefchorst was (w). Van gelyken, gefchiedde zulks te Antwerpen, in Zomer maand, na dat de Roomfchen, uit vreeze voor eene nieuwe plondering, reeds te vooren, hunne altaaren, in de groote Kerke, met verlof der Regeeringe, hadden afgebroken (x).

Philip III
1581.

De
Roomfche
Gods-
dienst
gefchorst
te Brusfel
en te
Antwer-
pen.

In de laaftte Kerkelyke Vergadering te Dordrecht, hadden de Hervormden beflouten, om de drie jaaren, eene diergelyke te houden. Dit befluit werdt nu in 't werk gefteeld. De Kerken van Antwerpen en Delft befchreeven de anderen, te Middelburg: en gaven 'er den Staaten der Vereenigde Gewesten kennis van, te Amfterdam, hun te gelyk verzoekende, dat zy eenigen wilden magtigen. om deeze Synode by te woonen. De Staaten, de Predikanten voor deeze aandiening bedankt hebbende, verklaarden hun, dat zy, voor tegenwoordig, geene Gemagtigden te wagten hadden. De Synode werdt, in Bloei maand en

XXXI.
Synode
te Mid-
delburg.

(y) BOR XVI. Boek. bl. 47 [293].

(w) BOR XVI. Boek, bl. 22 [258].

(x) METELEN X. Boek, f. 18c. verf. BOR XVI. Boek, bl. 35 [275].

Philips III
1581.

Kool-
haas
wordt af-
gezet en
geban-
nen.

en Zomermaand, gehouden. Men beraamde hier eene nieuwe Kerkenordering, by welke der Overheid de toestemming der verkiezingen van Predikanten gelaaten werdt, zonder dat men geraaden vondt, haar, in 't aanstellen van Ouderlingen of Diakenen, te kennen. Voorts, werden hier de Kerken van elk Land onder Klasfen, de Klasfen onder byzondere Sinoden verdeeld. De zaak van Kaspar Koolhaas kwam ook op het tapyt. Men onderzocht zyne schriften, en verklaardeze ergerlyk en onregtzinnig. Nogtans, werdt hem vergiffenis en aanhouding in den dienst beloofd, zo hy schuld bekennen wilde; waartoe hy niet verstaan kon. 't Stuk kwam toen wederom voor de Staaten, die 't hem zeer kwalyk namen, dat hy zig als een Leeraar der Hervormde Kerke gedraagen hadt, terwyl hy beleedt, met die Kerke te verschillen in de Leere. Zy weezen hem tot de Kerkelyke straffe: en hy werdt, in 't volgende jaar, door de Hollandsche Sinode, te Haarlem vergaderd, van zynen dienst afgezet en uit de gemeente gebannen. De Wethouderfchap van Leiden liet hem, nogtans, zyne wedde behouden, tot dat hy, een ander middel van bestaan gevonden hebbende, haar van deezen last ontfloeg (y).

Kerkely-
ke twist
te U-
trecht.

't Geschil over 't Regt der Overheid in 't Kerkelyke, welk Koolhaas met zyne medebroeders overhoop geholpen hadt, verdeclde ook ten deezen tyde de Hervormden te U-

(y) Resol. Holl. 29 Nov. 3 Dec. 1581. II. 595, 609, 611.
BOR XVI. Boek, bl. 24, [261] enz.

Utrecht. Die van S. Jakobs Kerke, voor **FILIPS III**
 welken Meester *Hubrecht Duifhuis*, eertyds, 1581.
 Pastoor aldaar, plag te prediken (z), wer-
 den by de andere Hervormden, gemeenlyk
 die van de *Consistorie* of Kerkenraad genoemd,
 aangezien als ichreevenze der Overheid te
 veel gezags toe in 't Kerkelyke. En 't was
 waar, dat zy begreepen, dat men, onder
 eene Christen Overheid, geenen Kerkenraad
 noodig hadt. Ook lieten zy elk ten Avond-
 maal toe, op eigen proeve: eene rekkelyk-
 heid, die den anderen, gewoon aan Kalvyns
 strenger Kerkentugt, veel te ruim scheen.
 Doch de Overheid mogt die van S. Jakobs Ker-
 ke wel zetten. Ook hadden hunne Leeraars,
 die men *Predikanten van 't oude en nieuwe Testa-
 ment* noemde, om dat zy niemant aan andere
 Geloofsbelydenissen bonden, ten deezen ty-
 de, zo veel toeloops, dat men hun nog eene
 Kerk, die van S. Maria, naamlyk, inruim-
 en moest (a). De verdeeldheid tusfchen hen
 en die van den Kenkenraad heeft naderhand
 zwaare gevolgen gehad in Utrecht; waarom
 het te noodiger was, dat wy 'er hier, met een
 woord, van gewaagden. Voorts werden, ten
 deezen tyde, de geestelyke gebouwen, buiten
 Utrecht, doch te na aan de Stad staande, op
 verzoek der Burger-hopluiden, vrees voor-
 wendende, dat 'er de vyand welligt in zou
 kunnen komen nestelen, met verlof van 's Prin-
 fen gemagtigden, afgebroken (b).

De

- (z) BOR XIV. *Boek*, bl. 185 [166].
 (a) BOR XVI. *Boek*, bl. 39 [282].
 (b) BOR XVI. *Boek*, bl. 38 [280].

FILIPS III
1581.

XXXII.
Slegte
staat der
weder-
zydsche
Legeren
in de Ne-
derlan-
den.

De zaaken der algemeene Staaten stonden, sedert het hervatten van den handel met den Hertoge van Anjou, zo wankel, dat 'er, van hunne zyde, dit jaar, niets nadruklyks ondernomen werdt. In 't voorjaar, bragten ze een klein Leger te velde, onder den Heere van Villers, die zig, omtrent Yperen en Dermuide, nederfloeg: en somtyds van de Ruiters des Prinzen van Parma, die zig, met een deel zyns Legers, te Hauterive verschanst hadt, somtyds van de Malkontenten bestookt werdt. Waartegen de Prins van Espinoi, met de bezettingen van Doornik, 't platte Land van Henegouwen afliep. Doch gebrek van betaaling hield de Staatliche bezetting, te Vilvoorden, te Willebroek en elders, aan 't muiten, zo zeer, dat zy, vooral, te Willebroek, niet dan door geweld, te stillen was. De eenige troost der Staaten in deeze ongelegenheid was, dat het niet beter gesteld was by den vyand, daar 't Krygsvolk even weinig ontving: hoewel 't, met kennis van Parma, der veroverde Steden zwaare leeningen afperfte, en zig daardoor hielp aan een gedeelte zyner agterstallen, zonder zig aan 't verloop van neering en inwooneren te kreu-
nen (c).

Toeleg
op Vlis-
singen.

Doch terwyl men, in 't open veld, dit jaar, weinig ondernam, loerde de vyand, looslyk, op eenige voornaame Steden, poogende zig van dezelve meester te maaken, door list of verraad. De toeleg op Vlislingen
mis-

(c) METELEN X. Boek, f. 182 vers. DOOPT XVIII. Boek, bl. 781.

mislukte nogtans. De Spaansche Gezant in Engeland, *Don Bernardyn de Mendoza*, hadt, al voor eenen geruimen tyd, gepoogd, den eenen of den anderen Bevelhebber van eenig Neêrlands Oorlogschip, door groote beloften, te bekooren tot verraad. Eindelyk, trof hy 'er twee aan, *Willem Janszoon van Hoorn* en *Kornelis Leenhouders*, die zig gelieten te luisteren; hem diets maakende, dat zy, ingevolgd wordende van eenige Koningsfchepen, welken men, met soldaaten, zou konnen laaden, Vlisfingen ligtelyk leveren zouden konnen. Hy hadt hun, nu en dan, eenig geld gegeven, waarvan zy den Prinse van Oranje verwittigd hadden, met wiens medeweeten, de verdere handel gedreeven werdt. Ten laetsten, vraagt Willem van Hoorn om eenige duizend Kroonen, als ware 't, om aanhang te maaken. De gezant zegt hem 't geld toe, mids hy 'er zyn Zoontje, een kind van tien of elf jaaren, voor te pande stelt, waartoe de Vader, zig vooraf beraaden hebbende met den Prinse, eindelyk, besluit, onder belofte, dat men 't kind niet buiten Engeland voeren zou: waarvan ook schrift gegeven werdt, op den tweeëntwintigsten van Grasmaand getekend. Treslong hadt last bekomen, om eenige fchepen naar Walcheren te schikken, op dat men de Koningsfchen, als ze komen zouden, wel zou konnen ontvangen. En tegen 't einde van Bloemaand, zondt de Prins *Christiaan Huygens*, zynen Geheimschryver, naar Engeland, om 't kind te haalen, juist op den tyd, als de aanslag stondt uitgevoerd te worden.

PHILIPS III
1581.

FILIPSI
1581.

gens hieldt zig, te Londen, meest in de herberge en by Fransch gezelschap, zo dat hy voor een' Franschman doorging. Daarna overlegt hy met *la Fontaine*, Leeraar der Fransche Kerke, wat middel 'er ware, om Mendozas huis te bespieden, en kennis van 't kind te bekomen, waartoe men zig, dagt hy, van *Hans Hoffstad*, eenen Koopman van Leuven, by *la Fontaine* bekend, zou konnen bedienen. De Predikant hielp Huigens, voorts, aan kennis met *Walsingham*, vertrouwdsten geheimschryver der Koninginne, met wien 't stuk afgesproken werdt. Juist ten zelfden dage, als *Vlissingen* geleverd zou worden, neemt Huigens zynen slag waar, terwyl *Mendoza*, in den nadenmiddag, uitgeceeden was, doet het kind, daar 't met eenige anderen voor de deur speelde, door *Anton Vermeeren*, eenen Helbaardier des Prinzen, opvatten, en, door zeker huis, dat ten deezen einde voor en agter open stondt; daarna in een tweede, en in een derde voeren en versteeken. De Spaansche knechts vervolgden den schaaker. Doch werden gestuit door eenige fluksche gasten, die, wat verder, op de wagt stonden, en door Huigens en den Helbaardier, die zig, met den degen in de vuist, te weer stellen moesten. 't Gemeenschoot eerlang ook toe, en belemmerde de vervolgers. Huigens en 't kind raakten, dien zelfden nacht nog, schein, door beleid en met een Paspoort van *Walsingham*. *Mendoza*, t'huis gekomen, en verneemende, wat 'er gebeurd ware, begaf zig terstond naar de Koninginne; doch kon geen gehoor krygen.

gen. Nogtans spoorde hy Huigens na, ge- FILIPSI
1581.
wapenderhand, en 't scheelde maar weinig,
of hy was betrapt geweest, in zeker sloop-
je. Nu kwam hy behouden t'huis, daar hy
met blydfchap ontvangen, en van den Prins,
met eenen gouden penning, hebbende tot op-
fchrift: *Mandati strenuè executi monum.* dat is,
gedagtenis van een bevel, wakkerlyk uitgevoerd,
vereerd werdt. Parma hadt, ondertuschen,
de onderneeming op Vlisfingen gestaakt, 't zy
hy de lugt gekreegen hadt van 't gene 'er, aan
's Prinfs zyde, gebrouwen werdt, of dat ee-
nig ander toeval 't uitvoeren des aanflags hadt
verhinderd (d).

Doch beter gelukte hem, in Zomermaand, XXXIII.
Breda,
door Par-
ma ver-
rast.
de verrassing van Breda. Op 't Slot aldaar,
zat de Heer van Fresin gevangen, die, zig
in de gunst der soldaaten hebbende weeten
in te wikkelen, eenigen derzelven, door
grootte beloften, verleid hadt. De Prins van
Parma, hiervan verwittigd, en te gelyk,
dat 'er flegts zesendertig man op 't Slot la-
gen, en een half vendel in de Stad, doet
hieromtrent eenig volk byeen trekken, on-
der *Claude van Barlaimont, Heere van Haute-
penne*, en Maarten Schenk, in fchyn, om
's Hertogenbosch en Eindhoven te dekken,
welke Steden thans, door de Staatfchen, ge-
dreigd werden, met een beleg, waartoe men
zelfs een deel der bezetting uit Breda geligt
hadt. De Kolonel la Garde, zig naar Turn-
hout begeeven hebbende, met zyne benden,
werdt

(d) REYN IV. Boek, bl. 71. METELEN X. Boek, f. 181.
HOORT XVIII. Boek, bl. 777.

FILIPS III
1581.

werdt derwaards gevolgd, door Hautepenne en Schenk, die zig by Hilverenbeek nederfloegen, op den zeventwintigsten van Zomermaand. Tegen den avond, braken ze egter wederom op, en kwamen, des nagts te Breda, agter 't Slot. Een der verleide soldaaten stondt hier op schildwagt: de overigen, beschonken door Fresin met een' tonne biers, lagen, meest allen, verwonnen van drank en vaak. De vyand beklimt dan de vesten, zonder wederstand. Doch 't werdt juist gezien van een' Hollandsch Hopman, die met een jagt aankwam, en terstond twee schooten deedt, welken de Burgery wekten en in 't geweer hielpen. De vyand, zig ontdekt ziende, vliegt naar 't waghuis, doodt elf bezettingen, en vermeestert het Slot, by verdrag, daar Fresin toe geraaden hadt. 't Bevel over de Burgerye aanvaardde, midlerwyl, de Burgemeester *Govert Montes*, die terstond deedt schansen tegen 't Slot, alomme orde gaf, en naar la' Garde zondt, om ontzet. De Koningschen, van 't Slot ter Stad ingestort, werden, tot vyf of zes reizen, terug gedreeven. Zy drongen egter geduuriglyk zo sterk aan op de burgerye, dat zy, allengskens vorderende, den brand in eenige huizen kreegen. Ook bemagtigden zy de Gasthuispoort, waar door hunne Ruitery binnen raakte. De burgery en eenige soldaaten weerden zig dapperlyk, aan veele oorden, zonder onderscheid van gezindheid, en geestelyken zo wel als weereldlyken. Sommigen kreegen egter eene poort open, drongen ter Stad uit, daar eenigen onder dood ble-

bleeven. Anderen wierpen zig van den wal af, en verdronken, ten deele. De vyand, eindelyk, te magtig geworden, behieldt de overhand; na dat men, tot negen uren des morgens, gevogten hadt. Ruim honderd ingezötenen waren 'er gefneuveld, en omtrent vierhonderdenvyftig Spaanfchen. De Bifchop van Roermonde, Wilhelmus Lindanus, kwam, kort hierna, te Breda, om 'er den Roomfchen Godsdienst te herftellen. Hautepenne bleef Overfte der Stad. Hy ondernam, ten deezen tyde, ook eenen aanflag op Geertruidenberg en op Heusden; doch men was, op beide deeze Plaafden, beter op zyne hoede (e). Den negenden van Oogstmaand, werdt Eindhoven overrompeld van de Staatfchen; doch het bleef flegts twee maanden in hunne magt. Hautepenne dwong het, in Wynmaand, wederom tot de overgaave (f).

FILIP III
1581.

Eindhoven gewonnen en wederom verloorren.

Juift op de twee dagen, tufchen welken, de nagt kwam, waarin de Prins de Hoofdplaats zyner Baronnye van Breda verloor, was zyne Doorlugtigheid, door inkoop, eigenaar geworden van twee Heerlykheden, die hem geen minder aanzien gaven, hier te Lande. Wy hebben, by eene andere gelegenheid, gemeld (g), dat het Markgraafschap van Veere en de Heerlykheid van Vlifingen, door den laatften Heere, Maximiliaan van Bourgondie, zeer bezwaard met fchulden,

XXXIV.
De Prins koopt het Markgraafschap van Veere en de Heerlykheid van Vlifingen.

(e) BOR XVI. Boek, bl. 32 [273].

(f) STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 220. BOR XVI. Boek, bl. 42 [236].

(g) VI. Deel, bl. 36.

FILIPS III
1581.

den, was nagelaaten. De schuldeifchers, hun regt voor den grooten Raad te Mechelen vervolgende, hadden 't zo ver gebragt, dat Veere en Vlisfingen, in Grasmaand des jaars 1567, openlyk te koop waren geveild (*h*). Zy werden toen ook gemynd, door *Jakob van Bosfu, Heere van Auchy*; doch de Koning benaderde dezelve, met de lasten, die 'er op stonden; welken hy nogtans niet volkomenlyk afloste. Na 't omslaan van beide deeze Steden, werden ze, gelyk wy, insgelyks, hebben gemeld (*i*), door den Prinse van Oranje, op 's Konings naam, beschonken met verscheiden' aanzienlyke voorregten, waaronder uitmuntte het Regt, om ter Staatsvergaderinge te moeten beschreeven, en nimmer van de Graallykheid te mogen vervreemd worden. In deezen staat, waren de twee Steden gebleeven tot kort voor den tegenwoordigen tyd. 't Geviel, dat eenige Rentheffers, geene betaalinge bekommende van 't gene zy op de twee Heerlykheden te eischen hadden, hunne zaak voor 't Hof van Holland, en daar, eerlang, te wege bragten, dat Vlisfingen en Veere wederom aangeflaagen werden, om op den zeven- en agt-entwintigsten van Zomermaand deezes jaars, openlyk, in den Haage, verkogt te worden (*k*). Sommigen vermoeden, dat, de Prins zig te vooren genegen getoond hebbende, om deeze Heerlykheden te koopen, zyne
vrien-

(*h*) Condit. en Decr. der Verkoop. van Vlisfingen en Veere in 1567. MSS.

(*i*) VI. *Deel. H.* 462.

(*k*) Decr. van Vercop. van Vlisfingen en Veere in 1581. MSS.

vrienden de Rentheffers hadden opgemaakt, om de zaak zo ver te trekken. Doch hiervan is ons geen blyk voorgekomen. Alleenlyk vind ik, dat het Hof, te vooren, den koop der Heerlykheid van Vlisfingen, by voorraad, toegeweezen hadt, aan *Jakob Bouwensz*, Burgemeester, voor rekening van de Regeering der gemelde Stad, en dien van het Markgraaffschap van Veere, aan den Ontvanger *Jakob Kampen* en deszelfs medestanders (1). Doch dit belette niet, dat de Heerlykheden, op nieuws, werden aangeflaggen. Maar in Bloei maand, kreeg het Hof bevel van den Aartshertoge Matthias om met de Verkoopning niet voort te gaan; oordeelende zyne Hoogheid „ dat het niet flegts „ tot nadeel van Holland en Zeeland; maar „ van alle de Vereenigde Landen strekken „ zou, zo deeze twee Heerlykheden ver- „ vreemd werden, en in handen van byzon- „ dere Perfoonen raakten (m).” Het Hof zondt dit Bevel aan de Staaten van Holland en Zeeland, te Amsterdam, om hun goedvinden en dat van den Prinsfe daarop te verstaan. De Staaten verklaarden „ dat het Hof „ niet ftondt onder den Aartshertoge, en „ derhalve met de verkoopning voortgaan „ mogt; terwyl zy zouden agtgeeven, dat „ niemant, buiten hunne bewilliging, voor „ koper werdte aangetekend (n).” Die van Zee-

FILIPS III
1581.

(1) Origine du Marquisat de Fleffingue & Ter Veere dans le Supplém. du Corps Dipl. Tom. III. P. II. p. 412.

(2) Brief van den Aartsh. Matthias, in dato 10. Mey 1581. M. S.

(n) Refol. Holl. 20. May 1581. bl. 199. Missive der Gedep. van de Staat. van Zeel. aan gem. Staaten, in dato 26 Junij 1581. M. S.

FILIPS III
1581.

Zeeland zогten egter de verkooping, ten minsten voor vyf of zes maanden, te doen schorfen. Doch men besloot, om 'er mede voort te vaaren. Vosbergen hadt, omtrent deezen tyd, een gesprek met zyne Doorlugtigheid, over het koopen der twee Heerlykheden. Hy meende, dat de Steden zig zelve koopen moesten, en hieldt zig verzekerd, dat Middelburg hier niet tegen zyn, ja den Steden zelfs eene goede somme schieten zou. Doch de Prins zeide, dat zulks boven 't vermogen der Steden zou zyn, begrootende hy de waarde der Heerlykheden toen op vier tonnen schats: daarby voegende, dat 'er, voor Vlisfingen alleen, negentigduizend guldens geboden werdt. Vosbergen hernam, dat men den schuldeischeren hun regt afkoopen moest, welk, dagt hy, om tienduizend guldens, zou te bekomen zyn. En hy verhaalt, dat de Prins deezen voorflag goedvondt (o). Doch hy heeft 's Prinzen meening kwalyk gevat, of zyne Doorlugtigheid is, sedert, veranderd van gedagten. De Stad Antwerpen hadt, naar 't schein, het oog op de twee Heerlykheden; doch de Hollanders voorzagen hieruit zo veel nadeels, dat de Gemagtigden der Staaten, wien nu 's Prinzen genegenheid klaarlyk gebleeken was, op 't behaagen hunner meesteren, beslooten, den Gemagtigden des Prinzen last te geeven, om, in 't koopen, op agt- of tienduizend guldens niet te zien, welken zy zyner Doorlugtigheid te goede zouden komen, mids hy hun

ver

(o) P. C. HOERTS Extraët uit VOSBERGENS Almanach. M. S.

verzekerde, dat de Hollandfche Koophandel, by 't koopen deezer twee Heerlykheden, geen nadeel te wagten hadt. En 't is aanmerkelyk, dat zy zulk een besluit namen, onaangezien die van Antwerpen verklaard hadden, dat zy, op 't bod zyner Doorlugtigheid, niet dagten te bieden (*p*): 't zy dat zy die van Antwerpen mistrouwden, of den Prinfe wilden behaagen, door eene belofte, die nimmer zou behoeven vervuld te worden. De Verkoopng dan voortgang gehad hebbende, kocht de Prins, op den zevenentwintigften van Zomermaand, de Heerlykheid der Stad Vlisfingen, met de Ambagtheerlykheid van oud Vlisfingen, voor vyfenzeventigduizendeneenhonderd guldens (*q*), en op den agtentwintigften, het Markgraafffchap van Veere, met het Slot Zandenburg en de Heerlykheid van de Polder, Stad en Vryheid van Zandyk, voor vierenzeventigduizendenvyfhonderd guldens. Doch die van Middelburg hadden, voor de veiling, *geprotefteerd*, tegen het verkoopen van zekere regten, welken zy meenden, aan hunne Stad te behooren (*r*). Joan van Bourgondie, Heere van Froymont, die ook zekeren eisch hadt, ten laste van 't Markgraafffchap van Veere, 's daags te vooren, twintigduizend guldens meer voor Vlisfingen geboden hebbende, kwam de Prins met hem overeen, om dee-

FILIPSIII
1581.

(*p*) Refol. Holl. 26 Juny, 1581. bl. 288.

(*q*) Propofitie der St. van Hôll. in 't Supplem. au Corps Diplom. Tom. III. P. II. p. 366.

(*r*) Regist. ten Raede van Middelb. 17 Oet. 7 Nov, 1580-8 Juny 1581. f. 437 vers. 438 vers. 459 vers.

FILIPSIII
1581.

deezze zyne schuld, binnen twee jaaren, met vierentwintigduizend guldens, te zullen vol-
doen. Kort hierna, werdt zyne Doorlugtig-
heid, in beide de Steden, ingehuldigd (s). Men
vindt, dat het Markgraaffchap van Veere en
Vlisfingen, sedert, aangemerkt geworden is,
als een leen der Staaten van Holland, onder
het oppergebied der Staaten van Zeeland,
gelegen, en dat het, door de opvoigers des
Prinzen, van de Staaten van Holland, van
tyd tot tyd, verheeven geworden is (t). 't
Schynt, dat de Staaten van Holland oor-
deelden, regt hiertoe gekreegen te hebben,
uit de Brieven van Karel den V. waarby
Veere, met Vlisfingen, Westkapelle, Dom-
burg en andere goederen, verheeven werdt
tot een Markgraaffchap, welk, voortaan,
van den Keizer en deszelfs opvolgeren, als
Graaven van Holland, ter leen gehouden zou
worden, en onder de Leenkamer van Hol-
land behooren (u). Doch, in laater' tyd,
hebben de Staaten van Zeeland niet willen
toestaan, dat het leen van het Markgraaf-
schap, in Holland, verheeven werdt (v).
Ook meen ik niet, dat het, door Willem
den III., Prinse van Oranje, geschied is:
gelyk het ook, door den jongst overleeden
Markgraave, Willem Karel Henrik Friso, niet
is gedaan.

In

(s) METEREN X. *Boek*, f. 181 HOOFD XVIII. *Boek*, bl. 681. *Leeven van Willem I. II. Deel*, bl. 454. III. *Deel*, bl. 433 enz.

(t) *Public Gebedt I. Deel*, bl. 183. III. *Deel*, bl. 57, 86.

(u) *Zie de Brieven by BOXHORN op REIGERSB. II. Deel*, bl. 508.

(v) *Notul. Zeel. 22 Sept. 13 Nov. 1663. bl. 198, 297. Resol. Holl. 7 Dec. 1663. bl. 43, 48. AITZEMA IV. Deel*, bl. 1017, 1034.

In 't begin van Oogstmaand, hadden die van Overysfel den Kolonel Yselftein bewoogen, om te onderstaan, of hy zig meester van Goor maaken kon. Doch hy werdt, na 't bemagtigen eener schanse, door Maarten Schenk, ingeslooten met zyn volk, welk hem eerlang by verdrag den vyand overleverde. Daarentegen gelukte het den Heere van Nyenoord de Koningschen te verdryven uit Reide, een Dorp diep in den Dollaard op eenen uitham gelegen. Hier begon hy zig te sterken; doch Verdugo overviel hem en deedt hem de plaatse ruimen; waarmede de Staaten de Ommelanden wederom kwyt waren (w). Verdugo legerde zig toen te Noordhoorn, daar hem Norrits, gepraand door de Friezen, morrende, dat 'er niets uitgevoerd werdt, besprong, op den laatsten van Herfstmaand. De overwinning schein zig in 't eerst t'eenemaal voor Norrits te verklaren. Doch zyn voetvolk, te vuurig toefchietende, raakte, in 't overzetten der flooten, uit zyn verband. Verdugo stort 'er op in, dryft de versfrooide benden ruggewaards, tot aan 't geschut toe, dat schandelyk verlaaten werdt. Groot was toen het verlies aan onze zyde; dat des vyands niet boven zeshonderd man. Verdugo legerde zig, daarna, te Visvliet en te Grypskerke, van waar hy de schans te Nieuwerzyl benaauwde. Doch het openen der sluizen en het doorsteeken van eenen dyk noodzaakte hem, op te

Philips III
1581.

XXXV.
Krygsbedryven
in de Ommelan-
den.

Norrits
geslaagen, door
Verdugo.

bree-

(w) BOEK XVI. Boek, bl. 41 [285], 42 [286].

Philips III
 1581.

breeken. Nieuwerzyl werdt, naderhand, nog beter versterkt: ook Dokkum, Slooten en Sta-
 veren. De Kuinder, de Lemmer en Blokzyl werden voorzien van voorraad (x). De Staa-
 ten der nader Vereeniging voorzagen, dat zy, met het aanstaande voorjaar, in deezen oord, eenen harden aanftoot te wagten zouden hebben, tegen welken zy zig, derhalve, uit al hun vermogen, wapenden.

(x) R. FRESINGA Memor. bl. 478, 483, 484.

*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENTWINTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Koning Filips wordt vervallen verklaard van zyn Regt op de Nederlanden. Plakaat hierop wordt niet overal afgekondigd.* II. *Onderhandeling met den Hertoge van Anjou.* III. *Voorwaarden, waarop hy tot Vorst wordt aangenomen. Handel met den Koning van Frankryk.* IV. *Opregting van eenen algemeenen Landraad. De Aartshertog Matthias vertrekt.* V. *Anjou ontzet Kameryk. Verovert Chateau in Cambresis. Parma wint Doornik.* VI. *Aanslag op Bergen op Zoom. Aanslagen der Staatschen op Borbourg, Grevelingen en Oudenaarden. Oranjes verspieder in Spanje gestraft.* VII. *Huwelykshandeling tuschen den Hertoge van Anjou en de Koninginne van Engeland afgebroken.* VIII. *Oranje klaagt over de Staaten. Anjou, door Brabant, Gelder, de Ommelanden en Vlaanderen, ingehuldigd. Holland, Zeeland en Utrecht wyzen 't af.* IX. *Nader raadpleegingen op de opdracht der Hooge Overheid van Holland en Zeeland aan den Prins van Oranje. 's Prinsens inzigten op den handel met Anjou.* X. *Men draagt Oranje, byna op den*

vorigen voet, de Hooge Overheid van Holland op. Schutteryen en gilden van 't raadpleegen over zaaken van Regeeringe uitgeslooten. In Zeeland en in 't Stigt, hapert de opdragt der Hooge Overheid. XI. Jan Jauregui schiet den Prins door 't hoofd. Ontdekking en strafzyner medestanderen. De Prins geneest. XII. Dood zyner derde Gemaalinne. Holland en Zeeland zweeren Anjou, met beding van ongehoudenis. 't Stigt blyft weigerig. Verschil aldaar over 't stemmen der Geestelykheid. XIII. Men opent Anjou den staat des Lands. XIV. Hooge Raad in Holland opgeregt. De Roomschegezinden te Antwerpen verwerven eenige vryheid. XV. Lens gewonnen en verlooren. Parma wint Oudenaarden. Aalst en Tienen gewonnen, door de Staatschen. Lier verraa den. XVI. De Walsche gewesten verzoeken, dat het uitheemsch Krygsvolk wederkeere. Gevegt onder Gend. Megen verlooren. XVII. Aanslag op 't leeven van Anjou en Oranje ontdekt. XVIII. Oorlog in Portugal. XIX. Aanslag op Enkhuizen. XX. Lochem belegerd door Verdugo. Door Hohenlo ontzet. Verscheiden' Plaatsen gewonnen en verlooren. XXI. Nieuwe styl, door Paus Gregorius den XIII. ingevoerd. Eindhoven en Helmond gewonnen. XXII. Anjou legt toe, op het bemagtigen van eenige voornaame Steden. Wat hy hiermede voorhadt. XXIII. Fransche Furie te Antwerpen. XXIV. Anjou verschoont zig en beschuldigt de Staaten. Hy handelt met Parma. 't Hertogdom Brabant wordt Oranje aangeboden. XXV. Verdrag, by voorraad, met Anjou. XXVI. Parma wint Eindhoven. Biron vierzele en Wouw. Gevegt by Steenberg. Turnhout,

hout, Hoogstraaten, Loenhout, Diest, Westerlo, Duinkerken, Nieuwpoort, Veurne, Dermuide, S. Wynoksbergen en Sas van Gend verlooren. Axel, Hulst, Rupelmonde en Aalst verraaden, Steenbergen gewonnen. XXVII. Tassis overrompelt Zuisen. Kornelis de Hooge, zig uitgeevende voor Bastaard van Keizer Karel, ont-halsd. XXVIII. Twist in Friesland. Graaf Willem Lodewyk wordt 'er Stadhouder. Moeite te Utrecht. XXIX. Vierde Huwelyk des Prin-sen van Oranje. Vervolg der handeling met Anjou. Hy sterft. XXX. Dagvaart te Mid-delburg. Graaf Willem van den Berg valt af. Adolf, Graaf van Nieuwenaar en Meurs, wordt Stadhouder van Gelderland. XXXI. Opschud-ding te Gend. Brugge en Yperen gaan tot 's Konings zyde over. Aanslag op Lier. Geboorte van Fredrik Henrik. XXXII. Handel over de opdragt der Graaflykheid van Holland en Zee-land aan den Prins van Oranje. XXXIII. Ver-scheiden' aanslagen op 's Prinsen leeven. Hy wordt, te Delft, doorschooten. XXXIV. Zyne begraafenis, gedaante, aart, gemaalinnen en kinderen.

1581.

Drie gewigtige zaaken, van welken wy nog niet of naauwlyks gewaagd hebben, hadden, federt eenigen tyd, 's Lands hooge Vergaderingen bezig gehouden; het afzweeren van Koning Filips, het aanneemen des Hertogs van Anjou, in zyne stede, en het opdraagen der hooge Overheid en Graaflykheid van Holland en Zeeland aan den Prins van Oranje. 't Verhaal van 't gene 'er, op deeze drie voornaame punten, ge-

Bb 4

han-

I.
Koning
Filips
wordt
van het
regt op
de Ver-
eenigde
Neder-
landen
verval-
len ver-
klaard.

1581. handeld en beslooten is zal de hoofdstof van dit Boek uitmaken.

Wy hebben, te vooren, gezien (*a*), dat men, in Holland, reeds voor eenige jaaren, geraadpleegd hadt, over het verlaten van den naam des Konings; en te gelyk, dat eenige Hollandsche en de meeste Zeeuwsche Steden nog niet hadden kunnen besluiten, tot het doen van dezen stap. Ook werdt 'er, van 's Prinzen zyde, niet sterk op gedrongen, zo lang zulke voornaame Steden als Haarlem en Amsterdam nog niet met de overige Leden van Holland vereenigd waren. Doch toen dit geschied, en de Regeering in deeze twee Steden veranderd was, werdt dit gewigtig punt, op nieuws, ter Dagvaart overwoogen (*b*). In Louwmaand des jaars 1580, sloeg men voor, om 's Konings naam niet meer te gebruiken; maar voortaan regt te doen, van wege zyne Doorlugtigheid en de Staaten, uit den naam van de Graaflykheid en de hooge Overheid van Holland (*c*): waartoe, op den agtentwintigsten van Lentemaand, eenpaariglyk, beslooten werdt (*d*). Doch alzo men hoopte, dat de nader Vereenigde gewesten of de Vergadering der algemeene Staaten tot diergelyk een besluit komen zouden, stelde men de uitvoering van het zelve nog eenigen tyd uit (*e*). Ook werdt 'er,

(*a*) XXV. Boek, bl. 79.

(*b*) XXVII. Boek, bl. 303.

(*c*) Resol. Holl. 25 Januar. 1580. bl. 13, BOR XV. Boek, bl. 197 [181].

(*d*) Resol. Holl. 28 Maart 1580. bl. 44. BOR Auth. Stuk. II, Deel, bl. 15.

(*e*) Resol. Holl. 19 April 1581, bl. 155.

'er, in Bloei maand deezes jaars 1581, ter algemeene Staatsvergaderinge, overwoogen, of men den Koning van Spanje niet voor vyand behoorde te verklaaren. Doch Brabant en Holland zelf oordeelden toen, dat men, voor dat de Hertog van Anjou hier te lande gekomen zou zyn, zo verre niet gaan moest

(f). Nogtans verliepen 'er maar weinige dagen, of Holland belloot, op de Vergadering der Vereenigde Staaten, te Amsterdamb, nevens de andere Gewesten, het afzweeren des Konings te helpen vorderen (g). In Hooimaand, werdt, hiertoe, door de algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden, in den Haage, beslooten, en 't Plakaat, op den zesentwintigsten, gedagtekend. In de Inleiding, werdt gezeid „ dat het volk niet om

„ den Vorst, maar de Vorst om het volk „ geschaapen was; dat een Vorst, zyne onderzaaten handelende als slaaven, voor „ eenen dwingeland was te houden, en vryelyk verstootten worden mogt, vooral, by „ wettig besluit der Staaten van den Lande, „ en wanneer deezen geen ander middel overfchoot, om hunne vryheid te bewaaren. Dat zulks, inzonderheid, stand moest „ grypen in de Nederlanden, daar de Vorst „ gehouden was, naar bezwooren' voorwaarden, te regeeren, of de heerschappy „ verbeurde.” Hierop volgde eene vertoonning van 'sKonings wangedrag en van de wreedheid der Spanjaarden, strekkende ten

Inhoud
van het
Plakaat,
hierop
gemaakt.

(f) Refol. Holl. 6, 7 Juny 1581. bl. 250, 252.

(g) Refol. Holl. 14 Juny 1581. bl. 278.

1581. ten bewyze van 't schenden van 's Lands voor-
 regten: waarna, eindelyk, de Koning van
 Spanje, * van regtswege, vervallen verklaard
 werd van alle aanspraak op de Regeering:
 voorts werden alle Leenmannen, Regters,
 Amptenaars en andere ingezetenen van den
 eed, hem gedaan, ontslaagen. Ook beval
 men, zynen naam en zegel niet meer te ge-
 bruiken; zullende „ men zig, in Holland
 „ en Zeeland, bedienen van den naam van
 „ den Prins en van de Staaten dier twee
 „ Landfchappen: in de Landen, die met den
 „ Hertoge van Anjou gehandeld hadden,
 „ zou men zynen naam en dien des Land-
 „ raads, of zo lang deeze nog niet in dienst
 „ getreden was, dien der algemeene Staa-
 „ ten gebruiken. Ook zou, in gemeene zaa-
 „ ken, het zegel der algemeene Staaten, in
 „ byzondere, dat van elk Landfchap ge-
 „ bezigd worden. 's Konings naam en wapens
 „ zouden ook van de munte blyven: en al-
 „ le Amptenaars moesten, aan de byzonde-
 „ re Staaten, onder welken zy stonden, of
 „ aan derzelver Gemagtigden zweeren, den
 „ algemeenen Staaten, tegen den Koning
 „ van Spanje en deszelfs aanhang, getrouw
 „ te zullen zyn (h).” De Vergadering der
 Vereenigde Staaten, in welke dit gewigtig
 Besluit genomen was, bestondt thans uit
 Gemagtigden van Brabant, Gelderland met
 Zutfen, Vlaanderen, Holland, Zeeland,
 Utrecht, Friesland, Overcrysel en Meche-
 len

(h) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 25. Bon XVI. Boek, bi-
 35 [276].

len (i). Hiermede, hadt het groote werk van 1579.
 't verlaaten des Konings van Spanje, welk, 't Plakaat
 het aanneemen van eenen nieuwen Vorst, wordt
 noodzaaklyk, voorgaan moest, zyn beflag, niet o-
 zo ver het, ter algemeene Staatsvergade- veral af-
 ringe der Vereenigde Landen, kon afgedaan gekon-
 worden. Doch het Plakaat werdt niet overal digd.
 afgekondigd: ook maakten sommigen zwaar-
 ighheid, in het doen van den nieuwen eed.
 Te Middelburg weigerde men, onder ande-
 ren, het Plakaat te laten aanslaan. Niet, Onder
 anderen
 te Mid-
 delburg
 niet, en
 om wat
 reden.
 eger, om dat deeze Stad thans nog naar
 Spanje helde; maar om dat zy zig, door de
 Steden Vlisfingen, Veere en Arnemuiden,
 merkelyk verkort hielt te zyn, in haare
 voorregten: tot bescherming van welken,
 de oorlog tegen Spanje begonnen was. On-
 der anderen, klaagde zy, omtrent deezen tyd,
 dat men haar regt van Ambagtsheerlykheid
 op Arnemuiden, Nieuwerkerke, Oosthoek,
 Mortiere, Welfinge, Oosterfouburg en Kle-
 verskerke, sedert eenigen tyd, betwistte,
 terwyl men haar alleen belast liet met de
 Renten, waarvoor deeze Plaatsen, of eenigen
 derzelven verbonden waren. Zy hadt dee-
 ze klagten, reeds voor eenige jaaren, ge-
 daan aan den Prinse; die de zaak in handen
 der Gekommitteerde Raaden gesteld hadt,
 om hem te dienen van berigt. Doch hier
 was zy blyven hangen: en nu weigerden die
 van Middelburg het Plakaat af te kondigen
 en den nieuwen eed te doen, voordat hun-

ne

(i) Leeven van Willem I. III. Deel, M. 459.

1581. ne bezwaarnissen zouden afgedaan zyn (*k*).
 Maar de zaaken stonden 'er thans niet naar,
 om hun hierin te believen : waaruit volgde,
 dat de afkondiging van 't Plakaat daar ter
 Stede agterbleef (*l*), en de nieuwe eed ook,
 zo ik meen, door niemant aldaar, gedaan
 werd. Te Enkhuizen, maakten de Sche-
 penen ook, in 't eerst, eenige zwaarigheid
 in 't doen van den Eed. Doch de Staaten
 deden een Vertoog van Regten opstellen,
 tot verdediging van hun gedrag, waarmede
 de Schepenen zig sichynen voldaan gehouden
 te hebben (*m*). *Fokko Ralda*, Raadsheer
 des Hof's van Friesland, kreeg, terwyl men
 hem den nieuwen eed voorhieldt, eene be-
 roerte op 't lyf, waaraan hy, terstond, o-
 verleedt (*n*). Michiel Rudze, Luthersch Pre-
 dikant te Woerden, voer zo vinnig uit van
 den predikstoel, en in zeker gedrukt ge-
 schrift, tegen het afzweeren des Konings
 van Spanje, dat de Staaten van Holland hem,
 eindelyk, de Stad ontzeggen moesten (*o*).
 Zy hadden reeds beslooten, de Amptenaars,
 die den eed weigerden, te verlaten van hun-
 ne Ampten, en den Ambagtsheeren, in het
 zelfde geval, te verbieden, eenige Schouten,
 Schepenen of andere bedienden van 't Geregt,
 binnen hunne Ambagtsheerlykheden, aan
 te

Te Enk-
 huizen,
 maakt
 men
 zwaarig-
 heid in
 den nieu-
 wen eed.
 Fokko
 Ralda
 sterft, on-
 der 't af-
 leggen
 van den
 zelve.
 Een Pre-
 dikant
 vaart 'er
 tegen
 uit.

(*k*) Regist. ten Raede van Middelb. van 28 Septemb. 23
 Oct. 4 Dec. 1581. Remonstr. van Middelb. aan zyne Princ.
 Excell. *M. S.*

(*l*) Leven van Willem den I. III. *Deel*, bl. 493.

(*m*) Resol. Holl. 22 Januar. 1582. bl. 21.

(*n*) Bor. XVI. *Boek*, bl. 47 [292].

(*o*) Resol. Holl. 15 Febr. 10, 14 Maart 1582, bl. 66, 100,
 105. Bor. XVI. *Boek*, bl. 40 [282].

te stellen (*p*): welk besluit te wege bragt, dat de eed, door de meesten, zonder tegenpraak, gedaan werdt. Buitens Lands werdt, nogtans, het verftooten des Konings, door veelen, veroordeeld (*q*). De Prins maakte 'er zig gehaat door, by verscheiden' Vorsten, die waanden wankeler te zitten, als de onderzaaten immer regt krygen konden, om hen van den troon te stooten; zonder dat zy bedagten, dat dit regt geene plaats hadt omtrent Vorsten, die wel regeerden; maar alleen omtrent zulken, die 't Verbond verbraken, welk zy met de onderzaaten gemaakt hadden (*r*). Ondertuschen, vonden de Staaten van Holland geraaden, hun gedrag, in 't verlaaten des Konings, en 't gene 'er op gevolgd was gehouden, door byzondere Gemagtigden, op den Ryksdag te Augsburg, te doen verdedigen (*s*).

't Verlaaten van Filips, wiens wapens en beeldtenissen, alomme, verbroken werden (*t*), baande den weg tot het aanneemen van den Hertoge van Anjou, waarover men, al in 't jaar 1579, hadt begonnen te handelen. Men vervolgde deezen handel met meer ernst, na 't vrugteloos afloopen der samenkomst te Keulen, vooral ter Staatsvergaderinge te Antwerpen, daar men, voorziende, dat een verweerende oorlog, dien men thans alleen zou konnen voeren, van langen duur zou zyn, sterk dreef, dat men eenen magti-

II.
Onderhandeling met den Hertoge van Anjou.

(*p*) Refol. Holl. 13 Sept. 1581. bl. 485.

(*q*) THUANUS Libr. LXXIV. p. 513. E.

(*r*) REYD III. Boek, bl. 50.

(*s*) BOR XVII. Boek, bl. 24 [324].

(*t*) STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 140.

1581.

gen Vorst behoorde in te haalen: en niemand anders dan Anjou, die, hier te lande, sloten noch vestigen bezat, den Onroomschen niet ongunstig, en met de magt zyns Broeders gesterkt was. Men begon dan, in Bloeiimaand des jaars 1580, wederom, met den Hertoge, in onderhandeling te treden, zonder zig, aan 's Keizers vermaaning ten tegendeele, eenigzins, te bekreunen (u). De Aarts Hertog Matthias deedt den Staaten, in Hooimaand daaraanvolgende, een Vertoog, strekkende om te doen zien, dat hy begreepen hadt, werwaards men 't roer gewend hielt. Doch de zwakheid zyns vermogens kennende, durfde hy zig niet verzetten tegen de Staaten. Alleenlyk, verzogt hy, dat men de diensten, door hem en zyn Huis, aan de Landen beweezen, in gedagten wilde houden, en hem, rondelyk, verklaren, wat men met hem en de zynen voorhadt. De Staaten, begaan met den armen Vorst, beloofden hem betaaling zynner wedde, zo dra de staat hunner geldmiddelen zulks gehengen zou, hem voorts hoop geevende op de inkomsten des Aartsbisdoms van Utrecht, en den handel met Anjou verschoonende, met den uitersten nood, waartoe zy gebragt waren. Eindelijk, beloofden zy, by het Verdrag, met den Hertoge te fluiten, zynner Hoogheid alle redelyk genoeg te zullen verzorgen (v). In Oogstmaand, werden Aldegonde en nog zes anderen, door de Gemagtigden van Brabant,

(u) *ROP. XV. Boek, bl. 206, 207, [194, 196].*(v) *ROP. XV. Boek, bl. 219 [212].*

bant, Vlaanderen, Holland, Zeeland, Mechelen, Friesland en de Groninger Ommelanden naar Frankryk gezonden. Gelderland, Doornik en het Doorniksche, Utrecht en Overysel waren nog tot geen besluit gekomen. Zelfs hadden die van Brabant, by 't Berigtschrift der Gezanten, doen stellen, dat zy het verdrag met den Hertoge niet zouden hebben te voltrekken, zonder hun nog eerst eens kennis te geeven. De onderhandelingen werden, sedert, te Plesfis, een half uurtje van Tours, aangevangen, op den twaalfden van Herfstmaand des jaars 1580 (w).

1581.

De Staatfche Gezanten vertoonden den Hertoge en zynen Raad de voorwaarden, op welken zy hem, tot Vorst en Heer, wilden ontvangen. Zy werden, punt voor punt, onderzocht. Doch de Franfchen stieten zig aan 't woord *ontvangen*, als of 'er uit volgde, dat de Hertog de Staaten eerst aangezocht hadt. Men veranderde dit woord dan. Voorts, begeerden de Franfchen, dat men 't woord *Souverain* by 't woord *Heer* voegen zou; doch hiertoe konden de Staatfchen niet verstaan. Dit woord was, zeiden ze, dubbelzinnig: 't betekende *eersten* of *oppersten*, en ook *eenen*, die *onbepaalde magt heeft*, in welken laatsten zin, het ligtelyk opgevat worden, en argwaan verwekken zou, onder volken, gewoon, naar hunne wetten en voorregten, geregeerd te worden. Dit woord bleef dan agter. Meer gefchils viel er, over de uitfluiting der Dogteren van 't Regt der opvolgia

Overweeging der voorwaarden zyner inhuldiging.

g^e

1581.

ge, en over de vryheid, die de Staaten aan zig behouden wilden, om, uit 's Hertogs na te latene Zoonen, eenen, naar hun welgevallen, te kiezen tot zynen opvolger. Doch de Staatfchen lieten niets van deeze punten vallen. Zy stonden wel toe, dat vrouwen 't Land beheerscht hadden, toen al haar gebied binnens Lands bepaald was, en zy niet trouwen konden, dan met goedvinden der Staaten. Doch vrouwen, die ook gebied, buitens Lands hadden, zouden nadeelige Huwelyken voor den Staat kunnen doen: gelyk uit de vermaagfchapping met Spanje gebleeken was. Ook zou de oudste Zoon zynet Hoogheid Koning van Frankryk kunnen worden, wanneer de Nederlanden zyn byzyn zouden moeten misfen, 't welk redens genoeg was, om een' jonger Zoon te verkiezen. Over de Voogdyfchap des Vorften, en over de Regeering des Lands, geduurende 's Vorften minderjaarigheid, viel insgelyks twist. De Regeering werdt, in dit geval, ge-laaten aan de Staaten. Doch voor de opvoeding van den Vorst, moest de voorzaat, eer hy overleedt, met goedvinden der Staaten, en volgens 't oud gebruik, zorg draagen. Over 't handhaaven der voorregten, was weinig te zeggen. Eenigen uit den Raad fcheenen zig aan de onbepaaldheid der uitdrukkingen te stooten, willende dezelve, met een zo veel als naar regt betaamde, of iets diergelyks, bepaald hebben. Doch de Hertog verklaarde, met luider stemme, dat hy alle 's Lands Voorregten, zonder bepaaling, wilde onderhouden en doen onderhouden. De Utrecht-

trechtſche Vereeniging, die hy niet gezien hadt, begeerde hy egter niet te bevestigen, dan voor zo ver zy het tegenwoordig Verdrag niet benadeelde. Voorts, vorderden de Staatschen, dat de Hertog geene anderen dan Inboorlingen tot zyne Raaden zou kiezen; waartegen lang getwist werdt, tot dat de Staatschen, eindelyk, toestonden, dat 'er een of twee Franschen, aangenaam den Staaten, in den Raad van Staate, zitten mogten. Over het stellen der Amptenaaren van 's Vorsten Huis, welker voornaamsten, naar 't gevoelen der Staatschen, insgelyks, inboorlingen zyn moesten, werdt ook sterk gestribbeld. 's Hertogs Edelen dreeven, terwyl de Gezanten eens buiten stonden, dat men hun den weg tot alle bevordering afsneedt. Doch de Hertog zelf vondt goed, den Staatschen, ook hierin, onder zeker voorbeding, te wille te zyn. Daarna, twistte men over de hulp, die de Landen van den Koning te wagten zouden hebben, welke de Staaten vast en duidelyk beloofd hebben wilden. Doch Anjou hieldt staande, dat zulks den Koning niet te vergen ware; zo dat men, hierin, den Hertoge te gemoet komen moest. Geen punt nogtans was 'er, welk heviger stryd veroorzaakte, dan het *zesentwintigste*, welk de Staaten van eed en gehoorzaamheid ontfloeg, in geval de Hertog, of zyne nazaaften, dit Verdrag, in eenigen zyner punten, overtraden. De Franschen vertoonden, dat deeze voorwaarde gemaatigd diende, alzo zy de Staaten tot Regters schein te maaken, over 't onderhouden des Verdrags, 't welk

1581.

hun ongeraaden dagt, onaangezien de Hertog voorhadt, gelyk waar was, het zelve, in alle zyne deelen, volkomenlyk te onderhouden. De Staatschen antwoordden, dat hunne voorige Landsheeren geene zwaarigheid gemaakt hadden, om zig nog enger te laten beperken, gerust op de trouwe en gehoorzaamheid der Nederlanderen, welken zy, met wydluftige getuigenissen, poogden te bewyzen. Doch de President *la Regnie* bragt hiertegen verscheiden' voorbeelden by van oproerigheid en muitery, in Vlaanderen en elders, en dreef, dat men, by 't punt in geschil, deeze bepaaling voegen moest, *als den Landen blyken zal, dat dit Verdrag gebroken zy.* En als de Staatschen hiertoe niet verstaan konden, zig beroepende op hunnen uitdrukelyken last, om, in zulk een teder punt, niets toe te geeven, hieldt hy sterk aan, dat men 'er, ten minsten, byvoegde, *naar de oude voorregten.* Dan eerst, meende hy, zou men den Koning dit punt smaakelyk kunnen maaken, die anders oordeelen zou, dat men den spot dreef met zynen Broeder, en hem, na dat men zig, van zyne magt, tegen de Spanjaards, naar genoeg, bediend zou hebben, onder voorwendfel van het schenden deezes Verdrags, dagt te loozen. Doch de Staatschen bleeven onverzetlyk, zo dat de Hertog dit punt, zo als 't lag, verzwelgen moest. Voorts, was 'er ook eenig geschil over 's Hertogs inkomsten; over de Vergaderingen der Staaten; over 't verblyf des Hertogs in de Nederlanden; over eene begrooting van de lasten des oorlogs, door de
Staa-

Staat te draagen; over de orde, in overwonnen' Plaatsen te stellen, door den Hertog, met goedvinden der Staaten; over 't vergenoegen van den Aartshertog Matthias, en over eenige punten van minder belang. Doch wegens deeze allen, verstondt men elkanderen ligtelyk. De geheele handeling liep, binnen weinig dagen, af (x). En op den negentienden van Herfstmaand des jaars 1580, tekenden de Hertog en de Staatfche Gezanten het geflooten Verdrag, welk van deezen inhoud was:

1. De Staaten kiezen en beroepen den Hertog van Anjou, tot Vorst der Nederlanden, op zulke titels, en met zulke hoogheden, als de voorige Landsheeren gehad hebben, mids de gemaakte verbindingen met den Keizer, Frankryk, Engeland, Deenemarke en anderen, zo ver zy niet nadeelig zyn aan dit Verdrag, in hun geheel blyven. 2. 's Hertogs wettige mannelyke erfgenaamen zullen hem opvolgen, mids de Staaten de keuze van eenen derzelven aan zig behouden. 3. In geval van minderjaarigheid des Nazaats, houden de Staaten de Regeering aan zig: ook de Voogdyfchap over den minderjaarigen, tot zyne volle twintig jaaren toe: ten ware de Hertog, of zyne erven daarin anders voorzien hadden, by goeddunken der Staaten; die ook, by ontbrek van den Hertog en zyne erven, eenen anderen Heer

1581.

III.
Verdrag
met den
Hertog
van An-
jou.

(x) Extr. uit het Rapport der Ambaff. M. S. HOFFT XVII.
Boek, bl. 745 enz. Bok XV. Boek, bl. 227 [224].

1581.

„ Heer zullen mogen kiezen. 4. Zyn Hoog-
 „ heid wordt in 't bezit gesteld van 's Lands
 „ Domeinen, die men vryen zal van per-
 „ soonlyke schulden; mids hy ze doe be-
 „ dienen door inboorlingen: en ingeval ze
 „ niet mogten toereiken tot zyne hofhou-
 „ ding, zullen de Staaten hem, daarenbo-
 „ ven, alle redelyk genoegten geeven. 5. De
 „ Hertog zal alle vryheden en voorregten
 „ handhaaven, ook de Utrechtsche Veree-
 „ niging, zo ver zy dit Verdrag niet bena-
 „ deele, en, 6. alles, wat, door den Aarts-
 „ hertoge Matthias, en door de algemeene
 „ en byzondere Staaten, geflooten en ge-
 „ keurd is. 7. Eens 's jaars, ten minsten, zal
 „ hy de algemeene Staaten byeen roepen,
 „ om orde te stellen op 's Lands welvaart,
 „ zullende de Staaten, daarenboven, zo dik-
 „ wils als zy goedvinden, mogen samenko-
 „ men, volgens de oude voorregten. 8. Zy-
 „ ne Hoogheid zal zyne woonstede houden
 „ in de Nederlanden, en, by nood, vertrek-
 „ kende, eenen Landzaat in zyne stede stel-
 „ len, op bewilliging der Staaten. 9. De
 „ Raadsluïden van Staate, door den Herto-
 „ ge te gebruiken, zullen inboorlingen des
 „ Lands zyn moeten, een of twee Franschen,
 „ den Staaten aangenaam, uitgezonderd. 10.
 „ De Hertog, in de Nederlanden zynde, zal
 „ de voornaamste Ampten van zyn Huis aan
 „ inboorlingen geeven, en tot zyne edellui-
 „ den meest Nederlanders kiezen. 11. Tot
 „ Stadhouders en andere voornaame Amp-
 „ ten in de Landfchappen zullen de Land-
 „ fchappen drie Perfoonen noemen, uit wel-
 „ ken

„ ken de Hertog de verkiezing doen zal. 12.
 „ Hy zal de Geloofsvrede en den Godsdienst
 „ onderhouden in den tegenwoordigen staat.
 „ 13. Holland en Zeeland zullen, *in 't stuk*
 „ *van den Godsdienst en anderszins*, blyven,
 „ gelyk zy tegenwoordig zyn; doch in 't stuk
 „ der munte, oorloge, fchatting, voorreg-
 „ ten tufchen Landen en Steden, zullen zy
 „ zig onderwerpen aan zyne Hoogheid en
 „ de algemeene Staaten, naar 't luiden der
 „ verdragen, gemaakt of nog te maaken,
 „ by gemeen goeddunken der algemeene
 „ Staaten, volgens de oude gewoonten en
 „ voorregten. 14. De Hertog zal niet ge-
 „ hengen, dat iemand, in of buiten zyn huis,
 „ om den Godsdienst, onderzocht of gemocid
 „ worde. 15. Ook zal hy bevorderen, dat
 „ de Koning van Frankryk den Staaten by-
 „ fta tegen den Koning van Spanje, en an-
 „ dere hunne vyanden. 16. En na dat hy in
 „ 't bezit der Landen gefield zal zyn, zal hy
 „ te wege brengen, dat Frankryk en hy,
 „ met gemeen beraad, oorloogen, tegen de
 „ aanvallers van dat Ryk, of van deeze Lan-
 „ den; welken nogtans der Kroone van Frank-
 „ ryk nimmer zullen worden ingelyfd. 17.
 „ Men zal Engeland, Deenemarke, Portu-
 „ gal, Zweeden, Schotland, Navarre, de
 „ Duitfche Vorften, de Hanze-Steden en
 „ anderen aanzoeken, tot een nieuw of
 „ naauwer Verbond met de Nederlanden.
 „ 18. De Hertog zal den kryg voeren met
 „ zyne eigen' of zyns broeders middelen,
 „ waarby de Staaten vierentwintig tonnen
 „ fchats, jaarlyks, voegen zullen, uit wel-

1581.

„ ke fomme , de noodige bezettingen en 't
 „ Krygsvolk van 't Land , in de eerfte plaat-
 „ fe , zullen moeten betaald worden. 19 Zy-
 „ ne Hoogheid zal een Legerhoofd aanftel-
 „ len , by believen der Staaten , en eenen
 „ Overfte over de Franfche troepen , naar
 „ hun genoegen. 20. Hy zal geene Piaatfen
 „ met Franfchen bezetten , buiten verlof der
 „ Staaten des Landfchaps : de inboorlingen
 „ zal hy leggen , by goeddunken des Raads
 „ van Staate. 21. De byzondere Staaten
 „ zullen bekwaame Piaatfen fchikken , tot
 „ ververfching en winterlegering des volks
 „ van oorloge. 22. De uitheemfche Krygs-
 „ luiden , Franfchen zo wel als anderen , zul-
 „ len 't Land ruinen moeten , zo dra de al-
 „ gemeene Staaten zulks op zyne Hoogheid
 „ begeeren. 23. De Hertog zal geen Ver-
 „ drag met den Koning van Spanje aangaan ,
 „ dan by bewilliging der Landen , die hem
 „ hebben aangenomen : ook met geene an-
 „ dere Mogendheden , ten nadeele van den
 „ Lande of van dit Verdrag ; 24. tot welk
 „ men egter de afgeweeken' Nederlanden
 „ zal ontvangen , 25. zullende de Hertog ,
 „ met zulke Piaatfen , die , in of buiten de
 „ Nederlanden , met geweld , veroverd mog-
 „ ten worden , handelen moeten , by goed-
 „ dunken der Staaten. 26. De Hertog en
 „ zyne nazaaten zullen den eed op dit
 „ Verdrag moeten doen aan de algemeene
 „ Staaten , en aan de Staaten van elk Land-
 „ fchap : en zo hy , of zyne nazaaten het zel-
 „ ve te buiten gaan , zullen de Staaten , met
 „ der

„ der daad, ontslaagen zyn van alle gehoor-
 „ zaamheid, eed en getrouwigheid: en eenen 1581.
 „ anderen Vorst mogen aanneemen, of zulks
 „ in hunne zaaken voorzien, als zy, als dan,
 „ zullen geraaden vinden. 27. Eindelyk, zul-
 „ len de Hertog en de Landen een middel be-
 „ raamen, om den Aartshertoge Matthias, die,
 „ herwaards geroepen zynde, zig getrouwelyk
 „ van zyne beloften gekweeten heeft, genoe-
 „ gen te geeven.”

Onder deeze punten was gesteld, dat zy
 waren ingewilligd, met beding, dat de Her-
 tog schrift „ zou verwerven van zynen
 „ Broeder, waarby verklaard werdt, dat
 „ het *vyftiende* en *zestiende* Lid van dit Ver-
 „ drag, van zynen kant, stondt te worden
 „ naargekomen: waarna men 't Verdrag,
 „ zonder verandering, opmaaken en verly-
 „ den zou. Ook behieldt zyne Hoogheid
 „ het regt aan zig, om, in persoon, ter Ver-
 „ gadering der Staaten, het *tweede*, *derde*,
 „ *negende* en *agttiende* punt van 't Verdrag in
 „ nader beraad te leggen, mids het aan de
 „ Staaten stonde, daarop, zulke orde te stel-
 „ len, als zy goeddagten. Nog verklaarde
 „ hy, dat men 't *zesde* punt hadt laten door-
 „ gaan, op de verzekering der Gezanten,
 „ dat 'er niets van belang verordend of ver-
 „ leend ware, en dat men, op het *tiende*, na-
 „ der aanwyzing doen zou, wie voor de
 „ voornaamste Amptenaars te houden waren.
 „ Eindelyk, dat de Staaten, onder 't *vyf-*
 „ *entwintigste* punt, niet begreepen, 't gene
 „ 't Regt des Oorlogs aanging, welk zy den

1581. „ Hertoge en zynen Krygsraad geheellyk over-
 „ lieten (y).”
 Handel met den Koning van Frankryk. ’t Verdrag, wederzyds, getekend zynde, was het eerste werk des Hertogs, zynen Broeder de gevorderde verklaring af te ver- gen. De Koning beloofde, terstond, mon- deling, en daarna, by eenen Brief aan den Hertoge, getekend den zesentwintigsten van Wintermaand, dat hy hem en de Nederlan- den helpen zou, zo dra de inwendige beroer- ten in Frankryk gestild zouden zyn. Doch de Staatschen waren, met deeze onbepaalde verklaring, niet te vrede. Zy bewoogen dan Anjou, die zig, midlerwyl, naar Bour- deaux begeven hadt, ter bevordering der rus- te des Ryks, tot het verleenen van een hand- schrift, waarby hy beloofde, voor ’t einde van Grasmaand naastkomende, in de Ne- derlanden te zullen zyn, met zyn eigen Le- ger en de hulpbenden zyns broeders, wien hy, tot het geeven van breeder verklaring op het vyftiende en zestiende punt van ’t Verdrag van Plesfis te Tours, zou tragten te beweegen. De Gezanten, geenen kans ziende om meer te verkrygen, en vrezende den Koning, door meer aanhoudens, te zul- len vertoornen, stelden ’t Verdrag in ’t net, waarop het, te Bourdeaux, den drie-entwin- tigsten van Louwmaand des jaars 1581, van wederzyde, plegtiglyk, bezwooren werdt. Te vooren, op den dertigsten van Winter- maand, hadden de Staaten der Vereenigde Ne-

(y) Bor XVII. Boek, bl. 11 [307]. Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 68.

Nederlanden, te Delft vergaderd, 't Verdrag reeds goedgekeurd, en hunne gezanten gemagtigd, tot het doen en ontvangen van den plegtigen eed (z): waarmede dit groote werk volkomen in banden gelegd was. 1581.

Doch terwyl men nog met Anjou handelde, waren de algemeene Staaten in overweeging geweest, om eenen Landraad, of Raad van Staate op te regten, die, nevens den Hertoge, regeeren zou. Men hadt, over dit stuk, reeds op 't einde des jaars 1579, beginnen te raadpleegen (a). Doch men was, het gantsche volgende jaar, tot geen besluit gekomen. Na 't sluiten van 't Verdrag met den Hertoge van Anjou, werdt 'er, met nieuwen ernst, aan gearbeid. Men hielt het noodzaaklyk, dat de Landraad werdt opgerecht, eer de Hertog herwaards kwame, op dat men hem, in het kiezen der Leden, en in het stellen van 't Berigtschrift, niet zou behoeven te kennen. Te Delft, werdt 'er dan de laatste hand aan gelegd. Het Berigtschrift, welk, op den dertienden van Louwmaand, vastgesteld werdt, begreep agttien punten, die op deezen zin liepen. „ De „ Landraad zou beslaan uit eenendertig in- „ boorlingen, te kiezen en te betalen, vier „ door Brabant, vier door Gelderland met „ Zutfen, vyf door Vlaanderen, vier door „ Holland, drie door Zeeland, twee door „ Doornik en het Doorniksche, drie door „ 't Land van Utrecht, twee door Mechelen

JV.
Opreng-
ing van
eenen al-
gemeen-
nen
Land-
raad.

Inhoud
van het
Berigt-
schrift
voor
denzel-
ven.

(z) HOOFD XVII. Boek, bl. 753. XVIII. Boek, bl. 764. BOEK XV. Boek, bl. 227 [224].

(a) BOEK XIV. Boek, bl. 175 [154].

1581.

„ met Overysfel, twee door Friesland, en
 „ twee door de Groninger Ommelanden.
 „ Deze Raaden zouden, nevens de hooge
 „ Overheid, door de Staaten aan te stellen,
 „ zorg draagen voor alle voorkomende zaa-
 „ ken, met naame voor 't heffen van inge-
 „ willigde schattingen, en 't betaalen der
 „ lasten van den oorlog, met het gene 'er aan
 „ vast was. Doch de burgerlyke Regeering
 „ en 't begeeven der Ampten, in Holland
 „ en Zeeland, zou blyven aan den Prins van
 „ Oranje, onverkort het Verdrag met den
 „ Hertoge van Anjou, met opzigt op deeze
 „ twee gewesten, geslooten. Ook zou men,
 „ in dezelve, alleenlyk zo veel volks in be-
 „ zetting houden, als de Prins, by goeddun-
 „ ken der Hollandfche en Zeeuwfche Staa-
 „ ten, zou noodig oordeelen. De Landraad
 „ en de hooge Overheid zouden alle amp-
 „ ten, die ter begeevinge des Konings van
 „ Spanje en des algemeenen Landvoogds
 „ plagten te staan, vervullen, uit eene be-
 „ noeming, te doen door de Staaten der by-
 „ zondere gewesten. Ook zouden de Land-
 „ raad en hooge Overheid Krygsvolk afdan-
 „ ken of aanneemen mogen, mids niet hoo-
 „ ger gaande boven de ingewilligde midde-
 „ len, dan tot honderduizend guldens eens,
 „ buiten verlof der Staaten. Doch de Land-
 „ raad zou geene magt hebben, om nieuwe
 „ lasten op te stellen, of 't Land onder eene
 „ uitheemsche Mogendheid te brengen, oor-
 „ log aan te vangen, of vrede te maaken,
 „ zonder bewilliging der Staaten, hierop
 „ wettelyk beschreeven. Ook moest de Raad,
 „ op

„ op 't fluk der munte, het goeddunken van
 „ elk Landſchap hooren. Voorts hadden de
 „ Raadsluiden het handhaaven van 's Lands
 „ voorregten, by eede, te belooven. Het
 „ houden van byzonder verſtand met eeni-
 „ ge Landen, Steden of Perſoonen, over de
 „ gemeene zaake; 't ontdekken van 's Lands
 „ geheimen, en 't ontvangen van geſchen-
 „ ken, was hun uitdrukkelyk verbooden.
 „ Alle zaaken moesten zy by ſlemminge af-
 „ doen, zonder dat de hooge Overheid eeni-
 „ nigen hunner, tot agterraad, gebruiken
 „ mogt. Brieven, den ſtaat des Lands raa-
 „ kende, moesten allen in den Raad ver-
 „ toond en gelezen worden. Zaaken van
 „ groot gewigt moesten aldaar niet worden
 „ afgedaan, dan in 't byzyn van tien Leden;
 „ zeven van welken, uit byzonderé gewes-
 „ ten, zyn moesten. Over minder gewig-
 „ tige zaaken, moesten ten minſten zeven
 „ Leden zitten, vyf van verſcheiden' gewes-
 „ ten, indien 'er zo veelen, ter plaatſe daar
 „ de Raad zat, tegenwoordig waren. De
 „ Raad moest de vyanden des Vaderlands in
 „ regten doen vervolgen, en midlerwyl hun-
 „ ne goederen doen aantekenen, derzelver
 „ inkomſten bekeerende ten voordeele van
 „ 't gewest, daar ze vielen. Tweemaal 's jaars,
 „ zouden de algemeene Staaten byeen ko-
 „ men, ter plaatſe daar de Landraad dan zit-
 „ ten zou; doch hy en de Staaten van ieder
 „ Landſchap zouden, daarenboven, vergade-
 „ ren mogen, zo dikwils als 't hun goed-
 „ dagt. Nogtans zou de Overheid en Land-
 „ raad de algemeene Staaten, daarenboven,
 „ be-

1581.

„ beschryven mogen, zo dikwils, als zy zulks
 „ dienstig oordeelden. De helft, of, als 't
 „ getal oneven was, de grootste helft der
 „ Landraaden van elk gewest zouden, jaar-
 „ lyks, behoudens hunne eere, tegen ande-
 „ ren, verwisfeld worden, en ten minsten
 „ een jaar moeten stil zitten. Niemand zou,
 „ langer dan twee jaaren agtereen, mogen
 „ dienen. De Landraad zou zitten ter zul-
 „ ker stede, daar het de hooge Overheid
 „ dienstig vondt, vooral met opzigt op 't be-
 „ leid des oorlogs, mids dat, aan wat zyde
 „ der Maaze, de Overheid en Landraad zig
 „ bevinden mogten, agt of tien Raaden ge-
 „ magtigd zouden worden, om zig te ont-
 „ houden, ter anderer zyde dier Riviere, en
 „ de zaaken aldaar waar te neemen. De
 „ Veldheer zou, door de hooge Overheid,
 „ by goeddunken van den Landraad, of
 „ van anderen, daartoe te magtigen, worden
 „ aangesteld; doch alleen van de hooge Over-
 „ heid afhangen. De Landraad en de hooge
 „ Overheid zouden 't beleid des oorlogs en
 „ de begeevening der Krygsampten hebben;
 „ ook de aantelling des Krygsraads, mids
 „ inboorlingen, als zy even bekwaam waren,
 „ bevorderende boven vreemdelingen. Doch
 „ hunne Sekretarissen, Deurwaarders en an-
 „ dere Amptluiiden zouden zy, uit de Ver-
 „ eenigde gewesten, neemen moeten. Al
 „ het gemelde werdt alleenlyk vastgesteld
 „ voor den tyd van een half jaar, wanneer
 „ de algemeene Staaten, op het aanhouden
 „ of afschaffen des Landraads, op het ver-
 „ meerderen van dit Berigtschrift, en op
 „ an-

„ andere zaaken wederom vergaderen zouden: 1581.
 „ alles buiten benadeeling zo der handelinge
 „ tusfchen den Hertoge van Anjou en der ge-
 „ westen, welken met hem waren overeenge-
 „ komen, als der gewesten, die tot nog toe
 „ niet met hem gehandeld hadden (b).”

Na 't stellen van dit Berigtschrift, werd, De Land-
 door die van Gelderland, Utrecht en Over- raad ter
 ysfel, en daarna, ook door die van Holland, regter
 eenige zwaarigheid gemaakt, over 't gezag zyde de
 der Raaden, ten noorden of ter regter zyde Maaze
 der Maaze, welken zy begeerden, dat, zo wel treedt in
 als de Landraad, die men verwachtte dat door- 't be-
 gaans ter linkerzyde dier Riviere zitten zou, wind.
 van niemant dan van de hooge Overheid zou-
 den afhangen (c). Doch dit punt fchynt, tot
 genoegen der vier gewesten, geregeld te zyn.
 In Hooimaand, werden de Landraaden be-
 noemd, die ter regter zyde der Maaze dienen
 zouden (d). Zy begaven zig, in Oogstmaand,
 naar Leeuwaarden, daar zy de krygszaaken,
 door de gelukkige onderneemingen van Ver-
 dugo, in merkelyk verval geraakt, meer of
 min herstelden. Ook bezorgden zy aldaar de
 afzweering des Konings en het verwerpen van
 zyn zegel en wapenen: waarna zy, in Slagt-
 maand, naar Utrecht keerden (e), daar zy zig
 eene geruime poos ophielden.

Anjou hadt zig, ondertusfchen, na 't af- Anjou
 vaardigen der Staatfche gezanten, die al in verde-
 Sprok- digt zytis
 aance-

(b) Bor XVI. Boek, bl. 8 [241]. Groot-Plakaatb. IV. Deel,
 bl. 76

(c) Refol. Holl. 14 April 1581. bl. 141.

(d) Refol. Holl. 19 July 1581. bl. 363. Bor XVI. Boek, bl.
 40 [282].

(e) Bor XVI. Boek, bl. 46 [292].

1581. Sprokkelmaand naar huis gekeerd waren, en na 't herstellen der ruste in Frankryk, ernstelyk toegelegd, op het verzamelen van Krygsvolk tot zynen togt naar de Nederlanden. Ook gaf hy eene Verdediging van zyn bedryf in openbaaren druk, welke hy allen Ryksvorsten, by beslooten' Brieven, toezondt (*f*).

De Aarts-
hertog
Matthias
vertrekt.

De Aartshertog Matthias, nu bespeurende, dat zyn klein bewind ten einde liep, en hy den Staaten haast over de hand zou zyn, droeg hun de Landvoogdye wederom op, en vertrok, in Herfstmaand, uit Antwerpen naar Zeeland. De Zeeuwen begeleidden hem, met eenige Oorlogschepen, tot aan Ooltgensplaat, daar hy, op een Hollandsch schip overging, welk hem, van drie andere schepen verzeld, de Merwede en Waale op, tot aan het Tolhuis voerde (*g*). Van hier, begaf hy zig naar Keulen en voorts naar Duitschland. Hy zou zig gaarne nog eene poos in Holland hebben opgehouden. Doch de Staaten, welken hy 't hadt doen voorstaan, hadden 't van de hand gewezen (*h*). Na zyn vertrek, werdt hem, door zyne vyanden, die hier geen klein getal uitmaakten, naargegeven, dat hy, zig verstaande met den Koning van Spanje, eenen aanflag tegen den Prins van Oranje in den zin gehad hadt: waarvan my egter niets gebleeken is (*i*). Men overwoog, sedert, of men

(*f*) HOOFD XVIII. Boek, bl. 787.

(*g*) Resol. Holl. 6, 7, 20, 30 Sept. 1581. bl. 463, 467, 495, 516.

(*h*) Resol. Holl. 20 July 1581. bl. 367.

(*i*) BOEK XVI. Boek, bl. 40 [282]. HOOFD XVIII. Boek, bl. 789.

men hem zyne wedde, ter fomme van vyftigduizend ponden 'sjaars, behoorde te blyven voldoen. Ook floegen fommigen in Holland voor, dat men hem, van wege dit Landfchap alleen, zo lang hy den Lande gunftig bleef, een jaargeld van zeventuizend guldens moest toeleggen. De Edelen, Amsterdam en Enkhuizen ftonden, dat Holland zyn aandeel, in de gemelde vyftigduizend ponden, behoorde te draagen; doch de andere Steden floegen het t'eenemaal af (*k*). Ook vind ik niet, dat de overige Gewesten eenig gunftig befluit ten zynen opzigte ter uitvoeringe gebracht hebben. Zeeland, den Aartshertog nimmer erkend hebbende, hadt, reeds te voren, beflooten, niets tot zyne wedde te draagen (*l*). Alleenlyk, hebben Oranje en de Staaten gepoogd, hem, in de plaatfe van *Gerard van Gronsbeek*, die onlangs overleeden was, tot Bifchop van Luik te doen verkiezen. Doch Parma wist deeze poogingen te verdeden, en *Ernst van Beieren*, toen Bifchop van Freifingen, deeze waardigheid te verzorgen (*m*).

Midlerwyl, was de Hertog van Anjou, op den zestienden van Oogftmaand, met tienduizend Knechten en vierduizend Ruiters, behalve nog eenige benden, die in 's Konings foldye ftonden, gekomen op de Nederlandfche grenzen, gereedfchap maakende tot het ont-

V.
Anjou
ontzet
Kame-
ryk.

(*k*) Refol. Holl. 13 May, 11 July, 13 Sept. 24 Nov. 1581. bl. 218, 329, 486, 586.

(*l*) Notul. Zeel. 4 May, 15 Oob. 1579. bl. 5.

(*m*) STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 179. HOOFD XVII. Boek, bl. 760.

1581. ontzet van Kameryk, welk, door Parma, nu omtrent een jaar, belegerd gehouden, en, door hongersnood, op het uiterste gebragt was. Ook noodzaakte Anjou hem, terstond; tot het opbreeken van 't beleg, en deedt roen zyne intrede in de Stad, die, schoon onder 't Keizerryk behoorende, hem als haaren Heere hulde deedt, en zynen eed ontving. Weinige dagen daarna, dwong hy Chateau in Cambresis tot de overgaave. De Staaten en de Prins van Oranje vermaanden hem toen; om zyne overwinningen te vervolgen, en ten Lande van Artois in te rukken. Doch een ontydig geschil onder de Fransche Legerhoofden, die, de een na den anderen, weigerden, tegen den winter, dieper in 't Land te trekken, noodzaakte hem, zyn Leger te scheiden, de vrywilligen naar huis, en de bezoldelingen, over Calais, langs het zeestrand, naar Vlaanderen, te zenden (n).

Veroveret
Chateau
in Cam-
bresis.

doet zyn
Leger
scheiden.

Parma
wint
Doornik.

Parma vervolgde de Franschen, eene korte poos; doch keerde, eerlang, te rug, en sloeg het beleg voor Doornik, op den eersten van Wynmaand. De Prins van Espinoy, Bevelhebber der Stad, was 'er, onlangs, met een groot deel der bezetting, uitgetoogen, om S. Guilain te bemagtigen, welk egter, kort hierna, door de Waalen, herwonnen werdt. Parma was hiervan onderrigt, en hadt, hierop, 't beleg van Doornik ondernomen. Doch de Prinses van Espinoy, de plaats haars Egtgenoots, met eenen mannelijken moed, bekleedende, stondt het beleg dapperlyk

(n) Bon XVI. Boek, bl. 43 [236].

lyk door, zonder gevaar te ontzien, tot zo verre, dat zy ook een' schoot kreeg in den arm. Tegen 't einde van Slagtmaand, wierp de Kolonel *Preston* zig, met omtrent veertig man, in de Stad; doch dit volk deedt 'er meer kwaad dan goed, verbreidende losfelyk, dat op ontzet van Anjou, waarmede men zig, tot hiertoe, gevleid hadt, geen staat te maaken was: 't welk den Roomschezinden schoon spel gaf, om de Burgery te doen neigen tot de overgaave. Ook boodt Parma zulke voordeelige voorwaarden uit, dat de Stad, eindelyk, op den negenentwintigsten van Slagtmaand, by verdrag, opgegeven werd (o).

De aanslag op Bergen op Zoom, die wat laater ondernomen werd, liep zo wel niet af. Dit Markgraaffchap was, na 't omkomen van Heere Jan in Spanje, door het Huwelyk zyner Zuster met den Heere van Merode en Petershem, verstorven op derzelver Dogter, Margareet, welke met *Jan van Withem, Heere van Beersele*, getrouwd was. Deez', nu Markgraaf uit hoofde zyner Gemaalinne, en zig houdende, met der woon, op het Huis te Wouw, digt by Bergen, zag, met verdriet, dat de Staaten zyne Stad, met eenige Fransche vendels onder den Kolonel la Garde, bezet hielden. Des ontwerpt hy, met overleg van Hautepenne, die hem, uit Breda, volk toefchikte, eenen aanslag, om haar te verrasfen. Onder andere inwooners, hadt hy

VI.
Aanslag
op Ber-
gen op
Zoom.

(o) FOR XVI. Boek, bl. 43 [287]. STRADA Dec. II. Livre IV. p. 194.

1581. hy den Stads timmerman, zekeren Pottenbakker en den Pastoor bewoogen, om, des nagts na den vyfden van Wintermaand, de valdeur der fluize aan de Begynen-poorte op te winden. Hierdoor, zondt hy eenige Knechten naar binnen, die last hadden, om de Houtpoort te overweldigen, en hem, met het overig Krygsvolk, door dezelve, ter Stad in te laten. Driehonderd Waalen omtrent waren nu, zonder ontdekt te zyn, door de fluis, in de Stad geraakt; doch hier beklapten zy zig zelve, door 't vraagen naar den weg, hebbende hunne leidsluiden zig, kort na dat zy hen ter Stad ingelaaten hadden, uit angst, gaan versteeken. De bezetting raakt in de wapenen: ook veele burgers: de vyand koos 't gat, waardoor hy binnen gekomen was, voor een gedeelte; een ander deel viel over de vesten, daar eenigen verdronken. Zy lieten 'er, in 't geheel, zeventig dooden en honderd gevangenen. Withem, niet weetende hoe hy 't hadt, deedt eenen sellen storm op de Houtpoorte; doch trok haast af, toen hy, uit eenige vlugtelingen, vernomen hadt, wat 'er gebeurd ware. Hy leverde, sedert, zyn Slot te Wouw in Parmas handen. Doch de Staaten verklaarden hem, openlyk, voor vyand, en deeden zyne goederen aanslaan. De timmerman en de pottenbakker, betrapt zynde, werden gehangen en gevierendeeld (p).

Aanslagen der

De Staatschen hadden, wat vroeger, ook eenige aanslagen gesmeed, die kwalyk uitvle-

vielen. De Heer van Lokeren, Hopman *Buchard* en de Schotfche Kolonel Preston poogden, op eenen donkeren nacht, het Steedje *Borbouurg* te verrassen. *Buchard* trok vooruit en raakte op den wal; doch werdt, gemerkt de duisternis, van weinigen ingevolgd. Hy werdt hier verlaagen: ook *Salinas*, Overfte der Stad, die, juist ten deezen tyde, in onderhandeling was met den Prinse van Oranje, om ze hem te leveren, waarvan de onderneemers geene kennis gehad hadden (g). *Robert van Merode*, Heer van *Thiant*, hieldt, ten deezen tyde, heimelyk verftand in *Grevelingen*, en zocht zig, met kennis des Prinse, ook by verrassing, meester der Stede te maaken; doch de toeleg hadt geen voortgang (r). Binnen *Oudenaarden*, geboodt *Willem van Meulde*, Heer van *Mansart*, die, den Prinse van Oranje zeer toegedaan zynde, met zyn medeweten, doch zonder bewilliging der burgerye, welke hem geen ontzag altoos toedroeg, en de geloofsvrede een en andermaal verbroken hadt, op den eerften van Wintermaand, eenig paardenvolk in de Stad zocht te brengen. Ook raakten twee benden binnen de poorte: doch toen floot de *Wagtmeester* de yzeren deuren, en de overigen buiten. De burgers vallen op de ingekomen' Ruiters, en dryven ze, nevens *Mansart's* knegten, ter Stad uit. *Mansart* zelf wykt op 't Slot: welk een halven dag beschooten werdt. Dies zocht hy, 's nagts, naar een goed

1581.
Staat-
fchen, op
Bor-
bourg.

op Gre-
velin-
gen,

op Oude-
naarden.

(g) METELEN X. Boek, f. 189.

(r) HOOFT XVIII. Boek, bl. 796.

1581. heenkomen, en verliet de Stad, die, sedert, bezetting van Parma geweigerd hebbende, Heer *Henrik*, of, volgens anderen (s), *Fredrik van der Burgt*, tot Overste, ontving (t).

'sPrinsen
verspie-
der in
Spanje
ontdekt
en ge-
straft.

De Prins van Oranje was, sedert tien jaaren omtrent, gediend geweest van heimelyke berigten, uit het Hof van Spanje, door den eersten Klerk van Gabriel de Cayas, Sekretaris der Nederlandsche zaaken, *Joan van Kastille* genoemd; die hem ook, van tyd tot tyd, overzondt het A, B, of fyffer der geheime brieven, welk men, van drie tot drie maanden, gewoon was te veranderen. De Klerk genoot, hiervoor, driehonderd Kroonen in 't jaar. Doch zyn slinkfche handel werdt, eindelyk, ontdekt, en hy, in Wynmaand deezes jaars, met vier paarden, vaneen gefcheurd (u).

VII.
Huwelykshan-
deling
tusfchen
den Hertog van
Anjou en
de Koninginne
van Engeland,

Hiertusfchen, hadt zig de Hertog van Anjou, terftond na 't fcheiden zyns Legers, be-geven naar Engeland, om den handel van zyn Huwelyk met de Koninginne, in perfoon, aan te binden. Zo ver was hy hierin gevorderd, dat de Koningin hem, zo hy, naderhand, zeide, in haare Brieven, *Mon Cœur*, in plaats van *Monsieur*, dat is, *Myn hert*, voor *Myn heer* noemde (v). De Huwelyksvoorwaarden zelve waren reeds, sedert eenigen tyd, ontworpen geweest. Ook werdt de Hertog, die, van verscheiden' Nederlanders, en onder anderen van *Justinus van Nassau*, natuurly-

(s) BOR XVII. Boek, bl. 22 [321].

(t) METELEN X. Boek, f. 188 *veif.*

(u) BOR XVII. Boek, bl. 44 [288].

(v) Extr. uit eene Memor. van G. v. VOSBERGEN. M. S.

FRANCOIS VAN VALOYS,
*Herzog van Anjou, Alençon,
Barubant etc. Grave van
Vlaanderen etc.*

GESTORVEN DEN 10 JUNY
M D LXXXIV.

lyken Zoon des Prinzen van Oranje, en van den Heere van Aldegonde, verzeld, op den eerften van Slagtmaand, in Engeland aangekomen was, met groot betoog van hoogagting, ten Hove, ontvangen; zo dat veelen het Huwelyk zo goed als voltrokken rekenen. Hier te Lande, twyfelde men 'er niet aan, na dat Aldegonde aan den Prinse, en deeze wederom aan de byzondere Staaten, onder anderen aan die van Holland, schriftelyk, berigt hadt, hoe het Huwelyk tusfchen de Koningin en den Hertoge, eindelyk, op den twee-entwintigften van Slagtmaand, geflooten was, hebbende haare Majesteit zynere Hoogheid, ten zelfden dage, eenen kostbaaren ring op trouwe gegeven. De Staaten van Holland stelden zelfs, op aanschryving van den Prinse van Oranje, eenen openbaaren dank- en vreugdedag in over dit Huwelyk, tegen den dertienden van Wintermaand (w). Evenwel wisten eenige Engelsche Grooten (x), met naame de *Graaf van Leicester*, die de Jufferfchap op zyne hand hadt, door middel derzelve, het Huwelyk te breeken, kort na dat het gemaakt schein. Zy viel, nog dien zelfden dag, der Koninginne aan, met fchreijen en jammeren, als of het, met haare Majesteit, het Ryk en den Godsdienst, omgekomen ware, zo deeze Egt voortging. De Koningin schein hierdoor bewoogen, en trok, des anderendaags, in een geheim geprek met Anjou, haar gegeven woord weder-

1581.

wordt
plotselyk
afgebro-
ken.

(w) Resol. Holl. 30 Novemb. 1581. bl. 600.

(x) See the Cabala or Mysteries of State. P. I. p. 334.

1581.

derom in. Sommigen willen, dat het Huwelyk haar nimmer ernst geweest zy (y), en dat zy den handel alleenlyk zo ver hadt laten komen, om Frankryk met Spanje in oorlog te helpen, en Anjou in de Nederlanden, met te beteren schyn, te kunnen ondersteunen. Ook meent men, dat de Koning van Frankryk het Huwelyk zyns Broeders niet sterk gezogt hadt, hebbende hy gevorderd, dat het voltrokken werdt, eer hy een beschadigend en verdedigend Verbond wilde sluiten met de Koninginne; naar welke voorwaarde, Elizabet geene ooren hadt. De Hertog was dan, vcelligt, de eenigste, die zyne verwagting te leur gesteld zag. Hy vertoefde nog eenigen tyd in Engeland, was zeer gemeenzaam met haare Majesteit; doch van het Huwelyk werdt niet meer gesproken (z).

VIII.
Oranje
klaagt
over de
Staaten.

Oranje, in Slagtmaand, ter Vergadering van der Staaten Gemagtigden te Antwerpen, verscheenen zynde, hadt daar wederom, op 't ernstigst, geklaagd, over de slofheid der Staaten, in 't vinden en opbrengen der middelen, tot voortzetting van den kryg; over de bepaalde magt des Landraads, en over andere gebreken der Regeeringe. Sommigen, hierdoor getroffen, wilden de Krygszaaken den Prince en den Landraad geheellyk opdragen. Doch anderen meenden, dat men, tot op de overkomst des Hertogs van Anjou, toeven moest. Tot dit laatste neigde ook

(y) *Vid. STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 211. REYD II. Boek, Bl. 29.*

(z) *METEREN XI. Boek, f. 190 vers. RAPIN Tom. VI. p. 356.*

ook de Prins (a). De Heer van Dolhain en Doktor *Joannes Junius* werden naar Engeland gezonden, om 's Hertogs overkomst te spoeden. De Hertog hielt 'er zig egter nog op, tot den eersten van Sprokkelmaand, wanneer hy de reis aanving, begeleid, tot Kantorberri toe, door de Koninginne, die hem van eenen aanzienlyken sleep Engelsche Grooten, in vyftien Oorlogsfchepen, verzellen deedt. Op den tienden, tradt hy, te Vlisfingen, aan land, daar hem de Prins van Oranje en veele andere Nederlandsche Heeren, met uitbundige tekenen van blydschap en eerbiedenis, verwelkonden. Des anderendaags, deedt hy zyne intrede te Middelfburg, bezag voorts de andere Steden van Walcheren, en vertrok, den zeventienden, met zyn talryk gezelschap, in vierenvyftig fchepen, naar Antwerpen (b): alwaar hy, twee dagen laater, op 't pragtigst ingehaald, en tot Hertoge van Brabant en Markgraave des Heiligen Roomschen Ryks gehuldigd werdt. By deeze plegtigheid, hing de Prins van Oranje hem den Hertoglyken mantel om, en dekte hem met den Hertoglyken hoed. Daarna deedt de nieuwe Hertog zyne intrede in de Stad, aan welke hy, op den twee-entwintigsten, nog eenen byzonderen eed deedt (c). De Gemagtigden der andere Gewesten, die, van tyd tot tyd, te Antwerpen kwamen, werden, vervolgens, aangezocht, om den Hertoge hulde te doen. Ook namen die van Gel-

1581.

Anjou
komt in
de Ne-
derlan-
den,
1582.wordt in-
gehul-
digd, tot
Hertoge
van Bra-
bant, en
tot Mark-
graave
des Hei-
ligen
Room-
schen
Ryks,

(a) BOR XVI. Boek, bl. 45 [289].

(b) BOR XVII. Boek, bl. 2 [295].

(c) BOR XVII. Boek, bl. 3 [297].

1582. derland, schoon zy, te vooren, niet in den
 handel met hem hadden willen bewilligen,
 tot Her- hem, op den derden van Grasmaand, tot Her-
 tog van toge van Gelder en Graave van Zutfen aan.
 Gelder De Groninger Ommelanden huldigden hem,
 en Graa- wat laater, ook als hunnen Heer, en verwier-
 ve van ven hiervan Brieven, die, op den twaalfden
 Zutfen, van Hooimaand, getekend waren (d). Tot
 tot Hee- Graave van Vlaanderen, werdt hy, niet voor
 re der van drie-entwintigften van Oogstmaand, te
 Ommel- Gend, ingehuldigd (e). Doch den titel van
 landen, dit Graaffchap hadt hy, zo wel als dien van
 tot Graa- Hertoge van Lotharingen, Brabant, Limburg
 ve van en Gelder, van Graave van Holland, Zeeland
 Vlaande- en Zutfen, van Markgraave des Heiligen Ryks,
 ren. en van Heere van Friesland en Mechelen, veel
 vroeger, aangenomen (f).

Holland, De Gemagtigden van Holland, Zeeland en
 Zeeland, Utrecht hadden den Hertoge egter geene
 en U- hulde gedaan. 't Was hun wel, kort na zy-
 trecht ne aankomst, te Antwerpen, gevergd; doch
 doen zy hadden 'er zwaarigheid in gemaakt, ver-
 hem gee- klaarende daartoe geen en last te hebben van
 ne hulde. hunne meesteren. Hun, die opgemerkt heb-
 ben, dat het Verdrag van Plesfis le Tours
 en Bourdeaux, uit den naam en met bewil-
 liging van Holland, Zeeland en Utrecht, ge-
 flooten en naderhand staatswyze goedgekeurd
 en bekragtigd was, zal, ongetwyfeld, het
 gedrag van de Gemagtigden der drie Gewes-
 ten vreemd voorkomen. Doch onder derzel-
 ver weigering lag een diep geheim van Staat

ver-

(d) Bor XVII. Boek, bl. 27 [328].

(e) Bor XVII. Boek, bl. 29, 31 [330. 335].

(f) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 43.

verborgen, zelfs voor veelen, die de Staatsvergaderingen der drie gewesten bywoonden, waarvan wy nu opening moeten doen. 1582.

Wy hebben, ter zyner plaatse, verhaald, hoe die van Holland en Zeeland, in 't jaar 1576, de hooge Overheid dier twee gewesten, zo lang de Landen in oorlog zyn zouden, hadden opgedraagen aan den Prinse van Oranje (g). Zyne Doorlugtigheid hadt echter, sedert, den titel van hooge Overheid nog niet gevoerd: ten deele, naar 't schynt, om dat zulks niet gevoeglyk geschieden kon, voor dat Filips van het regt van opperste magt op de Landen vervallen verklaard was; ten deele ook, om dat verscheiden Steden, met naame Haarlem en Amsterdam, de Spaansche zyde nog hielden, die zy niet zo ligt scheenen te zullen verlaaten, als duide-lyk gebleeken was, dat men zig 's Konings gehoorzaamheid dagt te ontrekken, en eene andere hooge Overheid in zyne stede te stellen. De openbaare Plakaaten kwamen, derhalve, nog uit, of op 's Konings naam, by raade van den Prinse, als zynen Stadhouder; of op den naam der Staaten. Doch nadat deeze Steden, in gevolge der Gendfche Bevrediging, voldoening genomen hadden van den Prinse, in de jaaren 1577 en 1578, en vooral na 't sluiten der Utrechtsche Vereeniging, in den aanvang des jaars 1579, werdt het stuk der Regeeringe over Holland en Zeeland, dat ook, ter oorzaake van 's Prinzen vertrek naar Brabant, was blyven steeken, wederom by der hand genomen.

Hier-

(g) XXV. Boek, bl. 94.

IX.
Raad-
pleegin-
gen, over
het op-
draagen
der hoo-
ge Over-
heid van
Holland
en Zee-
land aan
den Prin-
se van
Oranje.

1582. Hiertoe gaf gelegenheid eenige onlust, ge-
 reezen tusfchen den Prinfe en de Staaten,
 waarvan my geen regt befcheid voorgeko-
 men is. Zo veel blykt 'er van, dat men den
 Prinfe hadt aangediend, dat de Staaten van
 Holland en Zeeland hem minder genegen-
 heid toedroegen dan zy plagten, en zyn gezag
 zo veel niet gelden lieten, als eertyds. De
 Staaten, zig deswege ten beste verſchoond
 hebbende (i), leiden, kort hierna, 't punt
 der Regeeringe in beraad, en beflouten,
 „geduurende den oorlog, geene verande-
 „ring te zullen maaken in het gene, in den
 „jaare 1576, vastgefteld was; alzo, zeiden-
 „ze, zyne Doorlugtigheid niet voorhadt,
 „hen in hun gezag over * zaaken van Regeer-
 „ringe te verkorten; en zy begreepen, dat
 „dit hun gezag, en de vrydommen en voor-
 „regten van den Lande, by het vastgeftel-
 „de, niet werden benadeeld, mids het niet
 „in gevolg wierdt getrokken.” Zy vertoon-
 den dan den Steden Haarlem, Amfterdam,
 Schoonhoven, Heusden, Weesp, Muiden,
 Naarden, Goes en Thoolen, die allen vol-
 doening van den Prinfe ontvangen hadden,
 het Verbond met Zeeland, en de ſchikking
 op de Regeering, in den jaare 1576, ge-
 maakt: en 't een en 't ander werdt, door al-
 len, goedgekeurd en aangenomen (k). Vol-
 gens deeze ſchikking, was, onder anderen,
 aan den Prinfe gelaaten 't Regt tot het ver-
 leenen van vergiffenis, kwytschelding, ok-
 trooijen, uitftel van betaaling en diergelyke
 gun-

Befluit
 hierop
 geno-
 men.

* politi-
 gne zaa-
 ken.

(i) Refol. Holl. 26 Novemb. 1578. bl. 42.

(k) Refol. Holl. 25 Febr. 1579. bl. 27.

gunsten: welk regt de Staaten gaarne aan 1582.
 zig gehouden hadden, ten minsten, in 't af-
 zyn van den Prinse; doch hy stondt hun alleen-
 lyk toe, by voorraad, en zo lang hy afwee-
 zend was, *Oktroyen* en *Respyten* te verleenen,
 behoudende hy aan zig 't verleenen van *Par-*
donnen en *Remisfien* (1): 't welk, vcelligt, eene
 der zaaken geweest is, waarin de Staaten te
 vooren geoordeeld hadden, dat hun gezag te
 na gekomen werdt. Immers men vindt, dat
 zy, niet lang hierna, beslooten, de Brieven
 van * vergiffenis, door zyne Doorlugtigheid, * Pardon.
 aan negen gevangenen verleend, niet af te
 vaardigen; maar 't Regt, met dezelve, te
 laaten beworden (m). De Keulsche Vre-
 dehandeling was, sedert, oorzaak, dat 'er,
 op 't verlaaten van den Koning, niets besloo-
 ten kon worden, waardoor ook het openlyk
 aanvaarden der hooge Overheid door den
 Prinse agterblyven moest. De onderhandeling
 met den Hertoge van Anjou, die hier op
 volgde, deedt de raadpleegingen op 't stuk der
 Regeeringe in Holland herleeven. De Ede-
 len en Steden op dit stuk, in grooten getale,
 ter Dagvaart, in den Haage, beschreeven
 zynde; oordeelden de Edelen en Amsterdam,
 in welke Stad, de Regeering nu geheellyk
 bestondt uit 's Prinse vrienden, dat men den
 Prinse de Regeering behoorde aan te bie-
 den, onder zulk eenen naam, als hem best
 behaagen zou, en dat men hem den handel
 met Anjou behoorde toe te vertrouwen, mids
 hy den raad van die van de nader Vereeni-
 ging

Nadere
 overwee-
 gingen
 op dit
 stuk.

(1) Resol. Holl. 25 July. 1570. bl. 173.
 (m) Resol. Holl. 18 Januag. 1589. bl. 5.

1582. ging inname. De meeste andere Leden schikten — — — — — zig, terstond, of allengskens, naar dit gevoelen: ook Haarlem (*n*), alwaar nu Burgemeesters, zo wel als Schepens, in gevolge van een Besluit der Staaten (*o*), op den gewoonlyken tyd, door of van wege zyne Doorlugtigheid, gekooren waren. Ondertusfchen, vondt men geraaden, het besluit, ten deezen tyde genomen, voorals nog, geheim te houden: waartoe zig de Leden der Vergaderinge, onder welken ook vier Gemagtigden van Zeeland waren, by handtekening, verbonden (*p*).

Inzigten
van den
Prinse,
op den
handel
met An-
jou.

Oranje zelf, hoe zeer hy den handel met Anjou voortzette, hadt geenzins voor, den Hertoge de oppermagt over Holland, Zeeland en Utrecht op te draagen: en 't blykt niet donkerlyk, dat eenige Edelen en de Gemagtigden van weinige Steden onderrigt zyn geweest van het oogmerk zyner Doorlugtigheid (*i*). Hierom deden zy ter Staatsvergaderinge besluiten, dat men den Prinse den handel met Anjou behoorde toe te vertrouwen. En naardemaal men, ten deezen tyde, ook in Holland, begreep, dat de Landen uitheemsche hulp behoefden; alzo men, met reden, vreesde, dat Filips, na 't eindigen van den kryg in Portugal, al zyne magt tegen de Neder-

(*n*) Resol. Holl. 28 Maart, 21 April 1580. *bl.* 44, 64. Zie ook *Bor. XV. Boek, bl.* 197 [181].

(*o*) Resol. Holl. 14 Aug. 1579 *bl.* 196.

(*p*) *Bor. XV. Boek, bl.* 197 [181].

(*i*) Een uittreksel uit een *Almanach* van GASPARD VAN VOSBERGEN, geschreeven met de hand van den Historieschryver HOOFT, leert my, dat de Heeren van Asperen, Buis, Kant en van der Myle de eenigsten waren, die dit geheim, in Holland, wisten.

derlanden wenden zou (q); zo stemde men, hier, ligtelyk, in den handel met Anjou, waarmede de andere Nederlanden, zonder Holland en Zeeland, niet zouden hebben kunnen voortgaan. Zy, die de geheime oogmerken zyner Doorlugtigheid kenden, wisten wel, dat hy de vereischte zorg draagen zou, om de gewesten, over welken hem reeds de hooge Overheid opgedraagen was, niet aan het oppergebied van Anjou te onderwerpen. Uit het Verdrag van Plesfis le Tours bleek ook, zo dra het ter Staatsvergaderinge gelezen werdt, dat men voor Holland en Zeeland iets byzonders bedongen hadt. Volgens het *dertiende* punt van het zelve (r), moesten Holland en Zeeland, *zo ten opzichte van den Godsdienst, als anderszins*, blyven, gelyk zy waren: 't welk te wege bragt, dat het, ligtelyk, ter Staatsvergaderinge, werdt goedgekeurd. Zelfs bewilligde men in 't gene, in 't zelfde lid, werd verklaard, dat de twee gewesten zig, in 't stuk der munte, oorloge, belastingen en voorregten van Landen en Steden, onderwerpen zouden aan den Hertoge en aan de algemeene Staaten, op de verzekering, dat zyne Doorlugtigheid zorg gedraagen hadt, dat Holland en Zeeland, by dit voorbeding, niet zouden benadeeld worden (s). Voorts stemden die van Holland, federt, uitdrukkellyk, in het beëedigen van 't Verdrag van Bourdeaux, uit hunnen naam (t).

De onbepaalde uitdrukkingen, *zo ten opzichte van* Heime-lyke uit-

(q) Resol. Holl. 2 July 1580. bl. 127.

(r) Zie hier voor, bl. 405.

(s) Resol. Holl. 15 Sept. 1580. bl. 203.

(t) Resol. Holl. 22, 30 Decemb. 1580. bl. 272, 283.

1582. *zigte van den Godsdienst, als anderszins, in* het dertiende punt van dit Verdrag gebruikt, begreepen donkerlyk, 't gene zyne Doorlugtigheid, duidelyker, in eene geheime onderhandeling tusfchen den Heere van Aldegonde en den Hertoge van Anjou, hadt weeten te bedingen. Dit *anderszins* floeg, voornaamlyk, op de hooge Overheid van Holland en Zeeland; die den Prinfe reeds opgedraagen was, en welke hy den Hertoge niet begeerde af te ftaan: ook op het regt, om den Prinfe nog grooter gezag te geeven, welk deeze twee Gewesten, zo men zeide, bedongen hadden, by de Gendfche Bevrediging. Anjou, bewoogen door Aldegonde, hiertoe, mondeling, gelast door Oranje, hadt den Prinfe, by twee byzondere *Renverfaalen*, gelyk menze noemde, beloofd, deeze verklaring te zullen laaten gelden; doch deeze gantfche handeling bleef geheim, zelfs voor veele gemagtigden ter Staatsvergaderinge (u). Het openbaaren derzelve zou te groot een wantrouwen verwekt hebben in de andere Gewesten, en hen in 't vermoeden hebben gebracht, dat Holland en Zeeland de Vereeniging met de overige Bondgenooten verlaaten wilden

X. Midlerwyl, hadden 's Prinfs vrienden niet verzuimd, het ftuk van de opdragt der hooge Overheid, hier te Lande, van tyd tot tyd, aan te binden, op dat het zyn beflag hebben mogt, eer Anjou herwaards kwame. De Prins zelf deedt eene reis door Holland, Zeeland en 't Stigt, en won veele herten,

door

(u) HOOFD XIX. Boek, bl. 309.

door zyne tegenwoordigheid. Ook boodt hy den Staaten, beleefdelyk, zynen dienst aan, in alles, wat tot behoudenis van de geregtigheden en welvaart der Landen strekken kon (v). Zyn Geheimschryver Bruinings kwam, wat laater, insgelyks in Holland, om 's Prinse zaak te vorderen. En in Wynmaand des jaars 1580, besloot men, de voorwaarden te ontwerpen, op welken men zynner Doorlugtigheid de hooge Overheid in Holland, met behoudenis der vrydommen en geregtigheden, zou kunnen opdraagen (w). In Lentemaand des volgenden jaars, kwam men, op de Dagvaart te Amsterdam, overeen, om den Prinse te verzoeken, dat hy zig van 't gezag bedienen wilde, welk hem, als hooge Overheid, reeds in den jaare 1576, opgedraagen was; met deeze twee merkwaardige veranderingen, die onze Historiefchryvers verzuimd hebben aantetekenen: 1. dat hy, met dit gezag, niet slegts geduurende den oorlog, maar volstrektelyk bekleed zou zyn. 2. dat hy de Gereformeerde Evangelische Religie alleen zou hebben te handhaaven, zonder egter te gedoogen, dat op iemants geloof onderzoek wierdt gedaan. Wyders, zou men nu den Prinse alleen hebben te zweeren, daar, onlangs, vastgesteld was, dat de nieuwe eed aan den Prinse en aan de Staaten zou moeten geschieden (x). Vervolgens, werdt

1582.

rigen
voet,twee of
drie zaa-
ken uit-
geno-
men.Zwaartig-
heden,
in

(v) Refol. Holl. 7 April 1580. bl. 56. Regist. ten Raede van Middely. 7 April 1580. f. 414 vers 415 vers.

(w) Refol. Holl. 19 Octob. 1580. bl. 229.

(x) Refol. Holl. 15, 17 Maart, 1581. bl. 64, 73. Zie ook Bor Auth. Stukk. II. Deel, bl. 27 enz.

1582. in beraad gelegd, of men den Prinse den eed op dit ontwerp, na dat hy 't gezien en goed-gekeurd zou hebben, niet behoorde af te nemen. Doch toen vondt men eenige Leden, die meer zwaarigheid in 't stuk schieenen te maaken, dan te voeren. Gouda wilde eerst verflag doen. Schiedam stemde, dat men geene verandering van Heere of eed behoorde te maaken. Amsterdam zelf bewilligde niet dan onder voorwaarde, dat de andere Landfchappen, [Zeeland en Utrecht], en de Steden Gouda en Schiedam ook in den nieuwen eed zouden stemmen (y). En toen men deeze Stad naderhand drong, om zig te voegen met de meerderheid, sprak zy, van 't stuk, met de Hoofden der Gilden en Schutteryen, in beraad te willen leggen. De Prins stemde dit egter plat af, zo om de gevolgen, als om dat hem de hooge Overheid, al in den jaare 1576, opgedraagen was, en men nu slegts stondt uit te voeren, 't gene toen reeds was vastgesteld (z). Ook hadden de Staaten, te voeren al, beslooten „ dat voortaan geene Steden, over 'sgemeenen Lands zaaken raadpleegen zouden, met eenige *best gestaatsten, Schutteryen, Gilden of anderen*, gelyk, door sommigen, voorheen wel geschied was; ten ware met voorgegaane gemeene bewilliging der Staaten (a).” Zyne Doorlugtigheid, nu zelf in Holland zynde, stond ook ieterk op het afdoen deezer gewigtige zaake, alzo hy haast naar Brabant, Vlaan-

De Schutteryen en Gilden uitgeflooten van de raadpleegingen over zaaken van Regeeringe.

(y) Resol. Holl. 30 May 1581. bl. 225.

(z) Resol. Holl. 27, 28 Juny 1581. bl. 289.

(a) Resol. Holl. 23 Maart 1581. bl. 111.

Vlaanderen of Zeeland vertrekken moest, om 1582.
den Hertog van Anjou, dien men, toen, van
dag tot dag, uit Engeland, te gemoet zag,
te ontvangen (b). Amsterdam bragt nu geene
andere zwaarigheid in, dan dat de Stad eerst
behoorde af te staan van 't Verdrag van Vol-
doening, in 't jaar 1578, gemaakt; en vóór
dien aftand, vergenoegd worden, door den
Prinse. Ook wilden die van den Briele den
Prins, afzonderlyk, als hooge Overheid der
Heerlykheid van Voorne ontvangen; daar
deezee Stad, door de Edelen en de andere
Steden, voor een Lid van Holland, gehou-
den werdt. De overige Leden stemden, een-
paariglyk, voor het voltrekken van de Op-
dragt der hooge Overheid: en Amsterdam
besloot 'er, eindelyk, zelf toe, onder beding,
dat zulks de Stad niet benadeelen zou, in 't ge-
nie zy, wegens het aftaan van haare voldoe-
ning, te vorderen hadt (c): waarin de Staa-
ten, zonder egter den Prins, vooraf, gekend
te hebben, bewilligden (d). Doch zyne Door-
lugtigheid, vondt niet geraaden, de Regee-
ring te aanvaarden, zo lang 't verschil met
Amsterdam niet uit den weg geruimd ware;
waarna hy verklaarde, vier maanden te wil-
len toeven, op dat het niet schynen zou,
dat hy op deezee Opdragt gewagt, en daar-
toe eenige byzondere gelegenheid waarge-
nomen hadt (e). De Edelen, Leiden en
Enkhuizen begreepen egter, dat men met de
Op-

(b) Resol. Holl. 1 July 1581. bl. 294.

(c) Resol. Holl. 3, 5, 10 July 1581. bl. 298, 299; 304, 325.

(d) Resol. Holl. 13 July 1581. bl. 341.

(e) Resol. Holl. 18 July 1581. bl. 354.

1582. Opdragt voortvaaren moest. Doch de andere Steden schikten zig, naar 't godvinden van den Prinse. Amsterdam bleef by de voorrige verklaring (f). Men besloot dan, den Prinse te verzoeken, in de Regeering te willen voortgaan, op den voet, als waarop ze hem, in den jaare 1576, opgedragen was, zonder zig aan den tyd, van vier maanden te bepaalen. Zyne Doorlugtigheid bewilligde hierin: en werdt, toen, op den vierentwintigsten van Hooimaand des jaars 1581, de eed gedaan, eerst, door den Prinse, aan de Gemagtigden der Staaten: daarna, door zes uit de Edelen, en door de Gemagtigden der Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam; Briele, Schoonhoven, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam en Purmerende, aan den Prinse, *als vertoonende en hem opgedraagen zynde de hooge Overheid en Regeeringe van het Graaffschap van Holland, Zeeland en Friesland*: welken titel hy, van toen af, gemeenlyk (g), in openbaare Plakaaten, gevoerd heeft (g). Ook vind ik, dat hy den Staaten, fomtyds, den naam gaf van *onze welbeminden* (h). De eed werdt, waarfchynlyk op dat het verhandelde te geheimer blyven

ZOU,

(f) Resol. Holl. 19 July 1581. bl. 355.

(g) Resol. Holl. 4, 5 Sept. 1581. bl. 459, 461.

(h) VIII. Memoriaalb. ERNST. f. 217 vers.

(2) Gemeenlyk, zeg ik; want men heeft ook enkele voorbeelden, dat de Prins zig, na deczen tyd, nog den titel van *Gouverneur of Stadhouder* gegeven heeft. Zie Resol. Holl. 8 Nov. 1582. bl. 526. 2 Octob. 1583. bl. 397. Doch dit is, veelligt, om byzondere redenen, geschied.

zou, gedaan, op de *salette* van zyne Doorlugtigheid. Om dezelfde reden, werdt den 1582
 Staaten ook geen dubbeld gegeven van de Akte van Opdragt der hooge Overheid; noch van het Renverfaal des Prinzen, waarmede dezelve bevestigd werdt. Van de Akte bleef het oorspronkelijke berusten, onder 's Lands Advokaat, tot in den aanvang des volgenden jaars, wanneer het, tegen het Renverfaal des Prinzen, uitgewisfeld, en zynere Doorlugtigheid overgeleverd werdt (*i*). Uit deeze beide stukken, blykt, dat, schoon de hooge Overheid den Prinse slegts opgedraagen werdt, zo lang de Landen in oorlog zouden zyn, en men dus, in dit opzigt, bleef by het vastgestelde in 't jaar 1576; hy eger nu aannam, *alleen de Gereformeerde Evangelische Religie* te beschermen: in welke byzonderheid, men van de gemelde overeenkomst afweek. Amsterdam hadt nog geweigerd, den eed af te leggen (*k*). Ook vind ik niet, dat zulks, nu nog, door Medenblik, geschied zy, hoewel my de reden hiervan niet gebleeken is. Doch de nieuwe eed werdt, federt, den Leenmannen, Regenten, Regteren, Amptenaaren, Schutteryen en Poorteren in Holland afgevergd (*l*), en door veele, van tyd tot tyd, gedaan (*m*). De Regeering van Amsterdam, daarna, afstand gedaan hebbende van de voldoening (*n*), deedt den

(*i*) Resol. Holl. 26 Jun. 1582. bl. 40, 41.

(*k*) Resol. Holl. 19, 20, 24, 27 July, 23 Decemb. 1581. bl. 364, 366, 382, 384, 386, 388, 393, 658, 665.

(*l*) Resol. Holl. 16, 19, 23 Aug. 1581. bl. 421, 433, 442.

(*m*) Resol. Holl. 5 Sept. 15 Novemb. 1582. bl. 419, 551. 17 Juny, 13 Aug. 1583. bl. 193, 297.

(*n*) XXVII. Boek, bl. 370.

1582.

den eed aan den Prinse, als hooge Overheid, in den aanvang des volgenden jaars, hebbende zyne Doorlugtigheid, voor dat dit geschied ware, het Verdrag, tusfchen de Staaten en de Stad geflooten, niet willen bekrachtigen (o). Te Gouda hadt men ook eenige zwaarigheid gemaakt, om den eed te doen (p); doch men fchynt dien, na Amsterdam, insgelyks, te hebben afgelegd.

In Zee-
land en
in 't Stigt
hapert de
Opdragt
der hoo-
ge Over-
heid.

Maar in 't Stigt van Utrecht, en vooral in Zeeland, was men nog zo ver niet gekomen. De Zeeuwfche Steden, Goes en Thoolen, hadden wel bewilligd, in de Opdragt der hooge Overheid van den jaare 1576: ook hadden vier Gemagtigden van Zeeland, fchoon hiertoe, naar 't fchynt, ongelast, het Besluit van den jaare 1580 ondertekend: doch toen 't fluk van de afzweeringe van den Koning van Spanje en van de vernieuwing der gemelde Opdragt, ter Staatsvergaderinge, in nader beraad gelegd werdt, maakten eenigen, met naame die van Middelburg, zwaarigheid in 't een en in 't ander: en men was nog tot geen besluit gekomen, in den aanvang des jaars 1582 (q), toen, in Holland, de nieuwe eed, reeds, staatswyze en in verfcheiden' Steden, was afgelegd. De Staaten 's Lands van Utrecht waren een weinig verder gekomen. Zy hadden, reeds op den agtentwintigften van Lentemaand des jaars 1580, beslooten, den Prinse de hooge Overheid van den Lan-
de

(o) Refol. Holl. 26, 27 Januar. 1582. bl. 40, 42, 46.

(p) Refol. Holl. 25 Januar. 1582. bl. 37.

(q) Refol. Holl. 18 Januar. 1582. bl. 9.

de van Utrecht aan te bieden. Doch toen zy, [1582.]
 in Oogstmaand des jaars 1581, den Koning,
 van Spanje hebbende afgezworen, eenigen
 magtigden, om de voorwaarden te beraamen,
 op welken men den Prins zou kunnen aanne-
 men, reezen 'er, op dit punt, door den tyd,
 zoo veele zwaarigheden, dat 'er geen eindelyk
 besluit op genomen werdt (s).

Zo stonden de zaaken tusfchen den Prinse
 en de drie Landfchappen, toen Anjou in de
 Nederlanden kwam. De Renverfaalen, door
 hem den Prinse ter hand gesteld, en opzig-
 telyk op Holland en Zeeland, voldeeden, zo
 sommigen melden (t), zyner Doorlugtigheid
 niet. 't Was dan geen wonder, dat de Ge-
 magtigden deezer Landfchappen geenen last
 kreegen, om Anjou te zweeren. Het hei-
 melyk Berigtschrift van die van Holland
 hieldt alleenlyk in, dat zy hem, belceefdheids-
 halve, moesten gaan begroeten, en dat wel
 in zo kleinen getale, als doenlyk ware: voorts,
 ter algemeener Staatsvergaderinge, niets an-
 ders verrigtende, dan hooren en zien (u).
 Zy kweeten zig ook trouwelyk van deezen
 last, en weigerden, nevens die van Zeeland
 en Utrecht, heufchelyk, den eed van inhul-
 diging te doen aan den Hertoge, gelyk wy
 reeds (v) verhaald hebben.

Doch terwyl zy nog te Antwerpen waren,
 borst 'er een aanflag uit tegen den Prinse
 van XI.
Aanflag
van Jan
Jauregui,

(s) Bor XV. Boek, bl. 197 208 [182, 185]. XVIII. Boek,
 bl. 23 [337].

(t) Hoort XIX. Boek, bl. 809.

(u) Resol. Holl. 24 Febr. 1582. bl. 37.

(v) Boven, bl. 424.

1582.
 —————
 op het
 leeven
 van den
 Prinse
 van O-
 ranje.

van Oranje, die hem in merkelyk gevaar zyns leevens en zyne vrienden in de uiterste verlegenheid bragt. Meermaalen hadt men den Prinse gewaarschuwd van deezen of genen verraaderischen toeleg, zonder dat hy 'er veel agt op geslaagen hadt; doch na het uitkomen van 's Konings ban tegen hem, liep hy zichtbaarer gevaar, en droeg ook meer zorg voor zyne veiligheid. Maar nooit was Vorst veilig voor iemand, die zyn eigen leeven waagen durfde, om hem 't zyne te beneemen. *Jan d'Isuncha*, een Biskaayer, te Antwerpen woonagtig, hadt, omtrent deezen tyd, *Gaspar d'Anastro*, zynen Landsman, die, veel schade by den Koophandel geleden hebbende, op het punt stond van te breeken, en, zo elders gemeld wordt, kort hierna, eene bankbreuk maakte van twintigduizend guldens (w), door groote beloften, bevestigd met 's Konings eigen' hand, bewoogen, om den Prins het leeven te beneemen. Anastro egter, zelf bevreesd, hadt eerst zynen Boekhouder, *Antonio Vencro*, en toen deez' het weigerde, eenen anderen zynen dienaar, *Jan Jauregui*, jongeling van twee- of drie-entwintig jaaren, tot den moord aangezegt. Jauregui, schoon hy zyn eigen leeven verlooren rekende, toonde zich egter gehertigd, om 't stuk te onderneemen. Anastro voorziet hem van een tafelboekje met eenige gebedkens en gelofien, indien hy in 't leeven bleewe (x): ook van zeker geschrift, waar-

(w) Resol. Holl. 21 Maart 1582. bl. 135.

(x) Zie BOR. Auth. Stuk. II. bl. 99.

waarby, uit 'sKonings naam, der Wet-
 houderfchap van Antwerpen groote gunften
 beloofd werden, indien zy hem heufchelyk
 handelde. Van welk gefchrift hy zig dienen
 moest, wanneer hy gevangen werdt. De
 agttiende van Lentemaand, een Zondag, was
 gefchikt, om 't'itout opzet uit te voeren: voor
 welken tyd, Anaftro, over Brugge, naar
 Duinkerken geweeken was. Jauregui hadt zig,
 Vrydag te vooren, gebiegt, aan *Antoni Tim-
 merman*, eenen Dominikaaner Monnik, ge-
 woon, in ftelte, mis te doen, in 't huis van
 Anaftro. Zelfs hadt hy hem zyn voorneemen
 tegen Oranje geopenbaard; en de Monnik
 hadt het ftuk gepreezen, mids het, niet uit
 eigenbaat, maar ter eere Gods, en ten dien-
 fte des Konings en des Vaderlands, onder-
 nomen werdt. Voorts, fterkte hy hem met
 de kwytfchelding zynen zonden, en, des
 Zondags daaraan, met het misbrood (y).
 Jauregui, dus gehertigd, neemt den Prius
 waar, zo als hy, omringd van eenen drom
 van Edelen, van de middagmaaltyd opftondt,
 en zig gelaatende, hem een Verzoekfchrift
 te willen aanbieden (z), fchiet hy hem een'
 pistoolkogel door 't hoofd, die, onder 't regte
 oor inging, en, door 't gehemelte des monds,
 beneden 't flinke kakebeen, uitkwam. Men
 vindt 'er, die melden, dat de moorder, ter-
 flond hierop, nog naar zynen degen tastte (a);
 doch hy werdt, uit vreeze hiervoor, of uit

1582.

De Prius
 wordt,
 door 't
 hoofd,
 gefchoo-
 ten.

De
 moorder,
 op heeter
 daad, om-
 gebragt.

on-

(y) Confess. van A. Venero en A. Timmerman by Bor. Auth.
 Stuk. II. Deel. II. 99, 100.

(z) TASSIS Lib. VI. p. 431.

(a) STRADA Dec. II. Lib. IV. p. 215. TASSIS Lib. VI. p. 431.

1582, onbedagte hevigheid, door eenigen, die den Prins verzelden, met verscheiden' rapierfteenen, gegriefd, en door de hellebaardiers, voorts, afgemaakt. De Prins, bedwelmd door den schoot, dagt, gelyk hy naderhand verhaald heeft, dat 'er een stuk van 't gebouw instortte. Terstond hierop, viel hy in 't zwym, waarop het gerugt van zynen dood zig reeds verspreidde. Nogtans bekwam hy, kort hierna, wederom: werdt, voorts, te bedde geholpen en verbonden, met eenige hoop van geneezing, alzo hy gezigt en spraak, en bovenal 't verstand behieldt.

De maar van 's Prinzen ongeluk vloog vast door de Stad, en verwekte eene bystere ontsteltenis. Men sluit de poorten, spant kettingen langs de straaten, en verschynt, gewapend, op zynen hoefslag. In 't eerst, werden de Franschen, voor aanfigtters van 't stuk, verdagt gehouden by veelen (*h*), zelfs by 's Prinzen hofgezin. De Hertog van Anjou vierde, ten deezen tyde, zynen Geboortedag, en hoorde wel ras, dat hy en de Franschen, by 't gemeen, in 't vermoeden geraakt waren, als of zy voorhadden, hier, eene tweede Parysche Bruiloft te vertoonen, en met den moord des Prinzen een begin maakten. Dit deedt hem vreezen, voor eenen opstand onder de Burgerye. Doch deeze vrees verdween, te gelyk met de agterdogt tegen de Franschen, toen men 't lighaam des moorders bezogt, en, uit de papieren, welken hy by zig hadt, bevondt, dat hy Spaansch ken-

kende, en dus, waarschynlyk, een Spanjaard was. 't Lyk werdt, vervolgens, op de markt, ten toon gesteld, en haast gekend voor dat van Jauregui. De waarheid zig allengskens nader ontwindende, werden de Boekhouder en de Monnik gevat: ook verscheiden' anderen, die egter, eerlang, wederom geslaakt werden. Des anderendaags, kreeg men brieven van Anastro aan Venero in handen. Hierdoor, werdt hy overtuigd, en ontdekte alles, wat hy wist. Timmerman hadt zig, ondervraagd en zelfs gepynigd zynde, in 't eerst ongenegen getoond, om te ontdekken, 't gene hem, in de biegt, geopenbaard was; doch daarna, vernomen hebbende, dat Venero zo veel, uit Jauregui, verstaan hadt, als hy zelf, bevestigde hy deszelfs getuigenis (c). Voorts, beleedt hy, van gevoelen geweest te zyn, dat men den Prins, met een goed geweten, mogt ombrengen; doch voegde 'er, kort voor zyn einde, by, dat hy nu deeze dooling verwiep, de Regters om vergiffenis smeekte, en verzogt, dat zyne herroeping, nevens zyne bekentenis, zo dezelve het licht zag, gemeen gemaakt mogt worden (d). Ten zelfden dage, werdt het lyk van Jauregui gevierendeeld. Daarna, ondergingen Venero en de Monnik dezelfde straf, nadat zy, op schriftelyk verzoek des Prins, dat men hun een' zagten dood zou

1582.

Straf over de medewustigen.

aan-

(c) Zie zyn eigen Geschrift, op den muur der Gevangenis-
se, by E. SWEGRTS. Monument. Sepulchr. & Inscript. Brab. p.
195. & in Not. C. P. HOYNCK VAN PAPENDRECHT An. d.
Belg. Tom. II. P. II. p. 432.

(d) Confess. van A. Timmerman by BOR Auth. Stuk, II.
Deel, bl. 100, 101.

1582.

aandoen, eerst geworgd waren. Anastro, schoon zyne beteuterheid op de reize, en dat hy eenen tromflager, die hem van Duinkerken naar Grevelingen geleiden zou, in plaats van eenen dukaat, wel dertig dubbele Spaansche Pistoletten vereerde, hem in kwaad vermocden gebragt hadt, geraakte, nogtans, gelukkiglyk, by Parma, te Doornik: daar hy, waanende den Prinse gefneuveld te zyn, gelyk de eerste gerugten liepen, zig openlyk van 't aanstigten deezes moords beroemde. Parma zelf liet zig, door hem, bepraaten, om aan verscheiden' Steden van Brabant, Vlaanderen en Holland (e) te schryven, dat het nu tyd was, om zig met den Koning te verzoenen. Hy en Anastro vaardigden ook brieven af, aan eenige byzondere Persoonen. In alle welke brieven, het omkomen van Oranje werdt vastgesteld; dat ook, buitens Lands, eenen tyd lang, geloofd werdt (f). Doch elk verfoeide 't gruwelyk opzet, en niemant toonde zig gezind tot wankelen (g). Anastro zocht, sedert, zyn heul aan 't Hof van Spanje, alwaar hy eenige vrienden; doch ook zyne vyanden hadt, en niet, of zeer bezwaarlyk slaagde (h).

Parma, den Prinse dood rekenende, schryft aan verscheiden' Steden en Persoonen.

Voorzorg der Staaten van Holland.

De Staaten van Holland, uit hunne Gemagtigden te Antwerpen, terstond berigt gekreegen hebben van 't gene den Prinse was overgekomen, gaven 'er kennis van aan de Ste-

(e) Zie Resol. Holl. 3 April 1582. bl. 157.

(f) Brief van A. Demetieres by Bor. Auth. Stukk. II. Deel, bl. 107.

(g) Bor. XVII. Boek, bl. 13 enz. [sta enz.].

(h) Brief van Jasp. d'Anastro by Bor. Auth. Stukk. II. Deel, bl. 109.

Steden, dezelve vermaanende, goede wagt te houden, op dat 'er, ter gelegenheid van dit ongeval, nergens iets nadeeligs ondernomen wierdt. Voorts, schreeven zy, tegen den eersten van Grasmaand, eenen plegtigen Bededag uit, om 's Prinzen behoudenis van den Hemel te verwerven (i). Ook werden de Edelen en Steden, buitengewoon, ter Dagvaart beroepen, om, op alle opkomende zwaarigheden, gezamenlyk te voorzien (k).

De wonde des Prinzen stondt, in den beginne, zeer voordeelig. Men bevondt, dat hem de groote kropader was afgeschooten; doch dat de einden derzelve, door de hitte, gelukkiglyk, toegeschroeid waren, zonder 't welke, het bloeden bezwaarlyk zou hebben konnen geftept worden. Doch op den eendertigsten van Lentemaand (l), ontfprong de geflooten' ader, gelpende meer dan twaalf ponden bloeds uit, zonder zig te laten froppen; schoon men, om 't bloed naar elders te leiden, den Prinse nog wel twee ponden aftapte. Moeilyk viel ook het verbinden der wonde, alzo 't verband, styf gelegd, de keel te zeer benaauwde, en flappelyk drukkende, voor 't bloeden week. Eindelyk, riedt *Leonard Botalli*, Lyfarts van den Hertoge van Anjou, dat verscheiden' Perfoonen, by beurten, den duim op 't gat zouden houden. Dit drukte met maate, en alleen, daar 't noodig was, zonder eenigszins toe te geeven aan 't bloeden, dat, voorts, by behulp eener wieke,

1582.

De wonde des Prinse reeds toe ontfpringt wederom.

(i) Refol. Holl. 21 Maart 1582. Bl. 135.

(k) Refol. Holl. 22 Maart 1582. Bl. 238.

(l) Zie Refol. Holl. 3 April 1582. Bl. 156.

1532. ke, gewenteld in heffe van gezuiverd koper-
 rood, gefremd werdt. Daarna, genas de
 De Prins gelukkiglyk, en deedt zynen kerkgang
 geneest. op den tweeden van Bloeimaand, die tot eenen
 plegtigen dankdag voor zyne herftelling gefchikt
 was (m).

XII. Doch op den vyfden, ontviel hem zyne Ge-
 maalin, Charlotta van Bourbon, door den dood
 Zy was, door fchrik op fchrik, gekrenkt, en
 door waaken en dienen, afgemat zynde, in ee-
 ne brandende koorts gefort, die haar, in wei-
 nige dagen, wegrukte (n).

Holland
 en Zee-
 land
 doen ein-
 delyk
 den eed
 aan An-
 jou, on-
 der be-
 diug van
 onge-
 haude-
 nis.

Terfcond na dat de Prins gekwetst gewor-
 den was, en toen men nog niet voorzien kon,
 hoe 't met hem afloopen zou, werden de Ge-
 magtigden van Holland, ongetwyfeld ook
 die van Zeeland en Utrecht, fterk aangezagt,
 om Anjou te huldigen. Doch zy wisten 'e
 behendiglyk te ontleggen, voorwendende,
 dat zy, vooraf, hiervan verflag zouden moe-
 ten doen, en dat de Staaten, vervolgens, op
 deeze zaake, befchreeven zouden moeten
 worden (o). De Hertog hadt, van tyd tot
 tyd, uitgefeld, het vereifchte Renverfaal den
 Prinfe te behandigen, en fcheen 'er, in den
 ftaat, waarin zyne Doorlugtigheid toen was,
 minder genegen toe, dan te vooren. Doch
 na dat de Prins herfeld was, veranderde hy
 van gedagten. De Staaten van Holland ont-
 vingen eenen Brief van zyne Doorlugtigheid,
 den zesden van Bloeimaand gedagtekend,
 mel-

(m) Bor XVII. Boek, W. 13 [316]. HOEFT XIX. Boek,
 bl. 812.

(n) Bor XVII. Boek, bl. 13 [316].

(o) Refol. Holl. 22 Febr. 1532. bl. 137.

meldende „ dat de Hertog niet van zins was, 1582.
 „ zig 't bewind dier Landen aan te trekken,
 „ welken, tot hiertoe, onder 's Prinzen ge-
 „ hoorzaamheid geftaan hadden; maar ze te
 „ zynen gebiede dagt te laten. Dat hy hier-
 „ om voorhadt, de hooge Overheid, hem
 „ opgedraagen, te gebruiken, en 's Lands
 „ Domeinen, die de Hertog hem ook over-
 „ liet, te aanvaarden (p).” Anjou hadt,
 inderdaad, eindelyk, een Renverfaal (over-
 geleverd, welk, al den twee entwintigften
 van Sprokkelmaand, getekend geweest was,
 en eene verklaring behelsde „ dat hy de
 „ Staaten van Holland, Zeeland en Utrecht,
 „ zo hunne Gemagtigden, nevens de ande-
 „ ren, hem zweeren wilden, niet verftondt
 „ verder te verpligten, dan tot eendragt in
 „ 't voeren des krygs, in 't opbrengen van
 „ hun aandeel tot de kosten van denzelven,
 „ in 't ftuk der munte, en in 't onderling
 „ handhaaven van de regten, vryheden en
 „ gewoonten der Landfchappen (q).” De
 Prins drong dan de Staaten der drie gewes-
 ten, om den eed aan den Hertoge te doen:
 waartoe die van Holland en Zeeland besloo-
 ten (r). Doch die van Utrecht, begeerende
 geenen eed van manfchap te doen, ftonden
 alleen over het beëedigen der Hollandfche en
 Zeeuwfche Gemagtigden, onder fchriftelyk
 beding, dat hun zulks tot geen nadeel ftrek-
 ken zou (s). De Geestelykheid te Utrecht
 hadt,

Utrecht
blyftwei-
gerig.

(p) BOR XV. Boek, bl. 198 [182].

(q) BOR XVII. Boek, bl. 9 [304]. Groot-Plakkaatb. I. Deel,

bl. 79.

(r) Refol. Holl. 10 May 1582. bl. 234.

(s) HOOFD XIX. Boek, bl. 810.

1582. hadt, naar 't schynt, tot hiertoe, het opdraagen der hooge Overheid aan den Prinsfe gesluit. Daarentegen, schynen de Burgerhoplieden en eenige voornaame Poorters belet te hebben, dat men Anjou hulde deedt. Zy begeerden ook, ten deezen tyde, dat den Geestelyken het zitten onder de Staaten ontzeid werdt, gelyk, in Brabant en in verscheiden' Landschappen, geschied was. Doch de Prins hadt, al in 't jaar 1580, geweigerd, de Geestelykheid te ontzetten van dit haar voorregt. Nu bewilligde de Wethouderfchap der Stad in de begeerte der burgerye. Men schilkte Gemagtigden aan den Prinsfe, die de zaak wees aan den Landraad ter regter zyde der Maaze: en deeze verklaarde, op den vierden van Grasmaand „ dat de vyf Kapittelen zig „ voortaan, tot 's Prinsfen wederzeggen toe, „ met geene zaaken van Regeeringe, te „ moeijen hadden. Doch de Vroedschap van „ Utrecht zou tien of twaalf Kannonniken, „ trouw en van den Hervormden Godsdienst, „ of ten minsten denzelven toegedaan, be- „ noemen, uit welken de Ridderfchap en „ Steden zes of agt kiezen zouden, om 't „ eerste Lid der Staaten te vertoonen. Dee- „ ze * Gekoorenen zouden voor weerdly- „ ke luiden gehouden worden, en 't Paus- „ dom en den Koning van Spanje afzweeren „ moeten.” De Prins bekrachtigde, op den veertienden van Hooimaand, deeze Uitspraak (t), welke, eenen geruimen tyd, agtervolgd is geworden.

1582.
Verfchil
aldaar,
over 't
zitten
der Gees-
telyk-
heid in
de Staats-
vergade-
ring.

* Geëli-
geerden.

De

De Hertog van Anjou, zig nu beginnende te schikken tot de Regeeringe, hadt van de Prinzen van Oranje en Espinoy en andere Leden des Raads van Staate opening verzogt van den staat des Lands; waarop hem deeze Heeren, by geschrift, vertoond hadden,

„ hoe 't, hier, haperde aan goede orde op
 „ 't burgerlyk bestier, op de regtspleeging,
 „ en op de krygstugt, die niet te vinden was,
 „ zo men geenen behoorlyken voorraad hadt
 „ van gemeene penningen: om welken te
 „ bekomen, zy verscheiden' middelen aan
 „ de hand gaven. Voorts, rieden zy, dat
 „ men 's Lands troupen verzamelde, en, om
 „ hiertoe in staat te zyn, de Landschappen
 „ hunne aandeelen, in de jongst ingewillig-
 „ de lasten, deedt opbrengen. Ook oordeel-
 „ den zy, dat men de krygsluiden, die nog
 „ veele agterstallen te vorderen hadden, by
 „ verdrag, moest tragten te paaijen. De
 „ Leden des Raads van Staate, die van den
 „ geheimen, en die van de geldmiddelen
 „ behoorde men, om misbruik en omkoo-
 „ ping te voorkomen, jaarlyks, te voldoen
 „ van hunne wedden, uit de geestelyke goe-
 „ deren, of van elders, ter minste kwet-
 „ singe der Gemeente: ten ware de Staaten
 „ besluiten wilden tot vermeerdering der
 „ Vorstelyke inkomsten, op dat men, uit
 „ dezelve, dezen Amptenaaren voldeede.
 „ Tot betere vordering de Regtspleeging,
 „ moest men den grooten Raad van Meche-
 „ len wederom opregten, of 't getal der Le-
 „ den van den geheimen Raad vermeerde-

1582.

XIII.
 Oranje
 en ande-
 ren ope-
 nen An-
 jou den
 staat des
 Lands.

1582. „ren (u).” De Hertog, dit gefchrift ont-
 vangen en goedgekeurd hebbende, leverde
 het den algemeenen Staaten over, om 'er op
 te raadpleegen (v). En deezen beslooten,
 eerlang „ dat de Heeren van den Landraad
 „ in dienst blyven zouden, als Raaden van
 „ Staate van zyne Hoogheid, voor den tyd
 „ van een half jaar, aangevangen met Sprok-
 „ kelmaand, en dat zy, by voorraad, 't be-
 „ wind zouden hebben over de penningen,
 „ gefchikt tot de lasten des krygs. 't Beleid
 „ des oorlogs zou, geheellyk, staan aan den
 „ Hertoge, uitgenomen in Holland, Zeeland
 „ en Utrecht, daar 't aan den Prinse blyven
 „ zou. De vierentwintig tonnen fchats jaar-
 „ lyks, den Hertoge, te Bourdeaux, beloofd,
 „ werden verhoogd tot op dertig, en
 „ boven dezelve, nog vyftigduizend gul-
 „ dens ter maand, voor een half jaar, inge-
 „ willigd. Tot verzekering der genoemde
 „ dertig tonnen fchats, werden hem en den
 „ Landraad de gelei- en verlofgelden in han-
 „ den gefeld; en tot verzekering der maan-
 „ delykfche vyftigduizend guldens, de mid-
 „ delen op de vertceering van wynen, bie-
 „ ren, graanen, haring, zout en zeep, om-
 „ ze te doen vorderen, by * inzaming of
 „ verpagting, ten meesten oorbaar. Doch
 „ Gelderland, Utrecht en Overysfel zouden
 „ volstaan kunnen, met, alleenlyk, voor
 „ drie maanden, te betaalen hun aandeel in
 „ de gemeene lasten, als voorheen.” Die

VAN

(u) Zie BOR XVII. Boek, bl. 13 [510].

(v) BOR XVII. Boek, bl. 14 [511].

van Holland egter, ongeraaden vindende hunne middelen met die der algemeene Staaten te vermengen, of den Hertoge en den Landraad in handen te stellen, floegen voor, dat de Gewesten wel mogten hunne middelen op de verteering inbrengen, tot vervulling der maandelykfche vyftigduizend guldens: doch dat elk op zyn aandeel gefield behoorde te worden, in de tweehonderden- vyftigduizend guldens ter maand, die dertig tonnen fchats in 't jaar uitmaakten; en daartegen genieten, 't gene van de gelei- en verlogelden overfchoot, boven de lasten (v). Op 't ftuk der Regtspleeginge, vindt men geraaden „ alle zaaken, by * beroep, ge- * *Appels*
 „ bragt voor den grooten Raad van Meche-
 „ len en voor den geheimen, voor deeze
 „ reize, te herzenden naar de gewesten, van
 „ waar zy gekomen waren, om aldaar te
 „ worden afgedaan, of by de Geregts-
 „ ven, of by andere Perfoonen, te kiezen
 „ by de Overheid, op benoeming der Land-
 „ fchappen. Om de zaaken, die, ter eerfter
 „ aanleg, voor de gemelde twee Raaden,
 „ gekomen waren, of hadden moeten ko-
 „ men, af te doen, zou zyne Hoogheid, uit
 „ twee-entwintig Perfoonen, by de algemeene
 „ Staaten te noemen, zeven Raadsluiden
 „ kiezen, die ook te wyzen hadden, over
 „ alle zaaken, welken, naar de voorregten
 „ en gewoonten der Landen, tot 's Vorften
 „ kennistè behoorden. De Gemagtigden der
 „ Gewesten zouden, by hunne meesters,
 „ be-

(v) Refol. Holl. 25 April, 2 July 1582. bl. 203, 225.

1582. „ bezorgen, dat de benoeming, drie weken
 „ na 't scheiden der Vergaderinge, geschied-
 „ de, of zo zy hiervan in gebreke bleeven,
 „ zou zyne Hoogheid mogen voortgaan met
 „ de verkiezinge, uit benoemden of anders-
 „ zins (w).”

XIV.
 Opreg-
 ting van
 eenen
 Hoogen
 Raad in
 Holland.

Doch deeze laatste schikking mishagde den Staaten van Holland. Zy deden niet alleen geene benoeming; maar voltrokken, niet lang hierna, het ontwerp, welk, al federt eenen geruimen tyd (x), ter Staatsvergaderinge, in beraad gelegd was: stellende, op den naam van den Prins van Oranje, als hebbende de hooge Overheid van den Lande, eenen Hoogen Raad in van negen Persoonen, aan welken beroep vallen zou van de *Sententien* van den Hove provinciaal. Men hadt, eerst, genoegzaam beslooten, deezen Raad te Haarlem te doen zitten. Doch de Steden Dordrecht, Leiden, Gouda, Rotterdam en Schiedam stremden de oprehting voor eenen geruimen tyd (y). Nogtans waren, in 't jaar 1580, reeds Gemagtigden gesteld, om een Berigtschrift voor den nieuwen Raad te ontwerpen (z). Ook werden de Raaden eerlang benoemd. Doch men hadt hun zulk eene geringe wedde toegelegd, dat eenigen zig ongezind toonden, tot het aanvaarden der Raadsplaatsen. Hierop was, in den jaare 1581, orde gesteld, en de zitting des Raads ook aan den Haage bepaald

(w) BOR XVII. *Boek*, II. 23 [329].

(x) Resol. Holl. 18 *Sept.* 1579. *bl.* 216.

(y) Resol. Holl. 10, 21 *Nov.* 21 *Dec.* 1579. *bl.* 265, 281.

(z) Resol. Holl. 5 *May*, 10 *July* 1580. *bl.* 70, 103.

paald (a). Het Berigtschrift voor dit nieuw Gerechtshof werdt egter, niet voor den eenentwintigsten van Bloeiimaand dezzes jaars 1582, in orde gebragt (h): waarna de Raad in be- diening tradt. De zaaken, die, voor den grooten Raad, te Mechelen, en voor den geheimen, te Brusfel, onafgedaan hingen, wer- den, terstond, voor denzelven gebragt (c). De eerste Leden van den Hoogen Raad waren Meester *Jan van Treslong*, President, en Mees- ters *Arend Nicolai*, *Gerrit van Wyngaarden*, *Nanning van Foreest*, *Jan van Banchem*, *Ame- lis van Amstel van Mynden*, *Dirk van der Nieuw- burg*, *Jan Bets*, *Adriaan Wensen* en *Gysbrecht van Hoogendorp*, Raaden (d).

De Roomschegezinden te Antwerpen, heb- bende nu, aan Anjou, eenen Heer van hun- nen Godsdienst, hadden vrye oefening van denzelven verzogt, die hun, sedert agt maanden, ontzeid geweest was. Zy hadden gezien, dat de Hervormde Kerken, ter ge- hoor geleid door den Prinse van Oranje, terstond na de aankomst des Hertogs, zig zy- ner bescherminge aanbevolen, en gunstig ant- woord bekomen hadden (e): en zy meenden niet minder te mogen verwagten. Ook bragt de Hertog te wege, dat de Wethouderschap hun de vrye Godtsdienstoefening toefstondt, in S. Michiels Klooster, welk zyner Hoog- heid geopend was, mids doende, vooraf, den

De Her- vormde Kerken van Ant- werven begroeten den Hertog van An- jou.

De Roomsche- gezinden aldaar verwer- ven van hem vry- eed

(a) Resol. Holl. 22 Sept. 5, 20, 23 Dec. 1581. bl. 501, 616, 640, 655.

(b) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 290. V. Deel, bl. 866.

(c) Resol. Holl. 2 Sept. 1582. bl. 418.

(d) Bor XVII. Boek, bl. 29 [330].

(e) Bor XVII. Boek, bl. 7 [302].

1582. eed aan den Hertoge en aan de Stad, met afzweeringe des Konings van Spanje. De meesten kwamen noode tot het doen van deezen eed; doch werden 'er, by geldboeten en bedreiging van ballingschap, eerlang, toe genoodzaakt. Maar, op dat hun deeze gedwongen eed niet te eerder deedt wanhoopen aan 's Konings genade; gaf Parma, terftond hierna, een Plakaat in licht, waarby hy beloofde hun dien nimmer te zullen wyten, noch om denzelfen hunne trouwe verdagt te zullen houden (*f*).

Te Brusfel konnenze geene vryheid bekomen.

Te Brusfel, hadden de Roomschegezinden, midlerwyl, den Hertog ook om vrye Godsdienstoefening verzogt, waarover zy van de Onroomschen bedreigd waren. De Hertog beval deezen, op den agtsten van Zomermaand, de Kerk van Kouwdenberg, binnen 't Hof, te ruimen, alzo hy aldaar haast zynen intrek dagt te neemen: doch men floeg zyn gebod in den wind (*g*).

XV. De Franschen winnen Lens; doch verliezen 't weder.

De oorlog was, dit voorjaar, in de Nederlanden, slaauwlyk voortgezet, by middel van krygsvolk, ter wederzyde. De Spaanschen en Staatschen hielden zig, geduurende de vorst, op, met plonderen en blaaken, ten platten lande. Lens in Artois werdt ver-rast, door de Franschen; doch, op den eersten van Grasmaand, wederom opgegeven aan den Heere van Montigni (*h*). Parma begaf zig, ten deezen zelfden tyde, te velde, en veinzende naar Meenen te willen, rukte hy,

Oude-naarden vero-

(*f*) BOR XVII. *Boek*, bl. [303] HOOFT XIX. *Boek*, Bl. 322.

(*g*) BOR XVII. *Boek*, bl. 27 [328].

(*h*) NUTTEN XI. *Boek*, f. 191 *vers*.

hy, op den agtsten, voor Oudenaarden, daar Van der Burgt Overste was van slegts vierhonderd knechten. 't Beleg ging traaglyk voort, mids de onkunde der belegeraaren, in 't maaken der loopgraaven, en in 't opwerpen der batteryen. Parma, eindelyk, een deel bergwerkers uit Boheeme en vyftienhonderd nieuw geworven' Hoogduitsche Knechten bekomen hebbende, bevondt zig in staat, tot het beschieten der Stad, die, schoon 'er geene hoop tot ontzet was, langer te houden zou geweest zyn, was de burgery eensgezind geweest met het Krygsvolk. Nu ging zy over, by verdrag, op den vyftien van Hooimaand (i).

Terwyl het beleg van Oudenaarden duurde, werdt 'er weinig van wederzyde ondernomen. De Staatschen vingen iets aan, om Namen, Kortryk, Aarschot, en in 't najaar ook, om Leuven te verrassen; doch 't slaagde niet (k). Maar Aalst werdt, des nagts na den drieentwintigsten van Grasmaand, door hen, beklommen en veroverd, met verlies van slegts vyfentwintig man, terwyl 'er, van 's vyands zyde, omtrent tweehonderd gedood en honderd gevangen genomen werden (l). De Staatsche bezettingen van Diest en Heerentals overrompelden Tienen; doch verlieten 't wederom. Eenige Koningschen daarentegen, zig gelaatende van Aalst te komen, vertoonden zig voor 't Slot Gaasbeek, voorgeevende den behalden buit daar te willen

1582.

verd,
door Parma.

Vergeefsche aanslagen der Staatschen op verschieden Plaatsen. Zy veroveren Aalst.

Ook Tienen, dat verlaaten wordt. Gaasbeek verlooren en herwonnen; nevens

ber-

(i) Resol. Holl. 3 July 1582. in marg. bl. 333. BOR XVII. Boek, bl. 22 [321]. STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 221.

(k) METELEN XI. Boek, f. 197. versf.

(l) BOR XVII. Boek, bl. 22 [322].

1582. bergem. Hierop als vrienden ontvangen, ver-
 rasten zy 't Slot, dat, Brusfel geweldig be-
 naauwd hebbende, nevens Toloufe, Ekel-
 hove en Rost (*m*), in 't laatst van Herfst-
 maand, wederom overging aan de Staat-
 fchen (*n*). Parma hadt ook 't Slot Gavere
 tusfchen Gend en Oudenaarden doen bemag-
 tigen en fterken, om den toevoer van dien
 kant dus te beveiligen. Ten zelfden tyde,
 maakte hy zig van 't Slot Kastenet, by verras-
 fing, meester (*o*). Doch eenig Konings volk,
 onderneemende Diest, by nagt, te beklimmen,
 werdt zulks begroet, dat zy, met agterlaa-
 ting van tweehonderd dooden en eenige ge-
 vangenen, aftrekken moesten (*p*). Parma
 ook, terftond na 't overgaan van Oudenaar-
 den, ondernomen hebbende het Staatfche
 Leger, by Gend, te beftooken, vondt het
 zo wel verfchanst, dat hy wederom aftrok,
 zonder iets verrigt te hebben. De Staatfchen
 vervolgden hem; doch men werdt niet hand-
 gemeen (*q*).

Te Lier, lag, onder anderen, een vendel
 Schotten in bezetting, onder *William Simple*,
 die, uit gierigheid, of, zo als hy daarna
 voorgaf, uit wrok tegen de Staaten, wat laa-
 ter, in onderhandeling tradt met Hautepen-
 ne, om hem de Plaats te leveren. Ten be-
 ftemden tyde, 't was de eerste van Oogst-
 maand, verzogt hy verlof van den Bevelheb-
 ber

andere
 Sloten.

Parma
 bemag-
 tigt Ga-
 vere en
 Kastenet.

Aanflag
 op Diest.

Haute-
 penne
 bekomt
 Lier,
 door ver-
 raad.

(*m*) MEYEREN XI. Boek. f. 195.

(*n*) BOR XVII. Boek, bl. 23 [322].

(*o*) BOR XVII. Boek, bl. 22 [322].

(*p*) BOR XVII. Boek, bl. 23 [322].

(*q*) STRADA Dec. II. Libr. V. p. 227.

ber *Eedveld*, om uit te trekken, en eenige vyanden op te ligten, op dat hy, tegen dezelven, eenen zyner adelborften, die gevangen was, en dien men niet slaaken wilde, zou mogen losfen. Men laat hem gaan, met dertig zyner Schotten, en zeven soldaaten met eenen tromflaager van *Eedvelds Regiment*. Doch deezen agt doet hy, onderweg, in een Kerkje aantasten en binden, en strykt toen, gevolgd van een' troep volks van *Hautepenne*, met den volgenden morgen, wederom naar *Lier* toe. Voor de poort gekomen, roept hy, dat men hem opene, alzo hy, met goeden buit, te rug keerde. Zyn Broeder, die Luitenant onder hem was, en van den aanslag wist, begeeft zig naar 't *Stadhuis*, daar *Kornelis Kriekaart*, Schepen der *Stede*, gebodt over de *Burgerwagt*; en verzoekt hem, de *Sleutels* van *Eedveld* te willen vorderen. Niemand hadt kwaad vermoeden op de *Schotten*. Nogtans gaat *Kriekaart* zelf, met de sleutels, naar de poort, en beveelt alleen de *winketten*, die drie of vier waren, te openen, en het tweede niet, voor dat het eerste wederom gegrendeld ware. Dit geschiedde. Hy zelf stondt aan het laatste, daar *Simple* zo dra niet doorgetreden was, of hy stoot den *Poortier* onder de voet, en kwetst den *Schepen* doodlyk. Zyn Broeder, van binnen, overvalt de *burgerwagt*. Men opent de groote deuren: alles met zo veel stilte, dat de *Koningschen* al binnen waren, eer men 'er, in de *Stad*, iets van gewaar geworden was. Straks worden de toegangen gestopt, de ruiters rennen door de

1582.

fraaten, om het verzamelen der bezettelingen en burgeren te beletten. Toen ging 't op een moorden, en vrouweschenden, en plonderen, en asperfen van hoog rantsoen. Men rekent, dat 'er meer dan tweehonderd Stedelingen omgekomen zyn. 't Bemagtigen deezer Stad strekte tot merkelyke benaauwing van Mechelen, Vilvoorden en Brusfel, en vooral van Antwerpen, daar men besloot, tot het slegten van het Klooster van S. Bernards, even buiten de Stad, op dat 'er de vyand niet in nestelen zou. Simple trok, sedert, met voorschryving van Parma, naar Spanje (r).

Gevegt
by S.
Wynoks-
bergen.

Op den tweeden van Oogstmaand, viel een hevige schutgevaarte voor by S. Wynoksbergen, tusfchen vyftienhonderd Hoogduitfche Ruiters, onlangs, ten dienfte van Anjou, uit Frankryk gekomen, en gevoegd met het Fransche voetvolk onder den Graave van Rochepot, en het grootfte gedeelte van Parmas Leger. Men yagt lang en hardnekkig, tot dat partyen, wederzyds, aftrokken, latende den vyand, hier, tusfchen de drie- en vierhonderd dooden (s).

XVI.
De Wal-
fche Ge-
westen
verzoeken,
dat
het uit-

De Landvoogd, in 't voorjaar reeds bespeurd hebbende, dat die van Artois en Henegouwen bevreesd waren voor de aankomst der Fransche Legermagt, van welke zy den eerften aansfoot verwagttten; hadt deeze vrees, behendiglyk, gevoed, en hun toen

te

(r) METELEN XI. Boek, f. 193. *verf.* BOR XVII. Boek, bl. 30 [332]. STRADA Dec. I. Libr. V. p. 233.

(s) METELEN XI. Boek, f. 193. STRADA Dec. II. Libr. V. p. 234.

te verstaan gegeven, dat 'er geen beter middel was, om hen te befchermen, dan dat zy, den Koning baden, dat hy het uitheemsch Krygsvolk, te vooren, op hunne begeerte, ten Lande uit gefchikt, wederom herwaards wilde zenden. Men luiterde naar deezen raad. *Jan Sarazyn, Abt van S. Waast*, werd afgevaard naar den Koning, en vondt zo veel gehoors ten hove (t), dat Philips, in al leryl, zevenhonderdduizend Dukaaten overmaakte, en vyfduizend Spaansche en Italiaansche knegten herwaards zondt, die zig, kort na 't gevegt by S. Wynoksbergen, met Parmas Leger vereenigden (u). Hy, zo merkelyk versterkt, besluit het Leger des Hertogs, welk, mids het verlopen veelcr Engelschen, en door andere toevallen, zeer gedund was, en te S. Lievenshout, twee mylen van Gend, lag, op den negenentwintigsten van Oogstmaand, onvoorziens, te overvallen. De Franschen waren egter op hunne hoede; doch, merkelyk minder in getal dan de vyand, wecken zy, in zeer goede orde, tot onder 't gefchut van Gend. Hier viel een vinnig gevegt voor, tusfchen de Engelschen onder Norrits en de vyandyke voorhoede, die ook hevig beschooten werd, uit de Stad. De Hertog en de Prinzen van Oranje en Espinoi zaten onder de muuren, om 't gevegt te aanschouwen, daar een kogel, pas vier roeden van Anjou en Oranje af, eenen Serjant velde, 't welk hen ter zyde deedt treden. Meer dan eens,

1582.

heemsch
Krygs-
volk we-
derom in
't Land
kome.

Gevegt
ouder-
Gend.

(t) Zie de Brieven van Granvelle by BOR. Auth. Stukk. II. Deel. bl. 101, 103, 105, 106, 107, 108.

(u) STRADA Dec. II. Libr. IV. p. 217. Libr. V. p. 230.

1582.

eens, werdt de fryd hervat. Hy duurde tot aan den avond, wanneer Parma afirok, begraavende omtrent tweehonderd dooden, en de voornaamsten, nevens de gekwetsten, met zig voerende. De onzen hadden ook vry wat geleeden. De Hertog en de Prins begaven zig, met al het Krygsvolk, over de Schelde, naar Dendermonde, en van daar, in den aanvang van Herfstmaand, naar Antwerpen, alwaar 't Leger, eene poos, uitrustte (y). In deeze zelfde maand, gelukte het den Graave van Hohenlo, Megen en eenige andere Plaatsen van klein belang in Brabant te bemagtigen (w).

Hohenlo
verovert
Megen.

XVII.
Aanflag
tegen het
leeven
van An-
jou en
Oranje
ontdekt.

In Hooimaand te vooren, terwyl Anjou en Oranje zig te Brugge onthielden, was 'er wederom een boos opzet tegen hen beide, en tegen gantsch Frankryk, ontdekt, waarvan wy de omstandigheden kortelyk ontvouwen moeten. *Nikolaas Salseda*, Zoon van *Pieter Salseda*, die, op de Parysche Bruiloft, om 't voeren der wapenen tegen die van Guize, omgebracht was, hadt, eenigen tyd geleeden, te Rouan, van valsche munt betigt geweest zynde, vergiffenis verworven van den Koning van Frankryk, door voorbede des Hertogs van Lotharingen, wiens zyde hy, na 't omkomen zyns Vaders, gevolgd hadt. Deez' begeeft zig naar den Prins van Parma, en toen naar den Hertoge van Anjou, dien hy zynen dienst aanbiedt, om een braaf Regiment knegten te werven. Anjou laat
zig

(y) BOR XVII. Boek, bl. 31 [334].

(w) METEREN XI. Boek, f. 196.

zig met hem in, niet konnende vermoeden, dat iemand, wiens Vader door die van Guize van kant geholpen was, iets, ten voordeele van dit Huis, zou willen ondernemen. Maar Oranje kreeg een schalk oog op den valschen munter, en ontdekte haast, dat hy verstand gehouden hadt met Parma, die hem twee gezellen hadt toegevoegd, welken hy riedt in hegtenis te neemen. Anjou, federt, ook vernomen hebbende, dat Salfeda met die van Lotharingen verzoend was, deedt hem, ten Hove, in stilte vatten, terwyl zyne makkers, *Francisko Basa* en *Nikolaas Hugot*, bygenoemd *la Borde*, hem buiten stonden te wagten. Eindelyk, verneemt Basa naar Salfeda, aan zekeren dienaar, die weder vraagt, of hy hem kende? en, terstond daarop, naar binnen treedt. Doch op dit oogenblik, kregen de twee gasten agterdenken, en pakten zig weg. Basa werdt, nogtans, agterhaald, en beleedt, gepynigd zynde, dat zy, ter begeerte van Parma, aangenomen hadden, den Hertog en den Prins, door vergif of eenig ander middel, van kant te helpen. Doch Salfeda loochende, iets tegen den Hertoge voorgehad te hebben. Alleenlyk, beleedt hy, zig in zynen dienst te hebben begeven, op hoop van, met behulp van zyn regiment en eenige anderen, Kameryk en Duinkerken aan den vyand te zullen kunnen leveren: voorts, was zyn toelag geweest, al wat 'er omging over te brieven aan die van Guize, die 'er den Prins van Parma, en door deezen den Koning van Spanje van verwittigen zouden.

1582. den. Nog openbaarde hy een geweldig eedgenootschap, gesmeed door die van Guize, om Frankryk aan Spanje te brengen. Zyne belydenis werdt den Koning van Frankryk toegezonden, die Salfeda haalen deedt. Doch deez', in Frankryk gebragt, herriep zyne bekenenis. Nogtans werdt hy verweezen, om met vier paarden vaneen gefcheurd te worden. Basa, midlerwyl, in de gevange- nis aan een mes geraakt zynde, hadt zig het hert afgesteken. Zyn lyk werdt aan de gal- ge opgeknoopt, met een geschrift aan de beenen, in 't Duitsch en in 't Fransch, mel- dende, dat hy voorgehad hadt, zyne Hoog- heid en den Prins van Oranje van kant te helpen, uit last van den Prinse van Parma. Lammoraal van Egmond, jonger Zoon van den onthalsden Graave, hadt, te Brugge, eenige gemeenschap gehadt met Salfeda, en zig, hierdoor, in sterk vermoeden gebragt, dat hy kennis van zynen toelag hebben moest. Ook hieldt men hem, eenigen tyd, op 't Slot te Sluis, gevangen. Doch alzo men geen bewys tegen hem hadt, werdt hy gelaakt, en trok, eerlang, met den Hertoge, naar Frankryk (x).

XVIII. Oortrent deezen tyd, hadden de algemeene Oorlog in Portugal, waar- gal, waar- in de Staaten van Portugal noemde, twaalf Oorlogsfche- pen ter hulpe toegeschikt, van welken 'er zes, door Holland, werden uitgerust (y), onder den

(x) THUANUS *Libr. LXXV. p. 560. Et seq.* BOR XVII. *Boek. bl. 29 [331]*

(y) *Resol. Holl. 29 May, 13 July, 7 Aug. bl. 1532, 266, 352, 373.*

den Heere van Warmond, als Admiraal; in hoope van, daarmede, den Koning van Spanje aan nieuw werk te zullen helpen. Wy hebben van deezen Portugeefchen krijg, flegts in 't voorbygaan, gewaagd: doch moeten 'er nu, naardien 'er de Staaten in betrokken werden, iets meer van melden. *Henrik Koning van Portugal*, op den dertigften van Louwmaand des jaars 1580, overleeden zynde, zonder mannelyke nazaaten (x), rukte Filips, Koning van Spanje, terftond, met een Leger, naar de grenzen, om zig van dit Ryk meester te maaken. Men boodt hem kleinen wederftand, by gebrek van genoegzaame magt, en uit hoofde der partyfchappen, die den Staat verdeeld hielden (a). Nogtans is 'er blyk, dat men, in den zomer des gemelden jaars, naar Amfterdam gefchikt heeft, om, van daar, op den naam van de *Regeerders en Verdedigers van 't Ryk*, eenige Krygsbehoeften te bekomen (b). Don Antonio, gehouden voor eenen natuurlyken zoon eens Broeders van Koning Henrik, hadt zig, fchoon geestelyk en Prioer van Acrato, te Lisbon, tot Koning doen uitroepen, en trok Filips, met een Leger, tegen. Doch hy werdt geflaagen, en gedwongen te vlugten, waarna Lisbon aan de Spanjaards overging. Don Antonio zworf, eenige maanden, herom in zyn eigen Ryk, door klippen en wildernisfen, en ontkwam, eindelyk, op een Enk

1582.

— —
betrok-
ken wor-
den.(x) THUANUS *Libr. LXIX. p. 372 & seq.*(a) THUANUS *Libr. LXX. p. 386 & seq.*(b) *Relol. Holl. 13 Junij 1580. bl. 101, 107, 107*

1582.

Enkhuizer Schip, gevoerd door *Kornelis van Egmond*, welk hem te Calais, aan land zette. Van hier, stak hy naar Engeland over. Filips werdt, midlerwyl, te Lisbon, tot Koning van Portugal gekroond (c). Don Antonio verwierf, in deezen jaare 1582, eenige Schepen in Frankryk, op den naam van de Koninginne Moeder. Met deeze Vloot, over welke *Filips Strozzi* gebodt, ondernam hy den togt naar Portugal, die ongelukkig uitviel, wordende hy, by het Eiland S. Michiel, door den Markgraaf van Santa Croce, geslaagen (d). De Schepen, in Holland, ten zynen dienste, gereed gemaakt, schynen den togt niet mede gedaan te hebben: maar zyn, in 't najaar, in de Haven van Enkhuizen, opgelegd, en daarna ontlaagen (e). Don Antonio keerde, eerlang, naar Frankryk. In 't volgende jaar, deedt hy, hier, op nieuws, aanzoek, om eenige Schepen (f); doch ik vind niet, dat hierin bewilligd werdt. De rampspoedige Vorst hadt twee Zoonen, van welken de oudste, *Don Emmanuel*, naderhand, in Holland gekomen zynde, met de eenige volle Zuster van Maurits, *Prinse van Oranje*, getrouwd is geweest (g). Doch hiervan zullen wy, in 't vervolg, nog nader moeten spreken.

Juist

(c) THUANUS *Libr. LXXIII. p. 494 & seqq.*(d) TASSIS *Libr. VI. p. 417 & seqq.* THUANUS *Libr. LXXV. p. 543 & seqq.* BOR *XIV. Boek, bl. 194 [178]. XVII. Boek, bl. 23 [322], 34 [338].* METEREN *X. Boek, f. 177 versf.*(e) *Resol. Holl. 9 Nov. 1582. bl. 523. 9 Februar. 26 Maart 1583. bl. 26, 91.*(f) *Resol. Holl. II Juny, 20 July 1583. bl. 190, 260.*(g) HOORT *XVII. Boek, bl. 752, 759.*

Juist op den tyd, dat Filips te Lisbon, tot Koning van Portugal, gekroond werdt, in Zomermaand des jaars 1581, lagen aldaar eenige schippers van Hoorn en Enkhuizen, die, op zyn bevel, zeer heuschelyk bejegend, en sommigen zelfs ten Hove genodigd en onthaald werden, met toezegging, dat zy, wederom komende, dezelfde gunst te wagen hadden. De Koning stelde, hiertoe, inzonderheid, te werk eenen zynen trouwan-ten, *Fredrik Klaaszoen* genoemd (*h*), geboortig van Enkhuizen, die nog een' broeder daar ter Stede hadt. De schippers, t'huis gekomen, op den tyd, als men Filips stontd af te zweeren, hadden den mond alomme zo vol van 'sKonings minzaamheid en goed-aartigheid, dat de Wethouders, bedugt dat dit praaten de burgers schuw mogt maaken van den eed, een vendel knegten verzogten van Sonoï, waarmede zy, dat pas, de Stad in rust hielden. Weinige maanden hierna, komt de Enkhuizer Hellebaardier, met 'sKonings brieven aan de burgerye, in schyn, zynen broeder bezoeken, en krygt, in filte, veel volks aan zyne koorde, dat zig bepraaten laat, om de gunst van den afgezwooren Vorst te herwinnen. Onder anderen, doet hy ook aanzoek by *Wouter Verhee*, Broeder van *Jan Verhee*, Schepen te Amsterdamb, die, van 't stuk eenen gruwel hebbende, nogtans een affchrift maakte van 'sKonings schryven, welk den eersten van Wynmaand des jaars 1581 gedagtekend was. Doch de handel

1582.

XIX.
Aan slag,
om Enk-
huizen,
door ver-
raad,
aan 'sKo-
nings zy-
de te
brengen.

(h) Resol. Holl. 3 July 1582. bl. 329.

1582.

den Wethouderen, ten nadeele van eenigen zyner bekenden, te openbaaren stondt hem tegen de borst. Hy hieldt dien dan eenen geruimen tyd by zig. Nu, reizende door Haarlem, hadt hy 'er zynen vertrouwden vriend, Dirk Volkertszoon Koornhert, kennis van gegeven, die, hem bestraffende, dat hy 't der Overheid verzwegen hadt, terstondt naar den Haage trok, en de zaak, door *Nikolaas van der Laan*, Burgemeester van Haarlem, aan de Staaten bragt; die, 't affchrift van 's Konings Brief gezien hebbende, terstondt nog een vendel, dat in Edam en Monnikendam verdeeld lag, naar Enkhuizen schikten, den Hellebaardier heimelyk vatten, en anderen in hunne huizen verzekeren dedden. Alles liep egter zagtelyk af. De trauwant zelf werdt, schoon na lang zitten, ontslaagen, onder enkel bevel van 't Land te verlaaten. Doch als men de beweeging geschild waande, outdekte men nieuwe brieven van den Koning, gedagtekend den twaalfden van Bloemaand deezes jaars 1582, en gerigt aan de twee-enzeventig hoofden der Burgerye. Toen kreeg Sonoi nieuwen last van de Staaten, om Enkhuizen te bezetten met drie vendels, elk van honderdenvyftig koppen, die, daarna, op 's Prinses bevel, tot tweehonderd, vermeerderd werden. Ook kwam Sonoi zelf te Enkhuizen wonen, voor den gantschen aanstaanden winter: waarmede toen alle vrees voor ongemak verdween (i). Op 't einde des volgenden jaars, kreeg
men

(i) *Bor XVII. Boek, bl. 19 [317] etc.*

men, te Amsterdam, uit Luik, berigt, dat de vyand op Enkhuizen en op Hoorn loerde. Te Enkhuizen, werden eenige luiden by den kop gevat; doch men vondt geen klaar bescheid ten hunnen laste. Ook verdween de vyandlyke aanslag (*k*).

In Friesland en daaromtrent, werdt de kryg, dit jaar, zo vinnig niet gevoerd, als men verwacht hadt. Verdugo deedt, in 't laatst van Louwmaand, eenen vergeeffichen aanval op de schans te Oldenborn, onlangs, op last van den Heere van Rummen, gestigt, door den Heere van Nyenoord; die Verdugo, afgewezen door de bezetting, in den staart viel, en goeden buit bekwan (*l*). In Hooimaand, sloeg Verdugo, de Zevenwolden en Drente hebbende afgeloopen, het beleg voor Lochem, in 't Graaffchap Zutphen. Eenige Westfriesche vendels, gescheept in de Marne, brandden, om hem vandaar te trekken, wel dertig Kerfpelen af, in Twente en Drente; doch zy bereikten hun oogmerk niet. Daarna hielp Graaf Willem Lodewyk van Nassau eenige wagens met mondbehoefden in Lochem. Doch Verdugo, om dit in 't vervolg te beletten, bestondt de Plaats veel nauwer te besluiten. Graaf Willem en de Graaf van Hohenlo, vyfendertighonderd knegten en duizend ruiters te hoop gerukt hebbende, bestookten daarmede Verdugo, in zyn voordeel; doch werden, met groot verlies, afgeslaagen. De belegeraars, daarna, merke-

1582.

XX.
Verdugo valt de schans te Oldenborn aan.

Hy belegert Lochem.

(*k*) BOR XVIII. Boek, bl. 34 [402].

(*l*) BOR XVII. Boek, bl. 19 [316].

1582. lyken onderstand van volk bekomen hebbende, sloopten alle de toegangen naar Lochem, alwaar men zig, sedert eenigen tyd, reeds met paardenvleesch beholpen hadt. Maar Hohenlo ontzet het. Hohenlo, op nieuws, met meerder magt dan te vooren, en met vier zwaare stukken geschuts, genaderd zynde, deedt den vyand deinzen, uit eene groote sterkte, by 't Huis ter Wilde, een half uur van Lochem, en toen een open naar de Stad hebbende, de bezetting ververfchen. Verdugo, nu buiten staat om den toevoer naar Lochem te beletten, verliet alle zyne schansen, op den twee-entwintigsten van Herfstmaand: waarmede de Stad volkomen ontzet werdt. Verdugos volk werdt verdeeld in Grol, Oldenzeel, Goor, Enschede en Koeverden (*m*). 't Gelukte hem, wat laater, Steenwyk, welk, onlangs, zo streng een beleg doorgestaan hadt, by verrassing, in te neemen. Zeker Landman, die zynen hals voor 't slaagen van den toeleg te pande gezet hadt, geleidde den Overste Luitenant Thasfis, met zes- of agthonderd knechten en twee kornetten paarden, 'snagts voor den zeventienden van Herfstmaand, naar de Oostpoorte, daar de graft waadbaar was. Zy raakten 'er door met de ladders, beklommen den wal, en overmeesterden de vesting, zonder dat men hen, voor dat het te laat was, vernomen hadt (*n*).

De Sloten te

De Staatfchen verrigten weinig in deezen oord. Alleenlyk bemagtigden zy 't Huis te

(*m*) BOR XVII. Boek. bl. 32. [374].

(*n*) BOR XVII. Boek, bl. 33 [386]. STRADA Dec. II. Libr. V. p. 239.

te Keppel. Ook gaf zig 't Slot te Batenburg 1582.
aan de Maaze by verdrag aan hun over. De
bezigting van Zwartfluis paste, op den zesentwintigsten van Wynmaand, met het openen der poorte, voor Hasfelt te zyn, en verraste de Stad, daar eenige huizen geplonderd, de beelden geformd werden, en de Hervormde preek ingevoerd (o). Merkwaaardiger geluk hadt de Staatsche bezetting van Gelder gehad, eenige maanden te vooren. 't Was haar gebeurd, op den vierden van Grasmaand, Maarten Schenk van Nideghem, zo als hy uit Zante, in Kleefsland, kwam, op te ligten en vast te houden. Hy zat nu veel langer dan twee jaaren te vooren, en moest, eindelyk, nog een hoog rantsoen betaalen (p).

Keppet
enBaten-
burg en
de Stad
Hasfelt,
door de
Staats-
schen, be-
maged.
Maarten
Schenk
gevan-
gen.

Op den veertienden van Herfstmaand, hadt de Prins van Parma zyne Krygsmagt doen monstereu, en zesenvyftigduizendvyfhonderdenvyftig knechten, onder driehonderd vendels, en drieduizendvyfhonderdzevenendertig ruiters, onder drie-envyftig kornetten sterk bevonden. Zy stontd den Koning, maandelyks, op zeshonderdtwee- en veertigduizenddriehonderdzesenvyftig guldens. Doch also een groot deel van dit volk in bezetting lag, kon de Landvoogd geene der- tigduizend man in 't veld brengen (q). Voor 't einde van deezen Veldtocht, bemagtigde hy l'Ecluse, Chateau in Cambresis en eenige andere sterkten in dien oord. In 't eerst van Slagmaand, beschoot en veroverde hy Ni-

Staat van
Parma's
Krygs-
magt.

Hy be-
magtigt
versche-
den
Plaatsen.

(o) BOEK XVII. Boek, M. 32 [335].

(p) BOEK XVII. Boek, bl. 22 [320].

(q) MISTEKEN XI. Boek, f. 195. HOOFD XIX. Boek, bl. 132.

1582.

nové, Liekerke en Gaasbeek, dat nu, voor de derde reize in dit jaar, overging. Zelfs fchiep hy hoop om Brusfel te benaauwen, en floot de toegangen derwaards, van verre. Doch alzo Anjou hem den weg naar 't Land van Waas hadt afgefneeden, en Artois en Henegouwen agter hem kaal gegeten waren, raakte hy zelfs in verlegenheid om eetwaaren. Ook werdt hem, door het doorfteeken van eenige dyken, het hoog winterwater op 't lyf gezonden. Hier kwam ziekte en sterfte by onder zyne benden: alle welke ongemakken hem dwongen het veld te verlaaten, en de winterlegeringen te betrekken (r).

De Le-
gers be-
trekken
de Win-
terkwar-
tieren.

Het Leger des Hertogs van Anjou, onlangs versterkt met vierduizend Franschen en drie-
duizend Zwitfers te voet, en ettelyke benden
Paarden, onder den Maarfchalk van *Biron*,
werd gelegd in de Steden van Vlaanderen.
Het hadt ook veel geleeden, zo door de
sterfte, die 'er niet minder dan onder de
vyanden in zwang ging, als by gebrek van
betaaling, welk laatfte ongemak veele Fransche
knegten dermaate verarmd hadt, dat zy fchan-
delyk liepen bedelen (s).

Dagvaart
te Ant-
werpen.

Anjou, om dit gebrek te verhelpen, en
de verdere lasten des krygs te vinden, be-
fchreef de algemeene Staaten, in Slagtmaand,
te Antwerpen, en bragt het hier zo ver, dat
men hem, in plaats van dertig, veertig tonnen
fchats in 't jaar beloofde, behalve nog zes-
honderdduizend guldens, te betaalen in vier

(r) METREXEN XI. Boek, f. 195 verf. BOEK XVII. Boek, bl.
23 [335] 35 [338].

(s) LICHT XIX. Boek, bl. 824.

gelyke deelen, in Grasmaand, Bloemaand, 1582.
Zomermaand en Hooimaand des volgenden ———
jaars (t).

Voor 't einde des jaars 1582, voerde Paus Gregoor de XIII. eene andere tydrekening in, dan men, veele eeuwen herwaards, gebruikt hadt. Zy werdt, in de meeste Nederlanden, en, door den tyd, in allen aangenomen, en, in onderscheiding van den *Ouden*, de *Nieuwe styl* genoemd. De Kerkvergadering van Nicea, gehouden in den jaare 328, hadt geraamd, dat men, om 't Paascheest niet op éénen dag met de Jooden te vieren, daartoe zou kiezen den Zondag, die volgt op den veertienden dag der nieuwe maane, welke na de Lente-dag- en nagt-evening komt. Voor den dag deezer dag- en nagt-evening nu, hadt men te houden den eenentwintigsten van Lentemaand, daar zy toen op viel. Doch naardemaal men het jaar, voor dien tyd, en sedert, plag te rekenen op driehonderdvijfenzestig dagen en een vierde, welk vierde, om de vier jaaren, eenen dag uitmaakt, dien men dan, na den vierentwintigsten van Sprokkelmaand, gewoon was in te voegen: en naardemaal de zon, gelyk men spreekt, haaren loop aflegt, in omtrent elf minuten minder tyds, zo was hieruit gevolgd, dat de Lente-dag- en nagt-evening, in deezen jaare, tien dagen vroeger kwam, te weeten, niet op den eenentwintigsten, maar op den elfden van Lentemaand. Men zag, uit dit verschil tuschen het ge-

XXI.
Nieuwe
styl, door
den Paus
inge-
voerd.

(t) BOEK XVII. Boek, bl. 33 [1556].

1582. meen en zonnejaar, zo veel verloop in de Feestdagen der Roomsche Kerke te gemoet, dat het, eindelyk, zou kunnen gebeuren, dat kerstyd viel midden in den Zomer. De Landluiden ook, gewoon zig, in 't zaaijen en planten, naar deeze Feestdagen te schikken, moesten verlegen staan, als dezelve in andere zonnemaanden kwaamen, dan te voeren. De Paus trok dan, om dit verloop te verhelpen, tien dagen af van het tegenwoordige jaar: beveelende, dat men, na den vierden van Wynmaand, dag van S. Franciskus, niet den vyfden, maar den vyftienden schryven zou. Voorts keurde hy, dat men, om diergelyk verloop, in 't vervolg, te voorkomen, na het jaar 1600, de drie eerstkomende honderdste jaaren, te weeten het jaar 1700, 1800 en 1900, voor geene schrikkeljaaren zou hebben te rekenen, gelyk, naar den Ouden styl, moest geschieden; maar wel het jaar 2000, en zo vervolgens; waar uit ontstaan moest, dat de oude en nieuwe styl, die nu tien dagen verschilden, na ieder der drie volgende honderdste jaaren, een' dag meer verschilden zouden: door welke schikking, een merkelyk verloop in de Feesttyden, voor veele duizenden jaaren, genoegzaam voorgekomen is. De Onroomsche Mogendheden, Engeland, Deenemarke, Zweeden en verscheiden' Duitsche Vorsten wezen egter 's Pausen schikking van de hand: de Roomschen, als de Keizer, Boheeme, Frankryk, Spanje en de Italiaansche Mogendheden omhelsdenze gereedelyk (a). De Her-

(a) METEKEN XL. Boek, f. 196.

Hertog van Anjou geboodt ook, by Plakaat van den tienden van Wynmaand (y), dat men, hier te Lande, den vyftienden dier maand den vyfentwintigten zou hebben te noemen, waardoor ze maar eenentwintig dagen hebben zou, terwyl nogtans, voor dit loopende jaar, de verval- en betaaltijden de gewoone ftrek zouden blyven houden. Brabant, Vlaanderen, Artois, Henegouwen, Holland en Zeeland fchikten zig naar 's Hertogs Plakaat, welk, op aanfchryving des Prinzen van Oranje, in Holland, alomme afgekondigd werdt (w). Nogtans begreep men, aldaar, in 't volgende jaar, dat de tien dagen, om zekere goede inzigten, op de Jaarwedde zyner Doorlugtigheid, die, voor eenigen tyd, met vyftienhonderd guldens ter maand verhoogd was (x), niet zouden gekort worden (y). In Gelderland, Zutfen, Utrecht, Overyffel, Friesland, Groningen en elders, hieldt men zig nog lang aan den ouden ftyl, dien sommigen ook als bekwamer tot het rekenen der tyden aanpryzen. Wy zullen ons egter, voortaan, bedienen van den nieuwen, die, in Holland, welks gefchiedeniffen wy inzonderheid befchryven, terftond, aangenomen is.

Midlerwyl, werdt de winter niet geheellyk gefleeten, zonder iets te onderneemen. Des nagts na den agtften van Louwmaand, werdt Eindhoven verrast, door eenen hoop Franfchen

Eindhoven, Helmond en andere Plaatsen gewonnen.

(y) Zie Bok XVII. Boek, bl. 33 [336].

(w) Refol. Holl. 14, 19 Decemb. 1582. N. 580. 595.

(x) Refol. Holl. 2 Nov. 1580. II. 233.

(y) Refol. Holl. 13 Nov. 1583. bl. 466.

1583. fchen, onder den Heer van Bonnivet. Helmond en andere fterkten in dien oord gingen ook, kort hierna, over aan de Staatfchen (z). Doch dit gunftig begin des nieuwen jaars werdt gevolgd van een' ramp, die Anjou, op eens, al zyne eer benam, en de Landen op 't punt van hun bederf bragt. 't Gewigt der zaake vordert, dat wy 'er den oorprong beknoptelyk van aanwyzen.

XXII.
Oorzaaken van den toelies des Hertogs van Anjou, op het be-magtigen van eenige voor-naame Steden.

De Koning van Frankryk, fchoon hy de Staaten, in Bloei maand des voorleeden jaars, plegtiglyk hadt doen bedanken, voor de eere, welke men zynen Broeder hadt betoond (a); hadt nochtans, tot hiertoe, den Hertoge flauwelyk onderfteund, bedugt, dat deeze, gelukkiglyk flaagende, ligtelyk alle de magt der Nederlanden tegen Frankryk gebruiken mogt; of, verre te kort fchietende, 't Ryk met klagten over zynen Broeder vervullen, waaruit nieuwe beroerte te vreezen ftiondt. Eenigen zyner Staatsdienaaren rieden hem egter, de Nederlandsche zaaken ernstiger ter hand te neemen, meenende, dat hij, hoe 't ook met Anjou afliep, niet buiten oorlog blyven kon, en de gelegenheid nu waarneemen moest, om den vetten brok der Nederlanden wederom aan Frankryk te hegten, waarvan men dien, eertyds, hadt afgefcheurd. Henrik nochtans neigde meer tot eenen anderen voorflag, hierop uitkomende, dat hy den Nederlanden zou byspringen met al zyne magt, zo de Staaten belooven wilden, dee-

ze

(z) Bon XVII. Boek, bl. 35 [357].

(a) Bon XVII. Boek, bl. 23 [320].

ze gewesten te laten vervallen aan de Fransche Kroone, wanneer de Hertog van Anjou zonder Kinderen overleedt. 't Werdt, inderdaad, den Staaten voorgesteld, die 'er geheel geene ooren naar hadden: waarop de Koning zynen Broeder met den Nederland-schen kryg beworden liet, zonder meer te denken, om hem te ondersteunen. Anjou, vernomen hebbende op wat spil de zaaken in Frankryk draaiden, begreep ligtelyk, in welk gevaar hy stak, zo Parna hem te magtig werdt, en de Staaten, of sommigen derzelve, vrywillig of gedwongen, het ooc eens wederom begonden te wenden naar den ouden Heer. Tegen den angst, die hem hierover aanging, wist hy geen beter hulpmiddel, dan zig, met geweld, meester te maaken van de voornaamste Steden, en de Staaten, daarna, te noodzaaken, om zynen Broeder de voorwaarden toe te slaan, waarop hy hun, tegen Spanje, wilde byspringen. De Fransche Heeren, zig ziende veragt in de Nederlanden, daar men hen buiten alle voornaame Ampten hieldt, sterkten hem in dit opzet. Ook hadt het hem, van den beginne af, gespeeten, dat hy 't bewind over Holland, Zeeland en Utrecht hadt moeten laten in handen van den Prins van Oranje, die nog meer aanzocks hadt dan de Hertog. Om evenwel 't stuk, niet als uit eigen' keuze, maar op den raad van anderen, te onderneemen, roept hy 'er zestien of zeventien samen, onder welken *Willem van Hautemer*, *Heer van Fervaques*, de zaak met zulk eene stoute welspreekendheid dreef, dat elk 'er

1583. zyn zegel aan hing. Ook de Hertog: die den zeventienden van Louwmaand beraamde, om den toeleg in 't werk te stellen. Doch te Duinkerken scheen men 'er, twee dagen te vooren, reeds eenen aanvang van te maaken, mids twee Nederlandfche vendels aldaar, ter gelegenheid van zeker verschil over de zeebuiten, tusfchen de Franschen en de burgers, door zeven Fransche vendels, onder den Heere van Chamois, ter Stad uit gedreeven werden. Dit opende Hopman Uitenregt de oogen, en deedt hem, met zyn Vlaamsch vendel, het Fransch, dat, nevens hem, te Oostende lag, ontwapenen en weg jaagen. Te Nieuwpoort dreeven de burgers de Fransche bezetting uit. Doch van Dixmuiden en Dendermonde maakten de Franschen zig meester met geweld. In Vilvoorden, Aalst, Meenen en Wynoksbergen, waren zy reeds de sterksten. Maar te Brugge, mislukte het den Franschen van Meenen en Dixmuiden, die reeds in de Stad waren, meester derzelve te worden, door de kloekmoedigheid van den Hoogbaljuw *Gryze*, die de burgery in de wapenen bragt, de Hoofden der Franschen op 't Stadhuis in verzekering hieldt, en door de Hopluiden der Burgeren een' wreeden dood doedt dreigen, zo zy hun volk niet ter Stad uit schikten, daar zy, cindelyk, toe besluiten moesten. De Provoost *la Valette*, en de Kolonel *l'Espier*, die men vast hieldt, nadat de Franschen de Stad geruimd hadden; en de Hofmeester *la Fougere*, die, sedert, geligt door den Heere van Zwevighem, gevangkelyk binnen Brugge gebragt

De Franschen maaken zig te Duinkerken meester.

Te Oostende en te Nieuwpoort worden zy verjaagd. Zy be-magtigen Dixmuiden en Dendermonde. Hun aanslag op Brugge mislukt.

Belydenis, wensgens des oogmerken des Hertogs.

bragt was, beleeden, op scherpe onder-
 vraaging „ dat de Hertog voorhadt, zig te
 „ verzekeren van de voornaamste Steden,
 „ van de gemagtigden der algemeene Staa-
 „ ten en van den Prinse van Oranje; dien
 „ hij dwingen wilde, tot het herleveren der
 „ Renverfaalen, wegens Holland, Zeeland
 „ en Utrecht, op dat hy aan 't vol bewind
 „ over alle de Landen geraaken, en den
 „ Roomfchen Godsdienst herstellen mogt.”
 LaFougere, in 't byzonder, verſchoonde den
 Hertog, zo goed als hy kon, bybrengende,
 „ dat hy te weinig gezags hadt, om 't Land
 „ behoorlyk te regeeren, en dat hy, het
 „ zelve met de ſterke hand gevestigd heb-
 „ bende, voorhadt de algemeene Staaten
 „ famen te roepen, om 't verdrag van Bour-
 „ deaux, hier en daar, te veranderen en te
 „ verbeteren, waarna hy eene algemeene
 „ vergiffenis van 't voorleedene dagt af te
 „ kondigen, en den Spanjaard, met de magt
 „ zyns Broeders, die hy zig, in deezen ſtand
 „ der dingen, niet belooven kon, het hoofd
 „ te bieden (b).”

Dusdaanig een uitflag hadt de onderneeming
 der Franſchen, in Vlaanderen. Te Antwer-
 pen, daar 't ſtuk, op den zelfden tyd, aan-
 gevangen werdt, hing het beleid aan den
 Hertoge zelve, die egter nergens minder
 ſlaagde. Eenige dagen te vooren, hadt hy,
 by monde van den Heere van Aldegonde,
 die 'er kleine eer mede behaalde, ter alge-
 mee-

XXIII.
 Toeleg
 op Ant-
 werpen,
 de Fran-
 ſche Fu-
 rie ge-
 noemd.

(b) METELEN XI. Boek, f. 106 verſ. THUANUS Lib. LXXVII.
 p. 608 & ſeqq. BOE XVII. Boek, bl. 35 [339 enz.]

1583.

meene Staatsvergaderinge , geklaagd , over de bekrompenheid van zyn gezag ; doch de Leden ongeneigd gevonden , om iets meer in te ruimen. Tegen den vyftenden van Louwmaand , hadt hy een groot deel des Legers , in fchyn om de zege , op Eindhoven behaald , te vervolgen , doen naderen tot dicht onder de Stad : in welke hy veele Fransche Heeren en derzelver dienaars , vooral in zyn Hof , voorzien hadt van verborgen geweer. Doch onder de burgers , ontfondt nu een gemompel , hoe de Fransche Soldaaten , om voor hunne betaaling verzekerd te zyn , van zins waren , de Stad te overmeesteren , en ten dien einde , gelyk inderdaad de toeleg was , des nagts na den zestienden , de Kroonenburger Poort in te neemen. 't Gaat vast , dat 'er , op welke eene wyze ook , iet van den toeleg uitgelekt was. De Wethouders kreegen 'er kennis van , uit 's Prinsens Predikant Villars , en verzogten den Hertoge , dat zy , om de burgery gerust te stellen , de straatketenen , wat vroeger dan naar gewoonte , mogten spannen , en lantaarnen uithangen , waarin hy bewilligde. De toeleg haperde dus , dien nagt. Met den dag , kreeg men , wederom , heimelyk berigt , dat de Franschen voorhadden , nog voor den avond , eene Poort te overweldigen. De Hertog ontboodt , hierop , de Wethouders en Kolonellen der Burgerye , en vernam naar den aanbrenger of ecriften verdigter , om dien naar verdienste te doen straffen. Eindelyk , stelde hy hen te vrede , en badt , dat zy den volke allen argwaan beneemen wilden. De ketenen bleeven
nog-

nogtans gespannen, de poorten toe, behalve voor 't Krygsvolk; welk Anjou naar buiten zondt, om, zo hy voorgaf, nog dien dag, eene algemeene monftering over het zelve te doen. De Hertog kwam, in perfoon, den Prins van Oranje verzoeken, hem te willen verzellen. Doch deez', zig op 't ongunftig weder en zyne zwakheid beroepende, badt verfoond te zyn: te gelyk den Hertoge, zag-telyk, te gemoet voerende, hoe vol agterdogts deeze Landaart ware, en hoe veelen zig verbeeldden, dat hy uitreedt, om met het gantsche Leger wederom te keeren: 't welk Anjou met een lachje beantwoordde. Kort na den middag, reedt hy ter Poorte uit, verzeld van eenen grooten fleep Fransche en Nederlandfche Edelen; groetende, nu endan, met buiging, en met hoedligting zelve, de toekykers, die zig, om ftryd, verheugden, in de minzaamheid van hunnen Vorst. Eenigen egter, befpeurende, dat sommige Hovelingen geharnast waren onder 't opperkleed, kreegen arg vermoeden, en zeide 'er een, *zo zou men eene Poort kunnen inneemen.* Pas buiten gekomen, werdt de Hertog, zo 't heette uit eerbiedenis, ontmoet door eenige benden Ruiterye uit het Leger. De Graaf van Rochepot begon zig, op de tweede Valbrug, te gelaaten, als of hem een Paard bezeerd hadt, om, onder dien fchyn, zekere vendels in te wagten: en als dezelve nu naby gekomen waren, voegde hy 'er op, dat zyn been gebroken was. Deeze woorden, *jambe rompue* of *gebroken been*, liepen, van mond tot mond, en waren de leus, om toe te tasten

1583.

ten (c). Te gelyk ging 'er een roer los, ten teken voor 't Leger. De gewaande bezeerde valt eenen Burger-serjant aan, die hem in 't wagthuis genodigd had, om zig daar te laten verbinden. Zyne makkers storten op de andere omstaande burgers. Omtrent tweehonderd Paarden, die den Hertoge verzeld hadden, keeren ylings te rug, gevolgd van eenen hoop speeren. 't Gantsche Leger, in beweging geraakt, trekt naar de Stad toe. De Hertog, zig nevens den weg houdende, port de benden voort, met gebaarden en woorden, zeggende, *marchez, mes enfans, marchez & ne pillez point: Trekt aan, myne kinderen, trekt aan, en plondert niet.* Agt of negen vendelen voetknegten, vooruit gerukt, volgen de Ruiters, die vier- of vyfhonderd sterck waren (d), zetten 't over de brug, door de Kipdorper Poort, verspreiden zig, ter wederzyde, en door eenige straaten, bemagtigen 't geschut, en keeren 't tegen de Stad. De gemeene kreet was, *Ville gaignée, Vive la Messé, tue, tue*, dat is, *de Stad is gewonnen, Leeve de Mis, sla dood, sla dood.* Sommigen schreeuwden: *Nous sommes amis, Wy zyn vrienden.* Tot een teken hunner overhand, staken ze, by de poort, den brand in eene wooning. Doch de burgery, zig, van de Fransche dartzelheid, geen minder onheil spellende, dan zy, nu tweemaal, van de Spaansche wreedheid geleeden hadt, grypt het geweer, vliegt ter deure uit, en valt aan op de val-

(c) REYN III. *Boek*, W. 39, 40.

(d) Resol. Holl. 19, 21 Jan. 1583. W. 6, 9.

valfche vrienden: eerst zonder, daar na met orde, en elk onder zynen Hopman. Men kende nu geen onderscheid van gezindheid meer: de naam van *Burger* alleen vereenigde alle herten. Eenigen, by gebrek van lood, verschooten de zilveren knoopen hunner wambuizen, of 't geid uit de beurs, tot kogels gekaauid. Een Regiment Stedelingen, gezonden tot 's Prinsens bescherming, verzekerde zig van Fervaques, die, met een goed getal Franschen, zo men meende, om Oranje te ligten, in de Stad gebleeven was, en in 't S. Michiels Klooster betrappt werdt. Eene andere party plaatste zig in de schuttersdoelen, en in eenige huizen, die op de Vest uitzagen, vuurende, van daar, zo fel op de Franschen, dat derzelve getal, hier, merkelyk dunde. Eerlang, werdt men 't gefchut wederom magtig, wendde 't naar buiten, en loste het op de naderende Zwitsers. De Hertog, die zig reeds meester van de Stad waande, begon toen den moed te laten vallen, en week buiten schoots. Van binnen, weerden zig wyven en jongens, om 't gefchut te fleepen, daar de nood grootst was. Dat dondert onder de ruiters, die, van vooren, door de ketenen, van agteren, door hun eigen volk, van bezyden, door de huizen, beflootten, met paarden met al, aan flarzen gekletst werden. Niet beter ging 't het Fransch Voetvolk, welk, uit de vensters en van de daken, door kogels getroffen, en onder eenen flagregen van pannen, fleenen, blokken, banken, stoelen, tafels, met een schrikke-
lyk

1583.

lyk gedruis, verpletterd werdt. Toen zwigt der Franschen vuurigheid. Ook begon 't hun aan buskruid te mangelen. Zy zien dan om naar de poort, die ze naast was, raken 'er uit. De rest volgt, met zo geweldig een' drang, dat 'er veelen, in de engte verfikten: veele anderen sneuvelden, door eenen hagel van musketkogels, spattende uit de naaste hoekhuizen. De poort raakt, tot anderhalf mans lengte hoog, gepropt met lyken, onder welken men de leevenden, hier en daar, zag wemelen, en den kop uitfleecken, om lugt te scheppen. Veele, ruiters zo wel als knechten, wierpen zig over de Vest in 't water, daar 'er ook menig omkwam, of, uit onkunde van 't zwenmen, of door 't gewigt der wapenen, of door 't geschut der Stedelingen. Om de poort te ruimen en toe te krygen, hadt men langer dan een uur werk, zynde de Franschen ook omtrent zo lang in de Stad geweest. Zulk eene uitkomst hadt hier de *Fransche Furie* of *Woede*, gelyk men ze, sedert, genoemd heeft. Tagtig burgers omtrent hadden 'er 't leeven by ingeschooten. Doch in en om de Stad, vondt men meer dan vyftienhonderd dooden van de Franschen, onder welken zeer veele voorname Edelen waren. Vyftienhonderd werden 'er gevangen genomen, en daar onder de Bisshop van Constance, Groot-Almoesfenier des Hertogs. Toen 't gevaar voorby was, vloogen de burgers, van blydschap, elkanderen om den hals, en wenschten elkanderen, met hertelyke beweging,

ge-

geluk, over de behoudenis van leeven, haave, vrouwen, kinderen en vrienden (e). 1583.

De Wethouderschap van Antwerpen schreef, terstond, haar wedervaaren over aan de Staaten der byzondere gewesten, op dat deezen, in allen gevalle, zorg voor hunne veiligheid droegen. Ook stelde men, in Holland, hierop, de vereischte orde, beschryvende de Staaten van dit gewest en van Zeeland, tegen den zesden van Sprokkelmaand. Men begreep, hier, dat de Prins, by de onderneeming der Franschen, groot gevaar geloopen hadt, en verzogt hem, ernstelyk, by alle verdere handelingen met den Hertoge, voor zynen eigen' Persoon en voor de Landen van Holland en Zeeland, de vereischte zorg te willen draagen (f).

Anjou, zig naar 't Leger te Berchem be- XXIV.
geven hebbende, schreef, van daar, ter- Anjou
stond, aan de Wethouderschap van Antwer- ver-
pen, om zyne pakkaadje en papieren, om schoont
de pakkaadje van eenige andere Heeren, en zyn be-
om 't ontslag van eenige gevangenen. Van dryf,
't gebeurde gaf hy de schuld, voornaamlyk, schui-
aan de kleinagting, waarmede men hem, vende de
eenigen tyd herwaards, en inzonderheid nog schuld op
deezen dag, bejegend hadt, latende voorts de Staa-
vraagen, wat men van hem begeerde? ten en
gelyken zin, schreef hy ook aan de algeme- anderen.
ne Staaten en aan den Prinse van Oranje.
Doch die van Antwerpen en de Prins zonden

(e) THUANUS *Libr. LXXVII. p. 610 & seqq.* BOR XVII. *Boek, bl. 27 [282] enz.* HOOFD XIX. *Boek, bl. 353 enz.* REYD III. *Boek, bl. 39, 40.*

(f) *Resol. Holl. 21, 22 Januar. 4 Febr. 1583. bl. 9, 12, 13, 22.*

1583^a den hem geen antwoord. De algemeene Staaten schreeven hem, des anderendaags, om vrygeleide voor hunne Gemagtigden. Dit scheen hem naar te veel mistrouwens te smaken (*g*). Ondertusfchen, leedt het Leger groot gebrek aan mondbehoefden, die hy, met fchryven en herfchryven, aan Staaten, aan Steden, aan Overften, niet te bekomen wist (*h*). Hy zelf hadt 'er zyn deel van, en zag men hem, te Duffel, werwaards hy vertoogen was, eetende rauwe raapen, en de maaltyd houdende, met een weinig zuivels tot een tarwenbrood. Geperst door honger en kommer, zette hy 't, van Duffel, over de Neethe, naar Rimenant, daar hy de Dyle dermate gezwollen vondt, dat 'er geene brug over te leggen was. Zyn toeleg was, over Vilvoorden, naar Dendermonde te raaken, daar de zynen meester waren. Des begeeft zig de foldaat te water, door de volle Dyle, die omtrent duizend man wegfleepte. De Hertog zelf, lobberende tot aan de fchouders door den froom, haalde hier eene ongezondheid, die hem altoos bybleef (*i*). Dus bragt hy 't te Vilvoorden, daar hem de Staatfche Gemagtigden kwamen vinden, welken hy afvaardigde met eenige punten, ftrydende niet weinig met het Verdrag van Bourdeaux. De Prins van Oranje vermaande hem, tot het opstellen van billyker voorwaarden (*k*): doch 't baatte weinig.

Gebrek
in zyn
Leger.

Hy trekt
over de
Dyle.

Par-

(*g*) BOR XVII. Boek, bl. 39 [344] enz.

(*h*) See the Cabala or Mysteries of State. P. II. p. 1.

(*i*) HOOFD XIX. Boek, bl. 356.

(*k*) BOR XVII. Boek, bl. 41 [347]

Parma en de Malkontenten, midlerwyl, hun voordcel zoekende, uit het wanbedryf der Franschen, nodigden Staaten en Steden, door minzaam schryven, om zig te verdraagen met den Koning (1). Zelfs tradt hy in onderhandeling met den Hertoge van Anjou, die aanbodt naar Frankryk te willen keeren, zo men hem Bapaume, Bouchain, Quesnoi en Landrechies wilde laten. Doch Parma hadt hier geene ooren naar. Alleenlyk, boodt hy voldoening der agterstallen aan 't Fransche Krygsvolk, zo de Hertog het Land ruimen wilde (m). Doch 't is te denken, dat deeze handel, van 's Hertogs zyde, enkelyk ondernomen zy, om te beter voorwaarden van de Staaten te bedingen.

De Koning van Frankryk zondt, kort hierop, *François du Pont, Heer van Mirambeau*, herwaards, om zyne bemiddeling, tusfchen den Hertog en de Staaten, aan te bieden. De Gezant schreef, in eene openbaare Rede, ter Staatsvergaderinge gevoerd, 't bedryf des Hertogs toe aan eene schielyke overyling van gramfchap. Doch 't gemeen zelf begreep, dat zulk een onbedagte drift niet over verscheiden Steden tevens kon uitgestort worden. Men gaf egter den Gezant heusch bescheid. Oranje in 't byzonder beloofde, zyn best te zullen doen, tot flifing van 't geschil; zo de Hertog ter goeder trouwe gaan, en liever rondelyk schuld bekennen, dan zig langer met blaauwe verschooningen behelpen wilde

1583.

Parma
poogt de
Steden
tot afval
te be-
kooren.
Anjou
handelt
met hem.

De Ko-
ning van
Frankryk
biedt zy-
ne be-
midde-
ling aan,
tusfchen
den Her-
tog en de
Staaten.

(1) BOEK XVIII. Boek, bl. 41 [348].

(m) STRADA Dec. II. Libr. V. p. 249, 250.

1583. de (n). Omtrent deezen tyd, ſchynt gebeurd te zyn, 't gene my, ſlegts by eenen onzer Schryveren, is voorgekomen, dat men den Prinſe van Oranje het Hertogdom van Brabant heeft aangeboden; doch dat hy 't van de hand wees, zeggende „geene magt te hebben, om het te beſchermen, en den „Koning van Spanje ook geene reden te „willen geeven, om te zeggen, dat hy al- „leenlyk gezogt hadt, hem alle zyne Lan- „den te beneemen.” De Raadſheer *Jakob Zweerius*, een der Gemagtigden tot het doen deezer opdracht, heeft dit zelf verhaald aan den Schryver, dien wy hier volgen (o), waarom wy 't niet ſtilzwygens hebben durven voorby gaan. De Prins, midlerwyl, op 't verzoek van die van Antwerpen, zyne gedagten openende, over den tegenwoordigen ſtaat der zaaken, wees aan „dat de Hertog, „met den gepleegden en beſchooren over- „laſt, verbeurd hadt al 't Regt tot de Heer- „ſchappye, hem te Bourdeaux opgedraa- „gen; doch dat de Landzaaten, desonaan- „gezien, verpligting hadden aan hem en „de Franſchen. Dat men, door hunnen by- „ſtaand, tyd gewonnen, één vyandlyk Le- „ger zien ſmelten, een ander bedwongen, „en Lochem, daar Gelderland en Zutſen „aan hing, behouden hadt. Dat 's Her- „togs beroeping ook gelegenheid hadt ge- „geven, tot het afzweeren des Spanjaards, „den regten grondſlag van 's Lands vryheid, „zo men 'er ſlegts wel op wist te bouwen.

Hy o-
pent zy-
ne ge-
dagten,
over den
tegen-
woordi-
gen
ſtaat van
zaaken.

„ Dat

(n) BOR XVII. Boek, bl. 42 [349].

(o) BOR XIX. Boek, bl. 4 [455].

„ Dat hiertoe alleen drie middelen waren: 1588.
 „ of dat men zig verzoende met den Koning
 „ van Spanje, of een Verdrag maakte met
 „ den Hertoge, of zig beschermde met zyne
 „ eigen' magt. In alle deeze wegen zag zy-
 „ ne Doorlugtigheid zwaarigheden: in den
 „ tweeden, het handelen met zyne Hoog-
 „ heid, de minsten, alzo men nu goede voor-
 „ waarden, zo met opzigt op den Godsdienst
 „ als anderszins, van hem zou kunnen be-
 „ dingen; daar men, zig onverzoenlyk hou-
 „ dende, hem, Frankryk, en waarichynlyk
 „ ook Engeland tegen hebben zou. Den
 „ derden weg hieldt hy, nogtans, voor den
 „ besten, mids men gereeder ware dan voor-
 „ heen, in 't opbrengen van penningen en in
 „ 't stellen van andere orde; doch hy gaf, ten
 „ besluite, genoeg te verstaan, dat hy hieraan
 „ wanhoopte (p).”

Uit Frankryk werdt, kort na Mirambeau,
 herwaards gezonden *Pompoune van Bellie-*
vre, die, beloften en bedreigingen samen-
 voegende, met dezelfde redenen byna, die
 Oranje gebruikt hadt, ook, meent men, vol-
 gens afspraak met hem, de Staaten de nood-
 zaaklykheid aanwees van zig met den Her-
 toge te verdraagen. Hiertoe riedt ook de
 Engelsche Koningin. De Hertog was, aan
 de eene zyde, verlegen om lystogt en geld,
 en wegens de gevangenen, te Antwerpen en
 elders in hegtenis; de Staaten waren, aan den
 anderen kant, ontryfd, door het verlies der
 Vlaamsche Steden, die in de magt der Fran-
 schen

XXV.
 De Ko-
 ning van
 Frankryk
 dringt
 sterk op
 een Ver-
 drag met
 Anjou.

(p) For XXVII. Boek, bl. 42 [349].

1583.
Verdrag
by voor-
raad, met
hem.

fchen waren. Men vindt zig dan, van wederzyde, gedrongen tot handelen, en floot, eerlang, een Verdrag, by voorraad, inhoudende „ dat de Hertog, met vierduizend „ Knechten en driehonderd Ruiters, naar „ Duinkerken trekken zou, om daar eene „ poos te vertoeven, tot dat de Staaten gemagtigden derwaards fchikten, om nader „ met hem te verdraagen. Dat hy den Staaten Vilvoorden zou ruimen, en het overige van zyn Leger naar Willebroek zenden, daar men hem negentigduizend guldens tellen zou, om ze te verdeelen, naar zyn welgevallen. Dat hy zou zweeren, niets te zullen aanvangen, tot nadeel van de Landen, en dat zyn Krygsvolk den eed van getrouwheid zou doen aan de Staaten. Dat hy de Franfchen uit Dendermonde en Dixmuiden zou doen trekken, na 't ontvangen van zeven gyzelaars, hem, door de Staaten, te leveren. Dat de Staaten, hierop, de gevangenen flaaken, pakkaadje en papieren overgeeven zouden. Dat daarna de gyzelaars zouden ontflaagen, en den vendelen, te Wynoksbergen leggende, belast worden, zig by 't Leger te voegen, en de Stad in bewaaring te laaten van inboorlingen, aangenaam den Staaten, die, terftond hierna, gemagtigden naar Duinkerken zouden zenden, om een eindelyk Verdrag te fluiten, welk men, nevens het Verdrag van Bourdeaux, plegtiglyk belooven zou naar te komen. Eindelyk, zou men alles, wat federt den zeventienden van Louwmaand laatsleeden

„ voor-

„voorgevallen was, ter goeder trouwe, uit 1583.
 „den zin zetten.” Men tekende dit Verding
 ter wederzyde, op den agtentwintigften van
 Lentemaand. Ook werdt het gevolgd van het
 overleveren der Steden, gevangenen en goe-
 deren, terwyl de Hertog zig naar Duinkerken
 begaf, om de gemagtigden der Staaten aldaar
 af te wagten (q).

De Staaten, Dagvaart belegd hebbende Vlaande-
 te Antwerpen, fammelden lang met het ont- ren wil
 werpen der punten, op welken men met An- alle
 jou zou kunnen verdraagen. 't Ontwerp, ge- verdrag
 maakt zynde, werdt, vervolgens, aan de by- met den
 zondere Landschappen gezonden, die eenen Hertoge
 geruimen tyd noodig hadden, eer ze 'er op gemyd
 besluiten konden. Op den agttienden van hebben.
 Zomermaand eerst, stemden de vier Leden
 van Vlaanderen „dat men zig met eigen”
 „middelen behoorde te verdedigen, en
 „Anjou, ondertusfchen, ophouden met het
 „vorderen van harde voorwaarden, onder
 „anderen, dat hy zig in alle de gewesten
 „moest doen huldigen, zonder dat een of
 „eenigen derzelven eenige agterdeur, by
 „wege van Renverfaalen, open hielden (r).”
 Vierkant ftreedt hiermede het Besluit van Holland
 Holland, drie dagen te vooren genomen, be- wil, on-
 helzende „dat men met den Hertoge flui- der voor-
 „ten zou, fchoon niet dan op den voet van beding,
 „het Verdrag van Bourdeaux, waarby Hol- mer hem
 „land en Zeeland op zig zelveu gelaaten hande-
 „waren (s).” Antwerpen en Brusfel wilden len.
 tot

(q) Bor XVII. Boek, bl. 46 [355] enz.

(r) Bor XVIII. Boek, bl. 37 [407].

(s) Refol. Holl. 15 Juny 1583. bl. 226.

1583. tot geen besluit komen, voor dat zy dat van alle de Vereenigde Landen verstaan hadden (t). De Hertog, te Duinkerken, verdriet krygende in 't wagten naar de Staatfche Gemagtigden, en ziende de gemoederen der Nederlanderen, meer en meer, van hem vervreemden, vertrok, op den agtentwintigften van Zomermaand, naar Calais, latende Duinkerken bezet onder bevel van den Heere van Chamois (u).

XXVI. Omtrent den aanvang van Sprokkelmaand, hadt Parma den Graaf van Mansfeld en den Heer van Hautepenne afgezonden, om Eindhoven te belegeren. 't Beleg duurde tot in Grasmaand. De Maarfchalk van Biron trok toen, in gevolge van een der punten van het jongfte Verdrag met den Hertoge van Anjou, derwaards, om het ontzet te bevorderen. Ily bemagtigde, onder weg, het Huis te Vierfele; doch de Stad, door honger en elende, op het uiterfte gebragt, ging, den drie-entwintigften, op eerlyk verdrag over. Biron begaf zig toen naar het Huis te Wouw, by Bergen op Zoom, maakte 'er zig meester van (v), en bleef daaromtrent leggen, met zyn volk, leevende van 't zweet des armen landmans. Mansfeld, daarenboven, nam Turnhout in; doch verliet het weder. Voorts overmeesterde hy de Huizen te Hoogftraaten en te Loenhout; ook herwon hy Vierfele, daarna Diest; dat nu voor de zevende maal in zeventien jaaren overging; en eerlang

Biron de
Huizen
te Vier-
fele en te
Wouw.

De
Spaan-
fchen
neemen
Turn-
hout,
Hoog-
ftraaten,

(t) Hoort XX. Boek, bl. 376.

(u) Bor XVIII. Boek, bl. 10, 12 [369, 371].

(v) Bor XVIII. Boek, bl. 7 [366].

lang ook het zwaare Slot te Westerlo, aan de groote Neethe (*w*). 1583.

Parma, te vooren zyn Leger in drie hoopen verdeeld gehad hebbende, trok het nu byeen, en naar Roozendaal, om Biron slag te leveren. De Maarschalk, zyne aankomst verneemende, brak op, met het Leger, en week, over Steenberg, naar Bergen op Zoom. Parma zette hem agterna, en onderhaalde, tusfchen Steenberg en Halteren, zyne agterhoede, die zig, wel twee uren lang, vinnig weerde, eer Biron, met de overige benden, haar byspringen kon. Toen werd de fryd eerst regt hevig. De Maarschalk, van 't paard gevallen, brak zyn been, en zou 'er gefneuveld zyn, zo *Barchon*, met de benden des Prinzen van Oranje, en anderen hem niet waren komen ontzetten. 't Gevegt, welk, op den zeventienden van Zommermaand, voorviel, duurde tot tien uren des avonds, met omtrent even groot verlies, van vierhonderd man, naamlyk, aan ieder zyde. Parma en de Staatschen trokken beiden, des aanderendaags, af. De laafte fcheidde, en verdeelden zig in de sterke Plaatsen, om enkel verweerder wyze te oorloogen (*x*).

Maar Parma, zyn heir, wederom, doch in twee hoopen, gedeeld hebbende, floeg met den eenen 't beleg voor Heerentals; doch daarna verneemende, dat Montigni en la Motte, met vyfduizend man, verzameld tot een

(*w*) BOR XVIII. Boek, bl. 8 [366], 9 [367].
 (*x*) BOR XVIII. Boek, bl. 10 [369].

1583. een ander einde, zig voor Duinkerken nedergeflaagen hadden, toog hy derwaards, en bemagtigde de Stad, op den zestienden van Hooimaand, by verdrag, daar de burgers buiten gebleeven waren, die, hierom, met geveld geweer, tot zwaar rantfoen geperst werden. Men meent, dat de Stad zou hebben können ontzet worden, zo de Gentenaars Biron, door 't Land van Waas, derwaards hadden willen laten trekken. Doch zy hadden dit geweigerd, uit zorg, dat Oranje voorhadt, hem binnen Gend te brengen, om zynen aanhang aldaar te styven. Zelfs verhuuderden zy, dat men den Maarfchalk, langs verder weg, trekken liet, tot voor Nieuwpoort, welke Stad, agt dagen na Duinkerken, aan Parma overging. Die van Veurne ook gaven zig op, eer zy den vyand gezien hadden (y). Doch Ooftende, welk de Landvoogd reeds begon te belegeren, was voor de Staaten verzekerd, door die van Brugge, met vier, en door den Prinse van Chimai, met nog negen vendels knegten. Parma brak dan 't beleg op, voor 't einde van Hooimaand, en floeg zig neder voor Dixmuidan, welk hem terftond geleverd werd: (z). De Overfte van S. Wynoksbergen, een Franschman, overkwam ook met de Koningschen, onder beding van goede betaaling (a). Toen lag Yperen aan de beurt, dar, tot in de Lente des volgenden jaars, naauw beslooten gehouden werd. Meenen, verlaaten van een Re-

Nieuwpoort,

Veurne,

Dixmuidan en S. Wynoksbergen.

Hy belegert Yperen. De Rysfelaars

(y) BOR XVIII. *Boek*, bl. 12 [371].

(z) BOR XVIII. *Boek*, bl. 12 [372].

(a) MEYEREN XI. *Boek*, f. 204 207.

gemen Schotten, dat naar Brugge ontboonden was, werdt terstond ingenomen, door de Rysfelaars (b). In Wynmaand daarna, zondt Parma den Markgraaf van Rysburg en den Heer van Montigni af, van voor Yperen, om Sas van Gend te bemagtigen, 't welk hun, op den twee-entwintigsten, gelukte. *Servaas van Steelland*, Baljuw van Waas, handelde, met hen, onder medeweten des Prinzen van Oranje, dien hy, met voorwaarden van den vyand te willen misleiden, bedroogen hadt, en leverde hun de Steden Axel en Hulst, en 't Slot te Rupelmonde (c). Doch Ter Neuze werdt versterkt, door den Graave van Hohenlo, om de Schelde te beveiligen (d). 't Bemagtigen van een deel deezer Riviere, door Parma, benaauwde Antwerpen geweldiglyk, waarom men aldaar besloot tot het doorsteeken der dyken, beide aan de Vlaamsche en aan de Brabantsche zyde, uit zorge dat Parma de Stad digter mogt naderen, waartoe hy, door 't opwerpen eener Sterkte te Borgt, reeds gereedschap gemaakt hadt. Terwyl hy hier lag, werdt hem Aalst verkogt, door de Engelsche bezetting, die, geene betaaling konnende krygen van de Gentenaars, uit wanhoop, tot deezen stap gekomen was (e). Het bemagtigen van zo veel Steden in Vlaanderen toonde wel, dat 'er, na 't scheiden des Staatfchen Legers, geen ontzet te wagten was. Ondertusfchen, was

1583.

bezetten
Meenen.

De Koning-

schen

winnen

Sas van

Gend.

Axel,

Hulst en

Rupel-

monde

verraa-

den.

Hohenlo

sterkt Ter

Neuze.

Parma

be-

naauwt

Antwer-

pen.

Aalst

wordt

hem

verkogt.

Die van

Bredabe-

magnigen

(b) BOR XVIII. Boek, bl. 33 [401], 36 [406].

(c) METELEN XI. Boek, f. 206.

(d) BOR XVIII. Boek, bl. 33 [401].

(e) BOR XVIII. Boek, bl. 34 [403].

1583. Steenbergen. het, reeds in Oogstmaand, ook der bezettinge van Breda gelukt, zig van Steenberg en meester te maaken, by verrassing (*f*).

XXVII. Tasfis In de nader Vereenigde Gewesten, hadt men, dit jaar, en met den Spanjaard, en met inwendige beroerten te kampen gehad. De Overste Tasfis, die in Steenwyk lag, bestondt, al in Louwmaand, eenen inval te doen in de Veluwe, daar hy twee sterkten bemagtigde. Voorts, te rug gekeerd naar Friesland, vervulde hy 't platte land, alomme, met brand en plondering tot op een half uur van Leeuwaarden. De Staatsche knegten en eenen hoop boeren, die zig, hier, tegen hem stelden, versloeg en verstrooide hy ligtelyk, en keerde, met grooten buit, naar Steenwyk te rug (*g*). In Herfstmaand daaraan, overrompelde hy Zutfen, ten deele door verraad, ten deele by gebrek van goede wagt. De Staaten deden, sedert, tot bescherming van de Veluwe, eene schans opwerpen tegen over Zutfen; doch zy liep, den volgenden winter, onder, waarna zy, verlaaten zynde, ingenomen en hermaakt werdt, door de Spaanschen, die toen 't platte land van Gelder en Overysfel onder brandschatting bragten (*h*). 't Gelukte, daarentegen, den Heere van Nyenoord en *Afinga Entes*, met zeshonderd man, geworven om onderhouden te worden, uit brandschattingen van vyandlyke plaatsen, afgevaaren zynde van Ter Schelling, Otterdum aan de Eems, tusfchen

Hy overrompelt Zutfen.

Otterdum versterkt, door Nyenoord en *Afinga Entes*.

Delf-

(*f*) STRADA Dec. II. Libr. V. p. 260.

(*g*) BOR XVIII. Boek, bl. 5 [368].

(*h*) BOR XVIII. Boek, bl. 32 [400], 33 [402].

Delfzyl en Reide, te bemagtigen, met hulp van eenen hoop Friezen, onder *Stein van Malfem*. De plaats werdt, terftond, versterkt, en diende, om den vyand den toevor te belemmeren, en de naaste Dorpen, met brandschattingen, te kwellen (i). Op 't einde van 't jaar, kwamen vyfentwintig venedels Koningschen over den Ryn, ftreeken naar Groningen, en belegerden Otterdum, daarzy egter 't hoofd ftieten. Nyenoord ftierf binnen deeze vesting (k).

Op den drie-entwintigften van Lente- maand, werdt, in den Haage, onthalsd en gevierendeeld *Kornelis de Hooge*, aldaar gebooren, en Plaatsnyder zyns handwerks, die zig voor eenen bastaard van Keizer Karel hadt uitgegeven, en, onder dien naam, eenige Staatfche Steden zocht te bemagtigen, of afvallig te maaken. Hy werdt beklapt, door eenen Drukker te Leiden, wien hy vierduizend boekjes, getiteld *Hoognodige Waarfchuwing*, en zeshonderd Brieven aan de Schutteryen der Steden, op den naam van *Kornelis van Oostenryk* gefchreeven, te drukken besteld hadt, met meening, om ze te ftrooijen, onder de gemeente. Zyne afkomst van Keizer Karel fcheen hem een gewezen Kamerling van deezen Vorst in 't hoofd gebragt te hebben. 't Boekje hadt hy zelf, met hulp van *Jakob Vos* van Delft, en van eenen Fries, *Jan Rataller* genoemd, opgefteld. Men hadt hem, zo hy beleeft, uit Spanje, van ecnig geld voorzien, en

Kornelis de Hooge, zig uitgegevende voor eenen natuurlyken Zoon van Keizer Karel, in den Haage onthalsd.

(i) BOR XVIII. Boek, bl. 26 [392].

(k) BOR XVIII. Boek, bl. 34 [402].

1583.

en 't Hertogdom Gelder beloofd, indien zyn toeleg gelukte. 't Schynt, dat de Prins van Oranje, in zyn voordeel, gefchreeven hadt (1). Doch men liet het regt zynen gang gaan. Hy fierf in den waan, dat hy den Keizer beftondt. Doch met zyn' dood verdween zyne gedagtenis. Vos en Rataller, die gevlugt waren, werden gebannen (m).

XXVIII. In Friesland, was, zo wel als in Holland en in Zeeland, federt het aanneemen der wapenen tegen den Spanjaard, merkelyk gefchil geweest, over het gezag der Steden en des platten Lands, ter Staatsvergaderinge. Doch in 't jaar 1578, was men overeen gekomen, dat de Steden eene stem op den Landdag inbrengen zouden, tegen drie van Oostergo, Westergo en de Zevenwolden te famen. Nu beweerden de Steden, dat haar, na 't uitsluiten der Geestelykheid, nog eene stem toekwam, en dat de drie deelen des platten Lands zig met twee stemmen behoorden te vrede te houden. Van Dagvaart tot Dagvaart, wakkerde de twist, die de Landraad ter regter zyde der Maaze, zig toen houdende te Utrecht, niet wist by te leggen. Oranje deedt, eindelyk, door twee zyner gemagtigden, nevens den Heere van Mero-de, zynen Stedehouder over Friesland, 't gefchil flaaken, by wyze van bevel, begeerende, dat het Verdrag van den jaare 1578 fland zou grypen, tot den naasten Landdag, te houden in Wynmaand of Slagtmaand. De Ste-

(1) Refol. Holl. 22 Maart 1583, bl. 71.

(m) BOR XVIII. Boek, bl. 6 [363].

Steden stelden zig, in 't eerst, wel tegen
deeze uitspraak; doch lieten ze eindelyk gel- 1583.
den (n), en men hielt, sedert, eenen gerui-
men tyd, deezen zelfden voet, in 't stemmen
ten Landdage.

Den Stedehouder Merode, op 't einde des
jaars, ter oorzaake van zynen ouderdom,
ontslag van zyne bedieninge verzogt hebben-
de, benoemden de Staaten van Friesland, in
zyne plaats, tot het beleid des oorlogs, der
Regeeringe en des Regts, Graaf WILLEM
LODEWYK VAN NASSAU, wien de Prins,
zyn Oom, hiertoe, lastbrief verleende (o).
In de Lente des volgenden jaars, kreeg hy,
terstond, de handen vol werks, aan 't flissen
van een geschil, tusfchen de Edelen en de ge-
magtigden tot de Regeeringe, welk, niet dan
met veel moeite, werdt bygelegd (p).

Graaf
Willem
Lode-
wyk van
Nassau
wordt's
Prinzen
Stede-
houder
over
Fries-
land.

De eerstgemelde twist in Friesland was
nauwlyks gestild, of daar ontftondt, te U-
trecht, veel heviger beroerte. De Kolonellen
der agt Burgervendelen aldaar, zig houdende
voor *Tribuni plebis*, of voorftanders der Ge-
meente, leverden, in Zomermaand, een ver-
toog in, aan de Vroedschap, waarin zy be-
geerden, dat men hen voortaan hoorde, o-
ver alle zaaken, den oorlog en de bewaaring
van Landen en Steden betreffende. Ook
keurden zy af, dat de Staaten eenige hon-
derden Waardgelders wilden aanneemen, on-
der voorwendfel van 't platte land te bevee-
ligen, en de kleine Steden te verzekeren;
doch

Gewel-
dige
moeite te
Utrecht.

(n) Bor XVIII. Boek, bl. 13 [372] enz.
(o) Bor XVIII. Boek, bl. 34 [403].
(p) Bor XVIII. Boek, bl. 48 [423].

1583.

doch tot merkelyke bezwaaringe der gemeente. De Vroedschap leverde dit Vertoog den Staaten; doch eer die 'er op antwoorden konden, rot het graauw te hoop, en dwingt hen, om het besluit, op 't werven der Waardgelderden genomen, te vernietigen. Hierop weigert de Ridderfchap ter Dagvaart te komen, zo lang zy 'er haar gevoelen niet vryelyk zeggen mogt, en, deswege, het dreigen der gemeente onderhevig zou moeten zyn, raadende voorts den Staaten, dat zy elders byeen kwamen. Toen wies de ontfektenis. De Burgery verzoekt, by een tweede Vertoog, eenige nieuwe punten; en onder anderen, opening van 't gene, ten deezen tyde, met den Prinse, over de opdracht der hooge Overheid, gehandeld werdt, hebbende zy zig laten diets maaken, dat men hem voorwaarden afvergde, zo schandelyk, dat 'er naauwlyks een gering Perfoon naar zou willen luisteren: ook dat men voordeels genoeg voor de Geestelykheid en Ridderfchap bedong; doch voor de vryheden der Gemeente geene zorg droeg. Terwyl de Vroedschap marde met antwoorden, worden, op den dertigften van Oogstmaand, onverwagts, de trommels geroerd, de burgery raakt in 't geweer, en houdt het, tot 's anderendaags aan den avond toe. Midlerwyl, leverde men een nieuw Vertoog in, flordig opgesteld, waarby, nogmaals, verzogt werdt, dat de gemagtigden der agt vendelen, op alle zwaarigheden, mogten gehoord worden. De Vroedschap wees de verzoekers aan den Prinse, naar wiens welbehaagen zy zig schikken

ken wilde, begeerende, voorts, dat de burgerij naar huis trok. Veelen scheenen hier toe gezind. Doch eenige weinige wargeesten hielden de vendels byeen, op de Neude. Men komt met een nieuw en veel byfterer vertoog voor den dag, en begeert onthefing van alle pagten en lasten. Of de Wethouders bybragten, dat dit buiten hunne magt, en 's Lands wifse ondergang was; 't baatte niet. Eenigen der Wethouderen begaeven zig, hierop, naar de Neude, om, ware 't mogelyk, 't gemeen, met redenen, te stillen. Daar fluit men ze in een' kring: en fchreeuwt; zonder ophouden, *af, af, af, af!* meenende de lasten en gemeene middelen. Sommigen riepen, *dringt ze dood, dringt ze dood.* De beklemdé Burgemeesters verzogten verflag te mogen doen aan de Vroedschap. *Neen,* was 't, *gy raakt van hier niet, voor dat gy de pagten, by klokgefslag, gelyk ze opgefteld zyn, wederom afchaft.* Of Burgemeesters voorwendden, dat dit ftuk den Staaten aanging, en dat beloften, dus afgedwongen, van geener waarde waren; men zong den ouden zang, tot dat de Heeren bewilligden, de klok dedden trekken, en alle lasten affchaften. 's Anderendaags, hieven de inzamelaars der gemeene middelen aan 't klaagen. De Wethouders fchreeven aan den Prinfe: de opftookers der Burgerij zelve, niet gedagt hebbende, dat het zo hoog loopen zou, hadden berouw van de onderneeming. De burgers, die cenig agterdenken hadden, keeken elkanderen bang aan. De Burgerhopluiden, eindelyk, kwamen zelve verzoeken, dat de

1583. afgedwongen' afkondiging herroepen wierdt, mids alleen afgeschapt bleewe der Staaten Inpost van twee stuivers op de mudde weits en drie op de mudde rogge. Dit geschiedde, op den twaalfden van Herfstmaand. De Prins en de algemeene Staaten schikten, sedert, Gemagtigden naar Utrecht. Ook zondt de burgery de haaren aan den Prinse, die de zaken, eerlang, tot rust bragt: zo dat de Staaten des Landschaps en zelfs de Edelen wederom binnen Utrecht vergaderden (q). Midlerwyl, hadden de Staaten de eerste Vertoogen der Gemeente, uitvoeriglyk, beantwoord, en, onder anderen, op 't gene hun, wegens den handel met den Prinse, te last gelegd was, aangemerkt „ dat op de opdracht der „ hooge Overheid aan den Prinse, dikwils, „ ter Staatsvergaderinge en in de Vroedschappen der Steden, geraadpleegd was, „ en dat 'er niet eenige weinigen, gelyk de „ burgers waanden; maar meer dan honderd Persoonen over waren gekend. Dat „ ook de ontworpen' voorwaarden zo bepaald niet waren, als men der burgerye dict's gemaakt hadt; maar overeenkwamen met die van Holland: dat men niet zou kunnen nalaaten dezelve redelyk te vinden, ten ware men, na dus lang gestreeden te hebben om de vryheid, zig in eene nieuwe dienstbaarheid dagt te werpen. Dat „ deeze voorwaarden, op uitdrukkelijke be- „ geerte van den Prinse, geheim waren ge- „ houden; doch dat den Staaten niet bewust „ was,

(q) — Bor. XVIII. Boek, bl. 16 [379] enz.

„ was, dat zy, by dezelve, iets meer voor
 „ het eene Lid van den Staat bedongen had- 1583.
 „ den, dan voor het andere (r).” Het uitgee-
 ven van zulke Geschriften, maar vooral het
 gezag van den Prins bragt veel toe, tot her-
 stelling der ruste in Utrecht.

De algemeene Staaten, in Hooimaand, te Middelburg in Zeeland, beschreeven zynde, begaf de Prins zig, met al zyn hofgezin, op den tweeëntwintigsten, derwaards. Hy hadt nu eenen weezin in Antwerpen gekreegen, zynde aldaar, onlangs, smaadelyk bejegend van de gemeente. Op den twaalfden van Grasmaand, was hy 'er, voor de vierde reize, in de egt getreeden met *Louise van Coligni*, Weduwe des Heeren van Teligni, die, nevens haaren Vader, in den Paryschen moord, omgekomen was (s). Dit Huwelyk werdt, door zyne partyen, afgemaald, als een nieuw bewys van zyne zugt tot Frankryk, met welks hulp hy, zeide men, 't Land onder 't juk dagt te brengen, om het, daarna, te deelen met Anjou. De Prins begreep zelf wel, dat zyn Huwelyk in Holland niet zeer behaagen zou; waarom hy niet verzuimde, den Staaten te doen verstaan, dat hy 'er, reeds voor het ongeluk, te Antwerpen gebeurd, over gehandeld hadt (t). De gemeente van Antwerpen, gebeeten, met reden, op de Franschen, geloofde ook van den Prins, ligtelyk, het ergste, en begon zyne Doorlugtigheid, met den nek, aan te zien. 't Gebeurde, eer-

De Prins
van O-
ranje
trouwt
met
Louise
van Co-
ligni.

Weder-
lang, waardig-

(r) BOR XVIII. Boek, bl. 23, 24 [387, 389].

(s) BOR XVIII. Boek, bl. 7 [365].

(t) Resol. Holl. 22 Maart 1583. bl. 70.

1583. lang, dat de Wethouderschap, beslooten hebbende, het plein voor 't Slot, welk, grootendeels, der Stad toekwam, aan erven af te steeken en te verkoopen, hand deedt slaan aan 't rooijen van straaten en grachten. Hieruit scheidt het graauw argwaan. De roep gaat op, *dat de Franschen, ingelaaten door Oranje, zig verschansten voor 't Slot.* Straks draaft men, gewapend, derwaards, doorsnuffelt alle hoeken, vordert den Prins, die hier zyne wooning hadt, op straat, en scheldt hem voor een' verrader. Doch het oproer bedaarde van zelf, toen men niet vondt, 't gene men verwacht hadt. De Wethouderschap durfde nogtans geene straf oefenen, over dit wanbedryf: 't welk, komende by den voorspoed van Parma, den Prins afkeerig maakte van Antwerpen, en naar Zeeland verreizen deedt (v): waartoe hem egter ook bewoog eene byzondere reden, hierna te melden.

Hy komt in Zee-land.

Parma stelt orde op de zeezaken.

't Eerste, dat Oranje, te Middelburg, ter hand sloeg, was het beraamen van eene nieuwe orde op de zaaken der zee. Parma was hiem hierin voorgegaan, en hadt, eenen Raad ter Admiraliteit opgerecht, en, een nieuw Plakkaat op de zeevaart uitgegeven hebbende, na 't inneemen van Duinkerken, deeze Haven, nevens die van Grevelingen en Nieuwpoort, voor alle volken, geopend, zelfs voor de Hollanders, Zeeuwen en Friezen, mids het 's Konings onderzaaten, ook tot hunnient, vrystondt te handelen, onder wederzydsche betaaling van verlofgeld. Hierop

was
(v) *BOR XVIII. Boek, bl. 9 [367]. STRABA Decs II. Libro V. p. 261.*

was gevolgd, dat het fcheepsvolk van Treslong, leggende in Zeeland, by gebrek van betaaling, al voor eenigen tyd gefproken hebbende van te willen overloopen, zo dra Duinkerken Spaansch geworden zou zyn (w), nu dit opzet, met der daad, begon in 't werk te ftellen; terwyl Parma, wakker aan 't uitrusten van Oorlogsfchepen, reeds eenige Vlaamfche boots in zee gebragt hadt, die twee of drie fchepen, voor de Maaze, genomen hadden. De Prins droeg hier zorg voor, met hulp der Hollanderen en Zeeuwen. Men bragt, eerlang, eenige Vlieboots in 't vaarwater, die de zeeſchuimeryen der Vlaamingen fremden (x).

1583.
Treslongs
Scheepsvolk
muit.

De Prins
wapent
zig ook
ter zee.

In de Vergadering der Staaten te Middelburg, verſcheen, op nieuws, een gezant van den Hertoge van Anjou, de Heer *Pruncaux*, breed opgeevende van zyns meesters genegenheid tot de Nederlanden, en dat hy, nu 's Konings algemeene Stedehouder geworden, meer vermogen dan ooit te vooren hadt, om de Staaten by te ſtaan. 't Was waar, dat hy reeds eenig volk omtrent Kameryk verzamelde, met welk zig de Franſchen en Zwitſers onder den Maarſchalk van Biron, gefcheept, te Biervliet, en in Frankryk aan land gezet, eerlang, vereenigden (y). Wyders, verklaarde de gezant, dat zyn meester niet gezind was, af te ſtaan van het regt, welk hy, by opdragt of anderszins, op de lan-

Vervolg
der handeling
met Anjou.

(w) Bor XVIII. Boek, bl. 31 [398].

(x) Refol. Holl. 4, 7 Aug. 1583. bl. 287, 289, Bor XVIII. Boek, bl. 31, 32 [399, 400].

(y) Bor XVIII. Boek, bl. 31 [398].

1583. landen verkreegen hadt. De Staaten zyne redenen overwoogen hebbende, neigden die van Brabant tot nieuwe aanneeming van den Hertoge. Die van Vlaanderen tot affnyding van allen handel met hem (z). Sommige anderen schooten uit, dat, als men immers tot handeling komen wilde, Holland en Zeeland voorgaan moesten. Doch deezen hadden 'er zo weinig ooren naar, dat de Staaten van Holland eene byzondere bezending deden aan zyne Doorlugtigheid, om allen handel met Anjou te ontraaden. Die van Vlaanderen, alwaar, onlangs, de Prins van Chimai, zonder dat men de algemeene Staaten of den Prins van Oranje gekend hadt, tot Stadhouder gekoozen was (a), zonden, daarentegen, naar Duitschland, om, van daar, eenige hulp te bekomen: doch zy verwierven niets. Onaangezien dit stribbelen der Staaten, werdt de handel met Anjou, door bewerking des Prinzen van Oranje, ernstig aangebonden. De algemeene Staaten schikten gemagtigden naar Frankryk, die, in Grasmaand des volgenden jaars, te Delft, voordeelig verslag kwamen doen van hunne verrigtingen (b).

Hy sterft. Doch in deezen staat der zaaken, werdt de Hertog, op den eersten van Bloeimaand, o vervallen van eene zwaare kwaale van bloedvloeijing uit alle de openingen des lighaams. Hy verzwakte, hierdoor, en by gebrek van eetlust, dermaate, dat hy, zes weeken gesukkeld hebbende, op den tienden van Zomer-

(z) METEEREN XI. Boek, f. 295 *versf.*

(a) BOR XVIII. Boek, bl. 36 [406].

(b) BOR XVIII. Boek, bl. 27 [392], 30 [397], 48 [423].

mermaand, in den aanvang van het eenendertigste jaar zyns ouderdoms, te Chateau-Thierry, overleedt. Zyn Regt op de Nederlanden stondt hy, by uitersten wil (c), den Koning, zynen Broeder, af (d), dien hy verzogt, Kameryk in zyne bescherming te willen neemen, 't welk, op den naam der Koninginne Moeder, geschiedde, tot dat deeze voldaan zou zyn van haaren eisch op Portugal (e). In 't hert des Hertogs, hadt men eenige plekken van knaaging bespeurd, zo dat 'er bedenken viel, of hy ook mogt vergiftigd zyn: en sommigen hielden de Spanjaards verdagt van deeze ondaad (f).

Ter algemeene Staatsvergaderinge te Mid-
delburg, tot welke wy nu te rug keeren,
droeg men, wyders, zorg voor 't sterker
bezetten van Bergen op Zoom en Heerentals
(g), voor welke Plaatsen nu grooter vrees
was, na 't overgaan van Steenberg. Voorts,
werdt in overweeging genomen, of 'er thans
niet eenige verandering behoorde te vallen
in het dertiende punt der nader Vereeniging
van den jaare 1579, also alle de Vereenigde
Gewesten de Hervormde Leer nu hadden
aangenomen: waarop verklaard werdt „ dat
„ men den Hervormden Godsdienst zou hand-
„ haaven, zonder in de Vereenigde Landen,
„ eenigen anderen Godsdienst, openlyk, te
„ gedoogen; doch dat men de Plaatsen, die,
„ hier-

XXX.
Iland-
lingen
der
Staats-
vergade-
ringe in
Zeeland.
Verande-
ring in
het der-
tiende
Lid der
Utrecht-
sche Ver-
eenig-
ging

(c) Zie dien by BOR XIX. Boek, bl. 7 [460].

(d) METELEN XI. Boek, f. 211. verf.

(e) Vide THUANUS Libr. LXIX. p. 373 E.

(f) BOR XVIII. Boek, bl. 51 [426]. HOOFD XX. Boek, bl.
296, 950.

(g) METELEN XI. Boek, f. 206.

1583. „ hierna, in 't Verbond zouden worden aan-
 „ genomen, in dit stuk, naar haar eigen goed-
 „ dunken, zou laten handelen.” Na 't nee-
 men van dit Belluit en 't steilen van nader or-
 de op de Regeeringe, waarvan, terstond, uit-
 voeriger; scheidden de algemeene Staaten,
 onder welken egter die van Gelderland, U-
 trecht en Overysfel niet verscheenen waren,
 van Middelburg (*h*), om, te Dordrecht, we-
 derom byeen te komen.

Graaf
 Willem
 van den
 Berg,
 Stadhou-
 der van
 Gelder-
 land, in
 de plaat-
 se van
 Graave
 Jan van
 Nassau,
 valt af
 van de
 Staaten.

Wat laater, viel Graaf Willem van den
 Berg, zwager van den Prins van Oranje,
 in gegrond vermoeden van heimelyken han-
 del met Parma. Graaf Jan van Nassau, 's
 Prinsens Broeder, hadt zig, in 't jaar 1581,
 ontslaagen van het Stadhouderschap van Gel-
 derland, vooral, om dat hy zig, ter oorzaak
 van den handel met Anjou, geene vyand-
 en in 't Ryk maaken wilde; en was naar zyne
 Duitfche Staaten te rug gekeerd. De Graaf
 van den Berg was toen, door 's Lands Staaten,
 op slaauwe aanpryzyng des Prinsens van Oran-
 je, verkooren tot zynen Opvolger (*i*): en
 hadt nu, sedert eenigen tyd, denkende, veel-
 ligt, dat alles zig schikte om Spanje toe te
 vallen, heimelyk beginnen te handelen met
 Parma, wien hy Zutfen beloofd hadt te zul-
 len leveren. Doch deeze Stad, buiten zyn
 toedoen, den Spanjaarden in handen geval-
 len zynde, begon Parma te twyfelden, of de
 Graaf de andere omgelegen' Plaatsen, die,
 naar hy vernomen hadt, sterk bezet waren,
 hem

(*h*) BOR XVIII. Boek, bl. 34 [403].

(*i*) REYD II. Boek, bl. 29. HOOFD XX. Boek, bl. 88.

hem wel zou kunnen in handen stellen. Terwyl hy dan marde met sluiten, brak de bommel uit. De Graaf werdt, met zyne voornaamste bedienden en papieren, te Arnhem, verzekerd, op den vyftienden van Slagtemaand. 't Verraad ontdekte zig volkomen. Zelfs bleek, dat hy, reeds voor het aanvaarden van het Stadhouderschap, hadt beginnen te handelen met den vyand. Men bragt hem, eerlang, naar den Haage, daar hy zat tot in Lentemaand. Toen, uit inzicht voor zyne afkomst en maagschap, doch zonder dat de Staaten zig daarmede hadden willen mocijen (k), geslaakt zynde, met verlof, om op eene onpartydige plaats te gaan wonen, en onder bezwooren' belofte van den Staaten getrouw te zullen zyn en hun zyne sterkten te zullen leveren, koos hy, desonaangezien, openlyk, 's Konings zyde: in wiens dienst, eerlang, ook zyne drie Zoonen, *Herman, Fredrik* en *Oswald* zig begaven (l). Tot Stadhouder van Gelderland, beriepen de Staaten des Landschaps, ten deezen tyde, *Adolf, Graaf van Nieuwenaar en Meurs* (m).

1583.

Adolf,
Graaf
van Nieu-
wenaar
en
Meurs,
wordt
Stadhou-
der van
Gelder-
land.

Te Gend was, in Wynmaand, nieuwe beroerte ontstaan, die zwaare gevolgen hadt. De bezetting te Dendermonde, staande onder den Heere van Ryhove, was aan 't muiten geslaagen, by gebrek van betaaling. Van deeze gelegenheid zogten de aanhangers van Imbize, die, ondertusfchen, uit Duitschland,

XXXI.
Op-
schud-
ding te
Gend.

(k) Resol. Holl. 18 Maart 1584. bl. 169.
(l) BOR XVIII. Boek, bl. 33 [402]. REND. III. Boek, bl. 48. IV. Boek, bl. 66.
(m) BOR XVIII. Boek, bl. 50 [425].

ADOLPH *Grave van Meurs*
Nienaar Alpen etc. Gouverneur
van Gelderland en Utrecht.
GESTORVEN DEN 7 OCTOBER

M D L X X X I X .

1583.

land, herwaards, ontbooden was, zig te Gend te bedienen, om Ryhove den voet te ligten, *Joost Triest* tot Overfte van Dendermonde, en Imbize tot Voorfchepen van Gend te maaken. Triest dan en nog twee anderen, met eenig geld, tot stilling der muitelingen, naar Dendermonde getoogen, lieten Ryhove te Gend, daar men hem de poort voor 't hoofd toehieldt. Hy, berigt van de naderende komst van Imbize, past 'er nogtans buiten te raaken, alzo zy flegts gegrendeld was, rent naar Dendermonde, en doet de Gendfche Gemagtigden, die, verzet van hem daar te zien, hem waren komen begroeten, terftond, in hegtenis neemen, alwaar zy wel elf maanden zaten. Imbize, midlerwyl, te Gend gekomen, deedt, om 't volk te mompen, eenige luiden voor Spaanschgezinden vatten; doch, eerlang, den een' na den anderen wederom flaaken. Daarna ftrooijen hy, die nu Voorfchepen geworden was, en de zynen twee blaauwboekjes, dienende het eene om te bewyzen, dat men, noch met Spanje noch met Anjou, handelen moest; het ander, om den handel met den Koning aan te raaden, onder zekere voorwaarden (n). Op zulk eene wyze, zegt hy de Gentenaars te bereiden tot den handel met Parma, dien hy in den zin hadt.

De Gentenaars fluiten een Befland met Parma.

Den Heer van Montigni, nu, uit hoofde zyner Gemaalinne, Markgraave van Renti, in den aanvang des volgenden jaars, zig te Wetteren, tusfchen Gend en Dendermonde,

(n) BOR XVIII. Boek, W. 37 [406] enz.

de, gelegerd, en de Schelde toegepaald en wederzyds beſchanſt hebbende (o); drieven ſommigen te Gend door, dat zulk een nood drong tot het handelen met Parma, met wien men, te Doornik, een Beſtand ſloot voor drie weeken (p).

1584.

Te Brugge hadt men, reeds op 't einde des voorleeden jaars, de neiging van Chimai tot den Spanjaard ontdekt, en hierop beſlooten, hem in verzekering te neemen, op het welbehaagen des Prinſen van Oranje. Doch terwyl deeze marde met het geeven zyner toefſtemming, kreeg Chimai de lugt van den toeleg, en bragt het zo ver, dat die van Brugge en 't Vrye, vyf dagen na de Gente-naars, op den tienden van Lentemaand, een gelyk beſluit namen, om met Parma te handelen. Daarna, verneemende, dat Oranje toeleg maakte, om de Stad te bemagtigen, verandert hy de Regeering, ſtelt de Burgemeesters in hegtenis, en openbaare Spaanschgezinden in hunne plaats. Doch Sluis, welk, door hem, bezet was, onder *Arenā van Gronsveld*, verklaarde zig, toen 't op 't nypen kwam, voor de algemeene Staaten. De Heer van Lesdain, Steêvoogd van Damme, hielt het, daarentegen, met Chimai, waarop de bezetting, die Staatschgezind was, naar Sluis vertrok. Ooſtende, daar de Heer van Mortagne geboodt, zou ook omgeſlaagen zyn, hadden de Hollanders en Zeeuwen geen geld derwaards geſchikt, tot voldoening der bezet-

De Prins van Chimai, Stadhouder van Vlaanderen, brengt te wege, dat die van Brugge en 't Vrye zig verzoenen met den Koning.

(o) HOOFD XX. Boek, bl. 893.

(p) HOOFD XX. Boek, bl. 892.

1584.

Zy worden voor vyanden verklaard.

Imbize zoekt Gend aan Parmas zyde over te brengen.

Hy wordt gevat.

zettinge. Brugge, Damme en 't Vrye verdroegen zig, op den twee-entwintigften van Bloei maand, met den Prins van Parma, door bemiddeling van den Markgraave van Renti, bedingende ten opzichte van den onroomfchen Godsdienst, alleen vryheid van gevoelen, zonder openbaare oefening. De afkondiging der Verzoening met den Koning volgde hierop (q), waarna de algemeene Staaten die van Brugge en 't Vrye, openlyk, voor vyanden des Vaderlands verklaarden (r). Ten zelfden tyde, werden de verlofgelden afgefchaft, onder 't betaalen van welke, men, tot hiertoe, op Vlaanderen gehandeld hadt (s).

Te Gend, dagt Imbize 't zelfde fpel te fpeelen, als Chimai te Brugge. Doch 't gelukte zo wel niet. Terwyl hy gereedfchap verzamelde, om Dendermonde te verrasfen, en aan Parma te leveren, ontdekt de Regeering zynen toeleg, brengt de burgery in de wapenen, ontzet hem van 't Voorfchepenfchap, en neemt hem in hegtenis. *Walter Sethon*, met wien hy, te Dendermonde, verftand hieldt, werdt daar ook gevat en opgeknoopt. In Imbizes plaats, ftelde men Jonkheer *Karel Uienhove*. De handel met Parma werdt egter nog eene wyle agtervolgd, mids het fterk dryven der Spaanschgezinden, die, op den vyftienden van Bloei maand, gewapend voor 't Raadhuis verfcheenen, meenende den zoenhandel, met

(q) BOR XVIII. Boek, bl. 39 [409], 47 [421]. HOOFD XX. Boek, bl. 897.

(r) Refol. Holl. 20 Juny 1584. bl. 328. BOR XVIII. Boek bl. 50 [426].

(s) BOR XVIII. Boek, bl. 50 [426].

met geweld, te zullen doordryven. Doch de andere party, ook in de wapenen geraakt, was hun te sterk, greep 'er eenigen by den kop, die hun, daarna, voor de voeten gelegd werdt, en deedt de rest verstuiven. Toen werdt ook de handel met Parma glad afgebroken. De Gentenaars beslooten, zig by de Vereenigde Staaten te houden, en namen, tot hunne verzekering, bezetting in van Antwerpen en Brusfel (t). Yperen, dus lang belegerd geweest zynde, was, midlerwyl, op den negenden van Grasmaand, by Verdrag overgegaan (u):

1584.

Yperen
gaat o-
ver.

Onder dit omflaan van Vlaanderen, zaten de Staaten schier raadeloos, niets van belang onderneemende. De Heer van Aldegonde, dien Oranje, op zyn vertrek uit Antwerpen, Burgemeester dier Stad gemaakt hadt, zocht, des nagts na den zeventienden van Louwmaand, Lier te verrasfen. Doch zyn toeleg was ontdekt, door eenen Walschen Hopman, met wien hy verftand hieldt: waarop hy, door de bezetting, met merkelyk verlies, te rug gedreeven werdt (v).

Aldegon-
des aan-
slag op
Lier.

Op de Veluwe, alwaar de Koningschen, in Louwmaand, wederom een' fellen stroop gedaan hadden, fleet de Graaf van Hohenlo Gras- en Bloeimaand, met het beleg van de Schans tegen over Zutfen. Hy bragt deeze schans niet alleen, maar ook de Stad in groote benaauwheid, door het leggen eener halve maane van den oever ter eener, tot aan den

Hohenlo
belegert
de Schans
op de
Veluwe.

(t) Bor. XVIII. Boek, bl. 46 [420].

(u) Bor. XVIII. Boek, bl. 49 [426].

(v) Bor. XVIII. Boek, bl. 37 [407].

1584.

den oever ter anderer zyde der vyandyke vesting: terwyl de Stadhouder, Graaf van Nieuwenaar, met eenig volk, aan de overzyde der Riviere lag. Verdugo nogtans spysde nu en dan de Stad, onder sterk geleide (w).

Staatfche
Oorlogs-
fchepen
op de
Eems.

Om den vyand den toevoer uit Embden afte fnyden, hielden de Staaten eenige Oorlogfchepen op de Eems, die zig, omtrent deezen tyd, meester maakten van eenige fchepen met zout gelaaden. De Graaf Edzard van Oostfriesland viel hier over klagtig aan de Staaten, die beloofden, de Zoutfchepen te zullen ontfiaan, onder verzekering, dat zy, noch den Spanjaard, noch zynen aanhang zouden geleverd worden (x).

De Prin-
fes van
Oranje
bevalt
van eenen
Zoon.

Op den negentwintigften van Louwmaand, beviel de Prinfes van Oranje, te Delft, van eenen Zoon (y), die, den twaalfden van Zomermaand, gedoopt en *Fredrik Henrik* genoemd werdt, naar de Koningen van Deenemarke en Navarre (3), welken, nevens de Staaten van Holland, Zeeland en Utrecht, verzogt werden, als getuigen te ftaan

(w) BOR XVIII. *Boek*, bl. 37, 50 [407, 425].

(x) BOR XVIII. *Boek*, bl. 50 [426].

(y) BOR XVIII. *Boek*, bl. 37 [407].

(3) 't Verdient eenige opmerking, dat de jonge Prins, naderhand, eenen geruimen tyd agtereen, niet *Fredrik Henrik*, maar *Henrik Fredrik*, of blootelyk *Henrik* genoemd werdt: hoewel hy, eindelyk, wederom *Fredrik Henrik* fchreef: by welken naam hy ook meest bekend is. Uit den tyd, waarin deeze verandering voorviel, befluit ik, dat hy, na 't verheffen van den Koning van Navarre tot Koning van Frankryk, deezes naam, *Henrik*, alleen, of voor dien van *Fredrik* heeft beginnen te voeren; doch dat, hierin, na de dood des Konings, wederom verandering gekomen is.

staan over 't bedienen deezer plegtigheid. Van wege die van Holland en Zeeland, werdt aan den jonggebooren' een Rentebrief van vierentwintighonderd ponden jaarlyks, tot eene pillegaave, geschonken (z). 1584.

De vreugde over deeze geboorte verkeerde, nogtans, spoedig in droefheid. De Prins overleefde den plegtigen Doop zyn Zoons nog geene maand. Doch eer wy tot het verhaal van zynen dood overgaan, moeten wy verslag doen van 't gene 'er, tot kort voor denzelven, over de opdracht der Graaflykheid van Holland en Zeeland, met hem gehandeld werdt.

Wy hebben, hier voor, verhaald, hoe zyne Doorlugtigheid, in Hooimaand des jaars 1581, den eed op de hooge Overheid, op den voet van den jaare 1576, afgelegd en ontvangen hebbende, in Bloeinraand des jaars 1582, verklaard hadt, dat hy van zins was, de magt, hem opgedraagen, te gebruiken, en 's Lands Domeinen te aanvaarden. Van dien tyd af, was dit stuk, in Holland, nader in overweeging genomen. 't Eerst, dat in aanmerking kwam, was de naam en waardigheid, onder welken, de Prins de hooge Overheid zou bekleeden. En schein 'er geen bekwaamer, dan die van *Graave* en *Heere*, welken de Vorsten, hier, van ouds, plagten te voeren. In Zomermaand, werden de Staaten van Zeeland hierover beschreeven (a), zonder dat zy egter verschee-

XXXII.
Handeling over de opdracht der Graaflykheid van Holland en Zeeland aan den Prinse van Oranje.

(z) Refol. Holl. 8 Febr. 3 May, 8 Juny, 7 July 1584. bl. 310, 266, 326, 361.

(a) Refol. Holl. 2 Juny 1582. bl. 285.

1584.

Die ze,
fchritte-
lyk, aan-
vaardt.

nen. Wat laater, benoemden die van Hol-
land den Heer van Asperen, den Advokaat
Buis en Doktor François Maalzon, om 'er,
met die van Zeeland en van Utrecht, en met
den Prinse zelve, over te handelen (b). En
fchoon zy, in Zeeland en in Utrecht, wei-
nig vorderden, droegen zy egter den Prinse
de Graaflykheid, Hoogheid en Heerlykheid
van Holland, Zeeland en Friesland op, on-
der den *eigenlyken titel van Graave en Heere*
der gemelde Landen, onder welken titel, hy ze
aanvaardde, by eenen Brief, te Brugge, den
veertienden van Oogstmaand des jaars 1582,
gedagtekend, in welken hy ook verklaart;
„ dat hy den Staaten toefstondt alles, wat,
„ by het Verdrag van Bourdeaux, of, door
„ de Brabanders, by de blyde inkomfte, op
„ den Hertoge van Anjou bedongen was, zo
„ ver het op Holland en Zeeland kon worden
„ toegepast: en daarenboven; alle andere re-
„ delyke voorwaarden, by zyne inhuldiging;
„ nader te befpreken (c).”

Wat 'er
nog aan
de Op-
dragt
ontbrak.

Dus was dan de opdracht der Graaflykheid,
door Gemagtigden van Holland, gefchied, en
by den Prinse aanvaard. Nogtans ontbrak
'er nog veel aan dit werk, zelfs in Holland;
daar men het 't verst gebragt hadt. De Akte der
Opdragt moest nog bezegeld en den Prinse
overgeleverd worden. De voorwaarden, by
zyne inhuldiging te bezweeren, moesten nog
worden opgefteld en goedgekeurd, waarop
dan, eindelyk, de inhuldiging zelve volgen
moest:

(b) Refol. Holl. 3 July 1582. bl. 327

(c) Zie deezen Brief by BOR XV. Boek, bl. 200 [188] en
Auth. Stuk. II. Deel, bl. 420.

moest. Men tradt, niet lang hierna, over deeze zaaken, met den Prinse in gesprek. Immers men vindt, dat die van Holland, in Slagtmaand des gemelden en in Louwmaand des volgenden jaars, in silte, boven op de *salette* zyner Doorlugtigheid, in den Haage, met hem, over 't stuk der opdragt, gehandeld hebben (d).

De handeling duurde dus het gantsche jaar 1582; doch na 't uitbersten der geweldige onderneemingen van Anjou, die van verscheiden' bedekte aanslagen des vyands gevolgd werden, oordeelde de Prins, dat men van zyne zaak eens een einde behoorde te maaken, waartoe hy, in Holland, deedt aanhouden; door den Heere van der Myle (e). Terstond hierop, beslooten de Staaten orde te stellen op het bezegelen van het *Renverfaal*, of de Akte, waarby de Graaflykheid den Prinse werdt opgedraagen, zynde het eerste, dat nu te verrigten stont. Men stelde vast, dat Otto van Egmond, Heer van Keenenburg, Jakob, Heer van Wyngaarden, en Joan van Mathenesse, Heer van Riviere, de bezegeling doen zouden, van wege de Edelen. Voorts werden twee of drie Heeren gemagtigd om de bezegeling te bewerken, in de Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Gorinchem, Schiedam, Briele, Alkmaar, Hoorn, Enkhui-zen, Schoonhoven, Edam, Monnikendam, Medenblik, Heusden, Woerden, Geertruiden-

1584.
De Staaten van Holland doen den Brief van opdragt, door de Edelen en Steden, bezegelen.

(d) Resol. Holl. 21 Nov. 1582. bl. 559. 17 Januar. 1583. bl. 3.

(e) Resol. Holl. 15 Maart 1582. bl. 66.

1584. berg, Naarden, Weesp, Muiden en Purmerende. Asperen en Heukelom, als order byzondere Heeren staande, zou men agten, door de andere Steden, vervangen te worden (f). Met Purmerende was 't eveneens gesteld geweest. De Heerlykheid deezer Stede hadt, laatstelyk, den Huize van Egmond toebehoord; doch de Staaten hadden, onlangs, beslooten, dezelve te houden aan de Graaflykheid, zonder dat 'er die van Egmond, of eenige andere byzondere Heeren iets te gebieden zouden hebben (g). Sedert welk besluit, deeze Stad een stemmend Lid der Vergaderinge van Holland geworden was.

De andere Gewesten maaken zwaarigheid, over 't gehandelde in Holland met den Prinse.

Straks hierna, maakte men eenen aanvang met het vorderen der bezegeling, die, onder de tekening van den Sekretaris van elke Stad, geschiedde (h). Doch hierdoor, moest het gehandelde met den Prinse, tot nu toe bedekt gehouden, noodzaakelyk rugtbaar worden. Verscheiden Gewesten stieten 'er zig aan, met naame Gelderland (i) en Utrecht, dryvende, dat Holland zig van de algemeene Staaten dagt af te zonderen (k). Doch die van Holland zonden, met 's Prinse bewilliging (l), eenen wydlustigen Brief af aan de Staaten der Vereenigde Gewesten, waarby zy het tegendeel verklaarden, en ver-

(f) Resol. Holl. 26 Maart, 5 April 1583. bl. 88, 97.

(g) Resol. Holl. 4, 12 Octob. 1582. bl. 472, 500.

(h) Zie BOR Auth. Stukk. II. Deel. bl. 43.

(i) Resol. Holl. 25 April 1583. bl. 114.

(k) HOOFD XX. Boek, bl. 885.

(l) Resol. Holl. 17 May 1583.

verder reden gaven van hun gedrag (*m*). De Edelen en alle de Steden zegelden het Renverfaal, dat egter bewaard werdt, tot dat de Prins in Holland komen zou; also men verstondt, dat het hem nergens anders behoorde te worden overgeleverd. Men verzogt den Prins, ten zelfden tyde, tot deezen einde, en tot het voltrekken der inhuldiging, over te komen (*n*). Doch also men, kort hierna, vernam, dat die van Zeeland, met naame Middelburg, Veere en Goes, zwaarigheid maakten, om den Prins voor Graave aan te neemen, badt men hem, zig, onder dekfel van 't beleggen der algemeene Staatsvergaderinge, of eenig ander, eerst te willen begeeven naar Zeeland, en 't stuk zynner inhuldiging, daar, op eenen vasten voet brengen, voor hy in Holland kwame (*o*). 't Voltrekken deezer zaake was dan ook eene reden van 'sPrinsfen reize naar Zeeland, van welke wy, te vooren (*p*), nog andere redenen gegeven hebben.

Nu wordt het tyd, om nader te melden, hoe het in Zeeland stondt. Men hadt hier, in den aanvang des jaars 1582, de Steden beschreeven over 't punt van de opdragt der Graaflykheid, en 'er eindelyk, in Herfstmaand, ter Dagvaagt, toe beslooten (*q*). Doch toen het komen zou tot het verder voltrekken

1584.

in Zeeland,
blyft het
werk der
Opdragt
steeken.

(*m*) Zie den Brief in de Resol. Holl. 6 May 1583. *bl.* 134. en by Boux XV. Boek, *bl.* 201 [187]. Auth. Stuk. II. Deel, *bl.* 45.

(*n*) Resol. Holl. 4, 25 Juny 1583. *bl.* 179, 239.

(*o*) Resol. Holl. 28 Juny 1583. *bl.* 242.

(*p*) *Bladz.* 500.

(*q*) Zie Resol. Holl. 28 Octob. 1583. *bl.* 432.

1584.

ken van dit besluit, haperde het aan de stemmen van verscheiden' Steden, met naame aan die van Middelburg (4), Goes en Veere (r). Men ontwierp de voorwaarden wel, waarop men den Prins de Graaflykheid zou kunnen opdragen. Doch hier by bleef het. De zwaarigheden, die men 'er tegen inbragt, waren, ten opzigte van Middelburg, dezelfden, die men, aldaar, tegen het afzweeren des Konings, gemaakt hadt. Andere Steden meenden, dat het verkiezen zyner Doorlugtigheid tot Graave tegen de Vereeniging aanliep. De meesten verſchooven het besluit, in Zomermaand des jaars 1583, tot eene volgende Vergadering. Doch 't blykt niet, dat 'er, sedert, over gehandeld werdt (s).

In Holland, loopt men ook agter uit.

Het aarzelen van die van Zeeland, dat de Prins zelf, in Hooimaand aldaar aangekomen, niet wist te beletten, deedt die van Holland, insgelyks, aarzelen. Men besloot, hier, de zaak niet af te doen, dan gezamenlyk met Zeeland, en dit den Prins, toen van Middelburg verreisd naar Dordrecht, aan te dienen (t): Doch alzo men begreep, dat de zaak te ver gekomen was, om geheellyk te blyven steeken, werdt in beraad gelegd, of men het Renverfaal ook zou kunnen overleve-

(r) Deductie tegen het mortific. van 't Marquif. van Veere en Vlissingen, in 't Suppl. au Corps Dipl. Tom. III. P. II. p. 383.

(s) Leven van Willem den I. III. Deel, bl. 649, 662, 669, 670, 671.

(t) Resol. Holl. 15 Sept. 1586. bl. 568.

(4) Middelburg besloot, in Herfstmaand des jaars 1582, den Prins, voor eenig ander Personaadje, tot Graaf van Zeeland te verheffen; doch niet voor dat de Stad in haare Privilegien hersteld was. *Regist. ten Raede van Middellb.* van XIX. Sept. 1582, f. 500 *vers.*

leveren, zonder, zo lang Zeeland agterlyk bleef, gehouden te zyn tot de inhuldiging (u). Zeker, men hadt deeze overlevering, tot op 's Prinzen komst in Holland, verschooven: en seken ze, nu hy zig hier bevondt, niet langer te kunnen uitstellen. Eer men 'erger toe kwam, sprak men 'er den Prinse zelv' nog eens over, hem de zwaarigheden voorhoudende, die de Steden nog maakten, in het overgeeven van het Renverfaal, zonder dat 'er Zeeland toe bewilligd hadt. Men vertoonde hem „hoe de Steden, byzonderlyk Amsterdam, bedugt waren voor nadcel „in den Koophandel op Spanje, wanneer „zyne Doorlugtigheid voor Graave van „Holland erkend, en 't gebied der andere „Nederlanden aan den Hertoge van Anjou, „gelyk men dan verwagte, opgedraagen „zou zyn: alzo men vaststelde, dat de vaart „op Spanje den Hollanderen verboden, en „verlegd worden zou op Zeeland, daar men, „tot hiertoe, den Koning niet afgezworeen „hadt, maar zig nog van zynen naam be- „diende (v).” De Prins beweerde, hiertegen, „dat zy zig verzekeren mogten, dat Zeeland „hun voorbeeld haast volgen zou, alzo men „daar, reeds in 't voorleeden jaar, beslooten „hadt, hem het Graaffchap van Zeeland „aan te bieden, gelyk hy hun, met een „Affchrift van 't Besluit, bewees (w).” De meeste Steden stemden dan, tot het overle-

1583

De Ede-
len en
Steden
besluit-
ten den
Prinse
de beze-
gelde Ak-
te te o-
verhan-
digen:
behalve
Amster-
dam en
Gouda.

(u) Resol. Holl. 25 Octob. 1583. bl. 426.

(v) Resol. Holl. 15 Sept. 27, 28 Oct. 7 Dec. 1583. bl. 308, 430, 432, 436.

(w) Resol. Holl. 28 Octob. 1583. bl. 432.

1584.

veren van het Renverfaal; doch Amsterdam en Gouda maakten nog zwaarigheid. Men befloot egter, met meerderheid van ftemmen, de overlevering te doen, in den Haage, werwaards de Prins van Dordrecht vertrokken was. 't Gefchiedde ook, op den zevenden van Wintermaand, 's morgens ten elf uuren, in de fleepkamer zyner Doorlugtigheid, door vyf Edelen, den Advokaat en de Gemagtigden van alle de Steden, uitgenomen Amsterdam en Gouda (x).

De voorwaarden, door den Prinse, by zyne inhuldiging, als Graaf, te bezweeren, worden ontworpen.

Dus waren 'er twee gewigtige zaaken, de opdragt der Graaflykheid van Holland betreffende, afgedaan, het bezegelen en het overleveren der Akte, waarby deeze opdragt gedaan werdt. Twee anderen fchooten 'er nog overig: het beraamen der voorwaarden, door den Prinse, by zyne inhuldiging, te bezweeren, en de inhuldiging zelve. Men tradt, zonder verder uitfel, des anderen-daags, tot het eerfte, het onderzoeken der voorwaarden, op welken de Prins zou worden ingehuldigd; om welken te ontwerpen, Arnoud Nikolai, Prefident van den Hove, Joan van Mathenes, Heere van Riviere, de Advokaat Buis, Pieter van der Meer en Joan van Oldenbarneveld, Pensionariffen van Delft en Rotterdam, reeds federt eenigen tyd, gemagtigd geweest waren (y). De Prins verklaarde, dat het Ontwerp hem zeer wel geviel. Alleenlyk vondt hy 'er vyf of zes zwaarigheden in. Men gaf hem genoeg: en be-

(x) Refbl. Holl. 13, 14 Novemb. 6, 7 Dec. 1583. Bl. 444, 450, 482, 485, 486.

(y) Refol. Holl. 27 Oct. 9, 13 Nov. 1583. Bl. 439, 439, 444.

besloot toen, 't Ontwerp, eerst, nog eens door den Prins, daarna, door de hooge en Provinciaale Raaden, te doen onderzoeken; en na dat het, op den dertigsten van Wintermaand, door Nikolaas Bruinings, van wege den Prins, en door den Advokaat Buis, van wege de Staaten, getekend was, aan de Steden, uitgezonderd Amsterdam en Gouda (z), en naar Zeeland te zenden; doch zo heimelyk als 't zyn kon, op dat het nergens, dan daar 't noodig ware, bekend wierdt (a). 't Ontwerp, waarvan wy spreek, liep op deezen zin:

1584.

„ De Staaten van Holland, Zeeland en Friesland zouden zyne Vorstelyke Doorlugtigheid tot Graave en Heere inhuldigen, op de volgende voorwaarden: De Prins zou de Landen bezitten, als een vry Graaffschap, zonder iemant manschap verschuldigd te zyn. Hy zou ze beschermen tegen elk, en de geslooten' Verbindtenissen bevestigen, met naame de Utrechtsche Vereeniging. Wetten, voorregten en vryheden hadt hy te onderhouden: de oude Graaflyke Privilegien te bevestigen; doch geene nieuwen te verleenen, noch Plakaaften te maaken, strekkende tot verandering van den Staat, burgerlyke orde, of neering der Landen, buiten bewilliging der Staaten. Aan elk zou, tegens Privilegien, verkreegen, of te verkrygen tot zyne benadeeling, de weg van regte openstaan. De Prins zou 's Lands grenzen niet beëngen, noch eenige Plaatsen der Hoogheid,

Inhoud van dit Out-
werp.

(z) Zie Resol. Holl. 19 Maart 1584. bl. 172.

(a) Resol. Holl. 7, 10, 13 Dec. 1583. bl. 485, 494, 506, 504.

1584.

heid, regtpraak of fchatting van de gewesten onttrekken mogen. De byzondere Landen, met naame het Markgraaffchap van Veere en Vlisfingen, de Stad Briel, de Landen van Voorne, Putten en Stryen, zouden nimmer gefcheiden, of vervreemd mogen worden. En naardemaal zyne Doorlugtigheid Veere en Vlisfingen reeds, by koop, hadt verkreegen, zou men hem, deswege, tragten te vergenogen. De Plaatsen, welken men veroverde, zouden in gelyken graad staan, ten ware, vooraf, anders bedongen ware. Zyne Doorlugtigheid zou, als Graaf, de Heerlykheden Viane en Ameide, Yffelstein, Leerdam, Woudrichem, Klundert en diergelyken houden tot voldoening der gemeene lasten, ten ware sommigen zig, daarvan, met goed befcheid, konden bevryden. De Prins zou geene andere Plaatsen onder zyne befcherming ontvangen, buiten bewilliging der Staaten van Holland en Zeeland, noch op andere dan de beraamde voorwaarden, buiten kennis en bewilliging der andere Bondgenooten. Hy zou den waaren Hervormden Christelyken Godsdienst handhaaven, en bezorgen dat, op deszelfs oefening, eene orde beraamd wierdt, die, niet dan met der Staaten bewilliging, zou mogen veranderd worden. Doch hy, zou op niemants geloof onderzoek doen, noch gedoogen, dat iemand tot eenige gezindheid gedwongen werdt. De Amptenaars, Regters en Wethouders zou hy, in hun gezag, handhaaven. Hy
 „ zou

„ zou de Regeering beftellen, als van ouds, 1584.
 „ Doch zig aan het Geregt der Landfchap-
 „ pen hebben te onderwerpen, en het on-
 „ zydig doen waarneemen, zonder dezelfs
 „ loop ergens te ftremmen. Hy zou niet
 „ gedoogen, dat 'er gevonnist werdt tegen
 „ de wetten; die, niet dan met goedvinden
 „ der hooge Geregtshoven, by verlof der
 „ Staaten, zouden mogen veranderd worden,
 „ Byzonderlyk, zou hy geen en gevangen buitens
 „ Lands mogen vervoeren. De hooge
 „ Geregt-Ampten zouden, by den Prinfe,
 „ vervuld worden, uit een drietal, benoemd
 „ door de Staaten. De begeevening der min-
 „ deren zou aan den Prinfe ftaan, by goed-
 „ denken der Kollegien, waartoe zy behoorden.
 „ Zyne Doorlugtigheid zou, buiten
 „ der Staaten bewilliging, de munt niet ver-
 „ anderen, noch beletten, dat de Staaten zo
 „ dikwils byeen kwamen, als zy goedvonden,
 „ zullende hy dezelve, daarenboven,
 „ eens 's jaars, tegen den eerften van Bloei-
 „ maand, befchryven, om, op de gemeene
 „ zaaken en 't onderhouden van dit Verdrag,
 „ te raadpleegen. In 't gebruik om de fchat-
 „ tingen op te mogen leggen, zou hy de
 „ Staaten bevestigen, en hun, in 't invorderen
 „ derzelven, met zyn gezag, onder-
 „ fteunen. Hy zelf zou geene omflagen doen
 „ of gedoogen, dan na voorgaande eenpaarige
 „ bewilliging der Staaten, de noodige
 „ krygskosten uitgenomen, die op bewilliging
 „ van twee derde deelen der ftemmen,
 „ ten goeddunken en overftaan van den
 „ Prinfe, zouden mogen worden ingevorderd.

1584.

„ derd. Gefchillen over de wyze van 't hef-
 „ fen der gemeene lasten zouden staan ter
 „ zyner besliffinge, mids hy eenigen uit den
 „ hoogen Raade nevens zig koore. Hy zou
 „ geene Beden doen dan in Perfoon, in elk
 „ gewest, en aan de Staaten, plegtiglyk
 „ vergaderd. Alle zyne voorstellen zouden
 „ in de Nederduitsche taal moeten gefchie-
 „ den. Nooit zou hy de Staaten buiten hun-
 „ ne Landfchappen befchryven. Hy zou de
 „ verkooping en verpandingen der Graaf-
 „ lyke goederen, gedaan federt den jaare
 „ 1572, bevestigen. De Staaten zouden, op
 „ de bewaaring hunner Handvesten, naar wel-
 „ gevallen, orde mogen ftellen. De Prins
 „ zou de Zeevaart, koophandel en visfchery,
 „ daar de Landen, voornaamlyk, by beston-
 „ den, handhaaven. 't Zee-Admiraalfchap zou
 „ blyven aan den Prinse, als Graave: mids
 „ de Steden 't regt behielden, om zig, in
 „ geval van nood, ter zee te wapenen, op
 „ bestelling van den Graave. Hy zou, buiten
 „ oorlogstyden, de stroomen open houden
 „ voor in- en uitheemschen, op de gewoon-
 „ lyke tollén, die, niet dan by bewilliging
 „ der Staaten, zouden mogen vermeerderd
 „ worden. Hy zou de keur op de wilder-
 „ niffen, onder dekfel van welken, de Land-
 „ zaaten zeer gekweld werden, derwyze
 „ maatigen, dat de kwellingen ophielden,
 „ en 't Regt der wilderniffen egter bewaard
 „ bleeve. De Staaten zouden, nevens den
 „ Prinse, eenen Raad van twaalf Perfoonen
 „ ftellen, by welken, zyne Doorlugtigheid
 „ nog twee anderen, een' Duitfcher en een'
 „ Ne-

„ Nederlander, zou mogen voegen: met 1584.
 „ welken Raad, de Prins op alles orde stel-
 „ len zou, volgens een Berigtschrift, te
 „ maaken, by den Prinse en de Staaten, en
 „ door hem en de Raaden te bezweeren. De
 „ Prins zou de meeste en voornaamste Amp-
 „ tenaars van zyn Huis en zyne Lyfwagt,
 „ uit inboorlingen, kiezen. Hy zou geen
 „ oorlog aanneemen, geene Vrede of Be-
 „ stand maaken, geene Verbonden met
 „ vreemde Mogendheden sluiten, buiten
 „ bewilliging der Staaten. Hy zou de Krygs-
 „ wetten, gemaakt of nog te maaken, doen
 „ onderhouden. Hy zou zyne vaste woon-
 „ plaats neemen in een der genoemde Land-
 „ schappen, en dezelve niet verlaaten, dan
 „ by verlosf der Staaten. Voorts zou hy den
 „ Staaten, ten allen tyde, op hun verzoek,
 „ inwilligen zulke punten, als zy, uit het
 „ Verdrag van Bourdeaux, of uit de blyde
 „ inkomst der Hertogen van Brabant, tot 's
 „ Lands voordeel, zouden begeeren te be-
 „ zigen. De Prins zou de Graaflyke goe-
 „ deren aanvaarden en gebruiken, in den
 „ staat, waarin ze thans waren, mids vooraf
 „ de lasten, op dezelve staande, daaruit vol-
 „ doende, zonder deeze goederen te mogen
 „ vervreemden, of verkoopen. Doch zou-
 „ den de Staaten, by vermeerdering derzel-
 „ ven, of anderszins, zorg draagen, dat zy,
 „ tot genoegzaam onderhoud van 's Prinzen
 „ staat, verftrekken konden. Zo de Prins,
 „ 't welk God verhoeden wilde, eenigen
 „ deezer punten overtradt, en zulks, des
 „ vermaand, niet beterde, zouden de Staaten
 „ van

1584.

„ van alle verbindtenissen aan zyne Door-
 „ lugtigheid ontslaagen zyn, en, naar wel-
 „ gevallen, orde mogen stellen op de Re-
 „ geeringe. Na 's Prinses dood, zouden de
 „ Staaten eenen zyner Zoonen, den be-
 „ kwaamsten naar hun oordeel, tot Graave
 „ aanneemen, mids doende den vereischten
 „ eed, by zyne inhuldiging. De Prins zou
 „ de gemelde Voorwaarden bezweeren;
 „ waartegen de Staaten en de Burgemees-
 „ ters der Steden, daartoe gelast, by 't Lig-
 „ haam der Steden, of by zulken, die dit
 „ Lighaam verbeeldden, den Prins den eed
 „ van trouwe en gehoorzaamheid doen zou-
 „ den (b).”

Raad-
 pleegin-
 gen, op
 het in-
 stellen
 van een
 Raad
 nevens
 den Prin-
 se.

Terwyl dit ontwerp in de Vroedschappen
 overwoogen werdt, tradt men tot de instel-
 ling des Raads van Regeeringe nevens zyne
 Doorlugtigheid, die, zyns oordeels, uit der-
 tien Leden, zes wegens Holland, vier we-
 gens Zeeland, en drie wegens Utrecht be-
 staan moest (c). Holland benoemde, eer-
 lang, zyne Raadshuiden; doch Zeeland en U-
 trecht bleeven in gebreke (d); zo dat de Raad,
 by 't leeven van den Prins, niet tot stand
 kwam.

De Staa-
 ten doen
 eene be-
 zending
 naar Am-
 sterdam
 en Gou-
 da.

Of de voorwaarden, op welken de Prins
 tot Graave zou ontvangen worden, alomme,
 in de Vroedschappen, aan welken ze gezon-
 den waren, werden goedgekeurd, is my niet
 klaar gebleeken. 't Is egter ten hoogsten waar-
 schynlyk: alzo de Staaten, in Bloei- en Zomer-
 mer-

(b) Zie BOR XV. Boek, bl. 203 [191] enz.

(c) Refol. Holl. 10 Jan. 1584. bl. 23.

(d) Refol. Holl. 18 Febr. 12, 26 April 1584. bl. 140, 216, 236.

mermaand des jaars 1584, op begeerte van zyne Doorlugtigheid, alleenlyk beslooten, tot eene bezending naar Zeeland, en naar Amsterdam en Gouda. Ik weet niet, of de bezending naar Zeeland toen voortgang gehad hebbe. Doch naar Amsterdam en Gouda kwamen Gemagtigden, met last, om, des noods, te verklaren „ dat de Edelen en de andere Steden, met de inhuldiging, voortvaaren zouden, onaangezien zy, of eene van haar weigerig bleeven, om zig met de andere Landen te voegen (e).”

Te Amsterdam, openden de Gemagtigden hunnen last, op den agtsten van Zomermaand. Des anderendaags, deedt *Kornelis Pieterszoon Hoofst*, oud Schepen der Stad, en onlangs tot Raad verkooren (f), een Verhoog in de Vroedschap, strekkende, om de verheffing van den Prins tot Graave, zonder dat 'er Zeeland in bewilligd hadt, te ontraaden. Vooraf, verklaarde hy „ niet te kunnen zien, wat heil 'er, uit deeze verheffing, voor de Landen te wagten ware. Men gaf, zeide hy, wel breed op van de gunst, die zyne Doorlugtigheid, by vreemde Mogendheden, verworven hadt, en voor de Landen zou kunnen verwerven. Doch Deenemarke hadt, sedert dat de Landen onder 't gebied van den Prinse geweest waren, de Zondsche tollën merkelyk verhoogd. Voorts wees hy aan, dat het aanneemen zynen Doorlugtigheid tot Graave kwalyk schein overeen te komen,

Verhoog van Kornelis Pieterszoon Hoofst, in de Vroedschap te Amsterdam.

(e) Resol. Holl. 5 May, 4 Juny 1584. bl. 276, 301. *Boek XIX. Boek, bl. 3 [1585].*

(f) Lyst der XXXVI. Raaden op 't jaar 1584.

1584.

Besluit
der Am-
sterdam-
sche
Vroed-
schap.

„ met het eerste Lid der Utrechtsche Veree-
 „ niging, waarby men beloofde, onderling
 „ te zullen verbonden blyven. Hy voegde
 „ 'er by, dat Zeeland den handel op Span-
 „ je naar zig trekken zou, zo Holland den
 „ Prins, afzonderlyk, tot Graave verhief.
 „ Eindelyk, zeide hy, dat het stuk der Bur-
 „ gerye tegenstondt, die hem de Steden nim-
 „ mer geopend zou hebben, zo hy, in den
 „ aanvang des oorlogs, verklaard hadt, dat
 „ hy Erfheer der Landen dagt te worden.
 „ Hy besloot, dat de Gemeente daar ter
 „ Stede reeds te lang onder eenen anderen
 „ eed gestaan hadt dan de Regeering; dat
 „ men ook niet moest denken, haar ligtelyk
 „ tot den nieuwen eed te zullen konnen dwin-
 „ gen, en dat men ze niet te klein behoorde
 „ te agten, alzo men de opkomst der goede
 „ zaake aan haar verschuldigd was.” 't Be-
 „ sluit der Vroedschap viel dan „ dat men een
 „ Affchrift van de ontworpen' voorwaarden
 „ zou verzoeken, om te zien, of 'er ook iets
 „ frydigs met der Stede Voorregten in ge-
 „ steld ware: doch dat men ze noch goed keu-
 „ ren noch tekenen zou, voor men berigt
 „ wierdt, dat Zeeland zo ver gekomen was,
 „ als Holland: waarna men den Raad we-
 „ derom vergaderen zou, en dan nog niets te-
 „ kenen, voor men 'er de Schutteryen en voor-
 „ naamste Burgers op gehoord hadt:” welk
 „ laatste aanliep tegen een Besluit der Staaten,
 „ om de schutteryen en gilden, voortaan, niet
 „ meer, in zaaken van Regeeringe, te kennen (g).
 „ Doch

(g) Zie hier voor, bl: 422.

Doch 't was ook te Middelburg gefchied (*h*). 1584.
 En sommigen hebben aangetekend, dat men, reeds in 't jaar 1583, voorgenomen hadt, de Gemeenten, Schutteryen en Gilden, in Holland, met eene maalyd of drinkgelag, te onthaalen, en hun, by deeze gelegenheid, de opdragt der Graaflykheid bekend te maaken (*i*). Voorts, hadt de Sekretaris, in 't opstel van 't Besluit der Amsterdamsche Vroedschap, gevoegd „ dat de Raaden egter ver- „ stonden, dat de Landen niet zonder Graaf „ konden zyn, en dat zy gezind waren, den „ Prins tot die waardigheid aan te neemen.” Doch de genoemde Schepen Hooft tekent hierop aan, dat dit niet in het Besluit begreepen geweest was, en dat Burgemeesters verklaard hadden „ niet te verstaan, dat zy, „ door die woorden, zouden verbonden ge- „ agt worden (*k*).” Te Gouda werdt een dier- gelyk besluit genomen. Men verklaarde daar, „ geene zwaarigheid in 's Prinzen verhef- „ fing te zullen maaken, wanneer men, in „ Zeeland, daarmede zo verre zou gekomen „ zyn, als in Holland.” Van 't een en 't ander Besluit deden de Gemagtigden verflag ter Staatsvergaderinge van Holland, die toen te Delft zat, op den zesden van Hooftmaand (*l*).

Besluit
der
Vroed-
schap te
Gouda.

Nu kwam 't 'er op aan, of men, gelyk te vooren beslooten was, zonder zig met Zee-

(*h*) Resol. ten Raede Middelb. 23 Maart 1583. f. 516.

(*i*) Public Gebodt. III. Ders. bl. 191.

(*k*) Verhaal van C. P. Hooff by Bouc Auth. Soukk. H. II. 56.

(*l*) Resol. Holl. 6 July 1584. H. 357.

1584.

Zeeland, of met Amsterdam en Gouda, langer op te houden, met de inhuldiging, voortvaaren zou, of niet. Men durfde de raadpleegingen hierover niet uittellen. De Prins was thans zelf, te Delft, tegenwoordig. Men tradt dan, op den zevenden, over zyne zaak, in onderhandeling (*m*). En 't is te vermoeden, dat men tot de inhuldiging zou gekomen zyn. Doch terwyl de Prins zig bereidde, tot het inzamelen der vrugten van zynen langduurigen arbeid (*n*), werdt hy, maar drie dagen hierna, door een' onverwagten dood, weggerukt: waarmede alle raadpleegingen, op eens, werden afgesneeden.

's Prinzen dood streemt de verdere raadpleegingen.

XXXIII. Verscheiden' aanslagen tegen den Prinse ontdekt en gestraft.

Na dat zyne Doorlugtigheid, van de gevaarlyke wonde, hem, in Lentemaand des jaars 1582, toegebracht, gelukkiglyk genezen was, lieten zyne vyanden niet na, te loeren, op nadere gelegenheid, om hem van kant te helpen. Van den toeg van Nikolaas Salseda, beide tegen hem en Anjou, hebben wy reeds gewaagd. In Lentemaand des jaars 1583, raakte, te Antwerpen, een Spanjaard in hegtenis, *Pedro Dordogno* genoemd, die ook beleedt, voorneemens geweest te zyn, om den Prins te vermoorden: waarop hy met de dood gestraft werdt (*o*). Een Fransch Hopman, *le Goth* genoemd, door den Markgraave van Rysburg, gevangen zynde, werdt ook, omtrent den aanvang deezes jaars, aangezocht, tot het ombrengen van den Prinse: waarin hy schein te bewilligen.

(*m*) Resol. Holl. 7 July 1584. bl. 361.

(*n*) GROTIJ Annal. IV. p. 75.

(*o*) METELEN XI. Boek, f. 203. HOOFT XX. Boek, bl. 269

gen. Doch losgelaaten, ten deezen einde, bragt hy 't stuk uit (p). Met het begin van Lentemaand, hadt een Fries, *Aukema* geheeten, eenen *Hans Hanszoon*; Koopman te Vlisfingen, beschuldigd van eenen toeleg, om den Prins, tegen wien hy eenen byzonderen haat opgevat hadt, met buskruid, gelegd onder 't vertrek, daar hy te Vlisfingen de maaltyd hieldt, of omtrent zynen stoel in de Kerke, of op eenige andere wyze, al was 't ook met eigene hand, het leeven te beneemen. *Hans Hanszoon* werdt gevat, en beleeft zyn voorneemen, scherpelyk ondervraagd zynde: te gelyk, dat hy 'er, met den Spaanschēn Ambassadeur in Frankryk, over gehandeld hadt: waarop hy onthalsd werdt (q). Doch omtrent deezen tyd, onthielden zig te Delft vier verscheiden' Persoonen, een Franschman, een Lotharinger, een Engelschman en een Schot, die alle vier gingen op 't leeven van den Prinse, zonder van elkanderen te weten (r). De vyfde, die 't stuk uitvoerde, was een Bourgondier. In 't begin van Grasmaand, was hy eerst te Delft verscheenen, zig noemende *François Guion*, Zoon van *Pieter Guion*, te Befançon, ter zaake van zekeren aanslag tot vordering van 't Hervormd geloof, omgebragt. Om zig by 't hofgezin van den Prinse bekend en bemind te maaken, ging hy vlytig ter kerke. Zelden zag men hem, zonder een' bybel of psalmboek onder den arm. Dus zocht hy toegang

1584.

Laatste
toeleg
op 's
Prinse
leeven.

tot

(p) METELEN XI. Boek, f. 203. HOOFD XX. Boek, bl. 90t.

(q) BOEK XVIII. Boek, bl. 48 [423].

(r) STRADA Dec. II. Libr. V. p. 280.

1534.

tot den Prinsse, dien hy, eerlang, te verstaan gaf „ dat hy, te Luxemburg, Opperklerk „ zynde geweest van du Pré, Sekretaris van „ Graave Pieter Ernst van Mansfeld, 's Graa- „ ven Zegel dikwils in handen gehad hadt; „ dat hy 'er eenige afdrucksels van hadt ge- „ maakt, welken hy zyner Doorlugtigheid „ aanbodt, zynde hy, eer hy te Lux- „ emburg aan werk raakte, reeds herwaards „ op weg geweest, om zig in 's Prinsfen dienst „ te begeeven.” De Prins, ziende weinig „ gebruiks te maaken van deeze afdrucksels, „ kreeg egter in gedagten, dat de Maarfchalk „ van Biron, dien 't bevel over Kameryk toe- „ gedagt was, zig, veelligt, van dezelve, tot „ Paspooften, zou konnen bedienen. Hy hieldt „ 'er dan eenigen by zig, en zondt Guion, met „ de overigen, naar Frankryk, in 't gevolg van „ Noël van Karon, Heere van Schoonewal, „ die toen derwaards reisde, om den Hertoge „ van Anjou 't Besluit der Staaten, op het ge- „ ne laatsfelyk met hem gehandeld was, be- „ kend te maaken. Schoonewal zondt, kort „ hierna, Guion wederom naar Holland, met „ de tyding van 's Hertogs dood, waarover hy „ den Prins, nog te bedde leggende, in per- „ soon, onderhieldt. Toen zou hy hem, zo „ hy daarna verklaard heeft, den doodsteek al „ gegeven hebben, hadt hy geweer by zig ge- „ hadt. Daarna, werdt hem aangezeid, dat „ hy vertrekken moest, waarop hy, wyzende „ op zyne slegte koufen en schoenen, om een „ weinig gelds verzogt, welk de Prins hem „ geeven deedt. Doch in plaats van koufen „ en schoenen, kogt hy 'er, 's anderendaags, „ twee

twee Zinkroers of Pistoolen voor, van twee soldaaten der wagt, met eenen van welken, die hem gekapte kogels weigerde, hy nog in woorden raakte, zonder dat men, dat vreemd schynt, eenige agterdogt tegen hem opvatte. Ten volgenden middage, zynde den tienden van Hooimaand, wagte hy den Prinse op, en vroeg hem, in 't gaan naar de tafel, om een Paspoort, met zulk een verbaasd gelaat en beevende stemme, dat de Prinse 't oog op hem vallen liet, en haaren Gemaal, daarna, vraagde, *wie die mensche ware met dat kwaad opzigt?* De Prins antwoordde, *dat hy zyn Paspoort begeerde, welk men gereed maakte.* De valsche Guion voegde zig, tegen 't einde der maaltyd, by de deur der eetzaale, met den mantel op de linker' schouder, en de Pistoolen aan den riem, gelaaden het eene met drie, het andere met twee kogels. Ten twee uren omtrent, stondt de Prins op van de tafel, en komende op de eerste nieuwe trappe van zyn Hof, in S. Aagten Klooster, werdt hy ontmoet van den moorder, die, de mynen maakende van zyn Paspoort te vorderen, het Pistool, welk met drie kogels gelaaden was, op hem loste; hem treffende, dwars door 't lyf, of in 't hert (s), want, dat byzonder is, dit vindt men, by niemant onzer Schryveren, naauwkeuriglyk gemeld, zo gewis, dat hy terstond den geest gaf, zeggende alleenlyk, in 't suizelen (t), *mon Dieu, mon Dieu, ayez pitié de moi, & de ton*

De Prins
wordt
dood ge-
schooten.

Zyne
laatste
woor-
den.

pau-

(s) STRADA. Dec. II. Libr. V. p. 280.

(t) Resol. Holl. 10 July 1584. bl. 370. Resol. Gener. ejusd. diti by BOR Auth. Stukk. II. Deel, bl. 53.

1584.

pauvre Peuple, dat is, *myn God, myn God, erbarm u over my, en over uw arm volk* (5).

De
moorder
wordt
gevat.

Zyne be-
kentenis.

De moorder was, terstond, agter uit, door de stallingen, daar hy 't ander Pistool vallen liet, weggevlugt, tot aan de veste, alwaar hy, meenende zig te water te begeeven, door twee van 's Prinsen dienaaren, agterhaald en gevat werdt. Men bragt hem, terstond, in de *Conchergerie*. Hier, door 't Gerregt der Stede, waarby, daarna, Gemagtigden kwamen, uit den Hoogen Raade en 't Hof van Holland, ondervraagd zynde, beleedt hy „ dat hy *Balthazar Gerards* genoemd en „ te Villefans in 't Graaffschap Bourgondie „ gebooren was. Dat hy, al lang, van wille „ was geweest, en gelegenheid hadt gezogt, „ om den Prins om te brengen. Dat hy, eindelyk, van zyn voorneemen kennis gegeven hadt aan eenen Jezuit te Trier, die „ hem hadt geraaden, deswege, te spreken met den Prinse van Parma. Dat hy, „ hier-

(5) Over 's Prinsen laatste woorden, is veel verschil onder de schryvers, hoewel de meesten overeen komen, dat hy iets diergelyks, als wy hier te boek stellen, hebbe gesproken. Sommigen geeven in bedenking, of hy, zo doodelyk getroffen, wel iets hebbe kunnen zeggen. *Leeven van Willem den I. III. Deel*, bl. 688. Doch wy meenen ons, hieromtrent, gerustelyk te mogen verlaaten, op het gene, in het *Register der Resolutien van Holland*, staat aangetekend, waaruit wy ontleend hebben, 't gene wy hier verhaalen. 't *Register van de Resolutien der Generaliteit* komt hiermede genoegzaam overeen. De Staaten van Holland zaten toen te Delft, daar de moord geschiedde: en 't schynt, dat zy de woorden in 't Fransch hebben doen aantekenen, om dat men ze den Prins, in die taale, hadt hoorren uitspreken.

WILLEM de EERSTE, Prins van Oranje, te Delft, doorschooten, in 't jaar 1584.

„ hierop , naar Doornik , aan deezen ge- 1584.
 „ fchreeven hadt; doch geen antwoord dur-
 „ ven afwagten , uit vreeze , dat hem 't o-
 „ verdraagen der zegels van den Graave van
 „ Mansfeld , in wiens dienst hy waarlyk ge-
 „ weest was , kwalyk genomen zou worden.
 „ Dat hy hierop herwaards was gekomen ,
 „ en eindelyk hadt uitgevoerd , daar hy de
 „ reis nog om doen zou , alſchoon hy zig ,
 „ ten deezen tyde , duizend mylen van hier
 „ bevondt.” Men vondt twee blaazen by
 hem , met behulp van welken hy over de
 graft dagt te zweemmen (*u*). Voorts toon-
 de hy zig bedroefd , dat de Prins , dit hadt
 men hem wys gemaakt , nog leefde. Doch
 verneemende dat hy gewond was , geliet hy
 zig , blyde te zyn , verzekerende dat hy de
 dood niet ontgaan zou: waaruit men vermoe-
 den mag , dat hy 't lood vergiftigd of hoeks-
 wyze gevormd hadt. Daarna , gepynigd zyn-
 de , verklaarde hy „ in zyn opzet geſterkt
 „ te zyn , door Gery , Minderbroeder te
 „ Doornik , die hem zynen zegen gegeven;
 „ en door den Jezuit te Trier , die hem ver-
 „ zekerd hadt , dat hy , omkomende , onder
 „ de martelaars , zou geſteld worden.” An-
 dermaal gepynigd , bekende hy „ zyn voor-
 „ neemen den Prinſe van Parma geopen-
 „ baard te hebben , die hem gewezen hadt
 „ naar den Raadsheer Aſfonville , met wien
 „ hy afgeſproken was , dat hy zig , om toe-
 „ gang by den Prinſe te krygen , voor eenen
 „ François Guion uitgeeven zou. Voorts
 „ hadt

(*u*) METEREN XII. *Beck*, f. 212.

1584.

„ hadt de Raadsheer hem ernstiglyk en by
 „ herhaaling vermaand, dat hy, betrapt
 „ wordende, den Prins van Parma niet mel-
 „ den moest.” Den volgenden dag, bleef hy,
 „ ook buiten pyne, by de gemelde bekentenis,
 „ daarby voegende „ dat hy uit Asfonville ver-
 „ staan hadt, dat Parma den toelag prees,
 „ en hem 't loon, by den Ban beloofd, ver-
 „ zorgen zou: ook dat men den Graave van
 „ Mansfeld zyn zegel zou doen veranderen,
 „ om de vervoerde afdruksels nutteloos te
 „ maaken.” Voorts, volhardde hy by de
 „ betuiging „ dat hem zyne onderneeming niet
 „ rouwde, die hy nog ter hand slaan zou, al
 „ moest ze hem duizend leevens kosten. 't
 „ Pynigen verklaarde hy te lyden, om zyne
 „ voorgaande zonden. Om 't stuk, aan den
 „ Prinse begaan, hadt hy, als een wakker
 „ voorvegter der Roomsche Kerke, den
 „ Hemel verdiend.” Nogtans ontviel hem,
 „ tusfschen beide, dat hy 't ondernomen hadt,
 „ uit begeerte naar rykdom. Gegeesfeld zyn-
 „ de, paste hy op zig toe de woorden, door
 „ Pilatus, gesproken van den Heere Christus,
 „ *Ecce Homo, zie hier den mensch.* Op den der-
 „ tienden, werdt hy door de Gemagtigden uit
 „ den Hoogen en Provinciaalen Raade, en
 „ door die van den Geregte en Schepenen van
 „ Delft, gevonnist „ om op een schavot voor
 „ 't Stadhuis gebragt te worden, daar hem
 „ de regterhand, tusfschen een toeluitend
 „ heet yzer, geschroeid, 't vleesch voorts,
 „ op zes plaatfen, met gloeiende tangen, uit
 „ zyn lighaam geneepen zou worden. Zyn
 „ lighaam zou men, daarna, van onderen
 „ op,

Zyn
 vonnis,

„ op, leevende vierendeelen, 't hert daaruit
 „ haalen, en hem in 't aangezigt werpen, 't
 „ Hoofd, van den romp gehouwen, zou,
 „ agter 's Prinzen huizing, op een' staak, op
 „ den schooltooren, gesteld, de vier deelen
 „ zyns lighaams, aan de bolwerken van vier
 „ poorten der Stad, gehangen worden. Voorts
 „ zouden zyne goederen verbeurd zyn (v).”
 't Hooren van dit vonnis ontstelde hem der-
 maate, dat hy het uur vervloekte, waarin
 hy eerst, te Dole, den pleithandel leerde;
 't welk hem ter kennisse der grooten ingewik-
 keld, en, uit zagt tot staat, tot zulk een ramp
 gebragt hadt. Hy herstelde zig egter spoedig.
 Des anderendaags, den veertienden van Hooft-
 maand, werdt het vonnis uitgevoerd, welk
 hy met veel hardvogtigheid doorstondt. Toen
 hem de hand, met een gloeiend wafelyzer,
 gekneld was, schudde hy de stomp nog, als
 ware het om een kruis te maaken, en 't
 volk te zegenen. Op gelyke wyze, verdroeg
 hy de rest zyners straffe. De Roomsche Gees-
 telykheid verhief zyn bedryf en bestendigen
 uitgang hemelhoog. Ook werdt 'er, over
 's Prinzen dood, door haar, zelfs te 's Hertog-
 genbosch, *Te Deum laudamus* gezongen.
 Doch eenige Spaanschen verfoeiden den moord,
 dien aanmerkende als een schelmstuk van den
 aanraader en uitvoerer beide. De ontstel-
 nis, die 'er, te Delft, en door 't gantsche
 Land, over ontstondt, is niet te beschry-
 ven (w).

1584.

Zyne
 hardvog-
 tigheid
 in het
 door-
 staan der
 straffe.

's Prin-

(v) Zie Refoi. Holl. 14 July 1584. bl. 401.

(w) Bor XVIII. Boek, bl. 51 [427] enz. 54 [432] enz.

1584.

XXXIV
's Prinzen
Begraafenis.

's Prinzen lyk werdt, 's anderendaags na den moord, gebalsmd, ten toon gesteld, en bleef boven aarde tot op den derden van Oogstmaand, wanneer het, op kosten der Staaten van Holland, Zeeland, Friesland en Utrecht, met byna Koningklyke staatfie, in de nieuwe Kerke, te Delft, ter aarde besteld werdt (x). Ter gelegenheid van deeze lykstaatfie, was eenig verschil gevallen over den rang, tusfchen de algemeene Staaten, de Staaten van Holland en de Raaden nevens zyne Doorlugtigheid. De laaften meenden den voorrang te moeten hebben, als naast tot den overleeden' behoord hebbende. De Staaten van Holland verstonden, dat hun de rang toekwam, om dat de staatfie binnen hunne Provincie gehouden werdt. De algemeene Staaten beweerden, dat zy in de eerste plaats moesten gaan, *als zynde nu ten tyde de hoogste Overheid van den Lande*. 't Werdt, eindelyk, dus gevonden. Terstond na de bloedvrienden, gingen de algemeene Staaten, waaronder ook de Gemagtigden van Holland waren, op hunne plaats. Hierna volgden alle de Staaten van Holland, behalve negen der kleine Steden (y). De Raaden van zyne Doorlugtigheid gingen by de Staaten dier gewesten, van welken zy afgezonden waren (z). Ook was, ter Vergaderinge van Holland, op eenen voorslag van 's Prinzen Hofmeester, overwoogen, of men zig ook,

(x) *Boek XVIII. Boek, bl. 56 [434].*(y) *Zie Resol. Holl. 21 July 1584. bl. 421.*(z) *Resol. Genér. 3 Aug. 1584. by Boek Auth. Stukk. II. Deel, bl. 58.*

WILLEM DE EERSTE,
Prins van Oranje,
enz. enz. enz.

A. Scheemans del. naar het Originaal van Meerveld.

J. Houtbraken fec.

ook, op zyne uitvaart, van de wapenen des Graaffchaps van Holland bedienen zou. De Edelen, Haarlem, Delft, Leiden, Rotterdam, Schiedam, Gorinchem, Briele, Hoorn, Enkhuizen, Geertruidenberg en Heusden bewilligden hierin, uit aanmerking van 't gene men met den Prinse gehandeld hadt. Doch Dordrecht, Amsterdam, Gouda en Alkmaar konden 'er niet toe verstaan (a); waarop het agter bleef. 't Lyk in de Kerke gebragt zynde, werdt 'er eene korte en troostelyke Lykpreeke gedaan, die met aandacht en weemoedigheid gehoord werdt (b). Op den dag der begraafenisfe, en een' dag voor en na denzelven, werden, in alle de Steden van Holland, drie maal 'sdaags, telken reize een half uur lang, de grootfte klokken geluid (c).

Zulk een' uitgang hadt Willem, Prins van Oranje en Graaf van Nasfau, in den ouderdom van weinig minder dan twee-envyftig jaaren. Hy was van meer dan middelbaare lengte, bruin van gelaat en oogen, die hem zeer leevendig stonden: voorts helder en lieflyk; doch, daar 't pas gaf, ook fcherp van stem. Vrolyk en aanvallig stondt, veeltyds, zyn weezen, waardoor hy veele herten won. Niet vreemd hield hy zig van fcherfts, vooral over tafel, alwaar hy, gewoon tot pragtige hofhouding, ook wel eenen duitfchen dronk plag te doen. In fpeelen, ryden, jaagen, vondt hy geen vermaak. By vier eg-

1584.

Zyne gedaante, aart, Gemaaften en Kinderen.

(a) Refol. Holl. 26 July 1584. bl. 434.
 (b) Bon XVIII. Boek, bl. 57 [435].
 (c) Refol. Holl. 30 July 1584. bl. 448.

te

1584.

te vrouwen, heeft hy twaalf Kinderen verwekt. Anna van Egmond, zyne eerste, baarde hem Filips Willem, die in Spanje gevangen zat, en Maria. By de tweede, Anna van Saxon, won hy Maurits, Anna en Emilia: by Charlotte van Bourbon, de derde zes Dogters, Louise Juliana, Elizabet, Katharina Belgica, Flandrina, Charlotta Brabantina, en Emilia Secunda. Louise van Coligni, zyne vierde Gemaal, baarde hem, nog geene zes maanden voor zynen dood, Fredrik Henrik (*d*). Voorts liet hy eenen natuurlyken Zoon na, Justinus genoemd. Om hier breed te weiden, in het uitmeeten zynner goede of gebrekkelyke hoedanigheden, houd ik myne pen te zwak. De eenvoudige vertooning van zyn gedrag, in de neteligste omstandigheden, welken iemand zouden kunnen voorkomen, moeten hem den lezer reeds zo na hebben doen kennen, als de Historie hem kenlyk maakt. De lof van schrandtheid, bedaardheid, voorzigtigheid, naarftigheid, minzaamheid wordt hem van niemant geweigerd. Doch deeze hoedanigheden werden, door zyne vyanden, in zulk een licht beschouwd, dat ze hun schalkheid, geveinsdheid, listigheid en staatzugt toescheenen. De muitery tegen den Koning van Spanje, zyne hoofdmisdaad by de Spaanschgezinden, gaf, in hun oog, aan al zyn bedryf eene afzigtelyke verw. De liefde tot de Nederlanden, met naame tot Holland en Zeeland, die zyne vrienden hielden voor het be-

(*d*) METEKEN XI. *Boek*, f. 192 *versf.* XII. *Boek*, f. 213 *versf.*

beginfel zyner voornaamfte handelingen, 1584.
 maakte hem, daarentegen, in hun gezigt,
 tot een pronkstuk onder de Vorsten, en een
 voorbeeld van standvastigheid, grootmoe-
 digheid, goedhertigheid en andere verhee-
 ven' deugden. De Staaten der Vereenigde
 Nederlanden, een weinig aan ademtogt ge-
 raakt, ten tyde van het twaalfjaarig Bestand,
 hebben hem, in 't Koor der nieuwe Kerke
 te Delft, een prachtige Grafftede gestigt, in
 welker opschrift (e), zy hem afmaalen als
 eenen hersteller van vryheid en van zuive-
 ren Godsdienst, hem, voorts, geevende den
 schoonsten titel, die immer eenigen Vorst
 te beurt viel, den titel van VADER DES
 VADERLANDS.

(e) By BLEYSWYCK Delft bl. 261.

BERIGT VOOR DEN BINDER.

Mr. PAULUS BUIS.	<i>te plaatsen tegen over Bladz.</i>	16
De Raad van Staate te Brusfel in hegtenis genomen.		104
FILIPS VAN MARNIX.		200
De Kerk te Haarlem overweldigd door de Soldaaten.		210
Groningen door den Graaf van Rennenberg aan de Spaansche zyde overgebracht.		326
Prins Willem I., te Delft doorfchoten.		532
WILLEM DE EERSTE, Prins van Oranje.		536